

BESEDY ČASU ROČNÍK PÁTÝ

MAJITEL A VYDAVATEL
Dr. JAN HERBEN
VYDÁNO V PRAZE 1900

V PÁTÉM ROČNÍKU BESED ČASU JSOU OBSAŽENY PRÁCE:

BELETRIE PŮVODNÍ.

BELETRIE PŘELOZENÁ.

ÚVAHY, STUDIE.

LITERATURA, UMENÍ.

UKAZATEL JMENNÝ.

BESEDY, DROBNOSTI.

Ročník V. 1900. Číslo 1.

BESEDY ČASU.

ČTRNÁCTIDENNÍK PRO ZÁBAVU A POUČENÍ.

Předplatné na rok 4 koruny, na půl roku 2 koruny. Jednotlivá čísla po 20 haléřích.

J. S. Machar:

Zimní večer.

Na čistém sněhu chví se do dálky
zarudlý poslední svit . . .
na jaro myslíš si . . . na první fialky,
vlaštovek švihavý kmit . . .

Ach, stárnem, mincmistře . . . Však minci poctivou
jsme bili, viď, v každičký čas;
vše pro ni ztavili jsme duší vášnivou,
co Osud naházel v nás.

A když jsme hodili časem škvár řeřavý
a na nás kletba se sila —
vždyť jsme jej hodili jen lotrům na hlavy,
však mince poctivá byla . . .

Tma kolem . . . Mlčí pláň . . . Sníh pod nohou ti vrže,
krok před tebou se tratí cesty koleje . . .
v pravo i levo sněhové jsou strže
a nahé snětí jakés aleje . . .

Ó bozi moji, nejsem žízniv slávy,
pocť, diplomů a hlasné pochvaly
a nezávidím laurů, jež kol hlavy
svých milců vije národ uznalý —

jen nedopusťte, abych na své dráze
i já se stal kdy šaškem národa,
rtem jeho řvoucím, clownem na provaze,
jenž duši nalíčí a zaprodá,

bych otrocky jej bavil v jeho svátek,
ždal důkaz přízně jeho lakomý
a klidně svinul jak kapesní šátek
před jeho rozmarem své svědomí.

O té, která usmiřuje.

Napsal Leop. Weber

1.

Před mojí duší soumrak vyvstával
a z něho širý, hrozně tichý kraj.
Postavy bez konce tam spěly v dál
řad za řadem, v bělostných řízách, vzdušné.
To byly duše. Všechny kráčely
k pramenu, který v tichém šumu
tek' šerem, shýbaly se, nabíraly
z chladného toku, tmou mdle blyštícího,
dál vznášejíce se v noc mizely.
A já jsem užasl. „Co činíte?“ jsem dých'“
„co chcete, duše, tady?“ Sotva slyšeno
dodýchlo ke mne z tiché družiny:
„Dřímotné vody nabíráme.“

2.

Za kteréhosi z deštivých dnů v letě bylo to, kdy všechno ještě silněji voní a ještě sladčeji kos a drozd zpívají z blysknavě vlhkého lupení. Zahalena do černého pláště, hluboko shýbajíc hlavu pod širákem, šla Smrt po schodech do jizbičky malířovy. Po tichounku otevřela dveře a vešla. Ale nikdo nebyl doma. Tedy usadila se zatím Smrt ve vypletané lenošce a tmavýma očima se vážně rozhlížela. Jizbička byla pramalinká a nuzná; ale po stěnách přec viselo plno kreseb a obrazů, nízkými okny dívaly se sem vlhké louky a nad nimi z mračen vrchy a pod okny šuměl i bublal rozvodněný potok. Tak útulně znělo to sem do světničky, bubláním svádělo do snění, a i Smrt se rozesnila. S obrazu na obraz těkaly oči její, na posled ulpěly dél na jednom. Sestra malířova byla na něm zobrazena, skoro ještě dítě. Z prosté tváře vyzírala veliká rozmilost, ale ležel na ní lehký rys, který o tom vyprávěl, že tvář ta zasvěcena je zahynutí. To dávalo dětskému zjevu cosi ušlechtilého a dojímavého zároveň. Líbilo se Smrti, že její bytost zde tak vylíčena. Dlouho seděla před obrazem a pozorovala jej a dumala. Pak vstala pomalu a bezezvučně vyšla zase ze dveří.

3.

Seděl muž u hlubokého a tichého jezera a díval se do vody. Kolkolem jezera stál zasmušilý, vysoký jedlový les, a vrhal do něho svůj tmavý obraz. Němě seděl muž a přemýšlel. Najednou zaslechl ve vzduchu nad sebou šuměti a když zdvihl oči, spatřil, jak tři skvělé labutě nahoře letěly.

„Stůjte!“ zvolal muž, „povězte mně, labutě, kdo jste?“

Sletěly a první odpověděla: „Jsem tvoje mladost."

Muž zahleděl se před sebe. „Leť dál," vece, „ty musíš se rozloučit."

Druhá odpověděla, jakoby se zasmál hlas ženy: „Jsem štěstí!"

„Leť si!" pravil muž, „naučil jsem se žíti bez tebe!"

A třetí promluvila hlasem, a ten zněl zvučněj i jasněj než hlasy ostatních: „Já jsem láska."

Tu zadíval se na ni muž mlčky, pak sklonil hlavu a pravil šeptem: „Nemohu tě držet."

Labutě ulétaly. Už jen v dálce slyší šustět křídla jejich, teď už jich neslyší. Kolkolem něho je samota! Z vody patří na něho jasně a zřetelně jeho obraz. Podpírá si hlavu oběma pěstěma a hledí pozorně na svůj obličej pod sebou: hluboké brázdy jej rozrývají; ví on, odkud ty brázdy. A dumá tedy. Tu najednou vidí, kterak dole v jezeře, za zády jeho obrazu zjevila se bledá tvář se zavřenýma očima. A kývá na něj, kývá slavnostně pomalu.

Mráz přebíhá mu po zádech. Vzpřímen jako svíce pořád sedí a dlouho pohlíží dolů.

Smrt stala se ptákem. Černým, lesklým ptákem se žlutým zobákem a bystrýma očima. Lidé řekli by těm očím ukrutné, ale byly jen bystré, jako bývají oči, které hledí dálkami do dálek. Pták Smrt seděl ve vrcholku mladé jedle a zpíval. Zpíval si zvučnou píseň kosí, a ta prorážela vzduch plna silného libozvuku. Zaslechli ji mrtví ve svých hrobích, a tolik se jí ulevilo všem zanikajícím. Všem těm, jak zde byli: mužům i ženám, spravedlivým i nespravedlivým; neboť mrtví nemyslí drobnými, třískovými, člověckými myšlenkami jedinečnými, nýbrž myslí velikými myšlenkami, které vesmírem dýchají. Nahoře zpívala Smrt a její melodie ohlasem hlaholily v mrtvých jako světlá slova velikonoční. Pocítili při tom, kterak každá jejich částečka, jež odpadávala a zanikala, kterak všechno v nich jen se přeměňovalo a v nový život vinulo. Pocítili mrtví, že z mrtvých vstávají, - a tak se jim tím ulehčilo. Jasně a teple svítilo slunce po tichých cestách a hrobích, tmavě mezi tím ležely stíny jedlí a křovin, a ve vrchole stromu seděl pták Smrt a pěl svou věčnou píseň. (Přeložil *Sigma*.)

Jak máme čísti.

Malý sermon „pro širší čtenářstvo".

Znám velmi málo lidí, kteří umějí číst.

*

V zemích, kde umí každý číst, čte se špatně.

*

Není spisovatele tak rozumného, aby pochopil hloupost svých čtenářů.

Spoluova zrnka z Multatuliho.

Objevují se u nás občas články o tom, co máme číst, nebo seznamy knih, jež by měl každý ze světové literatury znát. Ale toho, čte-li se dobře, co se čte, obyčejně si nevšimne nikdo. Jakž také! Zdá se to být tak hloupě snadné! tak samozřejmé! A přece jest to umění, kterému se musí člověk dlouho a s úsilím učit tak jako každému jinému. Vždyť devadesát devět procent čtoucích lidí, bez přehánění, čte špatně, čte pouze, aby přečetlo, a ne, aby z knihy vyčerpalo vše, čeho mu může poskytnout. Jako ve všem, stali jsme se marnotratni a povrchni i v tom, že nehledíme, abychom z času a peněz, jež nás kniha stojí, vytěžili co nejvíce. Kolikrát nad stránkou, odstavcem, řádkem, větou plnými pronikavého a důmyslného pozorování života nebo lidské duše, oplývajícími skvostnými detaily přírodní nebo člověcké fysiognomiky, vnukajícími celé množství netušených dojmů, citů a myšlenek, kolikrát pomyslil jsem sobě: pro koho jste psána vy úchvatná, živná místečka? kdo se nad vámi zastaví, aby vás vyssál s hltavostí přiměřenou snaze, s níž autor přelil ve vás vše, co měl v sobě a dovedl nejlepšího? Kolikráte nad knihou, vyhovující zcela nedostatečně požadavku banální napínavosti přinášenému od obyčejného čtenáře, ale při tom bezedně obsažnou, objevnou a plodnou, kolikráte mi již napadlo, jaké dalekosáhlé převraty by musila spůsobit v myslech a srdcích všech, kdyby si uvědomili, že nezáleží jenom na tom: číst, ale mnohem více: dobře číst! Proto jsem měl za to, že bude dobře, ukázati jednou na tuto stránku našich lektur.

Mám na mysli četbu tak zvanou zábavnou, četbu, jejímž účelem je unášející, rozkošný požitek. Je známo, jak ji většina čtenářů provádí. Jen tak, aby ukojila nejnižší a nejmělčí zvědavost. V knize objeví se hned ze začátku manželský párek, jehož ženská jednotka je nespokojena se svým poměrem k muži. Hledá náhradu jinde a najde si milence. Přijměte théma (velmi časové) toho druhu a uhodnete lehko, oč se bude běžný čtenář zajímat: jak se vynoří první známky sympathie mezi nespokojenou ženou a jejím ztělesněným ideálem, jak budou oba marně vzdorovat rostoucímu tlaku své náklonnosti, jak ji začnou projevovat pohledy, úsměvy, stiskem rukou, otřením ramen, jak dojde k prvnímu rozechvěnému a sotva napověděnému vespolnému vyznání, jak se láska, obmezená zprvu na nevinné zdrželivé něžnosti, bude stupňovati v dráždivou, všechny hráze rvoucí vášeň, jak ponenáhlu překonají všechny námitky a výčitky i všechny vnější nesnáze a překážky, jak se budou vydávati různým nebezpečím svůdných tajných schůzek atd. Mimo toto napjetí, v něž takového čtenáře uvede osud románových osob, dějový průběh jejich vztahů, bude se vzrušovati leda odbojným horlením zklamané manželky, dojemnými výbuchy její touhy, vroucími výlevy zaníceného milence, sladkým šepotem rozlíbaných rtů a podobnými všednostmi útočícími na nejchytlavější naše pudy. Bude-li o čem rozumovati, tedy o tom, byla-li nevěrná žena v právu, že se oddala cizoložství, učinila-li dobře, že prohřešila se na svých mateřských povinnostech, měl-li její muž nárok na pomstu, a o podobných sudičských věcech. Ale zkuste a zeptejte se svého čtenáře třeba jen, procítil-li s autorem všechno to zvláštní a různé kouzlo,

jež v jednotlivých drobných momentech dýchá z bytosti jeho hrdinky; nebo postihl-li ty jemné, čaruplné, tajemně výmluvné přelety vnitřních záchvěvů, jež autor tam a tam zachytil v duševních odstínech její tváře; nebo pamatuje-li se, jakým náhlým a přeletavým dunným, tichým, prolínavým steskem je provanuta ta ona stránka, ten onen úryvek; nebo pozoroval-li, s jakou slastí rozvíjí autor nejošidnější sofistiku ženského srdce.

Na to všechno čte náš obyčejný čtenář příliš zběžně. Podrobnosti mu unikají. Věty a odstavce váží pro něho toliko svým povšechným, celkovým smyslem dějovým. Jemu nejde o to prožít všecko, co nad svým dílem prožil autor a zmnožit tím svůj vlastní život niterný, nýbrž nanejvýš o to, sledovat příběh těch několika lidí, jež autor svedl. Vše ostatní vnímá jen náhodně a ledabyle.

První tedy podmínka skutečně požitkového čtení je čísti p o m a l u a p o z o r n ě. Dopřejme každému slovu dost času, aby v nás zbudilo plný a sytý ohlas toho, co jím autor snažil se vyjádřit. Prodleme u každého obrazu a výjevu, jenž mu tane na mysli, tak dlouho, pokud jej v duchu nevidíme před sebou živý, celý, v těch barvách, v tom seskupení a naladění, jak on jej snil. Zastavme se u každého přívlastku, u každého přirovnání, u každé poznámky, jež vystihuje některý zvláštní rys čehokoli, až naše představa se shodně upraví. Nepomiňme jediné všeobecné myšlenky, jediné reflexe, abychom nevnikli v její umístění, v její platnost, ve způsob, jak právě zde se vynořila. Zkrátka: hleďme obnovit v sobě celý autorův tvůrčí výkon v jeho pestré složitosti, kypícím unesení a slastném zabrání. Podivíme se, jakou velikou a mnohonásobnou rozkoší stane se nám kniha, co ohromných věcí zažijeme v pouhém zámiku několika vět, jaké úchvatné výhledy otevrou se nám perspektivou jediného slova.

Snad by někdo rozuměl mi tak, že chci, aby čtenář knihu kriticky pozoroval. Mezi četbou měl by pilně přemýšlet, co může být a co ne, v čem má autor pravdu a v čem se mýlí, co by byl měl říci jinak, co přehnal a co opomenul a p. Asi tak, jako uvažují naši chytrochytří abonenti v divadle. Nic mne není tak daleko, jako nabádati k tomu rozumářskému broušení přerostlého a vyvýšeného důvtipu. Čtenáři, p o d d e j s e s v é m u a u t o r o v i. Nedělej nic jiného, nežli že se snažíš dívati jeho očima, slyšeti jeho sluchem, opojovati se jeho vůněmi, chápati jeho intelektem. Což nejsi ty stále a při všem až do omrzení sám sebou? Netíží tě to, že jsi otrokem svého úzkého obmezeného obzoru? Neprotiví se ti, že nemůžeš číti nežli svými smysly a nazírati jen svou stěsnanou dušičkou? že jsi připoután k svému dennímu, věčně stejnému okolí, jež tě drží zakletého v neměnném okruhu týchž vněmů, dojmů, úvah a zájmů? Nepřipadlo ti nikdy, jak hrozné je točiti se do nekonečna v hranicích své vlastní osoby? Nuže, zde, v knize, máš příležitost zhostiti se aspoň zdánlivě sama sebe, vystoupiti ze sebe, dopřáti si na chvíli mocného rozšíření a osvobození. Užij jí! Nevzpírej se! Bude-li se ti zdát něco podivné, snad i nemožné, neustaň, neustaň, až se do toho vpravíš. Neboj se, že tím porušíš svou samostatnou soudnost a osobitost. Spolehni, že i to poddání se cizí bytosti zůstane nutně prolnuto tvou individualitou. Uvidíš, co úžasných stránek, schopností, obrazů a pocitů se v tobě probudí, o nichž jsi sám v sobě neměl ani zdání.

Přirozeným důsledkem takového čtení bude, že se naučíme číst m é n ě k n i h. Nejen proto, že budeme číst zvolna a důkladně, že budeme usilovat, abychom knihu úplně a úrodně strávili. Ale jednak se staneme vyběračnými, naše nároky vzrostou. Neboť jakmile si zvykneme knihy skutečně a ekonomicky (ekonomie v požitkářství!) p r o ž í v a t, budeme také čím dále tím více žádat po knize, aby nám dala prožít hodně mnoho, hodně silného a velikého. Shledáme, že jen málo knih stačí naší dychtivosti. A jednak tím vším, co tak rozhojněnou a zvýšenou měrou v knize prožijeme, nabude kniha pro nás příliš významné ceny, stane se nám příliš drahá a vzácná, nežli abychom přečtouce dovedli ji hned jen tak odložiti. Budeme se znovu a znovu k ní vraceti, abychom osvěžili vybledlý dojem, poláskali se se zamilovanou postavou, vštípili si zachycenou myšlenku. V tichých, volných chvílích budeme ji opět a opět otvírat, a ráz okamžiku vtiskne mnohým stránkám nového kouzla a nového půvabu. Nedovedu si představiti, aby někdo přečetl na př. Karamazovy nebo Annu Kareninu, a aby se mu oba romány nestaly občasnou (a to častou) potřebou. Je to pro mne vůbec vrchol čtenářského požitku, to důvěrné, stále intimnější a vroucnější seznamování s těmi několika knihami, jež nám během našich lektur přirostly k srdci.

A ještě jednu vlastnost rozumného čtení bych přidal k předešlým: u č s e z k n i h ž í t i! Ale to je něco, co se dostaví přirozeně, mimo naši vůli, samo sebou, a co naopak, prováděno vědomě a úsilovně, odnímá četbě všechnu pravou chuť. Kniha opravdu veliká působí v nás takovou elementární mocí, že se prostě nedovedeme vymknouti jejímu vlivu ve svém životě. Ani nevědouce, podléháme jí ve svých zásadách, názorech, ve svém konání a cítění. A co může být krásnějšího, nežli zpříbuzniti se takto největším mluvčím lidstva? *jv.*

F r a n z V i s b a c h e r :

Matička.

Já povídám ti, matičko:
Ty neopouštěj mne!
Ač místa u nás maličko,
přec jenom milo je.
Vždyť's čtyřicet let uměla
tu smýčit, drhnout do běla:
já povídám ti, matičko:
Ty neopouštěj mne!

Tvé vlasy sšedivěly, že?
Však srdce mladé jest!
Tvuj křestní list nejspíše lže,
je marná jeho zvest!
Proč zříš jen stále v zrcadlo,
což dřív ti to kdy napadlo?
Tvé vlasy sšedivěly, že?
Však srdce mladé jest!

Ó viď, že jinak za tvých dob
to v světě chodilo?
Tenkráte tolik různic, zlob
a falše nebylo!
Tu důvěřoval druhu druh
a kázně, lásky vládl duch!
Ba, matičko, za tvojich dob
to jinak chodilo.

Mne jedny rety čarovné
vábily v mladých dnech;
tvé slovo bylo varovné,
ó, že jsem neposlech!
Já slabá třtina chvěl se, kles' —
ty ale stojíš jak ten les!
Mne lhaly kdys rty čarovné, —
že jsem tě neposlech'!

A proto, matičko, ti dím:
Ty nesmíš odejít!
Chci dále slouchat slovům tvým,
v tvé dobré líce zřít;
za krátko přijde jara čas
a bude tobě lépe zas;
a proto, matičko, ti dím:
Ty nesmíš odejít!

Přeložil *O. H.*

Slepec.

Napsal Guy de Maupassant. Z knihy povídek dosud nevydaných „Le père Milon".

Odkud beře se radost z jitřního slunka? Proč toto světlo, dopadnuvši na zem, naplňuje nás tak blahem života? Nebesa jsou modrá, nivy zelené, dvory zcela bílé; a zraky nadšené pijí tyto svěží barvy a podávají je změněné v opojnou rozkoš duši. I zmáhá se nás touha tančit, touha běžet, touha zpívat, šťastná bezstarostnost mysli, jakási stupňovaná něha; chtěli bychom zobejímat slunce.

Slepci na prazích neteční ve svých věčných temnotách, zůstávají klidni jako vždy i prostřed této nové veselosti, a nechápajíce nic, tiší co chvíle svého psa, který chtěl by si povyskočit. Když vracejí se v podvečer, vedeni mladým bratrem nebo sestřičkou, a když děcko řekne jim: „Bylo tak velice krásně nedávno!" odpovídají: „Však jsem zpozoroval, bylo krásně, Lulu (hafan) neměl stání.

Znal jsem jednoho z těchto mužů, jehož život byl trýzní z nejkrutších, o jaké sotva nám lze učinit si pojem. Byl venkovan, syn normandského sedláka. Dokud žili otec a matka, přece trochu bylo o něho pečováno; nestrádal leč svou strašnou vadou; ale od smrti rodičů nastal mu krutý život. Byl převzat sestrou, a každý ve statku s ním nakládal jako s bídákem, který ujídá chleba bližním. Pokaždé u stolu vyčítali mu jeho pokrm; nazývali ho zahalečem, ničemou; a jakkoli svak zmocnil se jeho podílu, dávali mu jísti neradi a právě jen tolik, aby nezemřel hlady.

Měl tvář zcela bledou, a dvě velké, bílé oči podobné oplatkám; a zůstával nepohnut při každém zneuctění, tak sám v sebe uzavřen, že nevěděli ani, cítí-li je. Ostatně nikdy nepoznal lásky, ježto matka vždy jej trochu plísnila, nemilujíc ho, neboť na vesnicích neužitečný je škodlivým, a rolníci rádi by si brali příklad od kuřat, jež ničí mezi sebou života neschopné.

Hned po jídle chodíval v letě posadit se přede dveře, v zimě ke kamnům, a setrval tam do večera. Ani sebou nepohnul; toliko víčka jeho svírající se jakýms nervosním utrpením, spadávala na bílou skvrnu jeho očí. Měl ducha, myšlenku, jasné vědomí svého života? Po tom nikdo se netázal.

Tak měly se věci po několik let. Ale jeho neschopnost pracovati, jakož i jeho netečnost na konec rozhořčovaly jeho příbuzné, i stal se trpitelem, jakýmsi šprýmovným mučedníkem, kořistí danou na pospas vrozené divokosti, bujné a zvířecké veselosti svého okolí.

Vymýšleli všechny možné kruté žerty, jež jim jeho slepota mohla vnuknouti. A aby odškodnili se za to, co pojídal, změnili jeho stolování v hodiny obveselení pro sousedy a hodiny trýzně pro nebožáka.

Rolníci z domů sousedních přicházeli na toto vyražení, vyprávěli si o něm dveře ke dveřím, a kuchyň statku bývala plna každého dne. Někdy postavili na stůl k jeho talíři, z něhož počínal nabírati polévku, buď kocoura buď psa. Zvíře větřilo svým pudem vadu mužovu, a zcela tiše se plížilo, jedlo bez hluku, chlemtajíc pozorně; když pak mlaskání jazyka, přece slyšitelné, probudilo pozornost ubožákovu, zvíře opatrně se uhýbalo, aby se vyhnulo klofci lžicí, kterou slepec mával na zdař bůh před sebe.

Tu vypukl smích, šťouchání a dupot diváků nahromaděných podél zdí. A on ani slova nikdy nepromluviv dával se do jídla pravicí, zatím co vztaženou levicí chránil a obraňoval svůj talíř.

Jindy mu dávali žvýkati zátky, dříví, listí, ano i odpadky, jichž nemohl rozeznávati.

Později unavili se těmi žerty. A svak rozzuřuje se, že stále jej ještě živí, bil jej, políčkoval, směje se bezvýsledným námahám jeho odrážeti rány, nebo spláceti je. To byla opět zábava nová: zápas políčkový. A oráči, čeledín, služky přejeli mu co chvíle rukou přes obličej, což nutilo jeho víčka k chvatnému pohybu. Nevěděl, kam by se ukryl, a držel bez přestání ruce do předu, aby se vyhnul každému styku s lidmi.

Na konec donutili ho, aby žebral. Stavěli ho na cesty ve dnech tržních, kdež on, jakmile zaslechl

zvuky kročejů nebo rachot vozu, natahoval klobouk, koktaje: „Almužnu, prosím.“

Ale venkovan není štědrý, a tak slepec po celé týdny nepřinášel ani groše. Tehdy rozpoutávala se proti němu nenávist bezúzdná a nemilosrdná.

A hle, jak zemřel.

Jedné zimy země byla pokryta sněhem a mrzlo strašně. Tehdy jeho svak odvedl ho jednoho rána velmi daleko na silnici, aby tam žebral. A ponechal jej tam celý den. Když pak noc se přiblížila, tvrdil před svými lidmi, že ho tam již nezastihl. A dodal: „Což! Netřeba se tím znepokojovat, někdo jej asi odvedl ježto mu bylo zima. Ten se věru neztratí. Zítra přijde dojista na polévku.“

Ani druhého dne se nevrátil.

Po dlouhých hodinách očekávání, promrzlý, cítě, že by zahynul, dal se na pochod. Nemoha rozeznati cesty pohřbené pod ledovou pěnou, bloudil na neurčito, padaje do příkopů, sebíraje se opět, stále jsa něm a pátraje po domě.

Ale zvolna, zvolna zmocňovala se ho ztrnulost a ježto nohy nemohly ho dále nésti, usedl prostřed pláně. A nepovstal již.

Pohřbilo ho bílé pápěří sněhové, jež stále padalo. Tělo jeho ztuhlé zmizelo pod neustávajícím vzrůstem nekonečného jeho množství; a nic již neoznačovalo místa, kde ležela mrtvola.

Příbuzní tvářili se, jakoby se po něm sháněli po osm dní. Ba plakali dokonce.

Zima byla třeskutá a odleva brzy nenastala. Jedné neděle rolníci, jdouce na mši, zpozorovali veliký slet krkavců, kteří kroužili vytrvale nad planinou, po té vrhali se jako černý déšť v hromadu na témže místě, vzlétali zas a vraceli se stále.

Druhého téhodne byli tam dosud ti příšerní ptáci. Bylo jich na nebi celé mračno, jako by se byli slétli ze všech konců obzoru; a spouštěli se s mohutnými vzkřeky do sněhu tajícího, který nápadně a pilně prohrabávali.

Kterýsi hoch šel se podívat, co to dělají, a nalezl tělo slepcovo, zpola již prožrané a roztrhané. Jeho bledé oči zmizely, vyklovány byvše dlouhými, hltavými zobany.

Nemohu nikdy poddati se pocitu živé radosti slunečných dnů bez smutné vzpomínky na ubožáka tak vyděděného v životě, a bez melancholické myšlenky, že strašná jeho smrt byla úlevou všem, kdož ho znali. Přel. *Jaroslav Pšenička.*

—

H. Heine.

Byl dle času posledním v řadě oněch velikých duchů, které zrodilo umírající osmnácté století, jichž památky vděčně a s úctou vzpomínáme na sklonku věku devatenáctého.

Než jaký to úžasný rozdíl mezi ním a všemi těmi druhými sourozenci! Vyslovme si jména: Čelakovský u nás, Mickiewicz v Polsce, Puškin v Rusku, Balzac ve Francii — a Heine! Ti všichni tam jsou tak jasní, průhlední, srozumitelní a vysvětlitelní do posledního nervu; jich podobizny možno načrtnout jen několika čarami a přece k překvapení věrně — jakým však problémem jest podstata a podoba Heineova! Celá řada nejrůznějších lidí vězí v něm, zuřiví nepřátelé skládají jeho duši, kontrérní sobě tváře spisovatelské dívají se na vás z jeho fysiognomie — a přece konečná výslednice všech těch disonancí jest zajímavý souzvuk, a kdo jej jedenkrát slyšel, nezapomene ho nikdy víc.

Vychováván přísně židovsky, přestoupil později k protestantství a po celý život měl rád z katolicismu zevnější barevný pomp, nádherné chrámy, varhany, zvony, kadidlo — a při tom všem byl hotovým pohanem hellénského slohu a skeptikem rázu voltairského.

Jazykem byl Němec, letorou Pařížan, vtipem přímý syn Aristofanův: „Gemüth“ germánské národní písně prosypal naturalismem pařížského ovzduší a pointoval šípy antickými; neohebnou a koženou řeč německou zohýbal jako jongleur, učinil ji elastickou, lesklou, hladkou; vyšel z romantiky, aby se stal jedním z otců realismu se zárodky symbolismu a dekadence; sklenul most mezi fantastikou takřka středověkou a střízlivým chladným rozumem dob nejnovějších.

Byl poseurem, jemuž vtipný obrat zdál se být nejvyšším ideálem na světě, a přece není upřímnějších veršů na světě než subjektivní stránky z Romanzera a Letzte Gedichte. Jako byste viděli na chvějící se dlani ubohé tetelící se krvavé srdce člověkovo . . . Byl frivolním cynikem v lásce, jenž hrdě mohl říci: nesvedl jsem nikdy panny ani vdané ženy, kdo ví opak, může mi plivnout do obličeje — a v jehož korrespondencích nenašlo se jediného kompromitovaného ženského jména; co se o něm ví, pověděl na sebe sám, a lotři, kteří svá erotika chovali bedlivě v posledním koutě své duše, usoudili, že byl sice talentovaným člověkem, ale špatným karakterem, a proto jen že Pán Bůh potrestal jej strašnou nemocí jeho . . .

Zbožňoval sen svého dětství — Napoleona a byl zapřísáhlým nepřítelem despotismu a despotů, nenáviděl militarism a u vytržení vzpomíná na armádu velikého císaře. Byl radikálem, Jakobinem, republikánem a psal verše plné stesku o Marii Antoinetě, anglickém Karlu I. a t. d. Boerne řekl o něm, že „zaslouží pět šibenic a deset řádů,“ a všichni pokrokoví lidé vidí v něm do dnes jednoho z velkých apoštolů svých, sociální demokracie vzhíží s pýchou k němu jako k jednomu z bořitelů a ničitelů starých řádů spuchřelé společnosti. Zní v něm labutí zpěv nad dokonávající periodou a jásá skřivan nového jara zároveň.

Byl největším básníkem německým po Goethovi a v galerii poetů světových bratrem Byronovým, Mussetovým, Lermontovým. Obdiv ciziny a nenávist vlastního národa víže se k němu stejným dílem. Klerikálové, konservativci, stoupenci prušácké ideje velkoněmecké, všichni, kteří zakusili jeho šlehů, nemohou mu odpustiti. Jeho němectví nedá se vtěsnati do žádné z běžných škatulek strany,

ba možno říci, že nebylo básníka běžnému „němectví“ tak nepřátelského, jako byl Heine. A přece byl Němcem a vlastencem, ovšem dle své facony. O jeho dílech možno říci, co řečeno o Gogolových „Mrtvých duších“: Jsou to veliké diamanty, hozené vlastnímu národu na hlavu. A dobří Němci nezapomínají: Heine nemá dosud jediného pomníku ve své vlasti, a kdykoli byla otázka jeho monumentu položena, vždy se zdvihl křik odporu, a čistokrevní Germáni ukazovali na své zkrvácené hlavy. Bismarck znal jeho cenu: Heine byl jediným básníkem citovaným v řečích železného kancléře, a císařovna Alžběta, jedna z nejjemnějších a nejčistších povah našeho století, dovedla zapomenout všechny rány, které zasadil jedovatý zub jeho rodině Wittelsbašské, a zvolila si jej za přítele svého osamělého života.

Židovství Heinovo jest, myslím, jediným klíčem jeho povahy a činnosti literární. Děti Orientu a prastaré kultury, zbavené vlasti a rozstříklé po všem světě, nucené žíti mezi národy jiné krve, jiného náboženství, jiných tradic, jiných zvyků, věky pronásledované, týrané, opovrhované, mučené, plné vzpomínek na dávnou slávu národa vyvoleného, s nenávistí v srdci k svým mučitelům, s duší rozlitostněnou sklamanými nadějemi v starého boha, vyšli konečně z uzavřených ulic ghett a směli jako rovnocenní lidé dýchati volný vzduch s lidmi ostatními. Ostré denní světlo zarazilo na chvíli jejich oči temnotě zvyklé, hlava, zvyklá pochmurným snům, se zatočila . . . V revoluci viděli svou osvoboditelkyni, dárkyni rovnosti a nového života. Byli jí vděčni, stali se jejími apoštoly, proselyty. Než jako všechny revoluce byla i Revoluce francouzská dva kroky v před a hned na to krok do zadu . . . . Tato logika dějin byla však neznáma osvobozeným dětem Ghetta. S vášnivou touhou po světle, svobodě, volnosti a bratrství, pod praporem demokratismu, v němž viděli svou spásu, vrhli se v prvý šik bitevní. V revoluci červencové, v Mladém Německu, v sociální demokracii stáli židé v čele. Podezřívači vidí v **nutném** tomto faktu úmysl a promyšlený plán panovačné racy, a přece by byl konservatism a věčný souhlas s většinou nejbezpečnějším a nejjistějším přístavem židovské menšiny. Aspoň mnohem bezpečnějším než ten boj proti všem mocným tohoto světa . . .

A tak stál Heine. Jeden z těch, jichž duch jest lučavkou a zžíravinou stávajících zbahnělých poměrů, jenž však vidí lepší příští a pracuje k němu všemi zbraněmi sobě propůjčenými.

Typický zjev žida v kulturním svém poslání: vsál do sebe osvětu, umění a tradici národa, v němž se zrodil, nechal je prolnout svou krví a duší, potom je v sobě až na zárodková seménka nové kultury zničil a tato zasel do vnímavých duší k novým plodům. On nesl v životě „Götter der Zukunft“. A krví z jeho krve byl náš Neruda.

J. S. Machar.

Cnostný pes.

Přeložil G. Žalud.

Pes, který v právu osvědčeném
byl volán krásným Bruta jmenem,
pruslulý po zemi byl celé
to: pro rozum a cnosti skvělé.
Ba, rovna neměl ve mravnosti,
v trpělivosti a skromnosti.
Byl chválen vždy, až mníte skorem
čtyrnohým moudrosti žeť vzorem.
Byl jistě psů všech pravým skvostem!
Poctivý, věrný ke všem kostem.

Však pán též k němu v každém směru
důvěru chová, troufá věru
si poslati ho k řezníkovi,
kamž v tlamě nosí košík nový.
V ten řezník pěkné kusy vkládá
mas různých, jakých pán kdy žádá . . .
Nechť čich mu svůdná vůně hostí,
přec' Brutus netkne se ni kosti.
A klidně jde a vážně, přímě
své domů nese cenné břímě.

Však mezi psy je dosti také
darebů, množství všelijaké —
jak mezi námi — ničemníci,
zloději, různí závistníci,
jež radost z dobra málo baví,
již v vášni těl jen život tráví!
I umluvili se tito kosi
to na Bruta, jenž věrně nosí
svůj košík v tlamě, neodchylně
své povinnosti plní pilně.

Jednoho dne, když od řezníka
šel domů s klidem stoika,
přepaden od psů druhých divě,
koš vyrván mu hned žádostivě.
Tu na zem byly rozházeny
nejkrasší kousky, které feny
s žravostí trhaj' nevídanou. —
Náš Brutus na tu podívanou
zprv hleděl téměř bez pohnutí
s rozvahou, k níž se mudřec nutí.
Když zřel však, za jak vzácné shody
psi druzí zjednali si hody
přemohl chtíč ho hříšný, skrytý: —
pochutnal na kuse si kýty.

Morálka:

I ty, můj Brute, — ty chceš jísti?
se bolně táží moralisti.
Ba, příklad zlý jak lehce svádí!
A v tom se ke vší zvěři řadí
i cnostný pes — tím buďte jisti -
že bez chyb není: - vždyť chce jísti!

Nachlese. Romanzen u. Fabeln 18.

Literární nekrolog.

(„Světozor“, † 31. prosince 1899.)

Zemřel dosáhnuv let Kristových. Dokonal po mnohém utrpení, na smrt vydán těmi, kterým celý život poctivě byl sloužil, a biblické „veliké mlčení“ stálo při skonu jeho . . . Kámen, klesající ke dnu rybníka, rozvíří hladinu daleko široko — umírající Světozor musil i tomu kameni závidět . . .

My, osamělé vedety, svádíme se svými národními odpůrci potyčky a bitky častěji, než se našim bodrým a nefalšovaným vlastencům zdá . . . Sedíš v kavárně s inteligentním Němcem, jenž ti v theorii přizná rovnoprávnost, ale v zájmu státu, administrativy a podobných věcí ti dokazuje nutnost němčiny jako Staatssprache. Odporuješ . . . Milý Šváb se rozehřeje a trumfne: — Ostatně, ruku na srdce, Wolf měl přec jen pravdu, vy Češi jste méně cenným národem. — Zavoláš sklepníka, poručíš si přinésti Světozor a Zlatou Prahu a vykládáš: — Milý pane, hleďte, tohle jsou listy naší buržoasie. Světozor vychází již dvaatřicet let, a protože nedostačoval — (pane cís. rado a nakladateli Otto, odpusťte — — ale v šarvátce s nepřítelem i lest je dovolena!) — musil být založen ještě druhý takový týdenník; nu, milý pane, podívejte se (ukazuješ obrázky, vykládáš o obsahu a co se milý Němec ztrnule dívá, pokračuješ s triumfem) — a vy, rakouští Němci? Kolik jste udrželi ze svých listů? Ani jediný. Jste odkázáni na Über Land a Leipziger, o Gartenlaube ani nemluvím — takových plátků máme celou řadu. A porovnejte, prosím, co vám importují bratří z říše: cenu obrázků našich listů posoudit dovedete, o textu mohu Vám říci tolik, že není zvlášť upraven pro rodiny, kde jsou děti — naše rodinné týdenníky jsou, prosím, literaturou. Tak as dobýval jsi posice milého Švába; už se nebránil příliš, ustupoval, ustupoval a ceterum jeho bylo, že jest jeho pevným přesvědčením, že musí dojíti k dorozumění mezi Čechy a Němci a že jenom ti dva kulturní národové musejí ovládati Rakousko . . .

Pia fraus . . . Zatím ten ubohý Světozor zápasil strašlivě o svou existenci, mával sice svými křídly jako dřív, ale z hrudi se mu valila krev a ucházel život. A Zlatá Praha rovněž tak . . .

Světozor dokonal. Ne, naše buržoasie není o vlas lepší než buržoasie našich odpůrců. A zaniknutí Světozora jest symptomem, nad nímž by se měla zamysliti. Kdyby ještě mysliti dovedla . . .

Můj ubohý příteli . . . Vidím podnes, jak jsme se setkali poprvé. Nahoře v hlavičce obrázek Prahy, jíž jsem neznal . . . bylo to v roce 1875. Na prvé stránce obrázek: Kvíčaly, a povídka Třebízského Mniši vyhnanci, I. kapitola, nazvaná: Na svahu italských Alp. — Otevřel jsi mi, hochovi, bránu v cizí svět. Noc z pátku na sobotu, kdy jsem tě očekával, bývala mi strašlivě dlouhá . . . A v sobotu jsi se dostavoval, a já pozřel vše, co jsi přinesl, ať jsem rozuměl nebo ne.

Potom jsem přišel do Prahy. Bozi, kdo to ještě zažil! Drobný gymnasista spěchal jsem neděli co neděli ze zrcadlové kaple klementinské do Židů, kde starý antikvář Wahle vykládal na velikém stole svůj sklad. A já slídil po „Světozorech“. A když jsem vyklopil své uspořené šestáky a vlekl takový Světozor domů — já byl přesvědčen, že celá Kaprová ulice mi závidí . . . Konečně jsem měl těch mamutů plný kufr. A tenkrát jsem přečetl bezpočtukrát Turgéněva Otce a děti, Dým, V předvečer, Novinu . . . zamiloval si Jiráska, Třebízského, okresloval si generály z války 1870 až 1871, luštil rebusy, četl politické přehledy — ty moje Světozory byly mi oknem do světa vůbec . . .

A po několika letech stoupal jsem s „tlukoucím srdcem“ po schodech jednoho domu v Jindřišské ulici do redakce Světozora. Nesl jsem básně se šifrou pro odpověď . . . Primus Sobotka byl redaktorem. A nějak tuze pohodlným redaktorem. Čtyři měsíce jsem čekal, čtyři měsíce nervosního rozčilení — milý Primus Sobotka ani slova. Udělal jsem trpký kříž nad Světozorem a zanesl druhou zásilku do Ruchu, kde vládl nebožtík Chalupa. Najednou přišel velký den. 4. února to bylo — Světozor přinesl mé verše. A 5. února vyšel Ruch, a má básnička tam. Četl jsem si ty hloupé strofy — pošetilá mladosti! — aspoň padesátkrát, chodil jsem po ulicích jak opilý a čekal, budou-li si lidé na mě ukazovat. V duši mi zněla podivná melodie na ty vytištěné verše, byl bych si dal nejraději Ruch na záda, Světozor na prsa, aby ti tupí passanti řekli: Ejhle básník! — Konečně jsem šel pro honorář. V Jindřišské ulici to trvalo dlouho: chtěli nějaký průkaz, že jsem skutečně já sbásnil „Zimní kosmickou píseň“, pak dali přec sedm šestáků, v Ruchu mi vyplatili beze všeho zlatku. Já vyšel na ulici a koupil si kytičku fial za 20 krejcarů, potom jsem šel k uzenáři.

Však milý Primus Sobotka mi již ničeho neotiskl. A neřekl ani, proč. Zatím jsem vnikl do Dörflovy České Rodiny, do Květů, ještě jednou nebo dvakrát do Ruchu — Lumíra jsem ztéci nemohl; Sládek mi odpovídal v listárně: to a to je dobrá věc, nač ji ničíte poslední slohou — a p. A já kroutil verše a vymýšlel rýmy a strofy, aby se co nejvíc podobaly tomu, co Lumír tiskl — marně . . . Na to se můj Světozor přestěhoval do Jerusalemské ulice, a redaktorem stal se Vrchlický. Poslal jsem mu dvě básně. Vítězství! Otiskl jednu. Ale ta křížová cesta za honorářem! Šel jsem tam, a tam mi řekli, že se jim nezdá, že bych mohl být autorem těch veršů, takhle že by mohl přijít leckdo, abych prý si přinesl od p. Vrchlického potvrzení. A já se vydal na pouť. Na techniku, z techniky k „Zlatému volu“, od „Zlatého vola“ do závodu p. Ottova, ze závodu p. Ottova opět k „Zlatému volu“. Konečně jsem ho zastihl. Zdál jsem se mu tuze mladým, verše moje prý mají zkušenosti pozdějších let v sobě, mám prý zas brzy něco poslat a mám prý se naučit nějakému cizímu jazyku; pak mi půjčil dva tlusté svazky Freilligratha, napsal mi vysvědčení o totožnosti osoby, a já šel . . .

Jak jsem miloval ty své mamuty! Dějiny našeho malířství byly v nich, památky našeho stavitelství, naše literatura, současná historie světa — všecko slovem i obrazem! Ty podobizny našich výtečníků, kreslené Mukařovským a ryté Márou — škoda, věčná škoda, že jsou uvězněny v těch tichých foliantech! Však přijde čas, že přátelé dřevorytin se budou zbožně sklánět nad těmi svazky, a zapadlá jména tvůrců jejich se vynoří v dějinách českého umění!

Na gymnasiu mi zapověděli psát verše pod vlastním jménem, a redaktorem Světozora stal se M. A. Šimáček. Našel jsem si pseudonym „Ant. Rousek", a to byla v mých stycích se Světozorem doba, na niž nelze vzpomenout bez rozechvívajícího pohnutí. On byl mou pýchou, mým domovem, mým živitelem. Psal jsem verše, texty k obrázkům, referáty, sdílel jsem jeho úspěchy, jeho starosti, jeho plány . . . . tenkrát to bylo, kdy jsem napsal první své „katovství", posudek o 16ti stránkové knížičušce Ot. Auředníčka „Verše", kteroužto kritiku ustrnulý redaktor ohobloval, aby nebyla tak zlá. A přece byla ještě tak zlá, že autor „Veršů" chodil po Příkopech a hlasně mě proklínal, načež jsem mu dal vzkázati, aby se nerozčiloval pro tohle a na mne, že to, co já původně napsal, bylo desetkrát horší. . . . Tenkrát to bylo, kdy mistr Arbes zrobil pro nový ročník romaneto „Arcibiskup tomu chce . . . ", kdy jsme měli velikou poradu pro tenhle povážlivý titul, kdy nakladatel počítal už spoustu korespondenčních lístků zbožných nejmenovaných duší a viděl rozzuřené katechety zakazující žákům středních škol odebírati a čísti Světozor. A tu jsem do stísněné debaty zasáhl otázkou, co vlastně v tom romanetu jest, načež Arbes vykládal, že je to historie o dekadenci harfy, nástroje kdysi královského, odsouzeného nyní k produkci v posledních špelunkách . . .

A já to byl, který navrhl titul „Zborcené harfy ton . . ." a mistr Arbes to byl, který mi dal okamžitě vyplatiti za ta tři slova honorář jednoho zlatého. . . . Jistě jsem nikdy potom nevzal honoráře poměrně vyššího a žádný český literát jistě nikdy podivnějšího: z kapsy mistra Arbesa. . . . Ach, to byl život! . . . Psal jsem básně, sebrané později v knížce Confiteor. . . . Posílal jsem sice tu a tam leccos, ale ty odpovědi v listárnách redakce byly příšerné. „Zaspal jste, pane, 30 roků, v době, kdy píše Vrchlický. . . ." „Obraťte se na pana Chlumeckého na Žižkově, potřebuje prý verše na marcipán"; Sládek mě zahrnoval vždy do kolekce „Nehodí se", a jen ten můj Světozor tiskl a tiskl a přinášel všecky ty zamítnuté zaspalé věci a verše na marcipán. . . . A teď jsi mrtev, můj dobrý příteli a dobrodinče mého prvého literárního života.

A léta plynula. . . . Já nosil císařský kabát, můj voják nosil mé verše z kasáren do Jerusalemské ulice a přinášel za ně zvonivou neb papírovou mzdu. . . .

Vyšla má první sbírka — a tu přestávají intimní vzpomínky.

Po Hálkově afeře psal jsem do Světozora co nejřidčeji; řeknu upřímně: cítil jsem, že nesmím jej kompromitovati svým jménem v očích buržoasie, na niž on byl odkázán a jejímž prorokem v celé té literární při byl p. Ferd. Schulz z „Národních Listů" a p. Tůma ze „Šípů".

Requiescat in pace! To je poslední naše latina, jak napsal J. J. Kolár. . . .

Česká buržoasie shasila jednu ze svých pochodní. Poctivou, velkou pochodeň.

V normálních poměrech pokrčilo by se rameny a řeklo by se: Jsme slabí, dva velké ilustrované listy nevydržíme. . . .

Ale dr. Podlaha založil právě velkou ilustrovanou rodinnou revui a revui té prý se dobře daří. A revue dra Podlahy je papeženská — a v tom leží symptom. Národ Husův dal zaniknouti svobodomyslnému Světozoru a oblíbil si revui černých pánů. . . .

Requiescat in pace, můj ubohý příteli, v té společnosti nebylo pro tě místa. . . . *J. S. Machar.*

Literatura.

Nové Ibsenovo drama.

Ibsenovo právě vyšlé nové dílo Když my mrtví procitneme je označeno jako „dramatický epilog". Chce tím jedenasedmdesátiletý básník říci, že uzavírá na vždy dlouhou řadu svých velkých výtvorů? Pochybuji. Jeho profesor Rubek (myslím, že tentokrát bude již každému jasno, koho představuje Rubek) praví své ženě, paní Maji, v první části druhého aktu: „Musím nepřetržitě pracovat, — tvořit dílo za dílem, — až do svého posledního dne". A tak také Ibsen sotva již vyčerpal veškeru svoji tvůrčí sílu a svou potřebu činnosti. Spíše myslím podle tří posledních dramat, že se pokouší o něco nového, co bude návratem k periodě Branda, Peera Gynta, Císaře a Galilejského.

Procitnutí mrtvých tvoří jednu skupinu se Stavitelem Solnessem a Johnem Gabrielem Borkmanem, — v tom smyslu je asi míněn podpis epilog. Souznačnost a skoro shodnost s druhým ze jmenovaných dramat zejména bije do očí. Vynechte v Johnu Borkmanovi Foldala s jeho dcerou, udělejte z Gunhildy a paní Wiltonové jedinou osobu, pomyslete si Erharda co možná nejvíce stupňovaného v jeho životní bujarosti, — a máte Procitnutí mrtvých; jen že ovšem je tu všechno mnohem více zeschematisováno, zprůhledněno a obsaženo. Ibsen patrně stálým tím opakováním a určitějším vyslovováním téhož thematu usiluje dosíci toho, aby se mu přece jednou porozumělo. Děje se mu, co jeho Rubekovi: „Nic neví celý svět. Ničemu nerozumí. (Vytuší v mých dílech leda,) co docela v nich není, ano. Co my nikdy nepřišlo na mysl. Vidíš, nad tím padají do vytržení. Nestojí za to, namáhat se tak pořád pro tu luzu a massu — pro ten „celý svět". — Není to hrozné, setkávati se s rostoucím a tak hlučným obdivem a viděti se při tom zásadně ne-

pochopen? Musit touž věc třikrát zobraceti a ještě nebýti jist, že bude postižena! Ale příčina je také ta, že Ibsenovi příliš těžce leží na srdci. Teď, když stojí na sklonku své dráhy, zdá se mu, že se své prvotní výše poklesl, že se zpronevěřil velikým myšlenkám, jež ho nesly v jeho prvním mladém rozletu, že se odcizil svému pravému ideálu, že špatně užil svých sil a svého života. – a ten pocit vtírá se mu úsilovněji a úsilovněji, čím dále tím přesvědčivěji a zřejměji. Nemůže být nic úžasnějšího a výmluvnějšího, nežli ta nespokojenost se svou minulostí u starce, který má za sebou t a k o v o u práci a t a k o v á vítězství.

Název dramatu je vzat z konce druhého jednání. Sochař, profesor Rubek, shledá se v lázeňském městě s Irenou, která mu před několika lety zmizela, když jeho nejslavnější a největší dílo „Z mrtvých vstání" s její pomocí bylo ukončeno. Obětovavši mu tajemství své nahé krásy a davši si vzíti od něho svou duši, kterou on vdechl jejich společnému dítěti, s o š e, pokládala se pro něho za mrtvou a odešla. Také on odumřel svému vysokému a pravému umění: zbohatnuv oddal se komfortu zámožnosti, pracoval jen drobné a obyčejné věci, jež mu hodně vynášely, a z touhy, aby nebyl vždycky jenom umělcem, nýbrž též člověkem žijícím skutečný život, oženil se s nynější svou chotí, veselou a bujnou Majou. Teď, když je syt nečinného požitku i neúrodného (umělecky) manželského soužití, když se v něm probouzejí opět staré vznešené snahy, starý vzlet a tvůrčí rozmach, a když spatří zase ztělesnění toho všeho, Irenu, nítí v něm ona hlubokou hlodavou lítost, že tehdy, když stávala před ním nahá ve vší své nádherné vnadě, byl příliš pouhým, přísně zaujatým umělcem a ne raději bouřlivým a silným mužem, jenž by se byl na ni vrhl. „Nenáviděla jsem tě, že jsi mohl zůstat tak nedotčen, nebo aspoň tak pln sebevlády. A že jsi byl umělcem, jen umělcem, nikoli mužem". Táže se Rubeka, nechtěl-li by s ní nyní stráviti „letní noc na horách":

> R u b e k. Letní noc na horách. S tebou. S tebou. O Ireno, to by byl mohl být život. A to jsme prožertovali — oba.
>
> I r e n a. Čeho nelze již dohoniti, vidíme teprve, když —
>
> R u b e k. Když?
>
> I r e n a. Když my mrtví procitneme.
>
> R u b e k. Ano, co to vlastně vidíme?
>
> I r e n a. Vidíme, ž e j s m e n i k d y n e ž i l i.

Vztáhněme ta hořká, porážející slova na Ibsena, a vyčteme z nich palčivou otazku, zda-li v oné slastné době, kdy se před jeho duchem čisté a skvoucí vynořovaly veliké obrodné myšlenky, zdali by nebylo bývalo lépe, aby byl měl dost zápalu a vášně, místo uměleckých děl oplodniti svou vznícenou tvůrčí silou přímo život sám. Zní v tom sklíčená trpkost rozeného společenského reformátora, jenž se cítil povolán k č i n ů m, a jenž okolnostmi, podmínkami svého vývoje byl nucen obmezit se na pouhý jich surogát, umělecké vyjádření. Ale vztáhněme ta bolestná slova také na sebe samy; což jsme i my neměli kdysi, jednou, svou chvíli zjevení, kdy se nám skvoucí ideál našeho určení, našeho „z mrtvých vstání" ukázal v celé své ryzí a opojné kráse? A nepřestali jsme i my na pouhé nadšené kontemplaci, místo abychom se ho zmocnili plamennou vášní a vyhýřili v něm celou svou bytost? A když pak po letech, v nudě a omrzelosti tuctového života, vyvstane znovu před námi ten mrtvý stín minulosti, jaká skrušující shledaná! Cítiti tu nezměrnou slast, po níž jsme mohli jen vztáhnout ruku, a vyčítati si, že jsme si ji zkazili! Viděti za sebou celý svůj věk a musit si říc, že j s m e s e n e v y ž i l i.

Nemohu si odepřít citovat jiné místo, kde Ibsen zcela zřetelně vyslovuje své mučivé pochybnosti, vyváží-li jeho umělecké tvoření cenu vlastního plodného žití. Rubek vysvětluje paní Maji, jak došlo k tomu, že si ji vzal:

> R u b e k: Celé to umělecké povolání a celá ta umělecká činnost — a všechno, co s tím souvisí — počalo připadati mi tak od základů prázné a nicotné.
>
> M a j a. Co jsi chtěl místo toho?
>
> R u b e k. Žíti, Majo.
>
> M a j a. Žíti?
>
> R u b e k. Ano, není-li nepoměrně cennější v slunečním svitu a kráse život vést, nežli až do poslední chvíle v studené a vlhké díře k smrti se trápit hrudami hlíny a kamennými balvany?

Věru, člověku vázne dech nad takovými větami. Co by měli říci jiní, malí a slabí, kteří myslí, Bůh ví co nedělají, když smolí banální verše a klíží duchaprázné kusy! Být pokládán od celého světa za posvěceného genia a mít z toho všeho jen dojem marnosti a podružnosti! Se zřejmou pohrdavostí — a to důrazně vytýkám — mluví Ibsen zvláště o své periodě občanských (říká se obyčejně: moderních) dramat. Od té doby, co Rubek pomocí Ireninou stvořil své vrcholné dílo „Z mrtvých vstání"*), leželo jeho žití úhorem; na otázku Ireninu, co od jejich společné práce v mramoru zbásnil, odpovídá zneceňujícím tónem, že „jen tak sem tam něco fušoval, modeloval." V rozmluvách s Majou přichází dvakráte k tomuto období své umělecké dráhy. Jednou to vypadá takto:

> R u b e k. . . . Nemiloval jsem již svého vlastního díla. A před věnci a kadidlem lidí byl bych býval hnusem a zoufalstvím nejraději utekl do nejtmavších lesů. Nu, tys čtenářka myšlenek, — můžeš uhodnout, co mi tu napadlo?
>
> M a j a o p o v r ž l i v ě. Ovšem, — dělat portretová poprsí pánů a dam.
>
> R u b e k p ř i k y v u j e. Na objednávku, ovšem. Se zvířecím zpitvořením pod maskami. To dostali zdarma — nádavkem, rozumíš? . . .

Tedy děláním portrétů nazývá Ibsen svou periodu moderních dramat, a posmívá se lidem, kteří

* Kulminačním dílem Ibsenovým je Císař a Galilejský.

před nimi „s otevřenými ústy stojí a zasnou nad jejich frapantní podobností,“ nepoznávajíce, že jsou to v podstatě „počestné, rozšafné koňské karikatury a tvrdohlavé oslí rypce a dlouhouché, nízkočelé psí lebky a vykrmené prasečí hlavy — a blbé, surové volí kontrfeje.“ Absolutní velebitelé druhé poloviny Ibsenovy produkce, pro něž pravý Ibsen začíná teprve Spolkem mladých a Podporami společnosti, budou mít nad jeho stařeckou retrospekcí o čem uvažovat.

Význam jednotlivých symbolických detailů a narážek poskytoval by ještě hojně látky k různým výkladům; nechci však budit představu, že Ibsenovo nové drama čte se jako nějaká alegorie, kde celá četba záleží v ustavičném luštění, co která věc znamená. Zde je každý řádek sám sebou tak prosycen těžkým životním smyslem, že bezděky myslíme na podzimní jabloně přeplněné zralými plody, pod jejichž vahou větve se znaveně kloní a lámou.

jv.

Gerhart Hauptmann. **Potopený zvon**, pohádkové drama v 5 aktech (přeložil Fr. S. Procházka.) Poprvé 6. ledna.

Co umělec objevil se poprvé na zemi, počíná stále táž věčná historie uměleckého utrpení. Zadívej se do hlubokých vrásek Michelangelových, do vrásek Dostojevského — v těch na pohled mělkých rýhách jaká je bezedná hloubka muk, boje a úsilí zkrvavujícího se o nedostupnost uměleckého ideálu. Malí umělci znají to v malých rozměrech, velcí ve velkých, rozdíl je tu pouze v intensitě bolesti, poměrné k velikosti svítících na výši ideálů. Ty vrásky na čele umělců — jak jen naznačit neumělcům, co je v těch nepatrných brázdách skryto hrozného a krásného? Vidíš na válci fonografu stejné rýhy nerozeznáš jich: do jednoho válce naryly se rýhy ze hvízdavé odrhovačky a na druhém válci v rýhách docela stejných ukryta je majestátnost poslední symfonie Beethovenovy.

V dolině žití, uprostřed všedních lidí, šosáckých názorů, snah a pověr žije umělec, rozhlášený mistr, v rušném, pilném tvoření. Mistrem jej zvou z přesvědčení, s obdivem hledí na jeho díla, hledaná a dobře placená. A on na oko žije v klidu a šťastně, je dobrým manželem, dobrým otcem, dobrým občanem. Lidé, kteří nerozumějí duši umělecké, soudí, že je dokonale šťasten. Ale on se mučí, žádné dílo ho neuspokojuje, v každém vidí tajný kaz, bez klidu usiluje, aby vtělil ve svou práci nejvyšší ideál oné krásy, o níž sní, ale mistrovství to nikdy se mu nezdaří. Naposled sebere všechnu sílu svou na dílo co nejdokonalejší — ale i to je špatné, neschopné obstát na výšinách umění, a pád jeho smrtelně raní jeho duši. V tu osudnou dobu do života jeho jako z tajemných končin vejde poesie v plné, živoucí, rosné kráse. V zraku jejím celý svět náhle pro něho obnoven, smysly jeho jsou očarovány, a v tom vzplanutí celé bytosti opustí vše, odtrhne se od svého dosavadního života, doliny, povinností, nízkého života a v nejvyšším štěstí žije, hodlaje vytvořit své největší, radostné, nové dílo. Veliký ideál chce vyplnit, tak velký, že sám neumí mu vytknout určité rysy; s duší hárající omlazenými silami, světlem a žárem pokouší se stvořit ze sebe nového člověka a vysoko nad lidmi stoje, na výšinách jim nedostupných, dumá o jejich osvobození. Ale neosvobodí jich, nevytvoří svého díla, nestane se volným člověkem. Nezmůže hmoty, která k zemi jej táhne; ač odpor zaslepeného lidu proti dílu jeho jej posiluje, z nitra vlastního vzchází mu nebezpečný nepřítel: pochybnosti v sebe a své síly, únava, zápas se starými zbytky v duši, pak lítost viny, vliv minulosti a tíha mrtvých jej strhnou s výšin horských dolů. V záchvatu šílení prokleje dílo své, opustí své nejvyšší štěstí, ani neví, jak odstrčí svůj světlý život a vrátí se do nízkého života. Nikde nemaje domova, jako pohozené dítě sluneční, toužící domů, opět zbídnělý a pln zoufalého smutku se vrací, hledaje poesii a své dílo, ale je pozdě. Dílo jeho nedokončeno propadá záhubě a on sám hyne, neboť ten, kdo do plného světla vlít' tak zrovna doprostřed a spad', ten se musí rozbít . . .

Tu starou pohádku vypravuje Hauptmann o zvonaři Jindřichovi. Do věčného motivu ovšem přimíšeno je silně i tonů, jež jsou ozvěnou utrpení speciálně naší doby, doby rozlomených duší, kolísavých, nehotových povah, doby, v níž naze a zoufale projevuje se všechen ten malomocný titanism, revolta polovičatosti, tragika rozdvojených duchů na přelomu doby. Ovšem není v básni Hauptmannově jenom melancholický příběh umělce abstraktního, nýbrž je to vzlyk a zpověď vlastního nitra básníkova; nespokojenost s prací dosavadní přes všechny potlesky masy, vědomí marného soupeření s největšími básníky světa a konečně, snad ne v nejmenší míře, i hořkost a zdrážděnost umělce, který také jednou propadl. Vím, bylo to horlivě vyvráceno, ale ta nota zní přes to z básně, zrovna jako v ní zaúpěl dosavadní „konsekventní“ naturalista, zemní, bezideový, objektivní naturalista, žádaje, aby poesie sprostila ho tvrdé země . . .

V „Potopeném zvonu“ vytvořil Hauptmann skladbu, jíž od něho nejméně lidé čekali, věc neočekávanou co do koncepce, ideje, pohádkového rázu, postav, verše; vše to po předběžných zkušenostech leželo, zdálo se, mimo jeho dráhu. Jakým procesem duševního vývoje došel právě k této pohádce a jakým procesem, došed pohádky té, opět ostře a nečekaně odbočil k „Formanu Henčlu“, je otázkou pro zkoumavé esthetiky. Já vidím v tom, jak jsem už jednou řekl, že Hauptmann c h c e b ý t n e v y z p y t a t e l n ý m: že „chce“, to mne právě u něho zaráží a uráží.

Pro svou ideu zvolil si křehkou, nespolehlivou a šalebnou formu alegorie; ovšem se všemi obtížemi a nedostatky této formy, vždy mající v sobě cosi nuceného, studeného, vyaranžovaného. Při alegorii je hlavní básníku to, co vlastně nepovídá; děj obmyšlený překládá se do děje jiného, s nuceným paralelismem: skutky jsou tu symbolické, mluva

je symbolická. Na pohádce Hauptmannově není arci obtíží, co básník myslí svými osobami, skutky a slovy jejich. Ale je tu jiná vada pro drama samé osudná. Totiž: při alegorii je třeba, aby skutky symbolické byly adekvátní, poměrně významné s ideou jimi vyjadřovanou. Je-li velká idea vyslovována činy malichernými, prázdnými, pak se trapně projevuje nedostatečnost alegorie, dílo básníkovo mrazí strojeností a mašinerií. Konkretně mluveno:

Až do 3. aktu je mučený, nespokojený umělec přiměřeně symbolisován, jeho duševní stav, uzdravení vlivem poesie a rozhodnutí k odchodu do hor je jasné, zdůvodněné, alegorie běží v hladké paralele s myšlenkou. Od 3. aktu nastal nepoměr myšlenky a symbolu. Vizte toho velikého umělce, jaké veliké věci pronáší ve svých extatických slovech — a vizte, co vlastně koná pro ně! Kutí cosi se šotky u ohniště, jako obyčejný kovář, a my máme věřit, že buduje půl chrám půl palác, s čarovnou hrou zvonů, při jejímž poslechu nastane zbratření mezi lidmi, záští a zloba pomine — jak čteme na str. 108, 109. Čím vyjadřuje se tu plasticky, dramaticky jeho duševní stav, jeho idea? Slovy! Ničím víc! Ale ta slova — což jiného to než lesklé fráze, jimiž ubohý zvonař sám se obelhává? Malicherné jeho kutění na horách je naprosto neadekvátní k nim, on se od 3. aktu jeví jako nespůsobilý malý človíček, na něhož autor navěšel přespoustu skvělých slov, bez síly a vůle ke skutkům paralelním, k přiměřeným symbolům. Naproti tomu malichernému, titěrnému nápadu o „zvonkové hře" je přímo směšné, hýbat masami podrážděného prý lidu, jenž na konec — k dovršení trudné komedie! žene na odvážného novotáře horského útokem, díky Bohu a na štěstí pro pohádku však zmizí bez hlasu pod několika papírovými balvany žuly, jež bojovný zvonař shůry na něj svalí! Hauptmann cítil jistě velmi bolestně tu frázovitost a stínovost svého hrdiny a proto vymyslil scenu dětí, nesoucích džbáneček matčiných slz a zahlaholení utonulého zvonu z hlubiny jezera. Myslím, že tím ho nezachránil.

Dvojnásob zajímavo u Hauptmanna je, že životné a plastické jsou pohádkové živly dramatu (Routička, Ježibaba, Vodník, Skřet) — postavy lidské a jmenovitě zvonař Jindřich mizí až v abstraktnosti.

J.

Výtvarné umění.

V trojnásobném sešitě Volných Směrů vydán Hanuš Schwaiger, ponejprv v českém rouše, v úpravě nákladné a vzorné. Práce Schwaigrovy sebrány v 8 arších a 10 přílohách, práce ze všech mistrových období. Není umělce českého, aby jeho práce tak byly roztroušeny po celém světě jako jeho; tím záslužnější je tato domácí sbírka. Máte tu Novokřtěnce s řadou studií k nim, Ahasvera, Jeskyni Steenfollskou, fresku ze zámku Průhonického, Holandský rybí trh a hojné holandské architektury, díla dekorativní, genrové kresby i výborné typy našeho lidu s oním realismem plným trpkého soucitu a lásky. S jakou jemností cítí s těmi poslužníky, slováckými nádennicemi a s jakou rovnocenností dívá se na ostatní lidi! Člověk s umělcem sešel se ve vzácné shodě. A tento umělec dospěl k ideálnímu vrcholu umění, že vše vyjadřuje prostředky tak jednoduchými, jak jen možno, a přec dociluje výrazu plného síly a života. Okolo těch lidových postav cítíte vanout celý jejich svět, z něhož vyrostli, na př. u těch rybářů cítíme celé okolí s vlastním vzduchem a prostředím, který je jim domovem, zrovna jako Schwaigrovy pitvorné mátohy zjevují se s celým světem bájí. Nejsou to ovšem vyštětičkované akvarelky pro slečinky, nic oficiálního vůbec, nejsou to panáci, kteří jednou drží zajíce v ruce (jako myslivec), podruhé lísku (jako řezník), potřebí džbán (jako der frohe Zecher). Toto album Schwaigrovské dostaneš, čtenáři, za 6 K.

Divadlo.

Několik slov o divadle.

Několika slovy rád bych se dohodl se čtenářem této rubriky. Bude poněkud jiná, než bývala ve starých ročnících našeho listu. A to z těchto důvodů:

Divadlu se věnuje v žurnalistice příliš mnoho pozornosti. Divadlo jí tolik nezasluhuje. Vezměte do ruky denní listy, co tu popsáno papíru pro divadlo! Co se chystá a co se odložilo: že má pan X. rýmu a že slečna Y. stávkuje pro úlohu danou slečně Z.; a že se pořídila nová kulisa: a že pan ředitel odjede na týden a že pan Klubko ho bude zastupovat! Potom čtete, co hlásá se z divadelní kanceláře o znamenitosti nejblíže příštího hosta! Jaké sensační úspěchy v cizině! Jaká vzácná pochoutka uchystána váženému p. t. obecenstvu. A že už jen dvakrát drahocenný pan abonent se vyspí a už že to tu bude! Potom veliké fanfáry o nesmírném úspěchu, vyprodaných domech, roztřískaných pokladnách a zlámaných v tlačenici žebrech, — a veliké kritiky, ve kterých i poslední statista dostane kytičku a poklonu svému vzácnému talentu: a potom zas to začne da capo, bez odpočinku, aby divadlo bylo ustavičně na očích čtoucího obecenstva.

Zakořenil se zlozvyk v novinách, že o každé, ale každé novince sebe horšího dramatického škváru referenti třetího dne bez výjimky se rozpisují jako o bůh ví jaké událostí. Zpozdit se o den s referátem divadelním — jaké neštěstí a jaké hromobití!

Čtenáři vzácný, uvaž toto: Vyjde výborná kniha, ovšem nebývá to zhusta. Co milá kritika? Zrovna tak horem pádem třetí den přinese o ní sáhodlouhé posudky? Kdež pak! Výborná kniha musí čekat, třebas měsíc, třebas rok, ba někdy vůbec se úvahy nedočká. (V tom ovšem zas bývají noviny někdy ku podivu svorné! Co tedy? O výborné knize se mlčí, o každém sebe horším škváru

z divadla se *z povinnosti* bez odkladu, o závod píšou důkladně natažené recense! Není to při nejmenším nelogické? Tedy to je *jedna věc*, ve které bychom rádi nápravu: Psát raději v čas, co nejdřív o dobrých knihách a umlčet všelijaké divadelní slátaniny, které z dopuštění neznámých mocností dostaly se na jeviště.

Druhá věc. Divadlo už dávno nepokládáme za „druhou školu života“, za doplněk vzdělání, a jak zní ty ostatní fráze o divadlech, vymyšlené nejspíš divadelními řediteli. Dokonce pak už nepokládáme „Národní divadlo“ naše za nevyhnutelný doplněk vzdělání, druhou školu života atd.; Národní divadlo je jakýsi mrtvý dům, pro nějž *na ten čas* není rady ani pomoci. Repertoár našeho divadla je bez hlavy, neřku-li aby měl nějaké snahy vyšší — a výkony našich herců dávno nesvádějí, aby je kritik musel bedlivě a vytrvale stopovat. Tedy: o divadle našem nebudeme mluvit pravidelně, po každé, ať dává se co dává, ať hraje se jak hraje — nýbrž jen tehdy, když toho zaslouží buď kus, buď zvláštní výkony. Totéž platí o divadlech menších, zejména smíchovském.*)

Po třetí. Zkušenost nás poučila, že není dobrá methoda, vykládat obecenstvu kritické rozumy teprv, když už samo stálo před kusem o premiéře. Případy Ibsenovy, Hauptmanovy, Maeterlinckovy atd. dosvědčily, že je naléhavě nutno, nahradit obecenstvu chybějící divadelní přednášky raději výkladem *před premiérou*, aby aspoň část obecenstva byla informována, co se jí podá. Někdy to bývá přímo osudné pro kus i pro další tvorbu autorovu, když se obecenstvo, tak říkaje, ve stádě proti němu vyžene na zdař bůh. Tedy zavedeme referáty před premiérami. Po premiérách omezíme se jen na posudek výkonů, na drobné poznámky a výtky, arci jen tehdy, bude-li jich opravdu třeba. Předběžné výklady své podáme jen o výtvorech vážného umění, ne o každém se světa do Čech zavátém poletujícím smetí, bude-li nám jen trochu možno dostat se k vydání knižnímu. O domácích vážnějších pracích dramatických, nebudou-li zatím vydány tiskem, najdeme si způsob jiný, třebas interview se spisovatelem.

Tedy ujednáno, čtenáři? Ujednáno. A hlavně: Vzdát se starého předsudku, že divadlo má bůh ví jakou přednost před knihou, přednost kulturní.

*) Pravidlo to určeno jest pro hlavní náš list ovšem. *Pozn. redakce.*

Beseda.

Nejzhoubnější účinky války.

Že válka je věc hrozná, ví každý čtenář paní Suttnerové, ale který účinek je nejzhoubnější?

Hrozná žeň smrti na bojištích? Ne, oč větší počet obětí žádá jen tuberkulosa, a smrt na bojišti je přece krásnější než smrt tuberkulosou. Čety zmrzačených mužů, strašné účinky nových zbraní? Neméně strašně řádí železnice a nesčetné parní stroje. Bída pozůstalých? Miliony mrou hlady a bídou, jimž nikdo nepadl ve válce. Zdupaná osení, zbořené domy, spálená města? Nové klasy vyrostou, vstanou města z rumu krásnější. Přerušení činnosti obchodní a průmyslové? I ta se nahradí navrácením klidnějších časů, vždyť i po válce nejdelší, a byť i trvala třicet let, nadejde konečně den míru a možno napravit, co je zmeškáno. Stálé zbrojení a vykrvácení u národů? Hrozné zlo je to, ale konečně peníze, jež nám vojsko bere, zůstanou v zemi, voják živí mnoho lidí, jak se říká. Hubení individuální svobody a karakteru zahnízďujícím se militarismem? Je to zlo hroznější všech předešlých, ale jest bohužel ještě jeden horší účinek války, který v nejhlubším a nejtrvalejším míru nás otravuje a hubí — který jest to jen?

Vojenská fráze —

Ano, co se zdá nejnevinnějším, ta fráze o „boji“, vypůjčená ze života válečného o boji politickém, národním a jak se všecky boje jmenují, k nimž jsme odvedeni, vždyť nejen ta panna, o níž pěje Machar, že

svě celé žití ona bojovala,

my všichni, všichni pořád „bojujeme“, a pak ovšem činíme důsledky, užíváme plno vojenských frází.

Ale válka je stav výjimečný, převrácený, pravý opak všeho normálního. Normální lidské jest zajisté — nehledíme-li úmyslně k nižádným vyšším cílům a vlivům — žíti a množiti se co možná nerušeně a nerušiti jiných, starati se o jídlo, pití, ochranu před živly, pohodlí, zábavu, přáti každému, kdo v tom napomáhá, bránití se tomu, kdo v tom chce překážeti . . .

Válka však všechno převrací, ve válce je všechno dobrem, co je za normálních poměrů zlem; vraždit, krást, klamat, rušit cesty, obydlí, potraviny, nedopřáti pohodlí, nemíti rodiny, býti bezohledným k sobě a k jiným, a hlavně neuplatňovati se, nemyslet, jen poslouchat, poslouchat slepě . . ., nesít a žít, nestavět a bydlet, nevařit a jíst: to jest vojensky žíti. Bojovat, to jest nepříteli škodit, připravovat se k boji, jest povinností, jinak se v táboře lenoší a hýří.

Musíť ovšem i vojsko míti lidi, kteří se starají o množení a upravení statků, ne o jejich ničení, ale tito všichni, ať vaří polévku nebo pekou chléb, ať hojí raněné nebo soudí rušitele řádu, ať přivážejí mouku nebo porážejí dobytek, vyplácejí žold nebo pochovávají mrtvoly, ať spravují boty nebo krmí koně, ti všichni jsou pro vojsko lidmi druhého řádu, nejsou rovni hubitelům a ničitelům, patří více méně k pakáži.

A tyto pojmy, tato logika, ethika, toto národní hospodářství války přenáší se na doby míru vojenskou frází! Přenášíme je my, kteří věříme v humanitu, práci, duševní život.

Každý spolkový řečník, každý novinář třímá prapor národní a neohroženě stojí na cimbuří nebo v průlomu. — Dobře, milý brachu, to je konečně

nevinná zábava, ale nežádej, abychom tě ctili jako vojenského praporečníka, který rozvinuje prapor s nebezpečím života; buršák nebo Sokol nosí hrdě svou uniformu na očích nepříteli a udivený národ nevidí, že tento „nepřítel" nemá opakovaček. Stavějí se „bašty", to jest hospody, v nichž si posádky hoví mimo dostřel při dobrém pivě, naivní mládež touží po příležitosti bíti se, umřít za vlast, koná průvody za rozvášňující hudby, ničí zbytečně a vždy nevčas a na nepravém místě majetek a zdraví ... a naučí se v dlouhých, nekonečných pausách toho boje (kde pak, vždyť k „bitvě" nedojde) lenošit, lenošit, lenošit a při tom kouřit a „nepříteli" nadávat.

Bojovníků z povolání je přece jen (na štěstí) málo, většinou jsme sice bojovníci, ale mimo to máme své místo při pakáži — jsme ševci nebo učenci, mlynáři nebo advokáti, rolníci nebo kněži, vozkové, lékaři atd. atd. . . . v této vlastnosti se živíme a zakládáme rodiny, zabezpečujeme jim budoucnost, ale co naplat, jsme přece jenom pakáž a páni profesionálové, kteří z „bojů" živi jsou, nám určují hodnotu a místo, stanoví, co smíme, a co nesmíme.

Bylo by bezpečně nesmyslem, kdyby pekaři dvou vojsk proti sobě stojících se scházeli a umlouvali se o společných zájmech svých a jak je provedou proti svým představeným. Je proto stejným nesmyslem, když řekněme čeští a němečtí pekaři, sazeči, učitelé se sejdou a radí se o zlepšení svých poměrů? Ve válce záleží často vše na tom, aby se neprozradily slabé stránky vlastního postavení nepříteli. Smí se proto žádati na učenci nebo žurnalistovi, aby o jistých zjevech nápravu vyžadujících mlčel, aby se o nich nedověděl nepřítel? Smí se žádati na někom vůbec jménem národního boje, aby poslouchal, a koho, a aby potlačil vlastní mínění?

A přece se vše to a mnohem více žádá a nařizuje s bezohledností, kterou se „voják" tak rád chová k nekombatantům, k pakáži. Všechnu užitečnou práci, všechen pokrok by zamezil a odročil až po boji, toho si můžeme dopřáti, vždyť válčíme asi teprv padesát let, všechno může počkati, až dobudeme „vítězství", pak dojde na všechno, jen zatím pěkně pozdravujte všechny pány důstojníky!

Je-li zhoubnějšího účinku války nad tento?

Ale pozor, moji drazí, chcete-li mluviti obrazně, tedy starejme se aspoň, aby byl obraz správný.

Vrhá-li dělostřelec mnohokilové střely lydditové do tábora nepřátelského, koná zajisté něco hrozného, vražedného, ale je přece jisto, že vykonává práci užitečnou, že totiž nepříteli škodí, a že jest osobně ve velikém nebezpečí. — Stojí-li však „boží bojovník" u některé proslavené houfnice, nejen že nebezpečí je minimální, ale je pravděpodobno, že pracuje nevědomky pro nepřítele, šíře v národě hloupost, vášeň, nesoudnost, nevážnost a jiné vlastnosti, které národ znehodnocují, snižují a činí jej v budoucnosti snadnou kořistí těch nepřátel, proti kterým míníme, že bojujeme, když jim zatím jen nadáváme.

Za to mnohý, který nepronesl jediné nadávky proti nepříteli, nešatil se nikdy v uniformu, netřímal praporů a proti nepříteli nehřímal, vychovává národu zdárnou rodinu četných lidí, zvyšuje prací vědeckou nebo uměleckou mravní jeho úroveň, na hroudě sobě svěřené vypěstí dva klasy, kde dříve rostl jeden, tvoří mu statky, kterými bude schopen odolati v boji jakémkoli . . . kdo je tu bojovník a kdo je tu pakáž? *Π.*

Drobnosti.

* V Anglii ještě se debatuje veřejně, mají-li křesťané chodit do divadla. V listopadovém svazku „Puritana" vyslovuje se o tom řada spisovatelů. Jeden soudí, že divadlo je učitelem neřesti; jiný, že prý je neužitečno mluvit o divadle, zrovna jako je neužitečno mluvit o oplzlosti, ale doufá prý, že za hlubších vlivů náboženských lidé opustí divadlo a přejdou k zábavám ušlechtilejším. Třetí prý by nešel sám do divadla, ale nebránil by chodit jiným. Čtvrtý za sebou volá „Nechoďte tam!" Jiný pronáší myšlenku, že je možno divadlo pokřesťanštit; co se týče chození do divadla, zastává křesťanskou svobodu, ale zavrhuje, aby chodilo se do divadla stále, ze zvyku. Šestý a sedmý má za to, že divadlo působí záhubně a že by pravý křesťan tam neměl chodit. Spisovatel Ivan Maclaren doporučuje nápravu podporou dobrých divadel a mravně žijících herců.

Zcela jinak pohlížejí na divadlo Američané. Píše o tom William Archer v listopadovém „Pall Mall Magazine". Jeviště americké, zejména v New Yorku, nemá dotěrné architektury, ale je četné a oblíbené. Počtem divadel k počtu obyvatelstva jest Amerika o hodně napřed před Evropou. V New Yorku je na 30—40 divadel, a v Americe je spousta obyvatelstva milovného zábavy, které k večeru v zástupech naplňuje pěkná, dobře vyzbrojená, pohodlná divadla. Už jen to veliké množství obecenstva činí americké divadlo sociologickým zjevem opravdové důležitosti; dle soudu Archerova je problémem budoucnosti, nynější anglosaskou demokracii učinit školou duchovní aristokracie — a k tomu divadlo je předurčeno hrát vůdčí úlohu. —

* O polském překladu Macharovy Magdaleny píše Viktor Luboradski v prosincovém sešitu „Atenea" varšavského. Praví mimo jiné, že báseň Macharova budíc ve čtenáři reflexe, nepůsobí tak na jeho obrazotvornost, jako na duši působí náladou. Je znáti, že vady světa, jež autor maluje, zraňují citlivé jeho srdce občanské. Ze všech stránek básně vane smutek a sklamání, a jestli se někde vyskytuje humor, prodírá se i tu smíchem bolest. Luboradski chválí zejména kresbu povah Lucie a tety. „Rekyně — píše — podařila se autorovi dokonale: půvab plný smutku, jenž ji obklopuje, činí ji

. . méně sympatickou — a to je velká zásluha básníka, že pro ni dovedl získati soucit čtenářův, vzpomeneme-li si — čím Lucie byla . . ."

V básni není žádné vady ani v kresbě postav, ani ve stavbě, i všude je znáti ruku ovšem poněkud chladného, ale citem artistické míry obdařeného básníka. Zejména dva poslední oddíly, jež se vyznačují největší silou a barvitostí a půvabem provedení, působí největší dojem.

* „Může opravdový umělec dostat skutečnou chorobnou snahu po úspěchu? t. j. potřebuje pochvaly davu? Odpovídám na to docela rozhodným Ne! a nabízím se, dokázat správnost svého ‚Ne' ze životopisů všech velkých básníků novější doby. Čeho potřebuje, je možnost, aby mohl tvořiti. Že této možnosti často ani pro nejlepší básníky tu není, kdežto kramářské talenty ji mají, to a jedině to je bídou naší literatury." Píše německý kritik A. Bartels.

* V obou petrohradských divadlech kraluje nyní „předělaný" Dostojevský. V Aleksandrinském divadle dávají „Idiota" v dramatickém zpracování Krylova, v Malém „Zločin a trest" ve spracování Delierově. Tragismus románů Dostojevského je vnitřní, psychický, vnějších projevů jeho je v románech málo; na drama, které by mělo být aequivalentem románu, tato zásoba vnějšího dění nestačí; proto obě zpracování dopadla podivně, zvláště prý chatrné je druhé.

* Romanopisci Henryku Sienkiewiczovi sbírají Poláci k jeho spisovatelskému 25letému jubileu, jež za nedlouho slaviti bude, na národní dar. Chtějí mu koupiti v Poznani velkostatek. Je v tom dvojí účel, stejně ušlechtilý.

Humor.

A bude-li třeba, mluvte s králem! . . . .

Prokop Řeřicha.

Chvojanské obecní zastupitelstvo šlo z hlučného zasedání přímo do restaurace u „černého koně". Bylo po velmi důležité poradě, jejíž výsledkem bylo usnesení: aby hned zítra odjela do Vídně dvoučlenná deputace vymoci postátnění střední školy, která byla dosud ve správě obecní. U „černého koně" jak obyčejně už o usnesení věděli od pana Červinky, který nikdy nevyčkal konce zasedání, jen aby mohl přijít k svému stolu s novinou. Restaurační publikum uvítalo pana purkmistra, radu a pány obecní starší velmi hlučným: Na zdar!

Chvilku ještě trval obvyklý hospodní šum, ale brzo bylo tu jako v politické schůzi. Pan purkmistr předsedal, a pánové se hlásili o slovo a mluvili připravené i nepřipravené řeči. Nálada byla velmi radikální. I pan purkmistr, jindy velmi rozvážlivý a plný ohledů, pronluvil svá úvodní slova tónem velmi rozhodným.

„Pánové," řekl pan starosta při konci své řeči — „nese-li stát na českého žáka pouze 54 zl., na německého žáka 89 zl. nákladu ze své pokladny, pak ovšem jest nanejvýš spravedlivé naše naléhání, abychom těžkého břemene svého byli sproštěni. Potřebujeme peněz jinam!"

Četné hlasy volaly „výborně" a jiné dodávaly: „Naše čtvrt ještě není vydlážděna!" — „Pro stříkačky máme stále starou boudu!" „Lesní hospodu třeba přestavět, má-li tam vydržet pachtýř!" atd.

„Proto pánové odhodlali jsme se jeti do Vídně," pokračoval a končil pan purkmistr, „říci těm pánům jednou do očí, co si myslíme!"

Sklenice zazvonily při nadšeném přípitku. A pan Červinka, největší radikál z celé společnosti, volal z plných plic:

„A já, pánové, pravím: Jeďte, a bude-li třeba — mluvte s králem!"

A nadšení bouřilo, hřímalo.

* * *

Deputace odjela a šťastně se vrátila. Ve schůzi pan purkmistr referoval:

„Buďte bez starosti, pánové," pravil. „Všecko je v nejlepším pořádku. Celou záležitost pokládám sice ještě za věc presidiální, nemohu vám říci všecko do podrobna, ale mluvili a jednali jsme s osobami vynikajícími a vlivuplnými a přinesli jsme vám ujištění, že jsme svou střední školu už nejdéle vydržovali . . .

A representace chvojanská rozešla se v náladě velice povznešené.

* * *

Večerem téhož dne sešel se pan purkmistr s nejdůvěrnějšími přáteli v hostinci „Na pěkné vyhlídce". Pivo tam je nejlepší — jako křen, chodí tam sice také drobný lid, ale k „panskému stolu" si netroufá. Tam otevřel pan purkmistr srdce své do kořán.

— „Ona je to — pánové" — svěřoval se — „ona je to věc velmi choulostivá, jednati s tak velkými pány. Rada Rychetský, ten je do všeho jako oheň a bez ohledů jedná — ten chtěl hned jít k ministrovi. Ale, považte, jeli jsme tak na rychlo, bez přípravy . . . Už jsme byli u paláce, Rychetský už říkal v kanceláři o audienci — ale mně se vám udělalo najednou tak mdlo, chytla mne závrať — nemohl jsem si pomoci, ven — jen ven.

Rada Rychetský se zlobil, huboval, ale já jsem ho brzo usadil. Vzpomněl jsem si, že je u ministeria dobrý můj známý z mladých let, nerozmýšlel jsem se dlouho, a hajdy k němu přeptati se zatím, co a jak.

Přijal mne velmi vlídně. Je to pan Tins ze Zábilce. Snad se někdo z vás ještě pamatuje, říkali jsme mu ve škole Tinsa-Vine. Je to teď

člověk zámožný, pomohl si a má vliv! O je! Řekli jsme mu, oč jde, a on sám slíbil, že se do toho vloží a že udělá, co se dá. Víte, on sám ovšem bezprostředně nemůže, ale jeho žena každý týden bývá třeba celý den u paní ministerialní radové [illegible] — tuze ji chválí . . .“

„Také jste našli Tinsa Vince?“, zeptal se vesele pan Juklíček, který si přišel k vedlejšímu stolu zapálit viržinku. „Ten chlap se má dobře. Byl čtrnáct let vojákem, přived to na sluhu v ministeriu, a jeho žena chodí k paní baronce Koněrové prát. Mnoho vydělají spolu . . .“

* *
*

Střední škola ve Chvojanech je ještě komunální. Snad se Tinsa-Vinc do toho ještě nevložil.

Juris prudentia.

Soudní sluha: Pane soudce, zde je ten muž, jenž zavraždil Barušku.

Soudce: Ten muž musí viset. Jak to provedl?

Soudní sluha: Rozřezal ji na kousíčky a nasolil.

Soudce: To tedy jednal velmi převráceně. Musí viset.

Lothario: Soudce, nezavraždil jsem Barušku. Živil jsem ji a šatil a zaopatřoval. Jsou tu svědci, kteří prohlásí, že jsem dobrý člověk a žádný vrah.

Soudce: Muži, musíš viset. Přitěžuješ svému zločinu domýšlivostí. Nesluší se pro někoho, jenž... jest z něčeho obviněn, aby se měl za dobrého člověka.

Lothario: Ale, soudce, jsou tu svědci, kteří to potvrdí. A ježto jsem nyní obžalován z vraždy...

Soudce: Musíš viset. Rozřezal jsi Barušku na kousky, nasolil a jsi sám na sebe domýšlivý... tři kapitální zločiny. — Kdo jste, paní?

Paní: Jsem Baruška.

Lothario: Bohudíky! Soudce, teď vidíte, že jsem ji nezavraždil!

Soudce: Hm . . . ano . . . tak! Ale což to nasolení?

Baruška: Ne, soudce, nenasolil mne. Naopak, udělal mi mnoho dobrého. Je to šlechetný člověk.

Lothario: Slyšíte, soudce, ona praví, že jsem dobrý člověk.

Soudce: Hm . . . třetí bod tedy zůstává. Soudní sluho, odveď toho muže, musí viset. Je vinen domýšlivostí. Soudní písaři, citujte v praemissách právní stanovisko Lessingových prapradědů.

Spohrova anthologie z Multatuliho.

Z úsudků byrokrata. „No, pravda, vzdělání již ti lidé, literáti, umělci, vynálezci a podobní mohou mít, ale hlavní věc: zkoušky jim chybí.“

Brambory. [illegible] bramborů. Jsou zcela chutným jídlem,“ soudí při hostině Serenisimus. ‚Zajisté, Vaše Výsosti: poddaní Vaší Výsosti živí se výhradně jimi.“

Ze „Simplicissima“.

Oznámení.

Jak nyní Čas vychází, není v něm dost místa pro beletrii, které bývala věnována v posledních letech naše beletristická příloha. Mnohým čtenářům se po té příloze upřímně stýská a nám samým také.

Abychom vyhověli jim a zároveň zabrali nové kruhy čtenářstva, které stojí o čtení beletristické, literární a umělecké, nahradili jsme zaniklou přílohu samostatným časopisem, jenž bude vycházet dvakrát za měsíc pod názvem:

BESEDY ČASU.

Čtrnáctideník pro zábavu a poučení.

Čtrnáctideník ten bude přinášeti práce dvojího druhu: částečně nové, částečně staré, totiž práce otištěné již v hlavním listě, jež chceme tak učinit přístupny i neodběratelům obdeníku. Nový čtrnáctideník bude se následkem toho prodávati velmi lacino. Každé číslo bude vyplňovat tiskový arch formátu staré přílohy, a předplatné roční bude jen 4 koruny, půlletní 2 koruny, jednotlivá čísla po 20 haléřích.

První číslo vyjde po neděli. Na ukázku posílat ho nebudeme. Lze dostati je ve všech knihkupectvích, hlavně však v

Administraci Času,
Praha I-159. Husova třída.

Majitel, vydavatel a redaktor Dr. **Jan Herben.** — Tiskem **Antonína Renna v Praze.**

Ročník V. 1900. Číslo 2.

BESEDY ČASU.

ČTRNÁCTIDENNÍK PRO ZÁBAVU A POUČENÍ.

Předplatné na rok 4 koruny, na půl roku 2 koruny. Jednotlivá čísla po 20 halérích

Šakalové.

Napsal B. Kost[illegible]

I.

Teplá, hvězdnatá noc zahalovala tmou nehotové ulice vinohradské. Bylo v první dni září r. 1880, hvězdy svítily jasným, třepetavým světlem a přebíhaly jedna k druhé ve veselé hře, jakoby bylo v půli srpna. Přes prázdná staveniště, jež tvořila v ulicích průduchy mezi novostavbami ještě vlhkými a nehotovými a mezi domy staršími, vál vánek ze zahrad Eichmanky, Pštrosky, Kanálky a z polí před Olšany. Svěží vůně venkova dýchala ještě nad mladým, tvořícím se městem.

Bylo již hodně přes půlnoc. Ticho a klid panovaly v ulicích jen tu a tam osvětlených blikající lampou petrolejovou. Okna zatmělá v dlouhých, několikanásobných řadách přísně pohlížela na chodníky. Zde onde vyzařovalo červenavé světlo z nitra domů, ponejvíce z oken a dveří nočních kaváren a krčem, — jichž hojně vznikalo tehdy v novém městě, méně z bytů. Jen z těsné světničky studentovy, nad strojem švadleny, nad písmem diurnisty přivydělávajícího si na činži a na potřeby blížící se zimy, nebo nad ložem nemocného rudý plapol jeho vřezával se do tmy a rušil svaté právo noci. Svit jeho vítal stejně za oknem polozastřeným rodícího se nového člověk, i provázel se světa duši lidskou loučící se s životem. Klopota, starost, bída žal i hřích chvěly se na jeho paprscích. . . .

V Brandlově ulici, v pěkném výstavném domě zářilo také okno do tmy. Bylo do kořán otevřeno, vonný vzduch teplé noci dral se pod polospuštěnou záclonu do nitra a osvěžoval dusné ovzduší světnice. Byla přeplněna nábytkem neladně nakupeným. Před samým oknem stál šicí stroj, který chvílemi hrčel rušivě do tichého prázdna noci.

Právě stroj utichl. Dívka asi devatenáctiletá, vysoké štíhlé postavy, vstala od něho. Unaveným pohybem odložila ušitou práci na blízký stůl, pospošla k jednomu z rozestlaných lůžek a usedla na jeho okraj; brzo spolehla se do bílých peřin a jak byla oděna černým županem, tak v malé chvilce usnula.

Uprostřed světnice u stolu stála paní asi čtyřicetiletá, pobledlé pěkné tváře, vedle ní stará, drobná služka. Paní opatrným pohybem ubírala z rozpáraného polštáře peří a vysýpala je do prázdného sýpku, jejž služka rozevřený oběma rukama přidržovala. Když byl polštář do polovice vyprázdněn, paní zavolala směrem k lůžkům:

— Haničko, pojď . . . pojď!

Nic se nepohnulo, jen pravidelný dech spící bylo slyšeti.

— Už zase spí! podotkla služka nevrle.

— Nediv se, je unavena, vždyť budou již dvě hodiny — Haničko, vstaň, ještě tu ten drobet. Jsme již hotovy.

Od lůžka zavzněl trhaný vzdech, dívka vyskočila ulekaně a zapotácela se o krok zpět. Protřela si oči a nejistým krokem pospošla ke stroji. Služka podala jí poloplný sýpek, Hana usedla opět za stroj, opřela však čelo do dlaně levé ruky; olověná ospalost přemáhala všecky údy její, prsty neměly hmatu, jakoby ještě spaly a v kloubech cítila tupou bolest. Teprve po chvíli položila práci pod jehlu, a stroj opět hrčel do noci.

Nežli Hana sešila oba polštáře, starý i nově udělaný z peří ubraného, rozešla ji poněkud ospalost. Matka se služkou sebraly všecky nově vyrobené polštáře i velkou peřinu a odnášely je do kuchyně. Obě počaly si pojednou šeptati a choditi po špičkách. Široká, otevřená tvář služky Hanačky přijala napjatý, skoro přísný výraz, když přijímala od paní do náručí peřiny, a ruce paniny chvěly se rozčilením. Pobledlá její tvář zbledla ještě více. Chvat i rozčilení obou žen dělaly dojem, jakoby páchaly něco nedovoleného, zapovězeného, co lidským očím má zůstat ukryto. . . .

Hana nevšímala si jejich počínání, až průvan a prudký plapol lampy vyrušil ji z ospalé bezmyšlenkovitosti; i vskočila, aby zavřela dveře světnice, při tom zahlédla Marjánku, jak se mezi dveřmi prodírá s velikým balíkem a vychází na pavlač. Cosi jako strach nebo úzkost sevřelo i Hanino srdce. Což kdyby ji někdo uviděl? — nebo kdyby sousedé sami neopatrně něco prozradili? . . Hrůza ji přeběhla před možnými soudními opletačkami. . . . I Marjánky jí bylo pojednou líto — byla by spoluvinnicí — byla by to smutná odměna za dlouholetou, oddanou službu. V úzkosti přistoupila k oknu, povytáhla výše záclonu, vyklo-

nila se z okna a vdechovala plnými prsy svěží, vonný vzduch.

Zdvihla oči k obloze pokropené třpytnými hvězdami. Bolestné teskno rozlilo se nitrem jejím. Mihotavé, třpytné hvězdy vábily vždy její měkkou mysl k blouznivým snum a přiváděly devatenáctileté srdce její v prudčí tlukot. Dnes však drsná skutečnost věšela závaží na dívčí blouznění. Hleděla-li dnes ku hvězdám, hledala za nimi svého otce, kterého před dvěma měsíci pohřbili v plné síle mužných let. Dnes žalovala těm hvězdám mladá duše její a hledala tam východisko ze zmatku a tmy, jež obklopovaly ji i matku a malé dva sourozence.

Jak bude zítra v tuto dobu s námi? Jak budeme zítra spáti? Co nám ponechají? A co si počneme vůbec potom? . . . Tyto otázky hrnuly se jí zoufale v mysl.

S tesknosti vzpomínala svého dětství a šťastných těch dob, kdy žili všichni klidně ve vlídném kruhu rodinném a netušili, jaké pohromy je očekávají v budoucnosti dosti blízké. Tehdy, kdy ráno i po obědě rozběhli se každý za svým povoláním a zase v poledne a večer vraceli se jako vlaštovky pod střechu: tatínek z písárny, děti ze škol a maminka, věčně pilná a snaživá nechávala šití a zasedala s nimi ke stolu — tehdy byli šťastni, zcela nevědomě šťastni! Byli všichni, nikdo nechyběl, měli se rádi, hmotných starostí ještě tak těžce necítili. Otec i matka pocházeli ze zámožných rodin, i byli oba zvyklí jistému, byť i mírnému blahobytu, kterým z přirozené navyklosti i z lásky obklopovaly své děti. Dnes Hana dvojnásobně cítila i uvědomovala sobě, jak pečlivě a starostlivě byla vychována. Vždyť otec nikdy nešetřil, mohla-li se poučiti o něčem, mohla-li něčím vědomosti své a obzor myšlenkový rozšířiti. Divadla, obrazárny, koncerty, poučné výlety rozvíjely a pěstovaly ducha Hanina. „Uč se děvče, — říkával otec přívětivě — když nemáme studenta, ať nemáme aspoň husičku!“ Když vychodila vyšší dívčí školu, nechtěli rodiče, aby doma zahálela a drobnou domácí prácí utrácela dni. Dali ji na jediné tehdejší učiliště ženské — na učitelský ústav. Hana vychodila ústav s vědomím, že učitelkou nebude a ačkoliv se poměry rodičů zatím valně zhoršily, přece ještě, když odevzdávala otci maturitní vysvědčení, netušila, že na tom listě papíru za několik neděl záviseti bude existence nejen její, nýbrž i matčina a dvou drobných sourozenců — netušila, že vskutku studovala pro chléb. Viděla v tuto chvíli jasně usměvavou tvář otcovu a láskyplný pohled, kterým tehdy na ni spočinul, když mu vyřizovala: „Tatínku, páni profesoři i ředitel dávali mi na jevo, že bych mohla v Praze místo dostat. Při svých známostech bys mne prý mohl v Praze . . .“ Otec na to odvětil s úsměvem prostě: „Nu — doufám, když uživil jsem tě do dneška, že tě ještě i na dále uživím!“ a vstrčiv vysvědčení do stolu, zamkl je a dal klíč do kapsy. . . ,

Hana teď slzela při vzpomínce. Vždyť tehdy již anděl smrti mával kol mužné, krásné hlavy otcovy — za tři neděle na to pochovali ho. Skvrnitý tyf skosil ho ve třech dnech.

Všecka ospalost zmizela, čivy Haniny pracovaly horečně. Neskonalý smutek ovíval ji z vlastních myšlenek i ze vzpomínek, jaké těžké starosti tížily poslední léta otcova. Přes všecku čilost a podnikavost ducha odvrátilo se od něho před několika lety štěstí obchodní: vlivem několika cizích úpadků dokonce klesal obchod otcův, až stihl i jeho úpadek. Otec uznán soudem sice za nevinna, ale stísněné poměry, ba skoro nedostatek ohrožovaly rodinu. Čilý a snaživý otec neklesal však na mysli, pracoval a podnikal znovu s neúmornou vytrvalostí. Právě před několika měsíci kynulo zase vysvobození z trudných poměrů. Našel výhodná spojení a spolehlivého společníka; když však hodlal nový obchod znovu otevříti — tyf. Rodina zůstala úplně opuštěna.

Skleslost zmocňovala se ducha Hanina při trudných vzpomínkách, chvílemi divila se, proč zde zůstaly ony: matka, Hana a ty dvě malé děti, Otila a Míra. Proč i oni nevzali za své, když ztratili živitele? V posledních dnech bývala chvílemi hrda na to, že hlavní starost o rodinu připadne jí, neboť byla od 1. září jmenována zatímnou podučitelkou na školách pražských; dnes však i tato radost měnila se jí v trpké poznání, že svými 33 zl. měsíčních příjmů nevykouzlí matce a dětem ráj na zemi.

Co otec oči zavřel, byly s matkou jako štvány. Něměly ani klidu, aby se oddati mohly hoři nad ztrátou otce. Urovnání pozůstalosti vyžadovalo vší energie, a Hana obdivovala se matce, jak mužně bránila se hmotné záhubě. Ale neubránila se: zítra ráno mělo se drama skončiti.

Představa pusté, vyprázdněné světnice, jen s několika kusy nejnutnějšího nábytku — jež milosrdenství lidské stíhaným dlužníkům ponechává — stavěla se Haně houževnatě před oči. Hrůza a úzkost padaly na ni a dusily ji. Do posledního večera zdálo se pružné mysli její, že není možno, aby dovršena byla hmotná záhuba osiřelé rodiny. S dětskou prostomyslností doufala, že přijde někdo netušený a vysvobodí je. Doufala v pohádku, v zázrak. Teprve dnešní noci uvědomila si, že bude ráno vskutku dražba otcovského nábytku, posledního jejich jměníčka. Již za dveřmi čekali šakalové, lační, hltaví, kteří měli rozchvátit poslední zbytky někdejšího blahobytu, ony svědky šťastného jejího dětství. Haně zdálo se, jakoby byla jela dlouhou stepí, koně ujeli, a nechali matku, děti a ji s vozem na cestě — za kořist šakalů. Každé chvíle zavzní, musí zavzníti jejich zavytí . . .

Domácí pán a peněžník Schein rozdělí se zítra o všecky ty milé věci, které Haně a tím více jistě matce k srdci přirostly. Domácí za půlletní činži z většího bytu, který v témže domě před smrtí otcovou obývali, a peněžník za směnky po-

depsané oběma rodiči. Byly to pravé nezmarové, ony věčně žijící směnky, rostoucí stále ze svých úroků z úroku. Vypůjčený kapitál byl již splacen, ale směnky tu přece ještě byly . . . Bylo sice podivno, že peněžník se dosud do pozůstalosti nepřihlásil — však přijde asi zítra k dražbě . . .

Paní Nováková vrátila se zatím se světlem do světnice.

— Proč již neležíš, Hano? Víš, jaký den nás zítra čeká! — Ach, Bože, Bože, to bude druhý pohřeb! zaštkala a usedla jako podlomená do křesla.

— Však to zase nějak přežijeme, maminko, pronesla Hana stísněným hlasem a přistoupila poblíž matce. — Po chvilce mlčení pravila:

— Ostatně strýc Šára dělal si naději, že se mu podaří sehnat ještě stovku, pak bychom měli dvě stě. Kdyby chabrus ustoupil, a Schein nám ještě počkal, podařilo by se snad přece, abych já nábytek koupila . . .

Dodávajíc matce mysli, zažehla i ve vlastním nitru opět slabý paprslek naděje.

— Maminko, doufám přece ještě, že vše dobře skončí . . . mám takové dobré tušení, doložila s pohledem vyjasněným.

— Oh, nedoufej, milé děvče! Budeme rády, když zachráníme si to nejnutnější a pak budeme žebráci bez groše. Než ty dostaneš prvé služné, uplynou celé tři neděle . . .

— Na to ještě nemysleme, mami. Jen když bude po zítřku . . .

Paní Nováková povstala, rozhlédla se po elegantním, zachovalém nábytku a vzdychla. Pohled její svážel se s předmětu na předmět, na některém pak zvláště utkvíval. Tam ty mohutné empirové skříně jsou po rodičích; rostla, hopkovala kol nich jako dítě a jako školačka shlížívala se v jejich lesklých, zrcadlově hlazených dveřích. — Tu stůl, zrcadlo, pohovka — věci z její svatební výbavy, které připomínaly jí šťastné dni, kdy s ženichem chodila po krámech vybírati nábytek. S jakými nadějemi a s jakou radostí zařizovali si své hnízdo, co napřeli se při tom, div se nepohněvali a co se naradovali! . . . Tam v koutě psací stůl, za kterýmž sedával ten, jehož tu není . . . Tam dětská postýlka — v níž vychovala všecky své děti, ty dřímající i tu bdící i ty ostatní čtyři, které pod zeleným drnem odpočívají . . .

— Co vzpomínek na tom visí . . . Co jsem se toho našetřila a naopatrovala, abych to pro vás zachovala — a teď se to musí za pár grošů vyhodit! zalkala hlasitě.

— Mami, mami, pojď spát! pobízela zase nyní dcera. Nechme toho všeho, však zas nějak bude . . . A vždyť se neztratíme; jen když nám Bůh pomohl, že jsem místo dostala . . .

Paní Nováková vzdychla a naklonila se nad postýlku Mírovu a udělala nad klučíkem ve vzduchu křížek; pak natáhla se přes stůl a podobně pokřížovala i desítiletou Otilu, která spala v plné záři lampy, za stolem na pohovce, klidně s nadutými červenými tvářičkami a sešpulenými rty.

Vyschlé již slzy vdoviny vytryskly opět nad těmato dvěma hlavičkama, jichž kolébka stála ještě v pečlivě řízené domácnosti a na něž teď zírala siroba a bída . . .

Matka i dcera ulehly. Poslední myšlenky obou utkvívaly stále na tom, co přijíti má: Dražba, dražba, dražba! Hranice mezi dvěma světy! Co bylo před ní — byla spokojenost a štěstí rodinné, co po ní — bude siroba a bída . . .

Hana viděla ve všech koutech světnice ohnivé, chtivé zraky, a domnívala se slyšeti i žhavý dech. Sen přemohl konečně unavenou hlavu její, ale ohnivé oči neustoupily, přibývalo jich ještě a blížily se, až těsným kruhem obemknuly vdovu s třemi dětmi v šíré stepi . . .

II.

Den ohlásil se šedým, podmračným jitrem. S tupou bolestí v údech a s trapným vědomím toho, co se dnes díti bude, probudily se matka i dcera . . .

Po sedmé hodině nahlédl z pavlače skleněnými dveřmi do kuchyně jakýsi muž. Hana zahlédla ho i zvolala polekaně:

— Mami, ten včerejší žid je tu zase . . .

Již včera odpůldne přišel z čista jasna cizí muž, žid, představil se jako Šmaus, obchodník, a tázal se, bude-li zde zítra dražba. Zjev tohoto člověka polekal paní Novákovou i dceru její velice. Čišel z něho na ně cizí, neznámý svět. Jako když příšera zjeví se za bílého dne. Po tajemném doptávání a posuňcích jeho pustily ho do pokoje, ale židle mu nenabídly. Žid cítil, že se ho obě bojí. Aby jim dodal důvěry, začal sladce a skoro jemnocitně:

— Jsem tak smělý a jdu vám poradit stran dražby . . . dámy nemají v takových okolostojičnostech zkušenosti . . .

A pan Šmaus vyptával se přes všecku upjatost paní Novákové, vyptával se a vyptával, až zvěděl, kolik potřeboval.

— Milostpaní, jak vidím, vy byste nejraději nábytek zachovala, — no, to se může stát, to se může stát, — potakoval s úsměvem. — Vždyť naši lidé mají také srdce v těle, nebudou chtít sirotky v ničem zkrátit! Ale musí se to s nimi umět . . . Člověk je musí znát . . .

Paní Nováková porozuměla i pravila rychle:

— Prosím vás, pane, byla bych vám vděčnou, kdybyste mi tedy poradil . . . Zašla k prádelníku a podala pak Šmausovi rozpačitě 2 zl.

— I ano, proč pak ne, zvolal Šmaus ochotně, chápaje se peněz. — Ráčejí se podívat, milostpaní, třeba hned tento schreibtisch, ten nemůže tak zůstat . . .

A zkušený žid chytil obratně vršek psacího stolu, vyzdvihl ho, zásuvky z něho pozvytahoval a mrštně pohodil jej na zem do stinného koutu pokoje. Stůl na obrat zůstal holý a jako staré haraburdí. Hana chtěla ho utírat, ale Šmaus zrovna na ni zakřikl:

— I ne, ne, slečinko, kde pak! Jen to nechají tak, stůl je jak nový, ten by mé kolegy moc lákal, jen ať je zaprášen, hodně zaprášen. Postele se musejí také rozložit . . . Masivní dubové postele, takových teď už se málo najde! . . A ty krásné peřiny! To jsou peřiny! Milostpaní, to by byla kůstka pro naše lidi, für unsere Leut, ti by se nám nehnuli od nich . . . Milostpaní, já jim něco poradím: ušijou si ze starého prádla sýpky a udělají z každého polštáře dva a ze svrchnic také pořádně uberou. Vědí, — huhňal přitlumeně — peřiny se potom rozdělí, ty ušité dají tam někam — a Šmaus mávl rukou směrem kuchyně. — Peřiny potom dáme také trochu stranou, aby nepíchaly tak do očí . . . No, myslím, že to dobře dopadne, vždyť naši lidé mají také srdce v těle . . .

Když přišel Šmaus dnes, matka i dcera cítily opět ten dojem, jakoby viděly posla z jiného, neznámého světa, ale dojem ten nebyl již tak příkrý, příšerný.

To, co Šmaus včera naznačil, prováděl dnes ještě dokonaleji. Velký jídelní stůl roztáhl na kus od sebe, židle klopil dvě a dvě na sebe, aby nebylo viděti, jak jsou pěkně zachovalé, části postelí všelijak pozpřevracel, křesla pohovky poházel drobnostmi a krámy, jen aby porušil jejich pěkný vzhled; skříně pozotvíral, vůbec ve všem provedl zručnou rukou nelad a nepořádek. Na prvý pohled byla z nábytku hromada harampátí.

Ještě za práce Šmausovy všecek udychán přichvátal strýc Šára.

— Dobré jitro, paní tetinko, dobré jitro! volal vesele v kuchyni . . . a pak důvěrně polohlasem sděloval:

— Nu, pořídil jsem dobře, doufejme, že se vše zdaří. Když jste odešly večer s Haničkou tak sklíčeny od nás, nedalo mi to pokoje. Šel jsem ještě z domu a do desíti hodin hledal jsem přítele jednoho, o němž vím, že mívá peníze doma. Půjčil mi stovku na tři dny. Nejsou to však jeho peníze. No, to už pak zase nějak sezeneme; měl bych potom i kupce na vaši garnituru — ale o tom, dá Bůh, promluvíme si v poledne . . .

— Děkuji vám, pane strýčku, děkuji . . . Ani nevím, jak se vám odměníme . . . pronesla dojatě paní Nováková.

— Jaké pak odměny, to je přec jen lidské: dnes mně, zítra tobě; nevím, v jakém postavení může se octnouti zítra moje žena . . . U obchodníků . . .? Odběhnu omluvit se chefovi, před devátou jsem zde, aby vám ti krkavci oči nevyklovali . . . S Bohem . . .

Poslední slova zaznívala již s pavlače, po níž čilý strýc ubíhal ke schodům.

Strýc Šára, bratranec Novákův, byl jediným světlým paprskem pro sklíčenou rodinu. On jediný z příbuzenstva podal vdově pomocnou ruku. Příbuzní bližší kdysi Nováka i rodinu jeho zahrnovali láskou. Finanční nehody působily hůře ledové sprchy na srdce přátel a když Novák zemřel, vdova stála úplně opuštěna, jakoby ani žádných příbuzných nebylo.

I Šmaus po chvíli odešel. Rodina tiše, stísněně posnídala. Marjánka byla zatím oblékla Otilu a sedmiletého Míru do smutečních šatů a přikázala jim přísně právem staré služky: — A pozor, ať se nezamažete!

Děti okusovaly po snídani každý rohlík a obstupovaly ve světnici zvědavě kupy nábytku.

— Otilko, poslouchej, a to nám všecko ti židé seberou? tázal se Míra zamyšleně.

— Mh, co pak já vím! Dej pokoj, víš! Zeptej se maminky nebo Hany, utrhovala se Otila na bratra.

— A to přijdou, Otilko, ti židi, co ukřižovali Krista Pána?

— E, nepřijdou. Ty hloupý, ti už dávno nejsou na světě!

— A to vždycky musejí přijít židi a všecko sebrat, když tatínek umře? pokračoval Míra.

Otila byla si v těchto věcech dosti nejista a protože si nerada kazila autoritu před menším bratrem, odpovídala mu jen nevrle:

— Ty hloupý, nemusí. Kdo je bohatý, tomu nic neseberou.

— A my nejsme bohatí?

— No — trochu jsme. Podívej se, co toho tu máme. To nemají ani u Němečků, ani u Dostalů, víš, taková křesla, obrazy a lustr . . . Hm, oni ani hezkých šatů nemají . . . Němečkova chodí do kostela v těch šatech, co do školy a Dostalova má sváteční šaty po větší sestře . . . a Otila ohrnula spodní ret.

— Ale když nám to židi všecko vezmou, potom budeme chudí.

— No, víš, dej pokoj! utrhla se zase Otila, ale vlastní její hezká drobná tvářička zakabonila se vážnou starostlivostí. Mlčky našla si v koutě velkou loutku, usedla s ní stranou na stoličku a vážně se zamyslila.

Po osmé hodině přinesla Marjánka zprávu, že dole v průjezdě stojí kupci. — Čím blíže deváté, přibývalo jich; brebentění, hádky jejich a zápach komisního tabáku šířil se po schodišti nahoru. Někteří z nich usedli si na dolní stupně schodů.

Nájemníci ve všech třech poschodích vykukovali ob chvíli přes zábradlí schodiště, nebo pohlíželi zvědavě s pavlače ke dveřím Novákových. Stará židovka Šmulová z třetího patra obešla celý úhel pavlače, jen aby dobře viděla do dveří Novákových. Rozložila se na své tučné lokty a čekala dychtivě na divadlo. Vystrčila-li však Otila hlavičku nebo vyskočil-li Míra ze dveří, řinuly Šmulové hned slzy po lících: „Arme Kinder, arme Kinder! (Ubohé děti!) vzdychala, utírajíc si pihovitou rukou oči a tváře. — Paní revidentovou z druhého patra zaslechla Marjánka zcela zřetelně, jak se vyjadřovala ke své sousedce: — „Co je pravda, to je pravda — pýcha předchází pád, viďte, paní Mašková? To bylo nějakého nafukování! My jsme byly paní No-

-ákové nic, všecky sprosté, ona se nikoho v domě ani nevšimla! Jako nějaká vrchnost! . . .“

Paní Nováková bledla vždy více při těchto zprávách staré, věrné služky; Hana přivírala oči úzkostí a pokaždé zamihl se kolem ní kruh ohnivých očí . . . šakalích. . . .

V té chvíli však z nejbližšího sousedství přišla k Novákům růžolící dívka, sotva škole odrostlá, a prosila skromně a mile: „Milostpaní Nováková, máte dovolit Otilce a Mírovi na chvilku ke mně na návštěvu. Maminka vzkazuje.“ Děti radostí poskočily, chopily se rukou dívčiných, a paní Nováková i Hana byly rády, že dětem ušetřeno bude nemilé divadlo. Byly vděčny za jemnocit svých nejbližších sousedů.

„Bůh ví, drahá slečno, jak se Vám a mamince Vaší odměníme,“ pravila paní Nováková. — „V noci Vás naše Marjánka jistě vzbouřila. . . . Nemohly jsme se šitím stačiti.“ . . . — „Já o ničem nevím, mám dobrý spánek,“ zasmála se dívka — „maminka na Marjánku čekala. . . . Jen buďte bez starosti“ . . . a odhopkovala vesele s dětmi. „Ta ještě neví, co je život — jak beztarostná je a veselá“ . . . pomyslila si o čtyři leta starší Hana.

Po osmé hodině vstoupil do bytu majitel domu, Hrubý, hlavní věřitel a žalobce. Zbohatl z malé pokoutní zastavárny a stal se pak majitelem domu a podnikatelem staveb na bujících Vinohradech.

— Má úcta, paní Nováková! Nó, (protahoval) jak se daří, jak? Nó, zase bude dobře, zase bude dobře, mluvil hlučně sýpavým, zajíkavým hlasem přetučnělých lidí. Při tom popošel do světnice a rozhlížel se pátravým zrakem po nábytku. Paní Nováková porozuměla, že je to inspekční návštěva.

— To je to všecko nějak divně rozestaveno — podotkl domácí trochu nevrle, ale hned obrátil se k paní i dceři a nutil se do žertovného tonu.

— Nó, co pak teď už se neztratíte. Tuhle slečinka je zaopatřena, ty malé caparty dostanete snadno někam do ústavu a vy se neztratíte, — taková hezká dáma, plná živobytí . . . a zamžoural neslušně prasečíma očkama po zdrcené vdově.

Pobledlé rty paní Novákové zesinaly a zachvěly se. Ucítila až v hrdle tlukot svého srdce. Mávla jen rukou a odvrátila se.

— Nó, co pak jste tak smutná, pronesl důvěrným polohlasem, přistoupiv těsně k vdově, — vždyť to všecko nepoberem. Posud se nikdo nepřihlásil a já — já budu brzo zaplacen. Co pak je těch 140 zlatých! Takové krásné méble . . . ještě vydělat můžete. . . .

— Jsem již na všecko připravena, pronesla paní Nováková bez hlasu, couvajíc o krok.

— Nó, ano, ano . . . poroučím se zatím, má úcta . . . a odfuněl ze dveří.

Hana otočila se od okna, k němuž se byla za řeči Hrubého odvrátila; všecka zaslzena a zarudlá v tváři zvolala:

— Sprosťák! . . . Lichvář! . . . Zbohatl z lidské bídy, z lidských slzí a opováží se urážet! . . .

— Hano, nerozčiluj se, prosím tě! zvolala matka zlomeně. — Hleď, držím se sotva na nohou . . . nepřipravuj mne o poslední špetku síly. . . . (Dokončení.)

J. S. Machar:

Král Šalamoun.

Když pochovali krále Šalamouna,
všel prorok do své chaty a psal takto:

Jsem chudý, nuzný, raněno mé srdce
jest u vnitřnostech, postem poklesají
kolena moje, tělo moje vyschlo,
jsem na posměch jim, když mě uhlédají,
hlavami svými potřásají nad mnou —
však Hospodinův hlas všel v nádobu tu
a jeho soud se snesl na můj jazyk.

O Hospodine, kdo se uhne tobě?
A kde je skrýš před hroznou rukou tvojí?
Dí propast, moře, hory: u nás není.
Národy soudíš, poražení kruté
učiníš, hlavu potřeš panující
nad mnoha krajinami, vyměříš dny,
cíl položiš, jejž člověk nepřekročí . . .

Jest mrtev. Pochován jest podle otce
ve městě Davidově. Hlahol trub a kotlů
už dozněl, poslední to sláva jeho.

A nad rozpuklou číší žití jeho
dí Hospodin: Dnů vlády dal jsem jemu
převalný počet, on však kosti svoje
naplnil hříchy mladosti i stáří
a přidal viny k vinám poděděným
po otci svém. V prach lehly kosti jeho,
však viny shrnu v hlavy rodu jeho
a odplatím. Neb já jsem spravedlivý.
Synové jeho přízně hledat budou
u nuzných, ruce jejich vracet budou
svou loupež; v posled rod ten před svým časem
vyťatý bude, ratolest pak jeho
se nebude už nikdy zelenati.
A rozmnožil jsem celý rod ten jeho,
však rozmnožen jest pod meč.

Máť Betsabé, jež vzala berlu z ruky
chorého krále Davida, by vtiskla
ji synu svému, ženiny a ženy —
ty všecky odvrátily srdce jeho
jen k Astarot a modle Molochovi.

Jho lidu stíženo, a služby tvrdé
jsou učiněny těžkými, a břímě
vloženo na něj; biče dopadaly
na dvanáctero kmenů israelských,
jež zaúpělo. Král však stříbra složil
jak kamení a cedrového dříví
jak fíkoví, jež planě roste v nivách.

Utiskal nuzné, opouštěl i chudé,
dům zloupil, ale nestavěl ho.

Byl nedůvěřiv, úskočný a lstivý,
neb ve všem dědicem byl otce svého;
zvuk strachu v uších jeho byl, že zhoubce
i v pokoje čas berlu vezme jemu
a meče očekával ustavičně.

Byl nazván moudrým — tak psal Nátan prorok
i Achiáš, psi, kteří jídávali
chléb z ruky jeho, tak jej nazval Chiram,
král Tyrský, Sáby královna, i všichni,
jenž poznali ho: neboť nezdobila
jej sláva bitev, ani palma míru,
povaha hrdá, ani velká duše,
ni přátelství, ni láska — ale moudrost
kde nalezena bývá? Ne vždy slavní
jsou moudrými, aniž vždy rozumnými
jsou dlouhověcí.
Miloval též slávu
hlav obnažených, pokrčených šíjí,
cest poházených palmovými listy
a uším jeho příjemně zněl jásot
a hlahol trub — však poslední květ v poli
je pyšnější v té čisté slávě svojí
před okem moudrých.

Duch jeho těžce ležel nad vší říší:
jako zraněný kůň, který v bitvě klesl
a jezdce přitisk' k rozpálené zemi
a zdech', a červi prolnou masem jeho,
puch otravný pak vyvírá se z něho
a vraždí pod ním bezmocného jezdce —
tak on byl lidu.
Rány mnohé poslal
jsem na dům jeho, předzvěst soudu svého,
však uchu jeho byly jak šum větru
a neotevřela se duše jeho.

Zle semeni se zvede Davidovu!
Vstal Jeroboám, vzbuzen hlasem mojím
a urval deset větví israelských
i Sesáka jsem, Egypťana, pohnul,
by pěší své a jezdce svoje zřídil
na sever k tahu — shovívavost moje
již přetéká, a odplaty čas přišel,
a Hospodin jsem, přísný, spravedlivý.

Zimni báseň.

Napsal Jiří de Peyrebrune. Přel. B. Slavová.

V jejich doupěti — v šestém poschodí, tak nizounkém, že se zdálo, jakoby břidlice pokrytá sněhem spočívala na jejich hlavách — byla strašlivá zima a oni si řekli:

— Což abychom vyšli odtud?

Potom řekla žena hlasem chvějícím se stářím i zimou:

— Ale nač [illegible] Nebude nám o nic lépe na ulici.

Ale stařec, statný ještě, odpovídal:

— Snad mohli bychom se někde v čekárně omnibusů přece trochu ohřáti, snad i několik haléřů by bylo lze dostat teď v noci u dveří hotelů . . . Pojďme, zkusíme to . . . pojď!

— Jsem unavena, mám hlad, nech mne . . . Kdybych raději pošla této noci!

— Hrome, ty nejsi ale pranic omrzelá, opravdu pojíti! . . . bereš to zkrátka! Ale člověk si musí i smrt usnadnit, tak samo sebou to jde tuze pomalu a trpí se přílišně. Ó Bože, dobrý Bože, ani kamen, ani za 4 haléře uhlí nemáme!

— Jdi, starochu, nemysli na to. Ty's ještě statný. Já už jsem u konce, ale ty máš ještě sílu. Takovou už ovšem ne, jako dokud jsi tesal balvany k základům, ale přece. Kdyby nastala obleva, bude třeba metařů a kdyby se ti poštěstilo . . . snad bys ještě měl dosti síly k metení . . .

— Je mi příliš zima, zabručel stařec. Jsem skoro nahý, podívej se, jak mi prokukuje kabátem tělo. Ó to je bída, po dvaasedmdesáti létech dření a starostí nesmí člověk ani v tichu umříti, na slámě ve své boudě, s kusem jídla jako starý pes . . . Povídám ti, pojď, půjdeme ven, snad nám dají almužnu tam venku, zde umřeme bez pomoci. Vstaň, povídám ti, Bože, copak neslyšíš?

— Už jdu, už, vydechla zívajíc, ale uvidíš, že už zpět nepřijdu.

* * *

Mrzne, mrzne! Náledí pokrývá chodníky, světla není jasně vidět pro ojíněná okna. Vítr řeže jako nůž do těla. Nečetní chodci pospíchají zahaleni až po oči. Na kozlících kočárů sedí pyšní kočové v kožiších a pobízejí k rychlejšímu běhu kouřící se spřežení, zastavují před dveřmi hotelů, v nichž je jas a teplo. A z kočárů rychle vystupují hosté, zahaleni ve vzácné kožešiny, utíkají mrazu tak rychle, že ten starý ubožák nemá ani tolik času, aby vztáhl svou vyzáblou ruku a prosil: Milosrdenství —! Muž, zdivočelý, zvolal konečně:

— Kdybych měl nůž!

Ale třesoucí se stařenka ho táhne pryč. Zmítá jí kašel a ona táhne ho dále jemně, známými ulicemi k určitému místu. A za chvilku objeví se před nimi tmavý proud Seiny, vroubený světly jako velký katafalk. Ale muž porozuměl a couvá jako kůň před propastí a blábolí:

— Ne, ó ne, to ne!

— Proč? šeptá ona svůdně tisknouc k sobě jeho vzpírající se rámě. Bylo by to hned! Jak dobře bychom spali tuto noc, staroušku!

— Je mi zima, odpovídá, zdráhaje se, shrbený, třesoucí se.

A opakuje mimovolně uchvácen myšlenkou, která mu náhle hlavou projela:

— Ne, to ne, . . . to ne, ale . . . Ó, vypukl pojednou v drsný smích, znějící dutě z jeho prázdného, vyhladovělého nitra, o dobře, počkej jen

trochu, stará, zasmějeme se ještě dnes, počkej jen. Vystrojím ti pohřeb slavný, uvidíš!

*

Mrzne tak silně, že stavby odpočívají. Všude musela se práce zastaviti i v okolí Passy, u nádraží, kde „Společnost Západní" počala opravy, k vůli nimž vystěhovaly všecky rodiny, obývající uličku, sestávající po většině z vil. Vily v nejbližším sousedstvu staveniště byly úplně prázdny a tak snadno přístupny ze zadní strany, ze zahrad, že zedníci, na stavbě pracující, mohli tam choditi jako domů, kdyby byli chtěli.

Krátce před půlnocí dva matné stíny počaly obcházeti jeden z těch tichých, zavřených příbytků. Šly tak zvolna, unaveny hladem a zimou, že se zdálo, jakoby se ani nehýbaly, byly jako dva černé body v černém temnu uličky. Přece však ozval se po chvíli praskot jedněch dveří vyvrácených tím snáze, že byly červotočí prolezlé a zas nastalo ticho v posněženém okolí. Ubožáci octli se na dvoře. muž, který znal cestu, šel napřed, následován ženou shrbenou, kašlající. Ještě jednou bylo slyšeti zvuk praskajícího dřeva a pak už nic.

Muž prolezl otevřeným takto vykýřem nízké špižírny a přišel ke dveřím, za nimiž ho očekávala žena: jakmile vstoupili, zatarasili vchod.

Tápajíce dostali se do kuchyně a rychle rozžehnuvše lampu, dali se do hledání. Co hledali? O nešli ani do špižírny; ani do kredence, ani do sklepa, ale do dřevníku. Žena nabrala uhlí do ohrnuté sukně, muž naložil si velikou náruč dříví. Nacpali kamna v jídelně jak jen bylo možno a zapálili.

Konečně se ohřejí!

Ó to lahodné teplo, které pomalu je obklopovalo! Ona plakala radostí, on se smál.

Skrčena u kamen, natahovala ruce a šeptala:

— To hřeje, to hřeje! . . .

On odpovídal:

— Škoda, že tu není nic k jídlu! To by byly časy!

Ona vzdychla.

— Což! odpověděl s úsměškem, kdo spí, je syt. Počkej, stará, sedni si semhle . . .

Přitáhl lenošku ke kamnům, pomohl stařence usednouti, pohladil ji pohnut a políbil ji na čelo.

Ona se usmívala už v dřímotě a šeptala hřejíc skřehlé nohy:

— Bože, to je krásné!

— Viď? řekl. Jsme teď jako měšťáci, ale já se také rozložím vedle tebe, chceš, stará?

Šeptala už skoro spící:

— Ano, vedle mne, docela blízko, jako . : .

— Jako jindy, viď, když jsme byli mladí a mohli pracovati a najedli se každý den.

Zvatlala lítostivě:

— Jsme staří . . . ta krásná léta tak rychle utečou! . . . Mám hlad, dodala tiše.

— Spi!

Ale ona znovu počala:

— Což tu není docela nic k jídlu . . . nebo k pití?

— Stará, nejsme přece zloději! . . . Nepřiváděj mne na takové myšlenky . . . vždyť já mám také hlad. Bože a jaký hlad mám! Sehnul se a otevřel ústa, jakoby se chtěl nasytiti teplem vystupujícím z kamen. Pojednou sebou trhl, jeho žena lehce chrápala.

— Ach, řekl, už je to tu!

Vzchopil se a opatrně vstal. Obešel komnatu. Byla pevně uzavřena, dvéře přiléhaly, okna byla záslonami dobře zakryta. Vrátil se ke kamnům a udsunul svrchní jejich desku; štiplavý, hustý kouř počal vystupovati otvorem a rozlézal se zvolna po komnatě. A chuďas usadil se znovu pokojně u kamen. Natáhl se pohodlně, přikrývaje svými hadry samet, do něhož vtlačeny byly ladné arabesky, byl těsně u své ženy, obličejem obrácen k ní, oči pevně na ni upřené.

V této nehybné poloze přemítal. O svém minulém životě? O ani skoro ne, ale o tom, jak tvářiti se budou majetníci tohoto bytu, až se sem vrátí a najdou zde ty dvě tuhé, ošklivé, odporné mrtvoly. Jistě to jimi zatřese a nebude jim více chutnati v této roztomilé jídelně, kde za sklem kredence třpytily se sklenky a talíře, vkusné a nové.

Byl by se jim chtěl ubožák omluviti, sundati svou čapku před nimi a říci jim pokorně:

— Odpusťte, dobří pánové, musí-li člověk umříti a nemá-li, čeho k tomu třeba, doma, musí si to jinde vypůjčiti, Proto jsme se také dostali k vám mocí, pravda, ale jen z toho důvodu, abysme zbavili společnost dvou neužitečných, zbytečných tvorů, odporných na pohled v městě tak velikém a krásném, kde se vše jen baví, tančí, zpívá a hoduje. Do kostnice se starými mrzáky! Proč nejsou zřízeny jatky pro chudáky bez přístřeší a bez chleba? To by mělo být. Dalo by se jim naposled najíst a pak — konec, to by bylo nejlepší! . . . Potom by . . . Ó cítím bolest! To ještě scházelo . . . A stále ještě? Nuže, pak je to poslední . . . přehoupneme se přes to a — s bohem, živote, lotře zpropadený! . . . Spi dobře, má stará . . . má lásko! Je to naše poslední noc . . . Ó, jak jsi byla hezká a statná ve dvaciti letech! . . . Pamatuješ se ještě? . . . Bylo to na jaře . . . třešně . . . v polích . . . tráva . . . Proklatě . . . dusím se! Dobrý bože, jsi-li někde . . . prosím . . . Vida. blázním: je konec, odpouštím!

Čpavý kouř stoupal, šířil se . . . zahalil oba starce, kteří chvíli blábolili a pak umlkli, ruku v ruce, s blaženým úsměvem svých bezzubých úst hleděli vstříc věčnosti . . .

Jan Mirovský:

Chi lascia la via vecchia per la via nuova, sa ció, che lascia, ma non ció, che trova.*)

To vždycky přijdou v životě nám chvíle,
kdy v duši uzrá pevné rozhodnutí,
jež staré cesty opustit chce s chutí
a po nových jít hledat svého cíle.

Odvaha v zraku, krev hrá v každé žíle
a touha k divokému rozběhnutí:
jen jedno ještě k přemýšlení nutí
a v duši hází stíny zasmušilé.

Když starou cestu opouštíš tak lehce
a po nové chceš kráčet do daleka,
zda necítíš, jak srdce tobě šepce,

že to, co ztrácíš, dobře můžeš vědět,
však s bázní jakou teskně musíš hledět,
v obzorech nových co tě asi čeká!

Dívce, již uvedli poprvé do společnosti.

Dnes první Váš v společnost učiněn krok,
po kterém jste toužila v snění
své naivní dušičky po celý rok,
tak dětinské v svém roztoužení.

Tak nyní Vás pohltí života tok,
jenž bouřlivým vírem se pění,
a dámou snad budete napřesrok,
vždyť víme, jak lidé se mění.

A přece mi líto Vás do duše,
že ztrácíte dětství své sladké,
neb pomýšlím v bolestné předtuše,

jak bude Vám, až jednou poznáte
pak to zase žití zlé, proklaté.
jež zříte dnes vábné a hladké.

*) Kdo opouští cestu starou pro novou, ví, co opouští, ale neví, co nalezne. Italské přísloví.

John Ruskin.

V telegramech korespondenční kanceláře ohlášeno z Londýna 20. ledna 1900, že „zemřel slavný umělecký kritik John Ruskin."

Nikoli. Takoví lidé neumírají. Naopak rok od roku jsou pořád bohatší; a když pošetilci dí o nich „umřeli!", v pravdě začínají žít životem desateronásobně intensivním.

Ruskin je velký, geniální, světelný zjev v století 19., člověk v ideálním slova smyslu, duše, pro niž nelze najít lepšího jmena nežli „krásná". Od mládí do nejposlednější doby zapálen úžasným ohněm pro umění, krásu přírody, lidskost a spravedlnost, bez oddechu jako pravý moderní apoštol hlásal své evangelium „Šťastní a krásní lidé v krásné zemi," po padesát let bez přestání, znova a znova, perem, přednáškou, skutkem. Zamilovav si záhy velké umění mistrův italských, vzdal se ochotně vlastního tvoření uměleckého a stal se lidu svému tlumočníkem nesmrtelných výtvorů jejich. Odtud hlavní naukou jeho bylo, že umění, náboženství a život lidský musejí být v harmonii, že bez mravnosti není pravého umění a pro umělce, spisovatele že přede vším je nutno, aby byl člověkem mravným. S láskou k umění souvisela láska k přírodě — ale jaký hluboký obsah, jaké netušené průhledy měla tato jeho láska k přírodě!

Do šťastné práce uprostřed umění a krásné přírody však pojednou z hlubiny života zařval k němu hrozný křik utlačovaných, volání do boje anglického dělnictva. A Ruskin, na ráz opustiv svou tichou studovnu, obrátil se kvapně k tomuto životu, jeho děsným zvrácenostem a počal studovat příčiny bídy, zla sociálního, i přemýšlet o cestách k nápravě Vyšel ze zcela jiné strany: ze své zásady, že umění, krása, život, náboženství a mravnost musejí být v souladu — a z té zásady došel ovšem zcela jiných konců než panující věda národohospodářská. Shledav, že zlo a bída koření v sobeckosti, vykořisťování chudého bližního, v soutěži, v hromadění kapitálu pro kapitál, vystoupil odhodlaně, ač úplně osamocen proti manchestrismu. Spravedlnost! v tom shrnut je rozum a lék jeho učení, bez spravedlnosti nemůže společnost obstát; s důrazem plamenné výmluvnosti a s hněvem starozákonního proroka zavrhoval nynější politickou ekonomii, vycházející z předpokladu, že člověka ve všem konání vede jen osobní zisk; ukazoval, že je to věda záhubná, věda smrti, protože ve svých konstrukcích úplně pustila mimo zřetel lidskou d u š i. System nynější je od základu falešný a zvrácený, není s ním žádného smíru — opuštěn být musí a založen na spravedlnosti a lásce znova. Ruskin je docela jiný národohospodář, než jak si slovem tím mysleti možno; názory jeho uložené hlavně v knize „Unto this last" (Tomuto poslednímu) a v řadě 96 listů psaných anglickým dělníkům „Fors clavigera" ovšem potkávají se s posměchem oficialní vědy politickoekonomické, ale věří v ně všechna lidská srdce, nezkažená tvrdou nelidskostí její. „Ruskinský sentimentalism" a „Ruskinské utopie" nemohou zůstat utopiemi. To nám potvrzuje božský, zrovna nadpřirozeně slavný žár, s jakým anglický prorok půl století volal k lidstvu — to nebyly pouhé chimery, to byla vise proroka, kteří dosud, i v naší době, a pořád rodí se na svět.

On věřil v jejich splnění nezvratně a pracoval úsilně, aby jejich příští uspíšil. Veliké dědictví své po otci, víc než dva miliony zlatých, vydal za svého života na dobročinné a obecně prospěšné účely, a stále pomáhal obecnosti výtěžky ze spisů svých, sám žije skrovně, takřka bez potřeb.

Ruskin — toť veliké, plamenné memento lidstvu. Ruskin — toť projekce ideální budoucnosti, stojící na půdě spravedlnosti a lásky. Ruskin — toť posílení víry v trpících a často zoufajících duších našich, že nejsme bohem opuštěni a že pořád

nám svítí ohnivý sloup, vedoucí lidstvo za velkým jasným cílem.

*

Není možno z nepřehledné řady knih Ruskinových úryvky podat obrazu jeho idei a ideálů. Ale vyjímáme aspoň něco z knihy jeho Unto this last. Používáme k tomu výborné Feisovy anthologie z Ruskina. Ta slova znějí jako na zavolanou — dnes, kdy země naše duní bouří stávky havířské.

*

Moderní politická ekonomie . . . předpokládá, ne že člověk má kostru, nýbrž že je pouhou kostrou a buduje skostnatělou nauku o pokroku na tomto popírání duše. A když udělala vše, co se vůbec dá z kostí udělat, když sestavila řadu interesantních měřických obrazců z umrlčích lebek a hnátů, dokazuje nad slunce jasněji, jak je rušivé, že se za touto massou hmoty opět projevuje duše . . .

. . . lidské činy po vůli Stvořitelově nemají být řízeny úvahami o užitečnosti, nýbrž o spravedlnosti. On odsoudil proto k neplodnosti všechny pokusy určiti, co je užitečné. Nikdo na světě nikdy nevěděl a vědět nebude, jaké následky nějaké konání bude mít pro něho nebo pro jiné. Ale každý z nás může vědět, a většina z nás to ví, co je konání spravedlivé a co nespravedlivé. A my všichni bychom měli vědět, že následky skutků spravedlivých budou naposledy pokud možno nejlepší i pro nás i pro jiné, třebas neumíme ani říci, co je nejlepší, ani kterak asi předvídatelně se projeví. Mluvím-li o úvahách o spravedlnosti, rozumím tím spravedlnost, jež zahrnuje v sobě lásku, spravedlnost, kterou člověk je povinen člověku. Na tom zakládají se všechny zdravé poměry mezi zaměstnateli a dělníky, a na tom zaviseji nejvyšší zájmy.

. . . .

„Jakže?“, odpoví mně čtenář snad udiveně, „dobří i špatní dělníci mají dostávat stejnou mzdu?“ Zajisté. Rozdíl mezi kázáním preláta a kázáním jeho zástupce, rozdíl mezi úsudkem lékaře a jiného lékaře, pokud běží o jejich nadání, je mnohem větší a mnohem důležitější svými následky, tebe, čtenáři, se týkajícími, než rozdíl mezi dobrou a špatnou prací zednickou. A přec lidé platí ochotně stejnou mzdu dobrému i špatnému dělníku, jemuž svěřují svou duši, dobrému i špatnému dělníku, jemuž svěřují své tělo. O mnoho spíše ještě smíš zaplatit stejnou mzdu dobrému i špatnému dělníku, jenž se v tvém domě dře. — „Ne tak! Což snad si nevolím lékaře a duchovního rádce, čímž dávám na jevo, že mám porozumění pro jakost jejich výkonů?“ — Zajisté. Vol si tedy i svého zedníka, neboť to je pravou odměnou dělníka dobrého, že si ho člověk volí. Přirozenou a správnou soustavou při každé práci je, že se platí podle pevné taxy, ale že se zaměstává dělník dobrý, kdežto špatný nenalezá zaměstnání. Nesprávný, nepřirozený a záhubný system je, jenž dovoluje špatnému dělníku, aby směl práci svou nabízet za cenu poloviční, a tak buď zaujmouti místo dělníka dobrého, nebo jej soutěží svou nutit, aby pracoval za mzdu nedostatečnou. Rovnost mzdy je tedy první cíl, k němuž musíme najít nejbližší cestu, cíl druhý pak, aby byl zaměstnáván určitý počet dělníků, buďsi po výrobku jejich jakákoli nahodilá poptávka.

. . . jediný prostředek, jejž pán má, aby si vedl spravedlivě ke svým dělníkům, je: opravdově se ptáti, zda se svým podřízeným nakládá tak, jakoby nakládal se svým vlastním synem, kdyby jej okolnosti přivedly do stejné situace naproti němu.

. . . jako kapitán musí svou stroskotanou loď opustit poslední a v hladu na palubě rozdělit se o poslední kůrku se svými lodníky, tak právě továrník v obchodních krisích a katastrofách musí snášet nouzi se svými dělníky — ba dokonce víc ještě nežli oni vzíti na sebe, jako by se otec za hladu, při stroskotání lodi, nebo v bitvě obětoval za syna. To všechno vypadá na poslech tuze podivně. Co však jedině na tom je podivného, je fakt, že to je tak podivné na poslech! Neboť vše to jest pravda, a to ne jen částečná, nebo theoretická, nýbrž pravda i ve smysle praktickém a pro všechny časy; každé jiné učení vztahující se na hospodářství státní je nesprávné ve svých předpokladech, pošetilé ve svých vývodech a prakticky neuskutečnitelné pro rozumný vývoj národního života. Všechno nynější národní žití naše záleží v odhodlaném a pohrdavém vzepření se několika silných a opravdových duchů, v jejich zamítnutí spousty hospodářských zásad do lidu vtloukaných, zásad, jež tou měrou, kterou jich bude následováno, povedou přímo do záhuby.

. . . Lidé mluví a píšou vždy, jako by slovo „bohatý“ mělo býti pojímáno absolutně a jako by každému bylo možno zbohatnout, dbá-li jistých vědeckých poučení, kdežto bohatství je síla, jako elektřina, která působí svým vlastním záporem. Moc guiney v tvé kapse souvisí dokonale s nedostatkem guiney v kapse tvého souseda. Kdyby on jí nepotřeboval, byla by i tobě neužitečna; stupeň její síly je tedy v přesném poměru k potřebě nebo žádosti jeho po ní — a tudy nutně umění zbohatnouti (v obyčejném smysle obchodně hospodářském) je stejně uměním, udržovat svého souseda v chudobě.

. . . Po čem lidé pode jménem bohatství skutečně baží, je především moc nad lidmi; v užším smysle moc nad prací sluhů, řemeslníkův, umělců, ve smysle širším moc užívat k nejrozmanitějším účelům velkých mass lidu k účelům dobrým, malicherným i škodným podle ducha boháčova . . . umění zbohatnout není v gruntě vlastně umění nahromadit mnoho peněz pro sebe, nýbrž zároveň umění vychytrat na to, aby sousedé naši měli méně než my. Přesně řečeno, je to umění, zjednávat co největší nerovnost v náš prospěch.

. . . věčný a nevyhnutelný zákon je, že dobro plynoucí z nerovnosti je závislé nejprve na spůsobu, kterak je zjednáváno, a za druhé na účelech, k nimž se ho užívá. Nerovnost bohatství zjednaná

spůsobem nespravedlivým dojista uškodily národu, v němž existují, a jsouce nespravedlivým spůsobem užívány, škodí neustále, dokud trvají. Ale po právu přivoděné nerovnosti v bohatství podporujou národ v jeho bytí a upotřebovány jsouce k účelům ušlechtilým, nepřestávají podporovat jej, dokud trvají. To znamená: v každém činném a dobře spravovaném národě různotvárné síly jednotlivců, když plnou měrou práce se účastní a rozmanitým potřebám v služby se dají, splozují nestejné, avšak harmonické plody, i dodělávají se odměny nebo vlivu dle svého uspůsobení nebo zásluhy; kdežto v každém nečinném, nebo špatně spravovaném lidu stupně úpadku a vítězství zrady si vypracovávají vlastní hrubý system nadřízenosti, podřízenosti a úspěchu, a na místo harmonické nerovnosti závodících sil postavují nespravedlivé, jako na vině a neštěstí se zakládající poměry moci.

. . . celá otázka, dotýkající se . . . úhrnu národního jmění stává se otázkou abstraktní spravedlnosti. Z pouhého faktu, že národ má jakési bohatství, nelze nijak soudit, znamená-li pro ten národ toto bohatství dobro čili zlo . . . Každé nahromadění bohatství může na jedné straně ukazovat na poctivou píli, obchodní snaživost, zdokonalování, tvůrčí sílu, ale s druhé strany na smrtící přepych, nelidskou tyranii, záhubnou úskočnost. Mnohé poklady jsou napojeny slzami lidskými, jako špatně sklizená žeň nevčasným deštěm; a mnohé zlato se leskne víc září sluneční než svou podstatou . . . Tato suma peněz je výnosem tvůrčí činnosti; tamta suma výnosem činnosti ničivé, jež zmařuje desetkrát větší množství peněz než nahromadí. Tolik a tolik silných rukou bylo noční příšerou ochromeno, zdrcena zmužilost tolikých statečných mužů, zničeno tolik prospěšné činnosti, ale přede vším práce byla zatlačena na nepravou dráhu a vytvořen klamný obraz lidského štěstí. Co se zdá být bohatstvím, snad v pravdě není nic jiného než pozlacený ukazovatel dalekosáhlého úpadku, hrstka zlata sesbíraná na břehu moře pobřežním loupežníkem, který přilákal tam podvodně lodi; ranec hadrů v rukou markytána, jenž je seškubal s těl padlých vojáků; tržní cena za pole krve, v němž občan i s cizincem má být zahrabán.

Myšlenka, jako by mohl být dáván návod, kterak dodělat se bohatství, nedbaje m r a v n í h o původu jeho; nebo že by lze bylo na prospěch národa vytknout obecný zákon o koupi a zisku — je snad myšlenkou nejdrzejší a nejprázdnější ze všech myšlenek, jimiž kdy byli lidé svedeni na dráhy nepravé. Pokud já vím, není nic, co by více zneuctívalo ducha lidského než moderní představa, že kupecká nauka „kupujte na trhu nejlevnějším a prodávejte na nejdražším!“, je zásadou upotřebitelnou pro národní hospodářství . . . „Prodávejte na trhu nejdražším?“ Ano! ale co zdražuje váš trh? Dnes jsi prodal chleba draze — snad umírajícímu člověku, jenž vydal za něj svůj poslední groš, a nebude už víckrát chleba potřebovat; nebo boháčovi, jenž ti zítra koupí statek nad hlavou; nebo vojákovi, spěchajícímu do banky, aby v ní uloupil tvé uložené peníze. Nic z toho nemůžeš vědět. Ale toto můžeš věděti: zda je poctivé a spravedlivé tvoje jednání — a to je vše, po čem se máš tázat, neboť tím jsi jist, že's vykonal, co's byl povinen, abys na svět přivodil poměry nekončící se loupeží nebo smrtí.

. . . cíl a účel všeho bohatství je skryt v úloze, vychovat hodně mnoho široprsých, jasnookých, šťastných lidí. Naše moderní bohatství, zdá se mně, má spíš opáčnou náklonnost: většina národohospodářů, zdá se, pokládá massu lidí za neprospěšnou bohatství nebo nejvýš jen potud, pokud se nemohou vydrápat ze své bídy.

. . . je vážná otázka . . . zda by se neukázalo být velice výnosné, vedle ostatních živností a řemesel vyrábět také dobře uspůsobené duše . . .

Velkou chybou nejlepší lidí po mnohá pokolení byla domněnka, že chudým může být pomoženo almužnou, hlásáním vytrvalosti a trpělivosti, i všemi jinými prostředky zmirňování a smiřování nežli prostředkem jediným, jejž k tomu Bůh vyvolil: s p r a v e d l n o s t í.

Žádné zákony lidské nemohou zamezit tok bohatství, mohou jej toliko vésti a říditi; toho lze se dodělati průplavy a hrázemi tak dokonale, že se z něho stane blahodárná voda života: bohatství v rukou moudrosti. Neboť jinak, pustí-li se svým během neskroceným, může se stát tím, čím tolikrát už bylo: nejstrašnější a nejhorší pohromou národní.

. . . Ke vědeckému zbohatnutí je třeba, aby se stalo po právu, a tedy musíme vědět, co je spravedlivé, tak že naše věda nebude závislá na chytrosti, nýbrž na spravedlivosti — a spravedlivost na zákoně božím, ne lidském.

Jistě není důvodem, protože je někdo chud, že bych mu měl za libru chleba, kterou on dá dnes, vrátit zítra míň než libru. A právě tak není důvodem, že bych nevzdělanému člověku, jenž mně věnoval jakési své znalosti a dovednosti, měl sám za to věnovat znalosti a dovednosti méně. Spíš by snad bylo žádoucí, nebo aspoň laskavé, dát o něco v í c než jsem přijal . . .

. . . Kdežto lidé už dávno věděli a vykládali, že chudí nemají žádného nároku na majetek bohatých, já bych rád, aby právě tak věděli a vykládali, že bohatí nemají žádného práva na majetek chudých. *J.*

Literatura.

Problém v literatuře.

Zase malé poučení pro širší čtenářstvo.

> . . . Vor Allem: Such keinen Grundgedanken,
> sonst kommen deine paar Sinne in's Wanken
> Will ich dir meine Gedanken reichen,
> schreib' ich Artikel oder dergleichen . . .
> Dehmel, Lebensblätter: Verehrter Leser!

Bylo u nás ve známém divadelním kuse (Útok zisku) řečeno, že román nebo drama neřeší žádných

problémů, problémy že řeší život. A přece je nepochybno, je-li nějaké měřítko pro duševní velikost a význam spisovatelův, že jsou to jen problémy, které si staví, a více nebo méně šťastný způsob, jak je řeší.

Ovšem, v jednom smyslu měl onen výrok pravdu (v tom, ve kterém byl pověděn): spisovatel nesmí si troufat, že zodpoví svým románem, dramatem, básní, některou otázku sociální, filosofickou, psychologickou, jakoukoli, definitivně, se všeobecnou a rozhodující platností. Buď si příběhový případ, jejž on staví, sebe typičtější, sebe výraznější, bohatší a rozsáhlejší: vždycky lze postavit proti němu sto případů stejně typických, výrazných a rozsáhlých, které budou mít stejnou sílu průkaznou. Dokáže-li Lev Tolstoj v Kreutzerově sonatě na svém případě, že běžný usus, jak manželství se uzavírá a žije, vede nutně k situacím, z nichž není jiného východu mimo zločin, najde se snadno někdo stejně výmluvný (nemyslím zrovna Alexeje Tolstého s jeho Nezabiješ), kdo dovodí příběhem neméně přesvědčivým, že obvyklý řád ve sblížení, spojení a soužití muže a ženy nejen vyplynul přirozeně z vývoje společnosti a nejen je zárukou její bezpečnosti, nýbrž že je dokonce vlastním základem pravého blaha manželů. Proti Dostojevského Zločinu a trestu lze si vždycky mysliti román o nic méně hluboký a úchvatný, v němž nějaký druhý Raskolnikov vítězně uskuteční svou napoleonskou theorii na doklad, že jediný mravní zákon jest obsažen ve vůli a sebeurčení individua.

O tom ani nechci mluvit, že bychom si měli snad představovat umělecké tvoření ve směru od ideje (sociální, psychologické nebo jaké) k jejímu příběhovému znázornění v románu nebo dramatě. Spisovatel, jenž by postupoval tak, že by konstruoval a zpracovával uměle jistou fabuli, aby doložil a zdůvodnil myšlenku předem zvolenou, za účelem jejího hlásání, měl by věrně podle Dehmela raději psát úvodní články do novin, patřičně podepřené hojnými fakty. Buď si jeho dovednost sebe routinovanější, jeho prostředky sebe působivější a trefnější, přece zůstane vždycky pouhým přestrojeným kazatelem nebo — sociologem. Umělec právě odtud je umělcem, že nazírá myšlenky v jejich případovém ztělesnění. A přesvědčuje-li nás o něčem, může to jen tím, že na nás přenese to jisté, určité zaujetí, jímž jej jeho případ unesl.

Dorozumějme se o ten termin: problém v literatuře.

Problém, jejž novelista, básník, dramatik řeší, není ta která otázka sociální, filosofická, psychologická a p., kterou jeho dílo snad nějak objasňuje. Jeho tvůrčí problém je vždy a všude čiře výrazový. Jeho tvůrčí úsilí nenese se k tomu, zjistit si tu neb onu pravdu, tu neb onu theorii — ta je mu prostě daná — ale k tomu, aby čtenář viděl a nazíral jeho případ tak, v tom světle, s těmi dojmy, jak viděl a nazíral jej on. Vyslovit se úplně a vnukavě, to je jeho problém. Podrobit si čtenáře, uchvátit ho s sebou, dát mu vše prožít a procítit tak, jak prožil a procítil sám. Vezměme malou lyrickou báseň. Longfellowovo Světlo hvězd.

Nikdo přece nebude věřit, že Longfellow kroutil verše a skládal strofy, místo co by mohl prostě říci: vidíš, čtenáři, světlo hvězd a Marsovo zvláště je s to vlít ti sílu; užij toho; víš, že nesmrtelný jest, kdo jako hrdina potírá bolest života. Každý občan z ulice by mu to vyvrátil. To, o co se snažil, co ho zaměstnávalo, bylo však, jak sdělit ten pocit síly, jenž jeho pronikl při pohledu na rozhvězďující se nebe, jak jej sdělit v celé té míře a obsažnosti, v níž jej zakusil, v celém tom vzedmutí citů, představ a myšlenek, jež jej provázelo. Neřešil problém životní bolesti překonané silou, ale řešil problém toho co neúplnějšího přenesení svého pocitu, se všemi jeho vnitřními okolnostmi, — tedy problém výrazový. Nebo vezměme některou novelu. Bratří Goncourtových Germinii Lacerteuxovou. Řeší se problém pohlavní zpustlosti — ne? Spisovatelé usilovali demonstrovat si exemplárně, jakými vlivy služebné děvče může upadnout v nejhorší zkázu, a přispět tak k zodpovědění otázky prostituční, — což? Čtenáři se pamatují na můj lonský referát o románu, kde ukázal jsem v něm knihu vzrušeného soucitu par excellence. Ne vylíčit Germiniin osud za pochybné vodítko pro zákonodárce, ale vylíčit jej tak, aby čtenář prodělal hroznou ubohost klesající a ničené bytosti v tom rozsahu a rázu, v té podrobnosti a intensitě, ve veškerém tom odstínění, jak zjevilo se autorům, pohnutým a rozněžněným, vpravit čtenáři svůj dojatý názor o vývoji a tvářnosti faktů — to byl úkol, jejž si obrali. Ne věc, nýbrž to zvláštní podání věci bylo problémem, jejž řešili: jak to upravit, zařídit a povědět, aby čtenář hleděl jejich očima a jejich srdcem. A ještě drama některé. Třeba Shakespearova Hamleta. Je-li možná imputovat Shakespearovi, že mínil rozhodnout svou tragédií významnou záhadu v psychologii mladého muže, jemuž matka a strýc zabili otce, nebo v psychologii přecivilisovaného slabocha, jenž přílišným pěstěním intelektu na úkor ostatních schopností pozbyl volné energie a pohotovosti k činu! Ta záhada byla Shakespearovi rozřešena v Hamletově historii před dramatem a tak byla by bývala každému, komu by byl Shakespeare krátce a dobře řekl: vidíte, ten Hamlet, o kterém se vypravuje (v Hystorie of Hamlet nebo v Saxa Grammaticově Historia danica), nemohl odhodlat se k pomstě za otce proto tak dlouho, že to byl filosof montaignovského genru. Namáhal-li se genialní Shakespeare něčím, bylo to jen tím, jak sestavit scény, jak složit své dialogy a monology, aby v divákově mysli povstal týž, stejně zabarvený a vystínovaný obraz, jako v jeho. A herec, který bude tvořit dnes Hamleta, bude se nejspíš pramálo starat o to, usoudíme-li či neusoudíme-li z jeho hry něco pro otázku vůle ochabené skepsí: za to bude jeho největší záležitostí, jak vás uchvátit svou vzpourou proti nepřirozenosti skutku, jak vás strhnout v půlo pravdu, v půlo přetvářku svého šílenství, jak vás suggerovat [illegible]

ohromné životní zkušenosti, kterou tolik trpí. Toto ustavičné jak, to byl hamletovský problém Shakespearův, a je hamletovským problémem každého představitele slavné role. Problém výrazový.

Jakmile jsme si toho vědomi, že pro spisovatele jakožto tvořícího umělce existuje při tvoření jen tento problém výrazový, dá se nám samo sebou, že každé větší dílo znamená mu zase řadu menších, drobnějších problémů, jež řeší od místa k místu. Tak Chateaubriandově Atale byl celkový problém vyjádřit co nejúžasněji a nejvznešeněji moc katolického náboženství na mysl divošskou (rozumí se s akcentem na „vyjádřit"); ale tam na př., kde bouře přepadne Atalu a Šaktu, ztracené v lesních pustinách, a kde oba bojují poslední boj své touhy, tam zase zvláště autor pracoval o tom, jak vystihne hrůznou, porážející velebu živlů burácejících pralesem a nemožnost dalšího Atalina odporu proti Šaktovu naléhání. Málo co je tak zajímavého, jako pozorovat novelu, drama, báseň v řešení jednotlivých těch užších výrazových problémů, na něž rozpadá se problém hlavní. Projděte jednou několik knih s toho stanoviska a shledáte, že problém krásy jitra nebo lunného nebe může být větší a závažnější i krušnější nežli problém — manželského rozvodu nebo ženské emancipace; a shledáte rovněž, že právě v tom, jak těžké problémy si staví, pozná se výška spisovatelova ducha.

V Hebbelově předmluvě k Marii Magdaleně najde se tato mnohovýznamná věta: „Jen tam, kde máte před sebou nějakou záhadu, má vaše umění co tvořiti" („Nur da, wo ein Problem vorliegt, hat euere Kunst erwas zu schaffen"). Hebbelův problém patří ovšem více filosofu ve spisovateli, nežli umělci v něm; ale nic nedělá, jeho slova mají plninkou platnost v aplikaci na problém, o němž mluvíme. Jistě, jen tam, kde skutečně jest nějaký problém, nějaká záhada, úkol, to jest jen tam, kde kutečně spisovatel bere si před se něco nového, dosud nevyjádřeného a nesnadného*) (přízvuk opět na „vyjádřiti"), nebo dáti aspoň něčemu již vyjádřenému výraz jakkoli lepší, plnější, výstižnější, silnější nebo časovější, jen tam začíná být teprve spisovatel umělcem. To nové, dosud nevyjádřené, obtížné, lepší atd. netkví arci v látce, v t. zv. sujetu (vždyť celá literatura dala by se zredukovat na obmezený skrovný počet jich, a vidělo by se, že perioda za periodou zplodí často sotva jeden nový, a někdy ani ten ne), jenž je majetkem obecným, nýbrž v pojetí celkovém i podrobném, v koncepci. Kdo po Garborgovi (Mír) chtěl by zobrazit muka duše trýzněné náboženskými skrupulemi, musel by buď pochytit na nich rys, který Garborgovi ušel, jejž on pominul, nebo musel by dovést pronést je, ať tím či oním spůsobem, hlouběji, nám pochopitelněji, účinněji. Kdo by po Ludwigovi (Cardillac ve Slečně de Scudéri) chtěl představit žárlivou lásku umělcovu k svému dílu, jdoucí až k zločinům, musel by nutně buď umět dát jí nové, tklivější a mohutnější tóny, nebo odkrýt další latentní vztahy mezi tvůrcem a jeho výtvorem.*) Tak, ba skoro ještě více, i v malém. Bude-li dnes někdo chtít, jako Poe v Havranu, dát nám procítit hrůzu zoufalého „nevermore", budu po něm žádat, aby učinil to ještě příšerněji, nežli jeho předchůdce, nebo aby té hrůze propůjčil nějaké nuance vábnosti, vlahé tesknosti nebo čeho, co v ni Poe nevložil a co učiní výrazový problém znova složitým a zvláštním. Nebo bude-li kdo opět popisovat koncerty mořských vln, bude zajisté nevyhnutelno, aby předstihl nebo význačně zjinačil d'Annunzia (Triumf smrti), jinak mu řeknu, že páše neodpustitelnou marnost. To se zdá být tak směšně samozřejmé, tak hloupě prosté, a přece všechny literatury trpí právě zneuznáváním této zásady. Veškera úžasná hyperprodukce literární má kořen v tom, že předělávají a obdělávají se chatrně a nicotné věci jednou již lépe udělané. Kdyby všelicí ti malí lidé uvědomili si, že vyjadřovati v literatuře něco, co bylo již v kterémkoli smyslu vyjádřeno platněji, je horší, nežli pracovati školní slohová pensa na otřepaná thémata, musela by zmizeti na prospěch všech dobrých lidí ta dusivá spousta do nebe volajících banálností, tuctových výrobků a prázdných zbytečností, jež zaplavuje obecenstvo a jež je tak na újmu výtvorům opravdu cenným.

Ale ovšem, k tomu bylo by potřebí předně literárního vzdělání a za druhé inteligence.

Výrazové problémy, jež spisovatelé řeší, musejí mít přirozeně jisté vlastnosti, jež vyhovují podmínkám esthetickým a kulturní výši doby. Ty jsem ve svých poznámkách předpokládal. *jv.*

*) Požadavek nesnadnosti mohl by se zdát kantorský. Ale dá se k němu uvést za doklad tvorba všech opravdu velkých spisovatelů, a chtěl bych k němu probrat některé stránky ze Zolova Díla. Cituji aspoň toto pozoruhodné místo z Bergova Naturalismu: „Čím těžší dělám si úlohu, tím větší je půvab překonání, tím spolehlivěji budu moci, jakmile vyškolím svého ducha, opakovat týž pokus, tím jemněji a případněji musí povést se mi provedení. Nebezpečno jest v životě jako v umění pojímat něco příliš lehce. Co mi nedělá již žádných obtíží, toho nadále zanechám."

*) Srvn. ostatně Ludwigův poměr k Hoffmanovi (stejnojmenná povídka), u něhož Cardillac daleko nemá té role. Takových příkladů bylo by lze ovšem uvést na sta.

HUDBA.

Smetaniana.

Životní dílo mistra Smetany není u nás oceněno ještě ani dnes v celém svém rozsahu. Je stále mnoho těch, kdo velkého uměleckého významu Smetanova neznají. Smetana, skládající převážně dramatická díla a tedy pro jeviště díla velkoměstského přepychu, byl a je posud znám značné části mimoměstských hudebníků pouze z klavírních výtahů. Bez živého provedení na jevišti jest účin oper mistrových a síla jeho hudby značně seslabena a tím také přirozeně méně oceněna nežli mnohé skladby klavírní nebo komorní, než píseň anebo jiných skladatelů sbor. To vysvětluje také větší

lásku českého venkova k Bendlovi a Dvořákovi než k Smetanovi.

Dlužno tedy s povděkem uvítati vše, co razí cestu ocenění mistra Smetany. Levná kniha je přístupnější nežli nákladná hudebnina. A takou cestu razící knihou bude **soubor prací prof. Hostinského o Smetanovi**, uchystaný pro Laichterův „Výbor nejlepších spisů". Prof. Hostinský vykonal pérem svým pro tvůrce české opery mnoho již od počátků jeho činnosti. Však stati jeho, roztroušené v časopisech, jsou dnes málo přístupny. Působí pouze nepřímo: českou kritikou dnešní, jež opírá se o ně nejvíce vedle prací V. Zeleného.

Jiným významným a správným krokem ke znárodnění a rozšíření umění Smetanova bylo ve středu (17. ledna) odpoledne **lidové** představení **Tajemství**, vrchol Smetanovy a celé české dramatické hudby vůbec, jak pojetím celku, tak dokonalým propracováním podrobností, zvláště deklamace slova zpívaného. „Tajemství" nemělo posud tak trvalého pronikavého úspěchu, jako jiné opery Smetanovy. Ustálenějšímu a tedy také vybíravějšímu kmeni českého divadelního obecenstva vadil a bude vždy snad vaditi romanticko-fantastický živel v realistickém obrazu českého venkova s naivní zápletkou dějovou. Nedostatky ty jsou však podřízené. Bylo by bláhové zavrhovati pro ně hudebně nejdokonalejší dílo české opery.

Lidové představení Tajemství — dlužno to zaznamenati s potěšením — mělo **dokonalý úspěch** u diváků naplnivších dům. Obě základní, stále proplétající se myšlenky opery: milující srdce nad poklady zlata a rozklevetění tajemství jednou někomu svěřeného — z nichž také vznikly mnohé nedostatky libreta, bavily diváky plnou měrou, jako je nadchla hudba, tak hluboká a přece křišťálově jasná, prostá, srdečná, zpěvná, každému přístupná.

Není-li toto lidové představení **nahodilým** zjevem, je-li prvým krokem k **soustavnému** provádění oper Smetanových pro lid — sem řadí se ještě **Braniboři** a **Čertova stěna** — vykoná správa Národního divadla nejen svoji **uměleckou**, ale také **vychovávací** povinnost.

Dnes nás již nepřekvapuje úspěch české hudby v cizině. V poslední době úspěchy Smetanových oper, Dvořákových skladeb, výkonů Českého kvarteta byly tak veliké a tak časté, že každý zvykl již s klidem čísti zprávy o úspěchu české hudby za hranicemi, zvláště u našich politických nepřátel, Němců, v hudbě tak vynikajících a kritických, jako věc samozřejmou. Kde kdo tedy čekal, že u bratrského národa ruského dostane se konečně po 30 letech za odsouzení Prodané nevěsty dostiučinění, nyní, při provedení **Dalibora**. Toto očekávání bylo naprosto zklamáno. Pan prof. Ivánov v Novém Vremeni jako jiní soudruzi jeho v Petěrburských Vědomostech, Novostech a jiných listech píší ještě dnes o Smetanovi úžasná hlupstva. Svádějí jimi správný cit obecenstva, jež, soudě ze zpráv, chápalo krásy díla Smetanova. Jediný sympatický hlas redaktora Vsevoloda Svatkovského, jenž postavil se na odpor této výpravě petrohradské kritiky proti Smetanovi, zaniká úplně.

Kdo zná však odpor a mnohdy přímo vášnivou zlobu a nenávist petrohradské hudební kritiky proti snahám novoruské, národní školy hudební, která snažila se tvůrčí ideje západních novoromantiků: Berlioza, Liszta a Wagnera jak v dramatické tak symfonické hudbě sloučiti a zkřížiti s reálním životním názorem Slovanů a obroditi je na základě rozvoje soudobých prostředků hudebních všemi význačnými rysy národní a lidové hudby — věděl již napřed, jaký osud stihne — **Dalibora**.

Smetana, maje **zcela totožné** umělecké snahy s novoruskou národní školou, byl postižen týmž osudem, jakého dožil se Dargomyžskij, Musorgskij, Borodín a jaký stihá ještě dnes, po výsledcích více než třicetileté práce, Balákireva a Rimského-Korsákova. Bylo by žalostným zjevem, kdyby mělo u nás nabyti převahy hebrejské heslo odvety „oko za oko, zub za zub": kdyby — jak se již kdesi stalo — mělo býti naše hudební obecenstvo, v poměry nezasvěcené, štváno proti ruským skladatelům, ve vlastním domově z míry strádajícím. **Tytéž snahy**, jichž hájíme jako věci umělecky a mravně **dobré**, nemohou býti u jiného **špatné**.

Úspěchům Smetanovým na Rusi nenastal ještě čas, jako se jich snad ještě dlouho nedožila strana pokrokového kroužku Balákirevova. Ale přijde konečně přece, až dnešní společnost a kritiku vystřídá pokolení jiné, jež dovede oceniti „mužickou", národní hudbu oživenou novoromantismem hudby západní.

K—ý.

Ze smíchovského divadla.

Divadlo toto má pořád značnou přednost před Mrtvým domem na druhém břehu Vltavy. Myslím čipernost, s jakou podniká výpravy do cizí dramatické tvorby a přes tu chvíli přivádí na svou scenu práci některého novějšího nebo mladšího spisovatele dramatického, o němž literárnější obecenstvo naše se dovídá jen z cizích listů.

Živý proud modernější tvorby dramatické na divadélku smíchovském ovšem neznamená, že by každý kus přinesený z ciziny také opravdu něco znamenal. Doba naše, přes horečnou, výdělkovou snahu, hodně mnoho psát pro divadlo, nepatří mezi doby šťastné a velké velkou a šťastnou dramatickou produkcí; ryk reklamy a nestydatost přátel sdružených ke vzájemné kritické podpoře spůsobují, že v obecenstvu středoevropském neustále uměle se udržuje domnění, jakoby naše období bylo bůh ví jak významné pro dramatickou literaturu, polodramatikové a čtvrtbásníci bývají vykřikováni do světa za mesiáše velké komedie, velkého moderního dramatu — potom ovšem se vidí švindl. Divadlo, které z této nové tvorby vybírá, má dvojí, ovšem negativní zásluhu: uvědomuje vzdálenějšímu obecenstvu, jak malí jsou vlastně ti rozhlašovaní mesiášové, a jak chabá, netvořivá, lépe: netvůrčí je nynější epocha dramatické literatury. Poznání to má svou

ezu, ač ovšem je způsobilé lidi vážnější od divadla odhánět.

Z nových kusů, které jsme na Smíchově viděli, uvádím Schnitzlerovo tříaktové drama Odkaz a tříaktové drama P. Hervieua: Kleště.

V Odkaze pokouší se vídeňský autor jemně ironisovat lépe oblečenou společnost. Mladý pán z této vrstvy setkal se před několika lety s dívkou, z domova vytlačenou a zahnanou z bídy do prostituce. Od té doby ulpěl na dívce a svém dítěti, o němž nikdo z rodiny jeho nezvěděl, krom sentimentální, exaltované příbuzné, v níž nalezl svou důvěrnici. Idyla těchto tří lidí, radostně žijících v ústraní lásky, náhle je přetržena strašnou ranou: mladý muž spadl s koně a na smrt se zranil. Před smrtí vynaříká a vypřísahá z rodičů svých slib, že vezmou do své domácnosti jeho milenku i dítě. A to líčí Schnitzler lehce, dost mělkými a nežíhavými rysy, jak rodina trpí „odkazem"; stále kolísá mezi hlasem srdce a předsudky společenskými; předsudky vzrůstají tím, že všechna společnost dosud přátelská se od rodiny odvrací, ženich domácí dcery kategoricky žádá očištění domu — když pak smrt odstraní náhle dítě, vyrazí předsudky proti bývalé ubohé prostitutce vší silou a srdce od přírody dobrá museji kapitulovat. Pro osiřelou matku už není v domě přístřeší a ochrany — nabídnou se jí peníze, poukáže se mimo dům, a vše by bylo dobře urovnáno, kdyby nešťastná zatím ze zoufalství nebyla utekla k Dunaji . . .

Hervieuovo drama, „komedie" ve smysle Dumasovském, je nový doklad osudné impotence francouzského spisovatele, jehož jediným, věčným, záhubným motivem je známý, ošumělý trojúhelník v manželství. Zrovna lítost budí v diváku snaha těch nešťastných, vyprázdněných mozků, ještě nějak zpřevracet thema hrozně schátralé, ještě někde vyslídit detail nový, novou nuanci, nový střípek nápadečku — aby se z toho udělalo ještě jedno a ještě jedno „nové", desetitisící „drama". Žena s bohatým (prý) vnitřním životem, muž suchý, panovačný, omrzelý a — bývalý přítel z mládí, nyní velmi duchaplný muž, také s vnitřním bohatým životem; platonický poměr; pokus o rozvod, k němuž manžel nesvolí, nýbrž jako kleštěmi drží svým zákonným právem ženu při sobě. Nevyhnutelný následek: je po platonickém poměru, žena se oddá milenci. Po deseti letech. Milenec zatím umřel souchotěmi; desetiletý hošík šťastných manželů podivně pokašlává a má nad to jít z domu do gymnasia. Otec trvá na svém právu — tu mu žena odhalí, že není otcem dítěte. Hrozná rána; slzy mu tekou z očí, život jeho je zničen. Když pak své ženě i s dítětem chce ukázat dveře ze svého domu, ona nejde. Má teď zas ona právo tu zůstat, kleště zákona dostaly se po deseti letech zas jí do rukou. Dřív zmařen život jí, teď zmařen jemu, oba najdou se v neštěstí. — Školácký motiv ten je vypracován falešně, neživotně, stínovitě, frásovitě, nepsychologicky, bez žáru uměleckého — a tento výtvor dožil se r. 1894 nebo 1895 v Comedie française ohromného úspěchu! Významné pro francouzské postavení literární, jako významné u nás, že Kleště hrány pod ochranou a korouhví Klubu mladých.

O

Na staré poště.

Na staré poště je veselo, dnes jako asi před týdnem, když jsme tu byli naposled. Opět se tu sjeli známí, přátelé a příbuzní po dráze a v kočáře, pan poštmistr je stejně tlustý, káva paní poštmistrové stejně dobrá, a což těch děvčátek kolkolem! Jak se jen vejdou do pokoje? — Tu jsou děvčata —ovská, dobré, tlusté holky, —ické fiflenky, tu dívky pražské, ač méně bohatě vystrojené, svou elegancí zahanbují venkovanky. A mluví se o týchž prázdných věcech jako před týdnem. Je to hanba. Tak sečtelá a chytrá děvčata a chechtá se to nad nicotnostmi. Jestli se dokonce nám mladíkům nevysmívají, čemu jen? A ty menší žáby stejně napjatě poslouchají jejich hovory a klepy, a plno drobných capartů se mezi nimi batolí — veselo je na staré poště!

Pořád nám chtějí imponovati svými vídeňskými bohatými příbuznými; o chuďasech v —íně mluví se méně, a všecko se to strýcuje a tetičkuje, až se v jejich příbuzenských poměrech ani nevyznáš, a ony snad ani samy ne.

Kde jen vězí ona? Ona, k vůli níž jsem vlastně přišel? Ona ještě nic netuší a nikdo jiný; připadá mi sice, že se tu ten podezřele na nás podíval, ale vždyť to ani nevím sám, jak by mohlo něco napadnouti někomu jinému? Kdy jen přece už vstoupí v těch krátkých šatečkách, s vlasy volně rozčesanými — podívá-li se na mne, nebo hněváme se snad? My se hněváváme tak často . . .

V tom jako bych zaslechl její hlas. Ale kde pak by se vzala tam mezi vdanými, mezi paničkami, šuškajícími si nad kojencem a zahrnujícími jej dobrými radami, které by stačily zahubit ne jednoho, ale hned tucet kojenců!

Pro Bůh, je to přece ona! A já jsem to také, ač mi narostly ty velké vousy, které cítím náhle na své bradě. A ona je už dávno mojí ženou, asi tak dávno, co jsme se naposled hněvali, a jedna z těch žab je dokonce mojí dcerou... A ty ostatní — — ach, vždyť jsou to zcela jiné, jsou to dcery a neteře těch, které tu s námi bývaly před dvaceti lety, ano tenkrát, jakoby to bylo před týdnem.

A tlustý pan poštmistr je také jiný; starého kryje drn a paní poštmistrovou také kryje drn a skoro všechny ty, kterým se tenkrát říkalo: matinko, tetičko. Proto však je přece matinek a tetiček dost, spíše více než tenkrát.

Pamatuji se náhle, že tenkráte padla otázka, jak asi bude bývat na staré poště za sto let. Litovali jsme, že toho nespatří nikdo z nás. — Teď doufám, že uhlídám starou poštu za sto let, ne-li očima toho caparta, kterého paní poštmistrová právě

vzala na klín, [illegible] proto ne- budou méně moje [illegible] je to krásná věc [illegible]

Humor.

Zlomené kolo.

[illegible]

Po kolejích elektrické dráhy jel zvolna těžký vůz s nákladem uhlí. Právě přijížděl elektrický vagon. „Hot, ej, hot!“ pobídl kočí koně a pomalu uvolňoval trať, nedbaje příliš přijíždějícího vagonu, který narazil na kolo vozu, nacházejícího se ještě na koleji. Kolo se zlomilo, a vůz s uhlím zvrhl se s rachotem na koleje.

— Proč se nevyhneš, hňupe? křičel kondukter.

— Protože nemohu, pitomče! odpovídal kočí. A měl pravdu, neboť s plným vozem o třech kolech nelze dále jeti.

Kondukter zasypal kočího spoustou otázek: proč nedá pozor; či snad nechce dát pozor; a zdali je takových hloupých kočí na světě více.

Všecky tyto nadávky nevyrušily kočího z klidu. Slezl s vozu a zjistil, že kolo je nadobro zlomeno. A poněvadž vzhledem k této skutečnosti nabyl mínění, že se tu asi déle zdrží, nacpal si dýmku a dal se do kouření.

Potom teprve podíval se z blízka na konduktera, a když si ho s dostatek prohlédl, vyložil shromažďujícímu se obecenstvu, že mu pranic není ani do tramwaye ani do konduktera. A potom vybízel celý podnik a jeho zřízence k důvěrnému styku s jistou částí svého těla.

V tom protlačil se k vozu zástupem obecenstva policajt.

— Co je? Co se stalo? tázal se.

— I prasklo kolo, odpověděl kočí.

— No, na to se hned podívám, pravil strážník.

Domníval jsem se, že kočímu poradí, jak by co nejrychleji převržený vůz odstranil s kolejí. Ale policajt vyňal z náprsní kapsy tlustou knížku a tužku. Zatím co ji ořezával, přijel nový vůz elektrický. Řidič vagonu zvonil pronikavě, nemoha dále, a kondukter pískal neustále na svou píšťalku.

— Co pak tropíte takový povyk? Přestaňte pískat! zvolal policajt, pohlížeje přísně na konduktera a slině ústy právě ořezanou tužku.

— Tak, pravil opět ke kočímu, teď mně povězte, jak se jmenujete.

— Matěj Küchelbacher.

— Ma-těj Kü-chel-ba-cher. Kde jste se narodil.

— Jak?

— Kde jste se narodil?

— V Nemanicích.

— Tak? V Ne-ma-ni-cích. Myslíte snad, že jsou na světě jen jedny Nemanice? Kde pak je to hnízdo? Odpovídejte trochu určitěji, vy —!

Mezitím rostl zástup vůz obstupující. Jakýsi pán v přední řadě zkoumal znaleckým okem škodu. [illegible] prohlédl vůz se strany, opět se shýbl a klepal holí na neporušená kola. A konečně pravil, že jest jen jedno kolo zlomeno, a až bude spraveno, že se bude moci opět dále jeti.

Okolo stojící s ním souhlasili. Jakýsi dělník pravil, že jest třeba zkusiti, zda by nebylo lze vůz odstrčiti s kolejí. Plivl si do dlaní a chopiv se zadní části vozu volal: „Hej šup, hej šup!“ a trhal vozem, a plival si znovu do dlaní, až jej policajti odehnali. Oni sami zahájili nyní velikou činnost. Dávali pozor, aby se diváci slušně chovali a stáli v rovných řadách. To ovšem nebylo tak snadné. Neboť sotva učinili pořádek nahoře, natlačili se zvědavci dole opět ku předu, a proto běželi strážníci zase dolů, až se zcela udýchali.

K tomu ještě museli dávati pozor, aby každý nově přibylý strážník dostal patřičnou úlohu: přišel-li nějaký představený, musili mu všecko vyprávěti, a přijel-li nový vagon, musili kondukterovi oznámiti, že nesmí ostatními vagony dále projeti.

Nevím, jak to všechno dopadlo, neboť po dvouhodinném čekání odešel jsem k večeři. S potěšením však četl jsem druhého dne v novinách, že se k místu nehody záhy dostavili pan policejní ředitel, pan místodržitel a pan purkmistr se svým náměstkem. *Ze „Simplicissima“.*

V Praze.

Jeden z hostů (vraceje se do místnosti, mocným hlasem): Ztratila se . . .

Ostatní všichni (s úžasem): Cože, už zase jedna! . . . Kde se ztratila? Lotři židovští! Nová Polná!

První host: Ale já chci, abychom si zazpívali: Ztratila se na salaši slanina . . .

Ostatní všichni: Ah táak! . . .

Ve Vídni.

A. Vaše Excelence, dovoluji si především gratulovati, četl jsem včera o Vašem jmenování; a pak dovoluji si co nejuctivěji připomenouti slib Vaší Excelence . . .

B. Lituji, že jste nepřišel včera.

A. Jakže, místo jest už obsazeno?

B. Nikoli, ale já už jsem v pensi.

Majitel, vydavatel a redaktor Dr. **Jan Herben.** — Tiskem **Antonína Renna v Praze.**

Ročník V. 1900. Číslo 3.

BESEDY ČASU.

ČTRNÁCTIDENNÍK PRO ZÁBAVU A POUČENÍ.

Předplatné na rok 4 koruny, na půl roku 2 koruny. Jednotlivá čísla po 20 haléřích.

J. S. Machar. Z knihy „Výlet na Krym“.*

S bohem . . .

Loď rozjela se do modrého moře.
Zavlály šátky, čapky zamávaly
nuž, s bohem, s bohem! Rozvířená brázda
pod zádí lodi šuměla, a kruhy
se rozbíhaly po přístavu k břehům
buď s bohem, s bohem, sladká Jalto moje!
Já ve své duši uzavřel jsem tebe
a odnáším tě pod chladnější pásmo.
I ty, můj břehu, marně plyneš na zad
a marně chceš mi navždy unikati
jen očím prcháš, v duši jsi však zavřen,
je plna tebe, celý kraj v ní nesu
a nevydám své carství, jenom Smrti.
Tak podržím tě, jak tě nyní vidím,
tvou ukrutnost, můj drahý, zvrátím v nivec,
neb luznějším ses nejevil mi nikdy,
jak v této chvíli, když mi s bohem dáváš.
Tak nikdy nejásaly tvoje barvy,
tak nikdy nevýskal si vzduch tvůj zlatý,
a modřeji se nezasmálo nebe
a jeho zrcadlo zde, klidné moře.
Jen v trosku duše své vás uzavírám,
díl valnější jí zanechávám tady,
a vím, že troska moje sníti bude
a teskně toužit po své druhé části . . .

Jak jiným člověkem se domů vracím!
Mám v srdci klid a mírné naladění
svých dětských dob za letních podvečerů,
sobotních podvečerů, kdy zněl s věže
hlas našich zvonů, kdy jsem míval pocit,
že čas a lidé v klopotné své honbě
staví se náhle, usedají klidně
a v západ slunce, barvy horizontu
se zadívají, tiše hovoříce . . .

Jsem smířen se vším, raduji se z žití,
vše omlouvám a všecko je mi jasno.
Svět nemůže být jiný, a tak dobře.
Jde zákony, jichž nelze postihnouti
smrtelným smyslům, ubohému umu.
A největším pak mudrcem jest jeho
— — .
květ, jenž se těší z teplé záře slunce,
pták, jenž se stará o své malé děti
a naplnivše oba tak svůj úkol
mrou beze stesku po posmrtném žití,
bez touhy po slávě, jakoby znali,
že v dětech dál žít může dostačiti . . .

Buď s bohem, Kryme, v divé honbě žití
tys přál mi sobotní zas jeden večer . . .
Já viděl zase jednou velké slunce,
zas dýchal klidně, slyšel zníti zvony
a ztrávil chvíli v rozhovoru tichém . . .
Tys hovořil tak mile k smyslům mojim
svou řečí předkulturní, a já cítil
pradávných lidí dávno zniklé štěstí
na hrudi tvé, já slyšel bíti srdce
v tvém moři, skalách, lesích, vzduchu, květech,
veliké, dobré, neúnavné srdce,
žil v pohádce jsem, pohádku jsem prožil —
buď s bohem, s bohem!

* Vyjde nákladem F. Šimáčka.

Ve vlaku.

Spousta škatul leze v kupé,
kufry, vaky — dáma křičí,
za ní zrudlý manžel cupe
bozi, kde už jsem je zřel?

Zavazadla místí hbitě:
„Pozor na to!“ ona stále —
„Prosím tě, jen nekřič, dítě!
Nic se tomu nestane!“

Ejhle, holoubci mí smělí,
vždyť to manželský můj párek,
celou noc jsme spolu jeli —
jak už se to dávným zdá!

Dveře třískají, hluk stichá,
povely zní, dlouhý pískot,
trhnutí, stroj těžce dýchá —
vlak vyletěl z nádraží.

Rozsedli se na sedadla
— leží cosi mezi nimi
svěžest prve a oči vpadlé,
tak, tak moji holoubci . . .

V taktech duní kolejnice.
cizí krajina v zad prchá
ani slova nemluvíce
dívají se okny ven

Ticho . . . ticho . . . kraj se žene
stále na zad . . . Náhle ona
oči svoje zaslzené
po něm zvolna otočí.

Zamknu víčka ze soucitu
ať se jejich episoda
raděj dříve a zde v skrytu
beze svědka odbude.

Zasténala tichým hlasem
znám ty tony utrpení
„Jinak, jinak myslila jsem
že bude muj život teď . . .“

„Co ti chybí?“ ptá se suše.
„co máš zas už? Nerozumím —“
„Vlastně nic. Jen moje duše
v nitru stále pláče mi.“

Jak ta svatební má kytka
připadám si . . . vlekli jsme ji . . .
pak z ní zbyla suchá snítka . . .
leží teď kdes v smetišti.“

„Jaká hloupost!“ znaveně děl.
Chvíli ticho . . . Rozuměl jsem.
Její drama už jsem věděl:
— Zde by měly růže kvést — . . .

„Dneska vím, proč teta Frycka
vždycky mne tak litovala,
je to duše poetická,
sama byla nešťastná

„Květ jsi, poklade můj sladký,
říkala mi teta Frycka,
budeš plakat, až tvé plátky
vítr polem roznese!“

„Přestaň jen s tou poesií,
dej mi pokoj s tetou Fryckou
jiní lidé také žijí,
také, myslím, bez plátků!

Čert vem verše a ty city:
vracíme se do života —
na ty sentimentality
měla jsi už času dost.

Mluvme vážně. Strach mám jaksi,
že ten byt náš velký bude —
a jak je to s tvojí praxí,
dítě moje, v kuchyni?

Obávám se také služky,
již ti pošle teta Frycka —“
zalét zrakem v líc své družky,
pak máv' rukou, zamlk' a zív'.

Mlčela. Já hledl na ni:
ztrnule se oknem dívá,
bílou ruku tiskne k skráni —
„do života“ tedy tak . . .

„Do života, do života!“
šumělo to mojí duší . . .
„Do života, do života!“
pro sebe si supěl vlak . . .

Doma . . .

To bledé nebe... vzduch... já dojel domů...
Ulice známé, střízlivé a všední . . .
už žluté listí tkví na snětích stromů.

Tramwaye, vozy . . . v odměřeném chvatu
jdou lidé, každý druhý portefeuille nese,
a v líci důležitost byrokratů . . .

I policisti . . . vojsko . . . V chladném vzduchu
havrani plují . . . též má duše cítí
ten známý zápach umrlčího puchu . . .

Jsem doma . . . Hora novin tu a psaní
z mé domoviny . . . Čtu a čtu a dýchám
ten známý český vzduch náš zase mamí.

Vše u nás jak dřív . . . A jak ostré dýky
to všecko bodá zas dnes duši moji
a útoky v ní rostou, polemiky,
a stará žluč se žilami zas žene
a ruce chce se nových skalpu zase
mám zas své Češství hrdé otrávené!

Má pohádka mi náhle s bohem dává —
ach, pravda, starým člověkem jsem zase,
buď s bohem, s bohem, pohádko má smavá!

Tam dole . . . pravda, vše se jiným zdává . . .
zde žít a bít se — parola jest jedna —
buď s bohem, s bohem, pohádko má smavá!

ŠAKALOVÉ.

Napsal B. Kostka.

(Dokončení.)

O třech čtvrtích na devět přiletěl Šmaus jako racek. Stanul na stráži u dveří na pavlači. Po chvílce i strýc Šára opět přichvátal. Paní Nováková odevzdala mu všecku svou peněžní hotovost. Šmaus odvedl pak Šáru stranou a tiše, ale živě se s ním umlouval.

Úhozem deváté vkročil do bytu soudní vykonavatel s domácím pánem a v patách za nimi vhrnul se s halasem chabrus.

— Zurück! Stát! zakřikl Šmaus německy na židy, když se začali drát o překot z kuchyně do světnice. Ze zástupu asi třiceti malých, velkých, většinou vychrtlých i přihrblých postav ozval se repot. Nesrozumitelnými výkřiky nevole odpovídali chabrusáci Šmausovi.

[illegible] nitru Hanině . . .

Rychlostí kočky vskočil Šmaus do kuchyně, uchopil kuchyňský stůl, rozrazil jím hlučící zástup ve dvé a postavil ho mezi veřeje dokořán otevřených dveří.

Několik dotěrnějších kupců vystrčil se strýcem Šárou energicky k ostatním do kuchyně, za stůl.

Kupci opět zareptali, zakřičeli jeden přes druhého, jakési chumelení rozhýbalo zástupem. Šmaus stoje ve světnici před stolem, hovořil k nim prudce a rychle v jejich žargonu a mával proti nim hrozivě oběma rukama. Odpovídali mu zuřivými pohledy a výkřiky štěkotu podobnými; šermovali proti němu rukama tak, že zdálo se nezvyklému oku, že vlastně rány padají; vráželi i jeden do druhého a hádali se mezi sebou jako zdivočilé hejno a znova a znova doráželi do popředí.

Paní Nováková a Hana byly bez dechu. Zdálo se jim, že bušící srdce hruď jim prorazí. byly ohlušeny hukotem vlastní krve stejně jako skřekem šakalů. Šára dodával oběma ducha:

— Nebojte se. pravil, Šmaus je zkrotí. Ujistil mne, že je zadrží . . . Rozumí se za řádný douceur — žádá 15 zl. . . .

Soudní vykonavatel zaklepal hlučně na psací stůl, na němž ležely jeho spisy. Začala dražba. Zástup mezi dveřmi se okamžitě utišil a srazil se v těsný šik. Několik nejmenších přikrčilo se a opřelo lokty o stůl, větší postavili se za ně, ale opřeli se lokty o jejich záda, za ty postavila se zpříma řada třetí, za tu několik čahounů a konečně ti nejzadnější vyskočili na židle a opírajíce se o ramena předchozích, natahovali krky do předu. Tak téměř viseli nad stolem jako hrozen vos. Zraky jejich lakotně plály, koutky úst se rozbíhaly a odkrývaly žluté zuby, chřípě supěly, zdálo se, že vidíš jejich dech . . .

Zatím co soudní vykonavatel zahajoval dražbu čtením soudního výměru, slídily zraky kupců po věcech vydražovaných. Hltavost a chtivost plála zástupu ze zraků. Pohledy jejich jako šípy přeletovaly a křížily se všemi úhly světnice.

Vykonavatel začal vydražovati povýšeným hlasem:

— Číslo 1. Červená rypsová garnitura, šest fotelů a sofa, odhadní cena 30 zl.

Hluboké ticho rozhostilo se v zástupu mezi dveřmi: nikdo nehlesl, jen řady očí zableskly se, zakoulely se a pak [illegible] i pohovce.

— Červená rypsová garnitura, šest fotelů a sofa, třicet zlatých. Kdo dá víc?

Zase ticho. Po chvíli mlčení ozval se hlas [illegible]

— Patnáct zlatých!

— Šest fotelů a sofa, patnáct zlatých, kdo dá víc? koktal vykonavatel. Nikdo se nehýbal ani neozval. Vykonavatal zvolal: — Patnáct zlatých poprvé, — a klepl kladívkem na stůl.

Patnáct zlatých a pět krejcarů — zvolal hlas ze zástupu.

Patnáct zlatých a deset krejcarů —

— Patnáct zlatých a dvacet krejcarů . . . tak svištělo a prskalo ze zástupu s bleskovou rychlostí až do šestnácti zlatých. Paní Novákové dělaly se mžitky před očima, Hana nevěřila svému sluchu. Garnitura, která nová stála 160 zl., okrasa jejich bytu, jíž se musely děti šetrně vyhýbati — byla po krejcarech vydražována! Nálada kupců však stoupala i přihazovali dále:

— Šestnáct zlatých padesát krejcarů . . .

— Sedmnáct zlatých . . .

— Osmnáct zlatých . . . a zástup se zase tišil, jen bylo slyšeti rozčilené oddychování. Soudní vykonavatel po malé přestávce opět zvolal:

— Šest fotelů a sofa za osmnáct zlatých, dá někdo víc? Když nikdo nepřihazoval, odklepl:

— Šest fotelů a sofa za osmnáct zlatých poprvé!

— Jó, Ježíš Marjá, to přece nejde, jak pak já takhle přijdu ke svým penězům? — zvolal všecek zrudlý domácí Hrubý. Vrtěl sebou nepokojně a očima takřka prosil židy a slova z hrdel jim vytahoval — aby přihodili. Paní Nováková sebou pohnula a přes Haninu tvář mihl se záblesk opovržení.

— Sofa a šest fotelů za osmnáct zlatých po druhé! odklepl vykonavatel.

— Dvacet zlatých, zvolal jeden ze zadních dlouhánů, snědý a silným černým vousem obrostlý. V černých očích zableskla mu vášeň jako hazardnímu hráči.

— Dvacet tři, přihodil jeden z nejpřednějších, který pohovku div očima nepropálil.

— Dvacet pět — dvacet šest — dvacet sedm — dvacet osm — devět — třicet zlatých! jako v horečce na to přihazovali pojednou židé. Potom ztichli. Většina z nich byla zarudlá v tváři, oddychovali, jako když do kopce o závod běží.

— Šest fotelů a sofa třicet zlatých po prvé — po druhé — odklepával vykonavatel nikým nerušen.

Strýc Šára utkvěl pronikavě na Šmausovi. I Šmaus pohlédl jaksi výmluvně na Šáru.

— Čtyřicet zlatých, zvolal Šára.

Hejnem kupců přeběhlo výhružně temné zahučení jako zaskučení vichru. Šmaus zrudl v tváři a okřikl své spolubratry, ale jen nový hrozivý repot byl mu odpovědí. S jízlivým úšklebkem zvolal z poslední řady onen černý, dlouhý žid:

Čtyřicet pět! — Pochvalný hukot v zástupu. Šmaus rozkřikl se opět káravým hlasem, ale židé pojednou rozvášněně pozvedali proti němu ruce a s ohlušující vřavou sápali se proti němu. Strýc Šára měnil barvu a pohlížel s netajeným rozčilením na Šmause. Kritický okamžik nadešel. Lakota přemohla disciplinu — dražba je snad ztracena, soudil v duchu Šára. V tu chvíli ještě i slunce vysvitlo z protrhaných mraků a ozářilo plným leskem [illegible] Paní Nováková a Hana

chvěly se úzkostí a děsily se pohledem na rozvášněné kupce: v neskonalém zmatku nedovedly si ani představiti, co se z vřavy vyvine a jak dražba skončí.

Vykonavatel zaklepal rázně svým kladívkem na stůl. Šmaus použil vteřiny mimoděčného utišení kupců a pozdvihnuv ruce nad hlavu s nenapodobitelnou rychlostí promluvil ke svým soudruhům. Utichli; jen tváře jejich chvěly se předešlou vášnivostí a z očí šlehaly blesky na Šmause.

— Šest fotelů a sofa čtyřicet pět zlatých poprvé — odklepával znovu vykonavatel.

Padesát zlatých! zvolal Šára Černý žid zachechtal se potměšile do vousů a přes celý hrozen hlav šlehl škodolibý úsměšek a výskot.

Vykonavatel odklepával zvolna a již bez vyrušení: po prvé — po druhé — po třetí. Ticho nastalo mezi dveřmi.

Když odklepnuto po třetí, rozševelil se zástup jako v oddechu po vykonané práci, a také tvář domácího se poněkud vyjasnila.

Strýc Šára vyměnil se Šmausem znova významný pohled a pronesl povýšeným hlasem:

— Všecka ostatní čísla z pozůstalosti pana Josefa Nováka, jejichž odhadní cena je 110 zl., kupuji dle dražebních podmínek jménem slečny Johany Novákovy, učitelky, a obou nezletilých sirotků Miroslava a Otilie Novákových za jedno sto a třicet zlatých . . .

Zasvištěly nenapodobitelné zvuky zástupem, ostré profily obracely se proti sobě, hrozen hlav se roztřásl, červené dlouhé ruce zašermovaly ve vzduchu, kloubnaté prsty zachvěly se na vousatých bradách. Šmaus přistoupil ke stolu a mluvil k nim opět žargonem, byl však klidnější než prve. Ušklibovali se na něho, pokyvovali hlavami, někteří zdvihali pěsti na něho a natahovali chtivě krky po nábytku. Nikdo však nic nenamítal, ani nepřihazoval.

Vykonavatel zazvonil.

— Dle dražebních podmínek za všechna čísla dosud nevydraženého nábytku z pozůstalosti po panu V. Novákovi podává se 130 zl. Kdo dá víc?

Nikdo z kupců se neozval, jen šum a šept trval mezi nimi.

Paní Nováková a Hana div dýchaly, s hrůzou i nadějí stopovaly kupce, co to znamená, že stále sestrkují hlavy. Vykonavatel však odklepával zvolna: jedno sto a třicet zlatých po prvé, — na to i po druhé . . . Mrtvé ticho zavládlo v pokoji i v kuchyni. Paní Nováková usedla na nejbližší křeslo, Hana všecka zbledlá hleděla ztrnule na licitanty a čekala, že ozve se ještě veto z jejich řad.

Jedno sto a třicet zlatých po třetí! a vykonavatel klepl rázně na stůl.

Strýci Šárovi rozjasnila se tvář, pohlédl radostně na paní Novákovou; domácí spokojeně zafuněl. Vdova i dcera netroufaly si ani uvědomiti, že ten suchý zvuk kladívka znamenal pro ně skončení muk a majetek jejich že je zachován.

Kupci odvrátili se ihned od stolu a opouštěli spěšně kuchyni. Jen někteří z nich ještě se Šmausem prudce a nespokojeně se hádali mezi dveřmi a po pavlači. Konečně i poslední odešel. Šmaus vrátil se do světnice a v ušlapané kuchyni, plné čpavého zápachu tabáku a veteše, zbyla jen v koutku u okna Marjánka, která všecka uplakána modlila se růženec.

Když byl sepsán protokol o dražbě a podělen Šmaus i vykonavatel zaslouženou odměnou, rozjařil se domácí Hrubý:

— Milostpaní, gratuluji, lépe to nemohlo ani dopadnouti! Vidíte, já vám to prorokoval . . . zajíkal se. Tak, teď jen nějakého fešáka ženicha, takové vdovičky by bylo škoda, haha, ba jistě! Co pak o tom nemusí se ani mluvit, vy uděláte ještě partii . . . Ruku líbám, má úcta, služebník, volal mezi dveřmi, zajíkaje se smíchem. Odcházel s vykonavatelem na úřad.

— To je beztaktní chlapisko! rozhorlil se Šára.

— Ach, Bože! pronesla paní Nováková jako ve snu, přetřela si rukou čelo a dodala: Což to, . . . jen když Schein nepřišel a vše tak dobře skončilo! Za to budeme do smrti vděčni vám . . . Moje děti nesmějí nikdy zapomenout, jak jste se nás ujal . . . dodala dojata.

I Hana zaslzela, i Šára sám byl dojat. Loučil se. Do bytu vběhli Otila a Míra. Napjatá zvědavost hořela na líčkách jejich. Maminka a Hana byly samy ve světnici. Ale bylo tam také vše ostatní, jako ráno.

— Tak nám židi nesebrali nábytek, mami? pronesla Otila živě.

— Nesebrali, beruško. Pán Bůh nám pomohl, mohli jsme to zaplatiti.

— To jsou hodní židi, viďte maminko, pravil Míra. — No tak proč pláčete, mami?

Paní Nováková přitiskla obě drobné děti k sobě a zaštkala: — Tak teď půjdeme dále, milé děti, sami, — bez tatínka . . .

Hana uhodla, že i před očima matčinýma jako před duší její vystupoval nový život — plný odříkání a sebezapírání sice, ale vyplněný účelem: vychovati řádné lidi z těchto dvou dušiček.

Čistá radost a pýcha ozářila nitro Hanino, statečně pohlédla novému životu v tvář a s lehkostí mládí nastavila mu svá bedra.

Ze smetí salonu.

Bylo to v nádherném pokoji . . .

Byl teplý večer, venku tmavé modrošero, jemný větřík houpal řasnatými záclonami. Měkký svit skvostné lampy obléval skvostný nábytek a vzduch byl prosycen vůní mroucích růží, vadnoucích kytic, tesknou, těžkou, přihořklou vůní prchlého plesu.

Bílá, aristokratická ruka pohodila jednu kytici na zem.

*

Prchla noc, a okna zotvírána. Pryč těžká vůně prchlého plesu; zlatý vzduch táhne svěží a čistý.

Odrolené kvítí vymetli a vyhodili na dlážděný dvorek, kde bylo plesnivé vlhko a kam stěží pronikalo.

A v tom smetí bylo seménko z květin, jež v kyticích zdobily stoly, z kterých lidé ssáli vůni. Zapadlo mezi kamení, vzklíčilo, dralo se skulinou. Bláto, jež pokrývalo kameny, bylo mu jedinou potravou. Slabá rostlinka vyrostla a těžce zápasila o život. (Můj Bože, z bahna, ve tmě!) Drala se úsilovně vzhůru k jedinému paprsku slunce, pila jeho záři. Však vyprahla a sklonila korunku.

Kolem bujela rdesna a čepýřily se lebedy — tím bahnem.

Bídně živořila slabá rostlinka. A ještě na ni vylili konev husté špíny a potom shodili s okna rozbitou vázu. Střep přeřízl jí stonek v půli, pokálenou přimáčkl ji v blátivý povrch dlažby. Zhynula a kolem se dále rozpínala lebeda a bujela rdesna.

Na dlážděném dvorku, v kalu, mezi rdesnami květina, jež vyrostla — ze smetí salonu!

Ale tam zas býval vzduch pln dechu mroucích kytic.

A hořké vůně prchlého plesu . . .

V. Jechura.

Inquietum est cor nostrum.

I. Brtník.

Není upokojení dáno duším lidským.
Touha příliš mohutná v nitru bujně bouří,
křidlem bílým, mlhavým mává nepokojně.

Celé dny a měsíce klidně kráčíš líchou,
drtíš hroudy lopotně na tom pilný poli,
které los ti přidělil. Vzhůru, voláš k duši,
v práci blaho spočívá, tvé i lidstva blaho!
Moudrý system vyměřil dráhu tvému pluhu;
brázdu mocně vyorej, novou připoj brázdu,
přijde žeň a stohy se mocně skupí vzhůru!

Celé dny a měsíce klidně kráčíš líchou —
ale náhle ruka se smekne malomocná,
kroky tvé se zastaví, hořko v duši cítíš.
Bídná dráha života, kterou lidstvo kráčí!
Dny se snují, mizejí roky, věky letí —
a ten lidský život se vine, pachtí, plichtí,
stále stejnou formulkou vyvozován roste!
Jeho zjevy měnivé tříděny už dávno.
Tříděny jsou rostliny, změřena je země,
tříděny jsou myšlenky, hnutí tvého srdce,
tříděny jsou na nebi mihotavé hvězdy,
popsán zákon vývoje člověka a lidstva.

Ale všechno málo to pro tvé duše touhu.
Co ti plíseň dogmat a nauky filosofů?
Srdce nechce, nechce to! Nechce nebe z dogmat,
boha nechce, který je popsán v katechismech,
nechce moudrých systémů, nechce zlatých slunců,
jichžto světlo spektrální analyse zkoumá!
Kéž by ticho pouště se rozprostřelo vůkol,
svaté ticho samoty skrylo všechny zjevy,
abych mohl na chvíli zapomenout světa.
lichých zjevů života, vnořen ve svou touhu
touhu velkou, neznámou, po neznámém, velkém,
věčném čemsi, nesmírném, o čem nikdo neví,
o čem nikdo neslyšel, ani nezatoužil!

Není upokojení dáno duším lidským.
Touha příliš mohutná v nitru bujně bouří —
ale chud i neblahý, touhy té kdo nezná.

Válka s Boery.

Mark Twain v díle svém *More toamps abroad*, posuzuje vpád Jamesonův do Transvaalu r. 1897, vypravuje o Pretorii:

„Mně vojenské záhady při tom jsou zajímavější než politické, jelikož svou náladou již mám vojnu obzvláště rád; totiž rád o ní hovořím a rád udílím vojenské pokyny. Kdybych byl býval s Jamesonem téhož jitra, když se vypravil, byl bych mu radil, aby se obrátil. Bylo to v pondělí; a on právě dostal první výstrahu z pramene boerského, aby nerušil klid Transvaalu. Nasvědčovalo to tomu, že se o jeho vpádu ví. Kdybych s ním býval v úterý ráno a odpoledne, když mu dány další výstrahy, byl bych svou radu opětoval. Kdybych s ním byl býval příštího jitra — na Nový rok — když dostal zprávu, že několik set Boerů čeká na něho v nedaleké vzdálenosti, tu bych mu nebyl radil, nýbrž rozkázal, aby šel domů. A kdybych s ním býval byl dvě nebo tři hodiny později — případ těžko myslitelný při mně — byl bych jej násilím odtáhl; nebo v tu dobu poznal, že těch několik set vzrostlo na 800, a to znamenalo, že vzrůst poroste.

Jameson měl pouze 530 mladíků, a já bych byl Jamesonovi řekl, že ti hoši nebudou moci střílet vydatně s koní v reji a hluku bitvy, a že nebudou míti do čeho střílet, nanejvýš do skal, a že Boerové budou za těmi skalami a ne v otevřeném poli. Byl bych mu řekl, že 800 boerských ostrostřelců bude míti převahu nad jeho 530 hochy na koních.

Kdyby odvaha jediná dobývala bitev, Angličané neztratili by nikdy žádné bitvy. Ale ve válce s Boery a rudochy jest vedle odvahy také třeba obezřetnosti. V jižní Africe Brit vždycky trval na tom, že se statně přímo postaví, bez úkrytu, proti skrytému Boerovi, a že se podívá, jak to dopadne. Jameson byl by nedbal mých rad, a byl by setrval důsledně na historických předchůdnostech. Mnozí nejsou obeznalí s britskoboerskou válkou z r. 1881; jest zajímavá; a Jameson mohl se něčemu naučiti, kdyby byl chápavý. Podám některé jednotlivosti z ní.

Po zachvácení Transvaalu a potlačení boerské vlády Angličany r. 1877, Boerové škubali sebou asi tři leta a žádali Anglii za vrácení svých svobod; nadarmo. I sešli se tedy v hojném počtu v Krugersdorpě, pohovořili si o všech nepříjemnostech, a řekli si, že se bojem vyprostí z anglického jha. Hrstka farmářů povstala proti největší moci na světě. Prohlásili stanné právo a obnovení své republiky. Zorg[illegible] své brance a vyslali je proti

anglickým plukům, aby tyto zaskočily — a to učinili vůči prohlášení Sira Granta Wolseleye, že Transvaal bude a zůstane anglickým — „dokud slunce na nebi svítiti bude“ — a vůči faktu, že velitel 94ho pluku, již na potlačení této rebelie postupujícího, prohlásil, „že Boerové vezmou do zaječích při první ráně na buben.“

Čtyři dni po vztýčení praporu odboje, oddělení boerské, vyslané k překažení vpádu anglických vojsk, srazilo se u Broukhorst-Spruitu s četou pluku 94. s 246 muži — banda hrála, buben bubnoval, první bitva bojována. Trvala deset minut. Výsledek: Anglické ztráty více než 150 mužů a důstojníků ze 246. Vzdání se ostatních. Ztráty boerské — neudány.

Jsou výborní střelci, tihle Boerové. Od kolébky téměř žijí na koni, honí divou zvěř a střílí. Jejich vášeň jest svoboda a bible; nestarají se o nic jiného.

Na to uznal jenerál Sir George Colley za povinnost svou vypraviti se z Natalu, aby vyprostil vojíny a věrné poddané obléhané v různých městech Transvaalska. Vydal se na pochod s 1000 mužů a něco dělostřelby. Narazil na Boery táborící v pevných a krytých posicích u Laing's Neku — každý Boer za skaliskem. Ráno dne 28. ledna 1881 zahájil na ně útok 58tým plukem, škadronou jízdy o 70 mužů, střelci 60tého pluku, námořní brigádou o 3 hmoždířích, a baterií o 6 dělích. Dvacet minut házel na Boery pumy; na to hnali se 58níci, pevně sevřeni, po stráni vzhůru. Britové ztratili 173 mužů; Boerové „nepatrně“. Pluk 58. vrátil se veden jediným poručíkem; všickni důstojníci padli.

Tak skončila druhá bitva.

Dne 7. února poznal jenerál Colley, že Boerové jej obcházejí. Opustil tedy tábor svůj, překročil řeku Jugogo se 270 muži a svedl s Boery bitvu; ustoupil, zůstaviv raněné s polním kaplanem na bojišti a vrátil se přes řeku nazpět. Třetí vítězství Boerů. Anglické ztráty 150 ze 270; Boerové ztratili 8 zabitých, 9 raněných.

Na to nastalo ticho, až asi za tři neděle napadlo Sira George Colleye stéci strmou a kostrbatou stráň hory Amajuby v noci; krutá práce. Ale vykonal to. Cestou pozůstavil asi 200 mužů k hájení jistého strategického bodu a vzal 400 mužů s sebou nahoru. Když ráno slunce vzešlo, byli Boerové nemile překvapeni: na vrcholu hory bylo viděti anglické vojsko, a vlastní jejich posice byly dány na milost a nemilost nepřátelské dělostřelbě. Vůdce Boerů rozhodl se ustoupiti — také na tu horu. Vyzval dobrovolníky a nalezli se. Útočníci jali se stékati stráň, a ukrýváni skalisky a keři stříleli na vojáky na horském obzoru jako na kamzíky. Rachot pušek neustával, s jedné strany pozorný a osudný, s druhé strany divoký a bezúčelný. Boerové dostihli vrcholu a dali se nyní teprve do díla. Té chvíle Angličané v zmatku pádili o život dolů. Boerové zvítězili. Výsledek: Angličané ztratili 226 ze 400, i jenerála; Boerové 1 zabitého, 5 raněných. Tím válka skončena.

Shrňme to: boerští farmáři a angličtí vojáci svedli 4 bitvy; Boerové je vyhráli všecky. Angličané ztratili 700 mužů, Boerové 23 muže.

Jameson použil přesně vojenské tradice svých předchůdců. Setkal se s Boery — dle tradice — nebylo jich vidět; před ním byla jen skaliska, výmoly, malé křížky, hromady vykopanin. Střílel do toho z děl, nic tomu neudělal, a ani jeden Boer se neukázal. Na to pustilo se 100 jezdců útokem; než popojeli na 100 sáhů, bylo 20 sedel prázdných. Ostatní seskočili s koní a jali se střileti; ale kule na ně lítající byly tak husté, že zase hned usedli na koně a uprchli, jiní zalezli po čtyrech do křoví, kde byli schytáni. Výsledek pro Jamesona: 60% ztráty.

Druhého dne postupuje Jameson se 400: obtížná cesta; půda nevhodná; Boerové pálí se všech stran; až konečně vstoupí všecken voj do pasti, a Boerové ji sklapnou. Lidé a koně padají; nezbývá než prorazit řady Boerů. Střílí se z Maximových děl, až trhnou; na to střílí se ze sedmiliberky, až nezbude již náboje. Poslední pokus — zmařen. Jameson vztýčí bílý prapor a vzdá se. Kolovala anekdota o jednom hloupém Boerovi, kterak pokládal tento bílý prápor za národní prapor anglický. Bojovalť u Broukrshotu, Laings'Neku, na Jugogu a Amajubě, a vždycky jej uviděl, jenže se domníval, že jej Angličané vztyčují teprve na konec bitvy.

Jameson ztratil z 530 mužů 133; Boerové 4 zabité (z těchto zabili Boerové sami 2 neštěstím, a 1 byl zastřelen po bitvě, an nesl vodu raněným) a asi 4 raněné.

Chci jakožto člověk vojenského stavu poukázati na některé válečné chyby v těchto výpravách. Viděl jsem službu v poli a nabyl jsem zkušenosti a práva mluviti o opravdovské válce. Sloužil jsem 14 dní na počátku naší občanské války a po všechen ten čas velel jsem pěší baterii s 12 muži. General Grant znal děje mé vojančiny z mých vlastních úst. Pověděl jsem mu také o svých zásadách, jež byly základem mého válčení, totiž: unavit nepřítele. Unavil jsem a rozstřílel mnoho batalionů, a přece se mi nikdy nic nepřihodilo, a neztratil jsem ani jediného muže. Jeneral Grant nerad dělal poklony, ale otevřeně přiznal, že kdybych já byl celou vojnu vedl, mnoho krveprolití mohlo být ušetřeno, a že co by byla armáda nezažila z povznášejících výsledků srážky na bojišti, byla by hojně nahrazena měla uvolňujícími vlivy cestování. Dalšího jiného potvrzení není mi třeba.

Zkoumejme tedy historii a vizme, čemu nás učí. V uvedených 6 bitvách ztratili Angličané 1300, Boerové 30 mužů. Ty číslice ukazují, že někde něco vadí. Není to nedostatek srdnatosti. Jest to nedostatek obezřetnosti. Angličan měl by volit jedno nebo druhé: odložit anglickou methodu a bojovat s Boerem po boersku, anebo rozmnožovat své síly do té míry, až by byly tak velké, že by se výsledky jeho s boerskými vyrovnaly. Přidržeti se anglické methody vyžaduje některých maličkostí, jimž učí arithmetika. Stálo-li r. 1881 proti 1716 Angličanům také tolik Boerů, a máme-li výsledek

700 padlých Angličanů a 23 padlé Boery, tedy musí, má-li se výsledek rovnati, anglická síla 30kráte větší býti než boerská. Stálo-li proti Jamesonovi první den 2000 Boerů, a na večer druhého dne o 6000 více, tož arithmetika ukazuje, že Jameson měl míti 240.000 mužů, a nikoli 530 hochů. Se stanoviska tedy vojenského, a opřen o historické fakty, tvrdím, že Jamesonův válečný posudek byl chybný.

Kdybych já měl nějakou takovou výpravu řídit, vím, co bych udělal, neboť jsem studoval Boera. On si nade všecko váží bible. Nejchutnější jídlo v jižní Africe jest biltong. Boer se může po něm utlouci a má dobře. Kdybych já výpravu řídil, přikradl bych se v noci k ležení Boerův, co by kamenem dohodil, a vystavěl bych pyramidu ze samého biltongu a biblí, asi 50 stop vysokou, a pak bych se se svými schoval. Ráno by Boerové vyslali vyzvědače, a pak by všichni vyběhli. A na to bych je obklíčil, a měl bych je. A teď pěkně jeden s druhým do křížku, hezky stejně a v širém poli. A nebylo by žádné Amajuby!

Josef Holý:

Sestup do sebe.

Mám zahradu mrazivou, bělostnou,
šeřík je oškubán, sedátko bez drnu,
tajený koutek, tam růže na trnu,
mám zahradu světu nezvěstnou,
nízkou lávku, sedí na ní
mladá paní.

Prázdnota, nebesa šedivá,
holé a tenké sněti;
když nahoře začne hřměti,
sestoupím, paní mi zazpívá.

Dokola mlha nekonečná,
u bran zahrady s mečem
andělská postava věčná.

Kmitají blesky dnes, padají rány,
oštěpy rozumu polámány,
krev ssají dravci krutí —
tam paní má čeká snivá,
sejdu k ní, píseň zapomenutí
tak krásně zpívá!

Literatura.

J. Šlejhar: **V zášeří krbu.** Tři rodinné povídky. Nákladem Edv. Beauforta v Praze. Cena 1 zl. 80 kr.

Těžká a trpká tato nová kniha Šlejharova je strašnou historií nezdařeného manželství. Jsou to pravé lidské dokumenty.

Práce prvá Z výletního setkání (již autor označil jako vypravování o hodných ženách) a poslední V mlhách březnové noci doplňují jedna druhou, ba tvoří takřka celek svým obsahem: obžalobou ženy, plnou zoufalých výčitek zmařeného života mužova. V neutěšeném obraze prvém plouží se muž v kletém jařmu svém dále pustým životem, v němž mu žena i lásku dítěte otravuje; v obraze druhém muž pln mystiky a šílení osvobozuje se násilně z nesnesitelných pout tím, že v mlhavé březnové noci zardousí nenáviděnou ženu. Osvobozen jásá v nitru a rozevírá blouznivě náručí své vidinám čistého, měkkého ženství, po němž ztýraná duše jeho žízní. Žádný děs, tím méně lítost ozývá se po skutku v duši mužově. Chladně, posupně hledí ve tvář mrtvole, sledován očima své čeledi. Účast domácích nad smrtí ženinou budí v něm jen hněv. Ale zděšená otázka malé dcerušky jeho: „Kde je maminka?“ a bolestný pláč dětský rázem otřásá duší mužovou a zahání všecky sobecké city, V duši zaburácí mu nyní už jen žhavé přání: „. . . O moci tomu dítěti vrátit, co navždy ztratilo! Zaměniti vlastní štěstí a omamnou přízeň osudu jeho neštěstím, nezměrností jeho hoře! Za veškero blaho vytušené, za nejsladší naději. O moci raději navrátiti zase matku té holčičce, byť jemu samému peklo života a muk, o jakých kdy snilo se zlu, mělo tím být zase připraveno! Vše vzal by na sebe, nechtěl by nenáviděti ani nevražiti, pokorně spjal by duši v trýzeň nejhorší. Hlavu by sklonil rád, srdce by zúžil. Jakým blahem stala by se mu nejkrutější úpornost zla, jemuž vystaven byl kdy člověk . . . Jen moci za tu cenu ukonejšiti navždy žal dítěte, holčičky jeho, jasna jeho očí, jeho všeho . . .“

Toto shroucení citů vlastních a mocné vzplanutí obětavé lásky otcovské podruhé ještě silněji vystupuje, když v létě otec po bouři prochází se s dítětem v poli, v osvěžené, omládlé, silou bující a rodící přírodě. Všecky tužby po osobním štěstí vzbudí se novou mocnou silou v hrudi mužově; opět rozpíná náruživě náručí rajským, omamným vidinám milostné ženskosti . . . „Oh, oh, oh, jaké štěstí dovede vplývat z vás v srdce člověka. Vás věčně líbat . . .“ „Tatínku!“ vyruší ho hlásek dcerušky. Ve scéně následující dítě podmaní si srdce otcovo tak, že dovede vymyslit si i pohádku celou plnou něhy a nejvřelejší účasti ve chvíli tu, aby ji vyprávěl dítěti o té, jež bývala nejhroznější kletbou jeho života. Připomenouti dovedl dítěti vše o matce, čím rozhárala by se dušinka jeho k neochabující a nejsvětější účasti. A ku přesvědčení přivedeno býti mělo, že to, co u vyvíjejícím se pojmu lidskosti dosahuje nejzářivější etapy, je matka.

A započatý proces skončí plným obětavým vítězstvím lásky otcovské: otec potlačuje všecky své osobní tužby a žádosti a slibuje žíti jen svému dítěti. „S nikým nebudeš se děliti více o srdce otcovské, celé máš je mít, jen tobě věrné u veškeré síle a horoucnosti. Jen tebou výhradně žít chce otec tvůj, v tobě se radovati a nalézati všechnu naději. Míra blaha je tebou naplněna . . .“

Tak vysoko vyvýšil autor v knize své lásku otcovskou, že otcovství triumfuje tu nad mateřstvím.

I obraz druhý, Skvrna, jenž vsunut je mezi oba dříve jmenované a formou je nejucelenější, líčí mohutně bolest otcovu nad dítětem mrtvě narozeným, po němž nezbylo nic jiného pro zdrceného otce, než skvrna na hlazeném stole, na němž mrtvolku byli uložili. Líčiti zoufalou bolest mateřskou je již dosti obvyklé — Šlejhar líčí a jistě ne bez zvláštního důrazu ve Skvrně nejprve radostnou naději a očekávání dítěte, potom bol a zoufalost osiřelého otce.

Líče v nové své knize tak neúprosně ženu, Šlejhar měl na mysli zvláště typ ženy-dcerky ze zbohatlé buržoasie. Špatným vychováním stává se z ploché, prázné dívky, rozmazlené až do bezcitnosti, žena svárlivá, matka sobecká, která nechce kojiti své dítě, hospodyně rozmařilá, která opovrhuje svým stavem. Hledí stále o patro výše. Špatné vychování je jednou z příčin nezdařeného manželství. Druhou příčinou, snad neméně závažnou je — konvenční sňatek. A tu jsme u bodu, kde mizí z duše soucit s ujařmeným mužem. Kdo konvenčně se žení, nemůže očekávati divů, míří sám do tmy, v níž někdy sice nezbloudí, častěji však jistě zahyne. Hrdina Šlejharův přiznává se, že se ženil konvenčně, že se před sňatkem se ženou nikterak duševně nesblížil, ale nevidí v tom velké závady; také po sňatku není nikde patrno, že by se byl snažil duševně se ženou sblížiti. Aspoň z knihy o tom se nedovídáme. Ani o tom ne, jak hleděl povznášeti nízkou úroveň duševní své ženy — vyjímaje jediné místo, kde mluví o lektuře své ženy. Trpná snášelivost a přemáhání hněvu jsou nedostatečné prostředky. A tak sálá z knihy bezmezná nenávist, pro niž nelze se ubrániti pocitu, že není dosti spravedliv a není bez viny sám tento nešťastný muž.

Světlým paprskem prvé práce jsou vroucí vzpomínky na matku. Že nelze ve všem hájiti ty staré zlaté časy i při vší jejich prosté kráse, rozumí se samo sebou. Jsme dnes vskutku trochu jiní lidé, než byli naši rodiče, dědové a báby.

V této knize Šlejharově nad jiné cítiti těžkou a tvrdou formu. Četba tak těžká obsahem stává se unavující dlouhými, divně řaděnými větami, násilnými obraty a těžkopádnými výrazy. Je toho škoda. Neboť cítíte stále, že kniha tato psána jest krví srdce i neubráníte se mohutnému, byť i hroznému dojmu hoře a neštěstí lidského. *ž.*

Růžena Svobodová: **Zamotaná vlákna.** Román. Libuše ročník XXIX. čís. 1. a 2. Nákladem F. Šimáčka.

V románě pí. Svobodové je něco nezvyklého nebo aspoň méně obyčejného, co na první pohled bije do očí. Nejen totiž že se celý příběh románu klade mimo naši vlast, kamsi do štýrských Alp a částečně i do Berlína; ale i přední postavy románu, mimo Helenu Benešovou, jejího muže a rodinu, jsou cizí národnosti. To by jindy mohlo býti úplně bez významu. Než v románě pí. Svobodové stojíme před jedním z nejaktuálnějších problémů, problémem ženina postavení v životě a v manželství. A tu mimoděk jsme sváděni vidět v Heleně ženu českou proti ženě německé a vůbec proti ženě pokročilejších kultur v Markétě Rögrové a bourgetovské (nápadně bourgetovské) paní Šteinicové. Skutečně také je zejména pí. Šteinicová se svou rafinovanou, vysokou a přezrálou inteligencí (jako typ) nemyslitelná v našem ovzduší. Spíše již by se dal do něho zasaditi ptačí mozeček Markétčin, její náruživý, nároků plný kult vlastní krásy i její ubohá nedovzdělanost; leda že by se zase k nám nehodila prostá a rychlá, až povážlivě rychlá, snadnost, se kterou Markéta po kvapném a mělkém seznámení s malířem Bergrem ruší své desítileté, pro pozorovatele ne zrovna nejkrušnější manželství s Rögrem. Kdo by chtěl to pojetí románu se stanoviska národní typičnosti sledovat až do konklusí, mohl by najít hlavně dvě věci: jednak že (Helena) cit rodinný, cit přísné mravní zodpovědnosti a cit společenského interesu na morálním životě jednotlivcově udržel se u české ženy vyšších vrstev dosud mnohem živěji, houževnatěji a ušlechtileji, nežli je tomu jinde; a jednak že (Helenina dcera Lili ke konci románu) emancipace ženská chápe se u nás ne tak především jako pohlavní uvolnění ženino, nýbrž hlouběji, vážněji a krásněji, jako svobodné rozšíření ženské bytosti v oboru duchovním. O tom, zdali by takové závěry byly správné, nechci zde zatím rozhodovat.

Kdyby však nic jiného ne, umístění Markétčiny historie dodává již samo sebou jejímu manželství rázu prozatímnosti a vratkosti. Představme si ji s mužem a s rodinou v jejich životním okolí, zapjatou sterými svazky příbuzenskými, přátelskými a společenskými, upoutanou sterými denními zvyky, zřetely a zájmy, obklopenou vším, čím se tvořila a vyvíjela, k čemu tak neb onak přilnula, co se jí ustálilo v nezbytnou pravidelnost — jak jinak musilo by její dobrodružství připadat a jak rozdílného vzezření musilo by nabýt! Zde, v té chvilkové zastávce, kde s ničím, s praničím kolem sebe nesouvisí, kde i stůl, u něhož sedá, i lože, na němž spí, mluví jí o náhodnosti, provisornosti a cizotě její nynější existence, jeví se její poměr k Rögrovi nutně vetchý, slabý a dočasný. Ani se nám tak dalece nezazdá, že ti dva lidé nějak k sobě patří, že mají něco společného, co je k sobě víže. Což nepodlehl vlivu toho úplného vytržení ze svého nutného prostředí i svazek tak solidní a normální, jako Helenin a Benešův? Žena bez své domácnosti a bez svého domova přestává být takřka již tím manželkou, stává se obecnější, lehčí a přístupnější změnám.

Zastaví-li se čtenář tu a tam během románu, aby uvědomil si řádně situaci, shledává čím dále tím nápadněji podstatnou věc: ačkoli se obšírná kniha zabývá tak málo lidmi a u nich zase jen tak uzoučkým oborem citu a událostí, zůstávají mu všichni ve svých vnitřních vztazích nejasni, nejasni v tom smyslu, že namáhá se nadarmo představit si jejich vespolný duševní poměr, vpravit se

v ty svazky, jež je k sobě poutají. Markéta a Berger na př. mluví tolik, v tak vzletných, rozhorovaných odstavcích o své lásce, a přes to nejsme s to, abychom se vmyslili do ní, utvořili plné ponětí, **jak** a **jak** to, že se milují, abychom procítili jejich lásku s nimi. Stejně je nám při Benešově krátkém podlehnutí Markétčinu vlivu nebo při Helenině snaze působit nápravně v Markétčino konání. Zvláště mužské postavy jsou unikavě bezživotné, nejasné a mlhavé. Příčina leží na bíle dni. Autorka neprožívá svých lidí, ani jejich dějů — jsou jí pouhým předmětem theoretisování. Theoretisuje o nich i s nimi. Markétka se zamiluje do Bergra, protože z těch a těch důvodů on vyhovuje její potřebě; Berger se zamiluje do ní, protože umělecké jeho tužby nalezají v ní tu a tu posilu; musili se do sebe zamilovati, protože byly v nich náležité podmínky k tomu — ten rozumový názor, to je vše, co autorka dává čtenáři. Poměr Bergrův a Markétčin (jako ostatní živly románu) nepoutají ji svým osobitým rozvlněním dvou duší, nýbrž svým všeobecným a úhrnným smyslem. Nevím z paměti, kolikrát vystupují oba milenci v důvěrném tête-à-tête; jisto je, že jejich výlevy točí se vždycky kolem jediného bodu, čím jsou sobě, a neobsahují nikdy prostý výbuch dychtící nebo odevzdávající se vášně. Charakteristický je tu Markétčin povinnostní zápas, podněcovaný a prodlužovaný Helenou: co tu všelijakých vývodů a protivývodů, úvah a protiúvah! A ani jednou nezdvihne se v Markétce zkrátka a rozhodně jistota, že bez Bergra, bez tohoto Bergra nemůže žít. Berger může krásně mluvit, pořád mluvit, že hledal královnu snů, světici, bílou květinu nad močály a že jí nenacházel, až se mu objevila ona, jeho budoucnost, jeho typ (jak učené!): pro nás, s jakéhokoli stanoviska, neudělala autorka Markétku ničím méně, nežli tou královnou snů, světicí a bílou květinou nad močály. Máme před sebou lidi, u nichž je přesně a vyčerpaně zjištěno, čeho se jim nedostává nebo k čemu tíhnou, a jichž jednání a smýšlení je dle toho zařízeno; ale to vesměs absolutně, bez přímého, faktového a případového zřetele k té jisté dané druhé osobě a k tomu jistému danému situačnímu momentu.

Nevím, soudím-li dobře, ale tak se mi zdá, jakoby byla autorka sama od místa k místu kolísala, co vyvede definitivně ze svého sujetu. Ze začátku to pořád vypadá, jakoby šlo o velmi všední a průhledný případ: krásná, při tom marnivá a obmezená osůbka je nešťastna, že její manžel si jí tak málo všímá, vrhne se tedy do náručí prvnímu, jenž klekne před slávou jejího tílka. Potom však dostává toto prosté jádro každou chvíli nové a nové vzezření. Brzy je to, že Markétka minula se svým určením, ona že se svým evangeliem krásy a věčného mládí patří umělci malíři, jemuž bude tvůrčí inspirací a podnětem velikých děl. Jindy je to, že Markétka je příkladem lidí nedovzdělaných, ubohou diletantkou života, jež nikdy nedovede vypracovat svou existenci sama ze sebe v pevných a bezpečných rysech. A zase je to, že Markétka znamená přechod od tužší a chmurnější minulosti k svobodnější a šťastnější budoucnosti, kdy individualita ženina dobude si svého práva. Nebo ještě že Markétka je z rodu bytostí neustále toužících, nepokojně žíznivých, nikdy neukojených, jež těkají od přání ku přání, od zklamání ke zklamání. To všechno se dá spojiti a může býti spojeno v jedné osobě, ovšem. Ale právě o to spojení a prolnutí jednoho druhým ve výrazné postavě běží. Kdežto v Zamotaných vláknech se jedno s druhým theoreticky mísí, střídá, prohazuje jen dle okamžitých obratů autorčiny myšlenky, aniž má čtenář z příběhu dost látky, aby v něm bezděčně a nutně vznikaly též reflexe nebo aspoň aby mu bylo jejich zapjetí beze všeho patrno.

Je mnoho temného v románě pí. Svobodové. Nemyslím onoho záhadna a tajemna, jež nás vábí a opojuje svou šerou hloubkou, kde můžeme volně spřádat své dohady a domněnky; ani onoho pochybna, jež staví otázky bez schopnosti konečné odpovědi. Nýbrž je tu hojně jednotlivostí nevysvětlených, nevysvětlených tím, že k nim autorka blíže a bystřeji nepřihlédla nebo i že je chtěla udělat komplikovanější a zvláštnější, nežli skutečně jsou. Tak hned málo kdo si bude vědět rady s Markétčiným mužem Rögrem. Jeho poměr ke Šteinicové, jeho hudební náklonnosti, jeho závislost na Helenině úsudku (jakoby neznal na světě jiných autorit pro sebe), to všechno bylo by potřebovalo podrobnějšího a hlavně hlubšího objasnění. Pí. Svobodová představuje nám ho nejprve otevřeného světlu, radosti, veselí, běhajícího za svěžími, unášejícími dojmy; ale později objeví se v něm tolik zmítajících se a trýznivých tužeb, tolik hořkosti marného dychtění — jak se dostat z jednoho do druhého? Šteinicová vytýká Rögrovi (jenž miluje Schillera a hudbu minulých století), že rozumí starému, hotovému, objevenému a že nechápe věčně nové, že zapomněl hledět do dálky k tomu, co přichází: to věčně nové a přicházející je ona; — zase marně se pídíme, v čem a jak jí nechápe, on, jenž tak moderně řeší svůj manželský problém. Nebo: Berger nalezá v Markétce zdroj vzletu a nadšení, maluje ji jako Beatrici — a při tom horuje o Egyptu, o Nilu jako o svém domově, kam se musí vrátit; snažím se obé nějak sloučit, vyvodit si z toho nějaký pojem o Bergrově umění, najdu však jen tolik, že si autorka myslí něco, co dostatečně nepověděla.

Dvě vlastnosti má paní Svobodová, jež ji činí ojedinělou v naší literatuře, a to je její inteligentní jemnost a její odpor k banálnosti. *jv.*

HUDBA.

Z koncertní síně a z divadla.

Letos byl prvou operní novinkou Trnečkův Andrea Crini, zápasník za svobodu a práva lidu, toužící obroditi trouchnivou, k úpadku spějící ústavu benátské republiky, zvrhlé v šlechtovládu. A Crini měl hlučný úspěch. Žel: jen úspěch vnější, chvilkový. Vážíme si zásluh prof. H. Trnečka

nejen jako profesora, nýbrž také jako dirigenta, výkonného umělce a hlavně jako horlivého pořadatele populárních koncertů. Však jako skladatel má — řečeno upřímně a bez předsudku — rozhodné, byť nezaviněné neštěstí. Není tvůrčím duchem, je pouhým napodobitelem, eklektikem. Prof. Trneček není již nevykvašeným mladíkem, ale vyspělým mužem, od kterého žádá se, aby také něco dal ze svého nitra. Skladatel „Criniho“ není veleduchem, tvořícím nové umělecké světy, razícím nové dráhy, ale není ani uměleckou včelou, jež mnoho pelu z květů blízkých a dalekých luhů snáší a v med přetvořuje. A k tomu nestojí ani na stanovisku novodobém. „Andrea Crini“, — jen zřejmým nedostatkem filosofického rozhledu na vývoj umění — je odlikou děl dávno zastaralých, zvetšelých forem. Rozpomínky na Wagnera a Goldmarka mísí se v díle Trnečkově se vlivem opery vlaské a Meyerbeerovy. Hlubší pojetí a vystihování duševních nálad a stavů chybí skladateli naprosto. Místo rozbouřeného pohnutí citů a vášní skládá sladké ukolébavky. Tvůrčí nedostatek nezakrývá ani technická dovednost skladatelova. Dovede sice smysly omráčiti, ne však povznésti. Andrea Crini není tedy ani pokusem pokroku, hledání nových cest. Nemůže zůstaviti nejmenší stopy ve vývoji naší národní osvěty a umění.

Oč výše a pevněji a zároveň samostatněji stojí z českých skladatelských novinek Novákův Slovácký, zahraný prof. Jos. Jiránkem nedávno o koncertu Kar. Hoffmanna! Ta drobotina z rukopisného posud cyklu klavírních kousků, Můj máj, má všecky vlastnosti uměleckého díla. Ač je Slovácký skladba nerozměrná, v dokonalé umělecké formě do umělé hudby přenáší kus samobytného, neporušeného, umělci našimi ještě úplně neoceněného Slovácka. Ač pan Novák posud tvoří jen v menších formách, nedostal v mladém uměleckém světě nadarmo přezdívky: Moravan. V Čechách nemohl najíti po Smetanovi a Dvořákovi nových, svěžích zdrojů pro umělou hudbu naši. Zajel do vzdálenějších krajů Moravy a Uher. Slovácka. A pan Novák umí podati málem —mnoho.

Prof. Jos. Jiránek je dávno osvědčený umělec. Dlužno tu upozorniti na jednu krásnou osobní vlastnost jeho. Je zaníceným šiřitelem mladé české hudby. Jiný věnoval by své velké umění šíření děl ozářených slávou, nesmrtelností. On žije pro díla mladých a ještě všude doma neproniklých umělců. Se jmény stále rostoucími J. Suka a V. Nováka bude jednou také trvale sloučeno jméno Jiránkovo.

Hlavní pozornost v koncertě Hoffmannově byla ovšem obrácena k primistovi „Českého kvarteta“. Předchozí koncerty Kubelíkovy, záhy na to koncert mistra Ondříčka vzbudil velký srovnavací zájem. Čím projevuje každý z naší souvěké trojice největších houslistů svoji uměleckou osobitost? Kubelík — dnes, po bezvadném provádění Anglické hymny, — přesvědčuje hudební svět, že není vůbec již skladby, které nedovedl by zahráti s překvapující lehkostí. Jeho umění však spočívá v divech prstů. Vzbuzuje obdiv, ale nerozehřívá. Technické umění je mu cílem. Kubelík jakoby neznal Schumannovy zásady: „Nur wo die Fertigkeit höheren Zwecken dient, hat sie Wert!“

Hlasatelem této zásady je celé „České kvarteto“ a s ním též jeho primista, kdykoli vystupuje samostatně. On osvojil si také všechny prostředky technické; ale ty slouží vždy vysokému uměleckému cíli: myšlenkám, citům, vznětům duše tvůrčí. Proto umění Hoffmannovo vrývá se tak mocně, nevyhladitelně v srdce posluchačovo. Hoffmann nenávidí pouhé akrobatství. Dle toho volí vždy svůj pořad: pořad umělecký. A Ondříček? Béře povděčně z obého: z velkého umění i z jeho služky — virtuosity. Ondříček je uprostřed mezi Kubelíkem a Hoffmannem. Má obdivuhodnou techniku a vřelý cit, ač ho Kubelík snad předstihl „Anglickou hymnou“ a Hoffmann důrazem na volbu umělecky ryzích programů skladeb a hloubkou citu, jejž Ondříček nahražuje spíše ohněm, divokým vzruchem a temperamentem.

V posledním koncertě Čes. komorního spolku mezi mladým Beethovenem — kvartet C-moll, op. 18, silně provanutý vlivem velkých klasiků komorního slohu — a mezi smavým, rozkošně, bezstarostně veselým, jarým kvartetem J. Haydna (— C-dur, op. 33 —) nejvážněji a také nejhlouběji působil As-dur kvartet Dvořákův, dílo bohaté krásou a hlubokými, ač ne vesměs jednotnou ideou spojenými myšlenkami. *K—ý.*

Divadlo.

Zkušební kandidát.

Nechci psát snad o našich zkušebních kandidátech středoškolských. Bůh uchovej! To jsou vesměs skromní a tiší lidé, kteří nastupují trnitou a kamenitou dráhu učitelskou s patřičnou zásobou rozumu a životní umoudřelosti. Jsou si vědomi, že s úřadem přejímají zároveň povinnost podrobiti se všelikým jeho závazkům a zřetelům; že jejich osobní přesvědčení a mínění v čemkoli musí pro foro externo ustoupiti přesvědčení a mínění oficiálnímu, vrchními představenými předepsanému, po případě naznačenému; že hlavní zásadou chytrého člověka jest ponechati si své soukromé názory a úsudky pro sebe; že (dle vtipných slov Dreyerova direktora) mysliti mohou si, co chtějí — „Gedankenfreiheit haben wir ja,“ — ale že do toho, co si myslí, nikomu nic není; že — — Ne, nechci psát o našich zkušebních kandidátech.

Můj zkušební kandidát je smyšlená osoba a vystupuje pod jménem Bedy Heitmanna v novém dramatě Maxe Dreyera,*) jež mělo při svém prvním provozování v berlínském Deutsches Theater velmi

*) Max Dreyer (autor známých ibsenovsko-hauptmannovských dramat „Trr“, „Zimní spánek“, „Babička“, „Hans“ a j.). Der Probekandidat. Drama o čtyřech jednáních.

hlučný úspěch. Nenapadlo vám nikdy, že úspěchy podobných společensky rýpalských dramat jsou vlastně velmi komické? Celé divadlo dnes je nadšeně pohnuto a nemůže se ani do syta vytleskati, když takový buřič prohlásí a provede důslednou vzpouru proti řádu svého oficiálního postavení. Ale kdyby zítra ti, kdož jsou dnes tak uneseni, měli pronésti soud nad člověkem, jenž se ve skutečnosti dopustil sebe menšího odboje proti hnusnému veřejnému utlačování pravdy a vědeckého bádání, nejen že zlomí třtinu, ale zahrnou ho přívlastky hlupců, nebezpečných ztřeštěnců a p. To jen mimochodem.

Mladý aspirant profesury, Beda Heitmann, doktor filosofie, byl výjimečně poslán učit za nemocného staršího kolegu do nejvyšší třídy realného gymnasia. Měl studentům právě vykládat o rozdílu mezi zvířetem a rostlinou. Jeho svěží, vroucí zápal pro vědu, jeho touha, vyjíti vstříc němým otázkám probouzejících se junných duší, přiměly ho, že nezůstal při opatrných, účelně zredukovaných údajích učebnice, nybrž že rozvinul před jejich vznícenými zraky celý velkolepý obraz vývoje dle theorií Darwinových. Roztomilý synáček pana praeposita a theologiae doktora z Korffů (kde pak není takových synáčků?) donesl věc hezky za tepla tatínkovi, a z toho hned velký poplach. Pan praepositus dokročí rozhorleně na pana direktora, hodlá-li takové zkázyplné extravagance trpět na svém ústavě? Ředitel (jenž pod dřívějším pokrokovějším ministerstvem byl liberálnějších náhledů, jenž však od nastalé reakce na nejvyšších místech přirozeným „duchovním a duševním postupem" stal se horlivým sluhou klerikalismu) vypověděl by v každém jiném případě provinilce okamžitě ze služby. Ale Beda Heitmann je na štěstí zasnouben s dcerou bohatého měšťana, vlivuplného člena školního kuratoria, Brokelmanna, a ředitel cítí se tudíž „zodpověden za duchovní blaho a za spásu" pobloudilého přemrštěnce: zkusí podat klopýtajícímu ruku, zdvihnout ho a zachránit. Jeho protežovaný svěřenec má v přítomnosti učitelského sboru vyložit postiženým, v blud uvedeným žákům, že nedokončil včera své přednášky; to, co jim pověděl z nauky vývojové, že je výmysl bohaprázdných kacířů, jediná pravda o původě světa že je uložena v Mojžíšově Genesi, kap. I. Rozumí se, že Heitmann váhá. Avšak přijde jeho tchán in spe, přijde nevěsta, osmnáctiletá „blondýna vzácného půvabu", a přijde konečně jeho matka, jejíž naděje v lepší budoucnost opírá se jen o něho (dojme ho právě tím, že ho zdržuje, aby nezradil sama sebe); a ti ti doženou ho k rozhodnutí, že se podvolí.

V ustanovený den a čas je v gymnasijní aule nejprve velká pobožnost, která pana praeposita, schválně pozvaného, přesvědčí, že ústav provádí znamenitě svůj úkol výkonný. Po ní zasedne sbor k mimořádné poradě, při níž ředitel blahojemnými, křesťanským duchem líčeně prodchnutými slovy vysvětlí bolavou záležitost. Sbor vyslovuje mu ústy profesora Balduina svou nejhlubší poklonu a úctu [illegible] v duchovní afaiře: „Jakož se pokládáme za šťastny sloužiti pod ním veliké věci v duchu Páně, tak jsme mu zvláštním díkem zavázáni, že nám všem dopřává účastniti se toho přímo povznášejícího aktu, jejž neváhám nazvati slavností, — slavností, kterou uchystala sboru direktorská moudrost a direktorská láska." Konečně přivede školník nešťastné, duchem nevěry ožehnuté oktavány, ředitel učiní krátkou předmluvu a udělí slovo pranýřovanému odsouzenci. Heitmann rekapituluje svou zločinnou přednášku, cituje Goethovo satyristické „Natur und Geist — so spricht man nicht zu Christen . . . Natur ist Sünde, Geist ist Teufel, a teď, teď má přijít rozhodné slovo. Nuže, jaké překvapení pro napjaté shromáždění vyškolených tartufů! Místo očekávaného odvolání konstatuje stíhaný kandidát pro své smýšlení, jaký ponižující žádá se po něm skutek, dokládaje, že není ho schopen, a napomínaje žáky, aby byli vždy pamětlivi jeho příkladu: „Chci zůstat poctivý k sobě i k vám! Nechci odříci se své pravdy! Milí žáci, nebudu již nikdy mluviti k vám. Toto budiž mé poslední slovo: držte se také vy pevně toho, k čemu jste se niterně dopracovali, buď to co buď! Nezapírejte z bázně před lidmi ničeho, co naplňuje vaše nitro! Vypovídejte srdnatě, co žije ve vašem duchu! Řiďte se pevně tím, co zpíváte ve svém veselém kruhu:

[illegible]

A tak žijte blaze!"

Heitmann neodolal v rozhodné chvíli upřímným, otevřeným a tázavým zrakům svých hochů, — býti před nimi lhářem, to přesahovalo jeho odhodlanou sílu. Jeho propuštění je tím zpečetěno, jako profesor je na dále nemožný. Jeho tchán in spe mu přijde říci, že je hlupák a aby jeho dceru pustil z mysli. Gertruda přinese mu na památku kytku bílých růží a rozloučí se s ním tuze pohnutlivě. Za to otec, takto piják a karbaník, je spokojen, že jeho syn nedopustil se zbabělé podlosti; a ještě více je mu vděčna jeho příbuzná, Marie Geisslerová, jež kdysi sdílela s ním jeho ideály, však stavši se učitelkou zpronevěřila se jim jako jiní a jiné: ve svém tajném zbožňování přála si, aby také on klesl se své výše, ba sama k tomu pracovala, — tím více koří se mu teď, když vytrval. Když nadšení oktaváni provolávají pak Bedovi pod okny slávu, zmizí z jeho mysli poslední stopy trpkosti: „Pryč jsou, pryč jako divoká honba! Ale to zůstane! To zůstane! Přece jen jsem jim něco dal. A kdyby i u většiny se to vytratilo, — jeden nebo druhý to podrží. Vždyť svět není mrtev! . . . Co má v sobě život, zvítězí. Vždy a všude! S tou jistotou je lze žíti!"

Měl jsem pravdu, že Beda Heitmann je **smyšlená** osoba, jako jeho podobenec a vzor, Ibsenův Otto Stockmann? Kdo z nás, ať jakéhokoli stavu, neocitl se jednou v jeho situaci, kde živobytný interes srazil se s jeho přesvědčením, s jeho vyššími tužbami a snahami? a kdo z náz dokázal by vytrvat i před alternativou: buď potlačit sama sebe nebo zničit svou kariéru a existenci, s níž docela ještě jsou sloučeny naděje nemajetných rodičů,

sňatek se zbožňovanou ženou a p.? Pomocný učitel Pavel Benefeldt, jízlivý satyrik, jenž má to osudné překonání sebe za sebou a jenž stojí teď na stanovisku: vše odpouštět a vším opovrhovat, našel pro ten trapný a zahanbující bod našeho života vtipnou sarkastickou formuli: „jeder kommt hier nun mal in den grossen Wurstkessel“, — maje patrně na mysli ty výrobky, všecky stejné, uzavřené, jichž požíváme, neznajíce jejich pravého obsahu. Když vyjdeme z nezbytného kotla, když si odbudeme rozvratnou krisi své osobnosti, jsme teprve praeparováni pro potřebu společnosti tak, jak naznačuje Pavel: „Osobní cítění! Co je osobní, jest vůbec obecně nebezpečno, — protože to eo ipso příčí se všeobecnosti . . . No, a proto — také konečně podlezeš, jako já podlezl . . . Nyní stal jsem se jedním z velikých mlčelivců. Jedním z lidí, kteří jsou k potřebě. Pohleď na své kolegy: samí mlčelivci. Dělají, co mají. Mluví, co musejí. Vlastní mínění: ani hlesnout. A takové lidi musíme míti . . .“

Více nežli pro tuto bolestnou, och! bolestnou, ale příliš známou pravdu chtěl jsem na Dreyerovo drama upozornit proto, že dává mnoho a vážně myslit o poměru mezi učiteli a žactvem. Poměr, který by měl být vždycky založen na čisté a úplné pravdě, na naprosté poctivosti a upřímnosti, a který místo toho je pravidlem tak bohat lží, přetvářkou, vyhýbavými retinencemi. Je tolik, tolik věcí, o kterých mluví se ve škole zřejmě falešně, nepravdivě a pokrytecky; i učitel ví, že neříká, co sám myslí, i žáci vědí a pozorují, neboť nepravdu žáci cítí vždy. Jaké to pokoření pro učitele, jaká hořkost a jaké zklamání pro žáka, jemuž má být on světlou postavou, ta vespolná veřejná jakási úmluva šalby a podvodu! Není-li pak přirozeno, že ze škol vycházejí lidé, kteří s pohrdáním vzpomínají na své učitele jako na zbabělce a polovičatce? A není-li rovněž přirozeno, že titéž lidé vstupují do života s myšlenkou na masku, kterou si musejí nasadit, má-li se jim dobře vést? Beda Heitmann krásně vyslovuje, jak si představuje své povolání u mládeže: „Nevím nic krásnějšího, nežli být učitelem. Ty jasné oči mladých hochů — řekni mi, co může být rozkošnějšího? Jest to jako hvězdné nebe. Tkví v nich tak něco z věčné pravdivosti. A jen co pravdivé, obstojí před nimi. Co člověk tak sám nosí ve svém nejvnitřnějším nitru, vše nejlepší, k čemu se lopotně dopracoval, chce tu ven, na světlo. A když pak člověk projeví se svým celým osobním cítěním, jak je za to odměněn! Jak se pak ty mladé oči vždy více a více jasní a šíří a rozehřívají, — nemohl bych bez toho být!“

Posléze dokládám, že jednotlivé postavy kusu jsou dokonale odpozorovány skutečnosti; to se týče zejména členů sboru, ředitele a pana praeposita. Je tu nadučitel Störmer plný nastřádaného vzteku, často propukající, ale stále zase, ve věčné úzkosti prozrazení, omlouvající a křídující. Je tu nedělní oponent (myslím jako „nedělní střelec“) dr. Holzer, který má proti řediteli vždycky nějaký § školního řádu, to však jen tak, aby se neřeklo, že sbor dá si všecko mlčky líbit. Je tu školožrout a úhořovitý šplhavec dr. Balduin, nešťastný, přijde-li o několik minut své hodiny, k řediteli úlisně lichotný, konferenční opatřovatel kaditelnice. Děj hraje se v severoněmeckém státečku, ale mohl by hrát a stejně dobře i jinde. Bohudíky, že přibývá lidí dobré vůle, kteří cítí, že tak to dále nejde a kteří dle sil svých připravují lepší budoucnost. *Jk.*

Výtvarné umění.

Holárkova výstava v Rudolfinu.

Myslím, že dosti skoupý byl úsudek o perokresbách Holárkových vloni na jarní výstavě v Rudolfinu vystavených. Byly to zajímavé silné práce, avšak pravé ponětí o jeho velikém díle v perokresbě, o myšlénce a komposici Holárkově máme teprve dnes v plném světle před sebou. —

„Co viděl, cítil, — co cítil, znamenal. Výstava jeho skládá se ohromnou většinou z cyklů perokreseb, po většině silných, působivých, jinde až břitkých satyr — jimiž ilustruje zásady a učení katechismu. Při bedlivém pozorování nakupí se vám síla dojmů hluboko se zarývajících a tak účinně působících, že při mnohém obrázku svraštíte čelo, zatnete pěsti a trpce usmějete se nad mnohou a mnohou „ctností“ nebo „hříchem“ výtečně Holárkem zachycenými. —

Téměř z každé studie dere se vám do očí nálada. Tu pláče nad zapřaženými robotníky celý kraj. A není to zde pláč lítosti — je to pláč vzteku. Jinde opět ve vyhřátém stínu odpočívá jakýs dobrodinec lidstva, kterého právě úzkostlivě míjí do práce se ubírající poddaní, aby nevyrušili ho šlapotem svých těžkých, ztrhaných nohou. — V průjezdu shora svítilnou osvětleném čeká knížecí povoz se služebnictvem v uctivém napjetí příchodu svého panstva; v popředí u zdi přitlačena stojí typická postava vrátného, kterému příšeřím vkrádá se do duše hříšná nespokojenost — snad nad nerovností stavů — snad dlouhým čekáním vzbuzená.

Jiný obraz je vlažná světnička. Ranní paprsek slunka plným oknem padá na prostovlasou ženu, která v křečovitém pláči skrývá tvář do teplých ještě peřin. Cítíte vřelou soustrast s nešťastnou — zhrzenou — a ten naivní paprsek slunka padne stejně na šťastného jako na ubožáka. A na jiných obrázcích načrtl Holárek vlhký puch žaláře s umírajícími kostrami lidí, — — „podlé Jidáše“, typy vztekle ječící — bezmocné slabochy — a jinde opět „velké“ darebáky a zločince — to vše pérem.

Péro Holárkovo jest nástroj obdivuhodný. A co přímo omračuje při tom velikém umění, hrozná síla na jedné a snadnost na druhé straně. Péro jeho dopadá na papír jak úder kladiva a při tom cítíš, jak padá jistě, zasahuje, kam chce, jak ruka umělcova zachází

nástrojem lehce a snadno, řekl bych hravě, ic piplaného a umořeného, nýbrž harmonie, egance, světlo, pološero, odstín. Kolik máme kových kresličů? To vše vydává svědectví, Holárek jest i pracovník neúmorný, do áce zanícený a že veliká práce korunuje poěcení umělecké.

Mimo se divák táže: jak by musily být alovány v barvě ty cykly Holárkovy, dyby měly působit týmž mohutným, rozrážecím, úchvatným dojmem? Takového siláka lad není mezi našimi malíři a není jím Horek sám. Malované práce nedostihují ani ho umění ani té síly kreseb. Nechci tvrdit, by Holárek neměl pro barvu opravdového tu. Ne, jeho pastelová skiza „Spálení kněh iklefových" ještě vloni byla velmi citlivá barvě, a o starších obrazích netřeba toho i připomínat. Ale zdá se mi, že u kreslíře a nějaký čas smysl pro barvu usnul. Štětec dpočíval, kde mluvilo péro. V Holárkových resbách cítíte barvu, v jeho malbě cítíte jen resby. V Pádu pohanstva, v největším braze výstavy, barva chybí při vší barevosti. I jinde. Holárkovy silné věci musil by nes malovat někdo docela jiný, kdo by měl rávě tak vybroušený smysl pro barvu, jako lolárek pro kresbu a komposici. Ostatně není ho potřebí: kdo dovede tak mluvit k divákovu srdci pérem, nepotřebuje štětce.

Posud mluvil o Holárkovi kritik.

Mnohem více však měl by povědět člověk. Iolárek předeslal své výstavě toto „Věnování utorovo": „Tento protest duše mučené odezdávám lidské společnosti v dík za to, že mělou péčí vypěstovala mé srdce k té citliosti: chvíti se pod každým dojmem a bolest izí cítiti nad bolest svoji. Ona vzala již děcku en sladký egoism přírody, z něhož je jeho těstí. Za to vložila hluboko do něho nauku řesťanskou a dala jeho víře upnouti se na těsti ideální. — Bylo to jen, aby sklamala. — Dospívajícímu v muže nemohla zakrýti svou rzkou skutečnost a neodhaliti své nitro andlířky."

„Co viděl, cítil — co cítil, znamenal."

Kdyby toto credo Holárek nebyl napsal, aždý divák odcházející roztřesen z výstavy ám by je vyslovil. Protest duše zmučené — toť ty plamenné ilustrace katechismu, y výkřiky zoufalství a ošklivosti nad rubem oho, co svět učinil z Kristova učení, ty vášivé modlitby duše kdysi dětsky věřící a odané. Holárek však nenaříká, on je bojovník. těteč jeho mění se v kopí, když vypravuje, o z křesťanství učinil na př. kněz a voják. Pochopujeme, proč zesnulý arcibiskup, vida eden z cyklů Holárkových kdysi ještě na žáovské výstavě, rychle se odvrátil od něho. Holárek také není mystik, nýbrž mužně hledí pravdě v tvář, pravý muž a potomek z rodu nebojácných.

Epilog malířův praví: „Chtě vstoupiti do chrámu krásy a vznešenosti, shazuji, co ze rmutu světa na mne usedlo, abych se srdcem zdviženým a myslí jasnou a čistou svou oběť přinésti mohl."

Chtěl bych zvolati: Neodcházej! Do chrámu krásy a vznešenosti vstupují mnozí, ale málo je těch, kteří brání chrámy krásy a vznešenosti od nečistoty; málo je těch, kdož dovedou zbouřit hromy na lež a nespravedlnost společnosti; málo těch, kdož tak milují trpící lid. Jen třímej, mistře, péro své požehnané, piš jím nadále lidstvu své i jeho stesky: ono ti rozumí, ono chápe tvoje černé melodie, které tvým ostrým pérem hluboko se zarývají do srdce.

Beseda.

Co čtou pražští hoši.

V první třídě jedné měšťanské školy dána byla chlapcům otázka (v době, kde ještě ze školní knihovny nebylo půjčováno): Která kniha z těch, jež jste četli, nejvíce se vám líbila?

Odpovědi byly velmi různé. Dva žáci napsali: „Žádné nemám" — ústně pak vyložili, že knih vůbec nečtou, a na to, co si vypůjčili, se nepamatují. Někteří napsali knihu jedinou, jiní až pět i více. Zdá se, že někteří se chtěli spíš pochlubit, ale toho, co napsali, dobře asi nečetli, ač neuvedli ničeho, co by aspoň trochu je nemohlo zajímat. 21 hochův udalo vesměs pohádky (Němcová, Erben, Třebízský, Kalenský a j.); 16 spisy Julia Vernea, jež téměř všecky jsou vyjmenovány; 11 chlapců jmenovalo Robinsony (Crusoe, Nový Robinson, Vlnovský), 10 dějiny (Obrázkové, Česká Kronika 2, Palackého 1), 5 Enšpígla, 7 spisy Jiráskovy (skoro vesměs Staré pověsti), 5 Babičku Němcové, 5 Hrdinství kapitána Korkorana.

Z ostatních uvádím: Černého kohoutka, Tisovského četli 2, Strýčka Toma 3, Syna lovce medvědů 3, Za běloušem 4, Příhody tří uprchlíků v Sibiři 3, Templáře v Čechách 2, De Amicis Srdce 2, Cvrčka houslistu 2, O lapači divé zvěře 2, Kamzíkostřelci 2, Šelmobijce 2, Tajemství zámku Felseke 2, Studenta hrdinu 2, Krotitele hadů 2, Z Ječmínkovy říše 2.

Různé povídky indiánské zastoupeny jsou u 6 hochů (Duch prerie, Požár indián. pohřebiště, Melita a j.). Z časopisů jmenovány: Květy mládeže 3, Jarý věk 1, Malý čtenář 2, Světozor 1, Český jinoch 1, Besídka malých 1. Lupičské příběhy (Babinský, Roza Šandor) u 4 hochů. Z českých spisovatelů uvedeni ještě: Třebízský 2, Světlá (1, Kříž u potoka), Vráz. Zcela ojediněle se vyskytují: Hrabě Beňovský, Posl. Mohykán, Mlýn na lesní samotě. Z poučných knih jediný hoch (duševně slabší) uvedl Malého Brehma.

Zadívejme se trochu na čtenáře. Chudokrevný hošík s mdlým, andělským líčkem a důvěřivýma očima, o nějž se rodiče bojí tak, že ho na krok bez dohledu nepouštějí, nalézá svůj pravý život v pohádkách, kde fantasii jeho, stále na úzdě držené, dostává se možnosti, aby se volně rozletěla; kde je tisíce věcí nových, o něž ve skutečnosti ani nezavadí. A ku podivu, jemný ten hošík shoduje se ve svém výběru s chlapcem hrubých, poloblbých rysů, který však si přibírá ještě Rozu Šandora.

Jiný chlapec, který jakživ snad nebyl půl dne za městskými branami, vedle pohádek si libuje v Duchu prerie a v Cestách sibiřských uprchlíků — chlapec dle soudu učitelů zvlčelý, často ulicemi mimo dům se potulující. V loveckých příbězích nalézá potěšení dobře živený klučina, jemuž učení nikterak nevoní — ale učit se musí, tatínek chce z něho něco míti. Zakrnělý hoch s přihlouplým výrazem ve tváři, nemotorný, jemuž se vysmívají pro hloupost druzí, čte Enšpígla, Nového Robinsona a Lupiče Babinského. — Hoši, kteří sedají ve škole jako pěny, nejvíce se vyznávají ze čtení pohádek a Julia Vernea. Malý, čiperný ctižádostivec čte samé věci dějepisné. Hoch se ztrnulým pošklebkem na líci, jejž nevím odkud přijal a nejlépe ze všech asi poznal doma hrůzu rákosky, čte vesměs skoro historie indiánské a Babinského.

Na jednom lístku, jehož pisatelem je 13tiletý výrostek s tvrdým, bezcitným výrazem barbara, čtu: „Nejlépe se mi líbí knihy, které pojednávají o severu: Cesta na severní točnu, Příhody tří uprchlíků v Sibiři“. — Otrhánek, jenž patrně školu nenávidí, zamiloval si Robinsona Crusoe. A má stejnou zálibu se židovským, čistě, úhledně přistrojeným klučinou, hořícím touhou, učiteli se co nejvíce zalíbiti. Snivý, krátkozraký, léta churavý hoch miluje knihy Verneovy; hodný, ale jinak nenadaný dříč je ctitelem Třebízského.

*

A opět ku podivu: Ani jediná sbírka básní! Nikdo z třídy nečetl básní. A přece jimi, ovšem ve strašlivé formě bezcenných rýmovaček, častují naše čítanky děti od 6 let, „vychovávajíce jejich vkus.“ Oč blíže dětem jsou dětské čítanky anglické a Tolstého, kde básně zaujímají místo podřízené. Podobný výsledek s básněmi měl dotaz učiněný u žáků druhého ročníku měšťanské školy. Tam jsem však přece našel aspoň jednoho čtenáře básní. Jeden totiž napsal: „Knihovna básní od Máchy a Lešetínský kovář, ale jen dva oddíly“. Ke jmenovaným zde již knihám přistupují v druhém ročníku zvláště spisy Herlošovy.

Dovolím si ještě malou poznámku k psychologii dítěte, potvrzující slova Dostojevského (o Zápiskách z mrtvého domu), že není člověka, v němž by neprocitla aspoň někdy jiskra božství: Odňal jsem chlapci, největšímu nezbedovi ve třídě, napohled všemu se vysmívajícímu hochovi, který v jisté době byl více za školou než ve škole, i na strážnici několikrát spal a je nepochybně „mravně nejhorším“ v celé třídě, zápisník. A shledal jsem v něm k svému překvapení řadu citátů z bible, vlastní rukou psaných (asi takových jako: Milujte své nepřátele a dobře čiňte těm, kteří vám protivenství činí) — a v rozmluvě s hochem dověděl jsem se, že čítá často v Novém zákoně (Králickém — byl katolík a z náboženství měl 5). A pozoroval jsem též, že od té chvíle, kdy jsem ho poznal z nové stránky dosud mi neznámé, a tajemství jeho nezneužil, jinak, mnohem důvěřivěji se na mne počal dívat, ano celé jeho chování se přejinačilo, tak že si nemohu do něho hrubě stěžovat.

A. R.

Drobnosti.

Zrnka ze spisů Ruskinových.

„Nechce se mně podařit, abych jednoho člověka našel, který by mně uvěřil, že počátek veškerého umění je v tom, abychom zemi svou učinili čistou a lid náš krásným. Po desítiletí jsem se napracoval, aby o tomto zřejmém faktě lidé, když ho důvěřivě nepřijmou, aspoň přemítali, jako o námětu, jenž docela není přemrštěn. Opakuji: zemi svou učinit čistou a lid náš krásným, toť nutné umělecké dílo, se kterým musíme začít.“

*

„Alfa a omega všeho, co mám říci, je: Ušlechtilému umění neblížíme se, když rychle jezdíme po drahách, nýbrž tím, když zlíbezňujeme svá obydlí a prodléváme v nich; ušlechtilým uměním učíme se nikoli soutěží, nýbrž tím, když klidně konáme každý, co nejlépe dovedeme, každý po svém způsobě; neučíme se ušlechtilým uměním výstavami, nýbrž kdy konáme, co je řádné, a tvoříme, co je poctivé, ať se to dostane na výstavu nebo ne: učíme se jim, abych několika slovy pověděl, tím, když lidé ani nestaví ani nemalují z hrdosti, ani pro peníze, nýbrž z lásky ke svým bližním, nebo z nějaké vyšší lásky, ať jakékoli, která v těchto citech kotví.“

*

„Kdekolivěk počíná hledání pravdy, počíná život: kdekoli přestává toto hledání, život přestává. Pokud nějaká škola umělecká drží v rukou řetěz přírodních faktů, snažíc se objevovat jich pořád víc a vyslovovat je každý den lépe, ať si pak hraje sem tam podle libosti s té či oné strany řetězu; ať si kreslí grotesknosti a konvenční věci, staví nejsprostší budovy, slouží nejpraktičtějším potřebám, přec vše, cokoli bude činit, bude slavně rozvrženo i slavně vykonáno; ale dopusťte, aby jedenkrát vypustila z prstů tento řetěz skutečností a přestala ho sledovat jako nit své práce: dopusťte, aby si vytkla jiný cíl, než hlásat toto živoucí slovo, a aby pomýšlela především na to, stavět na odiv svou dovednost nebo svou vlastní fantasii — a od té hodiny pád její na ráz nadešel, její záhuba je jista; ať koná cokoli, ať v plánu má cokoli, nic

v ní nikdy nebude míti života ani půvabu, hodina její uhodila; v hrobě, do něhož spěje, není už ani práce, ani plánu, znalosti ani moudrosti."

„Ačkoli Anglie ohlušena je třeskem stavu tkalcovských, děti její nemají šatů: ačkoli je začerněna špínou svých uhelných dolů, děti její hynou mrazem: ačkoli prokramařuje svou duši za zlato, ony umírají hlady. Setrvejme si při takovém triumfu, zdá-li se nám radno: ale toho musíme si býti jisti, že krásná umění ho s námi sdíleti nebudou."

„Pokud lze dovoditi souvislost mezi vlohami a mravným spůsobem života, nalezáme, že nejvyšší umění je dílo dobrých lidí, avšak bez rozhodné nábožnosti, lidí, kteří sobě samým aspoň nejsou si vědomi nijaké inspirace a kteří své převahy nad jinými jsou si tak málo vědomi, že jeden z největších mezi nimi, Reynolds, byv sveden svou skromností, prohlásil: rozumně vedená práce všechno zmůže."

*

„My jsme lidé a ne pouze zvířata, poněvadž neustále je v nás cosi z dílka božského; jsme lidé ušlechtilejší nebo sprostší, je-li v nás více či méně tohoto dílka božského; však nebývá nám to uštědřeno nikdy takovou měrou, aby z nás činil víc než jen lidi."

*

„Vtiskněme si do mysli jakožto vůdčí zásadu vší praktické práce a jako zdroj veškeré zdravé síly životní, že vaše umění má býti velebou něčeho, co milujete. Buď si to třeba jen veleba škeble nebo kamene; buď si to veleba hrdiny; buď si to veleba Boha; vaše postavení jakožto živoucího tvora je stanoveno výškou a šíří vaší lásky; ale ať jste malý či velký, zdravé umění, s něž jste, musí býti výrazem vaší pravdivé záliby v skutečné věci raději než záliby v umění."

*

„Dovolte, abych určitě a slavně opakoval své tvrzení: Kdekoli umění je provozováno jen pro sebe samo, umění pro umění, a kde rozkoš pracovníkova záleží v tom, co dělá a vytváří, na místě v tom, co tlumočí nebo předkládá — tam umění má na mozek a srdce vliv nejosudnějšího spůsobu, a je-li dlouho provozováno, končí záhubou jak schopnosti rozumové tak mravní zásady; kdežto umění, věnované v pokoře a sebezapomínání světlému vymalování a hlásání faktů všehomíra, vždy oplývá pomocí a je dobročinno lidstvu, plno potěchy, síly a spásy."

*

Je úplně pravda, že umění indické je delikátní a přezjemnělé, ale má zvláštní jeden rys, lišící je od veškerého jiného umění, stejně cenného kresebně — ono nikdy nepředstavuje přirozené skutečnosti. Buď utváří své kompose bezvýznamných tvarů a barvy a [illegible], nebo zobrazuje-li nějakého živého tvora, předvádí jej v nějaké skroucené a spotvořené podobě. Naproti všem skutečnostem a formám přírody staví se do schvalní a rozhodné protivy; nechce nakreslit člověka, nýbrž osmiramennou obludu, nechce nakreslit květiny, nýbrž jen závitnici nebo klikatinu. Umění to svědčí takto, že lidé je provozující jsou oloupeni o všechny možné zdroje zdravého vědění, nebo přirozené rozkoše, že samovolně zapečetili a odložili celou knihu světa a nemají, co by četli a při čem by prodlévali, než fantasii myšlenek svých srdcí, o níž praveno nám, že je neustálým zlem. Přes veškeré divadlo stvoření přehodili závoj, v němž není trhliny, pro ně nehledí ani hvězdičky oponou temnot, pro ně ani jejich nebesa nezáří, ani hory do výšin nevystupují, pro ně květiny nekvetou, pro ně nežijou živočichové polní a lesní. Oni leží spoutáni v podzemním žaláři své vlastní zkaženosti, obklopováni toliko truchlivými příznaky nebo strašidelnou prázdnotou.

Knihy redakci zaslané.

— **Směs písní východní mor.-slezské župy sokolské.** Upravil Otakar Skypala. Cena 15 kr. Nákladem jmenované župy. Nápěvky [illegible] 10 kr.

— **Přenesená působnost obcí.** Sepsal JUDr. Jos. [illegible], tajemník okresního zastupitelstva v Čáslavi. Nákladem F. Šimáčka v Praze. Cena 16 kr.

— **Moderní pokroky v dopravnictví, svazek IV. Vzduchoplavba. Mosty.** Sestavil prof. dr. Vilém Kurz. S 72 vyobrazeními. Nákladem F. Šimáčka v Praze. Cena 50 kr.

— **Svobodná škola politických věd v Paříži.** Věnováno české mládeži. Napsal Štěpán Radič. Rozšířený otisk ze „Samostatnosti". Nákladem vydavatelského družstva Samostatnosti v Praze. Cena 36 kr.

— **Pět přednášek z oboru optiky** konané prof. dr. Jos. A. Theuererem v Budči Příbramské. Nákladem Budče Příbramské.

— **Kolinsko a Kouřímsko,** obraz poměrů přírodních, život obyvatelstva i paměti časů minulých. Díl I. Úvahy všeobecné. Péčí učitelstva školního okresu kolínského. Nákladem vlastním.

— **Právo živnostenské,** příruční kniha pro živnostnictvo. Soustavně upravil JUDr. Fr. X. Veselý. Nákladem vlastním. Sešit 1. Cena 30 kr.

— **Potopa.** Velký histor. román. Napsal H. Sienkiewicz, přeložil J. J. Langner. Vychází ve svazcích po 24 kr. v Levné ilustrované knihovně vydávané nákladem Ed. Beauforta v Praze. (Předplacení roční na 18 svazků této knihovny 3 zl. 80 kr.)

— **Methoděj.** Kalendář na r. 1900. Uspořádala Anna Nesvadlíková. V Olomouci nákladem R. Prombergra. Cena 1 kor.

— **Staroslavný Velehrad.** Kalendář na r. 1900. Text z Pečírkova Národ. kalendáře. V Olomouci nákladem R. Prombergra. Cena 1 kor.

— **Ječmínek,** kalendář humoristický. Uspořádal K. Kret. Nákladem R. Prombergra v Olomouci.

C. k. rakouské státní dráhy.

Výtah z jízdního řádu

platného od 1. října 1899.

Odjezd z Prahy (nádraží cís. Frant. Jos.)

a) Směrem k Táboru.

6·20 ráno (osobní vlak čís. 216) do Českých Budějovic, Jílového, Vlašimi, Sedlčan, Jihlavy, Želnavy.
7·20 ráno (rychlovlak čís. 204) do Vídně, Čes. Budějovic, Lince, Gmuntenu, Išlu, Solnohradu (příjezd 9 hod. 19 min. večer).
9·15 dopol. (osobní vlak čís. 214) do Vídně, Písku, Jihlavy (přes Veselí-Mezimostí).
1·35 odpol. (rychlovlak čís. 206) do Vídně, Českých Budějovic, Lince, Solnohradu, Inšpruku, Lublaně, Benátek, Říma.
2·00 odpol. (osobní vlak čís. 220) do Vídně, Českých Budějovic, Kájova, Jihlavy, Písku.
4·28 odpol. (osobní vlak čís. 226) do Tábora, Jihlavy, Sedlčan, Vlašimi, Jílového.
7·22 večer (osobní vlak čís. 222) do Benešova.
9·30 večer (osobní vlak čís. 212) do Vídně, (z Gmuntu též rychlovlakem), Lince, Gmuntenu, Išlu, Solnohradu, Benátek, Lublaně, Pontaflu.

Směrem k Plzni.

6·30 ráno (osobní vlak čís. 311) do Plzně, Brodu n. L., Řezna, Mnichova, Norimberka, Klatov, Eisensteinu, Chebu, Radnic, Mirošova, Protivína, Rakovníka.
8·25 ráno (rychlovlak čís. 301) do Plzně, Brodu n. L., Řezna, Mnichova, Norimberka, Stuttgartu, Chebu, Eisensteinu.
10·18 dopol. (osobní vlak čís. 321) do Plzně, Mariánských Lázní, Chebu, Příbrami.
1·42 odpol. (osobní vlak čís. 313) do Plzně, Brodu n. L., Klatov, Eisensteinu, Chebu, Radnic, Rakovníka.
2·58 odpol. (osobní vlak čís. 323) do Protivína.
4·40 odpol. (osobní vlak čís. 319) do Plzně, Horažďovic.
8·09 večer (osobní vlak čís. 317) do Plzně, Brodu n. L., Řezna, Mnichova, Norimberka, Stuttgartu, Chebu, Eisensteinu, Rakovníka.

Směrem k Mostu.

7·12 ráno (osobní vlak čís. 811) do Moldavy, Freiberku, Saské Kamenice, Duchcova, Postoloprt.
3·50 odpol. (osobní vlak čís. 819) do Hrobu. (v neděli, v pondělí, ve středu a ve čtvrtek až do Moldavy), Postoloprt.
6·25 večer (osobní vlak čís. 813) do Louky, Horního Litvínova, Duchcova.

Směrem k Dobříši.

6·34 ráno (smíšený vlak čís. 1752) do Dobříše.
4·36 odpol. (smíšený vlak čís. 1756) do Dobříše.

Příjezd do Prahy (nádraží cís. Frant. Jos.)

a) Směrem od Tábora.

4·34 ráno (smíšený vlak čís. 253) z Veselí-Mezim.
7·00 ráno (osobní vlak čís. 211) z Vídně, (do Gmuntu též rychlovlak), Pontaflu, Lublaně, Inšpruku, Solnohradu, Išlu, Gmuntenu, Lince, Želnavy, Jihlavy, Sedlčan, Vlašimi.
7·32 ráno (osobní vlak čís. 221) z Benešova, Jílového.
10·56 dopol. (osobní vlak čís. 215) z Gmuntu, Českých Budějovic, Jihlavy, Písku.
2·40 odpol. (osobní vlak č. 223) z Benešova.
5·55 odpol. (osobní vlak č. 213) z Vídně, Lince, Inšpruku, Lublaně, Benátek, Říma, Jihlavy, Sedlčan, Vlašimi, Jílového.
8·08 večer (osobní vlak čís. 227) z Benešova.
9·29 večer (rychlovlak čís. 205) z Vídně, Lince, Solnohradu, Išlu, Gmuntenu, Kájova, Jihlavy, Písku.
11·10 v noci (osobní vlak čís. 217) z Vídně, Lince, Solnohradu, Išlu, Gmuntenu, Kájova, Jihlavy, Písku.

Směrem od Plzně.

7·10 ráno (osobní vlak čís. 312) z Plzně, Brodu n. L., Stuttgartu, Norimberka, Mnichova, Řezna, Eisensteinu, Chebu.
8·41 ráno (osobní vlak čís. 322) z Protivína, Rakovníka.
11·07 dopol. (osobní vlak čís. 320) z Plzně, Horažďovic, Radnic.
1·59 odpol. (osobní vlak čís. 314) z Plzně, Brodu n. L., Klatov, Eisensteinu, Chebu, Radnic, Mirošova.
6·10 večer (osobní vlak čís. 326) z Plzně, Chebu, Mirošova, Příbrami, Rakovníka.
8·00 večer (rychlovlak čís. 302) z Plzně, Brodu n. L., Stuttgartu, Norimberka, Mnichova, Řezna, Eisensteinu, Chebu.
9·50 večer (osobní vlak čís. 316) z Plzně, Brodu n. L., Norimberka, Mnichova, Řezna, Klatov, Eisensteinu, Chebu, Radnic, Protivína, Rakovníka.

Směrem od Mostu.

7·10 ráno (osobní vlak čís. 824 (312 a) ze Slaného.
9·55 dopol. (osobní vlak čís. 814) z Louky, Horního Litvínova, Duchcova, Postoloprt.
1·21 odpol. (osobní vlak čís. 820) z Hrobů. (v pondělí, v úterý, ve čtvrtek a v pátek z Moldavy).
7·15 večer (osobní vlak čís. 812) z Moldavy, Saské Kamenice, Freiberku, Duchcova, Postoloprt.

Směrem od Dobříše.

7·40 ráno (smíšený vlak čís. 1751) z Dobříše.
6·24 večer (smíšený vlak čís. 1757) z Dobříše.

Ve všední dny po nedělích a svátcích jezdí:

Příjezd na Smíchov.

6·30 ráno (osobní vlak čís. 312 a) ze Zdic.

Majitel, vydavatel a redaktor Dr. Jan Herben. — Tiskem Antonína Renna v Praze.

Ročník V. 1900. Číslo 4.

BESEDY ČASU.

ČTRNÁCTIDENNÍK PRO ZÁBAVU A POUČENÍ.

Předplatné na rok 4 koruny, na půl roku 2 koruny. Jednotlivá čísla po 20 haléřích.

V soumraku.

Napsala Božena Zapletalová.

Vydala se na procházku rozhodnuta, pevně odhodlána. K čemu? Při každém kroku hleděla si to jasněji uvědomit a pevněji vtisknout v mysl. Jarní nebe zářící, první zeleň trávy plna světla a jasu, vzduch lehký a přece prosycený jakous neurčitou a dráždivou vůní, vše ji mimovolně dojímalo radostně, ale i doléhalo na ni rušivě a rozptylovalo myšlenky.

Pak ho spatřila z daleka a srdce jí zabušilo neklidně, skoro bolestně. Chtěla se usmáti, ale nepodařilo se to. Uvolnila krok co nejvíce, ale on spatřiv ji zrychlil svůj a tak se přece potkali za pár okamžiků, právě tam, kde široká polní cesta odbočovala od silnice. Stromy ji vroubily, vrhaly na ni svůj stín a mezery mezi jednotlivými kmeny zdály se vyzlaceny v poslední záři slunka.

Pozdravil mlčky.

„Tam?“ zeptal se s úsměvem a pohledem utkvěl na aleji.

„Třeba,“ řekla potichu, nepohlížejíc mu do očí.

A šli spolu, jak šli už nesčíslněkrát, oni dva dobří staří přátelé. Ty společné jejich procházky začaly už před mnoha lety a potrvaly dosud.

Potkávali se tak denně, náhodou i smluveni, prošli několikrát městem, bylo-li příliš blátivo, a šli ven, když bylo pěkně, na hodinu, na dvě, mluvíce o všem možném, někdy, ač zřídka, i mlčky s intimností dvou lidí, již se znají velmi dobře a velmi dlouho, a kterým důvěrné mlčení působí stejnou rozkoš jako přátelská sdílnost.

Bylo to diskretní přátelství, plné něhy a taktu, vzácný poměr dvou jemných a inteligentních lidí, oběma stejně drahý a vzácný.

„Kde jste byla ty tři dni?“ zeptal se po krátké přestávce. „Kdybych dnes nebyl mluvil s Mánkem, který mi řekl, že jste úplně zdráva, byl bych se snad k vám rozběhl, tak jsem se o vás bál. Ale jste zdravá,“ dodal ještě a upřeně na ni pohlédnul.

„O ano, úplně.“

„Tím lépe. Za to já! Už jsem měl zase takovou nepokojnou noc. Z večera mi bylo ještě dosti dobře, ale potom jsem dostal píchání na prsou, trochu také v hlavě.“

Karla se rozesmála.

„Vy jste už opravdový hypochondr.“

Ale on uražen odpíral a vypravoval dále o svých trampotách.

Neusnul až kdysi k půlnoci a sotva chvílinku sdřímnul, probudila se Maruška, a Bůh ví co jí bylo, proplakala celou hodinu. A ráno zase jej zbudil Haník, ještě nebylo ani sedm hodin.

Karla poslouchala, ale velmi roztržitě. Zamrazilo ji trochu, když začal mluviti o probdělé noci. Vzpomněla na svoji poslední noc, hroznou, nekonečnou, temnou noc, ve které konečně uzrála ta zoufalá myšlénka učiniti konec, konec. A bylo teď třeba jednati, mluviti, uvést věc do proudu. A Karla se zeptala úlisným, měkkým hlasem:

„Co je Marušce? Nastudila se snad, nebo pokazila si žaludek? Bojím se nesmírně o to děcko . . .“

„Ale co vím,“ odpověděl a netrpělivě máchnul rukou, „ptal jsem se Vinci a také nic neví. — Pardieu, to je trápení —“ vzdychl upřímně, ale jeho tvář jevila rozpaky.

A její oči zabodly se slídivě do té otevřené, příjemné tváře. Nebyl ani moc mladý, ani příliš hezký, za to něco silného a urovnaného zračilo se v jeho obličeji. Nu, znala jej celých deset roků, nebylo věru třeba žádné prohlídky. Jako vlastního bratra ho znala. — Nu, zabiju to, řekla si znova a srdce se jí sevřelo tíživou úzkostí, čím dřív, tím líp. Tak, jak dosud, nelze žíti dál, a jiného východiště není. Nejsem děckem, vím, co chci a také to udělám. Uspokojila se velice tím uvažováním a potlačila bolest, která se jí zmocňovala.

„Co pak vaše trápení proti mému,“ řekla a namáhala se, aby z jejího hlasu, který zněl vlastně žertovně, přece jen vycítil, že mluví vážně, velice vážně. A také vycítil.

„Karlo,“ začal srdečně, „vím, co vás trápí. Chtěl jsem beztoho s vámi o tom promluvit — o tom a ještě o jiných důležitých věcech. Proto jsem po celé ty dni na vás tak netrpělivě čekal. Proto jsem — ale poslyšte, Karlo, bude lépe, budeme-li mluvit napřed o vás. Chci totiž mluvit také o sobě a velice mnoho,“ dodal rychle, když pozoroval její překvapený pohled. „Tedy — krátce a dobře a bez okolků: myslím, že vám ta věc nepřišla neočekávaně, netrapte se tedy příliš. I zasmát se můžete. Stěžujete si beztoho vždy na osamělost —

teď můžete mít kamarádku. Trapné je to, pravda, ale myslím, že jen prvních pár dní. No, a to nejhlavnější: věčně přece nemusíte zůstat doma . . .“

Teď to přišlo. Cítila bledost svých tváří, ale byla již zcela klidna. Jen co říci nevěděla, a on pokračoval týmž přátelským způsobem.

„Otci také nesmíte zazlívat. Jde na odpočinek, zasloužil si ho poctivě; nu a nechce být sám. Je to zcela přirozené. Mánek se ožení, vy se můžete vdát dnes nebo zítra — — pochopujete přece, jak by mu bylo smutno.“

„Co mi to povídá?“ myslela si zlostně, „takovou omluvu našla i naše posluhovačka.“ A čekala na to rozhodné slovo, plna naděje, že přece jen o n je vysloví první, že přece jen ona bude ušetřena.

A tu zmírnil krok a cizím, jaksi pískavým hlasem všeptnul jí do ucha:

„Je to ve vzduchu, žení se letos u nás samí vdovci. Já se také ožením.“

V té chvíli ji zase opustil klid a cítila krev bouřit ve spáncích a oddechla z hluboka a projela jí myšlénka na nebeského Otce, který přece jen neopouští svých věrných.

„Co tomu říkáte, Karlo?“

A když neodpovídala, mluvil rychle dál.

„Jsem vám dlužen odpověd, já vím. A také ji uslyšíte.“ A s něhou v zraku i hlase dodal: „Mám vás přece jen velice rád.“

Ona se podivila, jak lehce plynou mu slova, jak klidně a zcelená pohlíží již na to n o v é, které se jí zdálo tak těžkým, ke kterému se nemohla odhodlat, protože nezbytně muselo zakončit starý jejich poměr, krásné přátelství, které jí bylo nade vše milým — bála se, velice se bála. Vzal ji za ruku, pevně ji stisknul, a mezi tím, co se zachvěla pod dojmem takové nezvyklé důvěrnosti, promluvil vřele:

„Ale my zůstaneme přece jen kamarádi.“ A jako mimovolně a přece s patrnou nechutí dodal:

„Ne zas tak, jako poprvé . . . .“

V tu chvíli Karla pochopila něco zcela všedního a prostého, a přece pro ni nesmírně podivného a zvláštního, něco tak hrozného, že nebylo lze to ani domyslet. A protože musila mít jistotu za každou cenu, a neměla času ani síly promyslet svoji otázku a dát jí nějakou diplomatickou formu, zeptala se jen suše: „A koho si vezmete?“

Váhal s odpovědí po několik minut. Zcela zaujat myšlenkami na budoucnost, nepozoroval ani v nejmenším rozechvění své družky. Ostatně i méně zaujatý společník sotva byl by z klidné, nehybné Karliny tváře vyčetl něco více, než lehkou únavu neb sotva patrný začátek churavosti.

„Všichni budou o tom mluvit,“ začal po chvíli chvatně, jak by co nejdříve dohonit chtěl ztracenou chvíli, „poznámky dělat, vtipy to se rozumí také — nemusím vám říkat, jak je mi to lhostejné — ale vaší odpovědi, Karlo, se bojím A přece . . . nu, to je právě ta zpověď, jíž jsem vám dlužen. Tedy předně to nejhlavnější: ožením se s Vinci . . .“

Zamlčel se a pln zvědavosti a neklidu čekal nějakou odpověd. A když nepřišla, opakoval znovu pevným hlasem, skoro bojovně: „Rozumíte dobře, Karlo, ožením se s Vinci, se svou hospodyní . . . A teď odsuzujte „s výše své ženskosti“, přidal s přehnanou ironií, trochu podrážděn jejím mlčením.

Karla cítila, jak se jí chvějí nohy, jak jí krev vstoupá do hlavy a jak jí cukající rty brání v řeči. Odvrátila hlavu co nejvíce a zrychlila krok až v běh.

„Karlo“, vykřiknul skoro a zase ji vzal za ruku. „Poslyšte dobře, co vám povím. Podívejte se mi do očí, prosím.“

Mechanicky skoro obrátila se a utkvěla pohledem v jeho oku.

„Tak a teď dávejte pozor: nemám talentu k sentimentálnostem a nikdy jsem neměl, to víte vy velice dobře, pravda?!“

Karla kývla mlčky hlavou.

„Ale v mládí, řekněme tak před desíti, patnácti lety, míval jsem je přece.“

„Pojďme domů, prosím vás,“ přerušila ho Karla a hlas její zněl prosebně, skoro pokorně, „jsem velice unavena. . . .“

„Dobrá, jak chcete, půjdem třeba domů. Chtěl jsem vám mnoho toho povědět, ale nemohu vás přinutit k poslouchání. Nechme toho tedy a vraťme se!“

Kráčeli domů. Široký krvavý pruh na západě zvolna hasnul, fialové odstíny oblohy bledly, na ztemnělé cestě vzrostly fantasticky stíny stromů. Bylo šero a chladno. Zimomřivě skrčila Karla ramena. Hlavu měla těžkou, nohy těžké a bezmyšlenkovitě kráčela v před. Byla opravdu strašně unavena. Reakce posledních dnů plných rozčilení tajeného, obav a těžkých bojů přišla příliš náhle a shroutila ji jedním rázem. Chvílemi jí bylo do smíchu, chvílemi cítila chuť hlasitě vzkřiknout, ale byly to jen kratinké okamžiky sotva postřehnutelné. Věděla zároveň velice jasně, že se nebude ani smát ani křičet, uměla se dobře ovládat. Ale on cítil neodolatelnou potřebu sdílnosti, touhu po jejích otázkách, na které si dříve už přichystal odpověd, protože je s jistotou očekával, a když se neptala na nic, zhola na nic, začal po chvíli mluvit znova, pln touhy vyburcovat ji konečně z mlčení.

„Chtěl jsem vám tedy dlouho a obšírně vyložit, jak to, že muž mého postavení, mého vzdělání, krátce mé kultury se odhodlá vzíti si služku. Nu ano, služku! Celkem vzato není nic lepšího, o tom si nedělám žádných ilusí. Ale je to hodná osoba, hospodařila mi vzorně po celou dobu mého vdovství, děti ji mají rády, z její minulosti nevím nic — a to je to nejlepší, co mohu vůbec sobě přát, zbývají tedy jen námitky s tak zvaného mravního stanoviska. — Přerušila jste mne před chvílí, když jsem začal mluvit o svém mládí, podotýkám tedy pouze, že tenkrát, ač střízlivý a chladný od jakživa, sotva bych se byl odhodlal k takovému sňatku. Ba naopak, ta střízlivost moje byla snad jedna z hlavních příčin mého vážného nazírání na ženy vůbec a manželství zvlášť. Věřil

jsem pevně, že budoucí mé štěstí po boku ženy stejných snah a názorů, na základě vzájemné úcty a hlubokého pochopení . . . . posloucháte Karlo?“

„Poslouchám“, zašeptala sotva slyšitelně, ač pojala sotva poslední jeho slova. Měla tisíc chutí přerušit znova proud jeho řeči, ale instinktivní vědomí, že by to bylo marné a jen prodloužilo jeho výklady, zdrželo ji. Ať je už u konce, čím spíš, tím lépe, myslila si, a znovu jen opakovala:

„O ano, poslouchám.“

„To tedy bylo v době, kdy mne osud zavál sem. První moje slušné a neodvislé postavení. Byl jsem prvně odhodlán oženit se co nejdříve a hledal jsem nevěstu. Byly dvě přítelkyně — —“

„Můj bože,“ zvolala Karla a hlas se jí až zachvíval netrpělivostí, „přestaňte, prosím vás. Kolikrát jsme o tom už mluvili . . .“

„Mluvili, ovšem, ale ne v té souvislosti. Dovolte tedy, bych pokračoval. Byly tedy dvě přítelkyně, s kterými jsem se seznámil, jak se člověk seznamuje v malém městě, snadně a rychle. Líbily se mi obě dvě, stály vysoko nad úrovní všech mladých dívek, které jsem dosud poznal, odhodlal jsem se velice rychle. Jedna z nich byla sestrou mého přítele, dům jejích rodičů byl mi otevřen, znal jsem ji proto lépe než tu druhou — to rozhodlo.“

„Já vím.“

„Nu já také vím“, pokračoval a skoro se rozesmál. „Nebyl jsem milovníkem dle vašeho gusta, nelhal jsem lásku, ani se nenamáhal přílišnými pozornostmi. Nebylo to snad hezké ve vašich očích — ale ten koš, co jsem dostal, Karlo, také nebyl pěkný.“ Rozesmál se zcela upřímně, ale jen na okamžik. Pak dojat patrně vzpomínkami pokračoval hlasem zcela jiným, tichým a rozechvělým, ve svém vypravování.

„Vidíte, to vaše rozhodné odmítnutí, ve kterém jsem tenkrát viděl překážku navždy ničící naše styky, bylo příčinou našeho pozdějšího sblížení . . . Ale to sem vlastně nepatří. Tedy koš. Nezarmoutil mne příliš, lhal bych, kdybych to tvrdil, a po čase, když jsem se sblížil s Emmou, byl jsem vám skoro vděčný. Při bližším seznání líbila se mi Emma lépe. Byla také měkčí a podajnější než vy.“

„Já vím“, řekla Karla znova. Vzpomínka na Emmu, nejlepší přítelkyni z dob dávno minulých, jedinou, kterou nalezla v celém svém životě, dojala ji hluboce. A vzpomínala toho krásného mladého přátelství, zidealisovaného ještě řadou roků, které minuly od Emminy smrti. Ta léta posmrtných vzpomínek zatlačovala v její duši řadu jiných vzpomínek na poslední doby života nebožčina. Tenkrát hynulo jejich přátelství skrytou ranou, kterou obě cítily, ač nikdy o ní nepromluvily, mizela něžná důvěrnost, tratilo se hluboké porozumění, a svazek kdys tak pevný povoloval každým rokem, který minul od Emminy svatby. Proč? Karla tenkrát sotva tušila, hádala všelicos, podezřívala Emmu dokonce ze žárlivosti a ješitnosti, která nesnese vědomí, že nebyla první, ke které muž její upjal svou pozornost — a na konec roztrpčena a unavena vzdala se dalších pokusů získat starou náklonnost a důvěru. — Teprve po smrti Emmině začala tušit pravdu a pochopila ji úplně až z hovorů s jejím mužem. V tu dobu spadal rozkvět jejich přátelství, které se vyvinulo snadně na základě staré známosti a sympatie, a stalo se rychle důvěrným na základě společných vzpomínek a společné památky. A hovory o dětech, které mu zanechala nebožka, zájem o ně a láska k nim tužily ho stále.

„Já vím,“ řekla tedy Karla, mezitím co vzpomínka na to vše prolétla jí duší, burcujíc ji z těžké apathie, „já vím, ale právě proto tím méně dovedu pochopiti — nechci ani pochopiti . . .“ Poslední slova skoro křičela.

„Tak mne laskavě nechte domluviti . . . Není to, pravda, nic nového, co vám říkám a ještě řeknu, ale jiná souvislost, jiný dojem. Oženil jsem se tedy s Emmou. Měla opravdu všechny ty vlastnosti, jež jsem žádal kdys po své budoucí, její duše byla něžná, její inteligence byla nevšední — nu, a konec znáte.“

„Byli jste opravdu velice nešťastní?“ ptala se Karla tichým hlasem.

„Velice nešťastní! Můj Bože, to je velké slovo! Nevím, snad ona, já ne. Nemám vůbec talentu k superlativům. Snášel jsem život, jaký byl. Z počátku jsem ještě mnoho přemýšlel o příčinách našich neshod a roztržky vnitřní, která se stávala tím větší a patrnější, čím úžeji nás pojily zevní svazky manželství a rostoucí rodina, ale resultát mého přemýšlení byl velice skrovný. Vinil jsem ženu zajisté neprávem, vinil jsem také sebe někdy zcela upřímně, hledal jsem krátce osobní příčiny subjektivního neštěstí — ale, jak pravím, nikdy jsem se nedopátral ničeho, co by se mi bylo alespoň zdálo pravdou. Nechal jsem toho brzy. — Emma umřela, a umřela ráda, vím to. Ztracené manželství znamenalo pro ni ztracený život. A kde se jedná o ztracený život mladého člověka, jsou i děti slabou útěchou. A já jsem stál nad její mrtvolou dojat hluboce a pln lítosti nad mladým životem, který začal tak mnohoslibně, ale nějakého žalu a bolesti, která by se mne dotýkala osobně, mezery, která by byla znamenala nenahraditelnou ztrátu — nepocítil jsem ani okamžik . . . zůstala jen mezera v domácnosti a hospodářství a tu vyplnila Vinci za krátký čas velice dobře . . .“

„Proč jste se s ní tedy neoženil hned?“ ptala se Karla a všechna lítost a zlost, kterou pociťovala nad jeho brutálním přiznáním, prochvívala jejím hlasem.

„Proč?! Nu vidíte, Karlo, zde začíná vlastní zajímavost mé zpovědi. Mně z počátku ani nenapadlo něco podobného. Ale kde! V radostném pocitu svobody, které jsem nabyl smrtí své ženy — nerozčilujte se, prosím vás, donutila byste mne tím ještě k horšímu přiznání — v tom radostném pocitu svobody tedy, který mi vlastně teprve ukázal, jak těžce jsem nesl pouta svého manželství, jsem z počátku ani nepomýšlel na druhý sňatek. Ale čas

[illegible], vědomí svobody také sevšednělo a nutnost sňatku pociťoval jsem doma den ze dne naléhavěji. Nemohu přece čekat, až mi dcerka doroste a chlapci začnou kritisovat moje jednání. Tedy nutnost sňatku. A teď dejte pozor, Karlo! To bylo v době, kdy jsem vás znal už velice dobře. Kdy jsme se denně stýkali a ty styky naše se mi stávaly milými a nepostrádatelnými. V té době jsem poprve, z počátku jen neuvědoměle, ale stále jen jasněji poznával hlubokou pravdu. Rozumějte mi, nemíním všeobecnou pravdu, nějaké pravidlo pro všechny, ale pravdu pro sebe sama a pro lidi mi podobné. — Poznal jsem napřed, jak podobná jste vy mojí nebožce, jak úzce zpříznily naše duše stejné vlivy dětství a mládí společně prožitého, naučil jsem se ve vás j í rozuměti a u vás jsem měl vše to rád, co se mi u ní během času zošklivělo. Nu ano, zošklivělo, nebudu to okrašlovat. I vzdělání a inteligenci, i něžnost duševní i prohloubení a zjemnění duchovního života jsem pociťoval u ní jako přítěž. Bylo by u nás lépe bývalo bez toho, věřte mi, stokrát lépe. Nebudu vám to široce rozvádět, ale nikdy jsem nemluvil s větší opravdovostí. Manželství dneška, lépe řečeno manželství dnešního průměrného muže, za jakého sebe považuji, s ženou, jako byla ona, nebo jako jste vy, řekněme průměrnou ženou budoucnosti, ale výjimkou dnes — není možné, totiž snesitelné manželství. Vede k špatným koncům, Karlo, když žena následkem toho všeho nesmírně zvýší své požadavky na štěstí osobní a očekává jeho splnění v manželství a v muži. U ní začíná život plný a pravý dnem sňatku, myslí alespoň, že by měl začíti, a u muže? Myslím, že se devětadevadesát procent jich žení proto, aby nalezli klid a uspokojení v tiché domácnosti, zotavili se po bouřích a krisích minulosti. Ano, klid a svatý pokoj a trochu porozumění pro jeho nutnost a oprávněnost, celkem moc skromné přání. Ale žena nehledá ani klid ani ticho . . . kde pak, to je pro husičky a ne pro ni, která zná konečnou cenu svého j á. A požadavky její rostou s mírou obětí, které jí manželství ukládá, zveličují se stále vědomím vlastní důležitosti, kterou v ní probouzí úloha ženy a matky — a proti tomu stojí muž nevyzbrojen, stále stejný, jen vždy unavenější a unavenější tíhou života, který leží už za ním, a stálým vysílením povolání . . . ne, ne, Karlo, nejde to, nemůže to být."

Mluvil rychle a důrazně, pln touhy jedním dechem vysloviti vše, co se mu dralo na rty z pochmurných jeho myšlenek, přesvědčit ji a znova přesvědčit i sebe.

Setmělo se úplně, kráčeli už pod hvězdnatou oblohou v klidu tichého jarního večera, osamělí v husté kaštanové aleji, zalité hlubokým stínem, vždy znova a znova měříce rychlými kroky ten malý kousek cesty. Karla už nepomýšlela na návrat. Poslouchala pozorně a tiše, zcela zaujata jeho slovy a přívalem myšlenek, jež v ní vzbuzovalo každé z nich. Sta námítek dralo se jí na rty, síla odporu bouřila jí v duši u vědomí těžké křivdy, která byla vyslovena tou obžalobou nebožky. Jindy byla by promluvila ohnivou odpověd, každou jeho větu byla by podrobila břitké kritice, dokazujíc mu, jaký bezmocný, drtící egoismus diktuje jeho slova.

Na okamžik cítila i chuť pustit se v takový zápas. Jen okamžik. Pak vzpomínka na rozhodnutí, s kterým dnes přiblížila se k němu, utlumila rázem všechnu přirozenou živost její povahy. Hořko jí bylo a trpko z minula i přítomna a před ní ležela budoucnost, tak pustá a beznadějná, jak jen může být budoucnost děvčete stárnoucího bez lásky, bez činnosti, bez domova . . .

„Nepochybujete tedy, že v druhém manželství budete šťastnější?"

„O štěstí se nejedná, už jsem vám to povídal. Budu klidný a spokojený a nechci nic jiného doma. — Hleďte, Karlo, není poučnější než všechny dlouhé výklady o poměru muže a ženy pouhé faktum našeho přátelství?"

„Velice se mýlíte," řekla Karla tvrdě.

„Ne. Ukazuje příliš jasně, jak krásně a hluboce lze jej pojímati a vytvořiti, ale mimo manželství ovšem. Odpadají pak všechny ty ohledy, jdoucí do nejkrajnějších konsekvencí, právo i požadavky, odpadá všednost i brutálnost denního života."

Uklidnil se úplně, zapálil doutník a pokračoval obyčejným hlasem s lehkým nádechem sarkasmu.

„Tak jsem se krátce rozhodl pro Vinci. Wozu in die Ferne schweifen? Pravda?! A teď opakuji ještě jednou, oč jsem vás prosil z počátku. Zůstaňme přátely! Bůh mne chraň, abych vás prosil o přátelství pro svoji budoucí ženu, vy byste ovšem odmítla a já milerád uznávám, že právem. Ale poměr nás dvou zůstane nezměněn, pravda, Karlo?" a změklým hlasem zněla upřímná prosba.

„Ne." Zastavila se a pohlédla mu do tváře.

„Předsudky — rozumím. Myslel jsem, že porozumíte lépe. Snad později, jak pevně doufám."

„Rozumím vám velice dobře. — Ale nechci. — Totiž, nejde to. — Nejde to u ž. — Konec."

A mezi každou z těch význačných vět se zasmála krátkým, sípavým smíchem.

„Ale Karo?!"

„Divíte se, že se směju. Smějte se také. Však já něco povím, čemu se zasmějete. Vy říkáte: přátelství, krásný poměr atd. N a š e p ř á t e l s t v í . . ." a zasmála se znova.

Stál zaražen, nejsa s to postřehnout v houstnoucí tmě výraz její tváře.

„Já nerozumím ani slovu. A vašemu smíchu rozumím tím méně," dodal trochu již podrážděn. Pak rázem pochopil, učinil krok ku předu a stanul u ní s hlavou sklopenou a pohledem vbodnutým do jejích očí.

„Čekala jste opravdu ode mne nabídnutí?" a těžko bylo rozhodnout, zda překvapení, pocit vítězství či sklamání ležel v té otázce.

„Ano," řekla Karla, neodvracejíc oči.

Zasmál se drsně.

„Snad také vyznání lásky?"

„Ne."

„Nu, to je dobře, že ne, nemohl bych vám tím posloužiti, při nejlepší vůli ne.“ Teď se smál on drsně a hlasitě. Stála dosud proti němu, ale hlava jí poklesla, velké slzy, kterých neviděl, tekly jí po bledých lících a zuby pevně zaťaté bránily hlasitému vzlyku.

„To je nedorozumění, to je opravdu krásné nedorozumění,“ mluvil chvatně a posměšně. „A vidíte, jací jsme my muži někdy naivní — já jsem opravdu věřil, vám jsem věřil víc než sobě. Z počátku jsem se často tázal, jsou-li pohnutky a motivy mého chování k vám opravdu čisté a dobré — dosti jsem pochyboval sám o sobě — o vás jsem nepochyboval ani okamžiku. A zatím — ejhle!“ odmlčel se na okamžik a s dvojnásobným důrazem dodal: „To naše přátelství, čisté a ideální, o kterém jste dovedla tak krásně mluvit, bylo vám jen mostem ke sňatku! — Je mi líto, Karlo, vašeho sklamání, ale já jsem také sklamán, je-li vám to jakou útěchou.“

„Ale to je lež,“ vykřikla Karla a hlas zbarvený slzami zněl jako vzlykot. „Ani slova na tom není pravdy.“

„Pak asi nedoslýchám.“ Slyšel její vzlykot a litoval svých předešlých slov. Ale byl opravdu tak hluboce disgustován, že by je byl rád opakoval znova, jen kdyby mu byly přinesly nějakou úlevu v tom stavu plném rozpaků a trapného sklamání.

Ale Karla přeslechla jeho poznámku, úplně ovládána bolestí a smutkem, jenž dlouho tlumen, propuknul v plné síle nyní. A hlasem stále přerývaným vzlykem a slzami, jenž se uklidňoval jen zvolna, začala mluvit.

„Čekala jsem vaše nabídnutí, pravda, ba více, chtěla jsem vás k němu donutiti, s tím úmyslem jsem vás dnes očekávala. A kdybyste mne nebyl předešel svým sdělením, byla bych, myslím, že bych sama vám byla řekla: vemte si mne!“

„Nuže . . .?“

„Byla bych to udělala, ó ano, pevně jsem k tomu byla odhodlána. Ale kolik mne to stálo, co všechno předcházelo, než jsem došla tak daleko! Nepochybovala jsem, že řeknete ano, teď už ani nevím, jak jsem to mohla očekávat tak jistě, ale bylo to tak. A při tom mi krvácelo srdce při pomyšlení, že bude konec našemu přátelství, místo něho že nastoupí něco zcela cizího, před čím jsem se chvěla strachem. — Emma si nikdy nestěžovala, nikdy, ale já jsem se naučila během těch roků chápat její mlčení, výmluvnější než hlasitý nářek. — Mám vás ráda, to víte, ale s nějakými ilusemi bych si vás nebyla brala . . .“

„Karlo, až se dobře vyspíte, zítra si vzpomenete, kolikrát jste si dnes odporovala v každé větě . . .“

„To je mi lhostejno. Možná, že ty odpory ještě někdy pochopíte, já vám je vysvětlovat nebudu . . .“

„Nu, řekněme, ženská logika. — Ale proč jste si mne tedy nevzala tenkrát před desíti lety?“ zeptal se a hleděl dodati otázce žertovného zabarvení.

„Před desíti lety! — Ne. Před desíti lety jsem měla osmnáct roků a celý život ležel přede mnou. Čekala jsem. Každá čeká. Na lásku, na štěstí — na všechno možné. A maminka ještě žila a doma bylo tak pěkně. — Ale nepřišlo nic, ani láska, ani štěstí. Snad proto, že jsem byla také z těch, jež dělají velké nároky.“

Odmlčela se, pak znova opakovala: „Ani štěstí, ani láska. — Krásy jsem nikdy moc neměla a té trochu svěžesti je navždy pryč — teď už nic nepřijde. A já už ani nechci — bylo by to také pozdě . . . — Maminka taky umřela, jediná, která by mi to trochu nahradila. A teď z domu, v kterém žila, vyhlazují každou památku na ni. Fuj, já tam žít nemohu a nechci. Snad je otec v právu před celým světem — já toho práva nikdy neuznám . . . Šla bych nejraději daleko pryč. Ale mohu? Pořád jste mluvil o mém vzdělání, inteligenci a bůh ví o čem ještě — bylo mi z toho hořko, že ani nedovedu říci jak. Krásné vzdělání, ani za bonu by mne nechtěli s tím mým vzděláním. Vysvědčení, diplom! Divím se, že to nechtějí ještě po služkách u krav. Ale já nemohu jít ani za služku. Prát neumím, drhnout neumím . . . jediný krajíc suchého chleba si nedovedu vydělat . . . — Tož, co mám dělat? Myslela jsem si: vezme si mne. Má děti a já je mám ráda, ony mne také . . . ale vy si vezmete Vinci, a já se mohu oběsit na prvním stromě . . .“

Posměšně vyzněla její slova do tmy jarní noci.

Bez odpovědi a ani nedav s bohem zmizel v ní její druh.

Malířske pokusy hochu,

jak je sami líčí.

Je málo asi dětí, které by se byly nepokoušely o malování. Myslím, že není příznivým svědectvím pro dítě, není-li u něho touhy po tvoření. Znamená to jistě nedostatek fantasie, takové dítě připraveno bývá o mnoho radostí, neboť štěstí věku dětského záleží, jak praví Tolstoj (Соч. I. 241.), zvláště v tom, že jsou všecky síly jeho obráceny na budoucnost, která přijímá různotvárné a okouzlující formy pod vlivem naděje — a již tyto sny o příštím štěstí jsou štěstím dítěte. — I do svých her, do svých kreseb vkládá dítě tyto své plány o budoucnosti; takové kresby mohou nás proto do jisté míry i poučit, oč se děti zvláště interesují.

Na jedné měšťanské škole v Praze, (I. třída), vylíčili hoši některé svoje pokusy kreslířské. Nejvíce vzpomínali na kreslení hradů, koní, domův, ale i celých událostí. Podle přírody kreslilo jich sedm (kohouta, kvočnu s kuřaty, domy, zedníka, kostel), dle předloh osm, z paměti devatenáct (boj Burů s Angličany, hrady, vlak, hru na kopanou, rytíře, hochy na sklouzačce, zajíce v zelí, zvěřinec, bitvu). Někteří neměli význačnějších toho druhu

vzpomínek a psaní o prvních svých výkresech ve škole. —

Skoro všecky pokusy končily se nezdarem — byly roztrhány nebo je „pohltily plameny". Poslední dojem, jejž ve svých tvůrcích zanechaly, byl z pravidla nelibý: více nebo méně energicky projevená zlost. Jeden se zlobil a zničil své dílo, že neměl barev, druhý, že si práci sám anebo jiný že mu ji pomazal, třetí, že poznal svoji nedostatečnost, čtvrtý, že se mu otec, matka, bratr vysmáli, pátý, že neměl trpělivosti dokončiti. Jenom několik málo je těch, kteří mají za to, že se jim práce zdařila. „Vymaloval jsem sv. Václava dosti dobře," praví jeden, „ukázal mamince a tatínkovi, a ti mě pochválili." Malíř sklouzačky měl původně v úmyslu jíti na led. „Ale maminka mne varovala a dala mi 2 krejcary na papír a tužku, abych si raději kreslil." S resignací poslechl — a jest aspoň duší na sklouzačce: vykreslí si ji i s chlapci, kterým v duchu závidí. „Obraz se mi zdařil a dal jsem jej tetě," dodává dobrodušně.

B. je ctitel volného života a přírody. Nevydrží dlouho u papíru. Tužka je příliš nepoddajná. Spásu přináší sousedův Pepík. „Nech toho mazání a pojď ven!" zní lákavé jeho volání. Jako bych slyšel radostný oddech vězněného při slově „svoboda", tak mluví ke mně poslední slova chlapcova. „Zahodil jsem papír a šel jsem . . ."

Živé představy mají „malíři bitev". Ale zdá se mi, že „Boj Burů s Angličany" podobá se na vlas „Výjevům z poslední ruskoturecké války", jež jsem před lety zachytil. — Jiný autor horlivě popisuje: „Namaloval jsem město a kolem něho hradby, na nich děla. Po hradbách přecházeli vojáci s puškami, bodáky a šavlemi. Vojíni pozorovali celé okolí, zdali se blíží nepřátelé, neboť právě nepřítel vtrhl do země a celou ji ohrožoval." — A v ohnivém líčení svém zapomíná úplně na svou malbu. „Nepřítel přitáhl k městu a jal se ho dobývati, ale útok byl odražen udatenstvím měšťanů a studentů. Po boji konány byly v městě ve všech chrámech služby Boží na poděkovanou za vítězství." Co tu všecko spleteno: vypravování dějepisné, nějaké obrazy, které kdysi viděl, vlastní jeho kresba — všecko splynulo v jedno!

Drobný hošík se sopránovitým hláskem, jenž vydrží v tělocvičně (nepozorován) často několik minut nepřetržitě a bezúčelně choditi kolem šplhadla, chce si vymalovati kohouta. Aby mu neutekl, přiváže si jej k vozu! Ale malba se nepovede, i končí: „Odvázal jsem zase kohouta a šel domů."

Účastník kopané na Letné kreslí si tuto hru doma. Zdá se ti, jakoby při každé čárce vyslovoval nahlas, co si jí myslí: „Nakreslil jsem domek, u něho zahradu, co v ní hoši kopali. Byly dvě strany. Jedna měla modré kalhoty, červenobílé ‚svetry" a modré barety. Druhá strana měla černé kalhoty, bílé „svetry" a černé barety." Nevěděl jsem, co jsou „svetry", měli jste vidět radost malého vykladače, když mi mohl podati vysvětlení!

Rodilý venkovan si vzpomíná, jak maloval koně a na něm vojína. „Avšak maminka mě zavolala, abych šel krmit krávy. Nechal jsem malování a učinil jsem tak."

Zlost nad nezdařenou prací nebývá u dětí tragická. „Vykreslil jsem věže příliš šikmo," praví jeden, „kdyby byly opravdické, byly by spadly a zasypaly celé město. Rozhorlil jsem se nad tím a šel spat." Jiný ze zlosti čte, třetí vezme si kus chleba a jde ven, ale nejvíce jich šlo spat. Patrně kreslívají děti nejčastěji večer.

Zajímavé je, které chyby ve svých pracích děti samy vidí. Jsou to vždy chyby ne v celku provedení, ale v jednotlivostech často směšných. Drobný, pohyblivý klučina kreslí vlak: Chce v něm míti topiče. Vykreslí mu však příliš „dlouhé prsty" a výkres letí do pece. Rozpačitý majitel barev, jež dostal k Ježíšku a neví, co s nimi, ptá se tatínka, co má kresliti. Na jeho radu maluje panáčka — ale udělá mu „veliký nos" — a roztrhá vše na kusy. Jiný mudřec kreslí hrad. Vše se mu prý povedlo: věže, most, stavení. Ale zapomněl na vodu v příkopě! Zmýlí se a udělá ji na mostě, věžích i domě — a rozřešení opět poskytne plotna. Jinému chlapci, učiněné jehle v dětské podobě, podařilo se dokonce vykresliti: dvorek, hnůj, plot, dříví — jenom stromy nebyly dobře. Konec mrzutosti učinil krajíc chleba a husy, které hnal potom na pastvu.

Potutelný odchovanec ulice mimoděk ve své práci podává episodu ze školy: „Šel jsem odvésti p. učiteli výkres. Ale nevěděl jsem, je-li dobře. Obrátil jsem se k Hrbkovi a ptal se ho: ‚Podívej se, je to tak dobře? Hrbek odpověděl: Dej mi pokoj! Já jsem mu odpověděl: Ty jsi trefený na mozek! A šel jsem ke stolu." — Tu máte kus hovoru našich dětí. Tak spolu opravdu mluví.

Ke konci celou jednu práci v souvislosti. Skladatel její jest 11letý čiperný klučina, jehož práce po mém soudu nejsou o nic horší nežli „povídky" mnohých našich spisovatelů pro mládež a vynikají nad ně jistě aspoň tím, že jsou a) dětským slohem psané, b) opravdu zajímavé, c) vzaté ze skutečného života.

Jak jsem maloval kostel a hřbitov. Když jsem chodil do třetí třídy, rád jsem maloval. „Počkej, Arnošte," těšila mě maminka, „až letos pojedeš do Zbiroha, tam budeš moci hodně malovat." O prázninách jel jsem na venkov. Druhý den jsme šli do Líšné a z Líšné na velký pahorek, odkud jsem maloval kostel sv. Petra. Když jsem byl hotov, chtěl jsem ukázati výkres tatínkovi. Ale ten byl již u kostela a já byl na vrchu. Obraz byl vlhký, a já vzal s sebou také štětec. Nedával jsem pozor a upadl jsem. „Aby to čert vzal!" rozkřikl jsem se. Ve vzteku jsem praštil namočeným štětcem do malby a celou ji zkazil. Když jsem přišel k Mařence, ještě jsem dostal. „Ty jsi šmodrcha," přivítala mne. Od té doby jsem se zařekl, že již zlostný nebudu.

R.

Mnoho stojí.

Skutečná událost.

(Vypravováno podle Monačana.)

Napsal L. N. Tolstoj. Přeložil K. Velemínský.

Mezi Francií a Italií, na pobřeží Středozemního moře jest maličké, drobounké knížectví. Toto knížectví se jmenuje Monako. V knížectví tom jest méně obyvatel než ve velké vesnici, všeho všudy 7000, a půdy tolik, že nepřipadá po desjatině na duši. Ale kníže v knížectví jest skutečný kníže. Máť tento kníže i palác i dvořeniny i ministry i arcibiskupa i generaly i vojsko.

Nemnoho vojska, všeho všudy 60 mužův, ale přec jen vojsko. Důchodů má kníže málo. Daň jest jako všude i z tabáku i z vína i z kořalky i z osoby, ale ať pijí nebo kouří jakkoli, lidu jest málo, a kníže by neměl z čeho živiti své dvořany a úředníky i sama sebe, kdyby neměl zvláštního důchodu. A zvláštní důchod má v knížectví z herny — z hazardní hry. Lidé hrají, prohrávají, vyhrávají, a majitel má vždy výdělek. A z důchodu majitel herny platí velké peníze. A velké peníze proto tomu knížeti platí, že zůstala taková herna nyní jen jediná v celé Evropě. Dříve měli herny taktéž německá knížátka, ale zapověděli je před 10 lety. A zapověděli je proto, že z heren vzcházela mnohá neštěstí. Přijede někdo, začne hráti, rozohní se, a pustí vše, co má, i cizí peníze, a potom se z lítosti buď utopí nebo zastřelí. Němci to takovým knížátkům zakázali, ale monackému knížeti nemá kdo zakázati. Jemu jedinému herna zůstala.

A od té doby všichni hráči jezdí si k němu zahrát, u něho prohrávají, a on má výdělek. Spravedlivou prací si nevyděláš paláců kamenných. Ví i monacký kníže, že věc ta jest ošklivá, ale což dělati? Musí žíti. Vždyť býti živu z vodky a tabáku také není lepší. Tak žije tento kníže, panuje, penízky shrabuje a vede na svém dvoře všeliký pořádek, jako u skutečných velikých králův.

Taktéž se korunuje a slavnostně vyjíždí, i odměny dává i trestá i miluje, i taktéž má parády a rady i zákony i soudy. Vše jako u skutečných králů. Jen jediná chybička, že je vše maličké.

I udála se jednou, před pěti lety, u knížete tohoto v knížectví vražda. Lid v knížectví jest pokorný, a dříve takových skutků nebývalo. Sešli se soudcové, začali souditi, jak se patří a sluší. I soudcově i návladní i porotci i advokáti. Soudili, soudili a rozsoudili podle zákona, že bude zločinec sťat. Dobrá. Oznámili to knížeti. Kníže přečetl rozsudek a potvrdil jej. Když trestati, tedy trestati. Jen jeden háček v tom: nemají v knížectví ani guilotiny, aby zločince mohli stíti, ani kata. Přemýšleli, přemýšleli ministři a usnesli se, že napíší francouzské vládě dotaz: zdali by jim mohli Francouzové poslati na čas stroj a kata, aby sťal zločince, a možno-li, aby oznámili, kolik je třeba na tu věc výloh? Poslali dopis. Po týdnu dostanou odpověď: Poslati stroj a kata jest možno, výlohy za všechno 16.000 franků. Předložili to knížeti. Přemýšlel, přemýšlel kníže — 16.000 franků! Nestojí, povídá, ničema za ty peníze. Není-li možná nějak lacino? Ale 16.000 franků: vždyť to znamená o dva franky více daně uložiti každému občanu. Ukáže se, že je to těžko. Jak by se nevzbouřili? Shromáždili radu — jak si pomoci? Usnesli se, že pošlou za touž věcí k italskému králi. Francouzská vláda — republika — knížat si neváží, ale král italský jest přece vlastní bratr, snad to udělá laciněji. Napsali; brzo dostanou odpověď.

Píše italská vláda, že i stroj i popravčího pošlou s radostí. A že na všechno všudy s jízdou bude třeba 12.000 frankův. Laciněji, ale přece draho. Opět nestojí lotr za takové peníze. Vychází opět, že bez mála po dvou francích je každému člověku uložiti. Opět se sešla rada. Přemýšleli, přemýšleli, nelze-li nějak laciněji. Nechtěl-li by z vojáků některý krajana stíti? Povolali generala. Což, nenalezneme vojáka, který by zločince sťal? Vždyť zrovna tak na vojně vraždí. Vždyť k tomu se voják připravuje. Promluvil general s vojáky — nedá-li se kdo do toho? Vojáci nechtěli. Nikoli, povídá, neumíme to a neučili jsme se tomu.

Co dělati? Opět přemýšleli, přemýšleli, shromáždili komité, komisi, podkomisi. Rozmýšleli se. Je třeba, povídají, trest smrti proměniti v doživotní žalář. Kníže dá milost a vydaje jsou menší. Svolil tedy kníže a tak i rozhodli. Jen jediná chyba tu: takového vězení zvláštního nemají, aby mohli člověka zavříti doživotně. Jest vězení maličké, kde zavírají na čas, ale trvanlivého žaláře, aby mohli uvězniti doživotně, takového není. Ale přece vyhledali místnost. Uvěznili chlapíka. Postavili stráž k němu.

Stráž hlídá a chodí zločinci pro jídlo do kuchyně zámecké. Sedí tak chlapík šest měsíců, sedí rok. Přirovnával kníže konec roku výdaje a příjmy a vidí, že na vydržování zločince je nový výdaj, a to nemalý. Stráž zvláštní a jídlo. Ročně 600 frankův. A zdravý mladík třebas bude živ 50 let. Jen si někdo považ, co bude státi! Vydaj veliký. Nelze tak. Povolal kníže ministry: „Přemýšlejte“, praví, „jak bychom se s tímto ničemou lacino vypořádali? Takto nás mnoho stojí.“ Shromáždili se ministři, přemýšleli, přemýšleli. Jeden praví: „Což, pánové: podle mého odvolejme stráž!“ A druhý praví: „Ale vždyť uteče.“ „A když uteče, ďas ho vem’.“ Oznámili to knížeti. Kníže souhlasil. Odvolali stráž. Dívají se — co bude? Jen vidí: přišel čas obědu, vyšel zločinec, hledal stráž, nenalezl, a šel si do knížecí kuchyně pro oběd sám. Vzal, co mu dali, vrátil se do vězení, zamknul za sebou dveře a sedí. Na zítří totéž. Pro jídlo si chodí, ale odejíti — neodchází! Co dělat? Přemýšleli. „Musíme, povídají, mu přímo říci, že ho nepotřebujeme. Ať odejde.“ Dobrá. Povolá jej k sobě ministr spravedlnosti a povídá: „Proč pak neodejdete? Stráže při vás není. Můžete svobodně utéci a kníže se neurazí.“ — „Kníže, odpověděl zločinec, se neurazí, ale já nemám, kam jíti. Kam půjdu? Vy jste mne rozsudkem

zostudili, mne nyní nikdo nevezme, odvyknul jsem veškeré práci. Vy — povídá — jste se mnou nesprávně jednali. Tak dělati se nepatří. Nu, odsoudili jste mě na smrt, dobrá. Měli jste mě popraviti — nepopravili jste mne. To za prvé. Nepřel jsem se. Potom jste mě odsoudili k doživotnímu žaláři a stráž jste postavili, aby mi nosila jídlo; potom jste mi vzali stráž. To po druhé. Zase jsem se nepřel. Sám jsem si chodil pro jídlo. Nyní pravíte: odejdi! Nikoli, chtějte si, co chtějte, nikam nepůjdu.“

Co si počíti? Shromáždili zase radu. Co dělati? Neodejde. Přemýšleli, přemýšleli. Musejí mu pensi určiti. Bez toho se ho nezbavíš. Oznámili to knížeti. Není možno nic jiného, povídají, než nějak se s ním vypořádati. Určili mu 600 franků. Oznámili mu to.

„Nu, třebas — povídá — budete-li správně platiti, třebas odejdu.“

Tak rozhodnuli. Dostal třetinu předem, rozloučil se se všemi a vyjel z državy knížete. Všeho všudy čtvrt hodiny jízdy vlakem. Vyjel, usadil se na blízku, koupil si pozemek, pořídil si zelinářskou zahradu, sadeček a žije vesel. Jezdí si v ustanovenou dobu pro pensi. Dostane peníze, zajde do herny, vsadí 2—3 franky, někdy vyhraje, někdy prohraje a jede domů do svého. Žije klidně, pěkně.

Dobře, že se s ním hřích nestal tam, kde nelitují vydajů, ani na to, aby sťali člověka, ani na doživotní žalář.

Menšiny.

V nedávném čísle „Literarische Echo“ jistý pan Bodo Wildberg s větší znalostí, než jsme zvyklí u cizinců shledávati, mluví o pražských poměrech. Referuje o básních Oskara Wienera, z nichž mimochodem řečeno pro „příklad, že básník přece někdy uhodil na pravý lidový tón“ uvádí „Slavisches Motiv“ s doslovným překladem naší písně „Muziky, muziky“! a praví:

„Básník patří asi k malému kruhu Mladé Prahy, aspoň jsou v těchto básních skoro všechny rysy vlastní básníkům onoho kruhu. Přímo tragický osud určuje jejich tvoření. Je tu velká touha po lidovosti, po původnosti a při tom zase moderní formalism, pracující dle známých vzorů. Toho lidového a prostonárodního ve svém německém okolí nemohou nalézti, neboť německá Praha jest malý kulturní ostrov v českém nitru Čech. Proto vyhledávají národ český u jeho krbu, nechávají na se působit české lidové písni a požívají umělecky vlastností svých národních odpůrců. Umění zajisté musí státi vysoko nad hádkami národnostními, ale takové duševní kořenění přece vlastně není příliš přirozené ani hrubě zdravé . . .“

Kdo zná němectví pražské blíže, ví, že poměr je přece poněkud jiný. V mnohých německých rodinách vychování je svěřeno chůvám českým, tak že děti ani nemluvívají německy, ba i mnohé matky byvše samy podobně vychovány, ani nedovedou s malými dětmi mluviti jinak než česky. Škola nebo nějaký ten rok dva před započetím jejím činí v životě takových Němců často velmi citelně epochu . . .

Posuzovatel dobře vystihl bolestnost a tragičnost toho postavení — němiti lidu. Ve velkém davu naplňujícím ulice vidět jen a jen massu ohrožující, neokřáti nikdy kterýmkoli projevem jejím, němiti toho množství sympatických tváří . . . býti odkázán na hlouček osobně známých lidí, v tom je skutečně něco tragického, tím více, že vyrostl-li kdo v takovém cizím okolí, ani nepřijda mezi své, mezi skutečný německý lid, nedovede s ním pak mluviti, ba neumí se baviti s dětmi, ani s vlastními.

Odtud to vyhledávání látek českých v německé poesii na začátku našeho století, v polovici a, jak vidíme, zase na konci jeho, střídavě s ostentativním zamítáním všech styků kulturních. Jednou rozhoduje a vládne přirozená touha, podruhé protiproud národnostním citem vyvolaný.

Kolonie pražská má pro Němce velkou cenu politickou — třeba jim teď překáží v snahách po rozdělení země — ale pro příslušníky její vzniká ovšem z těchto poměrů stav napjetí, nepřirozenosti, podrážděnosti, stav tragický, jak drážďanský pozorovatel dobře vycítil.

Je to tragika všech menšin.

Kdo uvažuje hloub o těchto poměrech, neubrání se kacířským myšlenkám. Čím jsou minority národnostní? Mají tu cenu, kterou jim politika, každá politika uděluje? Nenamáhejte se, pane redaktore, a nepřičiňujte hvězdičky ani poznámky, že redakce se s těmito pochybnostmi váženého svého spolupracovníka nestotožňuje, vím to a pronáším svoje speciální myšlenky hned hodně paradoxně: — minority naše nás zahubí a sobě tím nepomohou; měli bychom s houževnatostí největší, s obětováním všech sil a statků hájiti každé vesnice na rozhraní národnostním, ale minority v území cizím — nu, pomáhej jim Pán Bůh!

Kdyby všechno šlo přirozenou cestou, odlíval by se od nás proud obyvatelstva do německého území, neboť dle statistiky množíme se více než Němci v Čechách. Naši vystěhovalci zaujímali by tam v městech a vsích podřízená postavení, neboť jsme chudší než oni, toužili by po domově, ale hned druhá generace by se poněmčovala, poněmčovaly by se i druhé generace druhého, třetího, čtvrtého přívalu, ale i tu by nastal obrat.

Poněmčení ti Čecháčkové chovali by nevědomky památku české národnosti a původu svého, udržovali by styky s příbuznými, v českých krajích pozůstalými; pomocí sňatků by se celé obyvatelstvo města vtáhlo ponenáhlu v toto objetí českého příbuzenstva, mezi dětmi i dorostlými zavládla by na čas dvojjazyčnost, až by se najednou město rozpadlo ve dvě strany, uvědomělých Čechů a dvojjazyčníků, mezi nimiž by nepatrný počet pravých Němců se ztrácel; obě strany by se ovšem rekrutovaly z kruhů zámožného, usedlého měšťanstva a vítězil by přirozeně proud, který by stálým přílivem z Čech byl posilňován — — — a za století

Němci by marně plnili německý svět kvílením nad ztrátou svých baší. Byl by to proces tak přirozený, že by ho nemohli odvrátiti.

Teď se děje tak, že když sto dělníků se vystěhuje do města Ixu nebo Mixu, odebéře se za nimi hned vlastenecký mladý advokát, který myslí, že mu to bude pěkně slušet být purkmistrem Ixu nebo Mixu. Bdí nad dělníky, aby přišli brzo ve spor národnostní s většinou, před soudem hájí práva českého jazyka, rozbouří vítr resoluční po celých Čechách — a výsledek? Němci jsou upozorněni, sestaví si přesné katastry všech Čechů ať uvědomělých ať neuvědomělých a postarají se o to, aby za několik let, než by ti Čechové nabyli domovského práva, musili opustiti město Ix. Kam se obrátí? Do blízkého Mixu, kde před půl rokem provedli totéž a kde bez Čechů Němci vlastně nemohou býti živi. Tam mohou Čechové začíti znovu, mohou se za několik let podobně dostati zpět do Ixu, až pak vyssáti a v cizí prospěch upracovaní se vrátí ubožáci do rodné obce, aby se o ně starala než tu složí kosti, kdežto Němcům je národní ráz jejich měst zabezpečen na nepřehlednou dobu.

A všecka naše „národní práce“ točí se jen a jen okolo těchto ztracených menšin. Myslíme, že národ se sesiluje tolik, o kolik má více příslušníků, dáváme raději území své v šanc, aby jediná dušička v cizím se nám neztratila, ohled na menšiny ovládá celou naši politiku — a to je věc nejtragičtější v tragice menšin. *Xi.*

Literatura.

Zolův nový román.

O mistře s duší velkou, tesklivou, jak's ideální . . .

J. S. Machar.

Člověk aby se bál přiznat, že ho Zolovo dílo nadchlo a uneslo. Prosím vás, dnes, kdy každý chce být mermomocí moderní, modernější a nejmodernější (třeba že ani neví, co si vlastně pod tím myslí), je chudák Zola se svým náboženstvím plodnosti — skutečně: náboženstvím — hotovým šosákem. Chtít, aby se muž co možná v mladém věku, dokud je ještě pln jaré síly, oženil, aby byl ženě své věren, aby pokládal své manželství jen za prostředek k zachování a rozmnožení rodu, aby se neobmezoval v počtu dětí, aby v ženě zbožňoval matku a jako matku aby ji obsluhoval, kolem ní soustředil veškeru svou existenci! Tvrdit, že všechen mužský důmysl je tu jenom k tomu, aby nalézal prameny k výživě rostoucí rodiny, že všechna vzdělanost, všechen pokrok prýští se jenom odtud, z té snahy, zaopatřit své potomstvo, že všecko jest hloupé, zbytečné a škodné, co nesměřuje k tomu svrchovanému cíli! Odbývat opovržlivě „posérskou, pitomou a umělkovanou literaturu“ mladých, která odvracejíc se od „zdravého a normálního života“ pěstuje až do krajnosti hýření rafinované a zásadně sterilní smyslnosti, znechucenou a zhnusenou únavu předčasné přezrálosti, nesmyslné extase mystické výstřednosti! A to vše s takovým přesvědčeným, posvátným zápalem, jenž horlivě touží a usiluje obrátit kde koho na svou filistrovskou víru, způsobit blahodárnou nápravu, proměnit celinký národ v miliony spořádaných manželských párků, dítky plodících, vychovávajících a opět k témuž účelu párkujících své četné potomstvo. Může být něco rouhavějšího nad požadavek „modernosti“, dnes nepromíjitelný?

Vizte jen třeba tenhle obrázek zolovských námluv: „Diviš, jenž vychodiv svou odbornou školu vrhl se na nová studia technická, býval často přes noc na statku a vídal skoro každou neděli Martu, stejného věku s Růženou, nerozlučitelnou to dvojici, jak se jim říkalo, a ta dívka, hezká rusovláska, jako její sestra Karla, ale p r a k t i č t ě j š í h o d ů m y s l u, c h l a d n ě j š í h o r o z u m u, okouzlila ho tak, že si umínil vzíti si ji za ženu, třeba bez věna, když tě u ní s h l e d a l v l a s t n o s t i ř á d n ý c h d r u ž e k, t a k o v é, j e ž n a p o m á h a j í k e š ť a s t n ý m z d a r ů m. Jenže oba dva byli ve svých mileneckých hovorech t a k m o u d ř í, t a k p l n i j a s n é d ů v ě r y, ž e n e p o c i ť o v a l i ž á d n é h o c h v a t u, a zvláště on byl velmi methodický, dbalý toho, aby nedal v nebezpečnou sázku štěstí milované ženy, nežli mohl by nabídnout jí bezpečné postavení. A tak tedy odložili sami od sebe svůj sňatek, vzdorujíce s klidným úsměvem stálému vášnivému naléhání Růženině.“ Později, asi o padesát stránek dále: „Diviš nestál o bohaté děvče, které bylo by mu přišlo dráže, nežli by mu přineslo věna; byl všecek u vytržení, že našel ženu hezkou, tak zdravou, tak rozumnou, obratnou a rozvážnou, jež mu bude v každou chvíli družkou, pomocnicí a těšitelkou. U ní neobával se zlého překvapení, měl ji p r o z k o u m á n u: v ní slučovaly se půvab, moudrost, dobrota, vše, co jedině podmiňuje trvalé štěstí domácnosti. A on rovněž byl tuze dobrý, tuze moudrý, až příliš prý moudrý, a ona to věděla, vydávala se na cestu opřená o jeho rámě, šťastná, jistá, že půjdou pospolu týmž pokojným krokem až na konec života, p o d t í m k ř i š ť á l o v ě j a s n ý m a b o ž s k ý m s l u n c e m r o z u m u v l á s c e.“ Jasné a božské slunce rozumu v lásce! — nezdá se vám, že čtete nějakého praprosaického a prabanálně střízlivého Kosmáka nebo Pravdu? Takoví studení, opatrní milenci, obezřele pozorující, počítající a rozmýšlející, podrobující své city svému určení rodičů, vystavují se vroucími a pohnutými slovy za ideální, skvělý vzor v době Lonysových Písní o Bilitidě a Afrodit, v době d' Annunziových Podzimních snů, v době priapejských básní komtesy de Noailles! Opravdu, je k tomu zapotřebí trochu statečnosti, říci, že vás Zolova Plodnost uchvátila úctou a obdivem.

Jsou ještě jiné věci, které dělají Zolův román pravým předpotopním monstrem v dnešní literatuře. Vždyť on, Zola, pořád ještě stojí na svém zasta-

ralém stanovisku, že román má být zpracováním rozsáhlého, důkladně a všestranně sebraného materiálu pozorovatelského! Ten úžasně energický barbar obchází pokoutní ústavy podezřelých porodních bab a modních, ke všemu ochotných gynaikologů, vyšetřuje a dlouho stopuje všelijaké interesantní případy, zapřádá obšírné a podrobné rozhovory, zkoumá a zaznamenává každý detail. Jako slídič vluzuje se do závodů pro zaopatřování kojných, je přítomen prohlídkám a vybírání se strany zákazníků, informuje se o původu, životě a mravech najímaných ženštin, o jejich vlivu na svěřené dítě, pátrá po osudu nemluvňat opuštěných výdělkářskou matkou.

Pro něho, nedelikátního naturalistu, není hnusno vyhledávat styky s obskurními zprostředkovatelkami venkovských pěstounek pro novorozeňata, jež jsou matkám za obtíž a mají býti odstraněna, ba většinou netrestným spůsobem zprovozena se světa; neštítí se zasvěcovat se do jejich špinavého řemesla, sledovat jejich obchody, osudy dětí od nich odvezených, různé prostředky, jakými se usmrcují. Není mu na obtíž, snížit se za inspekčního úředníka v nalezincích, bádat v seznamech a poznámkách vedených o jednotlivých chovancích, vyptávat se po vývoji jejich povah, po jejich úmrtnosti, po chorobách, jimž podléhají. O tom ani nemluvím, jak shání a sestavuje statistická data o rodinném původu, výchově a existenci zločinců, jak se zmocňuje všech možných intimností v pohlavním soužití rozličných manželstev, jak zjišťuje všeliké následky umělé neplodnosti v mravním poměru muže a ženy, v jejich zdravotním stavu, v jejich domácnostech, v jejich pracovní zdatnosti a chuti, jak hledí zjednat si hluboké ponětí o potřebě mateřství u ženy atd. To dnes, kdy všeobecným heslem je co největší a nejúplnější znitřnění literatury, kdy se žádá pouhé ponoření v sebe, ve volný hyb svých myšlenek a citů, v subtilní kombinace svých snů a visí! Jak sprostě vypadá takový více nežli sedmisetstránkový svazek hustého tisku, přecpaný shromážděnými, protříbenými a urovnanými fakty a pozorováními, proti těm útlým a hubeným modním svazkům, obsahujícím na několika šetrně potištěných stránkách jemné, rychle se rozprchávající essence zvláštních a výjimečných duší!

To je právě největší nebezpečí, jemuž se vydávají obdivovatelé nového (a každého) Zolova díla, že je přemáhá kvantum vykonané badatelské a sepisovací práce, že jejich úžas platí množství a závažnosti snesených dokumentů a té odvaze, zmoci tak ohromnou, tak nesnadno přehlednou látku. Ale kdo, tážu se, kdo z moderních autorů byl by hotov, učiniti pro svou myšlenku tolik, co činí Zola v Plodnosti? Hájit a dokazovat ji s tím neúmorným, ohnivým zanícením, jež kupí doklady, různostranné pohledy, zdrcující, srdcervoucí a porážející scény, výmluvné a horlivé vývody, útočná vyvracení protivných theorií! Povznést se na ten stupeň účinné, zaujaté lásky k vlasti a lidstvu, jež nad hrozícím nebezpečenstvím pozvedá mocný apoštolský hlas výstrahy a povzbuzení s takovou vytrvalostí, s takovým nákladem promyšleného a lopotného úsilí? Ta veliká, činorodá víra v myšlenku, jež hory přenáší, před ničím necouvá, všecko podstupuje a udolává, ta jest, jež činí ze Zolovy Plodnosti to vzácné a krásné dílo, jakým jest.

Kdož budou číst Plodnost, budou mnoho vzpomínat na Tolstého. Již to umravnění manželství, jež Zola káže, je něco význačně tolstovského. Ale ještě více je to návrat od nezdravé civilisace k dělnému a živnému těžení půdy. Tam, kde se Matouš Froment setká s mlynářovými Lepailleurovými, zarputilými nepřáteli rolnického stavu, odvážejícími svého syna do Paříže k advokátní kariéře, najde se tenhle odstavec: „Bylo to stěhování venkova do měst, horečná netrpělivost rychle se vyšvihnouti výše: rodiče sami oslavovali odjezd, provázeli přeběhlíka, v nadutém spěchu dostati se s ním vzhůru. A co vyluzovalo úsměv statkáři chantebledskému, jenž se z měšťáka stal zase rolníkem, to byla také myšlenka na to dvojaké vyměnění si místa: mlynářský synek ubíral se do Paříže, k d e ž t o o n v r á t i l s e k z e m i, k e s p o l e č n é m a t c e v š í s í l y a v š e h o o b r o z e n í.“ Přečtěte si k tomu závěrečné, opojně nadšené stránky, kde Dominik, Matoušův vnuk, narozený v Africe, jeho vystěhovalému synu Mikuláši rozvinuje před vyjevenýma očima svých evropských pokrevenců velkolepý obraz osadnické činnosti v krajinách ponigerských: celé lidstvo, vrácené rozumně a nerozdílně zdravé, spravedlivě upravené živobytné práci, vystupuje tu slibně v troufalých nadějích budoucna. Není to podivuhodné, jak se zde v názoru setkávají dva vynikající duchové vyšlí z tak nestejných stanovisek? A neznamená to opět a opět, určitěji a určitěji, jak naše zchorobnělá civilisace sama sebou musí konečně dojít k tomu, následovat příkladu myslitele jasnopoljanského?

Plodnost je prvým dílem cyklu, jehož další části mají býti: Spravedlnost, Pravda, Práce. U Zoly není pochybnosti, že dostojí programu. Je věru býti nač dychtiv. *jv.*

— —

Z naší mladé lyriky.

I.

O vous donc qui, brûlant d'une ardeur périlleuse,
courez du bel esprit la carrière épineuse,
n'allez pas sur des vers sans fruit vous consumer,
ni prendre pour génie un amour de rimer:
craignez d'un vain plaisir les trompeuses amorces
et consultez longtemps votre esprit et vos forces.

*Boileau, l'Art poétique I.**)

Mladá naše básnická generace nemůže si věru dnes již stěžovati do ničeho. Sem tam udělá se

*) O vy, kdož planouce nebezpečným žárem vrháte se na trnitou dráhu básnických duchů, neplýtvejte svými silami na neplodné verše a nepokládejte zálibu v rýmování za geniálnost: bojte se šalebných vnadidel marné rozkoše a zkoumejte dlouho svého ducha i své síly.

sice ještě špatný vtip na některý výstřelek kvasící a troufale novotářské nezralosti, sem tam v soukromí hodí se opovržlivým slovem po bezcenném a směšném braku, který nové proudy nutně přinesly s sebou, ale veřejně prokazuje se každému aspoň trochu slibnému básnickému pokusu blahovolná a opatrná šetrnost. Nejen to. Starší (a ne vždy s t a ř í) básníci vydávají objemné knihy, a nikdo nikde takřka se o nich nezmíní, nebo odbudou se několika ledabylými konvenienčními frasemi. Kdežto kterýkoli neznámý dvaadvacetiletý človíček potřebuje jen dát potisknout pět, šest archů svými prvními verši, a může býti jist, že v nejbližší době bude tam a tam, v t. zv. vážném listě, podrobně oceněn, zanalysován, zařazen a doporučen širší i budoucí pozornosti. A konečně ještě jeden a ne nejmenší pokrok. Býti tištěnu v Moderní Revui a v několika těch málo zpřátelených jí listech, to bylo sice jakous takous dočasnou útěchou, ale zásadním, vítězným uznáním talentu to nebylo. Ale míti bezpečný a vyhřátý útulek v listě redigovaném slovutným literátem, v listě oficiálním, ozářeném jmény všech našich básnických koryfeů, to znamená definitivní a pevný úspěch, dobytí výhodné a rozhodující posice, odkud je lze lehko, s naprostou jistotou zdaru činiti další výboje. Nepochybuji ani na okamžik, že doba jest nedaleká, kdy budeme jméno páně V. Houdkovo čísti mezi stálými přispěvateli Osvěty (s jakou otcovskou, povzbuzující vlídností přijal p. Fr. Zákrejs pana Opolského!) a kdy p. z Lešehradu stane se vítaným hostem na stránkách Květů. Příčina potěšujícího zjevu je ta, že protivy na obou stranách značně se vyrovnaly. Mladým znudilo se jednak opakovati stále bez výsledku tytéž věci proti starým (sr. nekrolog pana Jiřího Karáska „Za literárními Listy“ v listopadové Moderní Revui) a zakoušeti při tom jich věčné odium na své tvorbě; jednak asi shledali, že jejich paušální příkré stanovisko proti práci svých předchůdců bylo přehnáno, že nedá se všecko tak šmahem odsuzovat; že oni. mladí, mají starým za mnoho co děkovat; a že kdo ví, dokáže-li nastupující pokolení tolik, co dokázalo pokolení odstupující. A starým dělo se podobně: komu pak se neznechutí konečně býti ustavičným terčem výsměvných útoků? Vydávati knihu za knihou s nebezpečím, že bude bohopustě strhána a učiněna nemožnou? Buď si věrnost získaného čtenářstva sebe vytrvalejší, přece jen zviklá se časem zlými kritikami, autor cítí odpadávání přívrženců, a obava mu nastane, aby jeho jméno nebylo docela potopeno ženoucími se vlnami nové doby. Možná také, že vzpomněli si staří na své někdejší začátky, jak také jim nebylo kdysi rozuměno, ač nesli v sobě tolik velikých a úrodných vznětů: že řekli si poctivě s Hebbelovým mistrem Antonínem: ich verstehe die Welt nicht mehr a připustili aspoň mlčky oprávněnost jiných cílů a jiných cest. Kdož to ví? Zajímavo bylo by vystopovati podrobně, která z obou stran první zahájila éru smiřovací čili jinými slovy: která z nich podlezla, — a kdo učinil vůdčí krok.

Fakt je, že utvořily se velmi příznivé poměry pro naše mladé poety.

*

Projděme některé novější jejich svazečky.

L o u i s K ř i k a v a: V n o c e c h b e z h v ě z d n ý c h. (F. Šimáček, 60 h.) Themata těchto zoufalých básní každý si podle nadpisu domyslí: zmařené iluse, popleněné nitro, sebevražedné nápady a p. Také obrazy pro jednotlivé ty stavy duševní jsou známého rázu: bojiště posetá mrtvolami, rozbité vásy, vyprahlé kamenaté pláně, děsné požáry a kouřící spáleniště, stíny mrtvých zvoucí mezi sebe, utopená těla zmítaná vlnami, zástupy řvoucí šílenstvím, kraje zpustošené příšernými ptáky a j. v. Je přirozeno, že, čím takové obrazy stávají se otřepanějšími, tím více získávají na korektním a vytříbeném stylistickém zpracování. Panu Křikavovi právě jsou na mnoze jenom básnickou látkou, místo aby byly výrazem mocného procítění. Kdo na př. prohlédne trochu báseň P o ž á r d u š e, shledá snadno, že vlastním předmětem básně bylo autorovi vylíčení ohromného, úžasného požáru m y š l e n é h o jako symbol, ale ne citem bezděčně vnuknutého. Jsou tu básně (Dav bledých, Zoufalství, Červánky mizí, Neštěstí), jež jsou přímo pouhým s l o h o v ý m zobracením téže myšlenky nebo téhož zjevu v různých obratech a obrazích. Daly by se libovolně prodloužit nebo zkrátit podle toho, jak dlouho by bavilo básníka vynalézat nové variace téhož motivu. Dlouhý verš. v němž p. Křikava tak si libuje

> S průvodem hostí hýřících proč vyhnulas se městům mým?,

vysvětluje se více zvětšeným jeho ponětím o věci, kterou pronáší, nežli skutečným dechem pravé lyrické inspirace. Povšimnutí zasluhuje, že nejprostší a tím nejlepší, protože nejvíce cítěná čísla sbírky nevyjadřují nic z toho hrozného a černého, čím operuje většina básní, nýbrž že jsou prolnuta tichým, do slz naladěným steskem; tak: Housle v lese, Nový život, Stesk lesa. Poslední cituji:

> V přesmutné šero tichý les se smráká.
> obloha šedá tmavě kalí se.
> Na větvi teskný zpěv je slyšet ptáka.
> V přesmutné šero tichý les se smráká
> a v tmavý závoj noci halí se
> Neznámé kroky suché listí drtí.
> Laň úzkostně se dívá v paseku
> A nápěv smutný, teskný až k smrti
> se ztrácí v daleku . . .

To je smutek à la Opolský. (Ad vocem Opolský a Houdek viz též V krčmě mládí.)

*

J a r o s l a v H e n d r y c h: Mně s t ů n ě m l á d í. (E. Weinfurter, 1·20 K). Také jeden z chorobných či lépe rozervaných, ale jeden z těch vzácnějších, kteří bojují a zápolí, jsouce sami popuzeni rozvratem své duše. Pan Hendrych má okamžiky, kdy se s urputnou schvalností střemhlav vrhá ve své zmatky a bolesti, kdy se mu stávají vášní, kterou se chce opojiti a kterou staví na odiv; má jiné, kdy se směje zmaru drásajícímu jeho bytost, jsa si jist

svou nestišenou silou a konečným vítězným uklidněním. Z prvého rozpoložení mysli rodí se takové upřílišené bizarnosti, jaké nalézáme v přední části knihy (jaro jako vilná kupčící maîtressa nebo jako choré děcko se zduřelou hlavou, léto jako šedivá kuplířka, vášeň básníkova rodící netvora-dítě se zjizvenou tváří) a takové záchvaty divokého sarkasmu jako v básních Chansonetty o cnosti zpívají, Jen nezbuďte mne z mého opojení, Nebuďme veselí, zanechme radostí. Prudce a přirozeně vyřinulé vypadají zejména ty páně Hendrychovy básně (poslední třetina), v nichž zachycuje své pohlavní zápasy. Jejich předností jako všech dobrých čísel sbírky je úsečnost, věcnost a pravdivě lítostná pathetičnost výrazu.

Dodávám, že sbírka je doprovozena doporoučející, ale ovšem opatrnou předmluvou p. V. Mrštíka.

*

Vilouš Táborský-Neumann: V strunách duše. (Nákladem spisovatelovým. 1·20 K.) Po několika stránkách rozpoznáte školu Vrchlického a jeho epigonů. Dělají se pěkné verše, robí se všelijaké umělé sloky zvonící a cinkající zvučnými rýmy, hází se duchaplnými myšlenkami, vtipnými nápady a obraty, překvapujícími a šťastnými pointami, ale při tom v ničem nechvěje se duše mocně zvířená, nýbrž sotva lehce dotčená a vše pouze předstírající. Autor je herec a režisér, a je to na jeho básních znát: umí bravourně hrát roli poety. Dejte mu jakoukoli konvenienčně případnou situaci a buďte přesvědčeni, že z ní vyvede něco kloudného, ne hloupého. Vpraví se v každou posu se zdáním vynalézavé originálnosti. Nejvrchličtější je p. Neumann v posledním oddíle knihy, All' antico, kde jeho trochu sentimentální smyslnost opájí se úbělovými těly nymf pronásledovaných fauny a jinými mythologickými pikantnostmi. Ovšem jistý nátěr modernistický („je kletbou naší, nás modernistů, chlubiti se maskou“) nezapře se ani na p. Neumannovi; je to jeho ironie, ať přirozená, ať afektovaná, s níž traktuje časem své milostné afairy, a je to jeho náklonnost ke koketující frivolnosti. Jak to vypadá, pozná čtenář z lehké a svižné básničky „Allegro con fuoco“:

Tvé tělo, to je váza,
má láska — její květ
a jeho vůně — písně,
jež o tobě chci pět.

Tvé rty, to jsou dva květy,
a moje — motýli.
Co vyssají z nich medu,
když k nim se nachýlí!

Tvé ouško zpovědnice
mých tužeb a snů mých,
kde hledám rozhřešení
za vášně svoji hřích.

Tvá šíje — peň je palmy,
tvá ňadra — kokosy,
jež zvlhnou pod mým retem
jak mléčné od rosy.

Tvé oči jsou dvě svíce,
jež rozžehuji rád.
Ach, až ty jednou zhasnou,
i já chci jíti spát!

A dál? Co dál, to váhám
svým veršům vyprávět.
Sem s vásou tvého těla,
zde, zde můj do ní květ!

Jako charakteristickou kuriosnost podotýkám, že všechny básně prvních tří oddílů (Mesto, doloroso; Dolce, amoroso; Potpourri) jsou nadepsány hudebními hesly. Autor si na tom patrně zvláště zakládá.

Divadlo.

Z Národního divadla.

Shakespearova komedie: **Jak se vám líbí.** Na poledni života napsána byla tato komedie, před třemi sty lety (1599). A poledne májového dne, plného slunce a dechu květin, je zachyceno v té půvabné hře; básník jakoby byl unikl lomozu a strastnému lopocení reálního života někam do tiché, snivé končiny, zaplavené sluncem a harmonickým šumem přírody, a tam z hluboka si oddechnuv, usedl na kvetoucí stráni, nad čistou, jiskřivou studánkou, mezi třepetavými motýly, a pustil motýla své fantasie. Není tu prudkých vášní, výšek ani propastí, zloba lidská projevuje se tu na krátko, jen jako stlumeným blýskáním „na časy“, aby ke konci změnila se v čistou lahodu májového večera; básník sice staví proti sobě nezdravý, sklíčující a zvrácený život dvorský a život stranou od toho života v ztraceném koutě přírody, ale ta tendence nevystupuje ostře a dolehavě; básník úmyslně zmírnil disonanci, aby neporušil si lahodu harmonie a májovou pohodu nálady, která tak šťastně zaplnila na krátko jeho duši.

Toť celkový dojem, jejž si divák odnáší z té hry prosté, bez zápletek, nepravděpodobné, pohádkové a poetické. A jen to chce básník sdělit posluchači, nic víc: aby cítil totéž, co on, když se zastavil k tichému, spokojenému snění v poledni života, za květnového plání slunečního, na stráni poseté vonícími květy, nad šťastnou studánkou, pohlcující vděčně krásu paprsků, mezi bludnými, šťastnými motýly.

A jen to nechť posluchač čeká od té komedie. Neboť je to docela jiná komedie, než co si dnes pod tím jmenem představujeme. Stokrát ovšem už to bylo napsáno, ale znova musí to být opakováno, jak všechny staré věci na světě lidem nové doby. Guizot nejlíp vytkl rozdíl Shakespearových komedií od komedií, opírajících se o reální život, líčící skutečné mravy, skutečné lidi a skutečné jejich neřesti. V knize své (De Shakespeare et de la poësie dramatique), ukazuje, že komický živel pronikal v anglické tvorbě dramatické i do tragedie, byl v ní publikem žádán, a následkem toho nedopouštěl, aby komedie vyvinula se jako vlastní genre proti genru tragedie. Jako vlastní komedie mohla se v Anglii vyvinout jen tím, že sřekla se skutečnosti. „Tato komedie neomezovala se už na zobrazování určitých mravův a propracovaných povah; nesnažila se líčit věci a lidi v podobě sice směšné, ale pravdivé, nýbrž stala se fantastickým a romantickým výtvorem ducha, útočištěm pro všechny ty rozkošné nepravděpodobnosti, jež fantasie buď z lenivosti neb z vrtochu navléká jenom na tenoučkou nitku, tvoříc z toho všelijaké strakaté zádrhy, které nás obveselují a

zajímají, ač nesnesou soudu rozumu. Půvabné obrazy, překvapení, veselé pletichy, podpálená zvědavost, zklamaná očekávání, záměny, vtipné úlohy, jež zjednávají přestrojení — toť bylo látkou oněch nevinných, lehce zproházených her. Španělské kusy, v nichž si v Anglii počínali zalibovat, poskytovaly těmto hrám všelijaké rozmanité rámce a vzory, jež daly se také docela dobře přispůsobit ke kronikám a baladám, francouzským a vlaským novelám, které krom rytířských románů bývaly oblíbenou četbou obecenstva. Pochopitelno, že tento bohatý dol a lehký druh záhy už přivábil k sobě pozornost Shakespearovu. Nesmíme se divit, že jeho mladá a skvělá obrazotvornost se ráda oddávala těmto látkám, kde zbavena přísného jha rozumu, mohla na účet pravděpodobnosti zjednávat všemožné vážné a silné efekty. Tento básník, jehož duch a ruka se pohybovaly stejně bez oddechu, jehož rukopisy neměly skoro ani stopy oprav, dojista se oddával se zvláštní chutí bezuzdným a dobrodružným hrám, kde mohl bez namáhání rozvinout všechny své rozmanité schopnosti. Mohl nasypat do svých komedií vše, a vskutku vlil do nich všechno, vyjma to, co naprosto se nesnášelo s jeho systémem, totiž logické spojování, které každou část kusu podrobuje účelu celku a v každé podrobnosti projevuje hloubku, velikost a jednotu díla. V tragediích Shakespearových najdeme stěží nějaké koncepce, situace, skutku vášně, stupně neřesti nebo cnosti, abychom jich nenalezli opět v některé jeho komedii; ale to, co tam se rozprostírá do nejhlubších propastí, co se ukazuje strašné otřásajícími důsledky, co se přísně podřizuje a vpravuje do řady příčin a následků, zde je sotva naznačeno, načrtnuto jen pro okamžik, aby spůsobilo jen prchavý účin a zrovna tak rychle zmizelo opět v novém nějakém zádrhu."

Večer této komedie náležel v Národním divadle k večerům výjimečně pěkným.

Beseda.

Souboj.

Žurnalistika, zvláště německá, má mnoho příčin k výsměchu. Co se stalo?

Známý básník Edvard Brandes, kritik kodaňského listu „Politiken", napsal o mladém herci Schybergovi po premiéře nově nastudované veselohry Holbergovy „Geert Westphaler" slova, která, nejmírněji řečeno, byla sprostá a nesouvisela s uměleckým posudkem. Schyberg vyčkal pak kritika na ulici a ptal se, má-li čest s panem Brandesem, a když ten to potvrdil — dal mu před mnohými diváky políček.

Krátce po tom, v poslední sobotu, stáli oba naproti sobě s pistolemi v ruce, stříleli dvakráte, nikdo nebyl raněn, a podali si pak ruce.

Čemu se tedy p. t. páni žurnalisté smějí, resp. budou smáti z plna hrdla?

Ne tomu, že dva muži uprostřed míru chopí se proti sobě nebezpečných zbraní; ne tomu, že pan Schyberg myslí, že vyvrátí výtku políčkem; ne tomu, že pan Brandes myslí, že smyje políček výstřelem — to vše jim nebude směšným.

Ale směšným jim bude, že soubojová

1. distance byla 20 kroků; že
2. stáli zády k sobě a
3. na komando se obrátili a že na komando
4. současně vystřelili,

čímž pravděpodobnost, že by některý z nich mohl býti raněn nebo dokonce zabit, valně byla zmenšena.

Páni žurnalisté se tedy smějí z krvelačnosti. Pan Schyberg uražený a pak schromený, aby nemohl již vystoupiti, to by bylo v pořádku; pan Brandes zabitý pro poznámku, kterou by před soudem odčinil pokutou 20 korun, to by dle vás, pánové, bylo logické; ale dvacet kroků — hahaha — zády k sobě — hahaha, hahaha — stříleti na komando — hahaha, hahahahahaha — (Nechci tu vyslovovat podezření, že by z pánů, jimž je to tak komické, ani jeden snad se nechtěl postaviti pro žert před hlaveň třeba nezkušeného střelce [tím hůř!] v té směšné vzdálenosti, ba ani na 35 kroků; nechci podezřívati, že tedy na takovém dostaveníčku jest snad přece méně bezpečno než za stolkem redakčním.)

Nikdo nebývá rád terčem výsměchu. Dejme tomu, že zítra jiný kritik urazí, třeba mírně, jiného herce — kdo bude vinen, zvolí-li kratší distanci, budou-li mířiti vážně, klesne-li jeden jako jelen v ohni a druhý bude míti celý život zničený, stav se vrahem — kdo bude vinen, páni žurnalisté?

Vy — vy budete jeho vrahy! Váš smích je otráven, krev obou na hlavy vaše! Ne koule, ani hroty kordů — sekundanti zabíjejí, praví Alfons Kerr. Veřejné mínění vraždí, výsměch nad „uherskými" souboji zabíjí, pravím já.

Pollice verso — spitý dav v ložích a na galerii není spokojen, že viděl obratný zápas šermířů — smrtelný ston chce slyšeti, mrtvolu chce vidět, jak ji vlekou z areny!

Ale ovšem, slyším námitku uražených pánů, že kdo se nechce bíti „vážně", to jest nechce, aby jeden ze rváčů na bojišti zahynul, ten ať nedělá z mensury pojišťovnu na život!

Ale kdo pak vlastně dokázal, že jenom smrtící souboj jest důstojným soubojem, souboj t. zv. „maďarský" že jest pouhou karikaturou jeho?

Co je souboj?

Čeledín Vašek leze tovaryši Honzovi do zelí, Honza nechce toho trpěti a přede všemi hochy vytne Vaškovi facku. Vašek toho nesnese, chopí se sklenice nebo nohy od židle a vrhne se na Honzu, a Honza, ozbrojiv se podobně nějak, se s ním utká — — až teče krev nebo až je roztrhnou. Druhého dne pantáta vyčítá Vaškovi, proč si nenechal facku líbit, že mohl Honzu žalovati, ale ví dobře, že Honza nemohl se nepráti a že teď je zase dobře . . .

Pan reservní poručík Cápek vyslovil se urážlivě o doktoru Pápkovi, svém soku u slečny radové, pan Pápek vytne mu za to políček ruka-

vičkou, pan Cápek nechopí se sklenice, nýbrž jen významným úsměvem kvituje ránu, a den na to křižují oba šavle, před svědky, až jeden z nich je raněn. Je to nebezpečnější, než když Vašek se pere s Honzou, je to mnohem elegantnější a slušnější, ale je to na vlas totéž. Vašek a Honza mohou spolu zase obcovati, pan Cápek a pan Pápek mohou se ve společnosti zase stýkati, podavše si na bojišti ruce.

To všechno pochopuji, pochopuji, že není v tom odporu, když ten, kdo nemohl žíti s nesmytým políčkem, žije se smytým a je spokojen, když byl ještě k tomu raněn: stačíť, že chtěl nepřítele raniti, že dokázal tu vůli svou a že ho donutil k boji: výsledek stojí psán ve hvězdách. Ale proč smrt? Proč by se musel někdo stát mrtvolou nebo vrahem, že ho jiný udeřil? Proč jen?

Byl jsem udeřen v líce, musím se bíti s nebezpečím smrti, to je logické: musím vražditi nebo býti zavražděn, to je nesmysl.

Nebo zkrátka řečeno, ten „maďarský“ a francouzský souboj je ten pravý; souboj „vážný“ dle přání románopisců a žurnalistů je krvavá jeho parodie.

Tím však nikterak nechci říci, že by dnes i ten „maďarský“ byl nutný nebo jen přípustný.

Právě ve starých dobách, kdy souboj byl veřejnou institucí, nebyl tak ukrutný. Když básníci Gunnlangr Hadíjazyk a Hrafn roku 1000 měli svou epochální holmgangu — epochální proto, že po ní Islanďané zapověděli souboj — tu jenom proto nepovažovali ji za ukončenu, že byli lehce raněni oba a to jeden dříve, druhý však tíže, jinak byli by se s výsledkem tím uspokojili. Roku 1315 vybojován v Jindř. Hradci dokonce soudní souboj šesti a šesti a při velké zručnosti Čechů v klání končil tak, že „i jeden z nich života nezbyl“. Tak jednali rytíři. Kde se vzala šílená vražedná theorie rytířů moderních? Myslím, že u dobrých Němců a že jest nejpovedenějším úkazem jejich známé důkladnosti; že pak nalezli pro ni i filosofické theorie, je samozřejmo. Nejkomičtější jsou v tom ohledu studenti. Na německých universitách ode dávna souboj kvetl, a tu si vymyslili šťastné zbraně a obvazy, které souboj činily neškodným, takže hrozil jedině tváři jizvou, což zcela dostačilo na satisfakci za nějakou urážku při deváté sklenici. Co však udělali hloupí kluci? Protože rány jsou tak lehké, sekají si je bez předchozí urážky, zcela přátelsky — hrozné barbarství! A řekne-li pak jeden druhému skutečně zlé slovo, tu několik holobradých chlapců si sedne k čestnému soudu a rozhodne, že čepel nestačí, že ti dva mají se bíti za těžkých podmínek. Střílení přes šátek a tak zvaný americký souboj zdají se býti též německého původu. A padne-li německý mladík v takovém boji, tu ještě ve smrti opovržlivě hledí na frivolní Francouze, kteří plní noviny zprávami o politických soubojích, při nichž rána nebyla ani řádnou „abfuhr“. Tak opovržlivě a vyčítavě dívala se Heineova opice umírajíc na svého pána, s kterým o závod se holila: ona však poctivě se podřezala, kdežto frivolní Heine klidně si smyl mydliny s tváře . . .

П.

Drobnosti.

Interview s Tolstým.

Sděluje petrohradský korespondent Berliner Tageblattu.

„Mé zdraví, pravil Tolstoj, není už pevné. Blížím se smrti, . . . ale neznepokojuje mne to, rád podrobím se tomu, co je neodvratitelné.“ Zmiňuje se o svém románě právě ukončeném, poznamenal Tolstoj: „V tomto díle je několik vůdčích myšlenek. Chtěl jsem jím vyjádřiti mnoho z toho, čím dlouho jsem se zabýval. Především chtěl jsem předvésti různé druhy lásky: vyšší, ideálnější, tělesnou a lásku, která je ještě vyšší než prvá, lásku člověka osvobozující, očisťující a zušlechťující. V ní, v této poslední lásce je právě vzkříšení. Jsem se svým románem spokojen, poněvadž jsem jím mohl vysloviti to, co již dlouho jsem měl na srdci.“

Když mluvil o Transvaalu a válce jihoafrické, oživl veliký stařec a jeho oči se leskly příznačným ohněm: „Víte, kam až jsem dospěl? Bohudík již jsem klidný, přemohl jsem se. Ale dříve každého rána, jakmile jsem vzal noviny do rukou, přál jsem si vždy vášnivě, abych se dočetl o vítězství Burů nad Angličany. Tato válka je největším nerozumem naší doby. Dva vysoce vzdělaní národové — Angličané a Holanďané — na vzájem se ničí. Anglie, která je hrdou na příjmení „svobodné“ země, usmyslí si nepočetné Bury zničiti, kteří jí neučinili nejmenšího zla. To je nepochopitelné! Víte, s čím jedině bych mohl toto šíleně směšné přepadnutí srovnati? Toť tak, jako kdybych šel s Vámi — dva staří lidé — beze všeho studu do Streljné (vykřičený chantan), k cikánkám. A tato válka se děje ke všemu ještě po haagské konferenci, s kterou bylo naděláno tolik povyku. Zaválská válka je znamením doby, ale smutným znamením, jež ukazuje, že svět je řízen bezduchými, zištnými kupčíky.“

Po té vykládal Tolstoj o umění: „Technika vyspěla ve všech oborech umění k neobyčejné výši. Ale to není vše, čeho je umění třeba. Všude ovládá dnes jen vnějšek, technika vše pohltila. — Hleďte proti tomu na Dostojewského! Technikou stojí pode vší kritikou a přece nejen nám Rusům, ale celé Evropě otevřel nový svět. Neboť technika není hlavní, jak dnes kde kdo soudí. Pohleďte na moderní dramata . . . Všichni vyvolávají Ibsena. Četl jsem jeho poslední drama „Když my mrtví procítneme“. To má býti bůh ví čím? Ledajak pomatené mluvení! Pomyslete si: jeho hrdina je umělec, sochař, který pravdu hledá; jeho milenka rovněž hledá pravdu, připraví několik mužů, mezi nimi jednoho Rusa, o rozum, vrátí se po vší té slavné činnosti zpět ke svému sochaři, jenž s ní stoupá na nějakou

horu, aby žili pravdě blíže. Je to život? Jsou to povahy? Co je dramatického v tomto dekadentním nesmyslu? Před třicíti, čtyřicíti léty byl by některý feuiletonista napsal na podobné drama, jaké je Ibsenova fantasmagorie, jedovatou parodii, lidé by se zasmáli a tím by byla věc odbyta. Ale dnes je nesmyslu tomu podkládán význam, kus je překládán a provozován. Jak lze potom ještě mluviti o vážných úkolech našeho divadla? Není jich už — ale byly kdysi. Ale tehdy bylo i divadlo, byly divadelní hry a byli herci — dnes ze všeho toho zbývá již jen „technika". Literaturu pohltily noviny, a tyto nejsou více věcí literatury, nýbrž hazardní hry. Nikdo už se neptá: Jak vydávati? Které myšlence sloužiti? Co hlásati? Dnes jedná se jedině o proniknutí. o zbohatnutí. A mezi hazardními hráči a podobnými lidmi nelze hledati vážných snah a mravných cílů. Literatura, která se stala hazardní hrou, nemůže oplývati ideály a mravními statky."

Literární pêle-mêle.

(Zprávy z Ruska.)

Od r. 1848, od „Illustrovaného almanachu" Nekrasova a Panajeva, nevyšlo v Rusku podobné publikace; veliké měsíčníky udávily almanachy jednou za rok vydávané. Až letos objevila se „Dennice, almanach 1900 roku", pod redakcí P. P. Gnědiče, K. K. Slučevského a J. J. Jasinského. Má býti neutrální půdou všem školám a směrům; v tom se hlásí k starým almanachům. Zastoupena je v něm celá poetická obec petrohradská veršem i prosou.

Do nově zřízené třídy krásné slovesnosti v oddělení ruského jazyka a slovesnosti při carské akademii nauk zvoleni byli velkokníže Konstantin Konstantinovič (píšící pod zkratkou K. R.), hrabě L. N. Tolstoj, A. M. Žančužnikov, Vl. S. Solovjev, A. A. Potěchin, A. F. Koni, A. P. Čechov, hr. Goleniščev-Kutuzov a V. G. Korolenko prvními čestnými členy.

V Rusku také mají malý spor o padělky literární. Před několika lety jakýsi p. Zujev, vrstevník Puškinův, vydal na světlo náhodou prý zachovaný konec Rusalky Puškinovy. Padělek byl ihned odmítán, našel však také obhájce a mezi nimi i moskevského profesora filologie Korše. Důvody jeho letos vyvrací A. S. Suvorin a ukazuje, jak asi padělek vznikl.

V pozůstalosti zemřelého romanopisce Grigoroviče našlo se několik netištěných rukopisů, mezi nimi povídka Benátky a veliký sešit poznámek denníkových.

Anton Čechov tráví nynější zimu v Jaltě a všecek se oddal akci pro vystavění sanatoria pro tuberkulosu. Příklad jeho je velikou podporou akci. — Zdravotní stav Čechova je tak dobrý, že zůstane v Jaltě až do jara.

V kruzích hereckých slaveno 1. února t. r. v Mariinském divadle jubileum pí. M. G. Savinné. Veřejný tisk málo je spokojen oslavou jubilea tohoto, zejména také tím, že mimo biografii umělkyně od Protopopova s autografy Averkieva, Potěchina, Boborykina a Weinberga málo ohlasu našlo jubileum v kruzích literárních.

*

V Nizze zemřel 20. ledna (dle rusk. kal.) horlivý vydavatel ruských klasiků ve známých velikých kvartových vydáních F. F. Pavlenkov. Začal vydávati své autory r. 1868. Hned prvního, Pisareva, censura zabavila pro dvě stati, ačkoliv roku 1861 prošly. Marně se Pavlenkov soudil. Tiskl tedy Pisareva znova a připojil k vydání svou obhajovací řeč. Vydání toto je dnes vzácností, neboť podruhé tisknout se již nesmělo a r. 1884 bylo ze všech veřejných bibliothek vzato. Po procesu byl donucen uchýliti se do Vjatské gubernie, kde žil do r. 1881, kdy mu dovoleno vrátiti se do Petrohradu. — Nad hrobem jeho promluvil vřelou řeč prof. A. S. Trjačevskij.

*

Mužíku-básníkovi Nikitinu hodlají Rusové postavit pomník, konají proto sbírku. „Sěv. Kurjer" má zlomyslnou poznámku, kdyby prý se sbíralo na colier nějaké zpěvačce, sebralo by se víc za den než básníku na pomník za rok, a při tom ukazuje na ty pomníčky, poprsí na nevysokých podstavcích, jichž se dostalo Lermontovu, Gogolju, Žukovskému a j. — Také zakladateli narodničestva F. M. Rěšetnikovu hodlají jeho sourodáci v Jekatěrinburku postavit pomník. Dokud žil mezi nimi, míval pět rublů měsíčně služby. *—ch*

Ruské kruhy výtvarnické. Výstava aquarelistů zatížena byla příliš velkým počtem kusů hovějících vkusu nejširšího publika. Uměleckými aspiracemi vynikaly z nových vystavovatelů Miller-Norden („Far niente") a Petrov („Pod sněhem"). Ze starých chválí se: Bergholz („Legenda"), Benoib („Soumrak") a Kryžickij („Večerní stíny v zimě"). Svěžestí a mládím vynikají věci zemřelého krajináře P. Sokolova (nar. 1821, žák školy A. Brjullova). Originální a umělecké jsou karikatury Ščerbovovy. — Právě uzavřená výstava Vereščaginova obsahovala větším dílem práce staré. Z větších věcí byly nové: „Napoleon na Borodinských výšinách" a „Borodinská bitva umlká". Vytýká se jim nedostatek vzdušné perspektivy. Temné stíny v popředí dávají hádati na sluneční záři, ale není ji znát ve vzduchu a v pozadí. Kromě historických věcí vystavil mnoho krajin a studie z kostelů severoruských s charakteristickou architekturou. — Třetí výstava je v museu Štiglicově. Středem je Bakstův: „Příjezd admirála Avelana do Paříže" a krajiny J. Levitana. Bohatstvím vyniká skulpturní oddíl knížete Trubeckého.

Slovník česko-polský, velmi důkladně sestavený prof. F. A. Horou, počal vycházeti nákladem autora v Praze. (V komisi Fr. Rivnáče.) Vychází v sešitech tříarchových ve formátu malé osmerky. Polské listy uvítaly tuto knihu radostně i slibují si od ní, že přispěje k lepšímu poznání a tudíž k lepšímu opravdovějšímu sblížení českopolskému.

Majitel, vydavatel a redaktor Dr. **Jan Herben.** — Tiskem **Antonína Renna v Praze.**

Ročník V. 1900. Číslo 5.

BESEDY ČASU.

ČTRNÁCTIDENNÍK PRO ZÁBAVU A POUČENÍ.

Předplatné na rok 4 koruny, na půl roku 2 koruny. Jednotlivá čísla po 20 haléřích.

Sejček.

Z „Dětských obrázků" Jaroslava Danese.

Bylo odpoledne. Chladný podzimní vítr honil prach a listí po silnici kolem panské zahrady. Kaštany skorem již opadaly a suché žluté listí pokrývalo zem a vyplňovalo strouhu podél silnice. Několik hochů kráčelo alejí ze školy. Tři z nich měli na zádech tašky školní a jeden torbu s houslemi a pod- paží noty v černých deskách vázané. Tonda Nováků v záplatovaném kabátě a vysokých botách s čepicí na hlavě kráčel vážně za nimi. Housle a k nim řemínkem přivázané opisované noty nesl pod páždí a na levém boku házela se mu torba s učením. — Rád by se byl přidružil k panským hochům, ale sám nechtěl, dokud ho nezavolali. — Ti hoši byli zabráni ve vážný hovor a chvílemi se zastavovali a tiše hovořili.

— Poslouchal, Gusti, nejlíp bude, když to necháme až po svačině, navrhoval kontrolorů Arthur.

— No mně je to jedno, ale my tuhle s Karlíkem půjdem hned. Že ano, že půjde, Karlíčku?

— To ví, že půjdu, já nejsem takový strašpytel jako Arthur, chlubil se Karlíček nadlesních. Potom po svačině já bych už nesměl přijít, leda bych utek, dodával Karlík.

— Tak to nechme až na zítřek, budeme mít odpoledne prázno, namítal Arthur.

— To nejde, odpověděl rázně Gusti, jenž měl na všechny patrný vliv, poněvadž byl ředitelův. Do zítřka by mohl někoho už vyvolat, proto musíme jít dnes. Vítr zadul a hnal hochům prach a listí do obličeje. Přikryli si obličej rukama a Gusti obrátil se zády proti větru, drže si klobouk, aby mu ho vítr nevzal. Arthur vyplival prach, jejž mu vítr zanesl do úst.

Důchodňův Venoušek šel po straně a nevšímal si mnoho hochů. Nohama brouzdal se v suchém listí a kopal do něho. Občas, našel-li kaštan, zvedl ho a házel jím, jak daleko dohodí.

Hoši zastavili se a pokračovali po tichu ve svém vážném hovoru. Gusti stále něco vykládal a druzí dva vážně a pozorně na něho hleděli a neustále ho přerušovali. Tonda zastavil se u nich a nesměle se usmívaje hleděl na ně.

— Každý večer je ho slyšet, pravil Karel. Předevčírem, jak jsme šli se Sofi od vás, ví, Gusti, tak jsme ho slyšeli. I Sofi se bála a je už veliká. Chytla mě za ruku a řekla, abych honem šel, že někoho volá.

— K nám ho slyšet není, pravil bázlivě Arthur. To snad někoho volá ze dvora.

— Ve dvoře nikdo není nemocen, vpadl Gusti. To bych přec musel o tom vědět. Tati taky o ničem neví. — My ho musíme najít, kde teď odpoledne je. Sefek mi říkal dnes ve škole, že odpoledne vždycky sedá na špejcharu. — — Hoši se odmlčeli.

— Ví co, Karle? — pojednou vyhrkl ze sebe Gusti, jako by si byl na něco vzpomněl.

— Co? ptali se oba hoši najednou. I Venoušek se zastavil a pohlížel na hochy.

— Víte co, opakoval Gusti otázku. Aby nikdo neumřel, aby nikoho ten sejček nevyvolal, my ho zastřelíme.

— No tak, byl ihned srozuměn Karlíček. Já půjdu domů pro naši flobertku a zastřelíme ho. Arthur nevěda, co by řekl, stál široce rozkročen, ruce maje v kapsách a pohlížel s jednoho na druhého.

— Tondo, že tě trefím, křičel Venoušek, maje rukou namířeno na Tondu. Tonda se usmál a postaviv se přímo proti Venouškovi, čekal, kam kaštan poletí. Venoušek hodil a kaštan letěl mimo. Tonda se smál a stál stále přímo, ani sebou nepohnuv.

— No jo, když je vítr a zahání kaštan na stranu, omlouval se Venoušek.

— Kdybych já chtěl, tak tě vždycky trefím, volal Tonda na Venouška.

— To já vím, odpověděl Venoušek. Já vím, jak jsi uhodil husu Brázdovu po hlavě a jak ostala ležet. Stará Brázdovka potom plakala a žalovala to vašemu tátovi, když šel z fabriky.

Tonda se začervenal. — Z toho jsem se už vyzpovídal, když jsme byli u zpovědi, a od táty jsem byl za to bit. To už teď hřích nemám, odpověděl Tonda.

— Ať, ale u velebníčka jsi si to zkazil. On tam k Brázdům chodí. Jedničku z náboženství už nedostaneš a z mravů taky ne. Heč, a knížku ti taky už nepůjčil.

— Tondo, ozval se pojednou Gusti ředitelův. — Pamatuješ se na toho sejčka, co sedával na vaší moruši a jak volal, než vaše máma umřela? Vždycky k večeru prý volal: Pojď, pojď, pojď!

Já nevím, odpověděl překvapený Tonda.

— Ty taky nic nevíš, zlobil se Gusti. Sefek mi to povídal, jak se tvá sestra bála, když ho slyšela. A letos na chmelu, než se táta váš zas oženil, taky si to ženské povídaly, jak sejček vaši mámu vyvolal a že proto musela umřít.

Tonda se zamyslil a neodpověděl. Hoši se také odmlčeli a pomalu kráčeli domů. Venoušek zanechal házení kaštany a přidal se k ostatním. Slunce veliké, rudé, matnými paprsky dopadalo na žluté listí na zemi a větrem zmítané kaštany.

— To by bylo nejlepší, všechny sejčky postřílet, mínil Karlíček, pak by aspoň nemusel nikdo umírat.

— To ví, smál se mu Gusti. Lidé musejí umírat, protože se zas jiní rodí. Beztoho je bídy dost a nemá to co jíst, jak říká náš tatínek.

— Františk nebyl dnes ve škole, ozval se po chvíli zamyšlený Tonda. Včera ho bolelo v krku. Říkal, že nemůže polykat sliny.

— Snad ho volá sejček, pojednou řekl Arthur.

— Pojďme, hoši, já nepůjdu domů a půjdem se podívat na Františka. Jestli je nemocen, tak musíme ještě dnes sejčka najít a zabit, aby ho nevyvolal, rozhodl Gusti a rozběhl se ku předu. Hoši utíkali za ním. Tonda s těžkými botami zůstával pozadu, chrastě učením, jež se mu v tašce házelo. Gusti stále napřed. Vždy se otočil kolem dokola a znovu dal se do běhu, mávaje ve vzduchu houslemi, jež měl v černém pouzdře. Doběhl k cestě, jež odbočovala z aleje, a počkal na ostatní.

— Tak půjdem k Františkovi? optal se, když ho hoši doběhli.

— Já bych šel, ale mám strach, že bych byl doma vazen, že se toulám, omlouval se Arthur.

— A šel, on je vždycky takový, domlouval mu Gusti. Všeho se bojí a jakživ nic neudělá.

— To já jsem jinší, že, Gusti, chválil se Karlík. Vždyť si také s námi hrál, když nám Františk dělal koně, a teď by ho nechal sejčkovi vyvolat? Vidí, jaký je!

— Tak pojďme! Tamhle je jejich domek, pravil Tonda a pustil se cestou k domkům.

— Tondo, nebolejí tě nohy v těch botách? optal se Venoušek.

— Ne. To jsou po nebožce mámě, odpověděl Tonda. Ona je nosila na řípu.

Gusti s Karlíkem a Arthurem je předběhli. Venoušek s Tondou pomalu šli za nimi. Slunce již zapadlo, jen veliká záplava na západě rozlévala se po nebi.

— Koukej, co je tu slepic na dvoře, ukazoval Venoušek. Máte také slepice? ptal se Tondy.

— Měli jsme, ale co byla máma nemocna, museli jsme je prodat, vypravoval Tonda.

— My máme plno slepic, pravil Venoušek. A kuřata už máme veliká. Ty, co se letos na jaře vylíhly, ty už jsou tak veliky, že kohouti mají už červené hřebeny. A jsou dva. Jeden je černý, tomu říkáme husar, a druhý je bílý. Slepičky už zas nesou, a je podzim, a ještě nesou. Heč, a když ta žlutá poprvé vajíčko snesla, tak jí ta černá vedla do kukaně, do kurníku. A pořád jí něco povídala po cestě. Já to viděl, jak si slepice povídají. — A toho starého kohouta, víš, co jsme měli, toho už nemáme! On pořád husara štípal a nemohl ho vystát; pořád ho štípal až do krve a slepice proto od husara utíkaly a nechtěly s ním nic mít. Tak naši ho museli zabít.

— Jo? divil se Tonda. Toho je škoda, byl takový hezký a uměl se tak prát.

— To je husar hezčí. To's měl vidět, když toho starého kohouta chytili, aby ho zařízli. On ti křičel a všechny slepice strachy utíkaly do kurníka, i husar tam utek. On je ještě moc mladý. Když ho Anna pak zařízla, mně ti ho bylo líto. To se ale litovat nesmí, poněvadž nemůže dlouho pojít. Já ale myslím, že to není pravda. Mně ho bylo moc líto, a on přece byl brzo mrtev. Ale jak byl mrtev, jedna slepice k němu přišla, klovla ho do nohy a zakdákala. Potom ti jedna za druhou přiběhly k bedně, kde ležel kohout. Zdvihaly hlavičky, natahovaly se a dívaly se na kohouta. Jedna ti tak smutně dělala kra, kra, kra, jakoby ho volala. Potom ho klovla do nohy a pak ještě jednou. Ostatní slepice se na ni dívaly. Potom ti tolik mezi sebou kdákaly a pak přiběhl mezi ně husar a poslouchal. Najednou se natáhl, zatřepal křídloma a pak zakokrhal, ale tak, inu — a slepice ti šly hned všechny za ním.

— Jo? divil se Tonda. A ty myslíš, že si rozumějí slepice?

— No snad, já nevím. Proč by kdákaly a jedna druhou volaly?

Tonda se zamyslil a nesměle se díval na Venouše. Došli zrovna k moruši, pod níž sedávala nebožka Novačka, Tondova matka.

— Tady sedával ten sejček, co vaši mámu volal? ptal se Venoušek, pohlížeje na moruši. Tonda mu neodpověděl.

— Víš, co si myslím, Tondo? pokračoval Venoušek, pohlížeje na Tondu a nečekaje na odpověď, řekl: Já si myslím, že sejček nemůže vyvolat člověka, aby umřel. Vždyť je to jen pták a chytá myši.

Tonda jakoby ho neslyšel. Vážně zamyšlen kráčel ve svých těžkých botách, hledě na cestu před sebou.

— Koukej, pan doktor jde tamhle a zrovna k Františkovi, prohodil Venoušek, ukazuje k domku, k němuž se blížili hoši.

— Tak pojďte honem, volal Gusti na hochy. Tonda dal se do běhu a za ním v klusu Venoušek. Pojďte, pan doktor tam šel, uvidíme aspoň, co Františkovi je.

— Já se bojím, pravil Arthur. Kdyby to doma věděli, že jdu k Františkovi, když je v krku nemocen, to bych dostal!

— On je taky člověk, pravil pohrdlivě Gusti. Všeho se bojí. Z něho nebude žádný muž. Pojďte, hoši, a prvý vstoupil do dvorku. Na prahu přede dveřmi se ohlédl a vážně napomínal hochy. O sejčkovi

neříkejte nic, Františk by měl darmo strach. Potom zaklepal a vešel do vnitř. Hoši hnuli se za ním.

— Dobrý večer, pozdravil hlasitě Gusti. Matka Františkova seděla u kamen a rozsvěcovala svíčku. Doktor stál u postele, na níž ležel Františk.

— Má úcta, pane doktore, poklonil se Gusti a rázně přistoupil k posteli a díval se, co dělá lékař. Lékař se ohlédl po hoších, drže Frantíka za ruku.

— Co pak tu, hoši, chcete? optal se jich. A teprve ze školy. To bude mít maminka radost, že se tak dlouho touláte.

— My jdem navštívit Frantíka, pravil Gusti, podávaje Frantíkovi ruku. No, jak je ti, Frantíku? ptal se ho, jakoby tu lékaře nebylo. Františk se začervenal a nesměle poblédl na doktora.

— No, není tak zle, ale podruhé hoši, kde je někdo nemocen s krkem, tak tam nechoďte, domlouval jim lékař.

— My jsme museli jít, vysvětloval Karlíček. V parku je sejček, houká tam každý den, a my ho musíme dnes zastřelit, aby se Františk uzdravil.

Gusti se na Karlíčka zamračil. Nicméně byl rád, že to před lékařem řekl.

— A vy tomu hoši věříte, že sejček vyvolává lidi, když mají umřít? ptal se s úsměvem lékař.

— No, vloni vyvolal Novačku, chlubil se Karlíček svými vědomostmi. Gusti v rozpacích nevěda, co má říci, mlčel a hleděl na lékaře. — Viď, Tondo? že, Gusti? obracel se Karlíček od jednoho ke druhému, čekaje potvrzení.

— Ale co vám to hoši napadá, smál se doktor. Novačka umřela, protože byla dlouho nemocná a nebylo jí pomoci a ne proto, že na jejich moruši sejček sedával. Tomu věří jen hloupé baby. K čemu byste sejčka stříleli, to je užitečný pták. Loví myši a podobnou čeládku, která se nyní na podzim stěhuje s polí.

— Ale přeci ho musíme zastřelit, bránil se Karlíček. Gusti to řekl, aby nám nevyvolal Frantíka.

— Ale šel, on je hloupý, utrhl se na něho Gusti. Přece jsem řekl, abychom o sejčkovi nemluvili.

— Tak víte co, hoši, pravil lékař, vida u hochů nedůvěru. Nezabíjejte dnes sejčka, nechte ho na živu, a uvidíte, že Františk bude za několik dní běhat s vámi do školy. Počkejte, ještě se podíváme tadyhle Frantíkovi do krku a pak pojďte se mnou domů.

Hoši dívali se na lékaře i na Frantíka, plni účasti. Potom odešli s lékařem domů. —

Za týden chodil s nimi Františk vesele ze školy a házel s Venouškem kaštany, kdo dále dohodí. —

O čertu.

Napsal M. Gorkij.

— Na podzim — v smutné době vadnutí a smrti — těžko je žít!

Pošmourné dni, uplakané nebe beze slunce, temné noci, žalostně vyjící vítr, podzimní stíny — husté a černé stíny: vše to navěje na člověka mraky temných dum, a v duši jeho rodí se tajemná hrůza před životem, v němž není ničeho stálého, věčně se kolísá: rodí se, chřadne, umírá . . . proč? . . . za jakým účelem? . . .

Někdy není sil zápasit s tmou těch dum, které zachvacují duši v podzimním podzimu . . . proto každý, kdo chce rychleji přežít jejich hořkost — ať jim jde vstříc. Je to jediná cesta, kterou může člověk vyjít z chaosu smutku a pochyb na pevnou půdu sebevědomí.

— Ale to je trudná cesta . . . Jde trním, které do krve drásá živé srdce vaše, a pokaždé vás na té cestě očekává — čert. Je to jmenovitě ten nejlepší z čertů nám známých, s nímž nás seznámil veliký Goethe . . .

O tomto čertu já také vypravuju.

Čert se nudil.

Jsa příliš moudrý, aby se vždycky jen smál, ví, že v životě jsou zjevy, kterým se nedovede vysmát ani sám čert, — nikdy na příklad se nedotknul ostrým nožem své ironie majestátního fakta vlastního bytí. Abych řekl pravdu, tento náš rozmilý čert je mnohem více smělý než rozumný a jest-li si ho bedlivěji všimneme, třeba se ukáže, že zrovna jako my větší část svého času věnuje hloupostem. Ale zanechme toho, — vždyť nejsme děti, nebudeme přece kazit nejlepší ze svých hraček, vyzvídajíce, co skryto v jeho nitru?

Onehdy se potloukal čert po hřbitově mezi hroby ve tmě podzimní noci; nudil se, tiše si pohvizdoval, ohlížeje se kolem sebe, hledal vyražení. Hvízdal si starou romanci — zamilovanou romanci mého otce. —

Když od rodné snítky
list podzimní dobou
odervān, po větru lítá . . .

A vítr mu přizvával, sviště nad mohylami mezi černými kříži, po nebi zvolna plula těžká podzimní mračna, svlažujíce chladnými slzami těsné příbytky umrlců. Smuteční stromy hřbitova úzkostlivě skřípaly pod údery větru, natahujíce k mlčelivým mračnům své holé větve. Větve zachycovaly za kříže, a tu na hřbitově vznikal temný šramot — zvuk protivný a strašidelný . . .

Čert pohvizdoval a dumal:

— Je zajímavo, jak pociťují umrlci takovou pohodu? Vlhko tam k nim jistě proniká . . . a třeba jsou ode dne smrti na vždy pojištěni proti rheumatismu, přece . . . musí to být nepříjemné . . . Což vyvolat jednoho z nich a pobesedovat s ním? . . . To přece, myslím, že by bylo vyražení pro ně i pro něho. Vyvolám! Tady někde onehdy vstrčili do země mého známého literáta . . . Za života jeho jsem ho navštěvoval . . . proč bych neobnovil známost? Všichni lidé téhle profese jsou úžasně vybíraví, — uvidím — jsou-li v hrobě úplně spokojeni. Ale kde pak je?

A sám čert, který, jak známo, všecko ví, dlouho se toulal po hřbitově, nežli našel hrob literátův.

— Hej, poslouchejte! — křikl, buše kopyty do těžkého kamene, kterým byl přimáčknut jeho známý. — Vstávejte!

— K čemu? — hluše ozvalo se ze spod země.

— Musíte . . .

— Nevstanu . . .

— Proč?

— Ano . . . co jste zač?

— Vy mě znáte . . .

— Censor?

— Cha, cha, cha! Nikoliv!

— Snad . . . četník?

— Ne, ne!

— Ani kritik?

— Já jsem — čert . . .

— A tak! Hned vylezu . . .

Kámen svezl se s rovu, země se rozevřela a z ní objevila se kostra. Byla to zcela obyčejná kostra, zrovna taková, na jaké se studenti učí anatomii kostí; toliko že byla zablácena a neměla spojovacích drátků. V prázných důlcích na místo očí svítilo jí modré fosforické světlo. Vylezla ze země, zatřásla kostmi, aby shodila nalepenou na nich prsť, kosti suše zachřestily jedna o druhou, a obrátivši lebku vzhůru, podívala se svým modrým, chladným zrakem v temné nebe, pokryté mraky.

— Buďte zdráv! — řekl čert.

— Nemohu, — krátce odvětil spisovatel. Hovořil tiše a takovým divným zvukem, jako by dvě kosti sotva slyšně skřípajíce třely se o sebe . . .

— Omlouvám svoje přivítání — líbezně řekl čert.

— Nic nevadí . . . Ale, ostatně, proč jste mě sem vytáhl?

— Chtěl jsem vám navrhnout procházku, nic více . . .

Á, — á! velmi rád se trochu projdu . . ., ač je pohoda prabanebná.

— Myslím, že se nebojíte nastuzení? otázal se čert.

— Ó nikoli, vždyť jsem se už za života důkladně nastudil.

— Ano, pamatuji se, umřel jste úplným vystydnutím.

— Kdyby jen to! . . . Po celý život mě tak horlivě ochlazovali . . .

Šli spolu v řadě po úzké pěšině, mezi hroby a kříži; z očí spisovatelových padaly na zem modré paprsky a osvěcovaly čertovi cestu . . . Drobný déšť je skrápěl a vítr svobodně protahoval mezi holými žebry spisovatelovými, hrudí jeho, ve které už nebylo srdce.

— Jdeme do města? — otázal se čerta.

— Co vás tam zajímá?

— Život, pane můj, — lhostejně projevil spisovatel.

— Ba! Má ještě pro vás cenu?

— Zda-li ještě!

— Ale proč?

— Jak to říci? Člověk všechno měří podle svého úsilí . . . a kdyby přinesl obyčejný kámen s vrcholku Araratu — kámen bude pro něho drahocenností . . .

— Ubožák! — usmál se čert.

— Ale také . . . šťastlivec! — chladně vyhrkl spisovatel.

Čert mlčky pokrčil rameny.

Vyšli už ze hřbitova a před nimi ležela ulice — dvě řady domů a uprostřed nich — tma, ve které blikavé svítilny jasně svědčily o nedostatku světla na zemi.

— Řekněte mi, — pravil čert po chvíli — jak je vám v hrobě?

— Teď, když jsem mu přivykl, — dobře, velmi pokojně . . . ale s počátku, víte, bylo hrozně hanebně. Kladívko, které zatloukalo hřebíky do víka rakve, vbilo mně nějak hřebík do lebky. To je konečně vedlejší věc . . . ale přece to bylo nepříjemné. Víte, byl jsem hotov myslit, že je to nějaký zlý symbolism . . . žádost pokaziti můj mozek, se kterým jsem kdysi sám často leccos kazil lidem . . . Potom přišli červíci. Ti mě, čert je vezmi, požírali velmi pomalu . . .

— Kam pak ne! — řekl čert. A nelze jim to mít za zlé, vždyť tělo žlučí vyživené musí být docela nechutná večeře . . .

— Kolik pak na mně bylo těla! Skutečně, hlouposti . . . zvolal spisovatel.

— A přece snísti je, je spíše nepříjemná povinnost než potěšení . . . Hle, na příklad, nakladatele pojídají červi rychle a s chutí.

— Ti pochopitelně — musejí být chutni . . .

— A což v jeseni je v hrobě vlhko? — tázal se čert.

— Navlhlo . . . ale tomu přivykneš . . . Vlastně, abych tak řekl, nejvíce ze všeho znepokojují různí idioti, kteří toulají se po hřbitově a nahodile narážÍ na můj hrob. Nevím — jak dlouho nehybně ležím v zemi . . . jak já, tak i všechno kolem . . . představa času mně je nedostupná . . .

— Ležíte v zemi čtyři léta, brzy už bude pět — řekl čert.

— Ano? Tak hleďte . . . Za ten čas byli u mého rovu tři lidé . . . Dopalují mě, ať jsou proklati! Jeden, víte, přímo zavrhl faktum, že jsem existoval: přišel, pročetl nadpis a s jistotou povídá: „Takového nebylo! Nikdy jsem takového nečetl . . . ale rodina je známa — za mých mladých let člověk s takovým jménem měl v naší ulici tajnou půjčovnu . . ." Jak se vám to líbí? A já byl šestnáct let otiskován v nejrozšířenějších žurnálech a třikrát za svého života vyšel jsem ve zvláštních vydáních . . .

— Po smrti vás vydali dvakrát, — sdělil čert.

— Tak vidíte! . . . A tu přišli dva a jeden z nich povídá: „A! tohle je ten?" — „Ten," — odvětil druhý. — „Ano — ne, rovněž i on byl čítán za onoho času." — „Všichni jsou čteni" . . . „Co asi tenhle hlásal?" — „Jako obyčejně . . .

ideje dobra, krásy . . . nu a tak dále“ . . . „Ano, ano, pamatuji se.“ — „Jazyk měl špičatý.“ „Kolik jich tak leží v zemi; — ano ruská země je talenty bohata“ . . . A odešli . . . volové! . . . Já vím, — vřelá slova nezvýší temperatury hrobu a jich nechci . . . ale přece to uráží! A, ach, jak bych jim byl rád vynadal! . . .

— Vy byste jim taky vynadal pěkně! — ušklíbl se čert.

— Nikoli nepřípadně, víte . . . Předvečer dvacátého století a — najednou! — umrlci nadávají . . . To je nehezké . . . a konečně velmi surové v poměru k materialistům.

Čert se opět začal nudit. Tenhle spisovatel za života chtěl by být ženichem na všech svadbách a nebožtíkem na všech pohřbech a teď, když všechno v něm umřelo — ctižádost jeho zůstala na živu. Ale snad je pro život člověka důležit? Důležit je sotva duch člověka a toliko duch jeho je hoden potlesku a poklon . . . Jak jsou lidé nudní! . . . Čert už chtěl navrhnout spisovateli, aby se vrátil do hrobu, když najednou v zlé jeho hlavě prokmitla jedna myšlenka. Byli v ten okamžik na náměstí, a se všech stran je obklopovali veliké skupiny domů. Nad náměstím nízko viselo černé, mokré nebe; zdálo se, že se opírá o střechy a mračivým pohledem dívá se na blátivou zemi . . .

— Poslouchejte, — řekl čert laskavě, nakláněje se k spisovateli, nechcete se podívat, jak žije vaše žena?

— Já věru nevím, chci-li — zvolna promluvil spisovatel.

— Eh, ano, vy jste dokonalý umrlec! — zvolal čert popouzeje ho.

— Nikoli, proč pak? — a spisovatel bodře zatřásl kostmi.

— Nejsem proti tomu . . . a mimo to, vždyť ona mne ani neuvidí . . . a jest-li uvidí — nepozná.

— O, to se rozumí! — ubezpečil ho čert.

— Víte, povídám to proto, že ona . . . neměla ráda, když jsem na dlouho odcházel z domu . . . — projevil spisovatel.

A tu stěna jednoho domu kamsi zmizela nebo stala se průzračnou jako sklo. Spisovatel viděl vnitřek velkých komnat a v nich bylo tak světlo, útulno. krásně . . .

— Skvostné zařízení! — pochvalně zaskřípěl, velmi pěkné zařízení. Žije v takovém zařízení byl bych třeba ještě ani neumřel . . .

— A mně se také líbí — řekl čert s úsměvem. — Vždyť ani není drahé — za tři tisíce . . .

— Hm . . . to není drahé? . . . Pamatuji, že nejsilnější moje dílo dalo mi 815 rublů . . . a pracoval jsem na něm skoro rok . . . Ale kdo pak tady bydlí?

— Vaše žena — řekl čert.

— Ano? Tak se podívejme! . . . E . . . to je dobře . . . pro ni . . . Á, ženská, to je ona? Moje žena?

— Ona . . . tu se objevil její muž . . .

— Zkrásněla . . . a jak je pěkně oblečena! M—hm . . . Muž, povídáte? Jaký zdravý, malý, má taky spokojeně buržoasní tvář . . . ale zdá se být dobrý člověk . . . ovšem že obličej připitomělý! A taky fádní . . . ostatně takové tváře ženám se líbí . . .

— Chcete, já vzdychnu za vás? — nabídl čert, škodolibě pohlížeje na spisovatele. Ale ten byl unesen podívanou.

— Jaké mají veselé, živé tváře! Patrně jsou oba se životem spokojeni . . . Má ho ráda, nevíte?

— Ó ano, velice . . .

— A kdo je on?

— Příručí v modním závodu . . .

— Příručí v modním závodu . . . — zvolna opakoval spisovatel a dlouho neříkal ani slova. Čert hleděl na něho a vesele se usmíval.

— Co, líbí se vám to všechno? — otázal se.

Spisovatel s úsilím promluvil.

— Měl jsem děti . . . co ony? — ano, já vím, jsou živy . . . měl jsem děti — syna a dceru . . . myslil jsem si tehda — hle mám syna, bude také svého času slušným člověkem . . .

— Slušných lidí je v životě mnoho, — řekl čert chladně a zahvízdal jakýsi bravurní pochod.

— Myslím si — příručí musí být špatný vychovatel . . . můj syn . . .

Prázdná lebka spisovatelova smutně se zakývala . . .

— Podívejte se jen, jak ji objímá! Bydlí se jim převesele! — vykřikl čert . . .

— A — ano . . . Co pak je ten příručí bohat?

— Byl chudší než já, ale vaše žena je bohata . . .

— Žena? Odkud vzala peníze?

— Ale z prodeje vašich knih!

— Tá—ak, — řekl spisovatel, tiše potřásaje svou holou a prázdnou lebkou. — Tá—ak! Z toho jde, že jsem nejvíce pracoval pro nějakého příručího? . . .

— Třebas, že to z toho vlastně tak vyplývá, — vesele souhlasil čert . . .

Spisovatel zadíval se do země a řekl čertu:

— Provoďte mě k mému hrobu.

. . . Bylo temno; pršelo, po nebi těžce plula mračna a spisovatel klepaje kostmi úsilovně kráčel k svému hrobu . . . Čert šel za ním a vesele si pohvizdoval . . .

* * *

To se rozumí, že čtenář je nespokojen. Čtenář přesytil se literaturou, a také lidé, kteří píší jen pro to, aby mu vyhověli, zřídka hodí se jeho vkusu. V daném pak případě čtenář je nespokojen ještě i s tím, že jsem ničeho nepověděl o pekle. Protože je čtenář spravedlivě přesvědčen, že po smrti přijde do pekla, rád by ještě za života zvěděl něco o pekle. Ale opravdu nemohu říci nic příjemného čtenáři, neboť pekla není, není pekla ohnivého.

které si lehko možná představit. Avšak je něco jiného a nezměrně strašnějšího.

Hned potom, jak lékař řekne o vás vašim příbuzným: „Umřel,“ vstoupíte v jakousi bezhraničnou, jasně osvětlenou říši a to je říše poznání vašich chyb.

Ležíte v mohyle, v těsném hrobě a před vámi přechází, vraceje se jako koleso, bídný život váš.

Pohybuje se pomalu do umučení a přechází — od prvního vědomého kroku až do poslední minuty vašeho života. Uvidíte všechno, co jste skrývali před sebou za života, všechnu lež a mrzkost svého bytí, všechny myšlenky své znova přemyslíte, spatříte každý svůj nesprávný krok, celý život váš se obnoví — do sekundy! A k tomu ještě, aby zvětšila se muka vaše, budete vědět, že po té těsné a hloupé cestě, po které jste šli vy, — jdou jiní a strkají jeden druhého a předhánějí se a lhou . . . A vy chápete, vy jasně vidíte — že to všechno dělají jen proto, aby časem zvěděli, jak je hanebné žít takovým hnusným, bezdušným životem.

Ale vidouce je chvátavě jdoucí k své záhubě, nejste nijak s to, abyste je varovali — ani křiknout ani pohnout se nemůžete a přání, pomoci jim, bude zbytečně rvát duši vaši . . .

Není to pěkné?

Přechází před vámi život váš a znova se vrací a znova jej vidíte od počátku . . . a není konce práci vašeho poznání a nebude jí konce . . . a hrůze muk vašich nebude konce nikdy . . . nikdy!

Přeložil *Ed. M. Cmunt.*

Co děti o sobě vypravují.

I.

Cesar.

Na venkově měla babička psa Cesara. Byl velice přítulný a běhal všude za mnou. Chodíval jsem s hochy pást husy. Na těch potulkách brával jsem s sebou Cesara. Jednoho dne, jak obyčejně, řekl můj soudruh Antonín, abych šel s ním na pastvu. Poslechl jsem a nezapomněl při tom na Cesara. Šli jsme toho dne na zorané strniště. Aby nám uběhla chvíle, zůstali jsme u blízkého mostu.

Most nebyl vysoký; proto jsme si nanesli dolů do vody drnu, slámy, hlíny a písku, čímž se utvořil malý ostrůvek. Antonín učinil návrh, abychom skákali s mostu dolů na ostrůvek. Nejprve skákal Antonín, potom já.

Když jsem padal dolů, Cesar nevěděl, co se děje, a proto skočil také, ale nikoli na ostrůvek, nýbrž do vody. Když dopadl do vody, vystříkla voda na mne tak nehorázně, že jsem byl celý pokropen. Nic jsem si z toho nedělal. Svítilo sluněčko a za chvíli jsem uschl.

Potom jsme skákali nanovo. Ale Cesara to brzo omrzelo a běhal raději mezi husami. Husy se daly do křiku a rozprchly se.

Chtěl jsem Cesara přivést, ale ve běhu jsem zakopl a vyvrkl si nohu.

Cesar přiběhl ke mně a začal mi lízati ruku.

Antonín mě vzal pod paždí a dovedl domů. Cesar měl dostati výprask, ale na moji přímluvu bylo mu odpuštěno.

Lístek ze školy.

Chodil jsem do páté třídy. Jednou přišel jsem do školy a viděl, kterak se spolužáci honí. Nemohl jsem ovšem odolati a honil jsem se také. Ale nepomyslil jsem na to, že přijde pan učitel a potrestá mne. Honil jsem se tedy bezstarostně dále.

Najednou vstoupil p. učitel do třídy a zpozoroval mě. Když bylo po modlitbě, zavolal mne k tabuli, abych mu odříkal báseň. Ale běda! Já jí neuměl.

Pana učitele přešla trpělivost. Napsal k nám lístek a poslal jej po jednom hochovi. Nechtěl jsem jíti domů, ale p. učitel mě přinutil.

Přišel jsem domů. Maminka nic neříkala. Ale tatínek stál za dveřmi u pokoje. Když jsem se naobědval, chtěla maminka, abych šel do pokoje. Já jsem řekl, že jdu na záchod, neboť mi sestra povídala, že je v pokoji tatínek s rákoskou. Proto jsem si pomyslil: kdo uteče, vyhraje.

Když tatínek odešel do práce, vzal jsem si učení a šel jsem do školy.

Ale bití jsem neutekl. Tatínek se večer vrátil domů a napráskal mi, abych ve škole netropil svévolností.

Balonku, leť!

Bylo to v neděli. Maminka mi řekla: Budeš-li hodný, koupím ti balonek.

Já jsem se přičinil, abych maminku nepohněval.

Odpůldne jsme šli na Velké Benátky. Na procházce jsme potkali muže, jenž prodával balonky. Maminka mi jeden koupila za desetník. Onen muž mi jej přivázal za knoflík.

Ale knoflík nebyl pevně přišit anebo byl balonek špatně přivázán. Zkrátka balonek mi ulítl.

Měl jsem po radosti.

Maminka řekla, že mi takovou věc již nikdy nekoupí. Já jsem se dal do pláče, ale maminka mi pohrozila, budu-li plakat, že dostanu co proto, i nechal jsem si zajíti chuť na nový balonek.

Špaček.

Když jsme bydleli v Karlíně, viděl jsem, jak hoši hrají špačka. Požádal jsem je, smím-li s nimi hráti. Oni svolili. Za chvíli přišla na mne řada. Začal jsem pálkovat. Ale nemohl jsem dlouho špačka strefit. Konečně se mi to podařilo. Napálkoval jsem jej, až vletěl do okna. Hra se špačkem se mi nevyplatila. Musil jsem za okno zaplatit 55 kr. a doma jsem dostal od tatínka hodnou výplatu, protože byla sobota.

Darebáci.

Nejmilejším soudruhem byl mi o prázdninách Tonda, syn vedlejšího hospodáře. Bylo to v sobotu

odpoledne. Uradili jsme se, že půjdeme v sobotu na vala. Když jsme tam přišli, počkali jsme chvíli, a potom vylezl Tonda na hrušeň. Ale běda! Sotva jsem začal natřesené hrušky sbírat, přiběhli zahradníkovi honící psi. Jeden mě popadl za nohavici a druhý zuřivě štěkal. Zahradník jej uslyšel a přiběhl. Vzal mne za ucho a začal mě práskati. Toho chtěl použiti můj soudruh a chtěl vzíti roh. Ale psi byli hbitější a chytli ho. Dostal také svůj díl a v neděli hajdy na radnici. Tam jsme dali každý 5 zl. a dostali ještě výprask. Od té doby zašla nám chuť na cizí zahrady.

Rozbitý nos.

Babiččina kobyla měla hezké hříbátko. Když povyrostlo, chodili jsme s ním na pastvu. Jednou odpoledne jsem si hříbě odvázal a šel jsem je pást. Koníčka míti vedle sebe a jíti pěšky — to mi nedalo. Proto jsem mu dal kousek cukru a sedl si na něj. Pokud jsem dával cukr, hříbě mě neslo, ale když jsem přestal, nechtělo mě už nést a dalo se do běhu. Najednou se zarazilo — ale já jsem se nedovedl zarazit a sletěl jsem dolů. Ohmatával jsem se po celém těle. Všecko bylo v pořádku, jenom ubohý můj nos ne. Nechtěl jsem to koníčkovi odpustit, uřízl jsem si prut a začal jej švihat. On mi však utekl. Dohonil jsem ho až v jeteli, kde se dal do jídla. Když jsem přivedl hříbátko domů, dostal jsem přídavek na svůj rozbitý nos, abych na něj tak hned nezapomněl.

Potrestaný darebák.

Když jsem byl na prázdninách a bylo parno, rád jsem se chodil koupat. Jednou babička povídala: „Půjdeš na pole!“ Vázali jsme tam pšenici. Šel jsem sice nerad, ale uposlechnouti jsem musil.

Vzal jsem žencům pivo a chleba se sýrem. Než jsem však došel na pole, již ze mne teklo. Náhodou potkám jednoho soudruha. Počkal na mne, až jsem k němu došel, a šli jsme se spolu koupat. Šaty a boty jsme nechali na břehu. Když jsme se vykoupali a oblékli, chtěl jsem se obout — ale běda! Našel jsem jen jednu botu a punčochu.

Prohledal jsem všecko, každou větší travičku, každé křovíčko, ale bota byla pryč. Snad náhodou nebo něčí vinou spadla do vody. Když jsem přišel domů zutý, ptala se babička, kam jsem dal boty. Řekl jsem, že do komory pod postel. Babička povídala, abych se obul. Já jsem jí pravil, že se mi paří nohy — a na tom zůstalo.

Když přišla neděle, šel jsem do komory, jakoby se nic nestalo. Potom jsem přiběhl a řekl jsem, že tam boty nejsou. Prohledali jsme všecko, ale boty jsme nenašli. Babička koupila nové. Ale můj soudruh to na mne vyzradil. Dostal jsem kapitální výprask a potom jsem se musil jeden den postit.

*

Autor uvedených povídek je 13letý, štíhlý výrostek dobrosrdečného, ale poněkud nejistého (snad od těch častých výplat, o nichž se zmiňuje) pohledu. Ptáš-li se ho po něčem, co vymyká se z obvyklého formalismu školského, postihneš kolem jeho úst zvláštní nevysvětlitelný, polo ironický, polo radostný úsměv. Na svoje dobrodružství chlapecká rád vzpomíná a popsal jich veliké množství. Patrně se mu však nedostávalo vychytralosti, ježto různé ty výpravy končí vždy skoro výpraskem. Sklonnost k bujnostem u něho vždycky byla — a dosud ještě zůstala. Ale jako meč Damoklův nad tím vznáší se všeléčivá rákoska tatínkova. Působí dojmem neobyčejně komickým líčení takové výplaty. Malý vinník hleděl se jí uhnouti všelijak: lhal, vymlouval se, utekl na ulici, do komory, do školy — ale resolutní tatínek neznal zapomenutí a smilování. Nikde však nenajdete ani stínu hořkosti proti této neúprosné spravedlnosti otcovské. Naopak již nadpisy vzpomínek označuje své jednání za trestné. Při tom probleskuje každou prací zvláštní humor — řekl bych humor z nouze, smířený s osudem, radost nad tím, že už je všecko odbyto.

Pokud jsem se mohl sám přesvědčiti, účinkoval u tohoto hocha tělesný trest. Jeden z učitelů stěžoval si ve škole, že lže a odmlouvá. — Otec dostal lístek — a od té doby chlapec byl jako vyměněn. Nejen se stal jaksi usedlejším, ale i pořádnějším a přičinlivějším. Přiznal se mi, že dostal, „co se do něho vešlo“.

Sloh jeho připomíná mi práce žáků jasnopoljanských, ač se obsahově ovšem liší. Chlapec má živou obraznost a umí hbitě vyprávět ústně i písemně. Píše tak rychle — a nedovede jinak — že ani nemá zdání o spoustě pravopisných chyb, jež natropí. V povídce „Špaček“ jsem jich napočetl 20 (i slova píše dohromady) — jinak jsou však tyto práce uvedeny téměř doslovně, jak byly napsány. Rovněž nadpisy jejich vymyslil si autor docela samostatně.

Zajímavo je také, že tento chlapec v prázdných chvílích čte povídky indianské a sní o životě na preriích. Ale snění svému se nepoddává, maje dobře vyvinutý praktický smysl pro život. Chce býti strojníkem a nevyšinul se ještě k tomu, aby hleděl papírové své sny o lovech a bojích stělesniti, naopak je si vědom, že jsou to pouhé, třeba krásné pro něho iluse. Na konec připomínám, že dle klasifikace jest jedním z nejslabších žáků první třídy měšťanské školy.

II.

Mladší bratr Alejův (Dostojevský, Zápisky z mrtvého domu). Jedenáctiletý klučina měkkého výrazu v tváři, s krásnýma černýma, důvěřivýma očima, jimiž vidíš až na dno duše. Při pohledu na něho zapomínáš na stesk a bezděky se oddáváš čisté radosti, jakou vzbuditi může jen blízkost nezkažené, rozvíjející se duše dětské. Jedna z povah, na níž se hříchu dopouští toliko skutečná tupost a omezenost; duše, jež otvírá se jako květ každému úsměvu lásky a dychtivě ssaje jeho záři. Hošík, vědomý si svého nadání, ale skromný, beze stop ješitnosti, a proto ode všech spolužáků milovaný. Dal popud ke spolku

chlapcu, kteří si navzájem slíbili, že nebudou nikdy lháti — něco u dětí neobyčejného.

Na vnímavém tomto chlapci jako na desce fotografické obrážejí se všecky vlivy jeho okolí, na štěstí vývoji jeho příznivého. Neujde mu nic a dovede věrně reprodukovat, co slyšel třeba před rokem, tak věrně, jako by se stalo včera. Jsou to vtipy a žerty dorostlých (někdy dost obhroublé, ale nikdy neslušné), vypravování ze studentských let o profesorech a žácích, historky o známých osobách (a těch je mnoho!), vzpomínky otcovy na minulý život, na válku v roce 1866 a j. Jistě bylo mnohé, co nemusil ještě slyšet, ale mladá tato rostlinka, jako by tak byla stvořena, že si vybírá a vybrala vždy jen to, co jí prospívalo ke vzrůstu a rozvoji.

K pokleskům a „hloupostem“ dětským, celému životu svému se přiznává otevřeně. Ze všeho je vidět bahodárný vliv mírné, rozumné kázně domácí. Jeden z hochů, který jistě nikdy nepocítil surovosti nespravedlivého trestu a napravován byl jen láskou a dobrotou. Poslyšme, jak si vzpomíná na svátek sv. Mikuláše:

Letošní sv. Mikuláš.

Když jsem odpoledne přišel ze školy, těšil jsem se na noc, jak bude tatínek nadělovat. Napsal jsem si úkol z fysiky. Potom jsem vytáhl mušle a několik jich označil jmény. Ale mnoho jsem jich neznal. Umýval jsem mušle tak dlouho, až byly čisté. Některé, jako tygrovku, úseň mořskou, jsem natřel olejem, aby se leskly. Zatím už bylo 7 hodin. Tatínek zrovna přišel od kupce s ořechy a kaštany. František koukal, kam tatínek nadělení dává. Tatínek šel do pokoje a díval se, nepozorujeme-li ho. Francek, moudrá hlava, odskočil ke kastlíku, kde máme zábavné knihy, a vytáhl jednu z nich, jako by ji četl. Tatínek se svlékl z kabátu a vrátil se.

Po večeři šli jsme hned spát. Já a Francek jsme čekali, jak bude tatínek nadělovat. Francek, hloupý kluk, pořád vystrkoval hlavu a tatínek ho viděl. Konečně usnul. Tatínek již šel pro nadělení. Ale v tom se Francek vzbudil a dělal hlouposti. Já ho natřel přes hlavu, on vypískl. Tatínek poznal, že nespíme, a vrátil se. Na mne šly dřímoty a já usnul. Ale Francek ne a ne spát. Asi v 11 hodin mě zase probudil a pošeptal mi do ucha: „Arnošte, Mikuláš je u okna!“ Kouknu a slyším šramot, ale nikoho nevidím. Škrábu se pomalu z postele. Rozhlédnu se po pokoji, ale kde nic, tu nic. Vrátil jsem se do postele a Francek se mi vysmál. Asi za $^1/_4$ hod. usnul, ale já nemohl ani oka zamhouřiti. Venku se strhl vítr. Skleněné dvéře se otvíraly a působily lomoz. Nespal jsem až do pěti hodin. V 5 hod. tatínek rozsvítil lampičku. Maminka se také probudila, ale zas usnula. Konečně jsem usnul i já. Ráno se ptala maminka tatínka, jest-li nám nadělil do punčochy. „Když nespali a pískali pořád, nedostali nic.“ — Já jsem to slyšel na posteli a myslel jsem si, jak za to Francka spražím. Bouchání dveří venku bylo stále zuřivější. Vzpomněl jsem si při tom, jaký asi to byl hluk, když ta banda podloudníků, jíž velel kněz, dobývala Valsigorod (krvavý román: Mlýn na lesní samotě!). V tom se také tatínek probudil a běžel přímo k oknu. Já povídám: „Francku, ta větší punčocha je moje!“ — Františk přistavil k oknu židli a křičí: „Arnošte, ty punčochy jsou nějak scvrklé!“ Dal jsem se do smíchu. On hned věděl, že jsem to na něj narafičil. „Poslouchej, když nám nikdo nenadělil, nadělíme si sami.“ Vyskočil jsem z postele. Francek mě vedl do kuchyně. Každý jsme si vzali 2 jablka a 5 kaštanů. Když přišla maminka, dala nám místo 12 jablek jen 6, místo 30 kaštanů jen 15 a místo 20 fíků dostali jsme jen po 15. Svým nadělením jsme si mnoho nepřivydělali.

Jiné vzpomínky jeho jsou rázu anekdotického. Vane z nich taková srdečnost, a přimyslíte-li si k tomu ještě malého jejich skladatele s dlouhými měkkými „vichry“ (Nikolinka v Tolstého Dětství), nemůžete se při jich čtení ubrániti zvláštnímu, milému dojmu. Podávám je věrně, jak byly složeny.

Březnový sníh.

Nastal březen. Ráno, když jsem vstal, chtěl jsem se umýti. Ale v kuchyni nebylo vody. Chtěl jsem ji přinést. „Dneska se musíš umýt sněhem“, pravila maminka. „Březnový sníh je zdravý.“ Já hlupák šel. Den před tím skládali uhlí. Když jsem se umyl, vrátil jsem se domů. Tam se mi vysmáli. Koukl jsem se do zrcadla. Byl jsem jako Ašant.

Vojáci.

Hráli jsme si na vojáky. Dobývali jsme kůlnu. Já jsem byl generálem. Sekal jsem do nich jako do jitrnic. V tom zavřeli kůlnu, ale já jsem v boji neustával. Tu jeden voják vzal železnou tyč, která mu sloužila za dýku, a bodnul mě pod oko. Když jsem přišel na kliniku, smáli se mi a říkali: „Žižka bojoval u Rábí!!!

Na ledě.

Šli jsme na led. Jezdil jsem jako čertík. Tu se jeden přede mnou natáhl. Dal jsem se do smíchu a povídám: „To si dělaj, to je dobré!“ Ale za chvíli jsem byl zase já na zemi. Nyní jsem stržil výsměch já! Teprve potom jsem si vzpomněl na staré přísloví, že na posměváčky také dojde.

Ve strouze.

Já a sestřenice šli jsme na výlet do lesa. Musili jsme přes strouhu. Já ji přeskočil, ale sestřenice zůstala vzadu. Skočím zase zpátky, abych jí pomohl. Velím: jedna, dvě, tři! Já jsem přeskočil, ale sestřenice byla ta tam. Konečně se začala škrábat ze strouhy. Když vylezla, pravila plačtivě: „Proč jsi tam, Arnošte, za mnou neskočil?“

Podobných historek napsal náš malý hrdina mnoho. Tvoří rychle, mnoho čte a hodně myslí. I z uvedených prací lze poznati živý jeho tempe-

rament. Ve škole bývá pozorný a je opravdu zbožný. Při tom sleduje všecko: věděl o Polenském procese, znal anekdotu z říšské rady o tom, co je ve Vídni nejméně oblečeno, úzkostlivě stopuje válku Burů s Angličany. Veliký vliv na tohoto chlapce má jeho starší sestra, které prý je podoben tváří i povahou. Život šťastného toho dítěte pluje beze změn a pohybu, ale při tom nepozoroval jsem ani stopy přestárlosti, nýbrž ve všem pravou, dětskou veselost a bezstarostnost. Na ulici rád se proskočí a třebas i pošťouchá s druhými, doma čte, maluje, vypravuje — a zase naslouchá vypravování sestřinu nebo otcovu, chodí s tatínkem na procházky, a ten mu vysvětluje, co ví. S několika hochy ze sousedství náš Alej zřídil si divadlo — a měli byste ho slyšet vypravovat o Faustovi, kterého hráli. A prosím, to je Faust ne vypsaný z Kopeckého, ale samým ředitelem divadla za pomoci ostatních účinkujících sestavený a vymyšlený! A jak krásně! Škoda, že nemáme více místa a že sám autor se pochlubil jenom ukázkami této své tvorby! *Ak.*

Literatura.

Z naší mladé lyriky.

II.

Milan Fučík: Cantus firmus. Básně 1897—9. (E. Weinfurter, 1·20 K.) Pan Fučík dělá se apoštolským mentorem celé naší mladé i méně již mladé básnické generace. Sebevědomě a pohrdavě láme třtinu nad zásadou „l'art pour l'art“, která prý je totožna s p. Macharovou afektací (p. Fučík, Bůh milý ví jakou logikou, potahuje k tomu „emfatickou retoriku“ prologu z Confiteoru), a nad dělanou chorobností „svých některých kamarádů“. On chce proti oběma zapěti „píseň síly, píseň lásky, radost práce, pýchu mládí, píseň života“. Pryč s knihami filosofů! pryč s nekonečnými a bezvýslednými úvahami o záhadách života! Spokoj se, že jsi zdráv, že máš dobrého a věrného druha, že máš co jíst a pít, plň, co ti káže povinnost, a jdi s vroucím chvěním vstříc té velké chvíli, kdy žena milovaná a milující bude tvoje celá, celá! Och, vy všichni ubozí, politováníhodní mudráci, kteří si tolik lámete hlavu všelijakými skrupulemi, hle! jaké snadné, hravě přístupné štěstí klade p. Fučík před vás, jen po něm sáhnout! nepotřebujete nic jiného, nežli následovat Voltairova „cultivez votre jardin“ a změnit se v řádné, krotké a přičinlivé občánky, kteří nechají nebe i zemi s pokojem a táhnou bezmyšlenkovitě pluh své existence. A vy, kdož trpíte různými jinými výstřednostmi a zvrácenostmi, vezměte si příklad z toho poblázněného mladého muže, který je ženichovsky zamilován, který slzí blahem při pouhém doteku zbožňované dívky, který čte z jejího obličeje, smí-li se smáti nebo má-li být sklíčen, a který líbá čtyřlístek jetelový, „drahý symbol svojí touhy“, za to, že mu slibuje krásnou budoucnost po boku jeho čarodějky . . .

Viděti, že obsah p. Fučíkových básní nevyniká duševní hloubkou. O nic lépe není s jeho výrazovými prostředky, jež jsou co nejprimitivnější a nejbanalnější „rhétorikou“. Na důkaz tenhle kousek:

> Jen soucit ne, — chci zůstat silným.
> Ty myslíš, že tě opustím,
> když nepláču nad tvoji bídou . . .?
> Zde ruka má a vše, co mým!
>
> Jen plakat ne, — chci zůstat silným.
> Je dobře ti už, bratře, zas?
> Těm ale nevěř, kteří pláčí,
> jich soucit spíš ti zláme vaz.
>
> Jen baby zdvihnou křik, když hoří,
> a shoří při tom celý svět;
> víc úsměv zmůže nežli slza,
> ta zvětší jenom pal tvých běd.
>
> Jen soucit ne, — chci zůstat silným.
> Já plakat, pane, neumím,
> a raděj snesu od slabochu
> výčitku, že jsem bezcitným.

Nepřispívá p. Fučík pseudonymně do Ma-lých no-vin pro dě-ti? Tam bývají takové poučné naivní a ukrajované říkánky. (NB. S tou neschopností k pláči není to u p. Fučíka tak hrdinské; v jedné ze svých pozdějších básní pláče usedavě na ňadrech své milky, jež mu hladí čelo a chlácholí ho: „Neplač, hochu!“, — a zapláče prý si zase rád).

*

Jan Patrný: Písně mládí. (F. Šimáček.) Pan Patrný miluje jako p. Fučík záchvaty junácké bujarosti, ale bouřlivější a divočejší (Píseň mládí, Má píseň, Boj chci, Pochod mládí, Sylvestrovská píseň): plné poháry, měkké a sladké děvy, hlučné jásavé písně, výskavý smích, opojné, závratné hýření, vášeň, jas, vír, hřmění, to je, co ho uvádí v nadšení, čím plane a k čemu volá. Kdybychom mu měli na slovo věřit, musili bychom ho mít za velkého uživače v oboru smyslných rozkoší. U p. Patrného však zdá se to vše být spíše toužebným ideálem nežli skutečností. Aspoň spůsob, kterým opěvuje své některé krásky, svědčí vzdychavému a hekavému sentimentálnímu seladonovi, jenž k nim vzhlíží jako k posvátným, andělským bytostem, těžko přístupným, vznešeným a nedotknutelným. Nýti, teskniti, marně ruce vztahovati, čekati a ždáti je jeho údělem, jejž přijímá s odevzdanou vytrvalostí a trpělivým zanícením. Proti p. Fučíkovi má tu přednost, že má slušnou zásobu osvědčené, květnaté, básnické fraseologie, že umí dát svým slohám plynný a obratný spád, že dovede dělat hybné a pružné verše, které se zvučně čtou. Sem tam není arci nouze o myšlenkový kotrmelec, zvláště když zachce se p. Patrnému zamodernisovat si jako v „Sonetu devatenáctému století“:

> Co požárů ti plálo v rudé záři
> na šerou cestu jako slunce ranní,
> co obětí tvém tkvělo na oltáři,
> co hříchů, krve, ruin a kleteb lání.
>
> Ať křídla tvá ti rvali bludní tmáři,
> ať starých řádů puch tvé dusil plání
> ty vzletem svým chtěl's k božské dospět tvaři
> a čistou zář snést v lidstva kolotání

Co byla vina tvá? — Jen sny a klamy!
Dnes po tom všem ke sklonku tvého věku
se vzpíná opět zvíře ve člověku
a jasná hesla tvá a tvoje touhy
jen kouzlem tajemným mu smysly mámí,
jak vůně pohádek a přelud pouhý.

Na větách jako „co obětí tvém tkvělo na oltáři“, „ať křídla tvá ti rvali bludní tmáři“ a p., vidí čtenář, co jsem tvrdil o zásobě poetické fraseologie u p. Patrného, a na závěrečném šestiverši může se poučit, co je básnické žvanění.

*

Alfons Breska: V zajetí trpaslíků. (E. Weinfurter, 1 K.) Pan Breska tvoří s p. z Lešehradu a s p. z Wojkowicz výraznou skupinu, zajímavou tím, jak nápadně připomíná romantickou školu německou. Nejvíce to ovšem platí o panu z Wojkowicz. Pan Breska podává nám ve svém skrovném, vybraném sešitku (připsaném pí Hanně Kvapilové) sedmnáct čistě vypracovaných, jemně a tiše rozdýchaných krátkých básní, v nichž vycifujete duši uráženou a bodanou každým dotekem reality, prchající od ní do daleké samoty a snu, naplněnou bolnou, do šíra a neurčita rozpjatou touhou. Chtěl by, zatím co venku burácí vichřice a úzkostné hlasy zní v potemnělém údolí, sedět v kouzelném zátiší komnat u nohou bílých zlatovlasých princezen, dát se hladit jejich táhlou, sladkou rukou a ukolébávat se v snění; bloudit v hlubokých opuštěných hvozdech kolem skrytých, tajemných tůní, nad něž se sklánějí čaruplné Sylfy; hodit ve vílích zahradách potopených v bělostných snivých květech a vonných poupatech, na něž se řinou zlaté proudy zapadajícího slunce; v neznámé dálky vyjet, rek báje se stříbrným štítem a zlatým rohem, hledat a osvobodit zakletou dřímající paní srdce svého; — ach, což on ví, čeho by se mu chtělo!

A chorou touhou umírám
po zlatém štěstí neznámém,
ach, po čem, Bože, nevím sám,
jen teskná touha v srdci mém.

Je to ona bezpředmětná, nekonečná touha německých romantiků, které dal Novalis na vždy klasický symbol v modré květině svého Jindřicha von Ofterdingen. U p. Bresky zvrací se v posledních číslech sbírky v skleslou beznadějnou truchlivost, která zní žalovavými, malomyslnými tóny umírajícího. Tak v „Bosé kněžně“:

Je konec bludných nadějí,
smutná jak mládí sirotka
jde moje duše závějí,
kde ani vlka nepotká.

Sněhovou bloudí vichřicí,
jak bosá kněžna závějí,
krev z jejích nohou prýštící
do světlých kane šlépějí.

A všude teskná samota,
zda rohy v dálce zaznějí?
Jen černý havran skřehotá,
je konec bludných nadějí.

Každým spůsobem je v mladé lyrice nemnoho zjevů tak ryzích, tak zcelených, tak jímavě zladěných, tak delikátních a zdrželivých jako autor této sympathické sbírečky.

Em. šl. z Lešehradu: Atlantis (Nákl. vlastním, 2 K). Projděme některá čísla této pestré a velmi poučné sbírky. Zátiší: Básník bloudí nejraději v oněmělých chodbách sirých údolí, kde vánek duje olšemi a kde šero bývá nejsladší. Tam v rozvalinách straší kradmé sny, když měsíc jako sešlý ponocný s lampou vychází do polí. Básník naslouchá zde o půlnoci, jak vítr blouznivý si hledá cestu mezi topoli. Ultima Thule: Zatím co venku na lukách pryskyřníky opět rozkvétají, uchyluje se básník do teskného, zasmušilého hvozdu rozložitých dubů, kde tmavé květy skabios ve věčném pološeru vydechují sladkou vůni, a kde sametoví lyšajové s okem nudy na křídlech poletují kalným vzduchem. Snivý, nahý kralevic, s diamanty v černých vlasech, kráčí zadumán do temných hlubin. Pod nohama svítí mu beryly a chrysolithy. Na nejvyšším štítu vrchů trůní půlměsíc, němý, zamyšlený nad záhadou básníkova žití. Oči: V mlhách a temnotě kupí se zlacené báně, sloupy a kříže města. S groteskní stráně vysoké, šedé skály dva muži ve zvetšelých krojích hledí na ně upřeně, přísně a němě lstivými, supími a žhavými zraky. Pak kreslí berlemi nad svojí hlavou bizarní znamení. Dnes večer: Básník žije v tiši kláštera jako středověký zbožný mnich, zahrabán v dumy. Kloní se nad misal, kde mrou táhlé světice. Slzy kanou mu na hruď při modré záři luny. Jeho cela kvete v růžích, a kolem něho vznáší se plno andělů, s mírem na rtech a s palmami v rukou. Vyznání: Autor přál by si žít v rytířském věku, kdy žili ještě báječní reci se zlatými přilbami a křehké, žárlivé ženy s plnými ňadry, kdy bardi zpívali ke kytarám v měsíčních nocech pod okny černých, věžatých hradů. Vrženy kostky: Zakuklenci s maskami a v šedých hávech, s kalenými dýkami pod plášti, svékli básníka z šatů, spoutali a pod klenbou sklepa osvětleného svíčkou konají nad ním soud. Zvedají smrticí dýky, aby mu probodli srdce . . .

Myslím, že není více zapotřebí, abych mohl říci, že sbírka pana z Lešehradu zahrnuje v sobě celý známý aparát německé romantiky. Všechny její běžné motivy: mnich, jeptiška, rytíř, panoš, páže, král, troubadour, loupežník, duchové, rusalky, a všechna její běžná scenerie: klášter, hrad, sklepení, zříceniny, měsíční svit, šerá lesní zátiší a p. (Ludw. Jacobowski) vystupují tu v různých variacích a podobách. A táž příbuznost platí ovšem i psychologicky. Některá čísla vyzývají přímo k přirovnání reminiscencemi, jež v nás budí. Není na př. možno nemysliti při básni Melancholie na Schwermuth Brentanovy choti Žofie Mereanové nebo na Lenauovu An die Melancholie; při básni Zklamání na Eichendorffova Schatzgräber; při člunuvé básni Jezero slzí na Schlegelovu (Bedřicha) Der Schiffer (srv. i V člunu s Göthovým Der Fischer) atd. Jenže romantika pana z Lešehradu má nová slova pro duševní stavy: spleen, nuda, dávné závrati, šedivé chvíle, nové obrazy a nové přívlastky, jež dodávají dotyčným náladám původního, často velmi silně

vnukavého reliefu. Pan z Lešehradu je také živější, prudší, přirozenější a bezprostřednější nežli jeho němečtí předkové. Pěkné básničky daří se mu zvláště tam, kde jeho dětská („do našich srdcí, těch dobrých a dětských a smutných“), roztesknělá duše nalézá shodný výraz v prostonárodním tónu. Čtěte na př. Listopad:

Až bude listí schřadlé
na snětí,
a v trávě plody spadlé
ležeti,

tichounce půjdu travou
illusí:
stesk bude znít nad hlavou
z haluzí.

Vzpomenu opět času
ptačích snů,
i krajů plných jasů,
letních dnů.

Uvidím zlaté brouky
třpytiti
a zelenavé louky
svítiti.

Zas budu cítit štěstí
v prsou svých,
a uschlé stromy kvésti
v alejích.

Mha padne. Ticho všude
nastane
a v dálce slunce rudé
zaplane.

U dvou prosaických čísel Dýmka a Chudé bledé dítě poznamenává autor, že jsou „volně dle Mallarméa“. Rád bych věděl, co je pak ještě slovný překlad, když tohle má být „volně dle“.

jv.

Výtvarné umění.

Umění z ulice.

Nazval jsem tuto kapitolu „umění z ulice“. Až dosud myslívá se pod podobným názvem umění plakátové, které svojí magnetičností, vábnými liniemi má doporučovat ten který podnik. Chci poukázat na věc jinak.

Mám zde na zřeteli naše výklady obchodů s uměleckými výrobky, které jinde jsou dost správným vodítkem vývoje domácího umění, uměleckého průmyslu a které, jak mám za to, jsou dost důležitým živlem výchovným pro to naše obecenstvo, jež nezabloudí do Rudolfina, ještě méně pak do intimních síní Mánesu nebo Jednoty.

Mám tedy na mysli to, co hlavně ulice dává k disposici našim uměleckým požitkům. Jest to umění reprodukční uměleckých děl a obrazů, které na štěstí jest v poslední době u nás na značné výši. Odečtete-li větší procento reprodukcí lakýrnických, kterými vycpány jsou výklady pražských obchodů, naleznete tam přec něco, co by ve vás vzbudilo pocit radosti.

Tak hledí do ulice portrét z péra Maxe Švabinského. Jest to žena-mládí, které jakoby právě z kukly motýlí se vylíhlo. Tak naivně, ale plně, měkce modelovaná hlava ženy, která zvláště ve výrazu očí má mnoho něhy, spočívá na hrudi nesoucí jemné znaky probouzejícího se života. Vzácná linie p. Švabinského sladila všechny tony černobílé v život mládí, halící se v měkké, bohaté roucho nadějí a živící se vůněmi bílých květů fantasie. Pel toho mládí jest nesetřen, každý rys tak nenásilně kreslen, rty volně puštěny a oči, černé oči, odstoupíte-li od obrazu, stále hledí na vás svým velikým, kouzelným pohledem. Pohled tohoto portrétu prozrazuje jemného portrétistu. V očích leží všechen význam portrétu. Péro p. Švabinského jest velmi jemné, a jsem přesvědčen, kdyby zaměnil je rydlem, daleko více by kvality svého díla zjemnil a dal tak základ českému leptání.

Další věc, která venku zajímá, jest sousoší Adam a Eva, naším lex Heinze z Katolických Listů prokleté. (Sádrový odlitek.) Připomíná nám, že žil také český sochař Václav Levý a že měl opravdu velké aspirace na to, být jmenován sochařem umělcem. Adam a Eva pocházejí patrně z pozdější doby umělecké činnosti Levého. Jeho škola byla v Mnichově u Schwanthalera, což sousoší prozrazuje. Neváže se sice na svého mistra, ani na antiku, kterou tam viděl — Schwanthaler je poněkud strnulý a míval snahu kopírovat antiku — Levý na tomto sousoší pohybuje se na volném poli modelace moderní, což formy obou těl prozrazují. Modelem nebyly mu sbírky mnichovské ani vatikánské, zvláště Eva má plnější formy. Adam jest dosud tradiční, připomínající školu mnichovskou (Thorwaldsena), jeho hruď jest poněkud těžce modelována. Pokud se týká výrazu tváří, ty jsou až příliš sladce zpracovány a připomínají víc konvenční tváře antiky. Sousoší samo jest dost šťastně vystiženo. Akt zvláště jest dobře vystižen přímým pohledem Evy, který v tvář Adamovu se noří a svůdnost stupňuje.

To by byl skulpturální požitek nalezený ve výkladu. Ještě mám jeden dojem. Reprodukci obrazu Quida Mánesa: Křesťanské cvičení na Domažlicku. Z hlučícího davu na ulici vede nás Q. Mánes do světnice dřevěné chatky, do které sousedi, sousedky a děti ve svátečních úborech se shromáždili, na cvičení náboženské. Stařičký kněz stojí uprostřed a vykládá dětem patrně tu typickou otázku: kolik je pánubohů, a děti buď stydlivě nebo se skrytou čtveračivostí jej sledují. Dětí před ním nacpáno a v zadu kolem stolu vážnější sousedé asistují aktu, zajisté velmi kdysi váženému na venkově. Dusná atmosféra nízké světnice s dřevěným stropem provátа jest čerstvým vzduchem, malým otevřeným oknem proudícím, který s sebou přináší paprsky jasné zeleně venku jásající. Bohužel, neznám originálu (v majetku prof. Maixnera), ale zdá se mi být přece reprodukce poněkud fabrickou chromolitografií, v barvě sice dost bohatou, za to v souladu, v celkovém tonu slabou. Pokud lze z reprodukce souditi, ční obraz rozhodně nad tehdejší produkci školy historické, jest tak realně koncipován, typy tak svérázné, u starých zamyšlené, u dětí buclatých a zdravých, jichž nosíky ztrácejí se v tlustých tvářích, radostné, slavnostní.

To jsou tak zběžně zachycené dojmy, na které chtěl jsem proti všem pravidlům kritiky upozornit.

Chtěl bych vzbudit zájem o to umění z ulice. Chtěl bych ho vzbudit tak, jak jsem ho zažil. Kdysi stál jsem u výkladu, kde vedle Böcklina byl vystaven Meunier. Byl to malý bronz, figura dělníka, který po práci svlažuje své hrdlo douškem nápoje. Vyhublá, zdeformovaná postava, obalená hadry.

která snad ještě před chvílí sklánela se nad výhní a bušila kladivem, nyní pohodlně se rozkročila, opřela ruku v bok a druhou nahýbá baňku, aby její obsah vylila v zprahlé hrdlo.

Prostý pán s dámou zastavili se u výkladu, radovali se z té dychtivosti žíznivého, udřeného dělníka a pocit radosti a pocit ukojení naplnil i je a zajisté měli pravý požitek z uměleckého díla.

Takový pocit bych chtěl vzbuditi u těch, kteří porozumějí těmto řádkům. *L.*

Hudba.

Hlahol plzeňský. — Otakar Málek.

Z umělé hudby české rozvinul se před hudbou dramatickou, symfonickou a komorní — zosobněnou jmény Smetany a Dvořáka — nejdříve a nejúspěšněji zpěv sborový. Není to náhoda. Sborový zpěv měl pro svůj ranný rozkvět nejpříznivější společenské podmínky v národním bytu českém. Od písně lidové šlo se o stupínek výš: ke sborům vlasteneckým a společenským. Václ. Veit, Arn. Tovačovský, Jan Knahl, J. L. Zvonař, hlavně pak z nich nejčelnější tvůrce sborů, Alois Jelen, vytvořili tu mnohá pěkná díla. Ale pravý, umělecký zpěv stvořil teprve Pavel Křížkovský, největší skladatel z doby předsmetanovské, umělec, nepředstižený na poli sborového zpěvu ani samým zakladatelem české opery a básně symfonické, Smetanou, ani největším symfonikem českým, mistrem Dvořákem, tím méně Bendlem. Ze skladatelů po Křížkovském byl Bohumil Vendler bez odporu předním ze skladatelů vokálních. Tyto úvahy vybavily se asi mnohému při zvěstech, že plzeňský Hlahol chce jeti — obětavě ve prospěch umění českého — do Paříže k zápasům pěveckých sborů. A skutečně zdatný český „Hlahol" mohl by býti vítězem při volbě děl umělecky svérázných, národně významných. Paříž, toužící stále po nových a nových dojmech původních děl, zatleskala by českomoravským písním lidovým, uvitaným v kytici buď Malátem nebo Vendlerem. Podivila by se rázovitosti některého sboru P. Křížkovského. Přijala by s povděkem sbor Smetanův neb Dvořákův. Zalíbil by se jí některý z četných děl Bendlových dobře volený sbor, než by byl celek uzavřen naším Vendlerem.

Ale z toho všeho nemá Hlahol plzeňský — setrvá-li při volbě děl, jak je zpíval o svém koncertu v Rudolfinu dne 18. března — na svém pořadu ničeho, vyjímaje Vendlera. Páni Nešvera, Foerster, Palla a Novotný vytvořili sice díla zajímavá a cenná, ale nerozšířili hranic českého sborového zpěvu, nepřinesli ničeho nového. Výkon Hlaholu plzeňského dlužno posouditi příznivě: k úkolu sbor se připravil dokonale. Stojí u nás bez soupeře, nevyjímaje ni Hlahol pražský. Hlahol plzeňský dokázal, že přes dobu úpadku sborového zpěvu může posud zdárně prospívati pěvecké sdružení, poslušné pokynů a vedení svého sbormistra, přísného v uměleckých požadavcích. Hlahol plzeňský má takového v panu Norb. Kubátovi.

S Plzeňskými o úspěch závodil téhož dne mladý pianista pan Otakar Málek. O týden dříve hrál také na potštýnském večírku. Je to umělec technicky hotový. Rozvíjí zvláště skvělou stupnici odstínu síly, od šeptavého pianissima do mohutného fortissima, kde jiným virtuosům praskají struny. Jinak zůstavil mladý, pilný, ale patrně ve volbě děl ještě neustálený umělec posluchače ve mnohých pochybnostech, bude-li knězem skutečného umění neb jen prodavačem pozlátkových cetek. Má na svém pořadu ve světovém umění velmi málo významné umělce. *K—ý.*

Berliozovo „Te Deum".

Druhý koncert Hlaholu v Praze 24. března.

V hudebním umění jsou díla, která pro svou složitost, rozměrnost, velkolepost a spojené s nimi veliké oběti hmotné nebývá popřáno slyšeti ani skladatelům ani celé řadě pokolení lidských. Vhodné provedení jich je pravým uměleckým svátkem. Takový svátek připravil Hlahol náš Berliozovým „Te Deum". Budeme dlouho vzpomínati toho uměleckého činu. Ani dějepisec nepřejde ho mlčky.

„Te Deum", tento velkolepý zlomek dramaticko-epické, Berliozem zamýšlené, ale neprovedené hudební básně: „Návrat prvního konsula z tažení do Italie" na oslavu Napoleona I., slyšela Francie a sám skladatel, svojí hloubkou citu a pojímáním hudby jediný z románských skladatelů, hodný stanouti po boku Beethovenově, jen jednou, v chrámu sv. Eustacha v Paříži r. 1855. Tenkrát otvírali průmyslovou výstavu.

Také v Německu hudebně podnikavém bylo celé „Te Deum", pokud známo, provedeno pouze jednou, po smrti Berliozově, ve Výmaru r. 1884. Provedl je Německý hudební spolek, ovšem v obsazení značně omezeném.*) Utvořiti sbor téměř tisíce pěvců a 160 hudebníků, jaký měl Berlioz v Paříži, rozděliv jej ve tři skupiny: na kůru, u oltáře a sbor 600 dětských hlasů v postranní lodi chrámové, sbor s pěti řediteli, použivšími tehdy poprvé elektrického spojení, mohla jen Paříž. A to pouze ve chvíli veliké národní, kulturní slavnosti.

Ostatně přinášené oběti jsou hodny díla tohoto hudebního stavitele věkovitých pyramid a zahrad Semiramidy. Berlioz, titan-umělec, kráčeje neohroženě k novým, myšlenkovým břehům, používal s oblibou všemožných zvuků a nástrojů, aby zvětšil a rozšířil sílu výrazu hudby a rozbil všechna pouta myšlenku tísnící. O dílech, jako je „Te Deum", radno nepsati buď nic anebo mnoho. Stojíc hodnotou vedle jeho „Requiem", plném síly dramatické, „Te Deum" Berliozovo vyniká nad ně zase hloubkou

*) Berlioz předpisuje 25 prvých, 24 druhých houslí, po 18 violách a cellech, 16 bas, po 4 flétnách, hobojích, klarinetech a lesnicích, dále 12 harf kromě celé řady nástrojů žesťových a bicích.

citu, větší jednotou slohu a postižením ducha zbožnosti všemi novodobými prostředky.

Bohatství kontrapunktické práce ve fuze části prvé, „Tě boha chválíme“; v části druhé mocné stupňování trojsboru nebešťanů, apoštolů a vítězné církve, zpívané střídavě sborem ženským, potom tenory a naposled sborem basů, po kterých vždy vpadá celý sbor, až vrcholí vše v mocné síle, překonané později pouze číslem závěrečným „Věříme v Tebe a chválíme Tě“; další dva díly, kde prostými prostředky skladatel postihuje stísněnost a prosby duší v očistci, jako část pátá, kde solo tenoru, k němuž připojuje se celý sbor lidstva, zdrcuje posluchače mocným výrazem shroucenosti a pokory člověka před vznešenou velebností božskou až k mohutnému závěru, číslu zvukem nejvelkolepějšímu, kterým chlubíval se rád sám slavný „virtuos na orkestr“: to vše vynucuje uznání a obdiv žadatelů nejpřísnějších.

Dílo, ač složité, nepřekročuje svými velkými požadavky sil výkonných umělců. Nástup ženského sboru, v pianissimu na fis v druhém čísle, je pro dechový rejstřík ženského hlasu, pravda, oříšek dosti tvrdý, jako prodleva na D v basech, která zněla v mužském sboru Hlaholu plně, sytě a přece měkce. Ovšem, v prostředky hlasu lidského nebyl Berlioz zasvěcen tak dokonale jako v hudbu instrumentální.

Znamenitému provedení, za něž nelze býti dosti vděčným, věnoval prof. K. Knittl své nejlepší síly a schopnosti. Žel, že nebylo lze umístiti jinde zešťové nástroje. Tuby kryly chvílemi celý sbor i ostatní orkestr. Tenorové solo zapěl krásně s hlubokým pochopením pan Ed. Krtička. Svěžest jeho hlasu nesetřely ani abrahamoviny, které náhodou slavil v týž den.

Před „Te Deum“ byla provedena M. Bruckova „Římská panychida“, dílo zkušeného, umění vážně pojímajícího a vzdělaného hudebníka. Ale nedostatek tvůrčí svéraznosti, samostatnosti byl příliš patrný vedle Berlioza, novotářského smělce v každém taktu.

„Te Deum“ neuslyší český hudební svět snad zase celou řadu desítiletí. Kéž by „Hlahol“ brzkým provedením dokázal, že toto proroctví není — pravdivé.

K- ý.

Divadlo.

Babička.

Obrazy venkovského života od Boženy Němcové. Upravil Adolf Wenig. Hudbu složil A. Vojt. Horák. V Nár. divadle poprve 3. března

I.

Selský život jako hlavní kmen národního bytu byl a bude asi ještě dlouho hlavním předmětem operní tvorby naší. K českému opernímu Wertheru a Oněginu, za nímž pachtil se v našem básnictví Pfleger svým Panem Vyšinským a nad kterým žertoval Neruda ve svých verších U nás, má český společenský vývoj a s ním i opera — notný kus cesty. Po selských starších veselohrách v české opeře snaží se nynější skladatelská družina česká naladiti leda nové struny. Kovařovicovi Psohlavci a také v Lošťákově Selské bouři vzpourou a odbojem hájící se lid proti útlaku bezpráví, jako Förstrova Eva jsou nestejně šťastným, ale záslužným ražením nových směrů a dráh pro selskou operu českou. Mladý, skromný umělec A. Horák zahrál právě na nejměkčí struny české duše. Babičkou snažil se vytvořiti — českou hudební selanku. Věru, nad stěžejní dílo Boženy Němcové nemohla býti volba šťastnější.

„Babičku“ upravil skladateli bratranec jeho, Ad. Wenig. Zdar provázel jeho dílo, pokud se týká střídání a rozmanitosti výjevů. Za to hlavni osobu, babičku, tu z obrazu Němcové milou, usměvavou, pro dobro rodiny a okolí žijící staruška, nepodařilo se mladému spisovateli postihnouti pro jeviště živě, přesvědčivě. Jeho babička není tu hlavní osobou, kol níž se u Němcové vše otáčí. Ona je, pravda, na jevišti často, ale zhusta jako osoba trpná. Je to nedostatek hlavní. Ostatní ustupují. Spisovatel omlouvá se, že ztělesnil vlaského malíře, o němž mluví se jen v „Babičce“ Němcové. Taká odchylka od originálu může býti v divadelním zpracování vítána, zvláště poskytuje-li skladateli hojně hudebního podnětu. Ale jak p. Wenig Alberta do děje vsunul! Jaký to trpký odvar staré, měšťanské romantiky divadelní a povídkové z prvé poloviny našeho věku! Umělec, dobyvší si přízně a lásky dámy z vynikající šlechty, ví už, kdo jest jeho zbožňovaná, kde dlí. A touží-li shledati se s ní po delší rozluce, zná, jakým společenským způsobem přiblížiti se jí. Jak hladce, spádně, společensky přirozeně by to šlo ve skutečnosti. Ale mladý spisovatel, v touze po větší „zápletce dějové“, vypravuje o „setkání s překážkami“ zevrubně, prostředkem tedy nedivadelním. Jak chladně působí to hudební vypravování po prudkém vzplanutí citů obou milenců při opětném spatření a vřelém objetí! V řeči měl pan Wenig ještě méně štěstí. Nepostihl té měkké, teplé, zajímavé prostosrdečnosti babiččiny v díle Němcové. V přívalu svých trochejů, únavných a jednotvárných, zapomněl jedné věci: že nelíčená, tklivá prostosrdečnost babiččina a všednost jsou dvě věci naprosto rozdílné. Pan Wenig dotvrzuje starou pravdu, že umění je velké a těžké tam, kde má býti jasné a prostičké. Ale jinak má spisovatel živý smysl pro rozmanitost života na divadle. Přes výpravnost „Babičky“ Němcové, s výjimkou míst dlouhých, zbytečných podrobností ve vypravování, jimž zkratky snadno pomohou, udržuje zájem divákův do konce. A to je při díle nedramatickém, výpravném, schopnost uznání hodná.

Mnohem větší podíl v divadelním zpracování Babičky má p. A. V. Horák, vedle L. V. Čelanského s potěšením vítaný, do života znovu vracející se typ českého muzikantství bývalých kantorů. Skladatel Babičky je mlád, skladbu studoval vedle svých povinností učitelských a osvojiv si u mistra Fibicha dobře znalost všech hudebních

prostředků pro tvorbu skladatelskou, oddal se předloni celé hudbě. Babičkou je teprve na druhé stanici své umělecké životní cesty, tedy na počátku svého tvůrčího vývoje. Jen tak možno Babičku spravedlivě oceniti a posouditi. S potěšením dlužno uznati, že mladý skladatel tužil se předem ve škole na svoji dalekou a namáhavou cestu, že pojal zvolený cíl opravdově, že vyhýbá se všem lichým, ale na divadelní dav působivým cetkám, šumivkám a dojmům. Je-li zatím jeho opravdová snaha a dobrá vůle šťavnatější nežli druhý okusený plod jeho tvorby skladatelské, vysvětlí věc úmorná tíha břemene tak složitého, jakým je novodobá opera. Ale nechť skromný tvůrce **Babičky** pod jeho tíhou neklesá.

* * *

„Babička" je opera převážně **deklamační**. Při hudební selance, postrádající prudčích, dramatických srážek, hnutí vášně, sporu povah, je deklamační ráz opery Horákovy suchý a šedý. Snaživý skladatel ke všemu deklamační vlohy — nemá. Babička deklamuje tak jako děti a všechny osoby ostatní. A přece jaký rozdíl bohatství rythmu, spádu, přídechu, důrazu poskytuje hudebníkovi přirozená mluva sama v projevu jednotlivců! Ale čeho nedala mladému snaživci příroda, může docíliti skladatel bedlivým pozorováním lidské řeči a studiem deklamace na dílech velkých vzorů: Glucka, Wagnera, Dargomyžského, Smetany a jiných. I našeho Smetanu stihal z počátku osud Horákův. Nejde tu o výtku nesprávné deklamace **jednotlivých** slov, ale o deklamaci vyšší, pojmovou, o deklamaci projevu **celé myšlenky**. A pak nebude začínající umělec plynně vyjádřenou **jednu** větu — členiti, trhati pomlkami, jako stalo se mu v Babičce nejednou. Se zdarem nepoměrně větším tvoří Horák všude tam, kde může povoliti uzdu **zpěvu, melodice**. Má pro ni vlohu a zde je ve vlastním živlu. V Babičce měl dobrou příležitost rozvinouti zpěv šíře, květnatěji. Žel, že vliv mistra Fibicha spíše poutal a tísnil mladého stoupence deklamačního slohu nežli podpíral. Všechny dosti četné zpěvy lidové, zpěvy komtesy Hortensie a její dvojzpěv s malířem Albertem, zpěv babiččin o slzách Panny Marie nejlépe ukazují, **kam** vlastně touží vloha mladého skladatele.

Jinak jeví skromný umělec smysl pro **orkestrální** líčení povahy věci, citů, nálad. Orkestr jeho má sytý, plný zvuk, barvu. Vhodně používaná motivická práce prozrazuje skladatele, který osvojil si ve škole Fibichově prostředky výrazu instrumentálního. Ve znalosti lidského hlasu, zpěvu, činiteli v opeře z míry významném, ač naší dobou v opeře podceňovaném, má skladatel před sebou perný kus práce pro dokonalý výraz a soulad s orkestrem.

Horák lne k domácí půdě a ke svým dvěma vzorům — Smetanovi a Fibichovi. Ryze hudebních cizích vlivů není v jeho díle viděti. Zatím však má v deklamaci daleko k svému učiteli, Fibichovi, jak k prostotě, vřelosti citu Smetanových zpěvů.

V Babičce daří se Horákovi nejvíce obrazy **davu, výjevy lidové**. Ale zde jsou již dávno díla Smetanova a Dvořákova typická. Horák nemohl tu nic nového již vytvořiti. S oblibou cituje jen doslovně lidovou píseň. Ale sotva kdo nadchne se pro unisono, jímž vpadá Míla do zpěvu národní písně sboru rekrutů.

V hudbě Horákově není posud pozorovati ani zárodku **osobitého, svérázného** projevu, kterým teprve může si tvůrčí umělec zabezpečiti význam. Horák zkrátka kvasí. Setrvá-li na pouti za vážně vytknutým uměleckým cílem, zvolá sám za čas na dalších stanicích svého vývoje s tvůrcem „Petra Schmolla" i „Abu Hassana", když vytvořil „Čarostřelce": „První opery utopte!"

Babička byla na jevišti provedena s péčí a předběžnými zvěstmi, hodnými největších děl světové hudby. Kdyby byla vypravena **tak** všechna díla Smetanova a Dvořákova, měli bychom o několik oper na domácím pořadu bezpečně více. Pan ředitel Šubert věnoval dílu svých synovců skutečně otcovskou péči a vzornou starostlivost. Nikdo nebude mu toho vytýkati, zvláště u pana Horáka, kde přeje každý povzbuzení k další práci svědomitému snaživci. Jednoho bude však nyní každý skladatel žádati: téže pozornosti k dílům jiných.

Babička obsazena dvakráte, paní Bradáčovou a paní Klánovou. Jejich masky, hra, pojetí povahy neměly dost příbuznosti s milou, usměvavou, měkkou, srdečnou, rozvážnou babičkou Boženy Němcové.

K—ý.

Beseda.

„Šidítko."

Lékařská epištola k matkám.

„Děti milujte obzvláště, neb ony jsou bezhříšny . . . a žijí v očistění srdcí našich . . . Hle, projdeš mimo malého dítka, projdeš zlobný, se zlým slovem, s hněvivou duší: snad jsi ani nezpozoroval děcka, a ono možná tě vidělo, a tvůj zasmušilý obraz možná že zůstal v jeho srdci. Tys snad ani nevěděl, a možná, že už tím jsi zasel v něm zlé símě, které vzroste, a to jen proto, žes se neměl na pozoru před dítětem, proto, že's nevypěstil v sobě lásku ostražitou a dělnou" — napsal Dostojevskij.

A Zola by si přál, aby obraz matky, kojící své dítě, byl uznán nejvyšším výrazem lidské krásy.

K tomuto Zolovu obrazu znám pendant, který pro mne je výrazem lidské šerednosti — dítě-kojenec, jemuž vložili do úst „šidítko".

„Šidítko" je gumový sosáček s kostěným kroužkem, mající cenu 10 kr. a užívaný moderními matkami, které vymyslily i vhodný název tomuto artiklu. Šidítko je laciný a velice rozšířený předmět náležející k nezbytnostem dnešní kojenecké garnitury.

Vedle toho je šidítko předmětem svorně zavrhovaným všemi dětskými lékaři a hygieniky. Jako všechny hospodyně souhlasí v tom, že je potřebí držeti v čistotě i předsíně, tak lékaři souhlasně

učí, že je nutno hledět i k čistotě úst; zejména prý to platí o předpokojích, jimiž se vchází do takových preciosních salonků, tak choulostivě vystlaných, jakými jsou zažívadla kojencova. Malé množství rozložených látek — a křehký organism odpoví těžkými poruchami. Moderní zdravotnické předpisy žádají docela, aby ústa novorozencova bývala po každém napojení vytírána, aby násadec u ssací lahve uměle živených kojenců byl po každém upotřebení pečlivě vyčištěn. Tytéž zdravotnické předpisy svorně odsuzují šidítko, které může býti a bývá vehiklem tolika škodlivých, rozkladových látek a plísní. Je jím tím více, čím nenuceněji se s ním nakládá. — Šidítko je zdravotně méně škodlivá záměna za odumírající, nemoderní a ještě zhoubnější cumel. Ale neškodné daleko není.

Šidítko však není jen gumový sosáček s kostěným kroužkem a není jen předmětem zavrhovaným mrzoutskými hygieniky*), ale je i výrazem mateřského sobectví a nemyslící pohodlnosti. Dětská medicina vykládá, že pláč nemluvněte je dost obtížný problem; často i lékařům, nejčastěji arci jen matkám, které při dobré vůli obyčejně stačí jej rozřešiti. Kojenec pláče za prvé z hladu, i zkušení pediatři však učí, že daleko ne tak často, jak se myslívá. Pravidelně kojené dítě plakává prý z hladu zřídka kdy. Dovede-li mateřský prs stišiti jeho nářek, nebývá to důkazem, že příčinou pláče byl hlad. Ssání je kojenci opravdovým a vážným zaměstnáním a nepochybně i rozkoší! Útlý ssavec vyčerpává jím své síly, unavuje se a — usíná. Důkaz, že ssání normálně je nemluvněti skutečnou, třeba příjemnou prací. Tato námaha útlých čelistí, střídající se s únavou a spánkem, má býti výhradným obsahem prvních týdnů lidského života. Ssající tvor dovede se zaměstnáním tak zaujati, že zapomíná na příčinu pláče a nářku, byla-li jen poněkud takové povahy, že je možno na ni zapomenout. Proto matka, která uchlácholila své nemluvně kojením, činí chybně závěr, jakoby dítě bylo naříkalo z hladu. Dítě se rozptýlilo zaměstnáním, stišilo se, protože přestalo si všímat příčiny svého pláče, ale hladu nemělo. Je jisto, že kojenci nabízený prs přijímají i tehdy, když po něm nevolali, a úsilí jejich pak liší se málo od úsilí při skutečném hladu. Kojenec — jako dospělý — dopustí, aby byl krmen víc, než odpovídá jeho potřebě. Často pak požité mléko koná zpátečnou cestu a poučuje takto, že nezkušený kojenec přebral. Jedním slovem — utiší-li prs naříkající nemluvně, není to důkazem jeho hladu a nářek a pláč má za příčinu hlad jen tehdy, když byla překročena pravidelná lhůta, v níž je opravdu na čase kojit. — Přikládat dítě pokaždé, kdykoli zapláče, je tedy nerozum. Ale aspoň nerozum matky se zdravými instinkty; nerozum a nevědomost nemyslící matky, která dovede svému dítěti obětovat aspoň každé chvíle kus vlastního pohodlí. Aby této nerozumné oběti nebylo více třeba a místo ní, aby nebylo potřebí ani rozumné oběti, vynalezli — šidítko.

A tak je šidítko výrazem mateřské pohodlnosti. Je výrazem pohodlnosti tělesné i duševní. Je lékem proti všemu, jako v pozdějších letech se jím stává metla. Vedle hladu totiž bývají příčiny dětského pláče rozmanité a je potřebí je hledat: nemluvně naříká, je-li mokré; má-li v záhybech těla bolavá místa; je-li příliš těsně zavinuto atd. Arci poznat příčiny, k tomu je potřebí často rozvinovat, neunavně prohlížet maličké — a trochu i myslit; to je arci nepohodlné. Co na tom, pláče-li pro mokré pleny a ne z touhy po šidítku? Budeme apelovat zas na jeho nejživější instinkt, necháme je ssát, třebas kaučuk, a příčina jeho pláče zatím oschne.

Šidítko je konečně lží, zrovna symbolem lži. Obelhává se jím mozeček bezbranný proti podvodu, a tím je těžkou lží. Je těžkou lží podruhé tím, že je chronologicky první. A jako lež matčina, je přec jen výrazem mateřské krutosti, třeba nevědomé, ale proto ne lehčí. Krutosti, která se neostýchá využít hlavního obsahu tohoto mladičkého života, jeho jediné dovednosti k účelům sobeckého pohodlí. Krutosti, v niž nemohl Kristus uvěřiti, řka: „kterého pak z vás otce prosil by syn za chléb, zdali kamene podá jemu?“

Matka, jež obalila rozžvýkané sousto do hadříku a připravila svému hladovějícímu nemluvněti chudý cumel — pravda, hygienicky ještě desetkrát škodlivější než vaše šidítko — stojí nepoměrně výše nad vámi; ona své bezbranné, i proti lži bezbranné maličké aspoň neobelhává.

Nedivte se, že vaše dítě vás přelže, až počne užívati svého mozečku — tou lží jste je sami nakrmili, dokud ho užívati nedovedlo. Kdo z nás ví, co se v jeho polodřímajících mozkových buničkách dálo, když počalo užívati své ssací dovednosti — marně? Snad tato první zklamání uložila do nich první zárodky nenávisti. A nedivte se dále, jestli po létech vybije se jiný pud vašeho dítěte nepřirozenou, bezúčelnou cestou. Byli jste to vy, kteří zavedli na scestí jeho první instinkt, první účelnou dovednost*).

Řeknete: „To vše je mystika a přehánění“ a řeknete: „Bože, kolik lží a zklamání v životě ještě čeká každého z našich dětí . . !“ Ale neříkejte to, neboť tím přiznáváte, jak jste nedočkaví té zásluhy, být prvními, kteří své dítě podvedli. —

Vím, šidítko zahodíme a zbude takových a jiných šidítek na každém kroku. Vím, že je jen prvním členem nepřehledné řady lží. Vím, že silnější nervy nad ním ani se nezastaví. Ale předně má epištola takovým silným nervům neplatí, a za druhé — což abychom tedy odstranili aspoň tu první lež? Tím se přiblížíme oné druhé, třetí a snad dojde pak řada i na ně. A kdo ví, snad generace odchovaná bez šidítka nás pojednou překvapí svojí láskou ku pravdě . . . *G.*

*) Ne všichni zavrhovatelé šidítka jsou starými mládenci. Tak na př. stejný názor vysloven v 2. čís. lidových rozprav lékařských: Hygiena dětského věku. Napsal docent dr. Fr. Scherer.

*) Dr. Hochsinger tvrdí, že t. zv. „dumlání“ je často předzvěstí tajných hříchů pohlavních.

C. k. rakouské státní dráhy.

Výtah z jízdního řádu

platného od 1. října 1899.

Odjezd z Prahy (nádraží čís. Frant. Jos.)

a) Směrem k Táboru.

6·20 ráno (osobní vlak čís. 216) do Českých Budějovic, Jílového, Vlašimi, Sedlčan, Jihlavy, Želnavy.
7·20 ráno (rychlovlak čís. 204) do Vídně, Čes. Budějovic, Lince, Gmuntenu, Išlu, Solnohradu (příjezd 9 hod. 19 min. večer).
9·15 dopol. (osobní vlak čís. 214) do Vídně, Písku, Jihlavy (přes Veselí-Mezim).
1·35 odpol. (rychlovlak čís. 206) do Vídně, Českých Budějovic, Lince, Solnohradu, Inšpruku, Lublaně, Benátek, Říma.
2·00 odpol. (osobní vlak čís. 220) do Vídně, Českých Budějovic, Kájova, Jihlavy, Písku.
4·28 odpol. (osobní vlak čís. 226) do Tábora, Jihlavy, Sedlčan, Vlašimi, Jílového.
7·22 večer (osobní vlak čís. 222) do Benešova.
9·30 večer (osobní vlak čís. 212) do Vídně, (z Gmuntu též rychlovlak), Lince, Gmuntenu, Išlu, Solnohradu, Běláku, Lublaně, Pontaflu.

Směrem k Plzni.

6·30 ráno (osobní vlak čís. 311) do Plzně, Brodu n. L., Řezna, Mnichova, Norimberka, Klatov, Eisensteinu, Chebu, Radnic, Mirošova, Protivína, Rakovníka.
8·25 ráno (rychlovlak čís. 301) do Plzně, Brodu n. L., Řezna, Mnichova, Norimberka, Štuttgartu, Chebu, Eisensteinu.
10·18 dopol. (osobní vlak čís. 321) do Plzně, Mariánských Lázní, Chebu, Příbrami.
1·42 odpol. (osobní vlak čís. 313) do Plzně, Brodu n. L., Klatov, Eisensteinu, Chebu, Radnic, Rakovníka.
2·58 odpol. (osobní vlak čís. 323) do Protivína.
4·40 odpol. (osobní vlak čís. 319) do Plzně, Horažďovic.
8·09 večer (osobní vlak čís. 317) do Plzně, Brodu n. L., Řezna, Mnichova, Norimberka, Štuttgartu, Chebu, Eisensteinu, Rakovníka.

Směrem k Mostu.

7·12 ráno (osobní vlak čís. 811) do Moldavy, Freiberku, Saské Kamenice, Duchcova, Postoloprt.
3·50 odpol. (osobní vlak čís. 819) do Hrobů, (v neděli, v pondělí, ve středu a ve čtvrtek až do Moldavy), Postoloprt.
6·25 večer (osobní vlak čís. 813) do Louky, Horního Litvínova, Duchcova.

Směrem k Dobříši.

6·34 ráno (smíšený vlak čís. 1752) do Dobříše.
4·36 odpol. (smíšený vlak čís. 1756) do Dobříše.

Příjezd do Prahy (nádraží čís. Frant. Jos.)

a) Směrem od Tábora.

4·34 ráno (smíšený vlak čís. 253) z Veselí-Mezim.
7·00 ráno (osobní vlak čís. 211) z Vídně, (do Gmuntu též rychlovlak), Pontaflu, Lublaně, Inšpruku, Solnohradu, Išlu, Gmuntenu, Lince, Želnavy, Jihlavy, Sedlčan, Vlašimi.
7·32 ráno (osobní vlak čís. 221) z Benešova, Jílového.
10·56 dopol. (osobní vlak čís. 215) z Gmuntu, Českých Budějovic, Jihlavy, Písku.
2·40 odpol. (osobní vlak č. 223) z Benešova.
5·55 odpol. (osobní vlak č. 213) z Vídně, Lince, Inšpruku, Lublaně, Benátek, Říma, Jihlavy, Sedlčan, Vlašimi, Jílového.
8·08 večer (osobní vlak čís. 227) z Benešova.
9·29 večer (rychlovlak čís. 205) z Vídně, Lince, Solnohradu, Išlu, Gmuntenu, Kájova, Jihlavy, Písku.
11·10 v noci (osobní vlak čís. 217) z Vídně, Lince, Solnohradu, Išlu, Gmuntenu, Kájova, Jihlavy, Písku.

Směrem od Plzně.

7·10 ráno (osobní vlak čís. 312) z Plzně, Brodu n. L., Štuttgartu, Norimberka, Mnichova, Řezna, Eisensteinu, Chebu.
8·41 ráno (osobní vlak čís. 322) z Protivína, Rakovníka.
11·07 dopol. (osobní vlak čís. 320) z Plzně, Horažďovic, Radnic.
1·59 odpol. (osobní vlak čís. 314) z Plzně, Brodu n. L., Klatov, Eisensteinu, Chebu, Radnic, Mirošova.
6·10 večer (osobní vlak čís. 326) z Plzně, Chebu, Mirošova, Příbrami, Rakovníka.
8·00 večer (rychlovlak čís. 302) z Plzně, Brodu n. L., Štuttgartu, Norimberka, Mnichova, Řezna, Eisensteinu, Chebu.
9·50 večer (osobní vlak čís. 316) z Plzně, Brodu n. L., Norimberka, Mnichova, Řezna, Klatov, Eisensteinu, Chebu, Radnic, Protivína, Rakovníka.

Směrem od Mostu.

7·10 ráno (osobní vlak čís. 824—312 a) ze Slaného.
9·55 dopol. (osobní vlak čís. 814) z Louky, Horního Litvínova, Duchcova, Postoloprt.
1·21 odpol. (osobní vlak čís. 820) z Hrobů, (v pondělí, v úterý, ve čtvrtek a v pátek z Moldavy).
7·15 večer (osobní vlak čís. 812) z Moldavy, Saské Kamenice, Freiberku, Duchcova, Postoloprt.

Směrem od Dobříše.

7·40 ráno (smíšený vlak čís. 1751) z Dobříše.
6·24 večer (smíšený vlak čís. 1757) z Dobříše.

Ve všední dny po nedělích a svátcích jezdí:

Příjezd na Smíchov.

6·30 ráno (osobní vlak čís. 312 a) ze Zdic.

Majitel, vydavatel a redaktor Dr. Jan Herben. — Tiskem Antonína Renna v Praze.

Ročník V. 1900. Číslo 6.

BESEDY ČASU.

ČTRNÁCTIDENNÍK PRO ZÁBAVU A POUČENÍ.

Předplatné na rok 4 koruny, na půl roku 2 koruny. Jednotlivá čísla po 20 haléřích.

J. S. Machar:

Episoda šaškova.

(Z české tragedie.)

V sluch mého bláznivého Majestátu
zalehly hlasy nespokojenosti;
a že to hlučení mi bralo spánek
a rušilo poklidné zažívání,
tož po příčině pátrati jsem začal:
milion jest jich, milion to celý
a možná víc, a všichni stojí dole,
nejníže dole v šeru, puchu ulic,
jak vyšli z šachet, továren a dílen,
ze hřmících vlaků, ze stavenišť rudých,
z cihelen, lomů — mají žluté líce,
pohledy zlé a zatvrdlé a ruce,
žilnaté ruce, zpěchované, černé
— buď nemyté, buď zažrané v nich vrásky —
a ruce ty se zatínají v pěsti
a pnou se vzhůru, k tomu ústa křičí,
už zvykem jaksi rozevřená ústa:
Chléb! Světlo! Světlo! Chléb! a Chléb! a Světlo!

Ten pohled zrovna estetický není
a řev je také trochu jednotvárný
i ve slovech i v ostré melodii...

Ach, na nás, bláznech, Osud zaskrblil si,
když rozum rozděloval, za to přidal
nám na srdci, což bláznovství je naše.
Neb srdce — to jest cestou k našim očím
a srdce jest i cestou k našim uším
i dveřmi k duši naší. Jest i mírou,
jíž svět i lidi měříme, jest váhou
pro zlé a dobré — srdce je náš tyran,
vše ostatní v nás jenom otrok jeho.
Tož řev a pohledy a pěsti vzpjaté
mé srdce stiskly. K biskupům a kněžím
já o radu šel.
Na klenutých břichách
složené ruce točili si v mlýnky
a v tuku skrytá očka vznesli k nebi
a řekli: „Plni Satana jsou oni.
Ne chlebem člověk živ, však slovem božím.
Království nebeské nechť touhou jejich,
a ostatní vše přidáno jim bude.“
A někteří z nich na balkon i vyšli
a kázali ta slova dolů davům,
čtli z evangelia cos na to ještě,
než nepronikli hlasem — plni zlosti
hodili knihou v shluk ten, kniha padla,
však milion řval výsměšně a drze:
Chléb! Světlo! Světlo! a Chléb!...

Tu obrátil jsem k vlastencům svůj zřetel:
„Hle, bratří dole, jedna krev, krev naše!“
Vlastenci pěli nadšený zpěv jakýs,
dva rýmy: Vlast a slast! mi hřměly v uši,
a dlouho proseb mých si nevšímali.
Konečně usmál patriot se jeden
a řek mi: „Blázne z bláznů, vyjdiž se mnou.“
Vzal pěkný bílečervený si prapor,
vstoup na balkon a rozvinul jej celý
a hromoval: „Ne chléb, Vlast matka napřed!“
I spustil prapor v davy. Prapor dopaď.
Tu milion se vztekle na něj vrhnul,
půl bílou oderval a sšlapal divě
a rudou půli vznesl nad hlavami
a řval zas: Chléb! a Světlo!

„Viz, blázne,“ vlastenec se na mě katil,
„s korouhve naší strhli barvu míru
a barvu krve drze vytyčují —
oh, jenom bodák sklopí tyto ruce,
olovo stiší řvoucí tato ústa —
toť vlastizrádci —“ a šel rozhorlený
pět píseň druhů.
Já šel k lidumilům.
Ozdoby lidstva, svědomí ta přísná
seděla v radě: zakládali spolky
k ochraně zvířat, psali manifesty
o věčném míru, skládali tam protest,
to proti vraždě tuleňů a mrožů,
neb Eskymové tak prý zuřivě si
proti těm přeubohým tvorům vedou,
že možno bát se již jich vyhynutí...
Na slova má vstal stařec šedobradý
a útrpně mi v oči patře pravil:
„Ubohý blázne, jedno tobě povím.
Zda pozoruješ koně na ulicích?
V povozech těžkých zapřažené koně?
Hleď, tak jdou od prvního kuropění
do pozdní noci. Viděl's jejich oči?
Jsou slepá, bědná zvířata. A nad to

nemají hlasu, nemohou si stýskat
a požalovat. Jdi, rci milionu,
by na kolena pad a blahořečil
Osudu svému, že mu oči nechal
a lidskou řeč, že stýskati si může
Cíl náš je velký, daleká je cesta,
a protest první tam, kde utrpení
je větší...“ Leccos ještě řek' mi
filantrop starý — paměti však nemám.

I šel jsem ke státníkům, diplomatům.
„Ah,“ usmáli se, „nutno předem znáti
je historii. Ta zná jenom kroky,
rozvážné kroky. Skok — toť katastrofa,
a státu složení jest velký problém,
dějiny pracují tu, není radno,
by lidská ruka sáhla v dílnu jejich.
My věříme, že přijde jednou doba,
jež vyplní jim požadavky všechny
však dnes tak není. Nutno tiše čekat,
mít trpělivost. Zvolna, ale jistě
jde doba nesouc v klínu, čeho třeba...“

A že to hlučení mi bere spánek
a poklidně mi zažívati nedá,
tož sám vystoupím, našloť srdce moje
prostředek, pomoc — milion mi bude
v pravnucích svojich ještě blahořečit:

„Vy dole tam, vy ruce natažené,
vy klesněte! A volající ústa,
vy zavřete se! Poslyšte mé rady!
Mé srdce mluví! Sevřené mé srdce.
A netiskněte mi je, prosím, dále,
neb bolí to. Já, blázen, radím moudře.
Je nutno zvrátiti řád jeden předem,
řád Přírody! Hle, viděli jste včely?
Tam královna si sedí pyšně v úlu
a trubců má kól sebe valné roje,
a dělníci tam, kteří trubce živí
i královnu! A mravence jste zřeli?
Tam kasta dělníků a bojovníků
a vůdci tam a parasiti líní.
Tam nutna revoluce! Potlačení
a kdož jsou dole, vzbouřiti se musí!
Tam vaše práce! Přírody řád zvraťte!
Ať žije vzpoura! Mravence a včely
musíte vzbouřit, tam je vaše spása!
Vy znáte Darwinovu theorii?
Nuž, tam to kotví, tam je pramen bídy.
Přejatý zvyk a dědičnosti zákon,
jímž žije lidstvo! Ke kořenům jděte
a neste prapor červený v ty ouly
a v mraveniště! Tato revoluce
červánkem bude vašeho i rána,
neb v řetěze tom zotročení všeho —
po článku článek rozbit býti musí.
Vzestupně jde to. S mravenci to začne,
a u nás skončí. Příroda je krutá
a konservativní, vy vneste vzpouru
do její říše, ona rázem ztratí
svou raison d'être a v tom okamžiku
dech svobody vším tvorstvem stoupat bude.
Od včel až k vám. Toť jasno, bratří moji!
A u kořenů dlužno začít, jinak
to dílo bude nezdařené zase.
Vše půjde rychle, nebojte se, prosím,
neb tisíce let před Věčnosti tváří
jsou jako výdech jeden. Lebka má i vaše
už budou tlít, je pravda, proti tomu
však neznám rady. Soulad má být ve všem,
a délka cesty vyžaduje času.
A svaté právo vaše, jak je zvete,
též času třeba má, by povyrostlo
a síly nabylo a hlavně: zubů...
Neb dneska, přiznejte mi, prosím, přece
je nemluvně to chudokrevné, malé
a bezzubé a v ručkách nemá síly...
Nuž, neznám strojit slov ve hřmivé věty,
v obraty přesvědčivé, vím však, cítím,
že jedno třeba: Nésti revoluci
do mravenišť a úlů! Rozbít zákon
Přírody staré, zrcadlo jí rozbít,
jež lidem drží — pak vše bude jinak...
A požehnání mého Majestátu
buď láskám vašim...

Neštěstí.

Ze sbírky „Chmuryje ljudi“ A. Cechova.

Ředitele městského banku Petra Sěmenoviče, účetního, jeho příručího a dva členy odvedli v noci do vězení.

Druhý den po poplachu kupec Avdějev, člen revisní komise banku, seděl s přáteli ve svém krámě a mluvil:

— Tak, vida, Bohu se zalíbilo. Soudu jeho neunikneš. Dnes, hle, na kaviáru si pochutnáváme, a zítra, hleď — vězení, žebrácká mošna a i smrt. Co se vše nestane! Vezměme nyní na příklad třebas Petra Sěmenyče . . .

Hovořil a mhouřil svá opilá očka, a přátelé popíjeli, pochutnávali si na kaviáru a poslouchali. Popsav hanbu a opuštěnost Petra Sěmenyče, který ještě včera byl silen a všemi vážen, pokračoval Avdějev se vzdechem:

— Chutnají kočce myší slzy. Dobře na ně tak, na darebáky! Uměli jako kuřata hrabat, tak ať nyní si to zodpovědí.

— Hleď, Ivane Danilyči, aby i na tebe nedošlo, poznamenal jeden z přátel.

— Na mne? Zač?

— A proto. Ti hrabali, a revisní komise co pak dělala? Jak pak, vždyť si podpisoval účty?

— Ajhle, jak lehká práce! usmál se Avdějev. — Podpisoval. Nosili mně do krámu účty, nu, a podpisoval jsem. Rozumím snad tomu? Cokoli mně dej, vše podškrábnu. Napiš třebas, že jsem člověka zabil, tak i to podpíšu. Nemám času přemýšlet o tom, a bez brejlí nevidím.

Porokovavše o krachu banku a o osudu Petra Sěmenyče Avdějev i jeho přátelé šli na piroh ke

známému, jehož ženy byly jmeniny. Na jmeninách všichni hosté hovořili o krachu banku. Avdějev rozhořčoval se nejvíce ze všech a ujišťoval, že dávno už tušil tento krach a ještě dva roky před tím věděl, že není v banku vše v pořádku. Pokud jedli piroh, popisoval přes deset protizákonných operací, které mu známy byly.

— Věděl-li jste o tom, proč jste neučinil oznámení? ptal se důstojník přítomný na jmeninách.

— Nikoli já sám, celé město vědělo . . . usmál se Avdějev. — Než není času chodit po soudech. Tak je to!

Oddechnuv si po pirohu, poobědval a znovu oddechnul, pak se odebral k večerním službám božím do svého kostela, kde byl starostou; po službách božích znovu šel na jmeniny a do půlnoci hrál preferans. Jak se zdálo, vše dobře dopadlo.

Když po půlnoci Avdějev vrátil se domů, kuchařka otvírající mu byla bledá a ze strachu nemohla říci ani slova. Jeho žena Elizaveta Trofimovna, tlustá, odulá stařena s šedivými, rozpuštěnými vlasy, seděla v komnatě na divaně, třásla se na celém těle a jak opilá beze smyslu těkala očima. Kolem ní se sklenicí vody běhal taktéž bledý a nejvýš rozrušený starší syn její, gymnasista Vasilij.

— Co pak se stalo? ptal se Avdějev a zlostně zašilhal po kamnech. (Jeho rodina často byla nemocna od uhelného čoudu.)

— Právě tu byl vyšetřující soudce s policií... odpověděl Vasilij. — Prohlíželi.

Avdějev podíval se kolem sebe. Skříně, lenošky, stoly — vše neslo stopy nedávné prohlídky. Minutu postál Avdějev bez hnutí jak omráčen, nechápaje nic, pak se celé nitro jeho zachvělo a těžko se mu udělalo, levá noha zdřevěněla a on nemoha snésti zachvěvu, lehl obličejem na divan; slyšel, jak se převracely jeho vnitřnosti, a jak neposlušná levá noha hřmotila o lenoch divanu.

Během dvou, tří minut připomněl si svoji minulost, ale nenašel nižádné takové viny, která by zasloužila pozornosti soudu . . .

— Všechno je to nesmysl . . . řekl, zvedaje se. — To asi mne obvinili. Bude třeba zítra podat žalobu, aby nesměli už nic takového . . .

Druhého dne z jitra, po bezesné noci, Avdějev jako vždycky odebral se do svého krámu. Kupující zvěstovali mu, že minulé noci prokuror dal odvésti do vězení ještě společníka ředitelova a zapisovatele banku. Tato zpráva Avdějeva neznepokojila. Byl ujištěn, že ho pomluvili a že, podá-li dnes žalobu, vyšetřující soudce odpyká včerejší prohlídku.

V deset hodin běžel k tajemníku do úřadu, který byl jediným vzdělaným člověkem ve správě.

— Vladimíre Štěpániči, jaký je to způsob? počal, nachyluje se k uchu tajemníka. — Lidé kradli, a co já tu při tom? Z jaké příčiny? Milý člověče, zašeptal, v noci byla u mne prohlídka! Zbláznili se, či co? Proč mne děsí?

— A proto, že není třeba býti beranem, klidně odpověděl tajemník. — Dříve než se podepsalo, mělo se hledět . . .

— Co hledět? A kdybych hleděl v ty účty třeba tisíc let, nic nepochopím! Čerta pochopím! Jaký já jsem účetní? Přinesli mně, a já podpisoval.

— Dovolte. Kromě toho vy jakož i celá vaše komise silně jste kompromitováni. Vy beze vší záruky vzali jste z banku 19 tisíc.

— Pane Bože můj! podivil se Avdějev. — Jsem snad jediný dlužen? Vždyť celé město dlužno. Platím úroky a dluh splatím. Pán Bůh s námi! A mimo to, řekněme, soudíš-li dle pravdy, vzal jsem sám ty peníze? Mně je Petr Sěmenyč vstrčil. Ber, povídá, ber! Nevezmeš-li, povídá, znamená to, že nám nevěříš a straníš se. Ber, povídá, a otci mlýn postav! A já vzal.

— Nu, tak vidíte: tak mohou soudit toliko děti a berani. V každém případě, seniore, zbytečně se rozčilujete. Soudu konečně neuniknete, ale zcela jistě vás osvobodí.

Lhostejnost a pokojný ton tajemníka upokojily Avdějeva. Vrátiv se k sobě do krámu a zastihnuv v něm přátely, znovu popíjel, pojídal kaviar a filosofoval. Skoro už zapomněl na prohlídku a znepokojovala ho jen jedna okolnost, které nemohl nepozorovat: levá noha jeho jaksi dřevěněla a nějak žaludek špatně vařil.

Z večera téhož dne osud stihnul Avděje ještě jednou ohlušující ranou: v mimořádném zasedání dumy*) všichni členové banku, mezi nimi též Avdějev, vyloučeni byli z počtu obecních starších, jakožto lidé soudem stihaní a vyšetřovaní. Z jitra obdržel list, v kterém jej vyzývali složiti hodnost kostelního starosty.

Zatím Avdějev nepočítal už rány, jež osud mu zasazoval, a pro něj rychle míjely jeden za druhým zvláštní dny, nebývalé dny, a každý přinesl s sebou nějaké nové nečekané překvapení. Mezi jiným vyšetřující soudce ho předvolal. Od vyšetřujícího soudce vrátil se domů uražen, červený. — Nůž na hrdlo jakoby chtěl nasadit: Proč jste podpisoval? Podpisoval a to je vše! Či snad úmyslně? Nosili do krámu a já podpisoval. Ani psané neumím řádně číst.

Přišli jacísi mladí lidé s lhostejným vzezřením, zapečetili krám a sepsali v domě všechen nábytek. Maje to za intriku a jako dříve necítě v sobě žádné viny, uražený Avdějev počal běhati po úřadech a stěžovat si. Celé hodiny čekal v předsíních, skládal dlouhá prošení, plakal, přel se. V odpověď na jeho stížnosti říkali mu prokuror a vyšetřující soudce lhostejně a rozhodně:

— Přijďte, až vás obešlou, ale nyní nemáme kdy . . .

A jiní říkali:

— To není naše věc . . .

Tajemník, vzdělaný člověk, který, jak se zdálo Avdějevu, mohl by mu pomoci, jen krčil rameny a mluvil:

— Sám jste vinen! Nebylo třeba být beranem . . .

*) Městské rady.

Starý muž se trápil a noha dřevěněla jako dřív a žaludek vařil stále hůře. Když nečinnost jej sklíčila a nastoupila nouze, odhodlal se jeti k otci na mlýn aneb k bratru a zabývati se moučným obchodem, ale nepustili ho z města. Rodina odjela k otci a on zůstal sám.

Dny míjely za dny. Bez rodiny, bez práce i bez peněz, bývalý starosta, ctihodný a vážený člověk, celé dny chodil po krámech svých přátel, popíjel, pojídal a poslouchal rady. Z rána a večer, aby čas ubil, chodil do kostela. Hleděl celé hodiny na ikony, nemodlil se a přemýšlel. Svědomí jeho bylo čisté, a své postavení objasňoval omylem a nedorozuměním; dle jeho mínění všecko z toho jen povstalo, že vyšetřující soudcové a úřadníci jsou mladí a nezkušení; jemu se zdálo, kdyby s ním některý starý soudce promluvil od srdce a důkladně, že by vše vešlo ve svou kolej. On nechápal své soudce a soudcové, zdálo se mu, nechápali jeho.

Dny šly za dny a konečně po dlouhém nesnesitelném průtahu nastoupil čas soudu. Avdějev vydlužil si 50 rublů, i zásobiv se lihem na nohu a kořením pro žaludek jel do toho města, kde se nalézal soud.

Soud protahoval se přes půl druhé neděle. Všechen čas soudu Avdějev seděl vážně a důstojně, jak se sluší na člověka váženého a nevinně trpěvšího, uprostřed soudruhů v neštěstí, poslouchal a spolu nic nechápal. Byl podrážděn. Zlobil se, že ho dlouho drží na soudě, že nelze nikde dostati postní jídlo, že obhájce ho nechápe, a jak se mu zdálo, nemluví to, co se patřilo. Soudcové, zdálo se mu, nesoudili tak, jak měli. Nevšímali si skoro Avdějeva, obraceli se k němu jednou za tři dny, a otázky, které mu dávali, byly takového způsobu, že odpovídaje na ně, Avdějev pokaždé budil v obecenstvu smích. Když jal se mluviti o svých útratách, ztrátách a o tom, že bude žádati na soudu náhrady, obhájce obracel se a dělal nesrozumitelné posuňky, obecenstvo se smálo a předseda přísně projevil, že to k věci nepatří. V posledním svém slově řekl ne to, čemu ho učil obhájce, ale něco zcela jiného, co taktéž vzbudilo smích.

V ty hrozné okamžiky, kdy porotcové radili se ve své místnosti, on rozzlobený seděl v bufetu a nemyslel mnoho na porotce. Nechápal, proč se radí tak dlouho, když je vše tak jasno a co na něm chtějí. Vyhladověv žádal sluhu, aby mu dal něco levného a postního. Za čtyřicet kopějek mu dali jakousi studenou rybu s mrkví. Snědl a ihned pocítil, jak ta ryba jako těžký kámen vězí v jeho vnitřnostech, začalo říhání, žáha, bolest . . .

Když pak poslouchal staršinu, čtoucího jednotlivé body daných otázek, vnitřnosti jeho se převracely, tělo se oblévalo chladným potem, levá noha dřevěněla; neslyšel, ničeho nechápal a nevýslovně strádal tím, že staršinu nemohl vyslechnouti sedě neb leže.

Konečně, když mu a jeho soudruhům dovolili sednout, vstal prokuror (státní návladní) soudu a řekl cosi nesrozumitelného. Náhle ze země vyrostše objevili se žandarmi s tasenými šavlemi a obklíčil[illegible] všechny obviněné. Avdějevu nakázali vstát a jí[illegible]

Nyní teprve poznal, že ho obžalovali, zatknul[illegible] ale nezaleknul se ani nepodivil; v životě nasta[illegible] taký nepořádek, že mu na zatčení nezáleželo.

— To znamená, že nás nyní nepustí do čísla[illegible] ptal se jednoho ze svých tovaryšů. — A mám ta[illegible] tři ruble peněz a netknutou čtvrtku čaje.

Nocoval zvlášť, celou noc cítil, že mu špatn[illegible] od ryby, a přemítal o třech rublech a čtvrtce čaje[illegible] Časně z jitra, když nebe začalo modrat, přikázal[illegible] mu obléci se a jíti. Dva vojáci s bodáky vedli je[illegible] do vězení. Nikdy jindy ulice města nezdály se m[illegible] tak dlouhými a nekonečnými. Šel ne po chodník[illegible] ale uprostřed ulice tajícím, blátivým sněhem. Vnitř[illegible]nosti ještě stále zápasily s rybou, levá noha dřevě[illegible]něla; kaloše kdesi zapomněl, ani ne v soudní bu[illegible]dově, ani ne v separaci, a nohy ho zábly . . .

Za pět dní všechny obviněné znovu vedli n[illegible] soud, aby vyslechli rozsudek. Avdějev se dověd[illegible] že ho odsoudili doživotně do vyhnanství v tobolsk[illegible] gubernii. Ani toho se nezaleknul a nepodivil se tom[illegible] Zdálo se mu, že soud se ještě neukončil, že se t[illegible] vše ještě potáhne a jakoby nynějšího „rozhodnutí[illegible] ještě nebylo. Žil ve vězení a každý den čekal n[illegible] toto rozhodnutí.

Až půl roku na to, když přišli s ním se [illegible]loučit žena a syn Vasilij, když v hubené, chud[illegible] oděné stařence sotva mohl poznati svou kdy[illegible] odulou a solidní Elizavetu Trofinovnu a když míst[illegible] gymnasijního obleku uviděl na synu krátký chatrn[illegible] kabátek a sarpinkové kalhoty, tu poznal, že osu[illegible] jeho už rozhodnut a že, ať by nastalo jakéko[illegible] ještě nové rozhodnutí, nevrátí mu jeho minulos[illegible] A on poprve za celý čas soudu a věznění odstran[illegible] se své tváře zlostný výraz a hořce zaplakal.

Přel. *Otakar Cmunt.*

Literatura.

Josef Holeček: **Naši. I. Jak u ná[illegible] žijou i umírají.** (Nákladem spisovatelovým n[illegible] Smíchově, Karlova ul. 105. Za 1·60 K.)

Upřímně: četl jsem knihu páně Holečkov[illegible] s pocitem lítostivého smutku. Hle, vyčítal jsem s[illegible] líčí se zde lid, jakým nejspíš jednou býval i te[illegible] mezi nímž jsi rostl, a jak ti vše připadá daleké[illegible] daleké, divné a cizí! Není stránky, která by úchvatně nedojala, u níž by se byl neohlásil v to[illegible] tvůj původ, abys pochopil, abys byl proniknut to[illegible] zbožnou něhou a láskou, která prohřívá každo[illegible] větu! Takový-li jsi ty již jiný člověk, nežli ti prost[illegible] moudří a hlubocí, z nichž pocházíš? . . . Opravd[illegible] Kdybych četl pojednání o zákoně agrárním, př[illegible]cpané statistickými daty, dokumentárními úda[illegible] rysy účelně sebranými a soustavně sestavenými[illegible] vím, že bych měl zájem, aspoň rozumový, siln[illegible] uvažoval bych, usuzoval, vynalézal nové doklad[illegible] byl bych rád, že jsem se poučil o něčem důlež[illegible]

ém. Kdežto když tuto tak čistými, křišťálnými, nile věcnými a lahodnými slovy vypravuje se mi, ak jihočeský sedlák nazírá na svou půdu, v jak otcovském poměru žije se svou čeledí, jak srdečně zachází se svým dobytkem, jak odevzdaně a snadně umírá atd., připadám si jako neznaboh, který dávno a dávno zapomněl bůžků otců svých a který v oběti hořící na jejich oltáři vidí pouhý obyčejný oheň a kouř. Čtenáři pamatují se snad ještě, jak jsem byl svého času pohnut nad Staškovým rytířem Prokopem Bochem z Krásného Dolu. Nejsem tedy zrovna zatvrzelý a tupý člověk. A přece!

Příčiny jsou asi různé. Jedna z nich je však a, že pan Holeček vidí vše příliš zářně a příliš stranně. Na jeho domácích lidech vše je krásné, dokonalé, vzorné, hodno zachování. Možná, že vskutku tomu tak jest nebo bylo aspoň. Ale my, prosáklí nedůvěrou ke všemu okázale výbornému a bezvadnému, potřebovali bychom trochu stínu a vlastně dost stínu, abychom vpravili se v to oslnné světlo. Pan Holeček vykládá třeba, jak sedlák, monarcha*) na svém statku, zachází vlídně se svou čeledí, jsa toho pilen, aby cítila se u něho jako doma. Nám však straší při tom v mysli theorie o chytrém vykořisťování laciných pracovních sil. Nebo: pan Holeček si libuje, jak pěkně umírá se to starým lidem jeho rodného kraje, jak všichni kolem nich mají jasné, klidné obličeje lidí, kteří podrobují se bez nářku přirozené nutnosti. Ale nám napadá odjinud nevrlost, s jakou hospodáři hledí na obtížné výminkáře, nebo hltavost, s jakou selský člověk očekává smrt majetného příbuzného, po němž má děditi, — a ty jasné, klidné tváře jsou nám náhle důkazem, jak rádi pozůstalí zbavují se umírajících. Nebo ještě: pan Holeček popisuje se zjevným souhlasem střízlivý a počítavý způsob, jak se mezi jeho sedláky uzavírají sňatky, při kterých je t. zv. láska (patří do „erotomanie") věcí podřízenou a vůle rodičů či spíše vůle obce a famy věcí rozhodující. Než nám přicházejí na mysl selské domácnosti rozkotané, děsící nepořádky, hádkami a úpadkem jenom proto, že manželé, svedení rodiči nebo obcí (vulgo: dohazovači), jsou si odporni. A tak každou chvíli pan Holeček podnítí nějakou pochybnost, jež ubírá jeho vypravování věrohodnosti. Je to pošetilé, ale pomozte si! Kdybychom měli věřit na slova, byla by jeho otčina učiněný ráj, kde jeden druhého účinně miluje a podporuje, kde není bídy ani strastí ani zármutku, ježto každý snáší vše tak rozumně, a kde i smrt pozbyla ostnu svého.

Jiná příčina, pro kterou kniha p. Holečkova nejde mi dost k srdci, jest její konservativism. Na několika místech zmiňuje se o tom, že jeho sedláci (ti ideální!) chápou se i novot, přesvědčí-li se, že půjdou jejich hospodaření k duhu. Jinde nadhazuje, že dnes je tam již mnoho nebo leccos změněno proti tomu, jak bývalo za jeho mládí: nová doba, noví lidé, nové názory, nové mravy. Ale celkový tenor (a také tendence) knihy je ten, že by bylo dobře, aby bylo zůstalo co nejvíce při starém. O tom si sudiž kdo jak suď, — na vývoji věcí to ovšem nic nezmění, běh světa neřídí se na štěstí našimi malými měřítky. Jde jen o individuální vkus: a ten je u mne dosud vždycky více při troufalém a smělém přijímání všech kulturních důsledků, nežli při opatrném a lítostném ohlížení se v zad. Není sporu o tom, že druhá methoda je v životě i v historii bezpečnější, co však naplat! páně Holečkovo stanovisko není zkrátka mým. Autor, jenž si rád (po slovansky) zafilosofuje, píše na jednom místě: „Tak mijí rok za rokem, desítiletí za desítiletím, věk za věkem. Zdá se to býti nekonečnou jednotvárností, ale je to více: část věčnosti. A před věčností co jsou vaše války, vaše revoluce a převraty, co je všecko, co nazýváte dějinami, co všechno vaše předstihování, vaše tetelení, vaše horečky, vaše nervosy, vaše pýcha, nádhera, sláva! Věčnost je veliký kotel, v němž budou svařeni i slavní i pyšní i člověkové i nadčlověkové i ti, kdož se tetelí a vzpouzí, i ti, kdož jsou si vědomi, že obecnému osudu lidskému nemůže ujíti žádný člověk." Zajisté. A dodávám: budou svařeni i prudcí novotáři i pomalí laudatores temporis acti. Nač tedy nedopřát si té slasti, spustit se odvážně a srdnatě a vesele ve všechno mladé, nové, pokusné!

Naši jsou slovem dílo význačně vzpomínkové, jako na př. Němcové Babička, s níž mají tolik psychologické podobnosti, — a to víme, jak vzpomínka, esthetický činitel katexochén, dovede vše zkrášlit a zvýšit. Chyba je toliko v tom, že pan Holeček dává své přizdobené a protříbené vzpomínky za přesné poznatky, jimž častými všeobecnými úvahami, soudy a vývody snaží se vtisknout ráz národopisných (a národohospodářských) pravd. Ještě nejlépe na svém místě je jeho způsob tam, kde vypravuje nějaký příběh nebo fragment příběhu. Odkazuji za příklad na těch několik stran, kde líčí se stáří a smrt čeledína Jožífka: jakého znamenitého, citu plného, jemného člověka udělal tu p. Holeček ze strýčka Harmacha! jakou trudnou, těžce a chmurně bolestnou, tolstovskou postavu z vetchého, slepého pacholka, jenž se hryže pro děvče před mnoha a mnoha léty oklamané! jaký tklivý, dětsky něžný tón vložil do episody svou imaginovanou, prostonárodně zbarvenou rozmluvou mezi kmotrou Smrtí a jejími dcerami! Ještě citlivěji působí jiné místo, ono, kde autorův sestárlý, ctihodný otec účastní se naposledy posvícenské muziky, zpívaje shromážděným tanečníkům dvě starosvětské písničky, „Nad Stožicí je vršíček" a „Už je má píseň dozpívána". Kdo pamatuje se na dědouška z Našich furiantů, zpívajícího při podobné příležitosti svou zamilovanou „Znám já jeden krásný zámek", může si přibližně učinit pojem o neodolatelné pohnutlivosti scény.

Nevšední ceny propůjčuje knize mravní ry-

* Mimovolně vám připadnou sedláci de Vegovi a Calderonovi.

zost a poctivost, se kterou je psána. Pan Holeček je prolnut vědomím, že život není „ani žert ani rozkoš“, nýbrž „lhůta k práci a rozjímání“, a odtud ta rozšafná vážnost, která je rozestřena po všech jeho stránkách. *jv.*

Z naší mladé lyriky.

III.

Jan z Wojkowicz: **Poesie.** (Nákladem vlastním.)

Lyrika pana z Wojkowicz obsahuje tedy touž skupinu citových motivů, jako lyrika p. z Lešehradu a p. Bresky. Básně jako Labutě tesknily nebo Fragment mohly by dokonce být takřka od kteréhokoli z nich tří. Pan z Wojkowicz vyznačuje se však proti oběma svým podobencům nekonečnou destilací a subtilisováním svého cítění. Má jeden z těch zvláštních organismů duševních, které bych chtěl přirovnat ke skleníkům, zařízeným na umělé pěstování citů. Každý cit, očištěný ode všech svých původních příměsků, vytržený takřka z přirozené půdy svého podnětu, vzatý absolutně, kultivuje se v nich sám o sobě rozličnými hledanými prostředky, aby vyvinul se neobyčejným, abnormálním způsobem a vydal vzácné a divné květy. Cit není v nich již pouhou okolností psychického života, jako u jiných lidí, nýbrž jediným účelem. Poněvadž je mu vzata životní síla jeho popudového obsahu, bez níž rozplývá se v étherových vzdušinách čiré abstrakce, nadouvá se a rozpíná sám ve své prázdnotě do šíra a daleka, a jeho výraz není nic jiného nežli tápání po definici, jež uniká a uniká.

Podívejte se třeba na báseň Slavnost jara. Pro jarní nadšení, které je jejím thématem, neexistuje opojné jásání barev, světel, tvarů, života a tónů, jež uchvacuje naše smysly a je vší podstatou našeho požitku, Přívlastek „jarní“ je tu docela náhodný a příležitostný pro to vysoké vzdutí nitra, jež zná toliko samo sebe a pro něž jedinou možnou rozkoší je ponořit se ve své vlastní sebevzněcování. Hleďme jen:

. . . A já jsem zajásal! A já jsem osvěžel!
A v daleké se moře rozesnil,
a v daleká se moře rozesnil
a v daleké se světy rozesnil —
o věčném rozesnil se přelévání míz,
o touze, o lásce a oddanosti čís',
o přástvu měsíce a vlasů rozčesávání . . .

Viděti, že po jaru není zde hnedle ani stopy. Básník pozoruje a určuje rozvíření své duše skoro mathematicky nebo fysikálně, v jeho dimensích, v jeho síle, v jeho pohybu, beze všeho zřetele ku vlastnímu obsahu. Právě to pojímání citu v jeho nejabstrahovanějším, nejabsolutnějším tvaru vysvětluje ono věčné rozteskněni, ono stálé napjetí do dáli, onu bezhraničnou touhu, to vše, co v poesii pana z Wojkowicz působí tak znepokojivě. A jaký je pan z Wojkowicz v citu, takový je i v reflexi. Nežádejte od něho rozjímání, jež staví záhadu, přemítá o jejím jádru, řeší a odpovídá nebo aspoň snaží se odpovídat. Jeho poutá záhada jen a jen tím, že je záhadou, a potud, pokud je záhadou: nejde mu o záhadnou věc, nýbrž zase vůbec a záhadnost, o Tajemství. Prodloužit je až do nerozluštitelna, učinit je ještě tajemnějším, záhadnějším a ohromnějším, to je všechna tendence (v dobrém smyslu slova) jeho reflektivních a myšlenkových básní.

Odkazuji za příklad na skvostné číslo Odlesky hvězd, kde horuje o ženách, „v jichž očích sní odlesky vzdálených hvězd, magická toužení kosmu, diskretní úsměvy lásky, všeckno, co ve hvězdách stůně a ve hvězdách hluboké jest“.

V třinácté kapitole svého Vzkříšení vzpomíná Tolstoj proti Něchljudovi-důstojníkovi, jemuž existence všech žen nabyla praprostého významu, Něchljudova bývalého, jemuž žena jevila se jako bytost vznešeně tajuplná a vábící právě tou svou mysteriosností. To první Něchljudovo stadium lze pozorovati u pana z Wojkowicz v jeho nejvyvinutější a nejvýraznější podobě. Nevím, aby kdo dovedl udělat ženu úžasněji, závratněji a opojněji záhadnou, nežli on. Opisuji ji z Undiny:

. . . Na jaké laguně pluješ, jaké pak písně to zpíváš,
jaká to blouznění vedeš v podivném kouzlu své duše —
já nevím, a nikdo neví, jen jedno cítíme všichni:
ty's krásná, Undino-ženo.

Tvůj šat se míhá jak vlny, v podivném kouzlu jak ony,
vůně tvé bytosti čarodějné je nestihlou vůní květin,
podivné smíchy tvé bolí, krutě tvé bolesti dojmou —
ty's věčná, Undino-ženo.

Duše tvá krajinou krásnou, spatřenou před mnoha věky,
která nám utkvěla čarodějně závratným sněním v nitru
kdo nás rozčaruje, kdo nás odčaruje, podivná sestro vody,
ach, krutá Undino-ženo.

Kdo tuší tvé tajemství, hyne, jsi dál, čím přichází blíže,
jsi zvěčněním záření kosmu, hledání modrého květu,
narkosy rozlehlých nocí a kolébání moří,
ty něžná Undino-ženo . . . *jv.*

J. Arbes: **Svatý Xaverius.** Romanetto. S 8 illustracemi Huga Böttingera. F. Šimáček. Za 2 K. (Třetí vydání.)

O novelistickém druhu, jejž p. Arbes pěstuje ve svých romanetech, o spůsobu a ceně jeho sensačnosti můžete soudit jakkoli: tím ničeho neuberete faktu, že p. Arbes je jedním z těch vzácných, velmi vzácných českých spisovatelů, kteří dovedli napsati něco, co čtenáře s naprostou bezpečností mocně upoutá. Nevím, kdo z jeho cechu u nás hned tak by dokázal vymysliti a konstruovati napínavý příběh jako on. Je to příliš známá věc, aby bylo třeba šířiti se nějak o tomto třetím vydání Svatého Xaveria. Přece však nemohu se zdržeti dvou malých poznámeček.

Bylo již poukázáno, že v genru a methodě p. Arbesově je mnoho, co připomíná Poeho, především všechen skoro ráz emoce (silné vznícení zvědavosti, efekty hrůzy a příšernosti), potom vyzdvižení stránky technické, obratnosti komposiční,

reflektivního důmyslu a důvtipu proti citové inspiraci. *Svatý Xaverius* dá se přímo srovnati s Poeho známým *Zlatým chrobákem*, jenž jako by mu byl býval vzorem nebo popudem. Podobnost je tu i v celém motivu (bystrému kombinačnímu mozku podaří se rozluštiti nalezený tajemný kryptogram, na základě jehož vypátrá místo zakopaného pokladu) i v jednotlivostech; tak na př. v popisu cesty, kterou v obou novelách triumfující objevitel vede svého přítele k definitivnímu odhalení záhady, v líčení noční práce při vykopávání, v uvádění všelijakých mineralogických a chemických terminů.

Kdybychom se měli pouštět do předmětu hlouběji, mohli bychom si všimnouti, oč přesvědčivější a skutečnější uměl Poe udělat vysoké myslivé schopnosti svého Leganda proti p. Arbesovu Xaveriovi. Problém Legrandův (šifrovaný zápis) je mnohem určitější a podstatnější nežli Xaveriův (síť bodů na obraze v malostranském chrámě sv. Mikuláše); postup, jak Legrand si vede v jeho řešení, opírá se opravdu o logickou přesnost a vybroušený důmysl kombinační, kdežto to, co nazývá p. Arbes u Xaveria neobyčejným bystrozrakem, je prostě pouhým nespolehlivým hádáním nazdařbůh. To však pokládám všechno za okolnosti podružnější; hlavní, co mne při sestavení *Svatého Xaveria* se *Zlatým chrobákem* zajímalo, je filosofický obrat, jejž p. Arbes dal ke konci svému příběhu a jenž je pro jeho fysiognomii horlivého ideologa tak charakteristický. Jeho Xaverius nenajde na místě určeném dle bodů obrazu očekávaného pokladu, jako Legrand; ještě hůře: ustavičná jeho přítomnost v chrámě sv. Mikuláše zavdá podnět k podezření, že on je zlodějem zmizelých drahokamů monstrančních, a přivede ho do vězení, kde Xaverius zemře následky nastuzení z osudné noci. Všechno trudné namahání jeho mozku, všechno jeho pracné, rozčilené a vysilující hledání a zkoumání bylo tedy nadarmo? A všechno jeho napjetí za velikým, odměněným cílem bylo tedy prázdnou hrou, kterou byl podveden i on i my, čtenáři? Na smrtelném loži Xaverius cituje z dopisu malíře Balka několik odstavců o neprospěšnosti dosavadní vědy pro lidské štěstí, mezi jiným: „Poskytuje ti vzdělanost poklidu a míru? Chrání tě před klamy a bludy, před malomyslností a zbabělostí, před vášněmi a náruživostmi . . .? Nikoliv! . . . . Rozhlédni se však kolem sebe, zkoumej a zpytuj, a zhrozíš se té bezedné prázdnoty a pustoty, která na tě zívá. V trudných okamžicích, když jsem přemýšlel o nicotě lidského snažení, vznikla ve mně idea, že *člověk aspoň poměrně může dosáhnouti štěstí neoblomnou, skálopevnou důvěrou v myšlenku, byť sebe klamnější*, a snažil jsem se myšlenku svou vtěliti v tazích umírajícího sv. Xaveria.“ A Xaverius sám předesílá k tomu: „A nestálo by za to, kdyby si člověk při takovéto práci (bezvýsledné pátrání) zjednal tolik průpravy a síly, by aspoň protivenství světa snášel s resignací muže nezoufajícího ani v okamžicích zdánlivě beznadějných, kdyby tím nabyl oné duševní síly a pružnosti, bez kterých tolik životů tak záhy klesá v prach . . .?“ Zdá se mi předně, že autor dává tu mimoděk filosofické odůvodnění genru, na nějž se redukuje hnedle veškerá jeho tvorba. Jako by řekl: ovšem, čtenáři, napínám tě na prázdno, rozčiluji tě čirou machinací, jež posléze k ničemu nevede a nemá reálného smyslu — ale což není to dychtivé napjetí, dovedu-li ho docílit, jediným prostředkem, jak vytrhnout tě bídě tvé existence a jak dát ti zapomenout na nicotu života? Ale více: případ Xaveriův vyzdvižen tu za typický příklad mozkové dresury, jež je s to, obrniti nás proti všem krutým ranám a nepředvídanostem osudu. Pan Arbes věří zde (jako jinde) ve všemocnost rozumu; všechno zlo přestává, kde ten je značně vyvinut, zvláště, dovede-li si najít něco, cokoli, co jej úplně zaujme. Arbesův člověk může být o chlebě a vodě, může být tělesně vysílen a zlomen — nade vší pohromou vznáší se pružně, čile a směle jeho duch, jenž troufá si vzdorovat všemu svým intelektem a vzepjetím své myšlenky. A ta důvěra ve vítěznou a svrchovanou moc rozumu a houževnaté myšlenky dodává p. Arbesově novele (nejen této) vzletu, jehož ovšem Poeho povídky — zase jinak vynikající — nemají.

Druhá poznámka, kterou přivěšuji ke *Svatému Xaveriovi*, vztahuje se ke zvláštnímu, vábnému kouzlu, jímž autor umí obestřít rozličná místa a zákoutí Prahy. Je to v naší novele malostranský chrám sv. Mikuláše, dům a byt Xaveriův v Umrlčí uličce a zásmíchovská krajina směrem k Malvazinkám. Vesměs místa průměrnému Pražanovi vzdálená nebo aspoň ústranní, polooneznámá, budící romantický pocit ohromného tajemna. Ten pocit p. Arbes co možná sesiluje. Můžeme přečíst třeba jen několik řádek, kde nás uvádí v Xaveriovo obydlí:

> „Mlčky šli jsme volně podle sebe Ostruhovou ulicí až k Svatojanskému vršku. Sešedše s vršku a držíce se po levé straně vešli jsme do jednopatrového domu, zahýbajícího do *Umrlčí* uličky.
>
> Dům byl *starý*, průjezd *úzký a temný*, schody dosti *neschůdné*. Přišedše na *starodávnou dřevěnou* pavlač, zahnuli jsme do *temné*, *úzké* chodbičky.
>
> Průvodčí můj otevřel dveře; prošli jsme skrze malou předsíňku, *kde nebylo téměř žádného nábytku*, a octli se v *nízkém* pokojíčku o dvou *úzkých a malých* oknech. Jelikož *se bylo již valně sešeřilo*, nemohl jsem v bytě hned předměty rozeznat; ale přece jsem rozeznal *množství knih v skříních a poruznu po zemi a po stolech rozházených*.“

Je dům obydlen? Až na záhadnou belhavou stařenu, kterou vracející se návštěvník potká na schodech, zdá se býti všechno pusté a prázdné. Jste v stavení, kde se dveře duchově otvírají, kde s dunícího schodiště zní do bahnitého, rozlehlého ticha těžké kroky neviditelných bytostí a kde občas ve vlhké, dusné a chumlavé tmě zablesknou podivné, probodávající oči. Bůh ví kde na konci dlouhé, temné chodby, v koutě, v šeré a ponuré jizbě tušíte mezi haldami hlubokomyslných a učených knih bledého a zadumaného samotáře, jenž

žije neurčitelný, neznámý život, němý a uzavřený, pohřbený v úžasných, nadsmyslných výzpytech. Prostředky, jichž užívá p. Arbes ke zvýšení mysteriosnosti, na př. při líčení chrámu Svatomikulášského nebo noční cesty na Malvazinky, jsou na mnoze až drastické. Lidé zamčení na noc sami v rozsáhlé, opuštěné a přízračné budově, černí kocouři vyskakující odkudsi z temnot na oltáře, pitvorní mužíci s obrovskými hlavami, nepohnutě vystávající a mlčky zahledění, bílé postavy bolestných tváří poklekající na stupních, měsíční světla tvořící husté, zákeřné stíny a propůjčující obrazům děsivých, ohyzdných vzhledů, siné noční požáry smrtelných odstínů atd., to vše zabíhá k mezím, kde sebe menší neopatrný krůček muže učinit z umění kejklířství. Ale mimovolně, i když se na ně díváme s vysoka, utkvívají v nás fantastické představy p. Arbesovy tak, že nemůžeme zavadit o některé pražské dějiště jeho novel, abychom nebyli přesvědčeni o zvláštních, úžasných věcech, jež se tam tají a dějí. Chodíme kolem nich nebo jimi se zadrženým dechem ve velkém očekávání věcí, jež spatříme a odhalíme, každá jinak všední maličkost stává se nám neobyčejně významna, a vzduch sám zdá se být jiný nežli jinde, plný nedopověděných slov a nevyřčených upozornění. Zde vězí také, trvám, jedna z neposledních příčin, jež vysvětlují úspěch romanet p. Arbesových. *jv.*

Hudba.

Ed. Tregler. — Kar. Douša.

Letošní hudební období blíží se konci. Několik zbývajících koncertů nezmění ničeho na jeho podstatě, různící se nápadně od let předchozích. Výkonnou hudbu vyznačilo letos virtuosství houslistů: bratří Frant. a Eman. Ondříčka, Hoffmanna, Kubelíka, z cizích Burmestra a Sarasata. Rázem zvolených skladeb byla pak letos nejobsáhlejší soustavná, přehledná a tím také pro širší hudební obec nejpoučnější — hudba duchovní.

Ad. Prosniz výborně napsal, že dějiny hudebního umění jsou jen prováděním hesla: Od spoutání k svobodě! Hudba stará, nemajíc dokonalých nástrojů, projadřovala se nejlépe zpěvem, tou „vnitřní hudbou“, jak říkal Pivoda. Zpěv je hlavním příznakem hudby světové do konce století šestnáctého. Jsa odkázán na sebe bez pomoci nástrojů, prohluboval a oduševňoval se ve Vlaších, slouže bohoslužbě. Ve sborové skladbě každý hlas toužil nabyti a časem také nabyl samostatnosti zpěvné. Vyvinul se zpěv polyfonní, mnohohlasý, bez průvodu, a capella, ve slohu kontrapunktickém, používajícím současně více samostatně vytvořených zpěvů, spojených v jednotný celek na základě harmonickém. Toto prvé období umělé hudby vyvrcholil největší skladatel vlaský Giov. P. Palestrina (1524—1594).

Po jeho smrti valí se nový proud. Rokem 1600 nastává druhá doba. Hudební nástroje se zdokonalují a vstupují do služeb umění. Varhany a loutna rodí děcko: klavír. Varhany jsou znakem nového období: hudby instrumentální. Ta je také ve službách církve. Přejímá sloh polyfonní ze sborového zpěvu vlaského. Němec Joh. Seb. Bach (1685—1757) jej vyvrcholuje svými fugami a zavírá období. Od poloviny 18. století nastává třetí období. Hudba instrumentální, nyní již převážně světská, s německými klasiky v čele, potom přes romantiky a novoromantiky, osvobozuje se stále více z pout forem kontrapunktických k největší samostatnosti zpěvu na podkladu harmonie.

V hlavních rysech názorný obraz tohoto vývoje umění hudebního podal K. Douša, ředitel kůru svatojakubského, 8. dubna svým duchovním koncertem v pečlivém výběru vokálních děl, vlaských mistrů Palestriny, Allegriho (1560—1652) a Corsiho, nástupce jich v 18. století. Ant. Lottim (1667—1740) přešel ze století 18. k vrstevníku Bachovu, Eman. d'Astorgovi (1681—1736) a provedl jeho „Stabat mater“ pro sbor, orkestr a varhany, dílo při mistrné, ale jiného méně nadaného umělce tísnící polyfonii, hloubkou a citem překypující. Další obraz vývoje hudby podal 6. dubna po Doušovi Ed. Tregler, umělec, urvaný nám do Drážďan za saského dvorního varhaníka, fugami Bachovými, vrcholem varhanní skladby vůbec, a jejími novodobými větvemi: Schumannem a Rheinbergerem. (Sem přidružil se „Spolek hudebních umělců“ provedením Haydnova oratoria „Stvoření světa“.) O Treglerovi, králi nad královským nástrojem, zbytečno mluviti. Nemá u nás soupeře. Kdo dával se unášeti jeho uměním na varhanách u sv. Jiljí, přeje mu úspěchu na zamýšlenou cestu po Německu. Dobude českému národu zajisté nových uměleckých úspěchů. Skladatelem p. K. Doušou přibyl kruhu českých hudebníků ryzí umělec. Již podnět k duchovnímu koncertu, kterým nastoupil u nás dráhu Treglerem a Pickou raženou, ujal se věci velmi záslužné, ač na koncertním podiu dosti nevděčné a při životních poměrech českých ředitelů kůrů, společensky hůře postavených nežli horníci — velmi odvážné. Za svůj čin odnesl si Douša rozhodně více mravního a uměleckého úspěchu nežli stříbra. Pojetím skladeb a provedením zaujal u nás mladý skladatel útokem umělecké prvenství mezi duchovními sbory. Slečna M. Bobková hlubokým pojetím sopranového partu v Astorgově díle, vřelým citem a krásným přednesem měla šťastný umělecký počátek. *K—ý.*

J. V. Tomášek. — H. Berlioz. — Ant. Dvořák.

Bylo to roku 1846, kdy největší skladatel Francie, Berlioz, doma neoceněný a nepochopený, našel na svých koncertních cestách porozumění v cizině a jako Mozart zvláště v Praze. Ředitel konservatoře J. Kittl, chtěje velikého tvůrce „Fantastické“ seznámiti s předními hudebníky pražskými, uvedl jej do domácnosti místního hudebního papeže —

skladatele J. Tomáška. Tak sešli se dva vrstevníci, mužové obsáhlého povšechného vzdělání, důkladně znalí prostředků skladatelských, stejně se stranící všeho povrchního, všedního, stejně chovající v nitru svém poctivé umělecké nadšení.

Tomášek, dosáhnuv hudebního prvenství v Praze, měl značnou míru sebevědomé samolibosti. Geniální tvůrce programní symfonie — jak píše Proksch — byl „muž nad míru milý, protože nesmírně skromný". Oba umělci setkavše se, byli v rozpacích. Nemohli se duševně sblížiti a porozuměti si. Tomáškovým ideálem byl Mozart, umělec, kterého v jeho očích nepřekročil ni Beethoven, ten dle jeho vlastních slov „chvílku zářící — povětroň". Umělecký názor Tomáškův tkvěl v druhé polovině 18. století. Tomášek se svým mozartismem opozdil se v soudobém rozvoji hudby o 50 let. A Berlioz, pravý opak jeho, vyrůstaje z Beethovena a raze dráhy k novému uměleckému světu, předešel celý soudobý hudební vkus lidstva o půl století . . .

Náhoda tomu chtěla, že letos 3. dubna, o padesátém výročí smrti Tomáškovy, sešel se Berlioz s Tomáškem zase v Národním divadle při koncertu na památku Tomáškovu a při druhém, žel, obecenstvem málo povšimnutém provedení Berliozova „Te deum". Bylo slyšeti díla soudobá. Ale duchem skladeb zela mezi Tomáškem a Berliozem propast celého století. Pro uctění památky Tomáškovy bylo sousedství Berliozovo spíše ranou smrtící nežli vzpomínkou oživující. Tomášek svojí činností nepovznesl se nad místní význam. Je novým svědectvím, že ni neúmorná píle a povznešená snaha, ni láska k umění a obsáhlé povšechné vzdělání nepodmiňuje vznik díla uměleckého ceny trvalé, nemá-li jeho tvůrce božského posvěcení a vnuknutí hledati lidské činnosti nové duševní oblasti.

Toto vyšší posvěcení má náš mistr Dvořák. Ono zabezpečilo mu přes jeho zálibu v starých mistrech a přežilých hudebních tvarech v jeho dílech do poloviny našeho desetiletí význam v hudbě české, byť podružný vzhledem k umění světovému.

Teprve v posledních letech připojuje se Dvořák ke směru novodobému, obsahovému, jemuž Smetana razil u nás první cestu. Nabaživ se starých forem, mistr hledá si nových pro nevysychající zdroj své tvůrčí síly. Tuto změnu mají mnozí našinci, utkvělí na názoru nedotknutelnosti pouhé formy, mistru našemu za zradu. Skutečně, Dvořák stal se v poslední době v uměleckém snažení svém osobou nápadně zlehčovanou, ba tupenou. To je křivda. Neztráceje ničeho na neomezeném ovládání všech prostředků a forem, Dvořák ne z vrtochu, ale ze skutečné vnitřní potřeby a z přesvědčení lne k hudbě programní. Dokázal to svojí básní „Holoubek", provedenou 4. dubna v koncertu „České filharmonie". Tu nelze mluvit o úpadku. „Holoubek" je novým stupněm výš v činnosti mistrově. V „Holoubku", zhudebněné básni Erbenově, našel si tolik nových barev a tonů pro výraz svého cítění, dal v něm tak silný obraz své duše a svého národního původu, že stoje dokonalostí formy vedle Beethovena i Brahmse, překonal živostí barev samého tvůrce „Osmé symfonie". Ta byla po díle Dvořákově mnohem šedější. Je to snad kacířství, ale pravda.

Brahmsova „Tragická ouvertura" mohla by míti spíše jméno druhé ouvertury velikého novoklasika: Akademická. K Brahmsovi mají mnozí z našich odborníků při malé znalosti jeho děl mnoho nedůvěry pro domnělou suchost a nedostatek vřelosti. U nás bylo by právě nutno dokázati o Brahmsovi vhodnou volbou díla, jak vroucí cit plál pod ledem zdánlivého chladu a okamžité nepřístupnosti. Na neštěstí je však „Tragická" dílo z jeho poměrně nejsušších. Její provedení u nás bylo schopno, neporozumění a předsudky k vídeňskému novoklasiku ještě zvýšiti. *K—ý.*

Z Národního divadla.

„Nově studováno."

Národní divadlo mělo mít hlavním účelem povznésti umění domácí k výši novodobého pokroku a seznamovat české obecenstvo s nejlepším uměním zahraničným. Tu mělo státi na prvém místě: umění ostatních národů slovanských. V prvých dobách českého divadla, kdy byla česká dramatická hudba zvláště pak básnictví v plénkách, kdy také ostatní národové slovanští nemohli se honosit velkým počtem vynikajících výtvorů, bylo nám umění germánsko-románské oprávněným vzorem.

Zatím čeští a z ostatních slovanských zvláště ruští umělci převzali tvůrčí ideje západu a přisvojili je duchovním potřebám vyvíjejícího se umění slovanského. Ono vyrostlo ze svých plének. Ač mladé, vykračuje do života plno junácké síly. To, co bylo před půl věkem jen mlhavou tužbou, je dnes — skutečností. A dnes může česká divadelní obec žádati úsilnějšího a soustavnějšího pěstění domácího a jinoslovanského umění. Tím nemají býti vyloučena díla národů západních. Za rozhled do vzdálené ciziny dlužno býti vždy jen a jen vděčným. Ale při rostoucích řadách umělců slovanských dlužno z ciziny přinášeti jen díla skutečně významná.

Tyto úvahy vtírají se mi na mysl při častém čtení slov „nově studováno" na divadelních návěštích. Toto „nově studováno" vztahuje se pravidlem k dílům umění západního, zvláště románského. „Nově studováno" zřídka čte se na dílech českých neb slovanských. Ta jsou vůlí správy našeho divadla odsouzena k setlívání, mnohdy zcela bez příčiny. Smutný osud Smetanovy „Čertovy stěny", přes všechny výtky u nás stále bídně vypravené a slabými pěvci obsazené, je svědectvím pro mé tvrzení. Ale „nově studováno" shledává se zřídka i na dílech německých. A přece Němci: Gluck, Mozart, Weber, Marschner, Lortzing, Wagner, Cornelius, Götz, Nicolai vytvořili na poli hudebního dramatu i veselohry díla ceny trvalé. Ze soudobých Italů zklamal Mascagni, Leoncavallo, Smareglia, Puccini. Sáhnuto

tedy v posledních letech k dílům z doby starší, která mívala před lety veliký účin na českou společnost. A podivno! Co působilo dříve, co vychvalováno, opěváno — to zůstavilo teď i širší kruh divadelní chladným.

Před dvěma lety „nově studovaný" Boitův Mefisto zklamal, jako jeho novodobí krajané. Zkušenost ta nebyla umělecké správě našeho divadla poučením, aby z dobrých děl ciziny přinášela jen nejlepší. A tak hlásila divadelní návěstí letos tři románské „nově studované" opery vedle jediné německé — Wagnerových „Meistersingerů". Franchettiho Asraelu věnována „novým studováním" naprosto nezasloužená pozornost. Významu ni hudební ceny nemá. A libretem taky ne. Asraela udržuje u nás jen krásná výprava. Až bude s touž péčí vypravena poslední opera zakladatele české hudby, přibude české opeře občasně, ale trvale dílo posud neoceněné.

Podivuhodnou, mladistvou sílu a svěžest života má přes patrné již vrásky na své tváři stále Vilém Tell. Ani slabé, nevhodné obsazení „nového studování", svědčící o lepších časech minulých a dnešním stálém úpadku výkonného umění v našem divadle, nemůže zdolati vnitřní sílu „revoluční opery" Rossiniho. — K Vlachům přidružil se nejnověji Francouz Delibes, svojí hudebně rozkošnou, rozmarnou, vtipnou, švitořivou operou Král to řekl, složenou na úplně zvetšelý, ryze situační děj. Podivno, dílo, které obdivováno a za vzor dokonalosti stavěno — dnes polehtává jen ucho. Vzbuzuje pouze okamžitý rozmar, záhy zkalený nedostatkem hlubšího citu, opravdovějšího prožití jasu, radosti a veselí života.

Dnes ve slovanské hudbě po Smetanovi, Dvořákovi a Rimském-Korsákovu má v hudební veselohře i tak duchaplný a ušlechtilý skladatel jako Delibes postavení velmi těžké. Česká hudební obec není chladná, ani hudebně omrzelá. Mohutní však a potřebuje tedy jiné duševní stravy. Je to vlastně zjev potěšitelný. Spěje se stále v před. Smetana Delibesa obdivoval. Ale, snad ani netuše, přerostl ho hned svojí první komickou operou. Poměrně slabý úspěch Delibesovy opery „Král to řekl" jest jen novým svědectvím velikosti ducha Smetanova, jehož díla stále víc a více působí vychovatelsky na tříbení vkusu a požadavků české společnosti.

K—ý.

Divadlo.

K Hauptmannovu Šluku a Jauovi.

Zkrocení zlé ženy je sice nejznámější ze všech Shakespearových veseloher, ale nemnoho je asi těch, kdož znají její předehru a mezihry, tím méně, že v poslední podobě komedie je úvodní motiv nechán nedokončen. Shakespeare užil ho místo obvyklého prologu a epilogu. Lord, vracející se s myslivci a služebnictvem z lovu, najde ležet před hospodou opilého kotláře Slyho. Napadne mu, aby si stropil s ním žert. Dá ho spícího odnést do zámku, tam ho převléknou do lordových šatů a když se probudí, namluví mu, že je lordem, který po patnáctiletém blázněni nabývá zase jasného vědomí své pravé osoby. Panoš Bárta přestrojený za dámu přihlásí se za jeho ženu, jež naříká, že tak dlouho byla vyhostěna z manželova lůžka. Sly se dost rychle vpraví do své role. Posléze žádá ho sluha za dovolení, aby najatí herci směli zahrát před ním veselou frašku, ne snad nějakou vánoční švandu nebo něco na provaze, nýbrž „hezčí látku":

Sly. Jak? Je to stolní prádlo?

Panoš. Je to jakýsi příběh.

Sly. Dobrá, podíváme se na to. Pojďte, madam paní, posaďte se vedle mne a nechte svět být světem; všaktě nebudeme ještě jednou mladší. — Těmi slovy, jež Hauptmann položil za motto své nové divadelní hry, končí Shakespearova předehra.

Motiv zde naznačený zpracován v literatuře mnohokrát. Z dramatických jeho versí uvádí se nejčastěji Holbergova komedie Jeppe s Hory*) a Plötzova fraška Zakletý princ, u nás po menších divadlech dost rozšířená (také jako opereta). Holbergův Jeppe má hrozně zlou ženu Nillu, která ho pro jeho lenost a liknavost ustavičně řeže karabáčem přezvaným „mistr Erich". Jsa od ní poslán s dvanácti šilingy do města pro dvě libry zeleného mýdla, neubrání se, aby se nestavil prve u souseda Jakuba na skleničku pálenky. Pokušení roste s požitkem, a Jeppe propíjí šiling za šilingem, až se opilý svalí na zemi a usne. Jde kolem baron Nilus z prohlídky letošního osení, spatří Jeppa a k návrhu jednoho ze svých lokajů, Ericha, dá s ním provést tutéž metamorfosu, jako lord se Slyem. Hlavní věc však, pro kterou cituji Holberga, je, že stane se s Jeppem proměněným v barona podobný obrat jako s Hauptmannovým Jauem: vyklube se totiž z něho velmi prchlivý a krutý pronásledovatel služebnictva a poddaných, jenž chystá se kde koho pověsit nebo zbavit výživy. Baron potrestá ho za to později, když Jeppe vrátí se zase v dřívější svůj stav, zdánlivým oběšením a vyvozuje z jeho chování mravní naučení, že sprostému lidu štěstí příliš rychlé je nebezpečno a že sedláci a řemeslníci nehodí se k panování:

> „Kde sedláci a řemes'níci vládu v rukou mají,
> tam následky se toho brzy v správě cítit dají;
> na místě vrchnosti jsou pak tu tyrani,
> a v každé vsi se hnedle Nero rozhání."

Plötzův švec Vilém, jehož princ Wolfgang, nucený strávit několik dní v nudném pohraničním městečku, užije ke své kratochvíli, vyznačuje se proti Slymu, Jeppovi a Jauovi svou chytrostí a svými rozumy, chytrostí a rozumy ševce-filosofa, který je zvyklý na svém verpánku brousit si všeličíms svůj vtip. V žádné z různých versí sujetu nestojí tolik úsilí přesvědčit proměněného chuďasa o pravdě jeho

*) „Jeppe vom Berge" najde se ve výboru z Holbergových komedií pořízeném v něm. překladech od Roberta Prutze.

nové situace, jako zde: Vilém dává si předvolat sama sebe a svou milenku Evičku, aby mu dotvrdili authentičnost jeho princovské hodnosti, a uspokojí se teprve vlastním výkladem o přestěhování duší, jehož mu poskytne jeho ševcovská filosofie. Vilém také ze všech těch sourodých postav vytěží nejprozřetelněji své chvílkové postavení; učiníť celou řadu opatření ve svůj prospěch pro případ, že by se jeho duše ocitla náhle zase v prvotním těle. Když ráno vidí se skutečně opět v chudobném příbytku své matky, mají všichni zúčastnění co dělat, aby myšlenka o přebíhání duší nestala se mu fixní ideou. Plötzova fraška má (nehledě k některým naivnostem buržoastické tendence) mnoho dobré, rozmarné komiky, a zejména hlavní postava je podařeně provedena ve smyslu humoristického lidového pojetí ševcovského typu.

Hauptmann inspiroval se v Šlukovi a Jauovi („žertovné a hanobné hře o pěti přestávkách") ze Shakespeara nejen v motivu, ale především ve vší té lovecké poesii, do níž svůj sujet zasadil. Ovzduší čerstvého a rozjařujícího, lehce promrzlého vzduchu podzimního, nekonečných křepkých toulek prázdnými poli a háji, hlaholivých loveckých rohů a zpěvů, veselých mysliveckých hodů, při nichž rodí se tak bujné nápady, ovzduší, jímž obestřel Hauptmann začátek a konec svého „hrubého kousku", připomíná nám vším rázem svého svěžího naladění lesní scény z Jak se vám líbí. Totéž platí o mluvě plné obrazů, přirovnání a sentencí, jimiž vyznačují se zvláště odstavce Karlovy, autorova zástupce ve hře. A nejsou to jen obrazy, příměry a sentence, co v mluvě jednotlivých osob prozrazuje vliv Shakespearův, nýbrž všechen sklad jejich řeči, to jisté deklamační měření a vážení a vystupňování vět, jemuž je Shakespeare věren i v nejpohnutějších okamžicích. Čtěte na př. místo, kde Karel proslovuje dlouhý přípitek na počest přestrojeného Jaua:

Po dlouhých letech zase poprvé —
ze dlouhé těžké povstav nemoci
náš kníže zdobí starý stolu kruh:
byl sirý bez něho, jak velmi! známo vám
Co jitro bez jitřenky, rcete, jest,
bez večernice večer, přátelé?
Co korunní je vínek bez démantů?
co bez božího sluníčka je den?
To vše my byli bez knížete svého,
bez jeho veleby, jak sedí tu.
Ach, milé děti, chvěje se mi hlas,
mé srdce vzlyká bolem, vnitřnosti
mi kručí všechny hořem hlubokým . . .

Zde má napodobení zároveň účel travestijní. Ovšem je shakespearovština Hauptmannova často zřejmě strojená a nedosahuje přirozené lehkosti a zázračné bohatosti svého vzoru. Cítí se to nejvíce v pasážích reflexivních a myšlenkových.

Hauptmann nazývá v prologu svou hru „dítětem bezstarostného rozmaru". Přes to snaží se důrazně, aby dal komedii, kterou Karel provede s Jauem k obveselení dvora Jona Randova, vážný filosofický smysl. Ve svém článku o G. Hauptmannovi a jeho naturalismu (druhý lednový sešit Gesellschaft) Rich. Hamann dobře ukazuje Hauptmannovu impotenci v oboru ideí. Také v Šluku a Jauovi nezmohl se Hauptmann na nic lepšího nežli na čirou banálnost, že tím, čím je u Jaua jeho krátké přestrojení za knížete, je u nás všech celý život: pouhým snem, z něhož odnášíme si tak málo, jako on:

„ . . . . . To, čím vskutku jsme,
je málo víc, než čím on vskutku jest.
nejvyšší štěstí bubliny jen jsou . . .

Na příslušném odstavci Karlovu („Z těch šatů vysvlec jej, těch pestrotkaných, tož vklouzne on zas do svých cárů zpět . . .") je viděti, jak namáhal se autor, aby tu prostou všednost nakroutil a zveličil. Narážky sem tam prohozené vkládají do Jauova dobrodružství ostatně ještě jiný význam, že totiž nízkost a sprostota, od níž nepomůže Jauovi nádherný oděv, skrývá se pod skvělým zevnějškem v bytosti mnoha mocných tohoto světa. Tam, kde Karel snaží se vymluvit Jauovi jeho předpokládaný blud, praví na př. zřetelně:

„Váš otec, jasný pane, starý kníže,
trpíval často zacpanými větry.
Tlak střev, jenž tísnil srdce, žaludek.
působil sny mu takové, jak váš.
Tím to, že brzy knížetem se cítil,
pak zas si hulvátsky jak sedlák vedl.
zapomněv knížete. Cas od času,
ač v purpur přioděn a ve zlato,
náhle se volem stal, nebo i oslem,
dobytkem zkrátka vůbec, v každém smyslu.
Dost často velcí takovými sny
jsou trápeni. Tak Nebukadnezar,
jak víte, líhal před svým palácem
a žral, jak voli, trávu . . .

Zdá se, že některé věty (tak, praví-li Jon Rand:

„Jsem sesazen. A Hanswurst vládne. Pozor!
Hanswurst má štěstí! Krátko jen —
a místo bláznovského žezla, plácačky
zamávne knutou . . ."

nebo řve-li potřeštěný Jau*): „Já jsem král, a není krále mimo mne! Co já chci, to se stane, a to se ani nemukne!") jsou přímo namířeny na současné politické poměry v Říši. Řekl bych, že Hauptmann odlehčuje v nich své hořkosti nad urážlivým spůsobem, jakým odepřena mu Schillerova cena. Z téhož pramene pocházejí asi i všeliké výlevy Karlovy, v nichž odmítá přízeň a odměnu velkých, panskou službu — bláznovskou službu, ceně si nade vše svou volnost a samostatnost, svou veselou spokojivost a své využívání okamžiku.

Touž myšlenku o sprostotě, tající se ve zdánlivé vznešenosti mocných, vyjadřuje Hauptmann vše obecněji o ženách. Jona Randova Sidselill je pohádková princezna, něžná, zamlklá a snivá, záhadných úsměvů, rozjařující se leda nějakým dětinským rozmarem, jako když zatouží po kožešině z modré lišky nebo když zachce se jí dvanácti bílých sokolů s dlouhými stříbrnými řetízky kolem spárů

*) Jau a Šluk mluví dialektem, jehož v citátu nedovedu napodobit. Rozhodně nehodil by se k tomu na př. dialekt, jakým v Potopeném zvonu nevhodně transkribována Ježibaba.

a s čapkami posetými démanty. Jon Rand přirovnává její duši k harfě na zahradním chrámku:

„Duchové větrů tknou se zlatých strun
prsty, jež nezřít, a pak promluví
tázána z dáli v dálku odpovídá, —
však pro hrubou řeč naši něma jest."

Ale když kolem Šluka, hrajícího se stálými komickými rozpaky Jauovu kněžnu, dámy průvodu Sidselillina zahájí divoký, rozpustilý rej, dá se také Sidselill strhnouti a zavřískne v překypujícím opojení tak odporně, že Jon Rand nechce ani uvěřit, aby to byla ona: „To bylo zavřísknutí děvěčky, ne hrdličky mé medosladký zvuk." Karel, jenž všechno prohlíží a chápe, má hned po ruce psychologický výklad:

„Žen všimni si, jak v divém rozpoutání
v svých řadách tančí. Hle, jak supějí,
jak smějí se; jak krouží nohami.
Jak Maenadám jim lítá vlas, rty prahnou.
Tak víří všechny skoro bez vědomí,
a příliš při vědomí jsouc si ještě,
střemhlav se každá řítí v bezvědomost.
Mysterium. By nebyl Šlukem Šluk,
jejž obklopují, kámen, kůl by stačil,
přitesán tak a tak, — tak vyřezán.
Zde pravý živel žen. Zde jsou, čím jsou,
zde žijí si svůj život. Jinak jest
smrt poloviční jejich údělem."

Ten názor o vlastní přirozenosti žen vypadá dost — formansky, každým spůsobem není originální, ale zde je významný aspoň v tom smyslu, že slyšíme v něm zřetelně Hauptmannův naturalismus okřikovat cynicky jeho novější vzepjetí ve sféry romantické poesie.

Jádrem Hauptmannovy hry nejsou však myšlenky, jež jsem zde vycitoval, nýbrž obě klasické hlavní postavy, Jau a Šluk, jež zastiňují svou silnou životností celý ten filosofující a poetisující knížecí dvůr. Čeho lituji, je právě, že nedovedu dát čtenáři jakous takous představu o rozjařené hýřící zanícenosti, s jakou jsou do podrobností vylíčeny. Jon Rand nazývá Jaua Hanswurstem, a to třeba jest přijmouti v nejplnějším, nejvyšším smysle. Je to výstřední typ ztřeštěného, šíleně zbrklého tajtrlíka jdoucího v potrhlém breptání až do nemožné zběsilosti. Dojem z něho (aspoň na mne) je hrozný: ten bláznivý, absurdní šašek připadá mi jako šibeniční, skřípavý smích mravního bankrotu, s kterým dodělává toto ubohé, vymknuté století. *jv.*

Z Národního divadla.

Pohostinské hry Jiřího Bittnera.

Umělec, jehož ztrátu Národní divadlo dosud nikterak neoželelo, navrátil se na krátko na jeviště jeho. Pan Bittner vystoupil v nejvypracovanější své úloze, Chevrialu v Pařížském románě, a to čtyřikráte, protože různými nehodami bylo znemožněno, aby vystupoval v několika úlohách.

Mohlo by se zdáti nápadným, že pohostinská hra Bittnerova vynesla na povrch drama ceny více než pochybné. Ale neodsuzoval bych proto umělce: je pravda, že Pařížský román je dílo chatrné, naprosto nedramatické, nesouvislé, na nemožných předpokladech stavěné, ale právě postava Chevriala vyniká z neživotných postav ostatních. Je sice rovněž konstruován, ne pozorován, ale je konstruován z plného přesvědčení autorova, který do něho vložil celou svou soustavu životní a filosofickou, celý názor světový. Chevrial je důsledně provedený materialista, jak si jej Octave Feuillet představoval, a třeba že ta představa nesnese kritiky, přece je v ní pro myslícího umělce dán podklad, kterého mnohé postavy salonních her podobného rázu postrádají. Pan Bittner využitkuje všech narážek autorových plnou měrou, maskou, držením a chováním kreslí bídáka, který z drobtů vědeckých si sestrojil theorii, aby hověl chtíčům svým, kdežto síly ho již opouštějí a theorie síly a velebení hmoty a požitku činí dojem parodie z takových úst. Zvláště scenu, ke které karakteristika Feuilletova směřuje, banket ve čtvrtém jednání, vypracoval Bittner velkolepě a smrt Chevrialova vyvolává představu různých Osvaldů.

Ač uznáváme výkon p. Bittnerův plnou měrou, přece jen litovali jsme, že neviděli jsme ho v jiné hře, a že vůbec host našeho divadla je volbou svých úloh obmezen na tak úzký kruh, protože divadlo nemá velkého repertoiru, že to, co na jiných divadlech, i nejlepších, vyplňuje mezery, je u nás věcí hlavní a nejlepší, že za sedmnáct let Národního divadla nezahospodařili jsme si ani základu pevného repertoiru, žijíce jen a jen okamžiku. Kéž by aspoň nyní, kdy poměry divadelní se ustalují zase na dlouhou řadu let, pomyslilo se, aby aspoň každý rok přidal jeden nepochybný kus do toho repertoiru budoucnosti. *S.*

Výtvarné umění.

Rubens — Lenbach — Thoma.

Pražská pinakotéka, obrazárna v Rudolfině, v poslední době obohacena byla díly, na které chceme upozornit. První je Rubens, jehož dva oltářní obrazy (Sv. Tomáš mučenník a Sv. Augustin na břehu mořském) obohatily a zpestřily výraz té síně, ve které převládal až dosud ztemnělý, přitrpklý realism nizozemský. Obrazy tyto visely původně u sv. Tomáše na Malé Straně, kde jsou nahrazeny kopiemi Pirnerovými. Oba obrazy uchvátí, zarazí svojí silou. První vyjadřuje mučednictví světce, jejž srážejí k zemi brutální pochopové. Jsou to ti známí z obrazů Rubensových, které s barokními svaly, v rozpjetí sil a s pletí tmavě zahnědlou maloval jak na Honbě se lvy tak ve faunovských sujetech svých obrazů. Tu použil jich ke katanství, rozžehl zraky jejich vášní, napjal jejich svaly, aby pod jejich ranami mohl klesnouti světec. A nad ním rozvírá se nebe a v jasu paprsků batolí se tlustí Rubensovi andílkové, jeho velkolepý hold

katolicismu a nezbytná dekorace každého téměř náboženského obrazu. U těchto andílků koná bujný kolorit Rubensův pravé divy. Od jasně bílého zářícího masa až ke stínům šedomodrým, pro něho tak charakteristickým, nuancuje jejich otylá tělíčka, až k oné zahnědlé barvě, kterou tak rád své obrazy podmalovával.

Na sv. Augustinu jest námět jemnější. Vážná filosofická tvář sv. Augustina obrací se k známému děcku, které mušlí snaží se moře do důlku přelíti. Nádherné roucho biskupské jest zvláště v barvě bohaté; nebe nad hladinou mořskou ukazuje na šťastnou chvíli umělce, zachycujícího kus čarovných barev přírody. Jsou to tedy dva obrazy náboženské, ovšem povrchově, tak jak Rubens byl asi katolíkem. V duši jeho žil jiný svět. Antika, která stále ještě jest půdou invence, byla mu v jeho tvoření podkladem. Zimničně studoval ji a setkav se s posledními mistry renaisance italské, popohnal svoji tvorbu o kus dále, stvořil nekonečnou vlnivou linii, mohutnou v koncepci, jásavou v koloritu. Jest to výraz duše proniklé antickými mistry, s kterými žil jako s přáteli ve svých sbírkách a jichž bohů a mythologických scén využil k tomu, aby mohl bujnou přírodu, která v jeho duši žila, personifikovat v tělech robustních a masitých. Výjevy antické obsahují třetinu celé jeho tvorby a leží v nich tíha jeho umění. Odtud pak na ostatní obrazy převádí ty linie, ten kolorit, který vznikl na slunném jihu, ve sférách přírody naplněné mythologickými jejími představiteli. On je Michelangelem baroku, toho fortissima života, jehož my dnes sotva můžeme chápat.

Další novinkou jest portrét F r a n z e L e n b a c h a: G l a d s t o n e. Starší práce tohoto moderního Velazqueze, kde však silně prozrazuje náběhy už k nynější tvorbě, v níž snaží se umělec v nakupení barev plasticky naznačiti tvář portrétu. U Lenbacha je to zvláště svrchní část obličeje, od očí přes čelo jdoucí, kterou tak skvěle u Gladstonova portrétu zachytil. Jsou to dva tři tahy štětce, které nahodí světlo tam, kde má být, zjiskří zrak, uvolní vlas, a živost tím snáze hledí na vás z mrtvého plátna. Lenbach, který rád užívá koloritu starých mistrů, použil k podložení tohoto obrazu zvláštní tmavé, červené hnědi až čarovně působící, ovšem na dálku, a výraz tváře k platnosti přivádějící. Je to asi snůška těch smělých barev, kterými Lenbach ve své geniálnosti sice až plýtvá, ale velmi šťastně je harmonuje. Celá stilisace jeho díla prozařuje jeho tvrdošíjnost uměleckou; smělé rysy a tahy štětce dávají tentokráte však vysvědčení dost hladkého propracování obrazu, což zvláště v prvních pracech Lenbachových lze pozorovat.

Poslední nový obraz jest k r a j i n a H a n s e T h o m y. Vzácný olej, kterým zřídka kdy vyplní svoje dílo německý kreslič, dávající přednost litografickému kameni. Šíře a hloubka jeho umění leží v jeho litografiích těch naivně načrtaných krajin, údolí plných stromoví, nekonečných prospektů do hor a lesů s obláčkovitým nebem. Jeho krajiny olejové mají zvláštní osobitý ráz, podivnou barvu; na krajině v Rudolfinu šedomodrou, hrající ve vlnkách potoka, kterým brodí se koně, a naplňující všechen vzduch těžkou šedí mraků těhotných dešťovými kapkami. Krajina činí dojem stísněnosti přírody, kterouž Hans Thoma svými těžkopádnými barvami šťastně vystihuje.

Každým spůsobem nový přírůstek obrazárny přinesl zvýšení umělecké úrovně našeho celkem kusého salonu malířského umění. — ∠.

LXI. výstava Krasoumné jednoty

(v Rudolfinu)

otevřena byla 8. dubna. Letošní výstava rudolfinská nepřináší mnoho nového. Nic neobyčejně vynikajícího a také nic neobyčejně chatrného. Jakási lepší úměrnost. Docílena je také tím, že počet vystavených děl je značně menší nežli v letech předchozích, jen něco přes 600. Nejslaběji počtem obesláno české oddělení, což tím více píchá a tluče do očí, že ode dvou let čeští umělci vymohli si na Rudolfinu, aby českému umění vyhrazeny byly nejkrásnější místnosti. Prázdnotu přepažené české síně nelze počítati na vrub exposice pařížské, věru značně slabé. Zavinily ji spíše rozličné politikářské akce umělecké korporace, která své ostří namířila proti Rudolfinu; sama sice je dost neplodná, ale za to váhou slova svého donutila řadu stoupenců k obstrukci. Stavět umělecký dům český, je krásná myšlenka. Vyžaduje však také mnoho krásných peněz, a proto si asi ještě počkáme. Zatím Rudolfinum může čestné místo českému umění vyhrazené klidně zrušit. V tomto mezinárodním výstavišti neuhájilo si tu privilej zaslouženým spůsobem.

Při této předběžné zprávě o výstavě budiž věnována jen zpomínka mrtvému umělci, jenž ukázkou umělecké pozůstalosti své dává letos Rudolfinu navždy s bohem. Je to J u l i u s M a ř á k. Ve dvoraně dole kyne vám intimní kout P r a l e s a š u m a v s k é h o. Všecek jako pokrytý starobnou šedí šumí smutnou píseň. Velký obraz velikého mistra krajináře. Zachoval na obraze ty staleté smrky šumavské, dnes už vykácené, jako duše jeho umělecká žije v dědicích, třeba tělo už práchniví. Člověk mimoděk srovnává: Ty šedé páry mraků nad velikány — toť jako vlny šedin umělcových, ovíjející zsinalé jeho skráně. A ty mlhy zalehly v prales tak zvolna, netušeně, jako zákeřná choroba vplížila se do těla a podvrátila život umělcův. Ta duše Mařákova dovedla vystihnout poesii pralesa! Celá symfonie tonů zní z obrazu mistrova, jehož každý poněkud jen nepatřičný ton barevný bolíval v oku i v duši. Nebylo mu uměním oko a srdce drásat barvami. Celý ten obraz dojímá jako pohřební píseň. A pod dojmem té písně loučíme se s Mařákem.

Co děti o sobě vypravují.

III.

Hoši 13—14letí (ve II. ročníku měšťanské školy) psali o svém budoucím povolání. Velikou většinou rozhodují se pro zaměstnání praktická: 1 chce jíti na řeznictví, 1 na elektromechaniku, 3 na strojnictví, 2 na truhlářství, 4 chtějí býti mechaniky, 1 puškařem, 1 sazečem, 4 chtějí do obchodu; do konservatoře pomýšlejí 2, na prům. školu 1, do obch. školy 1, na učit. ústav 1. Čtyři nejsou ještě rozhodnuti. „Budu teď vojákem neb půjdu do obchodní školy," praví jeden z nich, horlivý čtenář. „Ale nejraději šel bych někam do Ruska nebo do Afriky." Podobné touhy dobrodružné mají ještě dva. „Budu mechanikem; ale jel bych tak rád do Východní Afriky, kde bych si zařídil ještě s jinými soudruhy osadu!" vzdychá si židovský klučina, v němž byste přece hledali smysl praktický.

Třetí píše: „Bude mi brzy 14 let, ale nevím, čím bych se měl učiti. Nejvíce by mě těšil dobrodružný život v Americe neb Africe, o kterém se den co den dočítám. Ale nevím, co a jak. Nedávno jsem četl o cestách dra Holuba po té horké Africe. Čtení to mne tak zajímalo, že bych nechal všeho a s ním do Afriky odejel. Avšak jsem k tomu příliš malý. Až budu velký, jistě tam pojedu."

Trochu dále nežli k prahu učení dívá se 7 chlapců. Až se vyučí, půjdou na cesty: Budoucí elektrotechnik má známého truhláře v Petrohradě; ten mu bude psáti, smluvili se spolu o tom, a za několik let hajdy do Ruska. Jiní jmenují též Německo, Francii, Anglii. Příští konservatorista chce se na Rusi zdokonaliti v hudbě. Syn uzenářův půjde napřed do Němec, aby se naučil dobře německy, potom bude doma v krámě, načež ho bude tatínek s sebou voditi do trhu a posléze jej dá do dílny. Celý program práce na několik let!

Ještě dva hoši uznávají důležitost němčiny: „Na druhý rok půjdu na výměnu do Němec", praví příští strojník. „Bez němčiny se v Praze neobejdu" (otec je holič!). A dodává: „Dokud jsem byl malý, chtěl jsem se učiti kominíkem, abych mohl děti strašiti, protože jsem se sám kominíků bál." — Budoucí žák obchodní školy uznává potřebu, „aby se dotvrdil v pravopise, počtech a němčině". Až vychodí školu Wertheimerovu, stane se praktikantem v nějakém obchodě. Nejraději prý píše „dopisy obchodní a živnostenské".

Plány kudrnatého, pohyblivého, k učení však dosti pohodlného, dosti živeného výrostka znějí takto: „Převezmu později restauraci, kterou máme na venkově a obchod v Praze. Budu choditi do obchodní školy a při tom se chci učit na piano u svého bývalého pana učitele. Ovšem nevím, nezmění-li náhoda moji budoucnost."

Jeden z chlapců dává na jevo nepokrytou radost, že už bude konec školy, v níž vyhověti nijak nedovedl: „Zabývám se elektrotechnikou, tatínek mě dá potom do kursu — a nemohu se již dočkati, až ze školy vystoupím."

Tři hoši svěřují se, čím jsou doma užitečni. Jeden pomáhá v truhlářské dílně „při různých maličkostech", druhý otci zámečníku, a „včera nadělal se tolik, až ho bolí ještě dnes ruce". Třetí píše: „Budu choditi do školy až do 15 let, protože jsem slabý, abych sesílil. Do obchodu chuti nemám, nejsem mluvný. Práce mi svědčí, neboť zatím co sestra několik neděl stonala, musel jsem pomáhati v krámě. Také jsem pozoroval, že mě to baví, ale nevím, jestli by mě neomrzelo, pořád štípati dříví a nosit uhlí. Když jsem pak přišel domů, mohl jsem sníst celou kuchyni."

Ještě u jednoho nalézám ozvěnu rodičovského stýskání, že jsou chlapci na učení slabí: „Nejraději bych do obchodu s látkami. Jsem příliš slabý, nemohu těžké práce konati." Pokud je taková suggesce fysické slabosti zdravá, jest ovšem otázka.

Nechuť k povolání rodičů vznikne přirozeně tam, kde slyší hoch slova podobná, jaká s námi sděluje jiný chlapec: „Když jsem byl malý, chtěl jsem býti sladovnickým, ale otec mi řekl: To ti raději hlavu utrhnu! — Rodiče myslí, že jsem ještě nezkušený, abych tedy vychodil 3 ročníky měšťanské školy a potom šel na školu průmyslovou."

S jistou odevzdaností do vůle Boží dívá se na chod příštího svého života chlapec, kterým končím: „Hraji velmi rád na housle a chci vstoupiti do konservatoře. Ale chodí k nám skoro každý den jeden montér od Křižíka, který píše do časopisu Z říše vědy a práce. S ním děláme rozličné pokusy. Chtěl bych býti takovým montérem. Ale na housle se mi také líbí. Ostatně mé plány se mohou změniti, avšak chtěl bych býti platným člověkem. Nepochybuji, že budu dobrým violinistou, dá-li mi Bůh zdraví. Ostatně ať se stane, jak Bůh chce."

Ak.

Beseda.

Náš dobrý lid.

Náš dobrý lid! Znáte jej přece, ten náš dobrý lid? Jak byste neznali? Vždyť jej máme všichni tak rádi; každý se o něj stará, každý mu radí a pomahá, každý jej hladí a laská a dává mu nejsladší jména — zrovna jako ty kmotry a tety s novorozeňátkem o křtinách! Ta: cukroušku! ta: drahoušku! ta: hlavičko zlatá! Ta tiskne a líbá, ta objímá a pěstuje, ta houpá a k srdci přivinuje — až našemu zlatouškovi z toho smíchu a žertu, výskání a konejšení a zpívání, ze všeho tisknutí a objímání je úzko, a vidouc to matka, ta milující, strachy umírá, aby děťátku něco neudělaly. O ty kmotry a tety! Nedej Bože — tak maminka tomu děťátku zemřít, anebo jinak štěstí se zvrtnout, jak jsou hned jinačí ty kmotry a tety!

Lide český! — tak oslovuje shromážděné množství tribun, jehož řeč nalíčena jest na hlasy voličstva pro nastávající volby. Z jeho úst nejčastěji ozývají se lichotivá slova: Náš dobrý lid. Náš

dobrý lid přestál pohromu bělohorskou, on vydržel muka, utrpení a bídu a hlad, on zachoval český jazyk při životě . . .

Kdo platí eráru nesmírné daně? kdo dává armádě nesčetné řady nováčků? Náš dobrý lid. — Kdo vzdělává role v potu tváře a zásobuje stát potravou? Kdo dobývá s nebezpečím života ze tmavých útrob zemských kovu a uhlí? Náš dobrý lid. — Kdo zásobuje stát potřebnou inteligencí a pracovními silami? Náš dobrý lid. — A kdo kupuje za drahý peníz zboží, jež jest monopolem státu, tabák? sůl? Ba kdo vůbec konsumuje zboží vyložené na veřejných tržištích? Kdo umožňuje, aktivně i pasivně, frekvenci na drahách, dopravu poštovní a peněžní obrat v bankách? Náš dobrý lid.

A odjinud zase slýchati: Ohlupují, zatemňují, za nos vodí náš dobrý lid. Co čte náš lid? Jak se baví náš lid? Jak chránit od alkoholismu náš lid? Třeba šířiti osvětu a vzdělanost mezi naším lidem. My musíme jít apoštolovat a osvěcovat mezi náš lid. Našemu lidu třeba napojiti se přímo ze studnice pravdy a krásna. Jak řádí karban v našem lidu a p.

Co znamená „lid" ethnograficky, je známo. Pomysleme si teď, že by výroky výše položené zaslechl někdo, nás místem nebo věkem velmi vzdálený, poměrů našich neznalý, na př. dnešní Číňan nebo Čech XXI. století; nedomníval by se právem, že slova ta pocházejí od nějakého velmože, aristokrata pokrokově a reformně smýšlejícího a „lidu" přejícího, neb aspoň od velikého zákonodárce a organisátora, proroka a vůdce svého „lidu". Tak mohl mluviti nějaký Starý pán z Rožmberka o svých chlapích (bez urážky!) nebo Petr Veliký o svých mužících, jimž bylo učiti se všemu od **a**; ale z úst demokratických, svobodomyslných, poslouchají se slova „náš dobrý lid" (dr. E. Grégr!) velmi divně. Něco falešného nebo citově nejemného, něco urážlivého čpí z tohoto mluvení.

Ano, Palacký, Kolár a p. byli oprávněni mluviti o „našem lidu", ač sami z něho pocházeli. Nejinak vynikající publicisté a politikové, slovem duchové neobyčejní smějí si dovoliti toto nanejvýš aristokratické rozlišování. Při nedostatečné kvalifikaci cítíme však ihned osten arogance a odkazujeme dotyčného do svých mezí, myslíce si po demokraticku: Proč pak pořád „náš dobrý lid"? Proč ne prostě: Jak se máme chrániti alkoholismu m y? Jak řádí karban mezi n á m i? Co čteme m y? Jak šířiti vzdělanost mezi n á m i? — Či jsi ty takový pán, že vůči nám štveš na „samospasitelnou" a sám první smíš ji stavěti na obdiv a posílati své děti na vychovávání do Němec? že na nás káráš alkoholism a karban, a sám hraješ v Monacu a piješ absinth a koňak? že mezi nás posíláš „českou knihu" a sám nepřečteš ani darované?

Toť pořád ona stará pýcha, jež na úkor ostatní sobě bez Boha a bez práva osobuje výjimečné stanovisko, jež nedovede zakrýti lživou frází, že jediným motivem jejím je ctižádost; táž pýcha, jež u Slovanů, ve styku se západem, odnárodňovala a posud odnárodňuje nejvyšší vrstvy v cizáckou šlechtu. Tedy především: Zdokonaluj se každý sám, a budeme všichni lepší.

S.

Drobnosti.

Čítanka pro školy obecné. Díl I. vydání trojdílného s mluvnicí. (Pro druhý a třetí školní rok škol jednotřídních, dílných, dvoutřídních a čtyřtřídních.) S pomocí Kommisse čítankové upravil Jan Jursa. Nákladem c. k. knihoskladu v Praze, cena 80 h.

Už jinde byly pochváleny dvě vlastnosti nové Čítanky. Předně ta, že prováděna ve školní knížce zásada: Má-li si dítě nějakou větu pamatovat, ať má ta věta nějaký smysl pro život. A druhá vlastnost dobrá, že čítanka hojně čerpala z národního lidového pokladu, který přece jen pořád převyšuje milým půvabem svým naše staré Douchy i pozdější spisovatele pro mládež. Snad tedy vlivem školy konečně Pán Bůh obrátí naše učitele, tu většinu „spisovatelů pro mládež", aby se zamyslili nad tím, co a jak se má dětem psát.

Když vyšel obrázkový S l a b i k á ř, čekali bychom důsledně, že také další pokračování Čítanek bude obrázkové. Ale ministerstvo mínilo jinak. Chce, aby se činily zkoušky s obrázky, jež vydala jistá společnost. Možná však, že ty pokusy byly jen záminkou a hlavní příčinou toho, aby školy nuceny byly rozebrat náklad oné společnosti.

Přece nemůže stát ministerstvo vyučování na tom, kdyby se obrázky neosvědčily, že pak je vůbec do školních čítanek nezavede? Mohou se neosvědčit jen ty vídeňské, ale mohou se jiné osvědčit velmi dobře. (Ostatně o přílišném obrázkování promluvíme jindy, zrovna jako o tom přepjatém znázorňování, při němž dítěti nezbývá nic pro vlastní přemýšlení.)

K čítance přidána mluvnička a pravopis. Je pořízena také přiměřeněji dětské chápavosti nežli mluvničky starší, neboť jest odstraněno plané slovíčkování. Průvodce k čítance posud nevydán, ale zdá se, že správně chápeme i bez průvodce účel pravopisných a slohových úloh. Jsou určeny pro nepřímé zaměstnání dětí na školách venkovských, ménětřídních. Učitelé často si nevěděli rady, jak využít toho času v oddělení nepřímo zaměstnaném. Čítanka sice také radí ukládat opisování, ale odstraňuje opisování bezduché. Snad i vzhledem k pravopisu lze od tohoto postupu čekat lepší výsledky.

Knihy redakci zaslané.

— **Bergrův záložensky kalendář 1900,** ročník XX., informační knížka o ústavech peněžních v Čechách, na Moravě a na Slovensku. Vydává Josef Berger, majitel a chef Úvěrní kanceláře v Praze. Cena 2 K 60 h.

— **Všeobecný dějepis pro vyšší třídy středních škol.** Napsali dr. Fr. Kameníček a Rudolf Dvořák. III. díl. **Nový věk.** S 20 obrazci a 4 mapami. Nákladem J. Otty v Praze.

— **Národopisný Sborník Českoslovanský.** Svazek [illegible], sešit 1–2. Redaktor Jiří Polívka. Vydává jej Národopisná společnost českoslovanská a národopisné museum českoslovanské. Z obsahu vyjímáme: Fr. A. Šubert: Nordiské museum a Skansen ve Stokholmě; V. Prasek: „Valach“; Vlasta Havelková: Některé šperky naše lidové; Karel Kadlec: Slovo o zádruze: kritická úvaha o nové theorii dra Peiskra; J. Polívka: O zlatém ptáčku a dvou chudých chlapcích. Arnošt Kraus: K popsání Josefa Bláhy, přirozeného veršovce; M. Speranskij: Přehled knížek lidového čtení; Josef Klvaňa: Vinohradství na Strážnicku; Fr. J. Čečetka: Kořenářky. Četné posudky a referáty.

— Jiří Bittner: **Jeviště a zákulisí.** Různé črty. Nákladem F. Šimáčka.

— **Dr. Vatroslav Oblak.** Spisal dr. M. Murko. Izdala Slovenska Matica. V Ljbljani 1900.

— **Grundlagen der schönen Form.** Praktische Aesthetik. Verfasst von Alois Studnička. Director der Landes - Handwerkerschule in Sarajevo. Nákladem vlastním.

Počátky zeměpisu hvězdářského. Sepsal a výkresy opatřil Karel Steinich. S 38 původními obrázky a 9 diagramy. V Praze, nákladem Dědictví Komenského. Cena 3 K 20 hal.

— K. Flammarion: **Koprnik a soustava světová.** Ve Světové knihovně Ottově č. 138–140. Přeložil z francinы Čeněk Ibl se svolením spisovatelovým.

— Šaškova Moravská bibliotéka: **V lepším světě . . .** Napsal Jan Václav z Finberka. Ve Velkém Meziříčí, sešit po 20 hal.

— **Vybrané spisy M. Jana Husi.** Pořádá F. Žilka, nákladem Al. Neuberta v Jilemnici, sešit po 20 hal.

— **Výročni zpráva zemského porodince a nalezince v Praze** za rok 1897.

— **Čítánka pro koktavé.** Sepsal MUDr. Zikmund Janke, odborný lékař vad řeči, zvláště koktavosti. Smíchov, nákladem vlastním (Plzeňská třída č. 825). knihkupecky se neprodává.

— Boleslav Prus: **Faraon.** Román z dob starého Egypta. Z polštiny přeložil Jaroslav Rozvoda. III. díl, cena 80 kr. Nakladatel Fr. Šimáček.

— Josef Merhaut: **Andělská sonata.** Nakladatel A. Píša, kněhkupec v Brně. Ukončena sešitem 10. po 45 hal. Titulní obrázek kreslil Hanuš Schwaiger a desky na vázaný výtisk budou zhotoveny dle návrhu Dušana Jurkoviče.

— Dr. Josef Císler: **Dřevorubci,** obraz ze života malých lidí o 4 jednáních. Nákladem Fr. Šimáčka v Praze, cena 1 K.

— **Přišla do rozumu,** veselohra o 3 dějstvích, dle stejnojmenné humoresky Karoliny Světlé napsala Eliška Krásnohorská. Nákladem Fr. Šimáčka, cena 1 K.

Majitel, vydavatel a redaktor Dr. **Jan Herben.** — Tiskem **Antonína Renna v Praze.**

Ročník V. 1900. Číslo 7.

BESEDY ČASU.

ČTRNÁCTIDENNÍK PRO ZÁBAVU A POUČENÍ.

Předplatné na rok 4 koruny, na půl roku 2 koruny. — Jednotlivá čísla po 20 haléřích.

Josef Holý:

Jan Nep. Šverina rytíř ze Šverinburka seděním na Nové Zemi.

(Idyla.)

Daleko kdesi, daleko za mořem
bohumilý národ žije,
mlékem a strdí oplývá Nová Zem,
slavného císařství provincie;
stáda se pasou na hebké nivě,
ve křoví slavíci zpívají snivě,
za pluhem rolník jde vesele,
za dívkou mládenec nesměle,
kyprá země ve své síle
plemeno rodí ušlechtilé,
tak krásné, poddajné mezky!
Můj bože, jak je tu hezky,
jaké ticho, rozkoš, slast,
rytíře Šveriny milená vlast.

Pan rytíř Šverina stařec je bílý,
okrouhlé tváře, ještě pln síly,
na rtech vždy sladký smích.
Na venku žije na statcích svých,
bůh mu požehnal hojně jistě.
Hlavu i srdce má na pravém místě —:
má srdce ve své pravici!
říkají jeho dělníci —
celého kraje ruka pravá!
říkají faráři, správci a písaři.
Co božího, to bohu dává,
co císařovo, císaři.

Rod jeho prastarý na Nové Zemi,
slavený staletími všemi;
v čítankách dětských o tom se píše,
jak byl rod povždy sloupem říše,
v kolika bitvách pro krále zmíral,
v kolika sněmích berně sbíral,
kolikrát rod pánů ze Šverinburka
přemohl udatně samého Turka!
Nu a že dva, tři rebeli
pod rukou katovou zemřeli,
jeden že opustit musil zem,
jiný že válčil s papežem:
snadno se z paměti ztrácí
a závist to zvětšila bledá —
ostatně zjevy ty moderní věda
prohlásit musí za degeneraci!
Šverinburská krev, ta pravá,
vždy byla neúhonná, zdravá,
v tísni i slávě, v každém okamžiku
zůstala věrnou panovníku.

Nynější pán, Jan Nepomuk,
starého Šveriny potomek jediný,
byl malým geniem už jako kluk.
Proto mu otec povolal chorý
do zámku učené profesory,
kteří mu do mozku v ladné shodě
marně se snažili moudrost vlít,
aby kdys důstojným mohl být
representantem v rodě.
Brzo však pro správce pěknou dceru
nastoupil vojenskou karieru,
bojoval na jihu, raněn se vrátil,
v residenci pestrým životem
dlouhých dvou let čas si krátil;
kavalír umění podporoval,
k mimice největší lásku choval,
v náručí svůdných jejích žen,
až statky přišly na buben.
Rozprchal květnatých snů se dým,
genius stal se ohebným.

V provincii Nové Zemi
vznikly zmatky, svády, shluky,
bylo třeba hladké ruky,
s rebely, jež umí výsknout,
potají však pevně stisknout
dle potřeby šavli na ně,
zalíbit se mírné straně,
plout, jak teče bystřina.
Ztišit nepokojné plémě
poslán rodák Nové Země,
homo novus Šverina.
Osvědčil se v zmatku sterém,
byl jmenován guvernerem,
vážen dole, nahoře;
na rány křiklounů zlaté dal masti,
několik zrádců chyceno v pasti,
doma byl vlastencem, otcem vlasti,
a dobře zapsán při dvoře.
Ano, znal charakter národa svého
pan rytíř Šverina, syn z krve jeho.

Onde znal císaře, doma znal krále.
Od těch dob štěstí ho hýčkalo stálé.
Statkem mu požehnal císař a zem,
milý bůh zas v životě rodinném.

Dceru svoji, lepou Ernestinu
provdal obratnému dvořenínu.
Syn prvý po čase malém
stane se generálem.
Druhý syn, vyžilý v předčasném stáří,
na statcích otcových hospodaří.
Třetí, kdys vojín, teď meče se leká,
na kardinálský klobouček čeká.
Čtvrtý světové řídí posuny,
diplomat, rádce koruny —
Poslední, jediný mezi všemi,
studoval na školách v Nové Zemi,
doktor a poslanec na zemském sněmu,
maršálské žezlo nevyhne se mu.

Tak zkvétá zdárně Šverinů plémě,
extrakt národa Nové Země,
a rytíř Šverina v zákoutí sní
svůj lidský sen poslední,
čekaje s úsměvem v bázni boží,
do rodné země až kosti složí.

Daleko kdesi, daleko za mořem
bohumilý národ žije,
mlékem a strdí oplývá Nová Zem,
slavného císařství provincie.
Dobrý bůh národa neopustí,
dobrý bůh národa nezmaří,
dokad Šverinové budou růsti,
vždy věrní svému císaři.

Fr. Sekanina: (Milušce.)

Dvě básně v prose.

I.

Spolu a výš...!

Hle, saně již stojí připraveny a kožešiny v nich lákají. Pojedeme dalekými zasněženými obzory, hlubokými prorvami a nebetyčnými svahy. Kolem nás přeletí bílé háje, mihnou se zahrádky chudobných vesniček a širé, nepřehledné planiny. V dálce spatříme hory: budou rovněž bílé — —

Pojď, drahoušku, vstup drobnou svojí nožkou do saní a já sám tě zahalím do měkkých kožešin. Bude tě hřáti měkká péče mých dlaní, které rozplamenila láska. A přituleni k sobě vyjedeme z města.

Příroda přivítá nás za poslední továrnou. Bílá a čistá ve svojí říze Panny, poseté liliemi. Slunce ji bude líbat, obnaženou v cudné kráse rozložených polí, a ona bude přijímati ten dlouhý polibek v úsměvu a jásání. Bude se pod ním chvěti ve vnitřní rozkoši, až bigotnímu pozemšťanu oslepí oči. A my se budeme zpájet tím zářícím příkladem prostoty a nevinnosti — viď, miláčku? — —

Naše láska se očistí a poroste k nebi. Naše vášně se umlčí a duše se na dlouho naplní krásou. Vzpomínáš, dítě, jak jsme kdys hynuli v rozkoši štěstí, když se nám zjevily Krkonoše ve svém majestátu? Stáli jsme pod kolébkou mladičkého Labe a tys mi přinášela velikou kytici porosených květů... Vodopád nás umlčel, protože naše hlasy byly mu ničím. Ale naše duše mluvily a řekly si tenkrát:

„Hle, jak jsme maličcí! Však co štěstí nám přináší ten pocit...!“ — —

Víš, miláčku, tenkrát jsme byli mladí a šťastní jako děti. Ta radost jen jednou svítí do života: radost z vědomí, že jsme maličkými, mohouce ukrýt své štěstí v náručí velikána — —

Ale dnes je jinak... Život k nám přišel a zaťukal na naše duše. Přivedl Bolest a Zoufání. Kde hledat sílu? Ve výši, ve výši, dítě mé! Jen tam, na blízku Bohu a nebi, kde se rodí slunko a odkud prýští úroda požehnané zemi. Dnes najdem sílu a štěstí jen v sebeocenění, duše má — —

A proto pojedeme v daleké zasněžené obzory, na nichž se rozlilo slunko. Ocitneme se na nebetyčných hřebenech hor, odkud všecko vůkol bude se nám zdát malým. A vše si podmaníme...

Pojď tedy, moje drahá — — a vstup drobnou svojí nožkou do saní, kde já sám tě zahalím do měkkých pardalích koží. Bude tě hřáti něžná péče mých laskavých dlaní a přitulení bude nám oběma nutným ve výši, kde vanou větry a kralují mrazy. Neboť pamatuj, že i na této dráze první podmínkou velikosti bude nám Láska. —

II.

Lesy se loučí...

Když jsem byl až k smrti unaven vysilující prací, přistoupil jsem k oknu, abych se osvěžil. Stromy stály bílé, melancholicky mlčely pod sněhem. Drobné jehličky jako řídká mlha se na ně kladly, nepozorovaně zvyšujíce bělostné zatížení. Celá zahrada jasně se mi podávala v ostrém zachycení, a za ní bílá pole slábla v interferenci padajících hvězdiček. Pruh lesů v nepřílišné dálce mizel však skoro úplně, jakoby potažený závojem polosnu. Tam jsem se dlouho díval...

Mám všecko šíleně rád, co mizí... Vím, že lesy se mi znova objeví, až přestane sněžit a až se pročistí vzduch. Budou tmavé, určité, slabounko namodralé — — a někdy v tichý podvečer spatřím u nich i stádo plachých koloušků rozhlížet se v měsíci... Ale ta myšlenka, kterou mi dnes našeptávají, je podivná.

Lesy se loučí!

Co ztajených vzdechů, co smutku a života loučí se s nimi!

Často chodívám jimi podvečer, když zapadá slunko a když do zlatých jeho ploch kladou se černé linie stínů. To bývá asi nejintimnější chvilka, kdy lesy se rozpovídají a vyřeknou mi všecko. Šumí a pláčou i usmívají se. Jejich vrcholky se uklidňují, aby se poddaly jedinému záchvatu obrovské vlny ticha. A v tomto polosnu vyprávějí...

Vyprávějí mi předně o mladých kolouších, kteří dnes přišli na svět. Jsou něžní a slabounce bezmocní . . . ale v jejich tajemných očkách, zastřených dosud rouškou slepoty, chvěje se již touha. Ta vyšlehne pozítří plamenem a šedivé zvířátko ponejprv vyskočí z hnízda. Staří se usmějí a pohlednou na sebe v pýše: hle, první ratolístky, vytrysknuvší z mízy jejich mladých těl! A když tři bílí kolouškové se vrátí se zelenou snítkou trávy mezi bezzubými dásněmi, podává se jim šťastná laň s nesmírnou pýchou matky, zatím co blouznivý jelen zarývá do mechu svoje mohutné parohy na znamení vyburácení nových sil . . .

Potom vypučí květy. Nejdříve sněženka s bílým převislým zvonečkem, v nějž zachytila plno čistoty mizícího sněhu. Pak zajásá dymnivka, krásný koniklec a podléšťky. V houštině nádherný lýkovec bude lákat nevídaným leskem svých jedovatých květů. A ve všech těch květech budou usínat mladí, sotva narození broučci — —

O nich mi lesy taky vyprávějí. Zvláště tenkrát, když zahrnut jsa neskonalým štěstím, sedím s milenkou svojí pod šumícím lesem jejich pohádek. Tu mi lesy zpívají:

„Jen jedno je na světě štěstí: o d d a t s e v o l á n í l á s k y a u s p a t s e j e j í v ů n í a n i k d y s e n e p r o b u d i t . . . Hle, čí štěstí vyrovná se pocitu zlaté mušky, která se dnes vylíhla a prvně vzletnouc do jasu slunka, omámena padla v modravý kalich svatojanského zvonku? Zítra ji vyvane ranní větříček, mrtvou a zlatou; ale na onu vonnou rakev čekají zase již jiné, které se narodí zítra i pozítří — —“

To všecko nám lesy povídají. A potom ještě víc: O veliké luně, když nahledne v jejich studánky, zahánějíc polekané veverky. O šepotu zelených větví, jak v tichém pláči loučí se s tajemstvím prchající noci. I o vánku a vůni pryskyřice, která omamuje. Však v hodinách velikého utišení vypravují o věčném boji přírody, který je ztělesněn mlčením jejich grandiosních samot. V tu chvíli nasloucháme epopeji neviditelného života jako dva muezini, kteří vysoko nad obrovským dřímajícím městem očekávají hodiny, až budou moci vzbuditi ze spánku věřící duše . . . Já i milenka moje — —

Však dnes ty lesy se loučí! Sníh v drobných vločkách suše dopadá na zem a splývá s dálkou. Sníh houstne blížícími se okamžiky a až zhoustne ještě víc, zmizí mi lesy nadobro. Bude mně jich bolestně líto, neboť se zvláštní plačící láskou pohlížím na všecko, co se tiše a bezmocně loučí . . .

Co děti o sobě vypravují.

IV.

„Jmenuji se Štěpán B. a narodil jsem se 17. prosince 1886 v Lodži v Ruském Polsku, patřím však do Žievce v Haliči. První, co si ze svého mládí pamatuji, jest, že jsem byl velký neposeda. Ačkoli jsem byl maličký, každý se mne bál. Na každého jsem se jednoduše rozběhl a pral, ať byl kdokoliv. Obyčejně však to špatně končilo. Nejčastěji přišla maminka s proutkem a našlehala mi, takže mě přešla chuť k dalším darebnostem. Potom jsem se hezky tiše uklidil do koutku k pejskovi, který byl mým nejvěrnějším druhem. —

Jednou odpoledne šel jsem se starší sestrou chytat salamandry. Sestra šla si hrát se svými družkami a mne malého nechala u strouhy o samotě. Díval jsem se chvilku do vody, když tu se objevil velký salamandr. Nahnul jsem se pro něj, ale měl jsem krátké ruce. Nahýbal jsem se pořád víc — až najednou žblunk! a byl jsem ve vodě. Sestra hned přiběhla, vytáhla mě z vody a šli jsme honem domů. Tam mě zavedla do komory (aby to maminka nevěděla), vysvlékla, vzala šaty a šla usušit. V komoře mě uzamkla, ale já jsem přece nekřičel, poněvadž by maminka přiběhla s rákoskou — a dál již tuším nemusím povídat, protože je činnost rákosky každému dobře známa. Zvláště mně; míval jsem před ní vždycky nehorázný respekt!“

Z Lodže, kdež pobyl do 4. roku svého věku, přestěhoval se chlapec s rodiči do Žijevce v Haliči, brzo potom do Plzně, odtud pak vloni do Prahy. Z pobytu v Lodži vylíčil mi Štěpán, kterak byl přepaden za nepřítomnosti svých rodičů (na samotě) vlky: jako bys četl výstřižek z Verneovských dobrodružství, ačkoli se vší rozhodností tvrdil, že se všecko tak stalo, a není konečně ve vypravování nic nemožného. Zní to spíše jako ohlas toho, co slyšel od domácích, a co četl — ostatně takového rázu jsou snad všecky vzpomínky z prvního dětství. Zajímavějšími zdají se mi vzpomínky jeho ze školy:

„Vrána k vráně sedá, rovný rovného si hledá! U mne se osvědčilo to prvnější (!) Já sedal ve škole také s takovým „hodným“ žáčkem, ba spíše o malounko hodnějším nežli já. Umíval jsem vždycky, ač jsem se nic neučil. Když mě pan učitel vyvolal, kráčel jsem někdy jako kašprle v loutkovém divadle — to se stávalo, když jsem uměl — někdy jako strápený oficír — když jsem měl málo rozumu pohromadě. Když pan učitel určil (ne však tuze přesně), že budu po škole, tu nebylo brekotu konce. Řval jsem na celé kolo přes celou třídu. „Pane učitel, pane učitel, budu po škole?“ Teď byl pan učitel se mnou v koncích. Tlouci mě nemohl, byl bych řval ještě víc — a vyhodit? Inu, to teprve ne! Byl bych řval venku a vzbouřil celou školu. A poslati pro rodiče nestálo za to, poněvadž jsem to málokdy vyváděl (ta logika! ref). Nezbývalo tedy nic jiného, nežli že mne p. učitel musil pustiti jako vítěze. — Neuměl-li jsem násobilku, napsal jsem si ji na papír, a ten jsem vstrčil jako patentní manžetu do rukávu. Při tabuli jsem svou manžetou točil, a při tom ovšem s ní četl, z čeho mě pan učitel zkoušel — a měl jsem vyhráno. Nicméně měl mne p. učitel přece rád.

Když jsem jednou šel do kabinetu pro ptáky, viděl jsem tam stehlíčka, o kterém nám p. učitel vypravoval, že je ze Šumavy. Chtěl jsem zkusit, má-li také tvrdou českou lebku, smáčkl jsem mu

hlavičku — až se utrhla. Teď jsem se ovšem rychle scvrk zpátky do třídy, aby p. učitel nic nepoznal. Ale pravda vyšla na jevo jako olej nad vodu a já musel stehlíčka platit."

Z této práce zvláště vane prodírající se jinošství, překvapující tím více, že 13letý autor činí — až na vysoké své čelo a přímý pohled — dojem obyčejného chlapce z ulice, jenž nota bene ve škole (II. třídě měšťanské školy) vychází s prospěchem sotva dostatečným. Přímo se tu vtírá čtenáři snaha po duchaplnosti spojená s jistou vychloubavostí. Hoši, odrůstající krátkým kalhotkám, umějí tak zvláštním spůsobem prozářiti každou nepatrnou událost, jejíž hrdiny byli.

Autor náš je skutečně svá povaha. Z našich předních lidí dva jsou mu nejmilejší vzory: Hus a Havlíček. Má dosti pevně vytčeno své příští povolání: chce jíti do konservatoře a je přesvědčen, že bude dobrým houslistou (viz poslední besedu ke konci!). Ale vedle těchto projevů jinošství mívá časté chvíle, kdy zapomíná na svou vážnost a plně se oddává tomu, co v něm ještě zbylo dětského, klukovského. Byl nedávno v cirku. Vypravuje o tom takto (úryvek z dopisu):

„Předešlou neděli byl jsem v cirku. Vlastně v cirku ne, ale na jeho střeše. Myslíš však, že jsem něco platil? Kde pak! Oni tam měli přistavěná prkna (nejspíš, aby jim bouda nespadla). Já a několik soudruhů vylezli jsme nahoru, a poněvadž ještě nebyla střecha řádně pokryta prkny, zely otvory skoro 1 dm² veliké. No, a my jsme se jako páni v nejvyšší loži dívali dolů. Leželi jsme totiž na břiše. — To bych ti přál vidět ty krkolomné kousky akrobatů! Já vím, že si nedáš ujíti nejbližší příležitost a půjdeš také (třeba po prknech na střechu). — Ostatně, čím lacinější, tím lepší."

O letošní pouti svatojanské píše:

. . . „Prošli jsme uličkami mezi krámy a zrak náš hledal něco pro obveselení. V krámech jsem si nic nekoupil, ale nelituji toho. Utratil bych peníze, a kdo ví, jak by mi potom bylo! Šel jsem tedy na assanaci, kde jsem se zastavil nejprve u velké boudy s nápisem: Zvláštnosti světa. Dlouho jsem se nerozmýšlel a šel k stupátku. Právě dávali umělou hlásnou troubou znamení k počátku představení. I vešel jsem dovnitř a ukázal jsem na svého druha řka: „Ten vzadu." Ten opět pravil totéž a ukázal na druhého a tak to šlo dále až na posledního, který musil za nás za všechny platit. Když jsme uvnitř všecko prohlédli, šli jsme dále k loutkovému divadlu. Tam stála jako portýr v boudě s rákoskou v ruce žena. S tou nedělal jsem mnoho okolků a šel jsem dovnitř. Jak jsem vstoupil, chtěla mi rákoskou několik naměřit. Sotva jsem však viděl rákosku ve výši, skrčil jsem se za jednoho pána, a rákoska místo do mne uhodila do cilindru onoho pána, který za hrozného klení odešel. Nyní ptala se babka, kde je ten chlapec, který neplatil. Ale jak mohly ubohé děti o tom něco vědět, když byly všechny zaujaty hrou! Nu, a zůstal jsem v divadle . . ." —*k*.

Literatura.

Vlastivěda moravská.

Mezi řekami Svratkou a Jihlavkou v úvodí svrateckém rozkládá se v rozsáhlé kotlině žďárských hor neveliký okres bítešský, mající kromě města Bíteše a městečka Osovské Bítišky („druhé Líšně") 29 drobných politických obcí vesnických, roztroušených mezi množstvím jehličnatých lesů, plných potoků a rybníků, s podnebím drsným, bez bouřek a krupobití, ale s častými mlhami, se zdravým horským vzduchem, příznačnými proň chladnými letními nocemi a lahodným, dlouho trvajícím podzimkem. Tento okres, v němž na rozloze 35.434 jiter sídlí v 1881 domech 13.690 obyvatel, téměř vesměs katolíků a Čechů a většinou rolníků, popsán jest ve vydaném právě celkovém svazku Vlastivědy moravské. Autoři: Jan Tiray, ředitel měšt. školy v Telči, a Ladislav Zavadil, farář v Osovské Bítišce.

Tento „bítešský okres" Zavadilův a Tirayův podává příležitost promluviti o celé Vlastivědě moravské, podniku to značné důležitosti, jímž Morava slabšími silami svými předešla už království České. Je tento a každý takový celkový svazek v malém věrným obrazem celého díla Vlastivědy, její základní osnovy, odleskem jejího rázu a ducha, jejích praktických předností a výchovných snah. A našel-li by kdo nějaký nedostatek nebo úhonu, lépe to říci hned. A ani ne tak říci, ale sám raději udělati, doplniti a opraviti.

Základní osnova mor. Vlastivědy jest ta, aby látka povšechná, podaná přehledně, celkově a hlavně vědeckým slohem pro celou zemi v části prvé, nadepsané Země a lid, byla podrobněji a přístupněji vylíčena jakož i místními hojnými detaily pro každý okres a každou obec doplněna v části druhé, Místopisu, rozděleném dle soudních okresů jakožto nejmenších přehledných a jednotných obvodů, jež tvoří zaokrouhlené správní, statistické, národohospodářské celky a jež — z toho důvodu, že hlavně komunikace o jejich útvaru rozhodují, a komunikace zase podmíněny jsou souvislostí přírodního útvaru — bývají též jednotného přírodního rázu, takže i po této stránce přehledné vylíčení připouštějí.

Uspořádání takové v část obecnou a zvláštní, jež pro všechna podobná díla jest přirozenější ke soustředění obsáhlé látky než slovníková úprava, má do sebe ještě jednu vzácnou vlastnost psychologickou pro čtenáře. Širší čtenářstvo patrně nejdříve bude připoutáno četbou popisu svého vlastního okresu a okresů sousedních v Místopisu. Protože v těchto zvláštních částech jest celkem táž osnova jako ve všeobecné části Země a lid, navádí se tím mysl průměrného čtenáře ke zvědavosti po obsahu části všeobecné a také se k četbě

té i uspůsobuje. V mysli čtenářově utvoří se četbou místopisné části osvojovací tlumy, jež usnadňují pak apercepci nesnadnější látky v části všeobecné.

Obsahem Vlastivědy moravské jest vylíčení slovem a obrazem všeho pamětihodného o Moravě: líčí tedy přírodní poměry země, pak lid Moravy v jeho ethnografickém i historickém stavu a vývoji, rozvoj věd, umění, národohospodářský a politický na Moravě.

Už z obsahu samého patrno, že Vlastivěda moravská má značný význam praktický; a z jednotlivých statí viděti, že redakce a spolupracovníci se snaží, aby Vlastivědou v lid moravský i výchovně působili. Tyto praktické a výchovné zřetele prozařují i ze statí o bítešském okresu, hlavně ze statí faráře Lad. Zavadila.

Pisatelé svazku o bítešském okrese jsou: kněz a učitel. A nahlédnete-li do seznamu spolupracovníků Místopisu, napočítáte osm katolických kněží, 10 učitelů, 10 profesorů středoškolských, z nichž polovina přikloňuje se k nazírání katolicko-politickému, jediného právníka (notáře dra Kříže), žádného lékaře, žádného politika z Moravy. Podobně mezi odběrateli Vlastivědy zprvu mělo kněžstvo katolické zrovna imponující počet a absolutní většinu; než i podnes klerikální inteligenti mají aspoň relativnou většinu nad laickými předplatiteli.

Protože pak autorové vtiskují své práci i bezděky svůj ráz, přirozeně dojme každého Vlastivěda v každém svém svazku tímto rázem ducha svých autorů kněžských a učitelských. Tak representovala se práce Moravy též o výstavě národopisné. Tím zaznamenávám prozatím pouhý fakt.

Než z neúčastenství a z nedostatku pracovníků ze stavů druhých plyne přece, že tak leckterá důležitá podrobnost ze života právního, hospodářského, sociálního a politického, která by mohla doplniti a rozšířiti materiál hlavní v důležitých i praktických a výchovných částech, nevyužitkuje se a ujde.

Tak budou sice dobře asi podány z hospodářských poměrů ve Vlastivědě v jednotlivých okresích poměry rolnické, protože kněžstvo katolické a učitelstvo hojně se účastní v hospodářských spolcích rolnických, ale sotva budou dostatečně podány poměry jiné, kde učitelstvo se neúčastní. Zejména v tomto svazku o okresu bítešském jest pro toto tvrzení dokladem stať Živnosti lidu, líčící vlastně jenom rolnické poměry na okresu, doplněná ještě podrobnými statistickými tabulkami. Stať ta jest podána velmi pečlivě, znalecky, živě a s praktickou vychovatelskou tendencí. Farář Lad. Zavadil sám působí v zemědělských organisacích. Proti této pečlivé stati o rolnictvu jest vylíčení poměrů průmyslových, živnostenských a tržebních suchou statistikou živností dle jednotlivých řemesel a historickým přehledem cechovního života v Bíteši — přece jen chudým a méně úrodným popisem.

A podobně možná i jiné celkové svazky Místopisu a snad i části všeobecného dílu trpěly by neúčastenstvím pracovníků ze stavů jiných v leckterých směrech.

Na vrub nedostatku pracovníků ze stavů lékařského, právnického, žurnalistického, obchodního — a nikoliv na vrub reakce a jednotlivých referentů okresových — kladu také při okresu Bítešském na př. ještě toto: není podrobněji vylíčeno stálé vystěhovalectví z okresu do Vídně a zjevy s tím související; není vylíčeno jakožto hospodářský úkaz tohoto a sousedního velkomeziříčského okresu braní dětí z nalezince vídeňského na výživu a výchovu. Chudí lidé v těchto okresích si tímto pěstounstvím přivydělávají jako jinde krmením husí nebo chovem vepřového dobytka na žír. Také organisace úvěrnictví v okresu, právní názory a poměry obyvatelstva tohoto okresu, volební poměry v okresu bítešském, účast obyvatelstva při volbách místních, komorních, zemských, říšských nejsou v tomto celkovém svazku vylíčeny; život dělnictva zemědělského a průmyslového v okresu a život dělníků-rodáků z okresu pracujících ve Vídni a v Brně rovněž není zobrazen.

Ještě jiné zjevy, na které se bude později třebas naražeti a z nichž mnohých budeme i litovati, vysvětlují se právě touto jednostrannou převahou spolupracovníků ze stavu katolického kněžstva a hlavně neúčastenstvím jiných stavů při práci této.

Nemíním tím ani jednostranné přeplnění práce přemnohými bezvýznamnými podrobnostmi o liturgických a sakristijních předmětech, ale míním nesnáze a jednostrannosti, které vznikají z toho, že katolický kněz za nynějšího nátlaku z Brna a z Olomouce má psáti o příbězích doby reformační a protireformační. Tak na př. laik nenapsal by těchto slov:

„První kněži katol. v Bíteši měli velkou potíž a svízel s obyvateli dosud nekatolickými, tak že téměř až v třetím koleně přestaly různice a počalo se řádné žití náboženské v městě“ (str. 49.)

Laik viděl by řádné žití náboženské i při nekatolících a zrovna doba protireformačního úsilí by ho vábila svou tragikou. Tehdy, kdy duše Bítešských trýznily se rozpory a zápasy mezi přesvědčením vnitřním a vnějšími vlivy rozkazem, násilím, sliby výhod, — tehdy nežili řádně nábožensky? K poznámce této nevede mne ani tak právě toto uvedené místo, jako spíše duch mnohých míst, jež nelze tak jednou větou hned zachytiti.

Než není vinou katol. faráře, že píše v duchu katolicismu naší doby a katolicismu moravského, — a není vinou redakce velmi obětavé, neúnavné a zejména pokud jde o ředitele Fr. A. Slavíka, velmi objektivné, že nemá k disposici pracovníků z druhých stavů. Vina padá docela jinam . . .

Bylo řečeno, že v „Místopisu“ ke každému okresu, ke každé osadě aplikují se celkové úvahy části všeobecné „Země a lid“. Nejzračitěji a nejpůsobivěji ukázati lze výchovnou sílu této methody při aplikaci dějin národních. Celou vlastí če-

ského národa proudil mohutně duch dějin českých, někde zaryl proud ten hlouběji, někde mělčeji. I okresem bítešským proudily proudy dějin vlasti pospolité.

Tak na př.: poněmčilá dynastie Přemyslovců poněmčila i Bíteš, osadu zeměpanskou kolem roku 1200, „Heinrichs" se pak zvala, z pravomoci župní byla vyňata a osadníky německými na právě německém osazena; vedle ní Neustyft, Dietrichsdorf, Pfaffendorf. Lucemburské dynastie zakladatel král Jan zastavil nebo prodal Bíteš zrovna tak jako jiné korunní statky, a dobrodiní loupežných rytířů jeho vláda-nevláda přivodila i na kraj bítešský. Husitská doba zbavila Němců i bítešský kraj. Koncem XV. a počátkem XVI. vzkvetla Bíteš a okres materialně a vzkvétala po celé 16. století a žila intensivným životem duševním („postonávala jako celá země různicemi a roztržkami náboženskými", str. 43). Válka třicetiletá zničila město a přivodila poddanství na okres. Vojsko císařské, tedy ligy katolické, rabovalo po Bíteši nevyjímajíc ani chrámu Páně; a vrchnost nová hrabata z Werdenberka, sužovala město i okres; osady celého panství i Bíteš a Mohelno stěžovaly si na vrchnost až u samého císaře Leopolda I. — I „strachu tureckého" zažily Bíteš a okres. Války o dědictví rakouské a sedmiletá neušetřily ani města ani okresu. — O karabáčnické době okres může zrovna tak kroniky vykládati jako celá vlast naše.

Nevlnily se tedy bouřné vlny dějin českých — nějak abstraktně v mlhách nebo jen Prahou, ale ryly brázdy všemi kraji, každou vesnici, každou hroudu naší vlasti duch dějin našich posvětil vanutím svým.

Po té stránce Vlastivěda Moravská má nejreálnější methodu u šíření znalosti dějin domácích. A proto je tak nesmírně důležita — tato vzácná učitelka života Moravy.

Vlastivěda může na Moravě vzbuditi živý, činůplodný zájem pro vlastní historii, pro vlastní vědeckou práci o moravských potřebách.

Spisovatelé Vlastivědy svou povinnost už konají a vykonají ji do poslední tečky. Ale jest teď na vlastní inteligenci moravské a na jejích organisacích (čtenářských spolcích, učitelských jednotách, politických klubech, peněžních ústavech), aby ony konaly povinnost svou. *T.*

Gabriela Preisová: **Co život vyprávěl.** Povídky. (J. R. Vilímek). Za 3·70 K. Obsah: Dvojice břízek; Skromná studie; Liberant; Učitel Hular; Rebela; Dvě Prisky; Panská láska; Idyla.

Ve třech z obsažených zde povídek pí. Preisová staví proti prostšímu a přírodnějšímu člověku selskému, korutanskému nebo slovenskému, rafinovanějšího a kulturnějšího člověka městského. Člověk městský při tom vždycky pochodí špatně. Je to chtivý sobec, který svého prostodušššího bližního pokládá za pouhého otroka svého požitku; cítí se oprávněn nakládat s ním libovolně, dle svých okamžitých choutek a vášní, bez ohledu na hoře nebo újmu, kterou mu spůsobí. Divná věc ta vzdělanost, pomyslí si nutně utištěný nebo ponížený, místo aby povznášela, dělá lidi horší, surovější a sprostší! Pomalu přestane být takové stanovisko — originální; pomalu zachce se vám zvrátit všechna ta konvenienční a romantická měřítka, vzepřít se a říc si: proč má být to, co dělám já, účastník pokročilejší kultury, méně ryzí a správné, nežli co dělá nějaký koženkový opozdilec za pokrokem doby? Budou-li konkluse, k nimž se tak dojde, zdát se immorální, nechť si to počítají za vinu autoři, kteří nedovedou se zhostit své náklonnosti k nasládlému idylismu vesnických povídek.

Rozvažte si jen trochu třeba takový kousek, jako je pí. Preisové Panská láska. K patnáctiletému pastouškovi, hlídajícímu ovce na pastvině u potoka, (autorka sama přirovnává ho k italskému pifferaru na známých obrázcích) přiběhne čtrnáctiletá, chvílkovou svobodou opojená baroneska, pochutná si na jeho bramborech v popelu pečených, vezme si od něho staroboleslavskou Marianskou sošku, bezpečný prý to talisman, dar kmotrův, a posléze dá se od něho přenésti přes potok, při čemž mu ovine ruce kolem krku a přitiskne se horkými a vlhkými rtíky na rty chlapcovy. Od toho dne nosí hoch s sebou denně na pastvu džbáneček kyselého mléka, za něž ho předčasná hříšnice žádala, a když ona stále a stále nejde, rozběhne se jednou za panským kočárem, křiče zcela důvěrně na zpronevěřilou Mimi. Ta se ovšem před svou maman k němu nehlásí, a guvernantka mu z útrpnosti hodí čtyrák. „Jakoby se odkutálela se čtyrákem celá jeho osněná víra v hebké vlastnosti povznešených lidí do bláta — věděl už, že nebude moci žádným jiným lidem ani modlitbu na rtech věřit, než pasákům a pasačkám." Jak by si byla spisovatelka konec té pastýřské hry vlastně jinak představovala? Byla by měla Mimi dát zastavit a povědět své maman, že to je ten výrostek, s nímž se onehdy u potoka tak mlsně hubičkovala? Či by byla měla přicházet častěji k těm interesantním tajným dostaveníčkům a pěstovat ta milostná cvičení soustavněji? Či by si byla měla dát Emánka svým nákladem vychovat a zcivilisovat, aby si ho později mohla — vzít? Pí. spisovatelka nebude přece tvrdit, že jsou její pasačky ve čtrnácti letech méně hloupě chytlavé a méně rozmarné, nežli její rokoková baroneska? A tak se celá dojemnost Panské lásky redukuje na zcela falešný a matný, křivě soucitný a nespravedlivě moralistní názor o poměru vzdělaných a vznešených k nevzdělaným a malým.

Vybral jsem příklad co možná krátký, ač význačný. Kdybych byl měl analysovat nejdelší a zdánlivě nejlepší číslo sbírky, Dvojici břízek, bylo by se ukázalo, jak krátkozraké a zastaralé předpojaté autorčino hledisko má za následek zkřivení, zprázdnění, mezerovitost a nespojitost příběhu. Autorka vidí očima všedního, všem slabším a priori nadržujícího diváka toliko nejzevnější tvářnost případu, totiž jak Fran svými urputnými požadavky

změštělého povýšence utlačuje trpnou a měkkou osobnost Antelinu; pro vnitřní proces Franův, jenž tkví v té houževnatosti, s jakou sleduje svůj ideál ženy, ani pro vnitřní proces Antelin, jenž by vysvětlil její neschopnost vyšinout se na výši dychtění Franova, nemá pí. Preisová smyslu. To dvojí pojímání a chápání života, jež se tu patrně sráží a jež se nedá jedno druhým modifikovat ani sloučit, je tu sotva vzdáleně dotčeno. Podívejte se na tak kritický moment, jako je vznícená scéna, kde dobrý, upřímný Mato zláká Antelu k taneční zkoušce o dvou v jizbě Kosarových.

Pro naši autorku není ničím jiným nežli popudem Anteliny lítosti, že ji Fran oddálil tak všech radovánek a obveselujících společenských styků. Ale nebyla v Antele mnohem více a hlouběji počátkem rostoucího pocitu, že ten svět, z něhož ji chce Fran vzít, je její p r a v ý, její v l a s t n í svět, do něhož patří vší svou bytostí, a že nikdy nedokáže, aby se mu odcizila? Z toho skutečného, nejpodstatnějšího příběhu Antelina podává nám autorka leda mimochodné narážky; její Antela rozejde se s Franem proto, že on — chce čekat ještě další dvě leta se sňatkem. Charakteristická je role, kterou autorka přidělila oběma břízkám u Čtvernského jezera: dva stromky, na nichž srdce se začátečními písmeny jmen, a k nimž upjat osud dvou mladých srdcí, — není to poetické? není to prostonárodně poetické? třeba že taková poetická mythologisující pověra má v prostonárodních dušinkách mnohem větší význam nežli zde u Antely.

Však přerušuji se, povídky pí. Preissové nechtějí být takto kritisovány; vždyť většina čtenářů najde v nich nade vši pochybu mnoho rozkošného kouzla. Pí. Preissová umí ze svých obrázků vzdálit všechnu tíhu a trudnost života, zachytit nebo vyzdvihnout v něm vše roztomilé, lahodně dojemné, slastně líbivé, a to je konečně také umění. Přečtěte si na př. místo, kde se líčí nedělní Matova návštěva v hájovně: vlídný pohádkový domeček, u něho zahrádka pilně pěstěná svižnou dívčinou, ve světnici čtyři bezstarostní mladí lidé bavící se pozorováním ptáčků a hrou na citeru, a nade vším klidná odpočinková nálada veselého svátečního odpoledne. Nebo si přečtěte v L i b e r a n t u, jak Uliša najde dvakrát, když ráno vstane, svého Matyju ve dvířkách podvalu, a jak posvátně a důležitě stařenka Žáčkovka chová symbolické zelené peříčko přijaté od pana faráře. Na takových ukázkách poznáte vlastní živel pí. Preissové, její smysl pro libé, běžně esthetické zkrášlení života malých lidí, a to i tam, kde jde o jeho smutné stránky (Učitel Hular, Dvě Prisky).

jv.

Hudba.

Glinkův „Ruslan a Ludmila“.

I.

Z hesel, v našem životě nejčastěji slýchaných, je zajisté „slovanská vzájemnost“. Dnešní společenský stav národů slovanských umožňuje s k u t e č n o u vzájemnost jediné v osvětě, literatuře a umění. A nejchudší je vzájemnost v umění hudebním. Na tomto poli nebylo a není téměř nijakého osobního ani duševního styku. Není tedy také přirozeně — poznání. Těch deset oper — osm ruských a dvě polské — a několik symfonických skladeb, známých u nás z jednoho poslechnutí v koncertech, je ztrácející se kapkou.

Tím bolestněji dotyká se našince, který stopuje s o u d o b ý v ý v o j hudby u ostatních národů slovanských, aby jej mohl srovnávati s uměním domácím, úmluva správního výboru Družstva Národního divadla, že počet jinoslovanských oper, již o sobě velice nepatrný, má býti budoucně ještě — omezen. Důvodem má tu být potupa českého umění ruskou kritikou po provedení Smetanova „Dalibora“ v Petrohradě. Pravda, vzájemný styk hudebního světa českého s ruským je neutěšený, ale úkolem osvícené společnosti české může býti jen odstraňování nakupených nedorozumění, ne opak.

Na podstatě úmluvy správního výboru Družstva Národního divadla nezmění dnes patrně ničeho ani včerejší (11. dubna) provedení první a přední opery ruské: G l i n k o v a „R u s l a n a a L u d m i l y“. Dílo to bylo vytaženo z archivu jen k předběžné přípravě pohostinského vystoupení paní Doliné s celou ruskou společností, jíž loni p ř e d provedením „Dalibora“ v Petrohradě smluveného. Po odchodu ruských pěvců zmizí asi „Ruslan a Ludmila“ na několik desitiletí přes to, že měl u nás v letech šedesátých veliký úspěch.*)

Glinkův „Ruslan“ má ve slovanské hudbě všechny vlastnosti nehynoucího díla, přes to, že byl skládán od roku 1836—42 — a přes nastalé změny v dramatické hudební tvorbě. „Ruslan“ je základem ruské umělé hudby, jako v polské díla Chopinova a v české Smetanova. Je dílem ryze uměleckým: obrazem svérázné tvůrčí síly svého původce a jejích trpkých počátečních osudů a konečných úspěchů obrazem soudobé společnosti a osvěty národa ruského. „Ruslan“, jako Smetanova „Prodaná nevěsta“, přidružil slovanskou operu k umění světovému. —

Glinka, jako téměř všichni umělci ruští až do let šedesátých, vyjímaje Kolcova a Ševčenka, byl šlechticem, dvorjanínem. Má zvláštní ruský rys: zálibu ke z k a z k á m, p o h á d k á m. Vlastnost tu vyvinula v ruském dvorjanstvu výchova dětí, svěřovaných chůvám z lidu. Převážný počet ruských umělců děkuje svým ňaňám (chůvám) za probuzení národní příslušnosti proti západnickému, hlavně francouzskému duchu, vštěpovanému dětem rodiči a vyšší společností. Ruské chůvy, ty zachovavatelky a vypravovatelky národního podání, obyčejů, boha-

*) Dle zápisů v archivu „Národního divadla“ byl Ruslan proveden v roce 1867, — devětkrát, roku 1868 pětkrát roku 1869 dvakrát, v roce 1872—9 šestkrát, tedy celkem 22krát. Na tehdejší poměry našeho divadla počet to zajisté velmi slušný.

týrských příběhu, byly značnému počtu ruských umělců osobami dražšími nad vlastní matky. Známa je „první a poslední učitelka“ Puškinova, ňána Arina Rodionovna. —

II.

Glinka chtěje po úspěchu své prvé opery „Život za cara“ skládati operu novou, vybral si dle vrozené náklonnosti zkazku „Ruslan a Ludmila“, dílo z mládí svého velikého vrstevníka Puškina. V jeho „Ruslanu“ našel všechny rysy a podmínky pro své tvoření: ruský bohatýrský život, oblast zkazek s veškerým kouzlem básnické obrazotvornosti Východu, zařící barvami „Tisíc a jedné noci“, a našel v ní také touženou volnost pro výraz vlastního, osobitého cítění a pojímání zevnějšího světa.

Glinka, posvěcený lyrik a epik, nebyl dramatikem. Dnešní divák, hledaje v divadelním díle nejprve dramatičnosti, nebude ovšem „Ruslanu“ přízniv, posoudí-li zkazku Puškinovu v díle Glinkově s hlediska novodobého a ne historického. Úprava zkazky Puškinovy pro operu je skutečně velmi slabá a může průměrnému a povrchnímu diváku zkaziti úplně soud celkový. „Ruslan“ je operní zkazka z prvé poloviny našeho věku v duchu Mozartovy „Kouzelné flétny“ a Weberova „Oberona“. Jen s těmi díly možno Glinkovu operu měřiti. Šedesát let, která přelétla nad „Ruslanem“, zůstavilo v umění divadelním velkou stopu bayreuthského reformatora. Ale přes všechnu dětskost ceny zkazky Puškinovy — jak napsal výborně kdysi Bělinskij — má „Ruslan“ hlubokou, všelidskou a mravní cenu. Prostředky prosté pohádky jsou tu zkříženy a zobrazeny dvě ideje. Všelidská: osvobození přírody, zosobněné Ludmilou, z pout kruté zimy, představené Černomorem, pídimužíkem s předlohou bílou bradou, jarým sluncem, Ruslanem. A je tu idea vítězící, čisté, překážek nelekající se věrné lásky muže k ženě, spějící k šťastnému, radostnému, soužití v manželství.

Glinka, jako zakladatel ruské hudby umělé, nemohl ovšem nepovšimnouti si lidové písně národní a jejích význačných rysů. Postřehl výborně její zálibu v používání starých tonin řeckých, na západě zvaných církevními, působících tak zvláštním dojmem v hudbě světské. Postřehl dobře její zálibu v lichém počtu rázů. Důkaz umělecký podal vytvořením bohatýrského pěvce Bojána, ruského Lumíra. Píseň jeho s dorickými závěry, jako sbor chův, h-moll, $^5/_4$, jako píseň smíšeného sboru o Lelovi, H-dur, $^5/_4$, s dorickými závěry, jsou prvým použitím příznačných rysů lidové písně v umělé hudbě slovanské vůbec a v ruské opeře zvláště.

Ovšem, dokonalé a zevrubné proniknutí všech vlastností ruské písně bylo Glinkou pro nedostatek sborníků lidových písní zůstaveno až pokolení příštímu, dědicům Glinkových snah s Balákirevem, Borodinem, Musorgským a Rimským-Korsákovem v čele, zatlačovaným dnes nejmladším pokolením skladatelů ruských, s Rebíkovem v popředí. Ti posmívají se dnes — snad přílišně — „národopisným“ snahám Balákirevovy školy.

Glinka maje v Ruslanu pro ruský živel pouze krajní dějství, nemohl střední tři dějství, odehrávající se ve Finsku a v Orientu, projadřovati ruskou hudbou. Zde byl by požadavek ruského ducha přímo nemístný a chybný. Glinka je právě veliký, že měl pro ruský život barvy a tony ruské, pro finský čuchonské a pro východní barvy perské, turecké a tatarské. Glinka — vyjímaje čísla italská — nedal se požadavky vrstevníků mýliti. Jako náš Smetana proti požadavkům stálého tvoření v duchu a nápodobení lidové písně — známé u nás „pivodovštiny“ z let sedmdesátých — poslechl vnitřního vnuknutí a tvořil, jak sám cítil a myslil — glinkovsky.

III.

Glinka, rozený lyrik a epik, stojí vždy nejvýše tam, kde uvolnil svoji osobitou tvůrčí sílu. Všude tedy ve zpěvném výronu cítění vlastního nitra a v malbě vnějšího světa, hlavně luzných zjevů pohádkových, protikladu drsné skutečnosti společenského života let třicátých.

Ženy milující, ale ženou nemilovaný a později úplně opuštěný, v životě stálou chorobou těžce strádající Glinka zažil málo štěstí. Osud zjemnil jeho něžný cit až do konečné pokleslosti. Glinka je básník tichého stesku, něhy, touhy, vzpomínky na zašlé štěstí, básník lásky těšící se, ještě plné nadějí a lásky již ztracené. A právě Glinkův život a nitro vysvětluje, proč je v „Ruslanu“ vrcholem citový projev skladatelův. Zpěv Bojánův o „dávno zašlých dnech“ v prvém, úchvatná balada dobrého kouzelníka Finna, Ruslanovo oslovení pustého, hnáty posetého pole bitvy v druhém, vřelý zpěv Gorislaviny toužné lásky a vrchol lyriky Glinkovy: arie Ratmírova, ten časokrásný dvojzpěv lidského hlasu s anglickým rohem v dějství třetím — to vše jsou perly darované světu Glinkou.

Kde opouští půdu vlastního cítění, Glinka je nejšťastnější v hudební epice zkazek. Přenášeje se obrazností v říši kouzel východu a opřev se o studium písní a hudby tatarské, turecké a perské, vytvořil v duchu let třicátých umělou hudbu — východní, orientální. Pravda, již před ním mnozí skladatelé — jako Mozart v „Únosu ze serailu“ a Weber — vytvořili ty všeliké „turecké“, ale nikdo nebyl tu tak všestranný, obsáhlý, věcný a hluboký jako Glinka. On vyvolal na Rusi řadu stoupenců nového směru a jako tvůrce a zakladatel hudby nejen ruské, ale také orientální, prorazil hudebnímu umění nové cesty a nabyl tak významu světového. Již třetí čtvrté dějství „Ruslana“ zabezpečilo by Glinkovi pro všechny časy trvalý význam v dějinách umění.

Také zjev bradatého pidimužíka Černomora-Zimy je výtečně nakreslen Glinkou v hádankové, příšerné stupnici, složené na sestupných celých tonech: d, c, hes, as, ges, e, d. Důslednost a případnost, s jakou Glinka této stupnice používá v transposici v dějství prvém a čtvrtém, dává

glinkovské povahokresbě věcí ráz Wagnerova Leitmotivu. Je to v roce 1837, kdy Glinka svého Černomora nakreslil, pokud možno zjistiti, před Wagnerem prvý případ úmyslného použití příznačnosti v umění vedle Berliozovy idée fixe.

Tím nepřízniněji a rušivěji působí v květnatém sadu hudby Glinkovy některé písčiny — čísla v duchu hudby romanské. Vliv její v letech třicátých na evropskou společnost byl veliký. Rusové jí zvláště podlehli. Sami nejbližší přátelé Glinkovi stavěli tvůrci „Ruslana" za vzor — „Somnambulu". A Glinka, nechtěje si popuditi celou soudobou společnost ruskou proti sobě a setkati se s naprostým neporozuměním — které ho konečně přece stihlo — zaplatil také daň vkusu, vlastně nevkusu doby. Podivno! Ty italské, citu-prázdné koloratury Ludmiliny, banální rondo Farlafovo po výjevu s čarodějnicí Nainou, valčík Ratmírův po čarokrásném adagiu a recitativu v harému, vše to, co líbilo se vrstevníkům nejvíce, nesnesitelně ruší a zohavuje dnes celek Glinkova díla. Ludmily napraviti nelze, ale Farlafovi a Ratmírovi posloužilo by velice prosté škrtnutí jejich „italských čísel".

Provedení „Ruslana" na našem jevišti bylo uspokojivé. Zvláště vynikl Fin páně Ptákův, Ratmír (sl. Kettnerova), Gorislava (Tvrdkova), Ruslan (p. Benoni) a Boján (p. Mařák.) Obnovená výprava osvědčila svůj účin na obecenstvo. Některé drobnosti bude možno, ba nutno ještě opraviti a doplniti v roce 1904, kdy Praha oslaví důstojně sté narozeniny prvého slovanského skladatele-umělce.

K—ý.

Česká a berlínská filharmonie.

Praha má u zahraničných výkonných umělců, ozářených slávou celého světa, pověst velice nevýnosné stanice. Každý umělec, počítající na velký důchod, vyhýbá se zdaleka naší matičce. Velikého podniku nemůže se odvážit Praha, česká Praha, posud sama. Není to její vinou, že je na taký umělecký čin hospodářsky příliš chuda.

Po velikých přípravách a povzbuzování odhodlala se Praha k uměleckému činu pozváním Berlínské filharmonie, jejíž koncert na den 25. dubna hlásilo veliké, v Praze trochu odumřelé dvojjazyčné návěští. Ve spojení je síla. Kdyby politické sváry nevadily osvětnému styku Čechů a Němců, mohla by si Praha přece častěji popřáti velikého uměleckého výkonu a přesvědčiti se, jak pokročilo ve vývoji umění zahraničné.

O Berlínské filharmonii a jejím novém řediteli dru Hansu Richterovi bylo by zde, s českého hlediska, třeba psáti přímo se zápalem jak o vzoru pro nás nedosažitelném. Berlínská filharmonie je sdružením skutečných umělců od prvého do posledního muže a má v Richtrovi nejpřednějšího žijícího dirigenta vůbec, pod jehož vnějším klidem sálá umělecký zápal, jehož jediný pohled poví vedenému sboru více, nežli tělocvik pohybů, pod jehož taktovkou i největší síla nezvrhá se ve hřmot a hluk, nepřestávajíc býti hudbou. Richter malými prostředky dociluje velikých výsledků. Srovnání naší filharmonie s berlínskou je pro spolek český ovšem velmi nepříznivé. To má zajisté své příčiny. Budou-li ty zabezpečeny u nás, budou jiné následky. Berl. filharmonie je spolek samostatný, nezávislý. Česká jím není, jsouc poutána povinnostmi v Nár. divadle. Berl. filharmonie sídlí ve velikém, bohatém obchodním městě světovém, česká v neobchodní, chudé Praze. Berlín je jednojazyčný, Praha rozdělena na dva tábory. Berlínská filharmonie má své veliké, spolkové jmění a vlastní dům, z něhož vyplácí svým členům kromě služného veliké úroky. Česká filharmonie má ze svých koncertů při veliké mravní, ale malé hmotné podpoře, bohužel, jen schodky peněžité. Berlínská filharmonie je při skvělém hmotném, spolkovém stavu sdružením vytříbeným přísnou kázní a uměleckými požadavky. Česká filh. nemohla se posud zaříditi tak, jak by si přála. Berlínská filh. může vybírati si za skvělý plat skutečné umělce a opravdoví umělci touží po cti býti jejími členy. Člen České filh., jsa současně prabídně placeným členem orkestru Nár. divadla, je rád, dostane-li se třeba na Kamčatku, kde vede se mu rozhodně lépe. Berlínská filh. může si nejen skvěle zaplatiti, ale také dle své vlastní libosti vybrati nejznamenitější dirigenty. Česká filh. po veliké stávce mravně zotročená Družstvem Nár. divadla byla volky nevolky donucena popřáti řízení aspoň jednoho koncertu i tak mělké síle, jako je pan kapelník Anger, stačící pouze na operetu. Berlínská filh. je sdružení tělesně svěžích, neunavených mužů. Členové České filh., nucení při skrovném služném divadelním sháněti na živobytí ještě soukromým vyučováním, jsou fysicky znaveni a vysíleni. Tedy propast rozdílů.

O schopné hlavy není u nás zle. Ba právě v Berlínské filh. zasedají na místech nejvýznamnějších našinci. . . . A také v p. Nedbalovi zraje nám potěšitelně dirigent-umělec velikého slohu, ale dirigent bez orkestru. Česká filh., zírající k umělecké metě družky berlínské, může ovšem jen volati: Daleká cesta má! . . . Volání však nebude marné, splní-li pražská hudební obec svoji povinnost k domácímu umění hojnou návštěvou i při zvýšeném vstupném, které bude časem nezbytné. Šlo to u nás při návštěvě Berlíňanů, půjde to časem ještě snadněji vzhledem k umělcům domácím. Za málo peněz málo muziky.

K—ý.

Divadlo.

Kupec benátský,

čili

Shakespear où l'on s'ennuie.

Ve středu dne 25. dubna hrál se v Národním divadle Shakespearův Kupec benátský. Na obecenstvu bylo viděti, že nudí se důkladně, jako obyčejně při každém shakespearském představení: po-

tlesk, vyjímajíc snad po čtvrtém jednání, byl velmi slabounký a dobromyslně nucený, a kdo se rozhlédl občas po hledišti, viděl velmi mnoho úst otevřených upřímným zívnutím a mnoho očí slzících při nejveselejších místech komédie. Ale není to jen u nás; zejména při Kupci benátském dostavuje se ta shakespearská nuda pravidelně všude, kde se hraje. Hledí se jí všelijak odpomoci. V letech sedmdesátých pokoušel se o to na př. Haase v Lipsku nádhernou a živou výpravou kusu podle vzoru Karla Keana; všechen fantaskní lesk a ruch tradicionální Venezie od gondol až do karnevalových maškar měl poskytnout divákově obrazotvornosti požitku, jehož nenalézal ve vlastní hře. Jiným způsobem řešil věc anglický virtuosní představitel Shylocka, Jindř. Irving; zkrátil totiž bezohlednými škrty celý kus tak, že z něho zbylo jen to nejnutnější, co vztahuje se k postavě židově. Náš pan Seifert snaží se podle německého vzoru zpříjemnit Kupce co možná vydatnou pitoreskní stravou pro oči; bohužel jeho neteční, hloupí, nevycvičení, někdy i opovržlivě svévolní průvodčí (je to tak podívaná na tu chásku) nejsou material, z něhož dělají se malebné a dekoračně oslňující scény.

Ale všechno nic platno. Prožluklá shakespearská nuda nedá se ničím ani zahnat ani oddisputovat. Je tu a stojí za uváženou. Co se může průměrnému obecenstvu na takovém Kupci benátském líbit? Jistě ne to, co líbilo se divákovi londýnského Blackfriar- nebo Globe-theatru okolo r. 1598. Děj a intrika veselohry, což obé je přece podstatou a osou konvenčního divadelního zájmu, jsou na naše vypěstěné, zmnohonásobené a přesycené požadavky příliš prosté a primitivní, příliš mdlé, příliš málo napínavé a sensační. Portiiny protahující se a rozvleklé skřínkové námluvy připadají dnešnímu divákovi nemožně dětinské a směšné; vždyť on od začátku na vlas uhodl, že podobizna Portiina je ukryta ve skřínce olověné, a všechny ty dlouhé rozpaky, ty hlavolomné výklady jsou mu zbytečným a pošetilým průtahem bezpečného, zpředu jistého konce. Stejně má se to s příběhem Antoniovým. Nebezpečí, v něž je vydán jeho majetek, poplašné zprávy, jež ho docházejí, to vše nemá pro nás nejmenšího doléhavého smyslu. Pokládáme to celý čas za holou dialogickou hypothésu, kterou si někde za kulisami vymyslili a kterou jen tak do větru nadhazují, aby se mohli Shylockovi vysmát. Pro nás existují již jen takové zápletky a krise, jejichž zdroj a vznik skutečně postřehujeme, jejichž nutný vývoj a postup sledujeme gradačně až do okamžiku, kdy dopadnou a zdrtí. Nedostatku napínavosti dějové nenahrazuje nám u Shakespeara ani zvyklá rozmanitost a výraznost postav. Po jevišti přechází a pohybuje se množství lidí, jež stěží že rozlišujeme podle jmen, kostýmů a pohlaví. Nevíme, který z nich by na místě druhého nemluvil a nepočínal si právě tak jako tento. My si již nedovedeme dost dobře myslit kusu, kde všechna síla kresby je soustředěna v jednom, nejvýš dvou vynikajících charakterech, a kde ostatní osoby splývají v málo rozeznatelnou směs. Hledíme rádi všem na jednání účastným hodně hluboko a hodně určitě do duše, cítíme a poznáváme rádi v každém člověka nám sourodého, kdežto zde ti lidé zůstávají nám stále cizí a podivně nejasní.

A tedy — pryč se Shakespearem? pryč s ním do knih, o kterých každý mluví s obdivem, ale jichž nikdo nečte? Och, jak by si naši abonnenti, a nejen abonnenti, z plna srdce oddechli! Ale ne, neudělám jim té radosti. Z toho, co jsem naznačil, vyplývá mi pouze tolik: Shakespeare předpokládá Shakespeara milovné obecenstvo. Takové obecenstvo, které jde do divadla s podrobnou a zvláště p r o ž i t o u znalostí všech velkých krás a vší poesie, jež tají se ve výtvorech genialního básníka. Obecenstvo, jemuž je představení toliko sváteční příležitostí, ponořit se zvýšenou měrou v dojmy intimně a mnohokrát slastně procítěné, předem dychtivě očekávané. Obecenstvo, jež se těší na každý významný verš, jež je zvědavo, jak herec přednese to či ono skvostné místo. A takové obecenstvo musilo by se vytvořit: musilo by se vychovat společným přičiněním denní kritiky, literatury a divadla. Vždyť u nás nijak nikdo se nestará, aby se širší vrstvy naučily Shakespeara chápat a milovat. Překlady Shakespearových dramat vydávají se za nepřístupně vysoké ceny a způsobem, jenž nečiní ni nejmenšího pro povzbuzení zájmu a pro zasvěcení v autora. Denní kritika nechápe se věci účelně, s horlivým zápalem a propagačně, nýbrž přestává na ledajakých občasných poznámkách, jichž každý řádek hlásá tíhu mrzuté povinnosti. A našemu vtipnému divadlu vůbec nepřijde na mysl, že kromě plakátů a žurnálových repertoirních buletinů bylo by obecenstvu třeba nějaké přípravy, nějakého předběžného poučení a upozornění. K Ibsenovi, to se ještě chápe, ale ke Shakespearovi! Kdybych nebyl člověk příliš nevlivný a ústranný, volal bych (opičíme se po Němcích v horších věcech) po založení — shakespearské společnosti, jež by předsevzala povznesení shakespearovského kultu u nás. Věřte, nebylo by to proto jen, aby diváci nezívali při Kupci benátském!

S obecenstvem musili by se ovšem polepšit také herci. Musili by si uvědomit, že pro Shakespeara nedostačí trochu svědomité piety, jež přednáší jeho verše s pozorným aplombem, nýbrž že vyžaduje se tu mocného, upřímného nadšení a zanícení, jež v každé slovo vloží celou unesenou duši.

Nežli budeme mít takové obecenstvo a takové herce, jakých Shakespeare potřebuje, bude věru lépe obmezit co nejvíce jeho podíl na našem rozkošném repertoiru. **hk.**

Ochotnické divadlo.

Vaše umění má být velebou něčeho, co milujete. — John Ruskin.

Chodíte-li častěji do stálého divadla, pocítíte brzy, že začíná se vám protivit umělkovaností a nuceností hry. Obyčejný placený herec pokládá svůj výkon vždycky více za povinnost svého existenčního

postavení, nežli za uměleckou tvorbu. A i když dostane se mu role, která vyhovuje jeho zálibám, nedovede již, v důsledcích svého řemeslného zvyku, vložit do ní toho bytostného zaujetí a toho zanícení, jež je nám nezbytnou podmínkou divadelní iluse. Proto není divu, napadne-li vám občas pošetilé paradoxon, že přes nevycvičenost a chudobu výrazových prostředků jedinou ukázkou pravého divadelnictví je dosud divadlo ochotnické.

Jistě, že většina nás nevšímavě nebo i pohrdavě přelétne zrakem řadu ochotnických oznámení, jež v posledních měsících roku nebo v době postní naplňují plakátové tabule a ještě více příslušný sloupec zábav v denních listech. Připadá vám to tak směšně cizí a nemožné, že všelijací ti drobní lidé, kteří týdně vykonávají nejrůznější a namnoze „nižšího“ řádu zaměstnání, nemohou se obejít bez toho, aby nezahráli si někdy také na herce. Ale jděte několikrát, prosím, podívat se do rozličných těch místností, nepohodlných, těsných, zhusta plných kouře a zápachu, kde se hraje na malinkých, liliputánských jevištích (pět, šest osob nesmí být na nich pohromadě, aby do sebe nevrážely), kde na tak zv. galerii nebo na „místě k stání“ tlačí se, vyvádí a lomozí nejdivočejší směs spodních živlů společenských a kde před vyhrnutím opony a mezi akty hraje pěti- šestičlenný rozladěný orchestr aneb monstrósní piano zoufale žalostným způsobem směsi národních písní a kolovrátkové koncertní kousky — jděte se podívat a přesvědčíte se, že je tu divadlo něčím mnohem vyšším nežli tam, v těch posvěcených prostorách profesionálních stánků umění.

Především proto, že zde povstává divadlo z opravdové niterné potřeby účinkujících. Skoro všichni ti, které zde vidíte ve vypůjčených, všelijak stlučených, ošumělých a bůh ví jak myšlených krojích, s neobratnými gesty, chybnými akcenty a nevolnými pohyby, nosí v duši své buď vědomě, buď neuvědoměle toužný sen jiné existence, nežli k jaké jsou připoutáni: skvělejší a oslnnější, nežli je jejich chudá a nízká; rozmarnější a rozpustilejší, nežli je jejich šedivá a vážná; dojemnější a tklivější, nežli je jejich všední a fádní; duchaplnější a hlubokomyslnější, nežli je jejich mělká a prázdná. Nejen to. Pod úzkým oborem představ, v němž pohybuje se jejich denní život, nastřádána je velká zásoba temných dojmů, citů, vznětů a myšlenkových zárodků, beztvárných ještě a vagních, jež tlačí se bezděky ven, hledajíce průchod v nějaké určité vyjadřovací formě, jež je tíží, aniž ve svých poměrech a způsobech vědí, jak je vyslovit a zhostit se jich. Nuže, divadlo jest jim chvílkovým povznášejícím vyplněním snu a ulehčením přetížené duše. Můžete býti jisti, že mladík, který tu, pod silným nánosem sivého líčidla a pod parukou dlouhých, na stranu pečlivě sčesaných vlasů, tak měkkým, trochu zpěvavým hlasem přednáší oddané a dobrácké věty Josefa Kajetána Tyla, cítí se upřímně být povolán nějakým fulminantním, ale zneuznaným geniem, jenž v obrovské práci pro veškero lidstvo vymrhá nezištně své síly, nedocházeje nižádného vděku, a umírá pak tiše, beze slova stesku, s pevnou nadějí příští slávy. A rovněž nepochybujte, že vysoký kolos, který v úloze Kolárova rudého kata Mydláře ocitá se dvěma slukovovskými kroky ode dveří u stolu, kde širokými pohyby odkládá háv a krvavý meč, našel přímo na dně svého pesimistického srdce nenávistné, drtivým hlasem důrazně kadencované přání, aby celé člověčenstvo mělo jedinou ničemnou hlavu, již by prudkým, rozkošným rázem svého popravčího nástroje uťal. Hle, co má ochotník na víc proti herci z profese: jeho výkon je hlubokým a důležitým výronem jeho bytosti, je svrchovaným manifestačním aktem, v němž sám sobě zpřítomňuje, co má v sobě nejvlastnějšího a nejvyššího.

Ale, tážete se mimovolně, kde nabere se obecenstva pro ty nezralé a primitivní pokusy? Což je možno, aby někdo rozumný nalezal v nich požitek, když za tytéž peníze může vidět dokonalé, routinované, efektně a korektně vypravené představení stálého jeviště? Podivili byste se, že mezi diváctvem ochotníků jsou značnou většinou lidé, kteří cení si své obskurní divadélko mnohem více nežli celé Národní, kterým jejich chudý večer přinese nekonečně více upřímné zábavy a povznesení. Tam v tom prostorném, skvělém domě, kde tvoří podružnou část obecenstva, připadají si jako ztracení, cizí a ponížení: všechno, co a jak se jim předvádí, je jim daleké, příliš vysoké a umělé, příliš nad jejich dohled. Kdežto zde, ve svém domáckém útulku, jsou zcela mezi svými, mezi samými, kdož chápou a pojímají vše jako oni, kdož se nadchnou jako oni, zasmějí jako oni, vzbouří jako oni. Herci, kteří vystupují, jsou z jejich řad, z jejich známých: jsou bystřejší, vtipnější a — vzdělanější nežli oni, ale všechno, co oni dovedou, jakoby vycházelo ze společného procítění a ze společných schopností. Každé slovo, každá věta důrazně pronesená vychází tu ze srdce a reflexe celého diváctva, každý žert je přispůsoben inteligenci všech posluchačů. Zdá se vám, pozorujícím, v některých momentech, že celé obecenstvo hraje zde se svými herci.

Kat Mydlář ohmatává krk darebáka Přibíka Jeníška („zrzoun!“ odlehčují si kolem vás, když se objeví), libuje si, jaký to skvostný krček, a vy slyšíte za sebou hlasité slastné sípění, jakoby kde kdo pochutnával si v duchu na tom krčku tak pěkně rostlém pro oprátku. Shledáte brzy, že obecenstvo je hrdo na ty své lidi, kteří tak pěkně říkají tak důmyslné a povedené věci, hrdo, že někdo z týchž vrstev jako ono dokáže zahrát tak pohnutlivé, tak mohutné nebo tak zábavné a tak poučné scény. Pan Slukov, p. Sedláček u Národního hrají dobře, ale p. Rücker, p. Weiss hrají také znamenitě. Herečka, jež vystoupila ve druhém jednání a je nyní hotova, přijde sednout si mezi diváctvo ve svých „civilních“ šatech: měli byste vidět ty obdivné pohledy, které odevšad upírají se na ni, a slyšet ty pochvalné poznámky, které sbírá cestou! V těch pohledech a poznámkách oceňuje každý sám potěšeně svou vlastní schopnost k něčemu vyššímu a

lepšímu, nežli k čemu jej osud určil. A to je druhá krásná vlastnost ochotnického divadla: ta těsná, bytostná shoda mezi hercem a divákem, to jejich společné, vzájemně se doplňující vznícení a unesení.

K čemu říkám to vše? K tomu, abych upozornil, že kdo chce zkoumat pravou podstatu divadla, jeho raison d'être a jeho význam, najde v leckterém tom zastrčeném Thaliině stánku mnoho látky k přemýšlení. A také trochu k tomu, abych ukázal, že málo kde objevíme skutečnou radost z umění tak, jako tam, kde ji hledáme nejméně.

jv.

Smíchovské divadlo. Druhý letošní cyklus, který ne zcela právem nazván byl „moderní", věnován byl polovinou původní produkci naší nejmladší generace. Je na každý způsob velmi chvalitebná snaha smíchovského divadla, že domácí tvorby tak pilně si všímá. Pro mladého autora je jeviště nejlepší školou. Jiná je však otázka, zda těmto pracem je na prospěch jen ledabylé povrchní nastudování neb sehrání? — A to jest hlavní vada smíchovského podniku. Při velikém množství novinek, které v jedné sezoně po většině pouze pro jediný večer se studují, jest ovšem nemožno věnovat každé práci patřičnou píli. To však neomlouvá častou lehkomyslnost ve studování vůči pracím původním, novým, posud neznámým. — Chce-li tudíž smíchovské divadlo na poli domácí dramatické tvorby zdárně pracovat, musí dbát toho nejbedlivějšího nastudování her. — V ukončeném cyklu zajímala tři jména: Faster, Markus a Havránek. — Otty Fastra Marie a Marta plna t. zv. „Sturm und Drangu" jest celkem mělká a všední. Jediné určité rysy kreslených osob svědčí o slibném talentu Fastrově (o této práci bylo svého času již na tomto místě promluveno). — Vítězslava Markuse drama Trest má jednu velikou vadu. Autor chtěl tu za každou cenu v jednom dějství směstnati, co by se velmi pěkně dalo ve třech aktech rozvésti. — Jinak jest to však práce zajímavá, svědčící o zřejmém pokroku od jeho dřívějších prací. — Jeho dosavadní práce — vesměs aktovky — jsou divadelně velmi účinné. — Havránkovo Pod tíhou svědomí sklamalo! Co Havránek v prvních svých pokusech sliboval („Ze světla do tmy"), v této své práci ani v nejmenším nesplnil. — Jak se Kittlové Nadarmo dostalo do cyklu, nepochopujeme. Slečna Kittlova, která je výtečnou zpěvačkou, nebere dozajista dramatické své tvoření vážně. Jen si hraje. — Z cizích her v cyklu poutaly především Ibsenovy Příšery, které česky pouze na ochotnickém jevišti „Dělnického divadla" byly provedeny. Christiernsonnova Dolly, práce směru birch-pfeifferovského, měla v trudném ovzduší „moderních" dramat hlučný úspěch. O Hervievových Kleštích a Sudermannově Zkáze Sodomy bylo také v Čase již psáno.

J. R.

Beseda.

Od ruské azbuky k Dalmatským břehům.

Dočetl jsem právě vlastenecké noviny, v nichž pojednáno zas po letech a tak vroucně o ruštině, všeslovanském jazyku. Co je těch pádných důvodů pro azbuku, snad i pro pravoslaví! Nejvíce mne chytil důvod o tom německém výsměchu, že my Slované nedovedeme se dorozumět mezi sebou leč němčinou. Stud vhání mně krev do tváře! Ach ano! Toho nelze už trpět, Němcům na vzdory. Zítra si zas vyhledám svou ruskou gramatiku ze studentských let, nebo nejnovější Sokolovu. Už to jméno se vlastenci zamlouvá.

Těch Němců! Nic dobrého nám jak tě živi neudělají a ještě ten jejich výsměch! Odvěci nepřátelé, kdyby nás aspoň tak dobře neznali!

Odkládám vlastenecké noviny. Pod nimi leží tenký úzký sešitek. Německá brožura, již jsem si dnes náhodou opatřil, „Die wirtschaftliche Zukunft Dalmatiens"; přednáška, již měl dne 2. března 1900 v dolnorakouském spolku živnostenském p. Alexander König.

Vlastně bych jí neměl číst. Jistě je ten pan König taky jeden z těch odvěkých nepřátel. Ale to slovíčko „Dalmacie"! Zní mně to jak nápis velké epické básně a již již zalétám ve vzpomínkách zpět ke krásným břehům Adrie.

Přede mnou se vynořují její města, jedno po druhém, vyrůstají ty šedé, úzké ulice plné ruchu a jižního temperamentu, ta náměstí zatopená v záplavě jižního slunce, ty façady kostelů a mlčelivých paláců s vděkem svých benátských sloupů a balkonů. Záder! Šibenik! Trogir! stále jižněji! Spljet, a konečně Dubrovnik, kulminace poezie, kamenná báseň vsazená do zeleného rámce jižní vegatace. Ale dále k jihu spěchám.

Před zraky mými se tyčí holé skalné srázy Orienu, vévodícího ponuré Krivošiji nad zálivem Risanským, hlouběji v boce kotorské zvedá se Lovčen s úbočím sněžným a zelenými stráněmi svých lesů. Leč dále mé vzpomínky, dále vstoupejte po bílé serpentině nad Kotorem, silnicí stoupající k Černé Hoře.

Ale pod Vermačem, tam, kde se cesta dělí u pevnůstky San Trinitad, nechce se mně opustit Dalmacii a ve vzpomínkách letím dále podél břehů mořských nad širou pustou župou kotorskou, u zálivu Traste k nejzazším koncům Dalmacie pod skalnými hradbami Černé Hory, do Radanoviče silnicí náhle se nížící, dolů k Budvě, až tam, kde za ni dřímá Kastel Zastva. Ještě malá projížďka a stanu na nejjižnějších hranicích rakouské říše.

Kolem silnice v hustých křovinách kvetou vysoké myrty, hoří rudý květ granátu, štětí se vysoké aloë živými hradbami kolem polí s těžkými hrudami terakotové barvy, na nichž líně, kouříce cigarety, pracují zdatní mužové Dalmatinci, a pilně se činí dalmatské ženy. Cikády zpívají ohlušující, uspávající svou píseň, a já sním, sním — směšno

říci — o českých koloniích tam dole. Vidím v duchu, jak se tam zvedají přívětivé domky našeho českého lidu rolnického, prosté chaloupky lidu slováckého; vidím světlou, krásnou budovu s nápisem „Česká škola“, vidím nová města s továrnami vysoko zvedajícími své nahé zdivo plné velkých oken, vysoké komíny trčící k hluboce modrému nebi, a všude po těch nových osadách a v těch nových městech zní vedle domácího jazyka český veselý hovor . . .

Pohled na šedivou obálku brožury přede mnou ležící mne vytrhl ze snění. Beru knihu do ruky, rozvírám ji a čtu — za malou půl hodinku jsem ji přečetl.

Žádné horování o přírodních krásách Dalmacie, ba ani jedna báseň v ní; ale vypravování o nevytěžených posud pokladech dalmatských hor, o uhlí, které, bude-li jednou vyváženo z útrob země, na staletí opatří velký průmysl svým žárem; o pokladech asfaltu, jímž bude lze zaplaviti veškeré průmyslové kraje domácí a zahraniční; o ohromných, posud skoro ladem ležících vodních silách, čekajících na podnikavost průmyslových pionérů; o bohatství aluminové suroviny — a bůh suď ještě o jakém bohatství jiném! Malá, ale obsažná knížka.

A její pisatel není z lidí všedních. Nemluví do větru, nezná se ohánět jen pérem. Je muž práce, podnikavosti, odvahy. Mluví v ní o svých dolech na asfalt a uhlí, o svých patentech, o svých podnicích. Stránkami malé té knížky vane duch jako by podmanitele cizích krajů. Po boku mu ovšem nevisí válečný břitký meč, ale v ruce třímá velkou tužku s velkým černým ostřím a tužkou tou kreslí na ohromném papíru, pokrývajícím, jak se mně náhle zdá, celou Dalmacii, nesmírné kolony číslic a nesčetné půdorysy továren s vysokými komíny!

Zavzdychl jsem. Ach ano, taky takový Němec, jako ti ostatní; možná, že se nám vlastencům českým taky směje, že se zas po měsíc chceme učit rusky. Inu, odvěký nepřítel. A jak potměšilý!

Zatím, co vydáme zas jednou poslední groš na ruské gramatiky a budeme své bezcenné noci trávit přemítáním o tom, jak dospěti k tomu, aby náš český sedlák byl eksekvován vnitřním a nejvnitřnějším českým jazykem úředním, ten Němec s tou velkou tužkou skoupí hory a doly dalmatské, vodopády dalmatských bystřin, vtrhne s tisíci svých pomocníků do dřímající krásné té země, obsadí její přístavy, vyruší ji ze sna úderem svých kladiv a stoup. A k vítěznému pochodu na výboj připne tisíce českých dělných rukou, těch, které doma nenalezají již ani práce dost na výdělek suché skývy chleba; těch, které vypovězeny byly jeho bratry z Pruska a vyhnány pandury ze slovenských hor, aby vyvážely pro něho poklady z útrob země — jak bych ji honem krásně nazval, ano pobratimské země!

Škaredé pomyšlení! A přece! Až se probudíš jednou slunná Dalmacie ze své dřímoty, zda budeš ještě tím, čím jsi nám dnes, slovanským svérázným lidem a krásou svých pobřeží, studnicí pro dojmy potulných českých veršotepců a písálků? Vari, chmurné myšlenky! Zapomínejme raději své strasti v ruské gramatice! Ať žije azbuka! *Leda.*

Výlet do Prahy.

Časem mne zanese vítr vanoucí od jihu Moravy do Prahy. Naposledy jsem se octnul v Praze, když byla konána instalace nového purkmistra dra Srba. V Praze jsem leccos uviděl, o čem bych rád si s někým pohovořil a protože u nás nemám nikoho, utíkám se k laskavému čtenáři novin. Myslím si, že naleznu někoho, kdo mně porozumí a snad i někoho, kdo mně dá za pravdu.

Je známo, že francouzský jeden antisemita vydal knihu, kterou pojmenoval „La France juife“. Knihu o Praze bych nevydal, ale jméno pro knihu bych měl; nazval bych ji totiž „Le Prague muet“ (či se říká „la Prague muette“? Jsem Francouz jako ten ze starých Humorů, jenž pravil maškaře na redutě, když mu řekla „je te conais“, „Ty bys radši portmoné“). A proč jest Praha, kde tolik hospod, kde na radnici tolik rozumu, kde stále křik o uhlí, divadlo, umění, krásu, vodu, „Starou Prahu“, elektriku a j., proč je Praha němou? Inu proto, že se někteří lidé bojí, jiní že nechtějí, někteří že nemohou a někteří že jsou spekulanti; nestane se ti, když do krámu vstoupíš a než ústa otevřeš, aby tě někdo uvítal neb oslovil nějakou zemskou řečí. Pokloní se ti v poměru k tvému šatu a k pose, jakou se presentuješ, ale mlčí. Jsou ubožáci ve většině krámů v Praze němí prodavači a prodavačky.

Francouzi si naříkají, že jich ubývá, ale při vřelých stycích veliké Francie s malými Tcheques kyne jim naděje, že jich přibude. Celé hejno adres i etiket jsem viděl, které se honosí pojmenováním Prahy — Prague. Jsou v Praze Francouzi: Charles Brejška, Charles Balatka, Charles Jensen atd.; jest „maison X. a J. Prague“ a jest mizerno — v Praze!

Ta němota v pražských krámech jest známkou pěkné vlastnosti našeho „hubařství“, kterým jinak vynikáme. Když tak čtu v novinách, když ve schůzích, když na říšské radě, kam někdy si odskočím, a v hospodách poslouchám o naší uvědomělosti, vyspělosti, statečnosti atd. atd. a vzpomenu si na druhé straně na netečnost spojenou s bázlivostí — ukazující se najmě u našich živnostníků a obchodníků — a před oči si stavím mravní sílu pražské společnosti, na níž jako vzor pohlížeti a jí se říditi máme, jde mně vždy mráz po těle, jak dlouho to vydržíme s tou oposiční obstrukcí a celou tou naší nezdolností. Kráčí-li našinec kolem výkladních skříní některých českých firem v Praze, — řekněme třebas papírnických — a vidí tu spoustu všeho druhu německých pohlednic, dopisnic, karet, memorand, strachem se ohlíží po té české-slovanské-zlaté Praze a praví si: „A panečku, pro koho jsou

ty a ony věci německé, když tu není Němců a jen samí Slovani?!" Kde jest ten český slovanský duch, ten ráz české Prahy? Na ulicích ho v obecenstvu marně hledáš. Na Příkopech sám žid a Němec, ve Ferdinandově třídě nejináče, z kasina německého, z přízemní místnosti trčí na tě smělé obličeje německých buršů, kam šlápneš, stojíš vedle něčeho, co se ti nepodobá.

Utíkáš ven a já utíkal také. Až jsem doběhnul do městských sadů. S pěknou jsem se potázal! Náhodou jsem střetnul známého a pravím mu: „Bože veliký, vždyť tu v Praze obchod a bohatství jen Němci s židy v rukou mají." I odvětil mně: „Nechť si; my však máme velikány ducha. Ostatně — pravil po chvíli — hledej společnost, jdi k uzenářům a do hostinců a uvidíš, jaká jest Praha." Uposlechnul jsem a šel. —

Maje na mysli hospody, uzřel jsem teprve nyní tu báječnou spoustu hospod a prošed jich několik a pohovořiv se sousedy všeho druhu, seznal, že v Praze jsou tři vládci hlavní: Smíchovské, Vinohradské a Pražan. Mohlo by se říci: „byly tři doby země české" a „jsou tři piva matičko-pražská", ale nejde to, na nuselské nemůže člověk zapomenout. Pivo, pivo, to jest motor věcí pražských, a teprve nyní chápu pokřikování obecenstva na dra Černohorského, když volil dra Podlipného. To se mi líbí na novém purkmistru, že nemá a neměl pivovaru a že slovanskou hlavu pokrývá cylindrem.

Mám do Vídně blíž než do Prahy a ledacos ve Vídni vidím, o čem v Praze ani nevědí. Vídeň má svůj vinný sklep radniční — což kdyby v Praze pořídili pivní sklep radniční à la Stará Praha? Mohly by se dáti do něho všechny akvarely Jansovy, staré džbánky, sklepníci by mohli být symbolem „bestiae triumphantis" a ke sklepu přidati velkovýrobu uzenářskou ve starém kroji a s novými stroji. Bude brzy aneb už jest řezba o Národní divadlo, a tu by to odstavené družstvo mohlo převzíti radnici. Kritika by jejich řediteli nelezla tak na kůži, a nějakým taliánem by se už těm největším křiklounům zacpala ústa. Otázka „Staré Prahy" byla by tím rozřešena.

Vymysliv v Praze tento nápad pro Prahu, šel jsem se podívat na instalaci starostovu, ale neviděl jsem nic. Policajty na koních, pěší, hasiče, městskou kavalerii a zástup zevlujících.

Co jsem tak stál vedle krámu hodináře Heinze, šel mimo, či vlastně mačkal se obecenstvem jakýsi pán tlustý se zlatým cvikrem a tváří, zvěstující, že by to mohl být advokát. Ruce měl v kapsách kabátu nadité a nechtěl s nimi ven. Tlačil se a chtěl proraziti publikem, jakoby směřoval do Celetné ulice. Někdo z obecenstva vida, jak lokty kolem sebe pracuje, vykřiknul: „Ruce z kapes ven!" V tom vykřikne druhý občan: „Ale jdi, vždyť je nemá čisté; kdo pořád zachází s pivem a elektrikou, nemůže chodit vymydlený."

Oslovený se ztratil. Nevím, co si o svých spoluobčanech myslel.

Od instalace dostal jsem se na Josefské náměstí, na němž staví jakousi čekárnu. Prohlížeje si zabedněné staveniště, vyslechnul jsem dva pražské otce, kteří si pochvalovali, jak se všecko v Praze důkladně dělá. Za řeči pravil jeden ke druhému: „Podívej se, tam nahoru přijdou písmena *O. P*; a víš, co to znamená? *O*patrně, *p*omalu, *O*bec *p*ražská." Má pravdu občan, jenž tak pravil, ale na něco zapomenul, ještě by mělo k označením takovým se přidati „VII." a písmena „n. p." a vysvětlivka pro všechen lid, že tím se praví „nepokradeš"!

Ještě jsem slyšel o příčinách rozbroje na radnici při volbě starostově, o ženské aranžérce celé té komedie, o zbytečnosti, kterou při tom provedl klub mladočeských poslanců, ale o tom a jiném ví snad slavná redakce sama dost.

Loučil jsem se s Prahou a bál se, aby nebyla samospráva pražská vzorem českým městům. Na správné rozřešení jedné historicko-vědecko-politicko-národohospodářské otázky bych věnoval pětikorunu, a ta jest: „Jaký jest rozdíl mezi mladočeským a staročeským domácím a Pražanem a Královským z Vinohrad po stránce veřejné politické mravnosti?!"

Moravan.

Drobnosti.

První máj básníků českých r. 1891.

Roku 1891 redaktor „Lumíra" J. V. Sládek požádal stručným vyzváním v listě samém básníky a básnířky české o laskavé zaslání „Jarní písně" ke dni 1. května maje naději, že „pěvci čeští, známí i neznámí spolupůsobení redakci při tomto jarním výletu neodeprou". Číslo ze dne 1. května přineslo také v čele listu básně od 18 básníků v témž pořadu, jak redakci došly, a příští číslo přineslo ještě dvě opozděné došlé písně. Této básnické slavnosti prvého máje súčastnili se: Ad. Heyduk, Ant. Klášterský, Irma Geisslová, Růžena Jesenská, Jar. Vrchlický, M. Jahn, Otakar Auředníček, Jar. Kvapil, Lad. Quis, Josef Kubelka, Julius Zeyer, Kar. V. Rais, Em. ryt. z Čenkova, Jos. V. Sládek, A. Sova, Ot. Mokrý, Em. Miřiovský, Josef Kuchař, A. E. Mužík a Al. Škampa. Motivy všech dvaceti uveřejněných písní prvého máje byly: přírodní, milostné, u tří básníků i vlastenecké (Josef V. Sládek, Irma Geisslova, Ot. Mokrý), u dvou politické (A. E. Mužík, Ant. Klášterský); žádná z uveřejněných básní neměla motivu sociálního. Jen v listárně redakce nenápadně a ostychavě bylo dvěma řádky sděleno: „K prvnímu květnu došlo nás také několik dobrých písní dělnických. Nebylo jich lze otisknouti, protože by propadly konfiskaci." Jak by vypadala nyní taková básníků českých slavnost prvého máje, ukazují už zřejmě obsahy obou májových listů vydávaných dělnickými stranami.

Po sedmi letech.

Jak jinak ozvala se první květnová píseň J. S. Macharova po sedmi letech! Přinesla ji tehdejší „Akademie“. Zní přímo jako odpověď k té anthologii z r. 1891, která v české literatuře zakončila periodu zahájenou verši: „Byl první máj byl lásky čas“. Čtěte ty sloky:

> Ty, starý hochu, první květne,
> viď, změnil jsi se, zvážněls, zmlád —
> jak jinak vídal v mladých letech
> jsem tebe z lůžka povstávat.
> — — — — — — — —
> Nu, už jest jinak. Sladkovodní
> už neslaví tě básníci,
> strach z tebe padá na šosáky
> zavřené v tmavé světnici.

Z ruského světa literárního.

Po dlouhé době vyskytly se opět zprávy o nešťastném Glěbu Uspenském, jemuž kritika dala překrásné jméno: „velikij pečal'nik russkogo naroda“ (veliký nositel hoře ruského lidu). Čtenáři bývalé beletristické přílohy Času zajisté mají v paměti ukázky jeho prací „Moci země“, „Hovorů s přáteli“ a „Vesnického denníku“. Od té doby, co stižen byl duševní chorobou a svěřen opatrování doktora Simaniho, správce kolmovského ústavu u Novgoroda, nebylo o něm zpráv. Teprve letošního roku pronikly na veřejnost zprávy o jeho stavu. Člen zemské novgorodské správy p. J. Sokolov, vřelý ctitel Uspenského, měl štěstí, že mohl hovořit s Uspenským. Dojem setkání byl truchlivý: duch Uspenského naprosto jest zakalen, jen sem tam mihnou se jako zapadající hvězdy trosky bývalé velikosti myšlenkové. Jen truchlivý výraz očí a bolestný výraz tváře zůstal. Při tom je Uspenský mírný jako dítě, oddávaje se z plna péči svého věrného sluhy Andreje Jermolajeva, mužíka, jenž pána svého oddaně miluje. Na otázku Sokolova, ví-li, kdo jeho svěřenec jest, Andrej odpověděl: „Ano, vím, že Glěb Ivanovič byl spisovatel a miloval prostý lid.“ Před nedávnem péčí rodiny, která si přála míti Glěba Ivanoviče blíže u sebe, přesídlil se nešťastný do ústavu Novoznamenského u Petrohradu.

*

Letošním rokem slavil prof. Vsev. Miller třicetileté jubileum své činnosti vědecké. Ku poctě jeho vydali žáci a ctitelé jeho sborník prací. Prof. Sachmatov píše tu o letopise ruském, ukazuje, že tzv. pověsti vrěmennych let předcházel letopis opírající se o encyklopedickou kompilaci historickou, sestavenou v Bulharsku. V. Kalaš srovnává slovo o polku Igorově s písní Rolandovou, Speranskij probírá literaturu apokryfickou atd.

*

Velikou ztrátu utrpěla akademie petrohradská úmrtím vicepresidenta svého J. N. Majkova. Začal zkoumati byliny cyklu Vladimírova se stanoviska historického proti modní tehdy theorii mythologické. Později byl hlavou ethnografického oddělení carské geografické společnosti (v letech 1878—1886). V době té pracoval také horlivě o literatuře doby Petrovské, o Lomonosově a vydal spisy Baťuškova spolu se studií o době Alexandra I. V akademii měl hlavní účastenství při oslavě jubilea Puškinova. Jeho redakcí připraven byl jubilejní sborník statí a materiálů potřebných k životopisu básníkovu.

Politický humor.

Kozácká ballada špatným rýmem končící.

> Jaký je to divný kraj
> milý bože, divný kraj!
> *Čelakovský:* Ohlas písní ruských.

Hop, koníku, hopky, hop,
ej, kozáče, uzdu chop!
Od Dunaje vítr letí,
nese písek, nese smetí,
letí horem, dolinou,
kozákovou otčinou.

Upaluje koník, hříva s šíje mu vlaje,
o závod to letí s větrem od Dunaje.

„Hop, koníku, upaluj,
jsi ty věrný bratr můj,
nedbej bouře, nedbej blesků,
nepřátelských zbraní třesku,
kozáka nes udatníka
poneseš ho do Mělníka.“

„Ach, můj pane milý, ty chceš ku Mělníku,
vždyť jsi šubu ztratil, čepici i píku?“

„Hop, koníku, nedbej nic,
ztratím toho ještě víc,
než doběhneš k samu Řípu
ztratím i svou špetku vtipu,
potom též — toť možno jest —
ztratím bojovnickou čest.“

Upaluje koník . . . Kozák ztratil šubu,
rozum, čáku, píku, má jen velkou hubu.

* * *

„Běž, koníku, ještě víc,
mimo tebe nemám nic,
chtěl jsem vzkřísit starou slávu
a ztratil jsem v bitvě hlavu.“
— — Kozák starý utíká
bez hlavy už z Mělníka.

* * *

Temnou nocí vřeští ruské balalajky . . .
Vypráví noc temná o kozáku bajky:
o hrdinství jeho, o kozácké slávě,
o kozácké vlasti, o ztracené hlavě,
o kozáku, jenž se s celým světem rvával,
a jenž o pardon pak prosit chodívával.

Vypráví noc temná, černá jak tvář negra . . .
Oj, tož politujme bezhlavého — — — kozáka.

Foltýn.

C. k. rakouské státní dráhy.

Výtah z jízdního řádu

platného od 1. října 1899.

Odjezd z Prahy (nádraží cís. Frant. Jos.)

a) Směrem k Táboru.

6·20 ráno (osobní vlak čís. 216) do Českých Budějovic. Jílového. Vlašími. Sedlčan. Jihlavy. Želnavy.
7·20 ráno (rychlovlak čís 204) do Vídně. Čes. Budějovic, Lince, Gmuntenu, Išlu, Solnohradu (příjezd 9 hod. 19 min. večer).
9·15 dopol. (osobní vlak čís 214) do Vídně. Písku. Jihlavy (přes Veselí-Mezim).
1·35 odpol. (rychlovlak čís. 206) do Vídně. Českých Budějovic. Lince. Solnohradu. Inšpruku. Lublaně. Benátek. Říma.
2·00 odpol. (osobní vlak čís. 220) do Vídně. Českých Budějovic, Kájova, Jihlav , Písku.
4·28 odpol. (osobní vlak čís. 226) do Tábora. Jihlavy. Sedlčan. Vlašími. Jílového.
7·22 večer (osobní vlak čís. 222) do Benešova.
9·30 večer (osobní vlak čís. 212) do Vídně, (z Gmuntu též rychlovlak), Lince, Gmuntenu. Išlu, Solnohradu. Běláku. Lublaně. Pontaflu.

Směrem k Plzni.

6·30 ráno (osobní vlak čís. 311) do Plzně. Brodu n. L.' Řezna. Mnichova. Norimberka. Klatov. Eisensteinu. Chebu. Radnic. Mirošova. Protivína. Rakovníka.
8·25 ráno (rychlovlak čís. 301) do Plzně. Brodu n. L., Řezna, Mnichova, Norimberka, Štuttgartu, Chebu, Eisensteinu.
10·18 dopol. (osobní vlak čís. 321) do Plzně. Mariánských Lázní, Chebu, Příbrami.
1·42 odpol. (osobní vlak čís. 313) do Plzně, Brodu n. L., Klatov, Eisensteinu, Chebu, Radnic, Rakovníka.
2·58 odpol. (osobní vlak čís. 323) do Protivína.
4·40 odpol. (osobní vlak čís. 319) do Plzně. Horažďovic.
8·09 večer (osobní vlak čís. 317) do Plzně, Brodu n. L., Řezna, Mnichova, Norimberka, Štuttgartu, Chebu. Eisensteinu. Rakovníka.

Směrem k Mostu.

7·12 ráno (osobní vlak čís. 811) do Moldavy. Freiberku, Saské Kamenice, Duchcova. Postoloprt.
3·50 odpol. (osobní vlak čís. 819) do Hrobů, (v neděli. v pondělí, ve středu a ve čtvrtek až do Moldavy), Postoloprt.
6·25 večer (osobní vlak čís. 813) do Louky, Horního Litvínova, Duchcova.

Směrem k Dobříši.

6·34 ráno (smíšený vlak čís. 1752) do Dobříše.
4·36 odpol. (smíšený vlak čís. 1756) do Dobříše.

Příjezd do Prahy (nádraží cís. Frant. Jos.)

a) Směrem od Tábora.

4·34 ráno (smíšený vlak čís. 253) z Veselí-Mezim.
7·00 ráno (osobní vlak čís. 211) z Vídně, (do Gmuntu též rychlovlak), Pontaflu, Lublaně, Inšpruku, Solnohradu, Išlu, Gmuntenu, Lince, Želnavy, Jihlavy, Sedlčan, Vlašími.
7·32 ráno (osobní vlak čís. 221) z Benešova, Jílového.
10·56 dopol. (osobní vlak čís. 215) z Gmuntu, Českých Budějovic, Jihlavy, Písku·
2·40 odpol. (osobní vlak č. 223) z Benešova.
5·55 odpol. (osobní vlak č 213) z Vídně, Lince. Inšpruku, Lublaně, Benátek, Říma, Jihlavy, Sedlčan. Vlašími. Jílového.
8·08 večer (osobní vlak čís. 227) z Benešova.
9·29 večer (rychlovlak čís. 205) z Vídně. Lince. Solnohradu, Išlu, Gmuntenu, Káj va, Jihlavy. Písku.
11·10 v noci (osobní vlak čís. 217) z Vídně. Lince, Solnohradu, Išlu, Gmuntenu. Kájova, Jihlavy, Písku.

Směrem od Plzně.

7·10 ráno (osobní vlak čís. 312) z Plzně, Brodu n. L. Štuttgartu, Norimberka, Mnichova, Řezna, Eisensteinu. Chebu.
8·41 ráno (osobní vlak čís. 322) z Protivína. Rakovníka.
11·07 dopol. (osobní vlak čís. 320) z Plzně. Horažďovic, Radnic.
1·59 odpol. (osobní vlak čís. 314) z Plzně, Brodu n. L., Klatov. Eisensteinu. Chebu. Radnic. Mirošova.
6·10 večer (osobní vlak čís. 326) z Plzně. Chebu. Mirošova. Příbrami. Rakovníka.
8·00 večer (rychlovlak čís. 302) z Plzně, Brodu n. L., Štuttgartu, Norimberka, Mnichova, Řezna, Eisensteinu. Chebu.
9·50 večer (osobní vlak čís. 316) z Plzně, Brodu n. L., Norimberka, Mnichova, Řezna, Klatov, Eisensteinu, Chebu, Radnic. Protivína, Rakovníka.

Směrem od Mostu.

7·10 ráno (osobní vlak čís. 824 –312 a) ze Slaného.
9·55 dopol. (osobní vlak čís. 814) z Louky, Horního Litvínova, Duchcova, Postoloprt.
1·21 odpol. (osobní vlak čís. 820) z Hrobů, (v pondělí. v úterý, ve čtvrtek a v pátek z Moldavy).
7·15 večer (osobní vlak čís. 812) z Moldavy, Saské Kamenice, Freiberku, Duchcova, Postoloprt.

Směrem od Dobříše.

7·40 ráno (smíšený vlak čís. 1751) z Dobříše.
6·24 večer (smíšený vlak čís. 1757) z Dobříše.

Ve všední dny po nedělích a svátcích jezdí:

Příjezd na Smíchov.

6·30 ráno (osobní vlak čís. 312 a) ze Zdic.

Majitel, vydavatel a redaktor Dr. **Jan Herben**. — Tiskem **Antonína Renna v Praze**.

Ročník V. 1900. Číslo 8.

BESEDY ČASU.

ČTRNÁCTIDENNÍK PRO ZÁBAVU A POUČENÍ.

Předplatné na rok 4 koruny, na půl roku 2 koruny. Jednotlivá čísla po 20 haléřích.

V. A. Jung:

U rodného domku.

Můj bože, jak to k srdci bodne!
Pták zatoulaný do dáli
jsem přišel zpátky k chatce rodné,
zkad jako větrem hnané listí
jsme krutých losů nenávistí
se v široký svět rozváli.

Je všechno na vlas jako dříve,
ni v sadě nezměněno nic;
květ kosatce se v okno kýve,
jež stářím zkřiveno je trošku
a v štítě pod přístřeškem z došků
jsou posud hnízda vlaštovic.

Tam lípa stojí na terase
a pod ní lávka z kamene.
Sám stavěl jsem ji v onom čase,
kdy ve snů výhni duše hárá;
co z nich mně zbylo? Dým a pára
a štěstí v slzách ztracené.

Kde otec můj, kde moje matka?
Zde práh, kde žehnali mně v dál.
Jich touhou po mně posud chatka
se zdá být zasvěcena — vkročím,
a přede mnou mým vidný očím
duch jejich velké lásky stál.

„Kde byl's tak dlouho? Zdali šťasten
jsi natoulal se do syta?"
Ač výčitkou i steskem hlas ten
jak zdálo se mi, mluvil ke mně,
on přece měkce zněl a jemně
jak hudba v lesích ukrytá.

A jiný hlas — to mojí sestry,
jež shasla na rtech s jménem mým,
co kol mne vířil život pestrý
a ona zatím v noc tu dlouhou
se ptala jen, proč puzen touhou
jsem za štěstím šel domnělým.

Já neměl odpovědi, drazí;
jak tulák vešlý v cizí dům,
kde nevlídný ho pohled mrazí,
ven potácel se krok můj vratký. —
Pryč, do šumného světa zpátky,
pryč z cesty chladným pohledům!

Svých trpkých zkušeností ranec
já zase zved' a dále šel
jak Ahasver, ten věčný psanec,
co zatím zástup zpustlých dítek —
mých vlastních myšlenek a výtek
mě proklínaje provázel.

Mladé vdově.

Co jen Ti chtěl ještě říc',
k čemu však již neměl síly
v poslední tu těžkou chvíli,
na víčka když sen se chýlí
a když už je siná líc?

Co Ti říc' chtěl, byl to list
poslední, jejž s žití stromu
zjízveného od ran hromu
do rokliny pustých lomů
srazil zimních vichrů svist?

Nebo krůpěj poslední
spadlá na vyprahlé luhy
z mraků zašlých za hor pruhy
v jasu žehnající duhy
po dusném a parném dni?

- Odpuštění? Prokletí?
Ortel pekla nebo nebe —
darmo krev Tvých žil to střebe.
Pochyb mráz, jenž jiné zebe,
nemá Tebou zachvíti.

K čemu Tvůj mu pozdní žel?
Na poslední jeho lůže
nestel myrtu ani růže:
mrtvému to nepomůže,
za živa když trním šel.

Jak jsi žila, dále žij!
nepřístupná, umíněná:
samolibá, chladná žena:
dlouho z krásy — Tvého věna
ještě těžit náleží.

Co jen Ti chtěl ještě říc,
mohlo snad být blouznivcovo
bezvýznamné jedno slovo,
jakých sama, mladá vdova,
řekla's jemu na tisíc.

Blázen radil.

Napsal Johani Âho.

Na náměstí malého městečka, mezi radnicí a kostelem jsou různé nástroje k mučení nahromaděny: lavice k natahování, šroub na palec, sudy s hřebíky, žehadla . . . Uprostřed náměstí stojí už hranice připravena, aby kacíře přijala, když svůj blud nepřizná, svého bludného učení neodpřísáhne a když se před církví jedině spasitelnou nepokoří.

Již ho na řebřík vytahují; má olověná závaží na nohou. A přece volá: „Ne, nepřiznávám se! . . . Neodpřísáhnu! . . . Nepokořím se!“

Vedou jej na lavici, aby ho mučili, ale stále zní odpor jeho v uši trýznitelů a duní do zástupců lidstva, které se na náměstí, na ulicích, na střechách i oknech shromáždilo.

Štípali ho žhavými kleštěmi, kůži jeho pálili. Marně, on se nepřiznal, neodpřísáhl, nepokořil se.

Velký inkvisitor, kardinál, který na povel papežův z Říma přišel, aby kacířství potlačil, neví, co s tím tvrdošíjným člověkem má dělati. Přiznání, odpřísaha, dobrovolné pokoření bylo by mu milejší. Autodafé je již poslední útočiště, ke kterému se však vyšší kruhy nerady utíkají. Do svého stanu, v kterém se svým červeným pláštěm sedí, dává si zavolati kacíře od svých pochopů a slibuje obžalovanému i celému městu věčnou milost, pokoří-li se.

Ale s opovržením odmítá trýzněný od sebe toto pokušení. Tu došla velikého inkvisitora trpělivost; zuřil vztekem. Kat uťal kacíři levou ruku. Ale kacíř podává mu i svou pravou ruku: „Utni mně ji také!“ Čím větší muka, čím hroznější jeho bolesti, tím hlasitěji volá, tím dále zní jeho hlas. Slyšeti hlas ten na trhu, na ulicích; proniká stěny domů, až za zdi města zní jeho volání. Pot teče s čela kardinálova. Dostaltě přece rozkaz, aby odpřísahu, přiznání i pokoření do Říma přinesl. Nemilost čeká jej u svatého otce a v kolegiu kardinálů. „Co je to, co tomu kacíři tu nadpřírodní sílu poskytuje?“ táže se sama sebe a kolem stojících. Však žádný neví rozřešení. Vždyť obyčejně každý obžalovaný se na mukách přiznává.

Tu předstoupil dvorní šašek, kteréhož jeho Eminence s sebou na cestu vzala, a žádal, aby směl promluvit.

„Mluv!“ pravý velký inkvisitor.

„Zavři mu ústa!“ radil blázen, „bědování mírní jeho bolesti, avšak bolest se zdvojnásobí, když se nebude moci vykřičet!“

„Rada bláznova,“ pravil velký inkvisitor, „jak může své bludné učení odpřísáhnouti, když mu zavřene ústa?“

„Kdo mlčí, ten souhlasí mlčky!“

„Ty moudrý blázne! Ty chytráku!“ zvolal inkvisitor radostně. A hned kázal katu, aby dle rady bláznovy jednal. Vložili kacíři roubík do úst a ze zadu jej pevně přivázali.

Když mu potom kat věšel olověné závaží na nohy a na řebřík jej tahal, kacíř mlčí. A když ho na lavici k mučení nesou — mlčí. — I když jej žhavými kleštěmi štípou — mlčí. — Avšak lid, neslyše už nářek mučeného, počne sám reptati. Z trhu do ulic, se střech a z oken přes celé město slyšeti: „Neodpřísáhej! Nepřiznávej se! Nepokořuj se!“

A kacíř se nepokořil. I když sám nemohl volati, přec bylo jeho bolestem uleveno a zmužilosti dodávalo volání druhých jeho duši. A vydržel statečně, až pod rukou svých katanů zemřel — —

Ale tu zahřmělo z trhu a z ulic, se střech i z oken nové volání: „Neodpřísáhl! Nepřiznal se! Nepokořil se!“ Velký inkvisátor zuřil a rval si vlasy. Ale blázen usmíval se do vousů. Jeho radě bylo zač děkovati, že celý národ křičel, když jediný člověk k mlčení byl přinucen.

Přeložil *Jaroslav Rokycana*

„Bibliofobie.“

(Slovo o obecenstvě a o mrtvé literatuře.)

Čím bývala kniha národu českému, jaký úkol jí připadal v jeho dějinách, jest vůbec známo. Stačí připomenouti klidně, beze všeho citového vzrušení, tato dvě fakta: V době nejhlubšího politického ponížení, kdy národ do nejširších vrstev byl zotročen a zbědován, byla mu spásou a útěchou — kniha. Největší dobrodince národa našeho na konci minulého a na počátku tohoto století nemožno si pomysliti bez jedné zbraně, jednoho léku — bez knihy. Vím, že by se konec konců mohlo říci: Národ český zachránila jeho silná, zdravá nátura. Ale co je to jiného, než kdybych řekl: Národ český nezahynul, protože se zachoval, nezemřel, protože zůstal na živě? Nás pak přece jen zajímá věděti, čím se ta silná zdravá nátura jevila. A tak, ať se ona dvě fakta již podrobnostmi tak neb onak doplní a pozmění, podstatou zůstanou vždy ve své váze.

Před lety viděl jsem na Radhošti, vysoko na hřebeně hory, tam blízko kříže, mladý smrkový les, ale ne jako jiné smrčí v zimě v letě pěkně zelený, nýbrž mrtvý, zuhelnatělý do černa od lesního požáru. Byl právě chmurný den, nebe pod mrakem, — a tu v té mrtvé tišině, co jsem obsáhnouti mohl zrakem, strom vedle stromku nehybně stál, v nezvyklou čerň oděný, s větvemi a větývkami, ale bez jehličí, němý jako pták s vyříznutým jazykem, oloupen o život. Pohled nevýslovně smutný a tesklivý. Tak asi mně bylo, když jsem v letošních „Rozhledech“ Pelclových č. 4. 5. v Holečkově

stati „K našim literárním poměrům" četl tyto pesimistické, místy beznadějné výroky: „Dr. Pippich sice naučil Chrudimany knihy odebírati, ale ne čísti." str. 130. — „Nedostatkem odběratelův trpí všecka vážnější literatura. Jakmile český čtenář tuší, že by kniha strhla jej ku přemýšlení, zdaleka se jí vyhne," str. 131. — „Potřeby jiného čtiva, jiné duševní stravy (než klepařské listy maloměstských stran) to vážné obecenstvo nepocítilo," str. 131. „Nazývají-li český národ „národem čtenářů", děje se mu bezpráví; oprávněnějším byl by název „národa bulky" nebo „národa ferbla", str. 132. — „V každém vzdělaném obecenstvě je radost nad každou dobrou knihou, nechť je kdokoli jejím autorem. Jen u nás jest jinak," str. 132. — „Naplňuje ho (blahosklonného podporovatele literatury, nečtenáře) blažívé vědomí, že učinil zadost své vlastenecké povinnosti, je mu sladce, má ze sebe radost, ale nemá radost z knihy. Ta radost je mu neznáma," str. 173. — „Tvrdohubost obecenstva a dědičná jeho nedůvěra k české knize . . ." str. 173. — „Ano podobá se, že české obecenstvo není ke knize už jen lhostejno a netečno, ale že se mezi ním šíří pravá bibliofobie," str. 176. — „Poslední kořen každého veřejného zla musí býti hledán ve společnosti, v obecenstvě," str. 176. — „Bohužel nedostává se známek, že bychom chtěli a mohli se státi mravně velikými," str. 177.

Vzdávajíce povinnou čest osobě autora těchto slov, jenž si nás zavázal tím, že o věci tak důležité z bohaté zkušenosti své upřímně mnohou pernou pravdu v čas pověděl — ba už proto díků zasluhuje, že statí svou mnohého přiměl, aby o věci přemýšlel — prosíme laskavého čtenáře, aby na chvilenku s námi totéž učinil. Není pochybnosti, že jen opravdový zájem o obecné dobro a hluboký bol ze skutečnosti neradostné jsou příčinou pesimismu páně Holečkova; než to jen více nás vybízí, abychom v této tmě ohlédli se po nějakém světle, po nějakém paprsku naděje, aspoň co se týče našeho o b e c e n s t v a. Nechajíce tedy stranou otázky krise literární, pokud se jeví býti světovou — nežijemeť prostě v době, kdy se dělají literatury — a pokud příčinou její jsou naše poměry hospodářské, přihlédneme zatím jen k tomu, do jaké míry obecenstvo naše jest vinno úpadkem literatury, oč jest horší než obecenstva jiná, čeho žádati má právo, a co zase samo povinno jest činiti k nápravě literárních poměrů.

Především: Kdo se tu míní o b e c e n s t v e m? Dle všeho ten, komu by příslušelo činiti to, čehož opomíjení se uvedenými výroky kárá, t. j. asi, co se zahrnuje pojmem inteligence; neboť jí především knihy a knížky jsou určeny. Tedy naše inteligence nechce čísti knih, nemá radosti z dobré knihy, nýbrž hraje jen ferbla a bulku, naše inteligence vyhýbá se knize nutící přemýšleti, přestávajíc na lístku maloměstském, naše inteligence bojí se knihy, jako čert svěcené vody (bibliofobie).

Co asi toho příčinou? Buď lenost a hloupost, nebo snad obecenstvo nemá kdy čísti pro jiné, důležitější starosti, neb se mu naše knížky nelíbí, neb má nějakou jinou příčinu, že knih nečte. Že by naše obecenstvo bylo líné a hloupé, nebude tvrditi asi nikdo; ne snad ze zdvořilosti a aby se mu demagogicky zalichotil, nýbrž prostě proto, že by jinak byl naprosto nepochopitelným nepopíratelný pokrok, jenž se jeví na jiných stranách našeho národního života. My, kteří jsme před stoletím neměli než ten vesnický lid, a to dosti zbědovaný, máme dnes hojnost inteligence docela slušné, ba též své velmoženstvo duševní i majetkové; ba již prý ani šlechtě feudální a církevní nejsme tak zcela lhostejni: trup národa má zase nějaké údy, a to zvíře je zas alespoň trochu k světu podobno.

Tedy snad není kdy čísti? Pozastavme se tu na chvíli. Jak se pod hlavou tohoto listu čte, pravil Palacký: „Kdykoli jsme vítězili, dálo se to pokaždé více převahou ducha nežli mocí fysickou." A odtud vyvozoval dále: Není možno, aby národ český byl zachován, nedokáže-li, aby prací a inteligencí o tolik předstihl své sousedy, oč jich počtem je slabší. Heslo „V práci a vědění je naše spasení" provozuje se u nás a na nás více než po dvě generace s takovým úsilím, že by nebylo divu, kdyby se na konec dostavila únava a malátnost. Jsme však daleci tvrditi něco podobného, anobrž opak blíží se pravdě.

Nehledě k vymírajícímu již pokolení starých vlastenců, jimž kniha byla předmětem zbožné úcty a vroucí lásky, právě chloubou jejich inventáře, podnes v naší inteligenci, zejména v pokolení starším, nenedostává se lidí, jimž kniha je celým světem, kteří neznají zábavy, požitku, kromě knihy a písemnictví; praví to písmáci-diletanti po zálibě, nikoli profesoři ani profesionisté. Ale toto ustrojení mysli dokonce není normální. Vzpomeňme si jen, jak žije obecenstvo jiných národů! Je-li tam kdo horlivým čtenářem nebo snad jen milovníkem knih, to jest úplně na jeho vůli a libosti, neméně než býti filatelistou nebo sbírati škeble. Nepochybujeme, že i jinde knihkupec stará se, jak může, aby své zboží odbyl, ale aby bylo vlasteneckou povinností podporovati národní literaturu, té položky, tuším, v rozpočtu nejryzejší Němkyně ani Němce bychom nenašli. Ke knihkupci dochází se tam z a p o t ř e b o u nejinak, než kupují se punčochy a ponožky, a německá hospodyně asi nemálo divila by se vlastenectví svého muže, kdyby kupoval knihy jen tak na podporu literatury. Pro dům nějaká „Gartenlaube", „Über Land und Meer", muž nějakou odbornou knihu, bez níž se neobejde, mládež ke jmeninám neb od Ježíška nějakého klasika — to jest obyčej, jako kytka za oknem nebo rukavice na ruce. Ale aby knihkupec a nakladatel při svém obchodě kalkuloval s „vlastenectvím" svého obecenstva, jak to pan Holeček ve svém článku vtipně vylíčil, to, myslím, pokládalo by se za urážku.

*

Jako kuřátko má co dělat, aby se proklovalo skořápkou, a i když se proklovalo a už běží, ještě

*

mnohdy vleče na zadku skořápku za sebou: rovněž my motáme se pořád v začarovaném kole staro-vlasteneckých idejí a jakkoli chceme, nemůžeme z nich vyváznouti: jednou je to státní právo, podruhé Všeslávie, potřetí národní literatura atd. A zatím příroda, ta věčně mladá, věčně silná, věčně nová, bere nám z rukou naše milované hračky, ba někdy zlomyslně dost před očima nám je láme a kruší, a my kolem ní jako děti pláčeme lítostí a hněvem, anať veliká máti nepozorována tvoří formy nové, dává jiné směry, jiné cíle vytýká. Nebýti této optimistické víry v naprostou nutnou účelnost vládnoucí vesmírem, chcete-li v prozřetelnost, my, kteří jsme se učili:

> Um svůj těmi bav caparty,
> měr kdo vyšších netuší;
> hříčka v koule, šachy, karty
> nejméň muži přísluší.

musili bychom si zoufati, vidouce, kterak z pokolení mladého jen málokterý na tolik se potatil, že jako jeho dobrý, vlastenecký otec, horuje o staročeské kultuře za věku Libušina, hledá s ním záhadný Wogastisburg, pláče nad rumy a rozmetem Slavie a učí se všem slovanským nářečím najednou — kdežto valná část jeho vrstevníků v R. K. Z. nevěří, zná Kollára jen z doslechu, spíše už Tolstého neb Ibsena, ba dokonce oddává se veslování, jízdě na kole nebo hříšné hře na kopanou.

Netvrdíme tím ani z daleka, že by nám literatura byla věcí lhostejnou; není a bohdá nikdy nebude. Přece však nelze neviděti, že literatura dnes, ne po jedné stránce, v životě národa našeho zaujímá místo zcela jiné než na počátku tohoto století.

Tehdy totiž během přirozeným a tedy zcela nutným a zákonitým síly národa veškery obrátily se za jedním účelem, na ten čas předním a hlavním, aby co nejdříve nahrazen byl nedostatek nejcitelnější a nejkřiklavější, zanedbaný jazyk. Bylť jazyk buditelům našim, čím je dech při těle těžce nemocném nebo ve mdlobách ležícím, kdy ošetřovatel nastavuje zrcadlo před ústa jeho, aby se přesvědčil, dýše-li ještě či nedýše ten, o němž naděje všecka již puštěna; a shledáno-li zrcadlo omženým, tu raduje se Hippokrat a usiluje všemožně, aby dech zachoval a sesílil. Proto nehledělo se k obsahu tak jako ku vnějšku, a vše, co bylo české, bylo hezké už jen proto, že bylo české.

O tom každý snadno se přesvědčí, nahlédne-li do takových knížek, jako je na př. Slovanka, sbírka národních pověstí, již vydali Franta Wrantewič a Slavomír Tomíček v Praze r. 1833 a v zápalu vlasteneckém věnovali hraběnce Theresii Černínové.

Z každé české knížky, ať byl obsah její sebe mělčí, sebe chudší, byla tehdy najisto radost tak veliká, jako když matka uslyší nejmenší slovíčko z úst dítěte, jež pokládáno bylo němým. Jazyk i živou mluvou hlaholící, i v knihách uložený, byl heslem dne, jemuž ostatní hesla, ať politická neb hospodářská, ať sociální neb náboženská, ustupovala napořád. Jak nepřipravené zastihl nás rok 1848 v politice! Jak nepřipraveni jsme posud vůči krisi národohospodářské a socialní! Pořád jen slyšíme válečný pokřik: národnost, rozuměj jazyk; neb národohospodářského a sociálního pozadí národnosti posud v praksi téměř nikdo si nevšímá, po té stránce cit náš není ještě probuzen.

Než i jinak snadno se přesvědčíme, že otázce literatury valně ubylo akutnosti. Nemluvíme ani o oněch bohatýrech drobné práce národní, kteří svou osobou, svýma nohama, svýma plecema přičinili se o rozšíření české knihy po našem venkově, a na jichž místo nastoupil kolportér krvavých románů tak, jako zpěvák jarmarečních písní na místo guslara, jejž sama Víla horská vyučila zpěvu.

Všimněme si jen spolku, jehož význam pro českou knihu býval kdysi tak ohromný, Matice České, a srovnejme působnost její s podobným spolkem slovinským, družstvem sv. Mogora (Machora). Necítíme se nikterak povoláni kritisovati zde činnost slavné Matice České; čest práci jí vykonané. Ale tolik zdá se nám nad slunce jasnějším, že spolek vládnoucí tak velkým jměním, jemuž členstva a tudy jmění stále ještě přibývá, úlohu svou dohrál a je tedy více méně zbytečným, když největší podniky literární, kde mnohdy tisíce a tisíce zlatých v sázku se dávají, zakládají svou osobní podnikavostí nakladatelé soukromí.

A ještě s jiné stránky lze na věc popatřiti. Co bývalo druhdy českému obecenstvu divadlo! Ne to Velké, Důstojné, Národní, ta zlatá kaplička nad Vltavou, nýbrž to prosté jeviště kočující společnosti divadelní. Jsme si dobře povědomi, že i při té věci měla podíl nemalý horečka divadelní, zděděná v minulém století po Wilhelm-Meistrovi, a zvláštní ideální názor, jejž měl a prakticky prováděl Schiller, pokládaje jeviště za ústav mravně vychovávající. Než vzpomeneme-li našeho Klicpery a Tyla, jak nám je v těžkém trudu, v klopotné práci buditelské znázornila naše národopisná výstava, uznáme jistě, že to tehdejší jeviště potulné mělo nemenší význam pro jazyk t. j. pro národ než kniha. A co je dnes českému obecenstvu, neřku společnost potulných herců, ale samo to Velké, Důstojné, Národní, o němž snil Sladkovský, že od břehů Vltavy proudy nadšení a uvědomění národního, jako srdce krev životodárnou cévami, rozlévati bude do srdcí českých po všech vlastech až do nejkrajnější vísky horské! Je to divadlo, ano, krásné divadlo, velké divadlo; ale jako jiná divadla velkoměstská, aniž splnilo a splniti může, co hlásá zlatý uvnitř nápis: Národ sobě! Nikoliv, jen: Národ hlavnímu městu Praze. Byl to krásný sen, ale rozprchl se, byv uskutečněn. Ach, oč jiné časy bývaly v tom prozatímném! Oč více nadšení a obětavé, nezištné lásky k umění! A měli bychom proto viniti z netečnosti, lhostejnosti a neschopnosti naše obecenstvo, že nám Národní posud, kromě jiných

chovaných do něho nadějí, nesplnilo ani té čistě odborné, aby nám vypěstovalo naše domácí, české umění herecké, jak mají svoje na př. i Dánové? Zajisté že nikoli: neníť prostě logické, není pravdou, praví-li p. Holeček, že „poslední kořen každého veřejného zla musí býti hledán ve společnosti, v obecenstvě". Ve společnosti ovšem, neboť to jsme my všichni na té půdě, pod tím nebem, kde právě žijeme; nikoli však v obecenstvě; neboť obecenstvo jsou konsumenti: čtenáři, diváci, posluchači, část pasivná, proti níž stojí část aktivná, vyrobitelé: spisovatelé, nakladatelé, podnikatelé a jiní činitelé. Slovem, nelze neviděti, jak svrchu řečeno, že dnes, kdy jazyk český nahradil nedostatek, jímž druhdy býval stižen, a jejž mu nepřátelé tak rádi se škodolibou jízlivostí vytýkávali, kdy dokázal skutkem svou spůsobilost v každém oboru lidského vědění a umění (čímž nikterak není řečeno, že by národnost naše i po jiných stránkách, jako politické, hospodářské a p. pro všecky časy zabezpečena byla), že dnes kniha, literatura, při vší jinak důležitosti a mnohostranném významu pro kulturní život národa, v celkovém proudě jeho vývoje, v celkovém koncertě jeho manifestace životní pozměnila své místo.

Než, abychom se vyhnuli nedorozumění: o jaké to literatuře mluvíme? Uvažme věc takto: Kdyby se opět vrátily (Pánbůh chraň!) ony smutné časy, o nichž jsme svrchu se zmínili, chtěl by kdo vážně jistiti a tvrditi, že by nás naše literatura dnes, jak jest, třeba všecka úhrnem, zachránila? Laskavý čtenář po zralé úvaze odpověz si sám. Co nás v oněch smutných dobách těšilo, sílilo, co nás zachránilo, to nebyla jen tak leda literatura, nýbrž ono vysoké vědomí mravní, jež předkové naši ssáli a čerpali z bible a co k ní se pojí a patří. Jinak literatura, jsouc „projevem duchovního žití kulturního národa" (na m. uv. str. 177) podobá se do jisté míry oděvu na těle, jenž tělo, seč jest, ovšem chrání; ale hyne-li tělo samo z příčiny jiné, pomoci mu nemůže a do jiných rukou se dostává. Aneb, ježto každé srovnání pokulhává, chcete-li, literatura jest jako ten květ na lodyze: podetnete-li lodyhu, nebo vezme-li ona škodu odjinud, zhyne i květ, a někdy ani semene nevydá.

Nehledě k literatuře vědecké a naučné — a té se výroky páně Holečkovy netýkají — bylo by tedy radno povážiti, není-li na tom něco pravdy, že naše obecenstvo nemá kdy čísti pro jiné, důležitější starosti. Jeť každá zábava, tedy i zábavná literatura, byť sebe obsažnější, hlubší a sebe více k myšlení vybízející, jakýsi luxus, jenž předpokládá klid a prázdeň; a té prázdně má obecenstvo naše v tom hluku a lomozu denního života tak málo. Pravda, kdo chce, najde vždycky čas; jen má-li také obecenstvo — ať svou vinou či cizí — vždy v rukou, co by jistě za to stálo, aby zabíralo jeho prázdeň tak, aby nedalo mu chápati se „ferbla" a „bulky"?

Vášeň hráčská zajisté je zlem. Než snad konečně i ty kartičky jsou nutným zlem na světě, a nebude proto naše obecenstvo horší než obdobné vrstvy obecenstva národů jiných. Nevyrovná-li se, úhrnem vzato, jiným inteligencí, nezapomínejme předně, že úsudky ty trpí vždy svou všeobecností, anoť by se rozumně mluviti mělo o rozličných stavech a třídách obyvatelstva. A dále, byť se i nevyrovnalo, mějme pořád na mysli, že naše obecenstvo nebo lépe inteligence — neb o té mluvíme — jest velice mladá proti inteligenci jiných národů, že vývoj její byl násilně přerušen na dlouhé věky, že nemá téměř žádné tradice, a nemajíc kde navázati přervanou nit, že shání záplaty odevšad a pomáhá si vůbec, jak může. Ostatně stává se i jinde, takořka „v nejlepších rodinách", že vás odbude střízlivý papínek: „I dejte mi pokoj s těmi svými romány!" nebo strýček ekonom: „Vždyť je to bláznovství samo; já vůbec veršů nečtu!"

A nebývá to vždycky ani právě střízlivý papínek ani strýček ekonom; mnohdy, kde bychom nejméně se toho nadáli... Ale tu dlužno odpověděti s Heinem, že přirozeně vznikla jakási nedůvěra k „řeči vázané", poněvadž se po leta ve verších příliš mnoho lhalo. Aneb lze užiti s prospěchem obratu oné dámy, jež pána, šmahem velice nevážně soudícího o všem krásném pohlaví, odbyla pravíc, že dle všeho pán asi nestýkával se právě s nejvybranější společností.

Z příčin výše uvedených pochopitelná jest i ona „tvrdohubost obecenstva a dědičná jeho nedůvěra k české knize". Ale pokud mi známo, „tvrdohubým" nebývá kůň od narození, nýbrž při jakési, mnohdy nepatrné schylnosti k necitelnosti, „tvrdohubost" bývá následkem surových pomocí, stálého smýkání a tahání oprátí se strany vozatajovy, jako hocha méně chápavého stálým otloukáním a okřikováním lze ohlupiti až k úplné blbosti. Ale takové vychovávání jest vychovávání špatné. Naopak s koněm tvrdohubým poradíme si nejlépe, budeme-li s jeho tvrdou hubou nakládati co nejjemněji, za to však tím obezřetněji užívati pomocí jiných, pokud jim jest přístupen. Poukazujeť pan Holeček na pramen tohoto zla zcela spávně na str. 174.: „U nás není dostatek samostatného úsudku. I o svých záležitostech vždycky chceme slyšeti hlas ciziny, a dobré české knihy proto nejsou obecenstvem dosti váženy, že se jim nedostává vysvědčení z ciziny, jež značně u nás rozhoduje." Zajisté zlatá to slova a výborné vše, co připojeno zvláště o naší literatuře překladové. Ale opět dlužno připomenouti: Shledává-li kde vychovatel na chovanci (a nejinak mají se k sobě navzájem obecenstvo a spisovatel) nedostatek známostí, vědomostí, úsudku, nic není platno diviti se, ztráceti trpělivost, vyčítati, zlobiti se; nýbrž má-li se vůbec co prospěti, co platného pořiditi, třeba především vpraviti se s trpělivostí sebe zapírající v přítomný a skutečný stav věcí (toť veliký význam realismu ve všech směrech činnosti životní), třeba málo utěšený, a s danými činiteli pracovati dále s křesťanskou srdnatostí,

v sebe sebranou a energickou. Ta strpí kolikrát i přezdívku nepřátelskou, a vidouc pobídku v pravdě v ní skryté, ukuje sobě z ní nejostřejší zbraň, upraví ji sobě v titul triumfátora.

Nedostatek úsudku u obecenstva! Kde kdo kdy viděl obecenstvo soudné? Což v divadle klaka, na výstavách, v koncertech, v obchodech, v politice, ba i ve vědě harangue, referát a reklama i nejvzdělanější a nejvtipnější obecenstvo nevodí vůčihledě za nos? Athénské obecenstvo bylo jen jednou na světě, a i ono nechalo se sváděti svou klakou a nejednou, zejména v politice, zmýlilo se strašlivě. Vůbec by slušelo spisovateli vůči obecenstvu vědomí jakési otcovské, aristokratické (v dobrém slova smyslu) povýšenosti, jak už Goethe řekl:

> Ich schreibe nicht euch zu gefallen.
> Ihr sollt was lernen;

tehdy by byl k obecenstvu shovívavým, ovšem pak (a to pravíme zcela všeobecně, nemířice nikterak na autora výše citovaných výroků) bedlivě by toho šetřil, aby poctivou prací a cenou svých děl před obecenstvem vážnost svou zachoval.

Samostatnost úsudku — toť, jinak řečeno, znáti sebe, oceniti sebe; což, jak známo, je ze všeho na světě nejtěžší. Neboť k tomu třeba, ať tak dím, aby člověk ze své kůže vyskočil, aby subjekt stal se dokonale svým objektem, což od přírody údělem jen málo kterých vyvolenců. Leč i tu prací, učením, vychováním, zvláště průběhem několika generací, lze mnoho vyzískati. Kdo chce míti dobrý úsudek o výrobcích a zboží, třeba mu pozorováním, shledáváním, srovnáváním na nich soud svůj tříbiti a cvičiti; rovněž kdo o hudbě na hudbě, kdo v obrazích na obrazích, a kdo o literatuře, tomu třeba pilného studia děl literárních, jak cizích, tak zvláště a především domácích.

Tu ovšem hlavní úkol připadá škole; ale jak naše škola tento úkol plní, bylo by mnoho co psáti. Než, co živo, roste samo sebou, jako ryba, jako strom. Ale v té příčině naše literatura, zvláště soudobá, jest neplodná, mrtvá, a to dvojako: aktivně i pasivně. Následkem přirozené lhostejnosti, nevšímavosti, ba nechápavosti obecenstva vůbec (nejen našeho) třeba, co jest krásného, dobrého, cenného, dokonalého, všude (nejen u nás) teprv objevovati, obecenstvu, takřka prstem ukazujíc, před oči postaviti a výkladem opatřiti. Gros obecenstva jde jako stádo za beranem (bez urážky, prosím!); ono neví, co je krásné, co je dokonalé; třeba mu to říci, a proč tomu tak; ovšem, aby se nemrzelo (neboť „démos“ je velmi choulostivý a ješitný,) tak, aby nepozorovalo, hlaďounce a zábavně. Co učené práce a nákladu jiné literatury, starověké i nové, věnovaly výkladu a všestrannému osvětlení arciděl svých! Co vše učiněno, aby stala se obecně přístupnými! Ký tu div, přispěje-li pak ještě škola a společnost svým povinným dílem, že tu najednou literatura obživne, že niterný obsah její naplní mysli obecenstva, že perly myšlenkové a květy slovného výrazu jako zlaté nitky protkávají osnovu hovoru denního, mihajíce se duhovými barvami ve výkladě řečníka, ve sloupích denníku i v pásmě povídkovém! Taková literatura jest v pravdě živou literaturou, aktivně i pasivně; její spisovatelstvo bude váženo, čteno a slušně odměňováno, její obecenstvo bude míti též úsudek samostatnější, a národu nebude třeba, jako knížata česká s plnými měšci zlata a s velikou silou pokladů o závod dožebrávati se „uznání“ na císařích německých, nebude mu třeba za drahé peníze v cizině kupovati sobě rozum a umělcům svým „vysvědčení dospělosti“. Ale to vše vyžaduje času a trpělivé, pilné práce. Řím nepovstal za den.

Jak z toho, co posud řečeno, vysvítá, zbývá nám v oboru tom jako v jiných ještě mnoho práce, a také obecenstvu našemu jest nápravu zjednati za nedostatek nejeden. Ale nevidí se nám pouštěti v té příčině všecku naději, anoť prý „nedostává se známek, že bychom chtěli a mohli se státi mravně velikými“. Nežádá se tu přece snad příliš mnoho na našem obecenstvě? Býti mravně velikým je právě tak nesnadno jako znáti sebe a míti samostatný úsudek — je to právě všecko jedno. Vše to je individuu lidskému možno teprve s posledním dechem života. Jako nikdo nezná rodu a narození svého, rovněž nikdo nezná sebe, pokud živ jest, teprv až bude „na pravdě boží“. Mravně velikých lidí lidstvo veškero za všecky časy zrodilo velmi málo. I národ náš vydal lidi mravně veliké, i za minulých věkův, i v běžícím století. Ale obecenstvo veškeré nikdy snad nemůže býti mravně velikým; my spokojíme se obecenstvem aspoň poněkud mravným, vedle možnosti a sil umravněným.

K dětské četbě.

Velmi pomalu si u nás klestí cestu přesvědčení, že spisovatelem pro děti musí být opravdový, Bohem posvěcený umělec, a že těžší je napsati dobrou knihu pro mládež nežli pro dospělé. Naše dětská literatura je velikou většinou zakázková práce lidí nepovolaných. U samých paedagogů pak je zájem o četbu mládeže poměrně nepatrný, a kde přece se objeví, stojí bez rady a pomoci. V rodinách si zřídka kde povšimnou toho, co a jak děti čtou. Zapomínáme, že „dávajíce dětem čísti hloupé knihy, udílíme tím hlouposti do jisté míry občanské právo v rozumovém vývoji“ (Toll). Každé slovo, každá myšlenka v dětské knize by měly býti dobře uváženy. Především z ní musí zřejmě vynikati jasný mravní ideál pravdy a dobra ve smyslu lásky k lidem. Ale z toho neplyne tendenční moralisování, které zůstane bez účinku u dospělého i dítěte. „Nekažte skutečnosti, dí Bělinský, ani klevetami o ní, ani svým ukrašlováním, ale ukazujte ji takovou, jaká jest opravdu v celém svém půvabu a ve vší drsnosti, aby srdce dětí, naučivši se ji milovati, přivyklo v boji životním nalézati opory v sobě samém. Jen v pravdě je život a blaho; pravdě netřeba pomoci u lži.“ — Kniha dětská musí býti

tak umělecky psána, aby dítě čtouc ji hned od počátku vžívalo se do toho, co je životní a co je výminkou. Je třeba také často ukazovat, že i v lidech úplně pokleslých projevuje se jiskra Boží, jak na př. mistrně uměl vylíčit Dostojevský. (Srovnej: Zápisky z mrtvého domu, Čestný zloděj a j.) Řeč musí býti vskutku dětská, slov a frásí musí býti užíváno v jich významu dětském a lidovém, jak pěkně zachytili v některých pracích Tolstoj a Dostojevský.

Třeba míti vůbec na mysli: Kniha, jež nebude umělecky interesovati dospělého, není vhodná ani pro dítě. Že našim dětem se přímo protiví surogáty umění, jimiž ve školách sytíme jejich čtenářský hlad, uvedu příklad. Stalo se mi nedávno v I. třídě měšťanské školy u chlapce, horlivého jinak čtenáře, že odmítl jakoukoli ze školních knih, jež se žákům půjčovaly, když byl asi tři, které se mu zdály nejlepší, přečetl. Po některém zdráhání udal mi své důvody: „Mně se ty školní knihy nelíbí. Čtu nyní Herlošovy spisy a romány Julia Vernea, které mi půjčil bratranec“ . . . To je zlé znamení. Nemyslím, že je zdrávo našim dětem opíjeti se jednostranně fantastickým Vernem a pohádkami, jako se to nyní skoro obecně děje i mezi staršími hochy. Čte se jen pro děj a rozčilování. Ostatně by se dalo mnoho namítati proti hodnotě četných pohádek jak umělecké, tak paedagogické.

Hojně je také rozšířena četba různých historií loupežných (Babinský, Šandor) a krvavých románů. Nejenom na venkově, i v Praze. Mám ve třídě schopného, jinak ušlechtilého chlapce, který se mi přiznal, že přečetl román „Mlýn na lesní samotě“ (2 tlusté díly — přes 1000 stran!) třikrát (některé kapitoly ještě víckrát, jednou také četl pozpátku!) A to je hoch z rodiny velmi spořádané. Zejména naše denní listy — tolikrát už to bylo řečeno! — měly by pamatovati při výběru svých románových příloh na to, jak vychovávají četbou mládež i dospělé. Vždyť se stává žurnalistika ve výchově živlem rovnocenným se školou — ne-li působivějším. Upřímná bilance však u nás by v tomto směru špatně dopadla! A je tak snadno upadnouti na scestí, a tak nesnadno najíti potom cestu pravou!

Rodiče by si měli pečlivě všímati četby dětí. Blackvellová na několika místech ve svém spise vytýká její zhoubný vliv. Kontrolujte děti, co si kupují za své úspory, co si vypůjčují od spolužáků! Co učitelé nepozorným dětem za vyučování odnímají, jsou hlavně povídky „indiánské“, leckdy však i najdete knihu jinak mravně závadnou. Nezdravý život velkoměstský, nedostatek tělesné práce svádí děti k hýřivému, požitkářskému mnohočtení, kterým ubíjejí čas a zvykají lenosti, kazíce duši i tělo.

Také je potřeba přísnější revise školních knihoven se strany učitelů. Vyhoďte z nich všechen ten starý i nový fabriční brak, jenž čtení dětem znechucuje a přímo sesiluje touhu po opíjení se líčeními nemožných i možných dobrodružství, jichž jsou duše tak mnohých dětí zvláště městských plny. Učitelstvu je nařízena četba a schvalování spisů pro mládež. (Jedno z vedlejších bezplatných zaměstnání!) Je to povinnost veliká a zodpovědná. Nemělo by býti knihy, již by učitel (i rodiče!) dítěti půjčil, aby se s jejím obsahem sámne byl seznámil, má-li se ve škole individualisovat!

Ježto dosavadní naše literatura pro mládež nedostačuje, jeví se potřeba 1. organisované činnosti překladatelské, jak se o tom obšírněji zmínil prof. Masaryk v učitelském kurse, 2. soustavného vydávání českých klassiků (ne pouze nedostatečné výbory z nich!) pro mládež.

Vzpomeňme si, že Angličané mají své znamenité spisovatele až ve čtverém vydání dle věku mládeže! U Rusů je na př. zvláštní vydání Dostojevského. V loňském prosincovém čísle „Ruské školy“ jest uveden podrobný seznam vhodných ruských spisů pro mládež, rozdělený ve tři stupně (do 9, do 12, do 15 let). Do 9 let navrhují se hlavně bajky a pohádky (i verše). Po 9. roce rozšířiti se má ponětí o přírodě hlavně prácemi pojednávajícími o spůsobu života lidí a různých národů, dále se navrhují bohatýrské eposy (ruské byliny, řecké eposy), beletrie i díla připravující pro pochopení historie. „Nejen číst a učiti se z básníků, ale míti je rád a vraceti se k nim často ať se naučí dítě.“

A co se uvádí z beletrie! Dítě 9—12leté má poznati již mnoho nejvýraznějšího z Gogola (Zmrtvých duší na př. Manilova, Pljuškina, Korobočku, Těntětnikova, Sobakěviče a jejich vsi, Gogolovo líčení přírody a j.), Dostojevského (Čestný zloděj, Mužík Marej, Chlapec u Krista na vánočním stromečku a j.), z Tolstého, Garšina, Turgeněva, Danilevského, Grigoroviče, Puškina, Lermontova! V době třetí přistupují zvláště biografie, historie, konečně některé naučné práce. Z beletrie na př. poznati může 15letý hoch již Revisora, Tarasa Bulbu, Statkářovo jitro, Oblomova (bez některých episod), některé Kavkazské povídky Tolstého atd. atd.

Kde má co podobného naše mládež? Necítíme i tu zase svou malost? A přece by se dalo pomoci. Zkusil jsem v I. roce měšťanské školy předčítati v souvislosti, co se hodilo z Čelakovského, zvláště z Ohlasů. Úspěch byl velmi uspokojivý. Učitel přece cítí, co na děti působilo a co nikoli! Pro naše děti by docela vhodně mohli býti upraveni na př. Čelakovský, Neruda, Čech, Šmilovský, Jirásek atd. — a nemyslím tím žádné osekávání a měnění toho, co napsali a k čemu ani práva nemáme. Zvláště na četbu moderní bych kladl velikou váhu. Nelekejme se pravdy. Je potřebí připravit i dítě na to, že není na světě vždy píle a mravné chování odměňováno, a lenost, nepozornost a nespůsoby trestány jako ve škole. Děti musejí se učiti pochopovat právě současný život. Proto je chybou, vychovává-li se příliš historicky a romanticky, jako se u nás četbou zvláště děje. K výběrům takovým třeba ovšem nejenom taktu paedagogického, ale i správného chápání stanoviska umělcova.

A hlavně nebuďme šosáky, příliš úzkoprsými! Seznamy, uvedené v Ruské škole zdají se mi daleky tohoto šosáctví. Stojíce na stanovisku přísně mravním (křesťanském — na prvním místě doporučují evangelium, pro rodiče a vychovatele výklady!) nezavírají očí před požadavky nové doby — a to by měli činit nejen učitelé, ale každý otec a matka.

Mohli by i ti, kteří se u nás zabývají výchovou, mnoho učiti se od těch „barbarských" Rusů, na jejichž školství tak s patra mnozí se dívají.

Ak.

Otec Ivan.

Ve zprávách o posledních okamžicích cara Alexandra III. mihlo se jméno, nad nímž každý pozornější čtenář se pozastavil; ale jak se objevilo, tak zase zaniklo. A přece jest to jméno, při jehož vyslovení na Rusi každé prý oko zazáří a každý hlas z uctivosti se přitlumí. Četli jsme tehdy, že k umírajícímu carovi povolán byl otec Ivan jako poslední útočiště, aby, možno-li, mroucího k životu navrátil, a zastavovali jsme se nad tím, co to za pověru, které i tak bystrá a výborná žena evangelická, jako carevna, podléhala? Vysvětlení nepřišlo; zvěděli jsme jen tolik, že otec Ivan do poslední chvíle u cara dlel, s ním se modlil a po skonání carově rodinu carskou potěšoval.

Taková událost nemá u širšího obecenstva arciť takové ceny, jako popsání pohřebního vozu a svící na oltáři, a naši referenti mají daleko důležitější věci na mušce než pronikati za závoj mysterií zápasu a potěchy mroucího, leč by jim to nějaký cizí referent do úst vložil, a tak s carovou mrtvolou zmizel také otec Ivan.

Později zvěděli jsme, že car otce Ivana rád vídal, že se s ním porovnával a nejednou teskně mu říkal: „Lid tě miluje; ano miluje; protože ví, kdo jsi a co jsi." Mocný car měl vědomí, že jest chudší než chudý otec Ivan, jemuž náleží srdce ruského lidu. A otec Ivan nevydobyl si toho srdce ani učeností, ani duchaplností, ani výmluvností: poněvadž jich nemá: vydobyl si ho pouze krásou svého života, a svým vzácným darem, modlivostí.

Nejlepší světlo o sobě podal otec Ivan sám ve spise nedávno uveřejněném: M ů j ž i v o t v K r i s t u. Posudky shodují se v tom, že v tomto ruském duchovním stýká se minulost a přítomnost; duch Tomáše Kempenského s energií Jiřího Müllera, ač otec Ivan nezná bezpochyby ani jednoho ani druhého z nich. Mystické stati jeho knihy přenášejí nás do ovzduší středověkých světců; praktické pokyny jsou ohlasem dokonávajícího našeho století; a celek budí přesvědčení, že takových lidí má svět potřebí všude, nejen Rusko.

Otec I v a n S e r g i e v jest knězem soboru v Kronštatě, kde skromný jeho příbytek stal se útulkem tisíců a tisíců srdcí a duší lkajících, jimž on však neslibuje nikdy nic jiného, než že se pomodlí, a jimž nedává ničeho krom ubezpečení, že uzná-li Bůh za dobré, všecko zase bude dobře. Jeho hlas, klidná tvář, silně připomínající apoštolské postavy Uhdeovy, působí samy již o sobě konejšivě a naplňují důvěrou.

Pro porozumění vlivu otce Ivana jest potřeba poohlédnouti se po ruské církvi. Přese všecko blouznění některých našinců, přese všecky pokusy Pobědonosceva, církev pravoslavná jest útvar středověký, formami svými byzantický, na ducha slovanského vroubovaný; přemnohé v ní jest modernímu duchu čirá cizota. Nauky a obřady její jsou od staletí stuhlé; její modlitby jsou po výtce spíše blahoslavení než prosby; směr, jejž duchu člověka dává, jest spíše objektivné uctívání než subjektivné přesvědčení a empirické oživotnění nitra. Osobní bádání a přemýšlení nemá svobody. Všecky případnosti života od narození člověka až do vysvěcení nové chaty mají předepsaný způsob bohoslužebných úkonů, někdy skutečně velice krásných a dojemných. Tato krása a starobytnost obřadností svádějí mnohé ruské myslitele k závěru, že jedině v pravoslaví složeno jest všecko pravé náboženství, a že zejména reformace učinila z náboženství filosofii; ale na druhé straně stává se tato obřadnost zase nemalým kamenem úrazu všem samostatnějším duchům, jako jsou některé sekty rozkolníků, družina Paškovců, mladší družina duchoborců, a zejména Tolstoj, jenž přímo hlásá, že náboženství a víra musí odloučiti se od církve. Bigotnost brání proměniti na věcech církevních i jen slovo. Úsilí Pobědonosceva vztýčiti církev; nevraživost jeho na všeliké volnější duchovní hnutí; ano i pronásledování každého takového hnutí: to jsou příznaky, že hrozí nebezpečenství církevně duchovnímu životu, či spíše zmrtvělosti, na Rusi. Ale ne Pobědonoscev a jeho lidé, nýbrž lidé jako o t e c I v a n zachránili by starý církevní život, stojí-li za zachránění.

Jen v jeho ústech a v jeho rukou oživují poznovu všecky ty staré formy a obřady a nabývají své krásy a jsou s to, aby poskytovaly útěchy. A to jest tajemství a moc a dar otce Ivana, a zároveň vysvětlení, že to, co lid k němu táhne, jest hlad a žízeň duchovní. Jest to totéž, co nám kronikář zaznamenal o sv. Prokopovi na Sázavě, že slovo jeho působilo na duši lidu jako jarní dešť na osení. Otec Ivan umí překládati city minulých století do citů dnešní doby. Poslyšme, kterak to mimoděk vykládá: „Svatí Boží jsou živi i po své smrti. Tak na př. často s l ý c h á m v chrámě matku Páně zpívati předivnou, srdce pronikající píseň, již zapěla v domě příbuzné své Alžběty po zvěstování archanjelovu. Jindy s l ý c h á m píseň Mojžíšovu; píseň Zachariáše, otce Předchůdcova; píseň Hanny, matky proroka Samuela; píseň tří mládenců, a píseň Miriam. A co svatých pěvců Nového Zákona oblažuje až doposud ucho vší církve Boží! A co služby Boží a svátosti a jiné obřady? Čí duch dotýká se to našich srdcí? Boží a svatých Jeho. Totě důkaz nesmrtelnosti duše lidské. Kterak to, že všichni tito lidé zemřeli, a přece „p ů s o b í" na náš život po své smrti; jsou mrtvi a přece mluví, vedou a

učí nás?" Co takto otec Ivan slýchá, to pak podává.

Nejvýznačnější jsou myšlenky jeho o modlitbě. Každý křesťan a každá církev může se od něho poučiti. Mnohdy byly modlitby jeho podivně vyslyšány; vypráví se o mnohých případech uzdravení duše i těla jeho modlitbou, ač on sám nijakž toho netvrdí a nezaujímá stanovisko „uzdravovatele modlitbou". Ač mu není neznámým fakt souvislosti nemoci tělesné s hříchem, nemocí duševní, proto přece největší důraz obyčejně klade na to, že nemoc tělesná jest posel boží, jenž nás má na čas oddáliti od světa, a zkusiti naši důvěru v Boha.

Biblí odchovanému čtenáři budou zajisté některé výňatky ze spisu otce Ivana osvěžením vlastních zkušeností: „Vroucí, lkající modlitba," píše, „vysvobozuje nejen srdce z hřícha, nýbrž léčí též tělesné neduhy a mdloby. Obnovuje všecku bytost člověkovu, obrozuje jej a činí z něho takořka nové stvoření. Mluvím ze zkušenosti. Tak předrahý dar jest modlitba! Chvála Tobě, jednorozený Synu Boží, jenž jsi nám vydobyl nesmírné hříchů našich odpuštění a smělý přístup k trůnu milosti!"

„Tohoto pravidla šetři, že jest lépe říci pět slov z hloubi srdce, než tisíc slov pouze rty. Pán neopustí těch, kteří pracují pro Něho, a kteří dlouho stávají před Ním. Bohatě odplatí jim za všechnu práci a bolest jejich sesláním světla a radosti a pokoje a tepla do srdce jejich, tak, jak všední lidé nikdy toho neokouší."

„Člověk, jenž obrací zuřivý obličej na nás, jest prchlivý a zlostný, jest člověkem nemocným; musíme dáti náplasť na srdce jeho — lásku; musíme chovati se k němu laskavě, mluviti s ním vlídně a tiše. A není-li v srdci jeho hluboce zakořeněná nenávist, tu se přesvědčíte, kterak srdce jeho anebo zlost jeho rozplynou se ve vaší laskavosti a vlídnosti, kterak dobré zvítězí nad zlým. Křesťan vždycky býti musí laskavý, vlídný a moudrý, má-li přemáhati zlé dobrým."

„Ve všech rozmarech, mrzutostech, rodinných nepříjemnostech přičítejte vždycky upřímně vinu toho sobě. Uznejte, že vy sami jste všeho toho pravá příčina. Rcete si vždy: To jest má chyba, a váš dům ozdraví se, a vaše první láska a úcta se navrátí. Nechtějte doma nic jiného uměti než více lásky." „Věda všech věd jest: znáti své vášně, a znáti prostředky na jich potlačení a vypuzení. To jest veliká věda nehněvati se s nikým, pro nic a na nic; nesmýšleti zle o nikom, i když se zlého dopustil a nalézti pro něho u sebe omluvu, aneb něco podobného; to jest veliká věda pohrdati ziskem a slávou a chválou a přepychem a žíti střídmě a střízlivě ve všem."

„Jste-li učenec, nebo úředník, nebo důstojník, nebo malíř, nebo řemeslník, pamatujte si, že vědou všech věd musí vám býti: státi se novým stvořením v Kristu Ježíši. A každého času a na každém místě pracujte o tomto novém stvoření, které jste vy sám. Pracujíce ze všech svých sil ve svém vlastním zvláštním povolání propracovávejte své vlastní spasení v každém okamžení každého dne."

Otec Ivan, nejen že tak píše a mluví, on také tak žije. Z té příčiny jest obléhán žádostmi za modlitbu. Docházejí ho ze všech končin světa. Až z Irska i z Ameriky. Vstává přede dnem, modlí se, stoje před ikonou a než odebeře se do chrámu, vyslechne žebráky, nemocné a posly velmožných, žádajících si jeho návštěvy. Tu slovo potěchy, tam slovo rady a vzkazu a spěchá k drožce. Po službách božích následují návštěvy nemocných, osiřelých a umírajících. Po návratu domů čte dopisy, jichž bývá ke stu, a odpovídá na ně. Den jeho narozenin stal se svátkem v Kronštatě; spadá do zimy; ale přes všecku nepohodu od roku 1891 bývají bohoslužby v chrámě jeho k umačkání navštíveny lidmi všech stavů, od nejvyšších hodnostů až k nejmenšímu mužíku.

Otec Ivan je zjev, jenž skoro doslova připomíná starce Zosimu z Dostojevského: „Bratří Karamazových".

Literatura.

Henrik Sienkiewicz.

Lístek k jubileu.

V letech 70. počaly se objevovati v Gazecie Polskiej ve Varšavě listy podepisované pseudonymem Litwos. Byly duchaplné, zajímavé. Obracely k sobě pozornost. Litwos psal o různých krajinách polských a za nedlouho posílal do jmenovaného denníku feuilletony — z Ameriky. A ty už zajímaly netoliko na domácí polské půdě, nýbrž i daleko za hranicemi. Byly překládány hned pro několikeré noviny zahraniční. Listy z podróży od Litwose vyšly nyní již v několikátém vydání, je jich na čtyry objemné svazky, autor jejich Litwos — Henryk Sienkiewicz — je již déle než čtvrt století zdomácnělý v obci literátů světového jména. Po črtách cestopisných počal psáti drobné povídky. Skokem byl z žurnalisty beletristou. Jako žurnalista i jako beletrista dobyl si zlatých ostruh rytířských rázem jako rek z pohádky. Neměl literárních prvotin, nad nimiž se oči shovívavě zamhuřují. Janko muzikant — drobnůstka na několik lístků, ale utrpení malého chudého hocha vypsáno bylo na nich tak mistrně, tak dovedlo vzrušit až do hlubin srdce, že kritikové vážní a důkladní znalci literatury, jako na př. Klaczko, neváhali stavěti mladého Sienkiewicze vedle Turgeněva, když vyšly malé povídky jeho. Poznaňský učitel, Po stepi, Za chlebem, Hlídač majáku, V zajetí tatarském, Velký pátek, Črty uhlem, Hana zařadil r. 1881 literární kritik polský, St. Tarnowski, mezi nejlepší díla novějšího literárního tvoření polského. Literární obecenstvo od mladého autora dychtivě čekalo každou novou povídku jako dříve novou četbu cestopisnou, ale Sienkiewicz oblíbil si překvapovati své publikum a neříditi se než vkusem vlastním. V r. 1884 pře-

kvapil velkým čtyřsvazkovým románem z dějin XVII. století — *Ohněm i mečem*. Nedůvěra ozývala se tu i tam, když román počal vycházeti pod čarou v denníku, ale zmizela brzo. Za nedlouho nebylo v inteligentní společnosti polské hovoru, který by nebyl začínal nebo končil o novém románu Sienkiewiczově.

Od té doby byla každá nová jeho kniha událostí v polské společnosti. Z románu vyrostla velká trilogie: *Ohněm a mečem*, *Potopa* a *Pan Wołodyjowski* a v ní vylíčil netoliko dobu poklesłosti a slávy středověké Polsky, nýbrž promluvil i k svědomí současníků. Vytýká národu svému veškeré vady povahy jeho, vytýká všecky jeho slabé stránky v nejlepším přesvědčení, že „jako jednotlivec i národ celý se může přiblížiti k dokonalosti, jestliže má opravdovou vůli". Vytýkali Sienkiewiczovi, že romány jeho trilogie nemají reka, že nemají vůdčí myšlénky . . . Měli pravdu i neměli. Nejsou to romány dle staré šablony, není tu líčen románový rek, za to celá společnost polská určitého období. Vůdčí myšlenku nikdo v trilogii nedeklamuje, ale čtenáři je netoliko jasná a patrná, ale hluboce se v mysli zakotvuje: „Nesmí zoufati jednotlivec, tím méně národ. Není tak hrozného postavení, ze kterého by se národ cíle svého vědomý a dbalý nevyprostil — když všecek odhodlaně a pevně — chce." To je vůdčí myšlenka trilogie, myšlenka za našich časů zajisté nikoli k zahození.

Po *trilogii* překvapil Sienkiewicz znova. Noviny o tom psaly, že Sienkiewicz chystá román z doby současné. Čekáno opět veliké plátno s velikým množstvím postav, z nichž většinu bude lze poznati na první pohled — a zatím román *Bez dogmatu* donesl jen krůpěj z velikého proudu života na sklonu 19. věku. V rekovi románu, Leonu Płošovském, vymaloval typ tisíců lidí, jimž se zlato mezi prsty ztrácí, jejichž práci ruší a maří matné nicotné rozmýšlení, květ vyrostlý na půdě společnosti sestárlé, práchnivějící. Dočtete knihu zajisté sklíčeni, svrchovaně pohnuti. Autor rozechvěl vaši duši, ale také vám dává spasitelnou radu, abyste podle ní došli štěstí: Věřte, spolehejte v něco — mějte nějaký cíl — větší nebo menší — ale — *cíl*. S románem *Bez dogmatu* je nenápadně sice, ale vnitřně velmi úzce spojen třídílný román *Rodina Polanieckich*, pravý obraz našeho života, v němž vedle poesie je drsná prosa, v němž celá dramata odehrávají se tiše, bez deklamací. Našli se kritikové, kteří nemohli a nemohou *Rodině Polanieckich* odpustit, že je románem bez *osnovy*, bez reka — krátce, že se zas nehodí do žádné z připravených škatul. s osvědčenou etiketou. Ale přes to je už dávno uznáno, že v Rodině Polanieckich vysáhl Sienkiewicz ze svých polských současníků nejvýše, třeba že jeho pozdější díla: *Quo vadis* a *Křižáci* zbudila ve světě mnohem větší pozornost. Quo vadis a konečně i Křižáky mohl napsat také syn jiného národa, ale Rodinu Polanieckich mohl napsati jen Polák, a to Polák celým srdcem oddaný palčivé touze, aby každá jednotka národa byla si vědoma určitého cíle, aby k němu pracovala, aby chtěla pravdě, aby se varovala všelikého předstírání — aby milovala, po něčem toužila a pro něco pracovala — aby energicky chtěla vlastnímu rozumnému a zdravému pokroku — aby každá jednotka se vyhýbala vadám, jež se staly národními.

V proslulých románech *Quo vadis* i v *Křižácích* i v povídce *Pojďme za Ním* říká nám — i nám — protože celému světu — že spása a budoucnost pro nás je tam, kde byla pro svět starý. Vede ke Kristu. V románu Quo vadis rozvinut je velkolepý obraz pádu pohanského Říma a vítězství Kristova učení lásky, a v Křižácích stejně velikými rysy je vypsán pád onoho křesťanství středověkého, které užívalo Kristova kříže jenom jako opory a prostředku k dobývání zemí a k rozšiřování germánského panování po všem světě.

Poláci kdekoli žijí, vzpomínají letos, že tomu je dne 4. května třicet let, co Henryk Sienkiewicz v *Przeglądu Tygodniowem* a ve *Wieńcu* jako novinář pracovati počal a co uveřejnil prvou povídku svou *Na marne*.

*

Jedno zaráží *českého* čtenáře při čtení knih Sienkiewiczových, a to zejména při čtení *Potopy*: duch římsko-katolický, s kterým se česká mysl při všem násilí proti reformaci ani v časech později nastalé náboženské lhostejnosti nesmířila. Nesmíme zapomínati, že knihu psal *Polák* . . .

Scipio Sighele: **Co století umírá.** Psychologické studie. Autorisovaný překlad *A. Procházky*. Symposion VII. Nákladem H. Kosterky na Král. Vinohradech, Vávrova 17. Za 1·50 K. Výbor obsahuje články: Psychologie mlčení; Fysiologie úspěchu; Suggesce v umění; Politický zločin; Cnosti antické a cnosti moderní.

Všecky ty články, až snad na Politický zločin, spůsobí čtenáři jisté překvapení: obsahujíť vesměs v podstatě něco jiného, menšího a všednějšího, nežli nadpis dává očekávati. Pod Psychologií mlčení ve spojení s jménem Maeterlinckovým, jež vyskytuje se s několika citáty na prvních stránkách, myslí si každý psychologii toho vážného a těžkého ticha, jež stává se tak drahým a nezbytným dnešním duším zhnuseným prázdností, otřelostí a hrubostí slova; ale hovorný autor sotva zavadí o to významné a vábné théma a již spěšně přechází k mlčení, jež docela není mlčením z konce století, k mlčení davů, nejméně zajímavému, protože nejméně záhadnému, ať již je to, jak Sighele rozeznává, mlčení pozornosti a úzkosti či mlčení pohnutí či mlčení hrozby. Titul Fysiologie úspěchu připravuje na vyšetřování všech fysiologických podmínek, které předpokládá ono mocné, neodolatelné rozechvění, rozrušení a vznícení nervů, zahrnuté v potlesku posluchačstva nebo diváctva a v nadšeném, horlivém přijetí se strany čtenářstva; zatím však přestane essay na tom, že zcela povrchně a

dialekticky konstatuje, oč spolehlivější a určitější je zápal obecenstva rozptýleného po jednotlivu (na příklad čtoucího), nežli obecenstva hromadného, davového (na př. v divadle). Za Suggescí v umění představuje si zajisté každý jako já zkoumání všech možných podivuhodných prostředků, jimiž umělec podmaňuje si každého, kdo ocitne se v okruhu jeho díla, vnukuje mu své záliby, svá pohnutí, svá hlediska, své vise; kdežto Sighele zabývá se faktem rozdvojení bytosti v tvořícím umělci a vládou nevědoma a instinktu při tvůrčím úkonu. A kdo by se nadál, že z Cností antických a moderních vyjde na konec pouhá — propaganda Ligy míru? Poslední číslo zvláště dobře ukazuje methodu Sighelovu. Začne nebetyčnými věcmi, jako: že pokrok intelektuální předbíhá o celé hony pokrok citový a morální, že hlavní rozdíl mezi řeckým starověkem a naší dobou je v převaze krásy a síly tělesné proti výlučnému pěstění rozumu — a náhle, dodatkem, že dosud přes ten rozdíl zůstal v nás zakořeněn kult osobní statečnosti, zvrátí se vše ve vývody, velmi konvenienční, proti souboji a válce.

Tím nechci říci, že kniha Sighelova čte se bez užitku. Jsou pojmy a myšlenky, které zdají se nám tak běžné a zjištěné, že jich nerozebíráme, a kterých přece, kdyby k tomu došlo, nedovedeme definovati. Sighele umí postihnouti takové mlhavé pojmy a myšlenky a opatřiti nám o nich jasný, vymezený a vylišený názor. Vezměte takový termin: politický zločin — co se dá na něm vykládat? řeknete. A přece, kdybyste měli rozhodnouti, byl-li skutek Charlotty Cordayové politickým zločinem, byli byste zcela jistě v rozpacích. Tím lépe, najde-li se spisovatel tak rozsáhlé erudice, tak čile myslící a tak lehce výmluvný jako Sighele, který dovede vědecký způsob pojímání též poutavě popularisovati.

Český výbor dost plynně se čte.

— -

Václav Hladík: **Ze samot a ze společnosti.** (F. Topič.) Obsah: Tři moderní historie (Výpověď, Grimassy, Dcera); Starší pêle-mêle (Bezejmenný, Sanice, Maminka, Rozcestí, Petit papa); Z cestovního skizzáře (Dojmy z Hollandska: Krajina, Elegie kathedrály, Město, Scheveningy); Samoty (Smutné moře, Podzim, Světlá noc); Připomenutí.

Jsou to, až na pikantní historku pařížského genru Petit papa, samé smutné, ba i — Samoty — chmurné věci. Autor vyhledává lidi nešťastné (znuděné manželky, oklamané milence, úředníky zbavené výživy, žebravé tuláky, podvedené a ruinované muže atd.), ne však, aby jejich neštěstí sledoval a zkoumal, nýbrž aby si zděšeně a vyjeveně představoval všechny možné útrapy, bědy a hrůzy, které se za ním tají. Není ani bystrým a bedlivým pozorovatelem, ani hlubokým a zaujatým myslitelem; je trochu afektovaným a umělým sensitivem, který se vzrušuje a vzněcuje pouhým zevnějším povrchem zjevů. V některých číslech (nejvíce v Grimassách) vidíte zřejmě, jak autor netvoří pod přímým, ryze individualním nátlakem vlastních zažitků, jak vmýšlí se v cizí, vyčtené nebo odkoukané (a i to často falešně) způsoby cítění a pojímání, jak přehání, nadsazuje a zkřivuje, aby předmětu svému dodal jisté tvářnosti, která mu odjinud, mimovolně, tane na mysli. *jv.*

Hudba.

František Picka.

(Po jeho koncertu v Plzni dne 12. května.)

„Lépe znárodňovati díla umělecká za života jich tvůrců, než po smrti oslavovati jich památku dlouhými řečmi a stavěním pomníků!" Těmito slovy představil starosta „Hlaholu" p. Foman skladatele Frant. Picku hudebnímu obecenstvu v Plzni. Jimi dán — žel, že ne z Prahy — také celé české veřejnosti podnět, by všimla si víc mladého ředitele kůru u sv. Jiljí v Praze.

Ze skupiny nejmladších skladatelů českých, ve které druží se vedle F. Picky také Ed. Tregler a Bohum. Vendler, pak Jos. Suk, Vítěz. Novák. Osk. Nedbal a konečně z nejmladších Jos. Procházka, Ad. Piskáček, Bed. Křídlo, Fr. Spilka a jiní, vystoupil Picka veřejně první. Byl prvním také dosti dlouhý čas i hodnotou svých děl. Není-li prvým dnes, není to nedostatkem schopností, ale velikým rozptýlením práce. Picka, hudebník všestranně vzdělaný a činný (tu jako ředitel kůru, sbormistr spolků, spisovatel a tu zase jako hledaný učitel skladby a zpěvu), trpí pod břemenem starostí hmotných. Život jeho, jako četných jiných synů českých učitelů, obdařených přečetnou rodinou, nebyl a není selankou. Picka měl v životě málo prchavých dnů oddechu a prázdně, aby oddal se radostem života a napil se bezstarostně z číše veselí, jasu, žertů a smíchu. Ale přišla-li taká doba — jako za krátkého pobytu na zámku hrab. Schönborna — tu hned vytryskl přeplněný pramen a nastřádaný cit sopečným výbuchem. Tak vznikly takřka v několika hodinách jeho Písničky na básně Fr. Procházky. Ale celkem je smavý, bodrý, jásavý rozmar u Picky zjevem velmi řídkým a kde netryská ze srdce, ale z úmyslu a rozvahy, neunáší, není bezprostřední. („Píseň", op. 7.). Nyní, kdy ustaluje se jeho životní názor, Picka je spíše bičovatelem a sžíravým vysměváčkem s mírným přídavkem výborně strojené přetvářky, než dětinně otevřeným, srdečným smíškem. Má tedy dosti vlastností, které mu málo získávají srdce všetečných lidí, zvyklých pozdvihovati lidskou škrabošku a dívat se lidem zvědavě do nitra.

Picka jako skladatel byl posud dosti jednostranný. A tu je vnější příčina, proč jej předstihli jiní a mladší soudruzi, kteří vystoupili na zápasiště umělecké později. Těžisko Pickovo spočívá dnes v hudbě církevní a světské vokální. Jsa mlád, pln ráznosti, prozíravosti a junácké touhy uplatnit svoje síly a vlohy, Picka má před sebou teprve — budoucnost. Dnes, kdy sám jaksi uzavřel účty v přerodu naší hudby církevní, možno s po-

[illegible] a po zásluze uznali, že kráčí v ní vždy vstříc pokroku a rozvoji. Navrh své provedl skutkem nejen ve svých církevních skladbách, které upoutaly k němu záhy pozornost i světa zahraničního — díla jeho dávaji se pilně a často v Německu — ale také literárně-kriticky. Zde vyniká jeho spis O nynějším stavu hudby církevní. Zastávaje názor, že možno použiti všech prostředků novodobé hudby světské také v hudbě církevní, jsou-li jen přispůsobeny duchu chrámu důstojného, Picka jako Tregler pobouřil ovšem krev a rozumy všech přátel starobylosti. Nevynikaje tou bezprostřední zpěvnou vynalézavostí jako druh jeho Tregler, předstihuje ho Picka zase větším, hlubším a rozvážnějším proniknutím obsahu a představ hudebně líčeného duchovního slova.

Pro svoji hudbu světskou, hlavně píseň pro jeden hlas a sbor, ssál Picka s úspěchem z uměleckého prazdroje — přírody. Ve výrazu jejích nálad a života nikdo z našich sborových skladatelů (nevyjímaje dnes ani prvního vokálního skladatele našeho B. Vendlera) nedostoupil Pickovy výše. Jeho písně Úroda, Noci, zvláště pak sbory Píseň svatební, Tichá noc a velebný Jarní večer jsou perlami naší náladové přírodní lyriky. Zde Picku nestíní ani chudost a malá rozsáhlost hlasových prostředků pěveckého sboru.

Jako mistr Smetana tak i Picka potřebuje pro svoji tvorbu vždy určité básnické představy, obrazného podkladu. K pouhé hudbě a jejím osvědčeným, uznaným formám cítí netajený odpor. Je programistou. Pouhému muzikantu může se zdáti liškou z bájky před kyselými hrozny.

Ovládaje všecky prostředky zpěvné hudby dokonale, Picka upírá nyní své tužby k hudbě symfonické, aby mohl později sliti vše v jeden celek — hudby dramatické. Vypořádav se s hudbou církevní, skončil prvé období své činnosti a nastupuje právě druhé. *K[illegible]*

Divadlo.

Národní divadlo.

Dumasova Cizinka s pohostinským vystoupením p. Bittnerovým.

V Dumasově Cizince je něco, co při zběžném divadelním dojmu zaráží náš mravní cit. Jest to způsob, jak autor naložil s vévodou de Septmonts, Vévoda je lotr, ovšem. Připraviv se zhýralým životem na mizinu, otrávil život útlé, jemné a ušlechtilé ženské bytosti, jež mu byla pouhou výnosnou a záchrannou finanční operací, a chce jej nyní, ozářený znovuprocitlou láskou z mládí, zničiti úplně svou sprostou vášní surového vyžilce. Nicméně již, když Kateřina s rozhodným opovržením odnímá mu veškeru naději, že by v ní kdy mohl vzbuditi podobnou náklonnost jako Gerard, již tu zdá se nám, že by se byla měla pokusit, zmocnit se vévody a učinit z něho pořádného manžela. Kdož ví! V románech a na jevišti to aspoň nebývá tak těžké. Tím určitěji pociťujeme svůj odpor pak, když jej zcela zřejmě vydá ráznému Clarksonovi k zabití, neboť žádná sofistika nedokáže, že Kateřina není účastnou spoluvinnicí vévodovy smrti. Trochu ukrutná spravedlnost: dát takového škůdce dvou mladých srdcí prostě na nejbližším nádvoří popravit! Autor to dobře věděl, že Kateřinina situace v pátém aktu je dost podezřelá, proto také spadne opona dříve, nežli vysvobození milenci mohou si padnout do náruče.

Theorie, jejíž obětí činí Dumas svého vévodu, je nejkrásnější, jakou lidé dovedli kdy vymysliti. Profesor Remonin, známý typ Dumasova raisonneura (přejatý ve zmodernisované podobě od Barriéra), vykládá ji markýze des Rumières na začátku druhého aktu. Vévoda je mu jedním z těch úpadkových zjevů, jež vyrojí se v době společenské hniloby a jejichž instinktivní snahou jest porušiti i to, co na sociálním tělese zbývá ještě zdravého. „Na štěstí však příroda nechce smrti, chce životu. Ergo staví se těm ničivým silám na odpor. A tak vidíme jednoho krásného večera, jak takový zdánlivý člověk přepiv se zmýlí se mezi dveřmi a oknem a rozbije si na dláždění to, co mu sloužilo za hlavu; nebo jak, ruinován hrou nebo podveden svou družkou, prožene si kulkou místo, kde se domnívá mít srdce; nebo jak narazí na jinou bytost, silnější a výdržnější, od níž jest zastaven a potlučen. To, co se pokládalo za jeho duši, letí do vzduchu, nepříliš vysoko. A pan vévoda skoná, pan vévoda jest mrtev, mám čest přáti co nejponíženěji dobré noci." Tedy ani Kateřina, ani Clarkson, nýbrž vyšší moc, světový princip, jenž ovládá veškery děje přírody a osudy lidstva, pozdvihne a vede kord do hrudi podlého bídáka. Byl by stejně dobře mohl sletěti neopatrným krokem se schodů a zabiti se. Ty divadelní intriky, jež se kolem něho zaplétají, jsou jen na oko výsledkem vášní a zájmů súčastněných osob: ve skutečnosti jsou tu všichni toliko nástrojem neviditelné svrchované síly světodějné, jež chce vývoj, odstraňujíc vše, co jest mu na překážku. Týž vykladač, Remonin, zachovává klid v nejkritičtější chvíli, kdy všichni vídí již v duchu Gerarda probodnuta rukou vévodovou. Markýzce, vyptávající se na Gerardovu šermířskou zručnost, odpovídá troufale: „Vždyť máme své dobré právo na své straně . . . Snad nahodí se ještě něco neočekávaného . . . Chovám nezničitelnou důvěru." A mistress Clarksonová, jež, nemohouc Kateřině Gerarda vyrvati, byla vlastní původkyní vévodova vystoupení proti němu, skládá na konec zbraň těmito významnými slovy: „Přála jste si často být svobodna. Neřekla jste to nikomu, ale modlila jste se o to často k tomu, jenž všechno může; on vás vyslyšel a užívá mne, jež chtěla vás zahubiti, k tomu, aby vás zachránil. To jest spravedlnost. Bouřím se proti tomu? Já, poražená? V hře, kterou podnikám s osudem, skláním hlavu a zahazuji karty, jakmile

vidím, že nebe jest mým odpůrcem. Jest při vás, věc jest odbyta.“ Nevypadá to jako závěrek nějaké poučné povídky pro mládež? Považme, že Cizinka je jednou z nejpozdějších prací mladšího Dumasa (1876). Nemusí-li nám, pochybujícím a rozervaným, být to útěchou a světlou pobídkou do budoucnosti, že muž zralý, dospělý, jenž tolik přemýšlel a tolik pozoroval, zastavuje se posléze na tom odevzdaném a uklidňujícím názoru, jenž spoléhavě věří v bezpečné vítězství dobra a v rozumnou vládu kosmické Vůle?

Jiná věc je, jak Dumas svou koncepci zmohl dramaticky. Postava divoké Američanky mrs. Clarksonové, s její dobrodružnou romantickou minulostí, s jejím plenivým evropským tažením pokořovatelky mužů, s jejími sny příští mocné panovnice, s jejím zlatodolným zabijáckým chotěm, vyjímá se arci v pařížském ovzduší jako čirá vyslankyně nevyzpytatelné Prozřetelnosti, jež si ji vyvolila za bezděčnou spasitelku ubohé utištěné dcery Mauriceanovy. Ale při tom jsou nám intriky, jež se před námi osnují, stále jen obyčejnými nastrojenými intrikami, na nichž řízení a působení vyšší síly poznáváme leda ze slabé motivovanosti. Docela ještě, když v tak podstatné scéně, jako je Clarksonova s vévodou v pátém aktu, zřetelně pozorujeme, co úsilí a násilí stálo autora, aby postup událostí zkroutil ve prospěch Gerardův. Ještě nevýhodněji jevila by se nám Cizinka, kdybychom ji chtěli pojmout symbolicky (známo, že také Dumas měl svou „symbolickou“ periodu) v tom smyslu, že mistress Clarksonová představuje uvolnění, jehož cestu ujařmené ženě evropské ukáže emancipovaná a výbojná žena americká; nevýhodněji proto, že její vliv na Kateřinino vyproštění z manželského otroctví je rázu úplně vnějšího. Ale Dumasův problém byl příliš nový, složitý a nesnadný, aby se byl mohl hned na poprvé zdařiti.

Provedena byla u nás Cizinka se vší možnou péčí a snahou, jaké jsou naši herci schopni. Musíme již jednou vzít zavděk jejich dobrou vůlí a nežádat po nich, co přesahuje jejich schopnosti. Pí. Laudová nemůže za to, že nenajde v sobě žáru, jehož by mistress Clarksonová potřebovala, takže i v nejprudších výbuších jest pouhou horlitelkou ideje místo nenávistné a vítězně mstivé „panny zla“. Pan Matějovský (Gerard) rovněž není vinen, že nenaučil se dosud víc, nežli s dřevěnými gesty deklamovat, jako když sype brambory na prkennou podlahu. Paní Benoniová by se musila odříci své přirozenosti, kdyby měla do vystupování Kateřinina vložit více uhlazené a vytříbené diskretnosti nebo do jejího poměru k Gerardovi místo koketní měkké něhy více vážné a odhodlané vroucnosti ženy, jež tolik vytrpěla. A p. Seifert (Remonin) by nesměl mít na mysli naše nechápavé obecenstvo, aby své reflexe a sentence nepronášel s tak těžkopádným okázalým důrazem. Jinak soustředila se pozornost obecenstva hlavně na p. Bittnerovi. Role vévody de Septmonts je příliš podobná roli Chevrialově, takže nelze říci o výkonu hostově nic zvláštního: byl stejně šetrný v gestech, stejně úsečný a ostrý v jedovatých větách, stejně mrazivý ve své surovosti. Svou hlavní scénu, onu, kde vymáhá na Kateřině slib lásky, pojal, myslím, tuze zjemněně, — Septmonts neměl by zde vypadat o nic lépe, o nic méně hnusně, nežli Chevrial ve svém útoku na Marcellu de Targy. *hk.*

Z Uranie. Pilná a slušně secvičená společnost p. Sukova začala opět svou letní saisonu v Uranii. Při pěkném počasí nedovedu si myslit nic příjemnějšího nežli projít se v zeleni Stromovky, prosedět ve výstavním divadle a lahodným večerem se vracet domů. Philippiho drama Trnitou cestou, jež hrálo se v neděli dne 20. května po prvé, je založeno na podobných sensačních efektech jako známější jeho „Dobrodinci lidstva“. Mateřská láska, jež neváhá vydat nevinného poctivce tříletému žaláři a hanbě, aby zachránila ničemného syna-zloděje, srazí se tu v prudkém konfliktu s povinnostmi lidskosti, jejichž tíhu a naléhavost zvětší ještě různé situační okolnosti, jako: láska druhého syna k dceři nevinně odsouzeného, slíbená revise neblahého procesu týmž synem, vynikajícím právníkem, pomstychtivost znectěného a j. Úlohu matky pronásledované zlým svědomím a strachem vyzrazení hraje v Uranii pí. Ryšavá velmi rozumně a rozvážně. Známý komik p. Šípek dodal uraženému poctivci Bülanovi silných, otřásavých tónů. Jeho dceru Dorotheu přednáší sl. Teršová zcela distinguovaně a výrazně. Znamenitou figurku hejskovského filistra-úředníka vytvořil p. Wiesner. Na vší hře bude se každému nejvíce líbit přirozená prostota, jež nezná protivných kudrlinek řemeslného divadelnictví. *hk.*

Ke změnám ve správě Národního divadla. Nár. divadlo zadáno bylo zemským výborem 2. května na 6 roků nové Společnosti, jejímž předsedou jest p. Alois Wiesner. Společnost ta si zvolila za ředitele divadla prof. G. Schmoranze a za ředitele opery p. Karla Kovařovice.

V kanceláři Společnosti Národního divadla bylo právě skončeno vyjednávání se solisty, při čemž dosaženo úplné shody s dosavadním personálem, jenž dosud k divadlu byl vázán, takže umělecké jádro Národního divadla naprosto nebude porušeno nastavšími změnami. Umělci zavázali se, že vstupují ke společnosti v týž právní poměr, k jakému byli vázáni naproti Družstvu dosavadnímu, a že od 15. července budou k disposici pro zkoušky nových her. Nová správa Národního divadla nastoupí dnem 1. července, kteréhožto dne počnou i divadelní prázdniny. V divadle nebude se hráti 27 dní; první představení za nové správy bude v sobotu dne 28. července. V druhé polovici tohoto měsíce budou se však konati již denně zkoušky a to nejenom na hry nově připravované, nýbrž i na hry dosavadního repertoiru, z nichž se nejlepší práce zcela nově vypraví. Protože nebylo docíleno

-hody se starým Družstvem o koupi fundu instructu, učiněny již přípravy k opatření nových garderob, rekvisit atd. I sestaven pro zbytek letní sezony, jakož i pro příští sezonu zimní přesný repertoir, dle něhož bude se fundus postupně pořizovat.

Beseda.

Pilný návrh.

Ctěný pane redaktore, už několik neděl nespím pořádně. Vy jste mi nadrobili svým návrhem v programě české strany lidové, aby se zavedla na střední školy němčina! A hned za Vámi přišel dr. Šamánek, aby se zavedla na střední školy povinná ruština. Mám zlost, že jsem pouhým zastrčeným samosprávným úředníkem a nejsem ani schopen politicky vystupovat veřejně, tím méně mám naději stát se poslancem. Být řečníkem nebo dokonce poslancem zemským, smlsl bych si na jiném návrhu. Pan dr. Šamánek myslí, bůh ví co provedl, když podal návrh na zavedení ruštiny v českých školách. Což o to, učme se rusky! Všichni se učme, máme proč trochu víc se poslovaniti my Čechové, nejzápadnější Slované.

Ale učme se také česky! Máme zajisté také proč, když se vydáváme za Čechy, abychom také aspoň trochu česky znali. Já být poslancem, podal bych sněmu tento návrh: *„Slavný sněme, račiž se usnésti: na všech českých školách budiž jako povinný předmět zavedeno vyučování českému jazyku.“* A teď bych začal pádně svůj návrh odůvodňovati. Rozumí se, že bych se svými doklady za dva dni nebyl hotov.

Poněvadž se však nemohu uplatnit v slavném sněmě království Českého, nemaje mandátu, podám část odůvodnění Vaší redakci. Snad je můžete při příštím zasedání podstrčiti některému zákonodárci. Naše české písemnosti vypadají, slavný sněme, takto:

„Slavnému cé. ká. okresňímu Hejtmansvý v X. oznamuju niže psaní vipuknuti skaženiny klisni řebné matky Jakuba Hanzla keří na henkštacke stanicy klisnu u štatních řebců připouštl tedi buď prostředek proti naka žinině určení od c. k. c. k. Hejmanstvy neb bi velkou škodu majitel matky hřebne klisni utrpel na svím mění

V X. dne — —

Matěj P. starosta.“ (Pečeť.)

A n e b o: „Slavný c kr okr. hejtmanstvi v X. Uctivje sevěděti dava že Václav Rambousek zabyl Prase jenž nežhralo asy dvadni tak jej zabil a mělo prant.

V X. dne — —

Václav M. starosta.“ (Pečeť.)

A n e b o: „vjedomosť sedáva Na slavni c: k: Hejdmanstvy Matěj X. starosta 23 rano se mi roztonal pes dovečera byl zapalení avnoci chcíp v X. 24. řína Matěj X. starosta.“ (Pečeť.)

A n e b o: „Slavni c. k okr hejmtansti v X. Vědomosť dávám skrze toho psa Jána pospíšila od uás majíce čísla 23 abysem přijela slavna komys na Prohlidku poněvač stim nejsou žadne špási abisme stim neměli zas potahováni Ján V. starosta.“

A n e b o: „Slavný C. k. Okres chejtmanstvý v X. Vuctě podepsaní zdořile oznamuje že přistoupil Petr Poš. či 70 a oznamil Mje že ma ozřivého koně coš jatomu tak nérozumim. Tak hlasim Vjec tuto slav c. král okresni Mu chejmansvi by tu véc vižetřéna byla obecni Uřat v X. dne — Jo; Š. — ztarozta obcé.“ (Pečeť.)

A n e b o: „ot Občnyho uřadu v X. davase Vjedomost že František M, — legrut od 42 Regementu nejni f opci a toulá se s ňákou ženckou je lump Karel D. — starosta.“ (Pečeť.)

A n e b o: „Od obecniho uřadu se dává věděti že Anna K. nema ani Movyte anine Movyté měni a je na ruce živa a plivá kref Ján P. starosta.“ (Pečeť.)

A n e b o: „Slavnimu Viboru se dava Vedeti. že nevim co se platí šupem, abi to zaplatila jeho obec von sem nepatří a bejvali Starosta mi to nechce říct a skázal mi eště krobijanstvý.

Václav M. starosta Obce.“ (Pečeť.)

A n e b o: „Visvječeni Chudobi se dava Od obec uřadu v X. že Ján Vejmelka keřišto ve vesnici Hlavnove narozený ženatý svoboden katolik ouplně zachovali jen jednou že se pral ale z toho nic nebylo a žadne mění nemá co by zde známo bilo tak se muto může dát.

Obecni Uřad v X. František R. starosta.“ (Pečeť.)

Stačí? Ne-li, posloužím celou sbírkou. Takhle píší n a š i s t a r o s t o v é! Víte, kdo to je starosta? O b y č e j n ě n e j c h y t ř e j š í, n e j i n t e l i g e n t n ě j š í č l o v ě k v c e l é o b c i. Nyní si představte, jak asi vypadá sloh, mluvnice, pravopis těch druhých, pouhých občanů. Každý máte v rodině služku, ta služka má svoji čelední knížku. Nahlédněte do této knížky, jež vystavována s t a r o s t o u obce, člověkem v obci p o m ě r n ě n e j v z d ě l a n ě j š í m, — jsou v knížce předtisknuty otázky, starosta je má jen zodpověděti stručně, vypsati, — kolik těch knížek najdete bez nesmyslů a bez ukrutných pravopisných chyb? Ukázky, které tuto uvádím, nejsou vzaty z humoristických kalendářů, nýbrž ze skutečné vnitřní č e s k é úřední řeči, a pachatelé — starostové — nejsou z krajů pohraničních nebo zanedbaných, jsou to starostové z našich n e j č e š t ě j š í c h k a n t o n ů, ze sousedství Prahy, z krajů, odkud při každé vhodné i nevhodné příležitosti přicházejí obrněné a vybroušené resoluce, protesty, gratulace. Mimoděk se člověk zamyslí: je opravdu schopen takový obecní výbor stylisace vybroušeného protestu telegraficky zaslaného a v novinách na čelném místě tučným písmem otištěného, když

starosta, hlava toho výboru, nedovede bez padesáti chyb ani napsati oznámení na hejtmanství, že v obci zcípl podezřelý pes?

My se máme učit rusky? Když už se má uvésti něco nového do českých škol, proč se tam nezavede vyučování češtině? Hlouček českých starostů, jichž úřední sloh uveden v předu na doklad, — (na slohu si dá každý záležeti, píše-li slavnému úřadu!) chodili do českých škol. Jak by vypadala ta ubohá čeština, kdyby chodili do škol česko-ruských! Proto, jakmile bude zasedat slavný sněm, ať někdo podá návrh — nutný návrh — na zavedení češtiny na školách českých. Popsali a potiskli jsme už celé vagony papíru o úřední češtině, úřednický sloh češtiny bývá v novinách častou ukázkou paskvilován, ale „český“ úřední sloh našich nejbližších bližních — jako by ho ani nebylo. Čekáme na pátek, až v kavárně objeví se nové číslo „Fliegende Blätter“, — takový úředník u soudu venkovského neb hejtmanství užije mnohem víc, ten čte každý den „česká“ úřední „podání“ našich starostů. Kdo je vinen, že čeština je u úřadů v posměchu? Přece ne úřady. A ten houževnatý odpor německých úředníků proti češtině! — nedivte se!

Má co dělat český úředník, když dostane do rukou podání, které se valně neliší od chaldejštiny; jak pak by z něho neměl strach německý úředník!

Douška. Jeden paragraf v učební osnově českého jazyka, jiř pořídí sněmovní komise, týkej se výslovně nejvyššího maršálka zemského. Ať neříká: „Pánové, kteří s tímto návrhem souhl*así*, ať zůstanou sedět; pánové, kteří s tímto návrhem nesouhl*así*, ať povstanou.“

Drobnosti.

Umělecké miniatury starých knih českých na pohlednicích. Evangelický spolek akademiků „Jeronym“ vydává nákladem svým ozdobné a úpravné pohlednice, na něž otiskuje miniatury a iniciálky ze starých kancionálů, postil a jiných náboženských knih českých. Prvá pohlednice obsahuje miniaturu z kroniky Oldřicha z Richenthalu vyobrazující poslední cestu mistra Jeronyma Pražského v Kostnici r. 1416. Kopii miniatury pro reprodukci provedl akad. malíř p. Minařík. Cena dopisnice 20 hal. Objednávky lze adresovati akadem. spolku „Jeronym“ v Praze (na Moráni č. 1929) nebo jednateli p. Otakaru Fleischerovi, právníku na Král. Vinohradech, Puchmajerova ulice č. 1001. Pohlednice tyto jsou dobrým pokusem zlidovění umění. V Anglii společnosti lidové dávají na nárožích lepiti vkusné obrazy biblické, dějinné; u nás zatím vkusné pohlednice mohly by úkol tento plniti.

Zadruha, družstvo ku povznesení lidového průmyslu, hlavně uměleckého, se tvoří. Popud k tomu dal Ústřední spolek českých žen, který měl na mysli zachránit rázovité výrobky lidové, vzbudil zájem o to umění, ležící v rukou našeho lidu jako kusy zlata, které nevšímavostí mají se proměniti v nic. Družstvo má zaříditi tržnici, prodávat krajky, výšivky, keramiku atd. a získat obecenstvo pro tyto výrobky, aby je jednak ve svých domácnostech spotřebovalo, jednak jimi své příbytky okrašlovalo. Práce bude těžká, ale záslužná. Podobný spolek dávno existuje v Budapešti, [illegible]

[illegible] slovácké, a právě [illegible] nyní v Brně.

Proti koktání. „Koktání není směšností, jak se mnohým zdá, nýbrž často neštěstím, vydá nemocného posměchu beztaktních a nelaskavých lidí, překáží mu v jeho výživě a činí ho melancholickým. Byli v ústavě lidé, kteří před přijetím pomýšleli na samovraždu.“

Tak píší dánské listy, podávajíce zprávu o zkoušce konané na státním ústavě pro koktavé, spojené s královským ústavem hluchoněmých. Každoročně ústav vydává provolání, aby koktaví se přihlásili — hlásívá se jich pak vždy velmi mnoho a přijímáni bývají jedni po druhých, pokaždé deset na jednou do kursů čtyřnedělních, tak že ke stu lidí dosáhne ročně volného užívání svého hlasu — Léčení je hlavně psychické; porušené vedení telegrafní mezi mozkem a mluvidly se má opraviti. Proto vzdaluje se vše, co by působilo tísnivě a rušivě. Prvních 15 dní musejí býti pacienti úplně odloučeni světa a nesmějí mluviti mimo vyučování. Ukončením kursu věc není odbyta; vyléčení musejí sami pracovati dále, ale mohou se nadíti podpory ústavu. Při zkoušce mluvili všichni bez koktání, jen příliš pohybujíce ústy; u starších žáků přišlých ke zkoušce i tento zbytek zmizel; mluvili zcela jako jiní lidé. Zkouška dokázala, že zde vykonáno kus velké a energické práce ve službách humanity. Kéž prý mnozí bez ostychu chopí se pomoci, kterou jim stát poskytuje, aby překonali rušivou a osudnou často slabost.

Státní ústav pro koktavé, královský ústav hluchoněmých, jak krásná slova u nás, kde ústav hluchoněmých je soukromý a na koktavé ještě nikdo nemyslil, nejméně stát.

Humor.

Biskup a žebrák.

Biskup vážně kráčel městem.
Náhle s poníženým gestem
ubožák se před ním sklonil
a pokorně zažebronil:
„Zadlužen jsem, — dnes mám splátku!
Prosím, darujte mi zlatku,
prosím o dar k roku změně!
Lásku prokažte mi křesťanskou!“
„Jakže?“ zvolal biskup udiveně.
„Což lze jen tak házet se zlatkou?
Se zlatkami nejsou špásy,
jsou teď, brachu, špatné časy!“
„Pane, slitování mějte,
aspoň korunu mi dejte!“
„Nic, nic!“ biskup mrzut zvolal.
„Prosím, byste nezdržoval!“
„Pro desetník ruku zvedám!
Vaše Milost!“
„Nic vám nedám!“
„Hleďte, jak lze se mnou smlouvat!

Halíř jen mi račte podat!“
„Řek' jsem! Nic!“
„Ach to je tvrdé!
Nedáte-li halíř ani,
dejte aspoň požehnání . . .“

„Ach to dám ti synu milý!“,
kněz řek', v libém usmívání.
„Klekni přede mnou, hned schýlí
k Tobě se mé požehnání!“

„Tak?“ řek' chudák bez váhání,
„nechte si své požehnání;
prosil jsem vás ukvapeně.
Kdyby za groš stálo v ceně —
štědrý — jak jste ukázal,
sotva byste mi je dal!“

Napsal
J. F. W. Zachariä
v Hamburku, nar. 1726, zemřel 1777.

Majitel, vydavatel a redaktor Dr. **Jan Herben.** — Tiskem **Antonína Renna v Praze.**

Ročník V. 1900. Číslo 9.

BESEDY ČASU.

ČTRNÁCTIDENNÍK PRO ZÁBAVU A POUČENÍ.

Předplatné na rok 4 koruny, na půl roku 2 koruny. Jednotlivá čísla po 20 haléřích.

Hráč.

Kapitola z románu F. M. Dostojevského.

Tak již je rok a osm měsíců, co jsem nenahlédl do těchto zápisků, a teprve nyní, ze stesku a hoře, vzpomenul jsem si pobaviti se jimi, a náhodou jsem je přečetl. Tak při tom tehdy jsem stanul, že pojedu do Homburka. Bože! S jakým, poměrně řečeno, lehkým srdcem jsem napsal tehdy tyto poslední řádky! To jest, ne že bych s lehkým srdcem, nýbrž s jakousi sebejistotou, s jakýmisi neotřesenými nadějemi! Pochyboval jsem já jen trošičku málo o sobě? A hle, přes půldruha roku prošlo a já, po mém rozumu, jsem daleko chudší nežli žebrák. A co, žebrák! Plivnout na žebrotu! Prostě jsem se zničil! Ostatně není ani s čím srovnávat a netřeba si kázaní dělat! Nic nemůže být nesmyslnějšího než kázaní v takovou dobu! Ó sebespokojení lidé; s jakým sebeuspokojením hotovi jsou tito mluvkové odříkávat své sentence! Kdyby věděli, do jaké míry já sám chápu veškeru hnusnost nynějšího svého stavu, jistě by se jim obrátil jazyk, chtít mne učit. Nu co, co mně mohou oni říci nového, čeho já neznám? A což v tom vězí vše? Zde jde o to, že — jediný obrat kolesa, a všecko se změní, a tíž moralisté první (jsem si tím jist) přijdou s přátelskými žerty mi blahopřáti. A nebudou se ode mne tak odvraceti jako nyní. I naplivat na ně na všecky! Čím jsem já nyní? Zéro. Čím mohu být zítra? Zítra mohu z mrtvých vstáti a znovu začíti žít! Člověka mohu nalézti v sobě, pokud ještě nezhynul.

Skutečně jsem jel tehdy do Homburka, leč... byl jsem potom opět i v Roulettenburku, byl jsem i ve Spaa, byl jsem dokonce i v Badenu, kamž jsem jel jako komorník rady Hinze, ohavníka a bývalého mého zdejšího pána. Ano, byl jsem já lokajem, celých pět měsíců! To bylo hned po vězení. (Seděl jsem totiž i ve vězení v Roulettenburku za jeden zdejší dluh. Neznámý člověk mne vyplatil — kdo to? Mister Astley? Paulina? Nevím, leč dluh byl zaplacen, všeho všudy dvě stě tolarů, a já vyšel na svobodu.) Kam jsem se měl podít? I vstoupil jsem já k tomuto Hinze. Je člověk mladý a po větru, rád si polenoší, a já umím mluvit a psát třemi jazyky. Ze začátku jsem byl u něho čímsi na způsob sekretáře, za třicet zlatých měsíčně; skončil jsem však u něho úplným lokajstvím: mít sekretáře bylo nad jeho prostředky, i snížil mi plat; já pak neměl kam jíti, i zůstal jsem — a takovým způsobem sám sebou jsem se převrátil v lokaje. Nejedl jsem a nepil do syta v jeho službě, za to však jsem naschráněl za pět měsíců sedmdesát zlatých.

Jedenkrát večer v Badenu jsem mu oznámil, že si přeju s ním se rozejít; v týž večer jsem se vypravil na ruletu. Ó, jak bušilo moje srdce! Ne, ne, peníze mi byly drahy! Tehdy — jen toho se mi chtělo, aby zítra hned všichni ti Hinzové, všichni ti vrchní sklepníci, všecky ty velkolepé badenské dámy — aby všichni hovořili o mně, vyprávěli můj příběh, divili se mi, chválili mne a klonili se před mojí novou výhrou. Všecko to jsou dětské přeludy a starosti, leč... kdo ví: setkal bych se snad i s Paulinou, pověděl bych jí vše a uviděla by, že jsem vysoko nad všecky nesmyslné nárazy osudu...

Ó ne, peníze mi byly drahy! Jsem jist, že rozházel bych je opět s nějakou Blanche a zase jezdil bych v Paříži tři neděle se spřežením vlastních koní za šestnáct tisíc franků. Vždyť já najisto vím, že nejsem skoupý, ba myslím si docela, že jsem mrhačem — a zatím přece jen s jakým chvěním, s jakým trnutím srdce poslouchal jsem volání croupierovo: trente et un, rouge, impair et passe, nebo: quatre, noir, pair et manque! S jakou lačností hledím na herní stůl, po němž jsou rozmetány louisdory, fridrichsdory a dolary, na sloupce zlata, když se pod lopatkou croupierovou rozsýpají v planoucí jako žár hromady, nebo na sloupy stříbra na loket dlouhé, ležící kolem kolesa. Teprve se blížím herní síni, dvě komnaty před ní, a sotva že zaslechnu cinkání přesypávaných peněz — skoro křeče mne uchvacují.

Ó, onen večer, když jsem nesl svých sedmdesát zlatých na herní stůl, byl také pozoruhodný. Začal jsem s desíti zlatými a zase s passe. K passe chovám předsudek. Prohrál jsem. Zbývalo mi šedesát zlatých ve stříbrných penězích; přemyslil jsem — a zvolil zéro. Jal jsem se najednou sázeti na zéro po pěti zlatých; při třetí sázce najednou vychází zéro; div jsem nezemřel radostí, dostav sto sedmdesát pět zlatých; když jsem vyhrál sto tisíc

zlatých, nebyl jsem tak rád. Ihned jsem vsadil sto zlatých na rouge — dala; všech dvě stě na rouge — dala; všechny čtyři sta na noir — dala; všech osm set na manque — dala; s dřívějším čítaje měl jsem tisíc sedm set zlatých, a to méně než za pět minut! Ano, v takovéto okamžiky zapomínáš i na všecky dřívější nezdary! Vždyť dobyl jsem toho více, než život nasazuje; osmělil jsem se nasadit všecko, a hle, zas patřím do počtu lidí!

Najal jsem pokojík, zavřel se a do tří hodin jsem seděl a počítal své peníze. Z rána jsem procitl ne již lokajem. Rozhodl jsem se, v týž den že pojedu do Homburka: tam jsem nesloužil jako lokaj a ve vězení neseděl. Půl hodiny před odjezdem vlaku zašel jsem dvakráte si vsadit, nic víc, a prohrál jsem půl druhého tisíce zlatých. Přece však jsem odjel do Homburka a už měsíc tomu, co jsem zde...

Konečně žiji ve stálém vzrušení, hraji po samých malinkých troškách a čeho si čekám, rozpočty dělám, stojím po celé dny u herního stolu a pozoruji hru, ano i ve snách vidím hru — leč při tom všem se mi zdá, že jsem jaksi zdřevěněl, zrovna jako bych byl uvázl v jakémsi bahně. Soudím tak podle dojmu při setkání s misterem Astleyem. Neviděli jsme se od samotné oné doby a setkali jsme se z nenadání; hle, jak to bylo!

Šel jsem po sadě a počítal jsem, že jsem nyní skoro bez peněz, že však mám padesát zlatých — krom toho v hotelu, kde mám najatu komůrku, jsem se předevčírem úplně vyrovnal. A tak zbývá mi možnost jíti jednou jen na ruletu — vyhraju-li něco, ať cokoli, možno bude pokračovat ve hře; prohraju-li — musím zase jít za lokaje, v tom případě, nenajdu-li hned Rusy, kteří by potřebovali učitele. Zaujat jsa touto myšlenkou, kráčel jsem svou každodenní procházkou přes park a přes les do sousedního knížectví. Mnohdy jsem chodíval takovým spůsobem až čtyři hodiny a vracel se do Homburka unaven a hladov.

Sotva že jsem vyšel ze zahrady do parku, spatřil jsem z nenadání na lavičce mistera Astleye. On první si mne všiml a zavolal na mne. Usedl jsem podle něho. Spozorovav na něm jakousi vážnost, ihned jsem zmírnil svou radost; málem jsem totiž setkání našemu byl hrozně rád.

„Tak vy zde! Myslil jsem si to, že vás potkám," řekl mi. „Nerozčilujte se vypravováním, vím, vím vše; celý váš život za ten rok a osm měsíců je mi znám."

„Bah! Jak vy sledujete staré přátele!" odpověděl jsem. „To vám dělá čest, že nezapomínáte... Postůjte, vzbuzujete ve mně totiž myšlenku: nevyplatil jste mne to vy z vězení v Roulettenburku, kde jsem seděl pro dluh dvou set zlatých? Mne vyplatil neznámý člověk."

„Ne, ó ne; nevyplatil jsem vás z vězení v Roulettenburku, kde jste seděl pro dluh dvou set zlatých, ale věděl jsem, že jste seděl pro dluh dvou set zlatých."

„Tak tedy přece jen víte, kdo mne vyplatil?"

„O ne, nemohu říci, že vím, kdo vás vyplatil."

„Podivná věc; našim Rusům nejsem nikomu povědom, a Rusové zde, prosím, ani nevyplácejí nikoho; to u nás, tam v Rusku, pravoslavní vyplácejí pravoslavné. Myslil jsem si tedy, že nějaký podivín Angličan, z divného nápadu."

Mister Astley mne poslouchal s některou dávkou údivu. On, tuším, myslil, že mne najde na duchu kleslého a zoufalého.

„Přece však mám velkou radost, vida vás, že jste úplně zachoval celou svou nezávislost duševní, ba až veselost," pronesl s mrzutým vzezřením.

„To jest, uvnitř vy skřípete zuby hněvem, proč nejsem zdrcen a pokořen," řekl jsem ve smíchu.

Nepochopil to hned, pochopiv však, usmál se.

„Mně se líbí vaše poznámky. Poznávám v těch slovech svého bývalého bystrého, starého, nadšeného a zároveň i cynického přítele; jenom Rusové mohou v sobě chovat v jednu a touž dobu tolik protiv. Skutečně, člověk rád vidí nejlepšího svého přítele v ponížení před sebou; na ponížení se zakládá většinou přátelství, a to je stará, ovšem rozumným lidem známá pravda. Avšak v nynějším případě, ujišťuji vás, jsem upřímně rád, že jste neklesl na duchu. Povězte, nemáte v úmyslu nechat hry?"

„I čert s ní! Hned jí nechám, jen kdybych..."

„Jen kdybych teď svoje zpět vyhrál? To jsem si myslil, nedodávejte nic — vím — řekl jste to bezděky, a tudíž jste řekl pravdu. Povězte, krom hry neobíráte se ničím?"

„Ano, ničím."

Začal mne vyslýchat. Nevěděl jsem o ničem, skoro jsem ani do novin nenahlédl, a snad jsem celou tu dobu nerozevřel ani knihy.

„Zdřevěněl jste," poznamenal, „nejen že jste se odřekl života, zájmů svých i společenských; povinností občana a člověka, přátel svých (a měl jste je vždycky) — odřekl jste se netoliko jakéhokoliv jiného cíle krom výhry — vy jste se zřekl i vzpomínek svých. Pamatuji vás v horoucí a silnou minutu vašeho života, ale jsem jist, že jste zapomněl všecky lepší tehdejší dojmy své; vaše sny, vaše nynější, nejnalehavější touhy necílí dále než k pair a impair, rouge, noir, dvanáct prostředních a tak dále a tak dále, jsem tím jist."

„Dosti, mister Astleyi, prosím vás, prosím vás, nepřipomínejte to!" vzkřikl jsem hněvivě, skoro se zlobou, „vězte, že jsem docela na nic nezapomněl; já jsem to vše jen na chvíli vyhnal z hlavy, i vzpomínky — do té doby, pokud neupravím radikálně své poměry, pak... pak uvidíte, že vstanu z mrtvých!"

„Vy budete zde ještě po desíti letech," řekl on. „Nabízím vám sázku, že vám to připomenu, budu-li živ, zde právě na této lavičce."

„Nu, dosti," přerušil jsem mu řeč netrpělivě, „a abych vám dokázal, že nejsem tak zapomětlivý na minulost, račte povědět: kde je teď miss Paulina?

Nevyplatil-li jste mne vy, tedy bezpečně to byla ona. Od oné doby jsem o ní neměl nijaké zprávy."

„Ne, ó ne! Já nemyslím, že by vás ona byla vyplatila! Jest teď ve Švýcarsku, a uděláte mi veliké potěšení, přestanete-li se mne ptát na miss Paulinu," pravil rozhodně a hněvivě.

„To znamená, že i vás již příliš ranila!" zasmál jsem se bezděky.

Co děti o sobě vypravují.

V.

Osudnou chvílí pro naše děti leckdy bývá vysvědčení. Ze statistiky sebevražd je známo, že špatná známka zaujímá ne poslední místo mezi příčinami (aspoň mezi posledními podněty) moderní této choroby. U normálních dětí ovšem nebývá ani pomyšlení na to, připravit se o život. Jestliže vůbec vznikne už myšlenka, vymanit se nějak z ovzduší, ve kterém se dítě cítí jako ve svěrací kazajce, při čemž neúprosné číslice ve školních zprávách již napřed vzbuzují zimničné často chvění v nervovém systemu malých provinilců (obyčejně se jedná o známku z mravů), tedy končívá splnění neblahé předtuchy výletem, lépe útěkem „kamsi do daleka", pryč z místa utrpení, z dohledu školy i tatínkova. Nejedná-li se však o poruchu činnosti duševní, nastane obyčejně už „za branou", při vstupu do neznámých míst vystřízlivění a malý uprchlík vrací se sám s jistým okolkováním do náručí svých milých, kteří se už po něm shánějí a rádi mu odpustí, když slíbí, „že už to víckrát neudělá". Často zanechává takový výlet v duši dítěte hlubší dojem, takže se na konec někdy úplně smíří (jak se zdá) s pořádkem školním, přes to, že mu nikdy nepřiroste k srdci. Tomu se ovšem z pravidla diviti nelze při dnešním stavu školství, kdy se nepěstují, ale spíše dusí zvláštní dětské vlohy, kdy bez ohledu na schopnosti a náklonnost dítěte žádá se od něho smysl pro soustavu mluvnickou, tajemné geometrické obrazce a formule, abstraktní theologické výklady atd. Divme se, že u dospělejších dětí jest často přímo nechuť ke škole a nedočkavě očekávána bývá chvíle, kdy je chlapci 17 let!

Ve státech severních zakládají se zhusta již ve školách obecných spolky střídmosti, jichž členy jsou nejen mládež, ale i učitelé. V našich školách je spolčování toliko tajné a jednává se při něm o věci docela jiné: Hoši se dělí ve kmeny indiánské, smlouvají se, komu nabijí — nebo kdy utekou společně za školu.

Před časem v jedné měšť. škole utvořil se takový spolek — či lépe kroužek — čtyř uprchlíků. První péčí jeho bylo sepsati stanovy. Náhodou dostal se mi do ruky jich návrh:

„1. Musíme býti věrný.

2. Musíme býti ostražitý a chytrý.

3. Nesmí se nikdo ničeho báti.

4. Nikdo nesmí říci, až půjdem, že nepůjde. Tím by ukázal, že je zbabělec a že se bojí.

Tyto stanovy na mé rozkázání budou mi ukázány. Kdo je nebude míti, musí si je sám opsati. Tím však nechci žádného uraziti, nýbrž i na dále přítelem býti. Tyto stanovy nesmí se nikomu ukázati. Kdo by je ukázal, ten by dokázal, že není úplně věrný."

Stanovy nebyly sice jednomyslně přijaty (jeden ze členů, inteligentní hoch, aspoň patrně je přijal s posměchem), ale sám jejich původce se neosvědčil býti dost věrným. Z čista jasna totiž zmizel z Prahy. Už několik neděl před tím byl silně roztržit, s málo kým mluvil, v úkolech slohových činil zmínky o jižní Africe, kam se prý chtěl podívat, jak říkal spolužákům — a náhle se ztratil — kamsi k příbuzným na venek.

Jiný člen spolku, výrostek asi 15letý, rovněž ubyl. Neprospíval ve škole, tatínek si ho vzal domů. Zbyli ještě dva, hoši povahy naprosto různé, které sdružoval patrně jenom společný strach před 1. květnem, kdy se rozdávají zprávy školní. Toho dne, tušíce krutý soud školské spravedlnosti, místo do školy sešli se oba druzi v nehodě a — hajdy na cesty!

A zatím ve škole budil sensaci mezi ostatními spolužáky lístek, jejž na památku jim zůstavil jeden z cestovatelů:

> „Zde prospíval a žil, však dlouho trápen byl František L. Nemůže toho déle snésti, půjde tam, kam oči jej budou vésti. Buď s Bohem, školo milá, dost krásných i zlých dob zažil jsem v lůně tvém. Vzpomínej, až budu cestovat v tom českém kraji dalekém! Pozdravujte ode mne všecky spolužáky!
>
> 1. května 1900."

Leč „nejen chtít — i dovést": za Michlí popadly oba cestovatele tíseň a stesk po domově; česká vlast zdála se jim příliš daleká a cizí. Vrátili se ještě týž den po polodenním putování ke svým maminkám . . .

*

Docela jiného rázu jsou poutníci, u nichž je touha po cestování přímo chorobou. A nejsou takové děti řídkostí. Ti ovšem patří již mezi pathologické zjevy. Znal jsem chlapce, který každoročně uprchl z domova (po vysvědčení) — z Prahy — a ne blízko: do Bydžova, k Mělníku atd. Nejen pěšky, ale dovedl též využiti moderních prostředků komunikačních. O jedné své cestě zachoval tuto vlastní rukou psanou zprávu:

„Jednoho dne přistihl mě p. učitel při koulování a za to (za to jen ovšem nikoli) dostal jsem trojku z mravů. Chtěl jsem tedy utéci do Hamburku. Měl jsem u sebe 36 kr., za které jsem měl domů něco přinésti. Koupil jsem si oběd a lístek do Selce. Zbylo mi jen 13 kr. Chtěl jsem se dáti do služby a něco na cesty si ušetřiti. V Selci vystoupil jsem z vlaku a šel po silnici vedle dráhy. Nechtěl jsem se od dráhy vzdáliti, proto musil jsem lézti po svahu od trati k řece. Když jsem kus cesty po svahu lezl, vyšel jsem kanálem pod

*

drahou na silnici. Sešeřilo se a já přišel do vesnice, která se jmenuje Dolany. Tam mě jakýsi mladík odvedl do hostince, kde se mě vyptávali, odkud jsem a jak se jmenuji. Všecko jsem jim řekl. Obecní strážník se nabídl, že mě vezme k sobě spát. Druhého dne o půl desáté jeli jsme do Prahy. Když jsem přišel domů, odbyl jsem si svůj trest a odpoledne šel jsem do školy."

Týž chlapec měl touhu, přímo fixní ideu, že musí býti námořníkem. Všecko zrazování bylo marné. Na otázku, proč chce býti námořníkem, napsal mi toto:

„Na moři musí býti život zajímavý. Námořník přijde do různých přístavů, naučí se různým řečem, ale musí mnoho pracovati. Takový život se mi líbí. Na otázku otce, proč bych tam již rád byl, nemohu odpověděti nežli, že se mně líbí takový život. Mnoho lidí již pokoušelo se odvrátiti mě od toho, říkali o různých nemocech, že se utopím, avšak já na to nic nedbám a toužím jen po moři a cizích krajinách."

Uskutečnil-li se již sen pisatelův, nevím.

Ak.

Literatura.

Josef Merhaut: **Andělská sonata.** Román. (Nakladatel A. Píša v Brně.) Za 3·80 K.

Kniha p. Merhautova je nejlepší prosa, kterou dala letošní naše chudá zimní saisona. Její intensivní zaujetí významnými procesy duševními, její nadnesená, vzrušená líčení, její důrazná sociální stanoviska činí ji nevšedním u nás zjevem, který zasluhuje pozornosti a uznání. Proto nebudtež mé následující poznámky pojímány ve smyslu nepříznivém. Jsou rázu všeobecného, a kniha jest více příležitostí k nim nežli předmětem.

*

V románě je choulostivý bod, jenž každému přirozeně vynikne z celku, k němuž stále mimovolně se vracíte a s něhož posuzujete vše ostatní. Je to ono místo, kde p. Merhautův hrdina Hřivna jde v hostýnském kostele ke zpovědi, aby usmířil podvedenou a raněnou ženu. Zažil s ní několik krušných neděl od té chvíle, kdy, dostavši se mu mimo jeho nadání do kancelářského stolku, odkryla jeho sprostý, nízce vášnivý cizoložný poměr. Zdálo se, že ledová a příkrá zcizenost mezi nimi nebude mít nikdy už konce, že její slzy věčně potekou a její lkavé, zlomené výkřiky věčně budou znít. Ale ne, přece zase naděje se vzkřísila. Jeli spolu k jejímu vyzvání na Hostýn, Hřivna nabídl cestou Anežce, že vyzpovídá se ze své viny, a ona přijala a přičinila se o provedení slibu. Téhož večera byli opět zcela svoji.

Zvláštní, kuriosní moment je ta Hřivnova zpověď. Byla by podezřelá, i kdyby byl Hřivna pravověrný a řádně žijící katolík, jako jeho žena. Ale ne. Věří sice v jakési Božství (musíte myslit na Havlasu), v [illegible] jedinou Bytost, v Ideál, nebo jaké jiné jméno by dal Praprincipu, ve kterém si shrnuje původ a důvod všeho bytí. Avšak církevní dogmata, obřady, svátostní formálnosti staly se mu, jako většině myslících, absurdní minulostí prvního mládí, k níž hledí cize, opovržlivě nebo útrpně, na nejvýš se shovívavým úsměvem. A nestane se ani na Hostýně s ním žádný šavlovský zázrak, aby snad náhlým osvícením vrátil se k víře, od níž jej odtrhl dospívající rozum. Hřivna je po zpovědi týmž nevěrcem, nebo libo-li pouhý deista jako před ní a ačkoli román určitě o tom se nezmiňuje, přece ze všeho vysvítá, že jeho náboženská praxe absolutně se nezměnila; aspoň tolik se kdesi konstatuje, že jeho denní modlitba záležela v něžném, souhlasném a jako podepisujícím pohlazení klečící ženy.

Nic jiného není ta Hřivnova zpověd nežli holá vnější podmínka a pomůcka ujednaného vespolného narovnání. Prostředek nepoměrně menší a pochybnější ceny, nežli bývají v analogických situacích děti hledící udiveně a vyčítavě na rozhněvané rodiče nebo nebezpečná nemoc nebo propuknutí nezadržitelné velké a prudké lásky v ušlápnutém srdci. Ale prostředek velmi příznačný pro moravského člověka, kterým je hrdina p. Merhautův, a zejména příznačný autorovou koncepcí. Spisovatel nevyzdvihuje v Hřivnově skutku chytrou sofistiku lidského dětinství, které vidouc, že nadešel prostě součinností všech možných příčin čas nezbytného odpuštění a zapomenutí, usnadňuje si ostýchavé sblížení zdánlivě závažným důkazem lítosti a polepšení; nýbrž snaží se Hřivnovo rozhodnutí vylíčiti tak, jako by vyšlo ze záchvatu skutečné, ryzí zbožnosti, bez ohledu na poboční a zištný účel, k jehož dosažení podloudně směřovalo.

Pan Merhaut není tak krátkozraký ani tak předpojatý, aby nevystihl vlastní smysl věci. Večer před poutí, když Anežka oznámí Hřivnovi, že pojede na Hostýn, padne on před ní na kolena a obemkne ji kolem pasu. Když, objata, zacukala sebou, „zahrála se v něm krev mrštným dotekem těla"; a když upravovala si vlasy na noc, „zasvítila mu v měsíci jako mramor tvrdá její ramena, s nichž svezly se volné rukávce jupky". V téže noci nakloní se Hřivna nad spící hlavu své ženy: „Jak byla krásná! Ležela na podušce rozházených svých vlasů, pobledlá, nepřístupně nějak přísná a přece velikou vnitřní pravdou a klasickou čistotou duše osvícená v své tváři. Jen měsíc směl líbat její bílá ramena i čelo i šíji i vlas a tak škádlivě a rozpustile zahrával s perletí velkých knoflíků na přikrývce. — Jak před zamčeným rájem, z něhož byl vyhnán, Hřivna stál v těžké lítosti před tímto obrazem. To všecko ztratil! To všecko spanilé, co pro něho jen žilo v její bílé duši i na jejím bílém těle — a proč? proč . . .? Pak, maje ji tak v bezpečí před dotěrností všech, na lůžko svoje na znak se natáhl . . . a ulevil si polobolestným, poloroztouženým, světácky jaksi načechraným povzdechem: Ach, není pravda, že žena se člověku zmrzí! To je jen hrubé tělesné zdání." Autor mísí v to sice

co možná nejvíce Anežčinu duši, ale smyslná podstata Hřivnových hnutí vystupuje hmatavě. Ještě ke konci téhož oddílu čte se odstavec: „Usínaje hrál si s těšivým vědomím, že mu nastává boj těžký, ale krásný boj za mír její duše, za její odpuštění, — lákavý zápas o ni samu, kterou si musil zase zcela znovu vybojovat jako milenku-pannu.“

Pohlavní rozžádání Hřivnovo, jež je zde vyjádřeno tak opatrně a skoro bezděky, stupňuje se během následujícího dne. Vida cestou pivoňkové korouhve Marianských procesí, připomíná si Hřivna svou zálibu v červené barvě, barvě vzrušení, a napadá ho: „Proto snad si teď tak zamiloval svoji ženu, že poznal ji tak divokou v bolesti, tak šíleně rozpálenou v hněvu, v nenávisti a odporu . . . . Dráždila ho svou nepřístupností, upjatým vzdalováním se, chladnou cizotou svých pohledů i slov. Čím si ji zase vybojuje zpět? . . . Krásný by byl život, dovedl by si ho teprve teď vážit, kdyby jen ženu měl už zase usmířenu! . . . Obrátil se do kupé . . . Neviděla ho . . . Hřivna vpil se v mladý pás jejího štíhlého, děvušsky ještě pružného, mateřstvím nedotknutého těla. Vysoká byla jako královna a jako princezna útlá . . . Celá černá, jen červený klobouček měla . . . Červená a černá! Věděla, že miluje toto sdružení barev.“ Do jejich kupé přístoupil dotěrný koketářský nadporučík: „Hřivnu zaštípala žárlivost; žluté modřiny po doteku vyzáblých, vyschlých jejích prstů škaredě rozlézaly se v něm. Žárlivost, — zase jednou po letech jako za mladého milování!“

Tak představuje se člověk, který v příštím okamžiku vstoupí do zpovědnice, aby své hříchy zkroušeně předložil soudu Božímu. Při tom ještě autor pominul fysiologické účinky, jež (srovnej pozdější místa, kde Hřivna jede vedle kojné nebo kde k němu přijde ženina známá) jistě předpokládá, když Hřivna pozoruje onu velikou, mohutně rozložitou, vyzývavě frivolní továrníkovu maitressu, nebo když před jeho očima vtírá se láska ve spěchu v krátké sukýnky děvčat.

Stejně dobře pan Merhaut tuší cestu, kterou též Hřivnova žena dospěla k potřebě smíru. Po vykonané pobožnosti oba manželé sedí na kamenné zídce a dívají se s Hostýna do kraje. Anežka hledá věže svého domova, připomene si, že všichni, kdož ji slabou mohli ochránit proti návalům zlým, spí věčný sen, a tíha opuštěnosti dolehne na ni. „Slzy provalily se jí z očí, němé, nevědomé a nezadržitelné. Necítila jich. Potřebu silné něčí opory teď pocítila celou ženskou svojí bytostí, celým měkkým svým citem, v celém vědomí slabosti a bezbrannosti, s jakou žena sama vrhána je v svět.“ Kdyby p. Merhaut chtěl, našel by ještě mnoho jiných činitelů: zvyk, vlivy tělesných styků a disposic, nepříjemnost domácnosti, blednutí prvního dojmu a j., a objevilo by se, že Anežčina hostýnská cesta byla jen výrazem nesnáze, jak zahájiti smíření.

Tož tedy: každý jiný na místě p. Merhautově by byl založil své pojetí právě na tom rozporu, jenž je mezi pravým smyslem hostýnské pouti a zevní tvářností, kterou jí oba rozvadění usilovně dávají. Ať jakkoli byl by ten rozpor osvětlil, byl by jej učinil východiskem svého líčení, byl by jej vytkl a označil. Pan Merhaut však zařizuje chod příběhu tak, jako by kajicnické podrobení Hřivnovo vzniklo nezávisle na účelu, jako by v něm bylo něco mnohem vznešenějšího, nežli ono lestné a nezbytně vypočítavé captatio benevolentiae. Jeho Hřivna vzněcuje se úvahami o vroucím obšťastňujícím zápalu, jenž vede moravský lid k zázračnému obrazu Panny, pozorováním všeho toho fanatického ruchu kolem svatyně, vzpomínkami z mládí, uměle zvýšenou vznešeností obřadů, svým raçovním příslušenstvím. Přečteme odstavec o průvodu se Svátostí oltářní:*) „Hřivna chápal, šel Bůh zástupů. Šel blízký ve svém bílém symbolu, v paprscích zlatých Neviditelný se chvěl . . . šel zástupy veliký a nepopíratelný, jediný a pravý, všeho počátek i konec, netělesný a přece všecko obsahující Ideál, šel bezesporný, nad všecky hádky a privilegia stran vysoko vznesený, dogmaty nevysvětlitelný a marně hledaný, nevystižený výroky a příkazem autorit, sám autorita jediná a pravá, stejný pro všecky a všem, Bůh Methodův i Husův, Pán pánů i otroků, král králů, jenž Syna poslav na svět matkou chudobnou ke trůnu svému malé a vyděděné vznes . . .“ Představte si Hřivnu padajícího po takovémto odstavci na stupeň zpovědnice: připustíte-li i jen možnost, že to nečiní pro mramorově tvrdá ramena a bílé tělo své ženy? Vpravil se podněcovaným rozumováním do extase, do efektované extase, které potřebuje, aby se nečervenal sám nad sebou; ale pan Merhaut chce, abychom uvěřili v její úplnou opravdovost, jako by ty vzčeřené reflexe rodily se v něm spontanně a samy sebou ho hnaly tam, kde ho chce mít jeho podrážděnost a touha po klidu. Zdánlivý, strojený sebeklam Hřivnův měl být co nejméně sebeklamem i pro nás, čtenáře.

Když smíření manželé, vytrhše se proudu svého nabožénského unesení, zasednou k řádnému obědu, na němž si tak dokonale pochutnávají; když Hřivna, dobře nasycen a spokojen odbytou trýzní, v obláčcích blaženého doutníkového kouře zase již hltá všechny vnady své ženy; a když konečně večer obapolné napjetí se vybije: připadá nám to vše, co předcházelo, jako umluvená komedie, tím trapnější, čím více nás autor nutil, abychom věřili jejímu nalíčenému vzezření. Jsou-li všechna rozjímání, jimiž Hřivna hledí před sebou ospravedlnit svůj úskok, míněna do opravdy, a je-li akt, jemuž se podvolil, myšlen vskutku posvátně, pak jsou všecky ostatní okolnosti, jež jsem vyčetl, neprozřetelnou profanací. Snad to pan Merhaut věděl, když hleděl i vzrostlou Hřivnovu tělesnou žádost

*) Zolovy Lurdy a d'Annunziův Triumf smrti [illegible] často [illegible] na mysl při líčení pouti hostýnské. To [illegible] srovnání [illegible] s d'Annunziem [illegible]

zušlechtit horováním o velebě tvoření a plození (pětileté manželství Hřivnovo bylo neplodné): „Sláva stvoření jej ochromovala. Touha člověka, stvořeného k obrazu Stvořitelovu, padala do jeho krve z těch hvězd: mít svůj skrovný lidský podíl v tomto zázračném stvoření . . . v neznámé vteřině jej přijmout a lidským svým prostřednictvím tam tomu drahému českému světu vydat aspoň jediný květ... atd.“ Než předně Hřivnovo tvůrčí toužení přichází post festum a je v odporu s výsledkem jeho dosavadního manželství (ó hloubko tušení!), a za druhé my nejsme s to je uznat u člověka, jenž sotva a jen proti své vůli vyvlekl se z náručí smyslné milenky a jenž své opětné sblížení se ženou provázel tak světáckými pozorováními a choutkami.

Proč o tom tolik mluvím? Protože to nastrkování probuzené zbožnosti před malé a denní účely u p. Merhautova Moravana Hřivny zdá se mi být výmluvně typické a časové. Mladý muž, muž dneška, horuje o hlubokém náboženském citu rodného lidu, zastává se horlivě potřeby nadpřirozené útěchy pro vyssáté a vymořené davy, podněcuje se uměle hledanými výklady své raçovní přirozenosti, — a při tom při všem má na mysli jedinou věc: noc v objetí ženy, jež stala se mu znovu žádoucí. Na jednom místě bouří se Hřivna proti rouhavému spůsobu, jak veliké a čisté city poskvrňují se zájmy politické agitace a spolkových organisací. Co je to proti případu Hřivnovu? A Hřivna, to je celý druh inteligence, jež falešně vemlouvá a nutí se v přežilé, pro ni nemožné a překonané formy, aby se nemusila rdít sama před sebou nad farisejstvím své účelné chytrosti.

Ráz této větší a hlavní části románu páně Merhautova má osudný vliv na všechnu emoční sílu dálejšku. Stali jsme se nedůvěřivi a stavíme se proti vypravování autorovu skepticky. Nepřijímáme ho, nepoddáváme se mu. Jeho Hřivna veze na př. kojnou pro svého novorozeného synáčka, její bujná svůdnost ho rozpaluje, on však obstojí. Z péra p. Merhautova to zní takto: „Zřítelnice její ve tmě zelenaly se hříchem, masité její rty čerstvě barvila smyslnost. Seděla vedle něho s celou mladou nádherou svého horkého masa. Cítil ve své krvi jeho blízkost, těla jejich v prudkém trhnutí vozu chvílemi se dotekla. Ale vezl svoji sestru. Vezl mléko svému synu. Vezl mu chléb ze živné půdy tohoto kraje — a zlou myšlenkou nedotekl se té, jež nahý (!) svůj prs byla ochotna podat jeho dítěti k živení.“ Brzy na to octne se Hřivna v novém pokušení. Mají doma návštěvu, Anežčinu známou. Ta přijde k němu v noci, když všecko spí, a již „rozchlípenými nozdrami hltají vzduch, do něhož tře se mlunný zápach elektrického jiskření“. Hřivna pokročí za ní až k jejím dveřím, kdež se zarazí: „Něco se vylilo v něm. Prudká ošklivost tohoto kroku náhle zahořkla mu v duši. Tak bez touhy, bez hledání, bez porozumění a bez duše zase jako tenkrát: Tak prostě a nízce, tak zvířecky a surově! A krást pod vlastní střechou, mezi stěnami vyčištěnými jeho ženou a proteplenými dítěte jeho nevinným dechem!“ Ty mravní důvody, jež tu autor uvádí (nechci rozbírat jejich ošidné a vratké pronesení), již pro nás neplatí: nám jest Hřivna zpráskaný hoch, jenž bojí se dostat po druhé karabáčem. Věru, ani hoře nad smrtí jedináčkovou (nejlepší, protože nejpravdivější partie knihy) nepůsobí na nás již tak, jak by mohlo; jsme přesvědčeni, že Hřivna rychle a snadno se vyhojí vyhlídkou nové a svěží milostné periody.

Druhá věc, na kterou ještě krátce upozorním, týče se více stylové stránky A n d ě l s k é s o n a t y a mohla by se trochou psychologické dialektiky lehko nadříditi vývodům předchozím. Pan Merhaut je věčný metafysik nebo symbolik nebo jak bych to pojmenoval. Věci jakožto věci a děje samy o sobě jsou mu příliš všední a sprosté. Štítí se jejich pravých jmen i jejich pravých tvarů a podstat. Musí si za vším najít nějaký veliký, ohromný a úžasný význam, aby to mohl přijmout v obor svých představ a myšlenek.

Ta symbolicko-metafysická jeho náchylnost začíná (či končí?) u nejnepatrnějších věcí. Hřivna na př. sebere ženě pár jahod a přinese jí je; což p. Merhaut vyslovuje takto: „Sypal jí do ruky ty veliké granáty: ruce jich obou se potřísnily d r o b n ý m i s k v r n a m i k r v á c e j í c í p ř í r o d y.“ Nebo Hřivna běží pro porodní bábu: „Utíkal p r o t u, k t e r á u jeho ženy měla stát při těžkém příchodu t o h o, j e n ž přede dnem na okno zaklepal. (!)“ To je symbol nad symbolem, perifrase nad perifrasí. Místo „celý rejstřík kojných“ praví p. Merhaut „celý rejstřík t ě c h, jež povily chudé a opuštěné a teď jako zboží na dlažbě nabízely mléko svých mateřských žlaz.“ Že jsou kojné hotovy kojit, vyjadřuje slovy, že jsou ochotny „nespřízněnému dítěti bez lásky, za peníze o t e v ř í t č e r s t v é r á n y m a t k y a dát z nich ssát s í l í c í š ť á v u v š e c h š ť a v, b í l o u t u k r e v“. Když chce vytknout, že lidé dobývající řepy jsou poslední na poli pracující lidé, napíše: „To byli také poslední lidé, kteří se s přírodou rvali o svůj díl.“ A dobývání řepy popisuje takto: „Pevně držela, vší svojí zbylou silou, země svůj zbylý plod. Zaťala v něj všecky prsty sesláblých svých rukou, všemi cévami a šťavami svými přilnula k němu, ale když musela popustit, něco v hloubce v ní zasténalo, jakoby poslední spojení života se trhalo v ní.“ Metafysické vyjadřování vžilo se p. Merhautovi tak, že když Anežka má sdělit Hřivnovi své těhotenství, musí nedokončit větu, poněvadž říci: „Dostaneme rodinu“ by se do nadnesené perifrastické mluvy románu nehodilo. Nastávající porod oznamuje manželovi výkřikem: „Už klepá . . . Já vím . . . už přijde . . . už, už . . .“

Ve velkém provozuje p. Merhaut svou symbolickou metafysiku na scenerii přírodní, na všech jevech a dějích kolem sebe. Hřivna, na cokoli upře zrak, všude vidí zvětšené a zvýšené zobrazení nebo předobrazení nejen své nálady, ale i toho neb onoho momentu svého příběhu, té oné myšlenky, té oné

obecné idee. Chodí jako s vyjevenýma a napjatýma očima, jež mu každé jeho vnitřní dění, každý jeho osobní zažitek a pomysl promítají v ohromných nebo aspoň pádných symbolech ven, odkud hltá je rozvířené a vzduté. Hned na začátku románu, kde Hřivna v husté noční tmě vrací se od milenky domů, potká cestou psa: „Vyděsil ho stín psa, který neslyšně, jen dechem svým uřiceným se hláse, proběhl kolem jeho nohou touže cestou, — bratr-zvíře, vracející se přes pole ze sladké návštěvy v hlídačskou povinnost domova! Sami dva tak utíkali teď nocí, s hlavami svěšenými do prachu cest, v němž studeným čenichem nízko pátral ustrašený pudový tvor. Letěl do tmy, stále v před, tichý jako utíkající stín. . . . A Hřivna vzpomněv si, že má také pospíchat, rozzuřil se zase v spěch.“ Nepřipadá vám, jako by si Hřivna úmyslnou prací fantasie stvořil toho běžícího bratra-psa, aby viděl svůj chvat tím příšernější a nutkavější? A jak spěchá, obrací se a okno jeho souhříšnice hledí naň chlípně, kousek cesty dále okno školy dívá se mu vyjeveně, a když posléze vchází do města, světlo dvou jeho oken zve ho mlčky, laskavě. Vstoupí do ložnice: „Ticho osvětlené hrobky, ticho umrlčí světnice, ticho hrozící čímsi odešlým, co bylo krásné, a čímsi přicházejícím, co bude vyčítat, soudit, lámat, trhat a kácet, — ticho sevřelo Hřivnu v kleště prázdného pokoje.“ Citáty toho druhu šly by do nekonečna, ale vedly by nás příliš daleko, ač daly by se vybrat velmi zajímavé.

Tedy jen některý ještě. V kapitole, kde Hřivna probudí se voláním ženiným před porodem, vyskočí z postele a obrátí oči k východu: „Něco mu do nich bodlo, něco mokvajícího a nasládlého protáhlo se a zamrazilo náhle v něm. Krev! Tam nahoře, nad vrcholem Hadího vrchu zakřikla krev. A bylo jí stále víc, v pramenech nekonečných tekla, rozlévala se teple a v divokém otevření všech žil. Potoky jí byly celé, proudy slévaly se v jediný tok, celým mořem krve země hýřivě všecku šťávu svého života dávajíc v šanc, platila příchod nového dne. Vycházelo slunce.“ Ta krev je táž, v níž jeho žena „vylévala svůj život“ a slunce je „nový, zdravý, krevnatý silák českomoravské racy, syn tvrdých cest, určený ke svízelné pouti vyděděného českého člověka“ (umře ani ne za rok). A když je po porodu: „Krvavé vlny se utišily. Potopa východu opadávala. Najednou umlklo volání někoho, kdo už tonul v té zátopě. Najednou jako utrženy dozněly výkřiky bitého krvavými těmi biči. — — A přišlo utišení veliké.“ Jinde, kde Hřivna vlivem lásky k děcku „zase začal ve svých myšlenkách žít starostmi národu, lidu, plemen a mass“, představuje p. Merhaut celý třídní zápas dneška v dramatickém a pathetickém líčení, jak hlahol večerních zvonů brněnských mísí se v píšťaly tovární hlásající vychrlení pracujících davů a jak na konec píseň zvonů vítězí nad písní nízkosti, žaludku, mamonu a smilstva. Čtěte úvodní odstavec: „Celou žlutou nenávist hmoty (také žárlivost je žlutá) Hřivna cítil na svém týlu ve své denní práci . . . Srdce jeho bilo teď stále více na straně utlačených. A když jednou na cestě z práce večer z Křenové vyběhl ještě vysoko za město, ten obraz Brna ze tmy tlačil se mu do očí . . .“ Methoda p. Merhautova se zde sama demonstruje: nejprve myšlenka, pak teprve její symbol. Hřivna nejprve promyslí poměr mezi kapitalismem a jeho otroky, potom vyběhne jednou večer na židenické kopce a tam si najde obraz pro to, čím je naplněn.

Nechci tvrdit, že symbolistní metafysika p. Merhautova je od d'Annunzia nebo od Zoly — vždyť stala se literární modou doby, tak chudé prostým cítěním a vnímáním, — ale přirovnání se Zolou se vnucuje. Symboly Zolovy mají plnou a vnitřní, svou individualní, representativní hodnotu, daly se autorovi sami sebou, vší svou osobitou povahou, svým inhaerentním jádrem a podstatou a jsou zbudovány s imposantní konstrukční mohutností, jaké poskytuje jen předmětná inspirace pozorování. Kdežto symbolistní metafysika p. Merhautova vychází z docela náhodného a labilního sdružení předběžných stavů, dějů a faktů s obrazem. Jediný vedlejší, akcesorní znak stačí, aby symbol povstal. Totéž červené jitro, jež dnes znamená porod, může zítra věštit rozpuk mladého srdce, pozítří slávu korunovace a Bůh ví, co dále. Jaro, jež na jedné straně kvasem čerstvých míz zobrazuje zdravé sílení nemluvněte, je na druhé straně třeba již černým morovým jarem (černá země, černé stromy), jež zničí zimní květ rodičů. Vezměte kterýkoli symbol p. Merhautův a můžete jej zobracet, kolikrátkoli chcete. Neboť to, co představuje, je toliko okamžitě a nahodile v něj vneseno, lépe vmyšleno, a nemá s bytostní podstatou obrazu co činit. Veškerá ta symbolistní metafysika maskuje jenom nemožnost, vznítit se věcmi tak, jak jsou, nemožnost, jež spotřebuje raffinovaných dráždivých prostředků. A v tom směru stojí páně Merhautův román za to, aby byl dobře čten.

jv.

Jan Rokyta: **Lilie z tvých zahrad.** Básně. (Grosman a Svoboda.) Za 1·60 K.

Erotika, jež měla v první knize Rokytově, Když se připozdívá, tak uzoučké místo a jež ještě ani ve Světlech a bludičkách, třeba že jí přibylo, nezdála se mít přední význam pro autora, opanovala nyní úplně. Po trudném pohroužení v záhadu smrti, jež bylo dříve hlavním básnickým thématem p. Rokytovým (a z něhož vyplývaly také náboženské záchvaty jeho ztrýzněné duše), zbyl jen onen zvláštní odstín, který činí jeho lásku tak výjimečnou a nezvyklou, tak vzácnou a nezbádatelnou. Skutečně, nedovedete se do ní vmysliti, a čím více se o to pokoušíte, tím ji shledáváte ojedinělejší a temnější. Básně, které vztahovaly se k ní v předchozích obou sbírkách, dodávaly jí rázu zaražené odstrčenosti a nedoufanlivé vyhostěnosti. V číslech, jako Když motýl odletěl, Pozdě, Den na západě dohoříval a j. nalézali jste zamyšlenou,

zakřiknutou duši, která stojí nad svou láskou zcela pasivně, ztrnule a sklesle, nemajíc síly věřiti v ni, oddati se jí mocně a vroucně, složiti na ni svůj život: zdá se jí, že není stvořena být milovánu a že věčně musí zůstat osamělým a nevšímaným hostem na hodech jiných. Viděli jste v duchu teskně přistřený, bledý a chvivý úsměv, který vděčně a toužně přijímá hypothésu lásky, ale který hned také sám pro sebe pokládá ji za nemožnu. V této podobě, ve spojení se stálou přítomností představ a myšlenek smrti nebo odsouzení, erotický problém p. Rokytův měl mnoho nového, co vás lákalo vabem neprozkoumaných hlubin a v čem jste tušili zřídla složitých a prolínavých dojmů.

Dnes autor zahodil lebku Hamletovu (Tvoje zahrady), a jeho nitro je všecko zabráno dumami lásky. Ale otázka: jak miluje tato zvláštní, zdrželivá a ostýchavá duše? ta otázka, která vrátí se nám po prvních několika básních třetí knihy, nedojde ani teď ještě určité odpovědi. Můžeme postihnout jednotlivé stránky básníkova citu, ale jeho podstata zavírá se stále našemu dychtivému zkumu. Kdo je ona Madonna, z níž zrodilo se autorovo spasení? Čím stala se tak drahou jeho duši, že celý svůj další život slučuje nutně s ní? Není mu bytostí, ve kterou nadšeně a horoucně se ponořil, kterou je mu slastí více a více, lépe a lépe poznávati, v níž denně odkrývá nová kouzla a nové vnady; nýbrž světicí vznesenou do nepřístupného výklenku a polozastřenou, od níž line se naň lehké zdání míru a útěchy, k níž vysílá své díky více toužné a prosebné, nežli unesené, své uskrovněné, bázlivé vzdechy a své symbolisované sny, jejíž závoj však neopováží se nikdy podhrnouti, aby se oslunil v plném jejím jasu, aby zhltal opojeným zrakem všecko, co se mu podává, nebo — aby jedním rázem zničil své krásné iluse. V jeho poměru k ní je jistý rys cizoty, mezera, kterou udržuje básníkova bázeň nebo milenčina nepřístupnost, nebo něco utajeného, co je mezi oběma, čeho nechtějí zkoumat a co je sobě oddaluje. Považme, básník napíše na 70 básní vztahujících se k jedné a téže ženě, zove ji svým štěstím a vykoupením, holubicí, lilií, vílou, sestrou, mluví mnohonásobně o těsném spojení jejich duší, — a na konec nemáme ani dost slabého spolehlivého pojmu, jakou to ženu vlastně miluje, jaký to svůj ideál v ní ztělesnil. Může se to zdát malicherností, ale má to zde svůj význam, že ani tělesná podoba milenčina nezmocnila se nikde básníka tak, aby se mu stala živou, nutkavou vidinou, kterou se obírá a kochá: erotický básník, jenž nezachytí nic z vnějšího zjevu své milenky! Pozorujte trochu (ovšem jen v souvislosti s dojmem celé sbírky) básně P r o č j s i z a s l z e l a, S m u t e k t ě p o l í b i l, M á m r á d t v ů j v ý r a z z a m y š l e n ý a p. Duše v nich stojí před duší jako před uzamčenými dveřmi, jejichž klíč není jí dovoleno otočit a v nichž není ani vlídného okénka pootevřeného k nahlédnutí. Smíte jen hádat, co se za nimi děje, ale uvnitř tušíte stále někoho, kdo je pevně drží, aby nepovolily. V básni D u š e ž e n y líčí autor úžas svůj nad milenčiným listem: včera ještě dítě, jeví se mu dnes zralou ženou, prorokyní; včera ještě slabá dívka, kráčí dnes pevně a jistě vědoma si své dráhy. Nedovídáme se, co se s ní stalo, v čem záleží ta změna, jak se dotýká jejich poměru; avšak tolik je nám zřejmo, že básníka neuchvacuje radostí, že o ní mluví tónem zbožňovatele, ne tónem vroucí intimnosti, jíž je každé hnutí spřízněného nitra důkazem lásky a hlubokého souhlasu. Nejvýmluvněji charakterisuje erotický problém p. Rokytův srovnání básní Ó v i ď, t y d u š i m o u m á š r á d a, L á s k a d u š í, N a p e r u t e c h l á s k y, P o j ď, s e s t r o b í l á a j., jež vesměs akcentují výlučně a vznešeně duchovní ráz vespolného citu, s poloreptavou básní A c h, a n o, jež má silný přízvuk propuklé konečně jednou a odhodlaně upřímné nespokojenosti: co je mi platno všechno to platonické blouznění, když nesmím ani aspoň jednou vzplát na jejím rtu, v dlouhém polibku, cítit dvih její hrudi a ramen a objetí duší zpečetit objetím těl! Duševnost jejich svazku není v tom světle svobodným a samodějným výronem jejich bytostí, nýbrž přijatým status quo, ujednanou (ať mlčky, ať výslovně) zásadou, která je mi stále výrazem oné neznámé a záhadné c i t o v é přehrady mezi oběma milenci.*) Kdesi, kde autor popisuje svoje — štěstí, kráčí před ním svatý mír a on se svou dívkou v jeho stopách, „n a r t e c h n e v y ř č e n á s l o v a“. Ano, tak je mnoho nevyřčeného ve vztahu p. Rokytově k ženě jeho snů, jeho nejzajímavější a emočně nejpodstatnější jádro. My, kterým žena vždycky byla více nežli pouze vlídnou, opatrnou a málo otevřenou přítelkyní, tušíme v tom zvláštním stanovisku p. Rokytově zcela neobyčejné a původní rozpoložení duše, v něž dobře nevidíme. A to je, co nám zkracuje plný požitek z jeho poesie.

Mám říci vše? Čím déle prohlížím jednotlivá čísla, tím více se přesvědčuji, že autor takřka sám sobě se vyhýbá, že obklopuje se oparem sladkosnivých poetických vznětů, aby si zakryl pravý stav svého nitra. Mohu jmenovat celou řadu básní (Z a š t ě s t í m, S v í c e, S v ě t l o, S m u t e k, P o l o ž r u k u n a m é č e l o, S t í n, T a k m n o h é c h á p u l í p atd.), jež dokládají, že pod vším tím erotickým rozšuměním tají se hlodavý živel neutuchajícího neklidu a nespokojenosti. Vzpomenu-li trudných a těžkých otázek, jež trýznily básníkovu duši v jeho prvních sbírkách, a mám-li na mysli celou tak divnou tvářnost jeho lásky, nemohu se přemluviti, že by to byla ona známá, všední tíseň a tesknost, jež ozývá se časem pod každým mladým opojením milostným z různých prchavých a bezvýznamných motivů. To přísné a temné oko, které dívá se ustavičně tak zle na básníka z hlubin dálek, ty zvony, jež bijí s věží na poplach proti těžkým mračnům, obrovitý stín, jenž padá přes bílé, květnaté stezky, to vše zahrnuje v sobě víc, nežli nějaké okamžité porušení rovnováhy v orga-

*) Podtrhuji c i t o v é, aby se nesměšovala s onou, jež je naznačena na př. v básních N a š e l á s k a, O d ř í k á n í, S o u m r a k a jež je rázu vnějšího.

nismu tělesném nebo duševním. Docela již, máme-li přijmout do slova ony stíny hříchů a vin, ony blíny, na něž autor několikráte v sebeobžalobě naráží (nejvíce v Mojí modlitbě). Autor z daleka naznačuje, ale to je příliš málo: chtěli bychom celou, určitou a přiléhavou pravdu, neboť právě v tom jen naznačeném vězí ono osobité zabarvení páně Rokytova cítění, jež musilo každého upozornit na se hned v prvních dvou knihách. Kdyby p. Rokyta snažil se vyslovit, přes co přehazuje nyní bělokvětou tkaň svých erotických výlevů, nabyla by jistě jeho lyrika mnohem širšího a mohutnějšího rozpjetí, jak svědčí na př. Mořské oko nebo Nečtete mých veršů, nejcennější snad čísla sbírky, v nichž jeho láska jakoby trnula mrazem čišícím z přízraku smrti.

jv.

Em. ryt. z Čenkova: **Paříž.** Básně 1896—1900. Grosman & Svoboda. Za 1 K.

Pan z Čenkova prožil v Paříži mnoho slzavého a dojatého smutku; „upír tesknoty“ pronásledoval ho až tam, a jen v několika málo vzácných okamžicích podařilo se mu aspoň zdánlivě uniknout jeho — spárům. Buď byl to vzdech daleké vlasti nebo její hrobový van, jež uprostřed největšího ruchu a oslnění pařížského svíraly jeho hruď; buď to byly myšlenky pomíjejícnosti a fatální vratkosti lidských osudů, jež ze všech věcí, zjevů a vzpomínek lokálních mluvily tklivě k jeho české sentimentálnosti; buď konečně popudy náhodné, svědčící svým výsledkem, že je náš měkký básník v najiklé náladě hotov rozplakat se nade vším na světě. Zříceniny starořímské arény či park versailleský, Panthéon či sarkofág Napoleonův v domě Invalidů, chmurné básně Bruantovy či veselé písně Bérangerovy, frygická čapka v museu Carnavaletově či Marseillaisa kdesi zaslechnutá, panorama s voskovými figurami či shon pařížské bursy, sestárlá kokota či historie Marie Antoinetty — všechno, všechno je panu z Čenkova jen podnětem dumných vzdechů a bolného pohnutí. Věru, člověk se snad nad jeho verši maně ptá, stálo-li by za to jet si do Paříže pro tak tísnivé dojmy.

Ale veršovník je ovšem pan z Čenkova znamenitý. Jsem přesvědčen, že dovedl by vzletně zveršovat a zrýmovat celý dějepis Francie od Caesarovy Gallské války až do zavraždění presidenta Carnota. Důkazem je na př. Kronika zámku ve Versaillích; stačí citovat jedinou slohu:

„Jak v Sodomě, i tady vzešel soudu den:
král Ludvík Patnáctý, od mileny opuštěn,
když naplnil již sytě míru hříchů svých,
  tu zmíral odporně, až lid se štítil,
  duch jeho v šílenství se hrozné vznítil,
až skonal za bolestí příšerných.“

Neméně zdatná je jeho obratnost v básnickém vyjadřování procesů a situací psychických, jak dosvědčuje zejména napoleonský cyklus U hrobu císařova. Opisuji slohu z první jeho básně, Žena (Josefina Beauharnaisová):

„A bledý Bonaparte v Italii,
ach, po ní stýskal si, ji bohyní zval svou,
v svém srdci chovat [illegible] zmiji
a lásky portret v medailonu na prsou,
ten byl mu v bouřích [illegible] hvězdou naděje
i amuletem, kterým dobyl trofeje.“

Pružnější, svižnější a efektnější stává se styl našeho poety tam, kde je théma již svým předmětem modernější, jako v četných básních prvního oddílu, Z ulic a zátiší; tak vynikají třeba: Píseň ze čtvrti latinské, Pařížanka, Fantina, Podzim kokoty, Béranger a j. Ve Fantině na př. líčí se horlivá a vznětlivá čtenářka románů Hugových, spůsobem, jejž dává tušiti tato sloha:

. . . Ó nadšení! Leč rázem ples ten mizí
a kalí se jí zraků hlubina,
po tváři stéká slzy rosa ryzí —
tu slzu vyvolala Fantina . . .

jv.

Hudba

Sardouova „Fedora“ — operou!

Vídeňská sezona umělecká ukončena vlašským provedením nové opery Umberta Giordana, Fedory. Nevím ani, smí-li se o umělecké sezoně ve Vídni mluvit: zajisté málokteré říšské město je tak chudé na požitky a události vskutku umělecké jako právě Vídeň. Ovšem, kdo umělecké poměry vídeňské zná a má jistý cit pro ovzduší, ve kterém pravé umění kvete a roste, ten se tomu divnému úkazu, této umělecké impotenci rakouské residence bude málo divit. Dověděl-li se vídeňský svět za poslední sezóny z tohoto města něco z oboru umění, nebylo toho příčinou z pravidla jen umění: divadelní zprávy z Vídně mívaly obyčejně více oprávněnosti v rubrice denních zpráv než v divadelní neb umělecké. Hlučné, ano bouřlivé výstupy v obecenstvu při premiérách „sociálních“ kusů vídeňských Poslední knoflík od J. Gause Ludassyho, a Rodina Vavrochova od Adamusa ve „Volkstheatru“ a zahanbující protest profesorský proti Klimtově obrazu Filosofie byly beztoho jedinými „uměleckými“ zprávami z Vídně. Nebýt těchto zevnějších momentů, uplynula poslední sezona zas tak klidně jak obyčejně, nezanechavši žádné vážnější stopy. Impotence politická, sociální, hospodářská a umělecká je údělem dnešní Vídně. Cokoli vážněji zajímalo, bylo cizí. To cizí bylo letos skorem všechno vlašské. Nejdřív Eleonora Duse, potom Ermeti Novelli a konečně Gemma Bellincioni. Nelze popříti, že tato jména vlašských umělců značí dnes asi vrchol dnešního divadelního umění vůbec.

Paní Bellincioni ještě před několika lety patřila mezi největší a nejkrásnější hlasy. Dnes, kdy její orgán dávno již pozbyl síly a zevnějšího lesku, zůstala přece jen umělkyní prvního řádu. Nejen že zbytky svého kdysi mohutného hlasu mistrovsky ovládá, ale její hra a celé podání úlohy nutí diváka zapomínat na nedostatky hlasové. Bellincioni poznala záhy jako umělkyně veskrze moderní, že

ani sebe krásnější hlas a sebe větší umění herecké dnes již není s to, aby zakrylo úplně vady a nedostatky starého repertoiru operního a záhy se zřekla cestování po světě s Troubadourem, Židovkou, Maškarním plesem atd. Ze starého repertoiru podává dnes jen Traviatu, to asi jen proto, že tato nemožná operní hrdinka dlouho a dojemně umírá. A Gemma Bellincioni je virtuoskou umírání. Myslím, že až jednou známá „neuprosná" se zastaví u jejího lože, že i tu oklame! Jejím živlem je vůbec největší extase, náruživost a rozčilení. Moderní produkce italská jí podává dost materiálu. Jakmile se objevil Mascagni, Leoncavallo a jejich následovníci, paní Bellincioni měla vyhráno a skladatelé také. Jen že se věc brzo obrátila, a ne ve prospěch hudebního umění. Mladí skladatelé italští, jimž zdomácnělá vášeň beztoho je prvním zdrojem umění, zpozorovali brzo, že tato umělkyně znamená pro ně víc než všechno ostatní, a celá řada novoitalských oper není vlastně ničím než rolí pro tuto umělkyni. Co ubohá paní do roka asi podobných „uměleckých" děl dostane k prozkoumání, ví italský bůh sám. Přes Alpy se dostane jistě jen to relativně nejlepší, a máme-li domácí jejich produkci posuzovat dle Giordanovy nejnovější opery, je nám z té vlašské hudby až úzko. Milanský nakladatel Lonzogno (zároveň impresario pí. Bellincioni) tyto momenty brzy vypozoroval a ona i moderní škola italská staly se mu zdrojem velkých příjmů. Dnes vlastně mladí italští skladatelé jsou jen hudebními krejčími pro Bellincioni, u nichž si ona a pan Lonzogno objednávají toilety. Každá nová opera znamená méně nebo více novou hudební toaletu pro tuto zpěvačku. Přirozený následek je jen, že nikdo jiný než zase ona ji na sebe nemůže vzít, nikdo jiný než Bellincioni tyto opery nesmí provádět. Že při tom umění pramálo získá, je smutnou pravdou. Efekt, sensace, toť všechno, toť vůdčí hvězdou pro tyto skladatele.

Z těchto důvodů porozumí každý, jak se mohlo státi, aby rozumný a hudebně cítící člověk sáhl k Sardouově Fedoře. Udělat z ní operu! Tropická vášeň, která touto vylhanou Ruskou po čtyři akty lomcuje, jaká to příležitost pro paní Bellincioni, jaký úspěch pro skladatele, jemuž ona „Fedoru" bude moci stvořit, jaké kasovní raporty pro pana nakladatele — a jak málo zisku pro hudbu a umění! Ale sensace, efekt a hlavně smrt, umírání! A vskutku jen tak se dá nemožný ten experiment vysvětlit. Že Sardouova komedie není dobrým kusem, že její nemožnost a nepřirozenost nebyla s to, aby na dlouhý čas oklamala, to dnes netřeba dokazovat. Na každém divadle objeví se Fedora jen tenkrát, když nějaká heroina si chce zahrát její parádní roli. Ale představte si, že se našel skladatel, který — třeba duchaplné — dialogy Sardouovy, policejní vyšetřování a špehounská překvapení zhudebnil! Pan Umberto Giordano to svedl. Provedl touto komposisí jen důkaz, že nemožná Fedora mluvící je ještě nemožnější, když zpívá. V prvním aktě, který je skoro do slova složen na Sardouův originál, je na jevišti mrtvola, třeba „ve vedlejším pokoji", v prvním pokoji, před obecenstvem, vyslýchá policejní důstojník.

Páně Giordanův orkestr však při tom všem je tak sladký, jeho unisona houslí znějí tak sentimentálně a vášnivě, že by člověk nikdy neuvěřil, že ubohý Vladimír Andrějevič byl přinesen k smrti raněn domů. Kontrast hudby a děje je zde tak mocný, nepřirozenost tohoto zhudebnění tak zjevná, že ani Bellincioni tuto propast nemůže překlenouti.

Z druhého a třetího aktu Sardouova udělal libretista akt jeden. Počíná slavností v salonech Fedořiných. Slavnost ta liší se docela od podobných operních bálů dřívějších časů. Ne že by pan Giordano byl připadl na novou originální a zároveň uměleckou myšlenku. Hned na první pohled zaráží na jevišti klavír. Ale počítáte, že patří k dekoraci. Chyba lávky; jeden z hostů, polský nějaký virtuos, hraje nějaké nocturno, ne aby touto „originální" novotou v opeře pobavil hosty Fedořiny, nýbrž aby nocturnem doprovázel výslech hostitelky s Lorisem Ipanovem. V nejdůležitější skoro scéně celé opery mlčí orkestr! Zpráva, že car byl usmrcen, učiní slavnosti konec, hosté se obřadně poroučejí a odcházejí, světla shasnou až na jednu lampu, na jevišti je ticho a pusto — nejlepší příležitost pro obvyklé intermezzo, od premiéry „Cavallerie" nezbytný příznak každé vlašské opery. Po intermezzu vrací se Ipanov ke schůzce s Fedorou, při svém odchodu má být zajat. Vášnivé milostné duo, které zde následuje, je dobrým číslem — bohužel že jediným z celé opery. Giordano tu podal, co mohl, a z toho jediného čísla odnesete si dojem lítosti, že skladatel této scény se dal a dává veskrze zevnějšími momenty svádět ku plahočení se po křiklavých sensacích, že svůj rozhodně silný, když i ne originální talent utrácí v takových neuměleckých podnicích, jako je Fedora. Třetí akt je až do posledního taktu chatrný, místy směšný. Hraje ve Švýcarsku a všechna sdělení k ději nutná dostávají se na scénu poštou ve psaní. Při tom všem za scénou nějaký pastýř zpívá a hraje na harmoniku (!), a při vší modernosti p. Giordanově, při verismu celé školy, dobrotivý tento pastvec spustí pokaždé, kdy toho nejošumělejší starooperní tradice vyžaduje. Abychom naproti tomu ani na okamžik nezapomínali, že Fedora je dílem moderním, vystupují attaché de Siroeux a hraběnka Olga v cyklistickém kroji, ano i pan Ipanov přichází na jeviště na kole! Kdo si přeje víc? Když hrdinka umírá, — k náladovému zakončení celé zpěvohry spustí zase za scenou pastýřský harmonikář!

Opakuji, kdyby Giordanovu operu neprovozovala pí. Bellincioni s výtečnou společností svou, neitalské obecenstvo muselo by Fedoru zamítat až bouřlivě. Je málo i moderních prací, kde by si skladatel dovolil tolik nedovolených prostředků a prostředečků k docílení banálních efektů jako Giordanova „Fedora". Giordano není bez talentu, je po Puccinim zajisté nejnadanějším členem moderny. — Ve službách pana Sonzogno a divadelní pouti

pí. Bellincioni musí pracovati jen to, co si přejí jeho páni a paní. Poněvadž pan Sonzogno má po Evropě dobré styky, v žurnalistice všech velkých měst mnoho přátel a tudíž reklamy, bude se „Fedora“ asi provozovati také jinak než s pí. Bellincioni a než vlašsky. Pí. Bellincioni je jaksi commis voyageur milánské firmy a vozí zboží na ukázku, vzorky bez ceny. Pan Sonzogno nám svého času do Prahy dovedl vpašovat Medicci od Leoncavalla. Příští operní chef Nár. divadla, Karel Kovařovic, asi také „Fedoru“ dostane do ruky. Nemám strachu, že by ji pustil na jeviště české, přes četné zevnější a lákavé jednotlivosti, které mu pan Sonzogno k vůli pokladně odporučí. I ve Vídni s Bellincionovou byl úspěch opery jen nepatrný. Náležel jen a jen znamenité herečce a bývalé velké pěvkyni. —a—

Ruští pěvci v Praze.

Mluvívá se častěji, že pěvecké dramatické umění naše jest v úpadku. A ne neprávem. Náš dramatický, výkonný zpěv zakládá si na jediné vlastnosti: síle hlasu. Tato jednostrannost pěvců vede k námaze, přesílení a konečnému, předčasnému vysílení hlasu. Křičí se na úkor ostatních požadavků zpěvu: jemnosti, něhy, měkkosti, citu, a hlavně přirozenému, nenucenému tvoření tonu. Pěvci a naši kapelníci svalují rádi vinu na spůsob novodobého skládání v polyfonii a na přílišnou zálibu v orkestrálním koloritu a syté, pestré instrumentaci. Ale jsou to výmluvy nedostatečné. Zvrací je výrok jednoho z našich ruských hostí: „U nás, v Petrohradě, je v orkerstru 120 hudebníků proti Vašim 67, ale celek tak nehlučí, nehlomozí, jako u Vás.“ A skutečně, vinen je hlavně nedostatečný smysl pánů kapelníků pro mírnění příboje zvuků našeho orkestru. —

Takové úvahy vracejí se nám při každém pohostinném vystupování zahraničných umělců. Zavítala jich k nám v posledním desítiletí velmi slušná řada. Kolo srovnal jich výkony s pěvci našimi, shledal na skrovné výjimky (sl. Christmannovy), lehkost, nenucenost jich zpěvu. Je to následek dobré školy. Na Rusi nežádají od hlasu více síly, než jakou dává příroda sama. Nedělají tam, jako v Praze Wallerstein, z rozeného basu za půl roku hrdinného, ovšem jen dočasného tenora.

Paní Gorlenko-Dolina jest umělkyně veliké slávy. Hlas její neohromuje silou, ale je ve všech polohách vyrovnán, kovově zvučný ve výšce jako v hloubce, a prohřát citem. Jako Ratmír — dle výkladu dra P. Durdíka v Nár. Listech zosobněná Francie, po níž touží Elsas-Lotrinsko (Gorislava) — v Ruslanu Glinkově zpívala velikou altovou arii B-dur (I žar i znoj) s citovým a náladovým kouzlem, družíc se k nedostižnému výkonu paní Svjatlovské. Paní Dolina nedala si také — k nemalému vděku posluchačů — ujíti něžnou romanci „Ona mně žizň, ona mně radost“, Des-dur, v dějství posledním, u nás obyčejně vynechávanou. Za to valčík „Čudnyj son“ každý vážnější hudebník rád by oželel. Paní Dolina spokojila se také menší rolí Olgy v Oněginu. Zpěvem a realistickou hrou byl to výkon znamenitý (zvýšený krásně zpívanou češtinou ve veliké arii prvého dějství).

Paní Budkěvičová jako Ludmila v Ruslanu a Taťjána v Oněginu pro silné nachlazení nemohla Praze umění své ukázat v celém lesku. Hlas její, jasný ve výškách, byl zastřen v polohách nižších. Herecky měla ovšem těžké postavení vedle svěžích upomínek na paní Muromcevu a naši paní Försterovou, jejíž Taťjána ideálu Puškinovu je snad nejbližší.

Pan Čuprinnikov nemá hlas veliký, ale prohloubí každou zpěvnou frási do nejjemnějších podrobností. Zazpíval nezkráceného Bojána v Ruslanu bohatýrsky. A jako Lenský v Oněginu promyšlenou hrou v choulostivé sceně, kde Oněgina vyzývá k souboji, stupňoval ukvapenost a žárlivost nakvašeného studenta k výkonu plnému pravdy a přesvědčivosti. Podle jeho podání výzva k souboji nemůže zdáti se nikomu nepřirozenou bouří ve sklenici vody, divadelní, neživotní.

Pan Serebrjakóv na troskách svého hlasu stojí jako umělec na značné výši hudebním pojímáním a cítěním. Ruslan nesvědčí jeho basu svojí barytonovou výškou, ale za to jako kníže Gremin zpíval známou arii o lásce s uměním vzácným. U nás dáván Oněgin přes šedesátkrát. Je to však pro české umělce při zvučnějších jejich hlasech smutné, řeknu-li, že slyšeli jsme Gremina zpívati česky vlastně poprvé od Rusa, bez textové knížky, u nás nezbytné.

Největší však úspěch odnáší si z Prahy pan Smírnov. Žel, představil se jen v Oněginu. Krasavec pro divadlo a malíře stvořený s krásným, lahodným baritonem. Pan Smírnov jako bývalý důstojník tělesné stráže carské zdomácněl ve světě dvorních parket. Svému hrdinovi dal nezbytnou dvorní uhlazenost v obcování. Nenaparuje se, netočí a neházi stolicemi, neklade na ně nohy, neodchází, když mu kníže Gremin vysvětluje důvody své ženitby s Taťjánou.

Kroužek ruských hostí, kteří týden dleli v Praze, utvrdil českou hudební obec v poznání, o němž jsem mluvil na počátku. Nejsou všichni ti Rusové předními silami petrohradské dvorní scény, ba mnozí z nich jsou až v řadě třetí. Srovnávat je s našimi domácími umělci ve schopnostech a vrozených prostředcích, nedopadlo by pro naše umělce nevýhodně. Ale čím všichni snad hosté vynikali nad naše umělce, je porozumění, jemnocit, snaha přispůsobiti se celku a hlavně přísná, umělecká kázeň. Vnikne toto poznání i mezi naše dramatické pěvce? *K—ý.*

Divadlo.

Národní divadlo.

Jako to listí.

V Giacosově dramatě je zajímavá postava: mladý Tommi Rosani. Vychován jsa v bohatství

a přepychu, nejen navykl rozmařilému, zahálčivému životu, ale našel si i filosofickou formuli pro něj. Pokládá se za vypjatého representanta raçy, jehož úkolem životním jest rafinovati v sobě a na sobě nejvyšší výhonky pseudoaristokratické, luxuriosní kultury; říká tomu život krásy. Shlíží s opovržením na každého, kdo pracuje, a s hnusem na každou práci. Podařený ráz lawn-tennisový nebo šťastný obrat karetní zdají se mu vrcholem lidské hodnoty. Třeba vzpomenout jen na některé hrdiny románů d'Annunziových, aby bylo jasno, jaký druh lidí měl Giacosa na mysli. Autor položil si otázku, jakým způsobem nesl by takový člověk důsledky náhlého zchudnutí, jež zbavuje ho hmotných prostředků, předpokládaných jeho pojetím života. A učinil dramatický experiment, který je zároveň odpovědí. Tomášův otec, muž poctivý a nejvýš přičinlivý, přijde na mizinu. Tommi má se odhodlat k nějakému výdělkovému zaměstnání. Pokouší se, ale nevytrvá. Svůdnost lesklého povalečného a zhýralého hejskovství má ho tak v moci, že Tommi volí raději skvělou neřest a hanbu, nežli čestně zasloužěnou výživu: stane se manželem nevěstky-milionářky. Důležitý je moment, kde odůvodňuje svůj krok: „Byl jsem prvého dne v kanceláři," vypravuje (cituji jen smyslem), „chef provedl mne po závodě — velkolepý! Pak napsal jsem asi tři listy a byl jsem pro ten den hotov. Nepocítil jsem žádné nechuti ani únavy, ale — druhého dne jsem tam již nešel." — „Nic tě nezaujalo," přidává sestra jeho Irena. „Ne — n e m á m v ů l e ch t í t."

Giacosův Tommi je krutou kritikou dnešních dekadentů (jež svým rázem připomíná Daudetovu v Petite paroisse): v jeho očích jsou mravní zchátralci schopní vší možné špatnosti.

Tommi má v dramatě dvojenku, Rosaniho druhou manželku Julii. Jen že zde jsou rysy, jimiž ji autor líčí, málo význačné, skrovné a všední: je to obyčejná marnivá koketa, která zabřídá v cizoložné záletnictví. Proti nim oběma stojí filosofický strýc Massimo Rosani, citově Tomášova sestra Nenelle (Irena). Massimo je autorův kazatel, který běžnými a ne zrovna jadrnými frázemi hlásá theorii práce a energie. Nenelle je jemná, citlivá a ušlechtilá bytost, jež bolestně trpí postupujícím morálním úpadkem bratrovým i macešiným a jež posléze vidouc, že slabošství otcovo nezabrání Tomášově ponižujícímu sňatku, pojme úmysl sebevražedný. Vrznutí dveří překazí její pošetilý záměr, a ježto Massimo prochází se právě v měsíčním svitu pod okny, není žádné závady, proč by ho Nenelle nezavolala a neukončila řadu vzrušujících scén náležitou vyhlídkou sňatku. Kdybychom chtěli analysovati způsob, jak autor v drobných domácích výjevech usiluje rozvinout celý vývoj rostoucí zkázy, shledali bychom jej málo průkazný a důrazný.

Pan Vojan podal Tommiho výstižně: zejména momenty cítěné ničemnosti byly případně zachyceny až do jistého mrazivě siného přísvitu tváře a celé postavy. Jenom Tommiho kult krásy byl by mohl snad v gestech, ve vystupování a v podrobnostech toilety více vyniknout. Velmi překvapila pí. Laudová svým výkonem v roli Juliině. Sehrála ji živě, efektně, s mnohými šťastnými detaily v pohybech obličeje, v záchvěvech těla a v odstínění dialogu (scéna, kde pokořuje Nenellu ve třetím aktu); ovšem byl bych přál Julii přece trochu více distinguovanosti. Paní Kvapilová vytvořila v poslední době tolik skvostných postav, že můžeme si dovolit říci o ní jednou opak: její Irena byla možná herecky brilantní, ale hloubkou pochopení byla daleko za mou představou. Irenina láska k Tommimu, jež tvoří tak podstatný a mocný prvek jejího cítění, byla by měla svítit a proudit z každého pohledu, z každého doteku a zavadění: Tommi vejde, a Nenelle zazáří; Tommi promluví, a Nenelle hltá každé slovo, Nenelle visí na každém jeho pohybu, Nenelle čte s jeho tváře; Tommi padá, a Nenelle šílí, šílí. Ponenáhlé klesání domu mělo ji přivést ve stav nervosního rozechvění, z něhož vidí jediný východ, smrt. Jedním slovem: odůvodnit těžké rozhodnutí Irenino, v tom bych byl hledal uměleckou ctižádost pí. Kvapilové. Neučinila nic méně nežli to. Kázaní Massimova bych si byl myslil sebevědomější, klidnější, tišší, vroucnější a důstojnější. *hk.*

— — —

Výtvarné umění.

Výstava v Rudolfině.

I.

Nemůžeme si činit naprosto žádných ilusí, že bychom našli v letošní výstavě obraz současného malířství, ještě méně pak obraz výtvarného umění českého. Výstava obeslána jest čistě náhodně z ciziny. Vystavují lidé, od nichž kdysi se zde koupil obraz, a letos nezaletěl sem ani jeden z mistrů mohutných křídel, tak jako loni W. Crane, Segantini. Ani nevystavuje Klinger, který mohl poslat prostě otisky svých prací leptaných. Tím méně zastoupeno jest uznané umění české. Ptáte se jedním dechem, kde je Schwaiger, Jenewein, Hynais, Slavíček, Mucha, Úprka, Šikanedr, Orlík, Hergesell? Mají své práce viset a ležet v atelierech? Chystají snad pro příští rok výstavu českého umění, ve které by ukázali stav tohoto na počátku nového století? Či je jim nepohodlné prostředí, kde visí ještě starý Javůrek, kde paraduje Brožík?

Nicméně výstava přinesla přec jen potravu pro duše, které hledají osvěžení v listech umění. Zejména krajina, která jako obyčejně stojí nejvýše, jest na výstavě bohatě zastoupena od uhlazených, vymydlených krajin staré školy až k nejsmělejším, nejbarvitějším snům impresionistů. Starou školu representuje K. L i e b s c h e r. Má tam dvě krajiny, z nichž zvláště Motiv z okolí Něm. Brodu jest nepravdivý a nemožný. Jeho krajina jest bezvýrazná, nic k vám nemluví a není ani pečlivým kopírováním přírody. Tutéž uhlazenost shledáte na obrázku V. Zahradníka Pachovské údolí, které také se zdá umyté. K této staré škole patří také V. J a n s a, třebas na obraze Topoly snaží se modernisovat.

Snaží se sice, ale topoly dopadly težce. Na druhém obraze — Pastvě podzimní — je však starý Jansa v tónech stlumených, malující pod vrbami suchou podzimní trávu.

Mezi krajináře zabloudil tentokráte také Václ. Brožík, „všestranný umělec“. Maluje západ slunce v Bretoňsku velmi banálně jako všechno, ale přec je vidět z obrazu, že viděl francouzské mistry. On je eklektikem, aspoň znázorňují to nejlépe jeho vystavené čtyry obrazy: Genre, krajina, portrét a zátiší. Kde je malována krajina, tu je způsob jejího podání všude jiný.

Nad vrstevníky českými obrovitě vyniká Prales šumavský Julia Mařáka, ponořený do ranních mlh, lípnoucích se na stařecké smrky a plížících se strženými stromy, jež v temnotách vystupují jako hrozivé podoby. Mařákem, ač sám romantik, počíná se u nás nová krajinářská škola. Moderní a přece ne secesionistická, jichž obou Mařák ostatně byl zosobněným nepřítelem. Jeho žáci jsou mladé duše, vidící přírodu barvitou a více méně veselou.

Alois Kalvoda je žákem Mařákovým a z žáků jeho, možno-li podle obrazu o povaze soudit, povahou mu nejbližším, třebas žák nemaluje jako mistr a třebas mistr za života dlouho se s žákem nemohl smířit. Kalvodovi připadlo z mladých letos vynikající místo na výstavě rudolfinské. Vystavuje rozměrnou krajinu čerstvě naskiznutou, Duby u Lochovic. Dech jarního zavlhlého odpoledne vane celou studií: mladá šťavnatá tráva nesměle se vrací k životu a přes vodu líně se ploužící sváží se divákův zrak na řadu mohutných zatmělých dubů. Mladý umělec prozrazuje tu ruku odvážnou a štětec volnější než na Motivu ze Slovácka, který sice vyjadřuje pocit radosti a dýše letním vzduchem, ale jest až příliš propracován. Na prvním obraze zelené křoví u potoka, naznačené několika smělými tahy zeleni a hnědi jsou charakteristickou značkou jeho tvorby.

Bude snad divno, že jsem na prvním místě nejmenoval A. Hudečka, jenž dobyl tolik pozornosti českým krajinářům ve Vídni v trojici se Slavíčkem a Tomcem. Ale Hudečkovi nezbylo pro Prahu takových prací, jaké poslal do Vídně. Podzimní nálada zasluhuje ovšem uznání, jest jednotná ve výrazu odumírající přírody v měkké cestě i na březích. Jenže identičnost nálady této s dřívějšími způsoby řešení příliš se nám vtírá do paměti. Rozhodně však pokládám za pochybenu vodu na druhém obraze (Z jara), kde důsledně svoji vadu při odrazu ve vodě znova opakuje. Jinak Jaro i Leto jsou pravé symfonie barev.

S Hudečkem stejnou zálibu pro syté barvy, charakterisující přesnou dobu roční, má J. Tomec (Z české vesnice) a neznámý z výstav dosud Jan Honsa. Nejšťastněji zachytil podzim (Choceňský sad). Pomáhá si po způsobu všech mladších modří, kterou tak rádi naznačují vzduch mezi křovinami, mlhavé temno, které musí v podzimu také jásat barvami jako žluté listí. Jeho další dva obrazy ukazují, že má smysl pro zeleň, kterou na obraze V letě hýří a kterou v Náladě zakrývá stíny a zase rozžhavuje do žluta paprsky slunečními.

Odchovance Mařákovy poznáváme ještě v Lolkovi a Havelkovi. O kolik svobodněji na př. Lolek počíná si proti starší škole, třebas trochu naivně maluje vlny Punkvy a třebas dosti namahavě tečkuje podzim říjnový! Roman Havelka dociluje pravdy v podzimu U hájovny a také druhý obraz Silnicí k Jihlavě prozrazuje volný štětec, jenž dovede barvy náležitě spojit.

Ovšem k Mařákovým dětem hlásí se také Jaroslav Panuška, jenž vystavuje bohatě vyjádřený rybník. Ale on ze své povahy přidává krajině baladický tón. Jistě v křovinách jeho rybníka schovávají se zelenooké můry a příšery, které za noci rozrušují ten kout zrovna tak jako duši spícího ubožáka, jehož těžký sen podal nám na druhém svém obraze. Panuška jako krajinář málem by nebyl obecenstvu našemu znám a je to škoda pro umělce i pro nás. Právě pro ten jeho vlastní baladický, pohádkový nádech, jejž mimoděk vtiskuje často krajinám, jež — mimo výstavy ovšem — od něho znám.

I Březina dostavil se na výstavu s Podzimem. Lze vůbec pozorovat u našich mladých zálibu v podzimu. Snad proto, že jim poskytuje příležitost udati hojně barev. Vmáčkne se na paletu hněď, žluť, modř, tečkuje se s nimi plátno od shora dolů, zdola nahoru, a podzim je hotov. Ale každý není Slavíčkem. Březina docílil aspoň ve svém lese náležité hloubky.

Lad. Kuba v Mnichově žijící snaží se svůj akvarel prolnout těžkými barvami krajinářů nizozemských.

B. Knüpfer vystavuje opět jednu Reverii, tentokrát ztemnělou mlhami. Řadu mladších a nejmladších jmén ponechávám si k výstavě příští. Nejsem s úsudkem hotov na základě prvních prací jejich. Jen bych poznamenal, že moderní technikou vládne pan S. Stretti a J. Jakesch; první velmi šťastně leptá jemné nálady (hlavně Hradčany jsou působivé), Jakesch poněkud slaběji ryl Malou Stranu. Na shledanou!

II.

Malba figuralistická je na pražské výstavě mnohem chudší než krajina. Podáním i námětem. V ní zaujímá přední místo podobizna. Z našich i cizích malířů palma náleží Maxovi Švabinskému. Jeho pérokresby jsou pravým osvěžením v záplavě různých technik nehotových a naivních. Zvláště delikátně modeluje hlavu J. Zeyera, jakoby ji ryl některý jemný francouzský mistr. Item hlavu Sv. Čecha (litografie). I druhé dvě studie, stařec na břehu moře a žena v genru japonském, jsou dalším důkazem jeho obsáhlého umění plného síly a niternosti. Stařec je zadumán s obličejem soustředěným, pohled ženy dýše oddaností a je to táž podoba, která tak často se v jeho díle objevuje a provedena jest pak na podobizně: „Dáma v brokátu“ olejem, s dokonalou elegancí ženy a

s výrazem důvěřivosti. Od plné, syté zeleni pozadí odráží se nádherná hra brokátu, jemnými měkkými krajkami dekorovaného, který zahaluje tělo dýšící, plné oduševnělého života, podané zde mistrovskou směsí barev, rýsujících tvář bohatou krásou, z níž hledí na vás velké, věrné oči.

A když jsme už při Švabinského podobiznách, vezměme ho celého. Jednou z nejzajímavějších (i největších) věcí výstavy je barevný obraz jeho Chudý kraj. Mimoděk se před obrazem zastavíš. Neobyčejně jásavý tón obrazu chytá divákův zrak, překvapující je ta komposice s dívčí postavou uprostřed krajiny, všecko jaksi neobvyklé a přece prudce vysloveno volá z obrazu. Co je to? Ne, chudý kraj to není, obraz povídá mnohem víc: vystihuje takový okamžik, jakoby čistá krajina, prostá všech vášní, prostá všeho světského a hrubého, vydychla. Je klid v ní a ticho, nebeský zákmit, vytržení mysli z pozemského rmutu. Oči panenské dívky noří se do té krajiny, utkvěly v dálném obzoru. A ty nevinné oči, ta ode všeho pozemského očištěná postava dívčí, chudá a přec povznášející, tlumočí ten okamžik přírody. Že Švabinský je mistrem pérokresby, to je věcí známou — i pérokresba krajiny v bouři, vystavená v Rudolfině, to potvrzuje; — jak znamenitým však je koloristou, to teprve ukazuje náš obraz. Jediné, co zatím vadí obrazu, je zlozvuk komposiční. Umístění nádherné dívčí postavy v krajině neuspokojuje, rovněž těžké linie mraků i postavení břízky.

Pravé umění portrétní prozrazuje také Fr. Šimon. Jeho podobizna sekretáře umělecké akademie je skutečně živá. A Wiesner není šťasten v podobizně paní, jeho kolorit jest směsí barev přímo exotických, kterých naprosto není potřebí k vyjádření tváře obyčejné. Mnichovský Ondrúšek vystavuje portrét malíře, který prozrazuje, že umělec žije pod Lenbachovým křídlem; výraz očí, osvětlené čelo značně pomohly k plnému, zkoumajícímu pohledu portrétu. J. Vochoč portretuje se zdarem zosobněné stáří v stoleté ženě a Sávu Chilandarce, v barvách lehce načrtaných, leč přec sdostatek výrazných. R. Pollak vystavuje „Miss Mand“, květ vykvetlý ve zdech velkoměsta a podobiznu hocha s technikou značně už modernisující a se snahou zjednodušení barev, s nimiž opravdu mnohý neví si na tváři portretu rady. Tak A. Jakesch narýsoval až hrubě fysiognomie svých tří portretů, docházejících platnosti teprve z větší dálky.

Genre vede pan Brožík scénou z bretoňského lesa, podobnou scéně lonské, za tento les však nestyděl by se žádný diletant. Druhý jeho genre historický: Z doby renaisance spodobňuje voskový portrét, jednu ze řady jeho mrtvých hlav, z nichž komponuje svá velká plátna, více méně efektní. Jedno z těchto dělá nám právě nevelkou čest v pařížském saloně; je znova důkazem naší naivnosti před cizinou. Pan Skramlík maluje suše veselé scény zbrojnošské ve slohu starých nizozemských mistrů, pan Ženíšek: Posla z jara, dívku vyumělkovanou, V. Nový prostou idylu dětí. Procítěnější jsou obrazy p. Špillara, bohaté v barvách pošumavského venkova: Na bělidle žena s konví hledící na vás slunečními paprsky. V neděli: venkované jdoucí do kostela. Na první obraz je vržen stín na profil obrazu, což naši malíři velmi rádi činí, tak pan Šimon ve svém: Bosenském pasáku. Ten je pohroužen cele v modravých mlhách sklánějícího se dne.

A. Wiesner ve svém triptychu snaží se podati několik scén ze života horníků: ač dobře malováno, v barvě je přepjaté i mandlový kolorit je dosti nudný.

*

Nejchudší z výstavy je plastika. V ní vévodí sousoší A. Poppa: Pokrok a síla svou koncepcí. Postava s vzdviženou pochodní řítí se ku předu provázena jsouc mocným lvem, pravým to „chrupem na čtyřech nohách“. Svalstvo figury napjato jest snahou ku předu a mohutný lev pohání svojí tlapou kouli, symbol země. J. Mařatka modeluje dva tahače ledu, prací sehnuté, stejně svalově ustrojené — vše naturalisticky. Č. Vosmík modeluje poněkud dlouhého Krista v hrubé říze na poušti v nábožném roztoužení jdoucího. Lepší je jeho madona spící pod loubím. K. Kocián vystavil výrazné poprsí malíře, méně však šťastnou Šárku. B. Vlček vystavil něco z řady šťastně modelovaných chodských typů (Děvče a Žnečku), škoda však, že zahalil je nátěrem bronzu, jeho modelaci naprosto rušícího.

*

Do přízemku poslal před ukončením výstavy F. Uhde 22 čísel. Podpisuji úsudek České Stráže: To není pravý Uhde, jenž býval miláčkem našim —: „toť už přebraný, schablý Uhde, jednak obírající se thematy biblickými (mnohem mdleji než bývaly první jeho obrazy z let 1848—88), jednak Uhde portretista. Velké jeho sceny trpí jakousi studenou oranžovaností, která se nemůže skoncentrovat ve vřelé, životem a krví kypící ohnisko zájmu; a přes jeho podobizny dávno už přešel vývoj umění portretového, jmenovitě anglického. Překvapující svou duševní prázdnotou je na př. vlastní podobizna Uhdeova — našel malíř sám v sobě nějakou duši? Několik hlav je tu výborných, na obraze, kde Kristus v lodičce učí rybáře, a na obraze, kde žoldnéři římští hrajou v kostky o roucho Kristovo“. — —

Beseda.

Z malého přírodopisu Prokopa Řeřichy.

Miliusové.

Vidíte, jak se mu tváře svítí, jak mu očka hrají, jak se kloní a jak hlavu k levému rameni klade? Vidíte, jak si mne ruce, jak je přes tu chvíli sepne a jak se na ně dívá, jako by si nehty prohlížel? Vidíte, jak klopí oči a jak kvapně přisvědčuje, když mu něco povídáte? Vidíte, jak se mu tvář změnila, jakoby v ní světlo shasil, když

nem pozorován? Nuže tedy [illegible] je milius.

Povadil se právě doma se ženou, nabil dětem, práskl dveřmi a sletěl se se schodu, jako by ho vystřelil — — Vrazil do vás u vchodu, ale již se usmívá, na rameno vám poklepává, ptá na jemnostpaničku, na milé dětičky, chválí vám nový kabát, libuje si, jak dobře vypadáte, tiskne vám ruku! Na shledanou! Pá! Zdravíčko! — Milius.

Milius šel kolem poštovní schránky. Ohlédl se opatrně a zastrčil do otvoru lístek. Spokojeně si zamnul ruce. V lístku — rozumí se, že podepsaném toliko slovy: „váš upřímný přítel" nebo podobně, píše své sousedce, že muž její jest největší darebák pod sluncem, že udržuje dva nedovolené poměry najednou, že by nejlépe udělala, kdyby se s ním dala rozvést . . . Nemůže se už dočkat večera. Je pozván k sousedovi na večeři. Uvidí za tepla dojem, jaký listem způsobil, zahraje si znamenitě v roli smiřovatele. Oba mu budou vřele tisknout ruce, budou mu děkovat pohledy plnými srdečnosti. Bude mezi nimi celý večer sedět jako na peří. Milius.

Miliusa naleznete všude: v obecním zastupitelstvu, ve správní radě, na faře i na hejtmanství, na katedře i v parlamentu.

Pan rada Hanzlíček je milius. Svými úsměvy se protloukl osmi třídami venkovského gymnasia, sladkými pohledy a mírným přisvědčováním dokázal své rodičce, že by jednal vlastně proti chudým bližním, kdyby dostudoval a kdyby některému z nich místo zasedl, domnul se k předsednictví ve spolku mládenců a časem k starostenství „Sokola". Když přišla oposice do mody, dělal oposici v rodišti, ovšem jakožto — milius. — „Pro dobrou věc" pak podal protivníkům ruku k smíru a stal se radou! — Milius. Obskakuje starostu, chválí jeho vzezření — nu a když je třeba, nabídne mu portmoné nebo podepíše blanket směnečný. Vsaďte se, že bude purkmistrem pan . . . milius!

Pan Zbožský byl také milius. Kdykoli jste ho viděli v hospodě — spal. Kdykoli jste ho viděli v obecním zastupitelstvu — spal. Avšak kdykoli jste chtěli, zvěděli jste od něho do podrobna všecko, co kde povídali. Zamžoural očima, zakoktal prvních několik slov a za chvilku povídal, jako když voda teče, co kde zaslechl a co vás mohlo zajímat. „Jen nic se židy!" říkal kolegovi svému, panu Palci, který slynul pověstí nesmiřitelného antisemity. A když potkal pana Mauthnera, šeptával: Ihr ärgster Feind je pan Palec. Neříkejte, kdo vám to řekl, ale pan Palec prosadil včera v zastupitelstvu, aby vám k rozšíření továrny obec pole neprodala. — Milius.

A až budou obecní volby, bude radním zas, jakkoliv se o něm ví, že obcí placení dělníci mu sekali a sušili seno, že obecním kamenim obecní dlaždiči polní cestu mu dláždili. Ustoupí sice při volbě ve sboru třetím i v druhém — pro „dobrou věc", ale jistě zvolen bude ve sboru prvním — milius.

Miliusem je pan poslanec Dvorecký. Zkoušky za něho dělaly zkroušené pohledy, jimiž provázel malé výsledky své veliké píle. Vyusmíval si hezkou ženu a ještě hezčí věno, dohladil se starostenství ve spolcích i při obecní správě, a konečně i mandátu. Slibuje sedlákům lacinou dobytčí sůl, malé daně, velké náhrady při živelních pohromách. Dobývá ve Vídni trafiky a koncese hospodské, chodí s deputacemi ze svého volebního okresu k ministrům a k sekčním chefům i k Ronachrovi. Ať zas přijde třeba rok 1889, ať přijde zas rok 1891 — mandát zcela jistě bude míti zas pan — Milius.

Milius jakživ říká jen o málo, ale chce mnoho. Milius je „dobrák", ale falešný „dobrák". Dobrák, který blýská, že maně ho shrábnete a vydáte za „dvacetník".

Miliusů je nejvíc tam, kde bývala nejhorší robota a nejkrutější Francové.

Drobnosti.

Dra J. Kaizla **Finanční věda** vyšla v těchto dnech německy u Manze ve Vídni. Přeložil ji dr. Alois Körner, docent a ministerský sekretář.

Čeští malíři Ant. Hudeček a Ant. Slavíček navrženi jsou za dopisující členy vídeňské Künstlergenossenschaft.

Prof. dr. Ed. Albert doplnil své překlady z Erbenovy Kytice vydané v Poesie aus Böhmen dílem sám, dílem přispěním slečny Marie Kwaysserové a vydal nyní celou Kytici po německu v úhledném svazku (Der Blumenstrauss u Alf. Höldera za K 2·40). Překlady jsou vesměs zdařilé.

Nakladatelství V. Havlíčka v Praze nám [illegible] překládá pan J. Váňa a v sešitech vydávati jej bude pan V. Havlíček.

C. k. rakouské státní dráhy.

VÝTAH Z JÍZDNÍHO ŘÁDU

platného od I. května 1900.

Odjezd z Prahy (nádraží cís. Frant. Jos.).

a) Směrem k Táboru.

6·20 ráno (osob. vlak č. 216) do Čes. Budějovic, Vlašimi, Sedlčan, Jihlavy, Želnavy.
7·20 ráno (rychlovl. č. 204) do Vídně, Čes. Budějovic, Lince, Gmundenu, Išlu, Solnohradu přij. v 6·27 več.)
9·05 dop. (osobní vlak č. 224) do Benešova.
10·00 dop. (osob. vlak č. 214) do Vídně, Jílového, Písku, Jihlavy (přes Veselí-Mezimostí).
1·35 odp. (rychlovl. č. 200) do Vídně, Čes. Budějovic, Lince, Solnohradu, Inšpruku, Lublaně, Benátek, Říma
2·00 odp. (osob. vlak č. 220) do Vídně, Čes. Budějovic, Kájova, Jihlavy, Písku.
4·28 odp. (osob. vlak č. 226) do Tábora, Jihlavy, Sedlčan, Vlašimi.
7·20 večer (osobní vlak č. 222) do Benešova.
9·30 večer (osob. vlak č. 212) do Vídně (z Gmuntu též rychl.), Lince, Gmundenu, Išlu, Solnohradu, Běláku, Lublaně, Pontafelu.

Směrem k Plzni.

6·30 ráno (osob. vlak č. 311) do Plzně, Brodu n. L., Řezna, Mnichova, Norimberka, Klatov, Eisenšteinu, Chebu, Radnic, Mirošova, Protivína, Rakovníka.
8·25 ráno (rychl. č. 301) do Plzně, Brodu n. L., Řezna, Mnichova, Norimberka, Stuttgartu, Eisenšteinu, Chebu, Marianských Lázní.
10·18 dop. (osob. vlak č. 321) do Plzně, Domažlic, Mar. Lázní, Chebu, Příbrami, Mirošova.
1·42 odp. (osob. vlak č. 313) do Plzně, Brodu n. L., Klatov, Eisenšteinu, Marianských Lázní, Chebu, Radnic, Rakovníka.
3·05 odp. (osob. vlak č. 323) do Protivína.
4·40 odp. (osob. vlak č. 319) do Plzně, Horažďovic, Marianských Lázní, Chebu.
6·36 večer (osob. vlak č. 325) do Příbrami.
8·09 več. (osob. č. 317) do Plzně, Brodu n. L., Řezna, Mnichova, Norimberka, Stuttgartu, Eisenšteinu, Chebu, Rakovníka.

Směrem k Mostu.

7·12 ráno (osob. č. 811) do Moldavy, Freibecku, Saské Kamenice, Duchcova, Postoloprt
11·30 odp. (osob. vlak č. 827) do Loun; jezdí teprve od 1. června.
3·50 odpol. (osob. vlak č. 819) do Moldavy, Duchcova, Freibergu, Saské Kamenice, Postoloprt.
6·27 večer (osob vlak č. 813) do Louky, Horního Litvínova, Duchcova.

Směrem k Dobříši.

6·34 ráno (smíš. vlak č. 1752) do Dobříše a Jílového.
9·13 dop. (smíš. vlak č. 1760) do Modřan od 1. června.
2·23 odpol. (smíš. vlak č. 1754) od 1. do 15. května jen v neděli a ve svátek do Krče: od 15. května denně do Krče; od 1. června denně do Modřan.
4·36 odpol. (smíš. vlak č. 1756) do Dobříše a Jílového.
6·45 večer (smíš. vlak č. 1758) do Modřan (od 1. června do 8. září v neděli a ve svatek do Vraného).

Mimo tyto denně jezdící vlaky jezdí ještě v neděli a ve svátek:

Odjezd z Prahy (nádr. cís. Fr. Jos.).

6·40 ráno (os. vlak č. 311a) do Zdic, Rakovníka, Protivína.
10·30 v noci (os. vlak č. 829) do Slaného od 1. června.

Odjezd ze Smíchova.

1·50 odpol. (osob. vlak č. 313a) do Berouna.

Příjezd do Prahy (nádraží cís. Frant. Jos.).

a) Směrem od Tábora.

1·34 ráno (smíš. vlak č. 253) z Veselí-Mezimostí
7·00 ráno (osob. vlak č. 211) z Vídně (do Gmuntu též rychl.), Pontaflu, Lublaně, Inšpruku, Solnohradu, Išlu, Gmundenu, Lince, Želnavy, Jihlavy, Sedlčan, Vlašimi.
7·32 ráno (osobní vlak č. 221) z Benešova.
10·55 dop. (os. vl. 215) z Gmuntu, Budějovic, Jihlavy, Písku.
2·40 odp. (osob. vlak č. 223) z Benešova do Jílového.
2·48 odp. (rychl. vlak č. 203) z Vídně, Lince, Gmundenu, Solnohradu, Inšpruku, Lublaně, Benátek, Říma, Jihlavy (přes Veselí, Mezimostí a Tábor).
5·55 odpol. (osob. vlak č. 213) z Vídně, Lince, Gmundenu, Solnohradu, Inšpruku, Lublaně, Benátek, Říma, Jihlavy, Sedlčan, Vlašimi.
8·08 večer (osobní vlak č. 227) z Benešova.
9·29 večer (rychlovl. č. 205) z Vídně, Solnohradu Išlu, Gmundenu, Kájova, Jihlavy, Písku
11·10 v noci (osob. vlak č. 217) z Vídně, Solnohradu, Išlu, Gmundenu, Kájova, Jihlavy, Písku, Jílového (v neděli a svátky od 1. června též z Vlašimi).

Směrem od Plzně.

7·10 ráno (osob. vl. č. 312) z Plzně, Brodu n. L, Stuttgartu, Norimberka, Mnichova, Řezna, Eisenšteinu, Chebu.
8·24 ráno (osob. vlak č. 322) z Protivína, Rakovníka.
11·07 dop. (osob. vlak č. 320) z Plzně, Domažlic, Horažďovic, Radnic, Chebu, Marianských Lázní.
1·30 odp. (osobní vlak č. 324) z Protivína.
1·59 odp. (osob. vlak č. 314) z Plzně, Brodu n. L., Klatov, Eisenšteinu, Chebu, Radnic, Mirošova.
6·10 večer (osob. vlak č. 326) z Plzně, Chebu, Mirošova, Příbrami, Rakovníka, Marianských Lázní.
8·00 večer (rychlovl. č. 302) z Plzně, Brodu n. L., Stuttgartu, Norimberka, Mnichova, Řezna, Eisenšteinu, Marianských Lázní, Chebu.
9·50 večer (osob. vlak č. 316) z Plzně, Brodu n. L., Norimberka, Mnichova, Řezna, Klatov, Eisenšteinu, Chebu, Radnic, Protivína, Rakovníka.

Směrem od Mostu.

7·10 ráno (os. vlak č. 824) ze Slaného, od 1. června z Loun.
9·55 dopol. (osob. vlak č. 814) z Louky-Horního Litvínova, Duchcova, Postoloprt.
1·21 odp. (osob. vlak č. 820) z Moldavy, Saské Kamenice, Freiberku, Duchcova.
7·15 večer (osob. vlak č. 812) z Moldavy, Saské Kamenice, Freiberku, Duchcova, Postoloprt.

Směrem od Dobříše.

7·40 ráno (smíš. vlak č. 1751) z Dobříše a Jílového.
1·12 odp. (smíš vlak č. 1753) z Modřan (jezdí teprve od 1. června).
6·26 večer (smíš vlak č. 1757) z Dobříše a Jílového.
7·47 večer (smíš. vlak č. 1755) od 1. do 15. května jen v neděli a ve svátek z Krče, od 15. května denně z Krče, od 1. června denně z Modřan.
10·00 večer (smíš. vlak č. 1759) jen v neděli a ve svátek od 1. června do 8. září z Vraného.

Příjezd do Prahy (nádr. cís. Fr. Jos.).

6·18 večer (osob. vlak č. 225) z Benešova a Vlašimi.
8·50 večer (osob. vlak č. 239) z Cerčan-Pyšel.
7·39 večer (osob. vlak č. 342) z Berouna.
8·41 večer (osob. vlak č. 328) z Dobřichovic (jezdí teprve od 1. června).
9·15 večer (osob. vlak č. 344) z Berouna
10·19 večer (osob. vl. č. 816) z Moldavy, Freibergu, Saské Kamenice, Duchcova (jezdí od 1. června).

Ve všední dny po nedělích a svátcích jezdí:

Příjezd na Smíchov:

6·30 ráno (osobní vlak čís. 312a) ze Zdic.

Majitel, vydavatel a redaktor Dr. Jan Herben. — Tiskem Antonína Renna v Praze.

Ročník V. 1900. Číslo 10.

BESEDY ČASU.

ČTRNÁCTIDENNÍK PRO ZÁBAVU A POUČENÍ.

Předplatné na rok 4 koruny, na půl roku 2 koruny. Jednotlivá čísla po 20 haléřích.

Báseň ke chvále Ivana Nohy.

Zlá zpráva přišla — Bůh ho pomiluj!
že zemřel na zlomení páteře
až v staroslavném městě Abdeře
náš Ivan Noha, vzácný přítel můj.
Váš ctěný list — já vždy ho v úctě choval
již včera o geniu referoval,
životopis, nesmrtelné spisy,
působení na národa roli:
dovolte, bych povšechnými rysy
přispěl ještě — jméno mé je Holý.

Je zvykem chvalným o zemřelých klepat.
po mrtvých lvech vždy skáčí zajíci,
jen blbečkové mohou Nohu tepat,
jim usměje se člověk myslící.
Náš Ivan Noha, český člověk pravý,
muž z rukou božích vyšlý, vyšších sfer,
byl jemná duše, otevřené hlavy,
vzor vlastence a slovem charakter.

Jak směšná domýšlivost u nás bují:
hle právě dočítám se v listech pěti,
jež všechny rázem si ho osvojují
a za živa ho chtěli zabíjeti —
Ta absurdnost! Je jisto [illegible] síru na ně!
že hlásil se vždy věrně k naší straně.
Tak umějí lhát politické děti!

Jej všude vedla moudrá rozvaha
a český národ získá z něho celý,
toť pravda, abychom mu rozuměli:
byl česká rozložitá povaha!
V něm řeky sbíhaly se měrou stejnou,
tak váhu bude míti světodějnou,
byl náš, a jenom naivní, lačné krysy
si reklamují jednotlivé rysy.

Byl křesťan vzorný, Boha vždy se bál,
lid miloval náš otec vlasti zlatý,
vždyť vyšel sám jen z drobné veské chaty,
když třeba, nezdolný byl radikál.
Byl člověk pokroku, na formě vžité
neulpěl nikdy, vývoj hlásal vždycky —
a srdce z ryzího měl zlata ryté,
byl humanitář, ovšem čistě lidský.
Kde jsme byli nyní nebýt jeho?
Je v našich srdcích jeho oslava!
Ctil Žižku, Bratry, Husa, Komenského,
též Jana i svatého Václava.

Naše umění! Průmysl náš!
Školství, obchod, rozvoj socialní!
Mnozí umělci ho slaví chvalní,
vždyť byl ke všem štědrý mecenáš.
Činný všestranně, vždy plný vření,
pro zásluhy dostal povýšení.

Všude stál, kde vlasti nebezpečí,
v soukromí byl samá dobrota,
zítra článek napíšu vám větší:
Episody z jeho života. —
Mrtev! Blaze odpočívej snící!
Jeho popelu buď pokoj svatý!
Místo věnce přikládám tři zlatý
(račte uveřejnit!) na Matici. —
Zpráva zlá! Ach, Bůh ho pomiluj!
Ztráta neskonalá národ bolí!
† Ivan Noha, vzácný přítel můj! —
V dokonalé úctě

Josef Holý.

Karel Moor.

Nedávno přeběhlo jméno Karla Moora našimi denními listy. Z oficialních zpráv Národního divadla zvěděli jsme, že jeho opera Hjördis (Oernulfova výprava) na slova Fr. Khola přijata byla ku provozování. Neznámý libretista, málo dosud známý skladatel. Prvý ještě dlouho zůstane v ústraní, studuje chemii a studuje život. Až odbude studia, neopomene se obecenstvu znova v pamět uvésti: druhý octnul se rázem v proudu veřejného života. Chci býti pro okamžik jeho heroldem.

Sháněli jsme v Pardubicích orchestrální koncert. Z Prahy dostali jsme směs z Borodinova Knížete Igora, opatřili jsme dvě Smetanovy ouvertury. Ani jediný ze zdejších hudebníků nechtěl dirigovati, odkázali mne na Moora. Moor ochotně přijal, převzal partitury a dal se do práce. Hubený, povytáblý mladíček s nepatrným chmýřím pod nosem komandoval starší šedivělé muzikanty. Měl armádu sice slušnou, ale radosti měl z ní málo. Nebývá větší domýšlivosti než mezi hudebníky, každý chce míti

hlavní slovo, každý má svůj rozum, chraniž Bůh, někomu vytknouti nějakou chybu. Nedůvěřivě pohlíželi na mladého dirigenta; „holečku, budeš na nás krátký,“ povídali si v duchu. Již v první zkoušce byli odzbrojeni a podmaněni, Moorovi neušla ani jedna chybička, nepotřeboval ani partitury, znal lépe každý part z paměti, než ho hudebníci dovedli z not přečíst. Pokořil je silou svého nadání, svého ducha.

Stal se předmětem obdivu, ale také nenávisti. Někoho nepozdravil u vrbiček, někde pronesl neopatrné slovo, chválil Wagnera, který byl přece zarytým Němcem, a již byla veřejnost se svým soudem hotova. „Nectí Smetanu,“ řekli, přidali několik slov o nedospělosti a aroganci, a v kruzích hudebních měl dohráno. Sokrates měl vypít číši jedu, že prý nectil bohů své vlasti, a tak děje se každému. Moor ctil bohy své vlasti způsobem svým, jen ne od vlastenčící policie předepsanou šablonou, a dán byl do klatby. Číš bolehlavu mu neoferovali, ale otravovali mu život tak soustavně, že odešel raději do Prahy.

Krátce před zmíněným koncertem přednášel v pardubické Revue o Beethovenovi, po přednášce zazpíval jeden barytonista věčně krásnou Beethovenovu Adelaidu a uvedl všecky posluchače v nadšení. Někdo prohodil, že by měl Moor napsati k písni orchestrální průvod. Moor druhého dne přinesl partituru pro velký symfonický orchestr. Psal od večera až do rána, odpůldne již rozepisoval. Nezmiňoval bych se o této příhodě, kdyby pro Moora nebyla charakteristická. V životě svém nenašel jsem člověka, jenž by dovedl tak intensivně pracovati. Jsou to záchvaty práce, jest to neumdlévající křečovitá činnost. Myslil jsem z počátku: jedna noc, to člověk snadno vydrží, ale těch nocí bylo třeba deset, ba i dvacet za sebou; nevím, kdy jedl, nevím, kdy spal. Neviděl jsem u něho žádného excitujícího prostředku, ani si při práci nezakouřil. Přečasto vedla mne v noci cesta k nemocnému kolem domku, náležejícího otci Moorovu, mistru pekařskému. Nestalo se mi, abych mladého skladatele neviděl při lampě nad nějakou prací se sklánějícího. Pokaždé měl „noc“. Kolik takových nocí plodných bylo potřebí, než se objevila ona noticka, že jeho **Hjördis** bude v Národním provozována?

Jaký zde byl strašný zápas za trošku uznání, za pouhé dovolení, aby mohl toliko před obecenstvo vystoupiti, o tom bych mohl vypravovati mnoho, než zanechám raději vše to, co patří minulosti. Vždyť zápasem tuží se síly a okamžik zdaru vyváží dlouhá léta utrpení. Který pak velký orchestr cvičiti bude nesnadné práce neznámých skladatelů, když se to stává dosti zřídka Smetanovi a Dvořákovi? Moor psal a psal, nabízel své práce — a výsledek? Sehráli celkem jeho dvě skladby při koncertech mladé hudební generace, vícekrát ani neslyšel, jak jeho orchestr zní.

A takový skladatel odváží se napsati operu! Kdyby Moor své práce čísloval, jako činívají jiní skladatelé, nevím, kolikáté číslo **Hjördis** by nesla. ke svému štěstí mnoho chyběti nebude. Tážete se mne, co se s těmi pracemi stalo? V archivu skladatelově leží pět polských tanců, pět slováckých tanců, tři valčíky (formy Chopinovy), šest skladeb pro menší orchestr. Velká symfonická báseň **Polonia**, symfonie **Mladí**, velké **Requiem** na slova Karáskova. Značný počet písní a náladových skladeb pro klavír. Do ostatních skladeb, z mladých let pocházejících, balil jeho otec, podobně jako Ragueneau v Cyranu, po celý rok výrobky svého pekařského umění.

Moor je k sobě přísný, dítek svých nehýčká, pro jeho nedochůdčata, na kterých si i velcí skladatelé právě nejvíce zakládají, stal se krám otce jeho roklinami hory Taigetos.

Práce rostly jako z vody, do archivu jich přibývalo, ale skladatel kvetl dále v ústraní, jakoby psal jenom pro sebe. Klavírní skladby napsal někdy čtyři až pět za den. Došel na návštěvu ke Kholovi a nezastihnuv jej doma, vytrhl ze sešitu pár listů, nalinkoval a psal. Než se Khola dočkal, skladba byla hotova.

Vím ovšem, že kvantita nikomu neimponuje, popsati haldy notového papíru dokázal již ledakdo. Jsem v hudbě laikem, lnu k ní však láskou vášnivou, za kousek dobré hudby dal bych celý život. Také jsem mnoho slyšel a mnoho znám, nejsem hudebním enthusiastem jako spíše hudebním gourmandem. Laik jako část obecenstva má jakési právo posuzovat, předpokládá se ovšem určitá inteligence a dostatek vnímavosti. Odborník utone v jednotlivostech, bývá i řevnivým a nepřejícím, dovede sice nějakou práci obecenstvu zoškliviti, ale obecenstvo, pokud je samo sobě ponecháno, rozhodne správněji.

Když uslyšel jsem prvé skladby Moorovy, byl jsem překvapen jejich novostí, neslyšel jsem žádných ozvuků, neshledal jsem, že by se byl opíral o nějakého mistra ani o národní píseň, opora zůstává přece jen oporou. Co jsem slyšel, bylo mnohdy neurvalé, řekl bych skoro brutální, ale za to silné, samorostlé. Moor ani nedovede kopírovati, i kdyby chtěl, nepamatuje si dobře ani cizích motivů ani svých. Požádejte ho, aby vám zahrál, co složil před měsícem, a uvedete ho do velikých rozpaků. Pro umělce výkonného bylo by to pohromou, pro skladatele jest to štěstím. Poznal jsem, že náš mladý skladatel jest velice sugestibilní, při velkém, ba nevyčerpatelném jeho fondu a nedostatečné vnímavosti pro cizí jest to přednost neocenitelná. Nedá se podmaniti jiným mistrem, ač nesetřese se sebe vlivu Smetanova, zejména v místech erotických; poddá se za to úplně své myšlence, svému thematu. Před třemi léty napsal řadu písní na slova našich básníků symbolistů, vybral si Sovu, Karáska a Hlaváčka. Nápěv jest se slovy zrovna slit. Sovovy „Žluté květy“, Karáskovo „Requiem“, Hlaváčkova „Modlitba“ zaujmou přední místo mezi českými písněmi.

Skvostná je Březinova „Moje matka“. Slyšel jsem, že kdys slavná francouzská tragédka Rachelová v okamžiku nadšení reprodukovala „Marseillaisu“,

Nebyl to zpěv, nebyla to recitace ani deklamace, a přec obecenstvo bylo fascinováno. Totéž bych řekl o této práci: není k zpěvu ani k recitaci, čeká na interpreta velkého slohu. Přál bych si ze srdce, aby naše obecenstvo na ten požitek dlouho nemusilo čekati. Moor psal polské tance, jaké jen Polák dovede napsati; psal slovácké tance, jakoby celý svůj život byl ztrávil na Slovensku, v Mojžíši hebrejské melodie a v Hjördis melodie norské. Vše napsal v krátké době po sobě, bez dlouhých příprav a studií; umí choditi cestičkami, obyčejným smrtelníkům neschůdnými.

Za několik měsíců poměr mezi obecenstvem a mladým skladatelem se vyjasní, uslyšíme jeho dvě opery. Biblickou operu Mojžíš a Hjördis.

Zmínil jsem se z prva o Moorových „nocích". O Mojžíši začal pracovati po loňských vánocích a v červnu 1899 byla opera o sedmi obrazech úplně hotova a čistě opsána. Hjördis, velká dramatická opera o čtyřech aktech, začata byla kol 15. října, po zdrcujícím dojmu, když prvá jeho práce byla mu vrácena. Počátkem března byla opera již zadána. Dvě opery skoro v jednom roce, to jest výkon fenomenální, to byly pravé konvulse skladatelské činnosti. Na skladateli žádná stopa únavy, obličej trochu přibledlý, tváře něco vpadlé, ale na sta nových myšlenek víří mu již zase v hlavě; po krátkém oddechu půjde to zas vesele dál a dále.

Přijal jsem pro dnešek funkci hlasatele, jsem šťasten, že mohu národu hlásiti nového rytíře; má čistý, lesklý štít a zbraně mocné.

Dr. *V. P.*

Viktor Oblak:

Vindobona barbarorum.

O zdravý lide tam v mých rodných oblastech,
tak nekonečně pln jsi životních Ty sil,
že není zemí tří již ani Tobě dost,
bys proskočit se moh svým dětským spůsobem.

Na štěstí své však mnoho dobrých vůdců máš,
již každý pohyb Tvůj svým měří pravítkem,
neb zbujnět moh bys přespříliš jim v okamžik,
kdy za boj nezmorný již tučnou klidí žeň.

A právem zpíváš pak Ty na ně chvalozpěv,
tak plný nadšení, jenž píší sami hned,
by prací tou snad jiný nebyl zasažen.

A právem líbáš jim Ty ruku ponížen,
již k tobě vztahují, bys nezřel také snad,
že v druhé ruce s jidášským jdou penízem.

*

O Praho královská, Ty matko českých měst,
od mladých let jsi stálým byla mojím snem,
jenž v zemském hnuse tom i dosud zůstal čist,
o půdo posvátná, Ty pýcho Čechů všech!

Do všechněch prací mých Tvá krásná hledí tvář,
mně v pozdrav kývajíc vždy smutným okem svým,
svým obrazem mne stejně sílíc v boji mém,
ať kamkoliv jsem obrátil svůj bludný krok.

A z cizích těchto zdí se ženu každý rok,
jak psanec vyštvaný, když milost obdržel,
a spěchám na den aspoň tam v Tvůj sladký klín.

Z Tvých nohou s pláčem líbám pak ten vždycky prach,
jímž obmyslil Tě nepřítel, a přísahám,
že jistě není dalek už Tvé pomsty čas.

*

Ten výsměch krvavý, ten spravedlnosti trest,
jenž velmi často zřít lze v lidstva dějinách,
jak děsnou pohromou Tě hrozí postihnout,
o město císařské, Ty pýcho přátel mých!

Jak dobře promyšlen byl přec Tvůj chytrý plán,
jímž národ zmožený zde chtěla's dorazit,
však sběhem věcí teď se děje proklatým,
že vlastním nožem svým se sama řežeš v dlaň!

Zde v moři svém lid onen chtěla's utápět,
sem odcizivši chléb mu z vlastí bohatých,
zde vzdorný rod jsi ten v zem chtěla zašlapat.

Ve vlastním srdci Tvém však domov má teď už,
tak v davech nesčetných byv Tebou přihnán sem,
po právech svých v Tvém lůně volá pak vždy víc.

*

Jak velmi sebe vědomým a mužným Tys,
o rodný lide můj v těch dálkách mlhavých,
o drahý kraji tam za vrchů příkrovem,
jak velmi Ty jsi hrd a svojím cílem jist!

Ty každé slovo znáš z těch svojích svatých práv,
po věků řad už byvších platným zákonem,
Tvých králů přísahou tak dobře ztvrzených,
že zviklat nedoved jich ani celý svět.

O běda nastokrát, Tvůj kdyby zkusil vrah,
ze svatých Tvojích práv jen malý kousek vzít,
o ten by jistě zřel, že nerozumíš hrám!

Ty s tuhým vstal bys odporem jak jeden muž,
o děs! — a ze svých práv pak slevíš pětkrát víc,
než chtít si troufal nepřítel i v pyšných snech.

Z mého mládí.

Píše J. S. Machar.

Vzdávám se — nelze na dále vzdorovati.

Tyhle Konfese mi totiž hučí v duši už po několik měsíců. Už je vídám ve snách napsány; pročítám si celé strany a bavím se tou mosaikou vzpomínek, dojmů a nápadů. Což jest nejjistějším znakem, že v nekontrolovatelné dílně duše jsou hotovy a že zbývá jen fysická práce: napsání. Tak bylo nejen při každé knížce mojí, ale i při každé jednotlivé básni, článku, polemice, při všem, co jsem

napsal. Zevnější dojem byl jenom uhozením na klávesu klavíru — co se v uzavřeném nástroji dělo, jakým spůsobem se úhoz proměnil v tón, jak se tóny složily v melodii, nevím. Ale tomu zachycení tónů na papír, tomu skládání kaménků v mosaiku bránil jsem se vždycky a často vítězně. Kolik těch básní vyšumělo a nebyly slyšeny, s kolika těmi kaménky jsem si jak dítě hrával a jako dítě je odhodil! Neboť nepíšu rád a každé psaní jest mi protivné. Nejen proto, že

> [illegible]
> [illegible]

čili, že pracuji těžce, proto též, že s napsaným nejsem nikdy spokojen, že nejprotivnějšími knihami na světě jsou mi moje vlastní, kde bych v touze chytiti plný původní tón duše měnil a piloval do nekonečna. Vyjímám polemiky: ty jsem psal rád, ty vyskočily z rozvlněné duše hotovy a lehce, v těch bych neměnil ani slova, jako nelituji ani jediné rány, kterou jsem zasadil. —

Řekl jsem, že jsem podlehl. Ano, píšu Konfese. A myslím, že pro tohle: my, krásní literáti, jsme každý jak ten mythický Narcis. Každý z nás má sebe rád (ač aspoň desetkrát dokázal světu veršem, že není nic víc než atom prachu, o svých pak knihách má od té neb oné kritiky černé na bílém doklad, že jsou to jepice jednodenní, kteréžto přesvědčení on sdílí a rád cituje, pokud se vztahuje na práce všech ostatních literátů), každý je zamilován do sebe, každý se považuje za centrum života a světa, a to dle epithet, jež mu štědrá veřejnost přikládá, buď evropejského, buď českého neb aspoň našeho capitis regni. A tak za dnů mladosti vypravuje a povídá, co viděl, co slyšel, co ho bolí, koho a jak si zamiloval, hlásí-li se k praporu dekadence, poví ještě jiné věci — slovem, klade veliký důraz na své Já. Po letech — a tak bylo se mnou — dostaví se jakýsi ostych. Už se nemluví a nepíše já, já — už se raději zamění prvá osoba třetí a místo „já myslím" řekne se „člověk myslí". A ještě později — vypozoroval jsem na sobě — vymýšlí si člověk symboly, dává mluviti za sebe jiným, subjektivism se zahaluje v řásný šat, na stlačené a zdeprimované Já vloží se maska, a tak se autor ztrácí světu. Ale nemoc subjektivismu je recidivní, vrací se, chce promluvit, a má-li se člověk jako lyrický básník silnou dresurou úplně v moci, hledí ono Já vytrysknout aspoň prósou. Co dělat? My, krásní literáti, máme sebe tak rádi . . .

Moji přátelé, Václav Vlček a Turnovský, píší memoiry, paměti, upomínky. Nečetl jsem ničeho z toho, neboť mé přátelství je tuze zištné, ale dali mi popud, uhodili na klávesu. Je to nová a originální myšlenka, hotová kvadratura kruhu pro lyrického básníka, který se stal už tak plachým, že mu ani nelze mluviti v prvé osobě. V té formě může jeho Já svrhnouti mumraj, odhoditi masku a promenovati před veřejností. V té formě uplatní se i samoláska: v pamětech přec nemůže člověk vypravovati, co pamatuje někdo druhý — ejhle, [illegible] centrem všeho, hrdinou [illegible] příhod, a nikdo mu nemůže zazlívati. Konečně jest ta forma tuze výhodná pro literáta mojí povahy: dá se natáhnout jako kaučuk, mohu vypravovati, jak dlouho se mi zlíbí, a dostaví-li se nechuť ke psaní, skončím bezohledně, jako když raketa shasíná najednou v nejlepším letu a světle, a budu míti přec útěchu, že jsem dal literatuře dokument doby a osoby a že všichni příští Vobornící musejí ty řádky čísti, zkoumati, citovati a vykládati a žehnati mi, že jsem psal aspoň to, co jsem napsal.

Jmenuji články ty „Konfesemi". Nevím, jak moji dva řečení přátelé pokřtili to, co píší, ale vzdor různému snad titulu upozorňuji ostrovtipného kritika Zákrejse, že „Konfese" moje jsou přímými potomky Vlčka Václava a Turnovského. Aby snad netvrdil opak a nesvedl paternitu literárních dětí jejich na mne. Jednou mi již něco podobného vyvedl.

*

Zkoumám-li vnější i vnitrné děje svého života, jest mi jasným axiom deterministů: co se stalo, státi se musilo. A bylo to na Krymu, za tichého večera u nekonečného zelenavého zrcadla mořského, kdy jsem zažil jakési rozšíření hořejšího poznatku. Byla to chvíle, kdy jsem se cítil být zdvižen nad svět, život a konečnost, kdy jsem viděl všechno sub specie aeternitatis. Jako bych pohledl náhle otevřenými dveřmi do obromné dílny: byla mi jasnou a srozumitelnou logika historie, logika dnů dnešních, ohromná kola v součinnosti s malými kolečky, poháněné páky, hybnost přenášející řemeny, vše na svém místě, vše nutno tak, jak to jest, svět, ne sice nejlepší všech světů, ale svět, jenž nemůže býti jiným než jest. A celá ta dílna pracovala neúnavně ku předu, ne k lepšímu, ne k pokroku, ale ku předu, ku předu. Žádná meta, žádný cíl, jen pohyb, ruch, život byl sám sobě cílem. A v této minutě prolétl jsem životy jednotlivců, nepřátel i přátel, i lidí, které jsem znal jen z doslechu. A také mi byly jasny, srozumitelny a nutny tak, jak jsou. Železná logika nade všemi, nemohou být jinými než jsou, nejsou zodpovědni za své činy, za svá lotrovství, za své zásluhy. Trest, jímž společnost kárá jednotlivce, jest barbarstvím, ničemností, odměna zásluh hloupostí. Tehdy mi vstoupily na paměť i moje polemiky — rděl jsem se hanbou, nad moře v dálku sepjal ruce a prosil jsem za odpuštění všechny, jimž jsem ublížil. Ne, že by nebyli vinni, ale proto, že nemohou být zodpovědni . . .

Ta chvíle netrvala dlouho. Jako bych sestoupil s vysoké hory, byl jsem najednou zase člověkem. A tu mi sklesly ruce. Co teď? Kdo mne vyvedl na tuto horu Tábor a ukázal mi věci minulé a harmonii všeho přítomného? A proč? A znovu a znovu jsem si reprodukoval ty dojmy a pocity . . . A znovu mi bylo hrozně. Celá má minulá činnost zdála se mi být kletbou a celý život budoucí bezplodným, nečinným. Neboť jsem cítil, že mám podtrženu basi pod nohama. Mravní přesvědčení o právu

a pravde bylo to tam. [illegible] jsem potom na [illegible]o-myslné, polemisoval s blázny, trýznil jsem slaboduché, týral nepříčetné. Dali mi příčinu, pravda, ale nejsou zodpovědni . . .

Potom vyšly hvězdy. Mnohem větší a jasnější, než se jeví u nás. Nádherná jižní noc. Napadla mi Nerudova báseň z „Písní kosmických“:

„Mysli se nejvýš — a nad tebou
[illegible] —
a [illegible]
nedomyslíš se konců! —

a hned na to mi napadla kola a kolečka, v sebe zasahající, řemeny, kladky, páky — — a najednou jsem byl vysvobozen a oddychl si: i můj život i moje činnost jsou jedním z těch koleček, i ty jsou a byly nutností v té harmonii, i já jsem sub specie aeternitatis nezodpovědným . . .

Od té doby se nerad zabývám touhle metafysikou. Jest to pocit nejistoty? Jest v té logice, v tom názoru něco nahnilého? Nevím. Co jest pravda? Ano, pravda . . . Naše svědomí jest rádo, když dostane jistou formulku, jistou škatulku, do které se mnoho vejde a která se dá dobře zavřít. A když rýpavý rozum nevyvrtá do ní nějakou dírku.

Tu škatulku mám, a rozum dosud na ni nemůže. — —

II.

Kolín nad Labem jest mým rodištěm, a prožil jsem tam prvých šest roků svého života. Když jsme se odtamtud odstěhovali, vzpomínával jsem vždy s tesknotou a jakousi melancholií na rodné to hnízdo. Novinky mě zajímaly, které jsem o něm slyšel, ať už jsem jim rozuměl či nic, na každé mapě Čech jsem je hledal nejdříve, směr jsem si dával ukazovat, kde ono leží, mapám Evropy jsem dlouho nemohl odpustit, že Kolín tam vyznačen není, a Kolín nad Rýnem byl mi proto sympatickým, že nesl stejné jméno s milovaným mým městem. A podivno: bylo to vlastně jen několik představ, které jsem v duši nesl a které tu tesknost vzbouzívaly; byly to tři věže chrámu sv. Bartoloměje a hlavně zlaté makovice a drátěné kříže na nich; byl to pohled na tiché Zálabí se starou hranatou prachárnou; pohled ke Starému Kolínu na lesnaté pahrbky v obzoru; pohled přes Libenice na Kaňk; spustlá zahrada našeho domu; mlýn, kde stárkoval můj otec a hlas zvonů hlaholících klekání. Tak se mi vždy sevřelo srdce při těch vzpomínkách, jak psanec jsem si připadal a závidíval jsem ptákům letícím k mému rodišti . . .

Každá uplynulá a zakončená fáse životní zdá se nám býti šťastnější přítomnosti. A štěstí těch dob roste v našich vzpomínkách s perspektivickou vzdáleností. Mlhavý obrys dalekého prvého dětství! Bylo to štěstí? Jistě i ono, jako všechny pozdější oddíly života, mělo své žaly, své trápení, své hoře, ztracená hračka jest čtyřem letům ztracenou láskou let dvacíti; ale čas hojí, hladí, vyrovnává a zahlazuje skoro každé minus života, a tou perspektivickou vzdáleností zkrašluje se, co zbývá . . . lysé kopce nabývají modré barvy, černé lesy stávají se lahodnou linií. Žijeme se steskem po štěstí minulosti, jež jsme vlastně v přítomnosti zřídka cítívali a snad v hodině smrti bude se nám zdát ten celý život šťastným . . .

Ten pocit mám ze svého dětství a několik obrazů. Začali jednou vláčeti do sklepů peřiny, stříbrné lžíce, nádobí a nářadí, lidé běhali plni úzkosti, pak vyjel prý purkmistr s nějakými klíči naproti Prušákům a Prušáci přišli, my jich měli tuze mnoho, jedli a platili všecko stříbrnými penězi a byli prý dobří lidé. — Jednou zase, kde kdo byl, hrnuli se na nádraží, stavěli se podél tratě a čekali na vlak, aby viděli císaře, potom i staří vážní lidé chlubili se plni štěstí, že ho zahlédli. — Bába mě zavedla do opatrovny starého Rolčíka, posadili mě na dřevěného koně a za chvíli jsem s řevem a bez kloboučku běžel po městě za bábou domů. A za čas mě vedla do obecné školy, kde se mi jaksi více líbilo, že už to byla škola „opravdivá“. Byl jsem klukem asi tuze citlivým: při biblické dějepravě jsem oplakal všecky vzrušující děje: zavraždění Abela, obětování Isáka, útěk Jakobův a hlavně Josefa — historie Josefova a jeho bratří byla a zůstala mi vrcholem celého Starého Zákona — ještě potom král Saul mě dojímal i stál jsem na jeho straně proti Davidovi, jenž mi imponoval pouze zabitím Goliáše; jako král nestál za nic; Šalamoun mi byl nesympatickým a co přišlo po něm, tomu už jsem vůbec nerozuměl, až ovšem na Judithu a idylu Tobiášovu. Na začátku Starého Zákona působila na mě silně představa židovského pánaboha, ale čím dál, tím více cítil jsem, že jaksi stárne a slábne a často jsem si myslil, že není spravedlivým a konsekventním. Docela se mi nelíbilo, že se dával upláceti všelijakými těmi býky a berany a že měl ty krále jen dle obětí buď rád neb nerad. A ke konci Starého Zákona, když přijdou děje Makkabejských, jejich boje, mučení, připadal mi Jehovah už jako nějaký bezmocný výminkář, jenž i kdyby chtěl, pomoci nemůže. To byl prvý pánbůh, kterého jsem poznal, Nový Zákon vykládali nám v druhé třídě.

Ještě mám jeden doklad té citlivosti. Píseň „Osiřelo dítě“ musila se přestat vůbec zpívat. Rozplakal jsem se hned při prvé sloce a vyl jsem tak, že jsem přehlušil celou třídu.

Jedenkrát nám učitel četl a vyložil Andersenovu „Malenku“. A ta pohádka mi zůstala po dlouhá léta pokladem duše. Prvý doušek poesie nevyslovitelný a nezapomenutelný . . .

Anna Formánková, bába moje, byla vysoká, kostnatá, silná žena. V sedmdesáti letech potáhly se modré oči její bělavou blanou a neviděla. Dala se dovést do Prahy k operaci. Po šesti nedělích se vrátila s ohromnými brejlemi a jedním vidoucím

okem. Stačí prý jedno. Druhé dá prý operovati, nebude-li chtít to prvé sloužit. Narodila se r. 1800 („Jsem stará jak tohle století,"), třináct let stará šla se svým otcem z Kolína do Lipska („šli jsme navštívit bratra, sloužil pod Švarcenberkem, leželi tam v poli proti Napolionovi, nesla jsem mu na zádech ranec buchet,") a Napoleona tam někde viděla („jel na koni, maličký břicháček a kolem něho samí Francouzi a všichni ve zlatě"). Dědeček Formánek byl formanem; jezdil z Kolína do Prahy dvakrát týdně. Měli dva syny, dvě dcery. Jan formanil též, pak jej odvedli k hulánům do Krakova, kde byl v nějaké úzké ulici vržen koněm na zeď a zemřel; druhý, Václav, byl dobrý hoch, ale slabomyslný („a panbů se tak na něj podíval a viděl, že by nebyl nic platným na světě a vzal si ho k sobě"). Pak i dědeček zemřel a babička vedla formanství sama. Ale nestačila. Dům, povozy, dvě děti — vdala se podruhé z rozumu.

„Pan Ruml" jmenoval se ten druhý dědeček, jejž jsem potom po letech i poznal. Jenže se neosvědčil. Prvý den po svatbě koupil si prý cigárka a šel do hospody, byl veliký výstup, „pan Ruml" (babička jinak o něm nemluvila) odprosil a slíbil polepšení. Za čtrnáct dní však šel zas a koní si nevšímal a čeledínové dělali, co chtěli — a tu energická bába moje „pana Rumla" vyhnala. Čtrnáct dní trvalo to manželství. Bába chtěla i jeho stopu zničit. Kdo ji oslovil paní Rumlovou, byl jejím nepřítelem. Přípisů s takovou adresou ani od úřadů nechtěla důsledně přijímat. Chtěla být a byla zas paní Formánkovou.

Pana Rumla jsem vídával. Typická tvář německého Michla (ač byl Čechem), jak ji má na podobizně K. S. Šnaidr, autor ballady „Jan za chrta dán", chodil rozvážlivě pomalu a ptal se mě vždy, co dělá „babička Formánková". A pohladil mi vlasy a políbil na čelo a ploužil se dál . . .

Když byla otevřena státní dráha, vzalo formanství za své. Babička provdala dcery a byla výminkářkou. V domě měla svůj pokojík s kuchyňkou, v zahradě své stromy, své záhony, svůj úl, v truhle 300 tolarů s Marií Teresií na líci.

Když jsme se odstěhovali z Kolína do Nymburka a později do Mcel a do Brandýsa, cestovala bába mezi těmito městy a Kolínem . . . Od jedné dceři k druhé, od jedněch vnoučat k druhým. Přežila otce mého a zemřela v osmdesátémsedmém roce a leží na hřbitově brandýsském . . .

Má bábo, má vychovatelko, družko nerozdílná mého dětství, můj prvý učiteli, můj dobrý rádče, prvý zákonodárče — je možno zavřít ten Tvůj celý život do několika suchých řádků? A nezasluhovala jsi pomníku jiného? Ach, bábo moje, když na Tě vzpomínávám, věř mi, chtěl bych vždy jen jedno ještě: tu tvoji žilnatou, upracovanou, vždy studenou ruku jenom jednou políbit, jen jednou Ti moci říci, jak často jsem Ti záviděl Tvůj nynější klid a pokoj, jak často bych byl rád měnil s Tebou — ale Ty bys tomu nerozuměla . . . Tomu nejdůležitějšímu jsi mě zapomněla anebo nemohla naučit: své železné, řekl bych, resignaci; fatalisticky klidnému názoru na běh světa; víře v pomíjejicnost všeho nejen dobrého, ale i zlého, a proto neoddávání se ani radosti ani žalu; tomu náboženskému citu, jenž Tě celým životem i v hodině smrti choval v „ruce Páně" — a proto bychom si nerozuměli . . .

Jen tu Tvou ruku políbit a neříkat ničeho!

III.

„Zlatou babičkou" moje bába nebyla. Dorostlí, pamatuji se, viděli v ní takřka soudce, jakési živé svědomí celé rodiny; nás dětí nikdy nechovala, nikdy se s námi nemazlila, dítětem se s námi nikdy nestávala. Za to však věděla na každé dětské „proč" své „proto", byla nevyčerpatelnou v pohádkách, neunavitelnou ve svých vzpomínkách. Snad i to byly u ní pouze nutné výrony energického ducha, když tělo odsouzeno bylo starobou k nečinnosti. Ožívala při nich a prožívala přímo všecko minulé poznovu. Vypravovala živě a barvitě a měla uměleckou formu. Okolnosti podřadné seskupila kol hlavního děje a čelné věci tak, že žádná nevynikala a nestrhla k sobě zájem těmto určený. Vypravovala o koni, koupeném za tolik a tolik šajnů a pošlém za několik neděl. Kůň stál v popředí, dědeček, ona sama, syn její Jan a kočí nějaký vystupovali v té historce, ale jen tak jako statisti; a kůň vyrostl na cosi velikého, důležitého, a když přišla chvíle jeho smrti, cítil jsem, co to znamená, když takový tvor umírá. Vypravovala o dědečkovi, kterak na něho za Ouvaly vystoupili zbojníci: řízení boží to bylo, neboť kočí, jenž byl na řadě, se rozstonal, a tak dědeček zachránil svou rozšafnou svědomitostí a srdnatostí tuze drahý náklad. Vypravovala o svých mladých letech, kdy zároveň s dědečkem ucházel se o ni nějaký písař ze zámku a posílal jí rýmování na její oči a vlasy, rýmování tuze spůsobné, ale člověk to byl darebný; a dědeček pak přišel v neděli odpoledne, ona byla na zahradě, on měl modrý dlouhý kabát, nový černý šátek zatočený kolem krku a povídal: „Panno Machová — —" a slzy mu vyhrkly z očí a nemohl dále . . .

A všechny ty příběhy její byly mi tak srozumitelny, zřetelny a instinktivně jsem už tehdy cítil, že vše bylo nutno tak, jak se to stalo . . .

Pohádky lokalisovala; její lesní panny tančívaly při měsíci v hlavarském lese a viděl je tam její dědeček, jenž se jen rychlým útěkem zachránil; její polednice chodily po polích u Křečhoře, udusily několik dětí známých jí ženců a vypily duši jednomu neopatrnému a všetečnému pasákovi; její bludičky viděla kmotra její na luhách u Starého Kolína, a byla by ten pohled zaplatila životem, kdyby nebyla bývala moudrou ženou a nenesla náhodou necky od truhláře domů, ale tak si lehla okamžitě pod necky a bludičky po nich tancovaly a bubnovaly, jako když se velké kroupy sypou; její vodník („hastrman") sedal na starých vrbách na pustém labském břehu — dobře je volila bába moje — cítím dodnes v zpomínkách, jak jsou ta místa i ve skutečnosti pustá . . . Jako gymnasista byl bych se

tam býval málem utopil, a když jsem o tom bábě vypravoval, pokyvovala vážně hlavou — ona věřila pevně v existenci všech těch příšer . . .

K podvečeru bába moje zpívávala. Vzpomínám-li na ty chvíle, vidím, že i v její ocelové duši byl sentimentální koutek a tam že se její písničky skrývaly. Zpívala-li, byla jaksi ztracena světu: dívala se do země a vkládala do těch melodií tolik citů, že jsem se vždy z nich rozesmutnil. Její popěvek:

Věera mi sluníčko svítilo
a dnes mě zebou ruce,
jestli je má milá
panenka upřímná,
koupí mi rukavice —

působil na mne přímo tragickým dojmem. A vím, že jsem si jej často rozebíral, pátral v něm a konstatoval si, že to vlastně tak smutné není — ale jakmile jej bába zpívala, rozesmutnil jsem se zase.

Ke každému napomenutí, jež mi dávávala, řekla nějaké případné jadrné přísloví nebo citát z bible. Zbožnou ženou byla. Boha Otce, Ježíše Krista, Pannu Marii, svaté a světice, nebe, peklo, očistec — všecko znala, ve vše věřila pevně a nezvratně. To byly představy, kde její cit a fantasie mohly spočinouti a se opříti. Legendární stránka náboženství byla jí nejdražší. Sotva jsem se naučil čísti, musil jsem jí slabikovat „Životy svatých“, tlustou a fádní knihu, vydanou, tuším, Dědictvím Svatojanským. Do kostela chodila ráda, ne však na mše, ale na kázaní. Z poutnických míst cenila si nade všechny Starou Boleslav — dokud jsme se nedostali do Brandýsa. Z Kolína a Nymburka vypravovala se tam s procesím rok co rok; z Brandýsa, kde měla jenom přes most, nešla tam nikdy. Snad jí právě ty cesty a zpívání a rozhovory při nich lákaly. Rozhodně neuznávala však zpověď. Ta prý není od Krista Pána, ta prý je od kněží . . .

Tak prošla životem ta, bez níž si nedovedu své dětství představit. Prošla životem jako „něčím provisorním“, s pevnou vírou v žití posmrtné. Dnes kosti její leží v zemi, ona žije ještě v mojí duši, atomy ducha jejího jistě i v mých knihách. Jak bude dál? Dívávala se na hvězdy a byla přesvědčena, že všichni, kteří ji předešli životem, odtamtud se dívají, s nimi že se tam shledá . . . My skeptici jsme snad blíže pravdě, ale ne štěstí . . .

*

V Nymburce mě vedli do druhé třídy obecných škol. Město samo mi dalo prvé historické dojmy: Bobnická brána, kde zabili pana Bočka z Kunštátu; dům, kde bydlila Eliška Přemyslovna na útěku před Jindřichem Korutanským, a červené skvrny v chrámě, stopy prý krve obyvatelstva povražděného Švédy. Hltal jsem přímo tato vypravování: při pohádkách měl jsem vždy jakousi porci skepse, tu a tam mi i řekli, že jest to pohádka a ne pravda — zde dotvrzováno, že se to skutečně stalo, že se tak stalo a že jsou zde stopy . . . Struna minulosti, která jest v mé duši dosti silnou, zde zazvučela poprvé . . .

A ve škole přistoupil k tomu Nový Zákon.

Jedno mi bylo jasné hned. Že otec Pána Ježíše není tím starým pánembohem z prvé třídy, ze Starého Zákona, ačkoliv to katecheta tvrdil. Ta věc že se má docela jinak. Jak? nevěděl jsem a nepátral. Kristus Pán se narodil, přišli tři králové, Herodes, vraždění dětí, útěk do Egypta. Vše jsem viděl tak, jako bych byl býval očitým svědkem. Potom návrat, hádání v chrámě a veliká pausa. Na to věci méně zajímavé: kázaní, přijímání apoštolů, zázraky, cesty. Potom cesta do Jeruzaléma, zatknutí, soud.

Z apoštolů miloval jsem Petra. Ten mi byl nejjasnějším a nejbližším. Když tam seděl u ohně a zhříval se a přišla služka a povídá mu: Tys byl také s ním — z duše jsem cítil, jak ten překvapený Petr se dušuje, že nebyl . . . a kohout zakokrhá a Petr vyjde ven a pláče.

Ukřižování udělalo ze mne tenkrát zuřivého antisemitu. A z celé naší třídy. Natloukli jsme hned svým židovským spolužákům, jakmile po té hodině vešli do třídy. A katecheta nám při tom ukazoval obrazy: Kristus všude vážný a krásný, se světlým kruhem kolem sčesaných vlasů, a židé okolo zlí, ošklivi, rozcuchaní. A my byli hrdí, že můžeme mstít smrt Pána Ježíše na židech. Pána Ježíše jsem měl rád fantastickou láskou. Myslíval jsem, že bych jej byl zachránil, kdybych byl býval jeho současníkem. Hovoříval jsem s ním, když jsem byl sám ve světnici, zdávalo se mi o něm v noci. Zarmoutil mne jedině svým nanebevstoupením. A vůbec svým chováním po z mrtvých vstání: byl najednou změněn, chodil bůhví kde a věděl přec, že Petr a ti druzí sedí shromážděni, mluví o něm, čekají na něho. A pak vstoupí na nebesa! A nechá zde Petra a ty druhé, a přece ho měli tak rádi! To se mi nelíbilo. A docela ne už ten Duch Svatý. Měl zůstat na zemi Kristus Pán, myslil jsem si, a Duch Svatý tam v nebi.

A příběhové apoštolů už mne také nezajímali: nerozuměl jsem těm cestám, svatý Jan Evangelista byl mi tuze protivný, svatý Pavel se mi zdál být jakýmsi vetřelcem, a jen Petr, Petr až do smrti zůstal mým miláčkem. A teprve když jsem kdesi v kostele viděl na oltářním obraze Petra s Pavlem, tomu Petrovi k vůli přestal jsem se hněvati na Pavla.

A katecheta chtěl, abychom o tomto Pánu Ježíši věřili, co on říká. Když jsem konečně pod sugescí jeho autority (vždyť učitel a katecheta jsou dítěti tvory nadobyčejnými, nemýlícími se a neomylnými!) začal tak věřiti, měl jsem vlastně Kristy Pány dva: jednoho, jak si přál katecheta — boha, druhého, jak jsem jej měl v duši a citu — svého Pána Ježíše. Tam ten byl nepřístupný, nesrozumitelý, nechápatelný, ten zde jasný, dobrý, blízký a docela můj. Před několika tisíci lety ve staré Helladě byl bych jistě chápal své bohy všechny, věřil v ně s plným přesvědčením a byl jedním z nejzbožnějších dětí řeckých.

(Pokračování.)

Literatura.

Fr. Xav. Svoboda: **Podvrácený dub.** Drama. **Čekanky.** Veselohra. Dramatických děl sv. II a III. Fr. Šimáček. Za 1·20 K a 1·40 K.

Podvrácený dub je český John Gabriel Borkman. Théma, aspoň částečně, není u pana Svobody nové. Jeho Kučera v Podvráceném dubu sdílí s Antonínem Novákem v Rozkvětu i jeho chvatnou, úsilnou energii vzrůstu a bohatnutí i jeho vlastenecké tendence, které vkládá do svých snah po zámožnosti; a v poměru Novákově k jeho ženě Anně a k rodině bylo, myslím, leccos analogického k tomu, čím Kučera tolik trpí. Nicméně p. Svoboda osvětlil své théma novým rysem, který svým pojetím jednoho z našich životních národních zájmů zasluhuje pozornosti. Nedostatek lásky, jejž Kučera tak bolestně cítil u své nebožky ženy a jímž dcera Anička dožene ho posléze až k sebevraždě, nevyplývá u něho jen z té atmosféry zdrcení a ohromení, kterou jeho vzmahává ctižádost šíří kolem sebe. (Přítel Kučerův Žákovec praví o tom: „Tebe nemůže nikdo milovat . . . člověk se cítí vedle tebe jaksi pokořen nebo zaleknut.“) Proti Kučerovu kapitalistickému hromadění vystupuje mladé pokolení v jeho Aničce a v Žákovcově Emilu jménem soucitu s obětmi kapitálu, soucitu, který ústí krajně v tu základní zásadu sociální vyslovenou od Aničky: „Vydělat smíme jen, co potřebujeme.“ Ile, tu je národní, abych tak řekl, tragika Kučerova. „My se musíme zdvihnout ke kapitalům,“ hlásá on, „musíme, to je přec jasné! Vzrůst! Moci nabýt . . . moci! Boháči v národě znamenají vládnoucí sílu.“ Kdo by s ním na první pohled nesouhlasil? Kdo by mu nedal za pravdu, že jen co největším povznesením domácí zámožnosti můžeme imponovat a dobýt si rozhodného významu? Ale hned v zápětí p. Svoboda klade těžkou a zarážlivou otázku svého dramatu; zdá se mu, že se svými národně kapitalistickými snahami přicházíme trochu pozdě v době, kdy všechen směr společenské kultury obrací a vyvíjí se proti nim, kdy převažující veřejný cit bouří se určitěji, šířeji a šířeji proti dalším útiskům a existenčním křivdám. Otázka je pro nás tím složitější a osudnější, čím význačnější je naše měkká něžnost k slabým (v Aničce až do přepjaté afektovanosti), naše vrozená sentimentálnost. Závěrečné dvě Kučerovy rány z revolveru nejsou odpovědí, ale podivný, podlamný smutek vznáší se nad nimi; dcera odjíždí kamsi v lepší prý svět, hledat lidská srdce a Krista (jak jinak Borkmanův Erhard!), a otec vzdává se zoufale všech svých rozkvětných nadějí a plánů: „Nevím ani, co všecko se děje. Jen strach mám a starost. Tmu mezi námi nedovedu osvítiti, nerozumíme si, jako němé tváře stojíme naproti sobě, jako dva uzamčené domy.“

Veselohra Čekanky je položena svým dějem do r. 1830, do času panských kancelářů. Lakotný majitel panství, chtěje si ušetřiti pense vdov a podpory sirotkům po úřednících, ustanovil přijímat do svých služeb toliko lidi svobodné a s nezvratnou podmínkou, že se mu nikdy neožení. Odtud všecka děvčata se jeho personálu vyhýbají; a ta, která ze začátku ještě dala se zlákat nadějí, že pán snad přece povolí, a která stárnou v marném očekávání sňatku, dostala výsměšnou přezdívku Čekanek. Ubozí vyhnanci manželského ráje hledí se utěšit, jak mohou; jedni bujnými kousky mládí, druzí staromládeneckou resignací, třetí roztouženými sny zamilovaných plešivců a všichni dohromady všelijakými postranními mlsnými zálety. Na štěstí lakomý hrabě zemře, právě když se rozlobené Čekanky chystají k němu, aby ho uprosily, a jeho nástupce, baron, zruší kruté pravidlo služebního řádu. Hned slaví se celá řada svateb zároveň, je veselo, přezrálé párky rozplývají se opozděnou láskou. Mladí, nezadaní panští úředníci stoupnou v ceně a měli by panen na vybranou, co by chtěli, kdyby se tak pošetile nebláznili všichni za jednou, rozmarnou a rozpustilou Jiřinou, která prozatím nemůže nabažit se rozkoše, být kde kým zbožňována a obletována. Jiřininy družky, ohrožené ve svých vdávacích vyhlídkách, spolčí se proti ní a poradí praktikantu Plichtovi, jak by ji získal pro sebe prastarým osvědčeným prostředkem, podnícením žárlivé samolibosti. Rozumí se, že se lest podaří, a Josefina, Toninka i Mína přijdou každá k svému. Prostá jejich intrika je kombinována jinou stejně primitivní. Plichta namluví staro-mladým manželům, že baron je jen proto povolný k jejich ženitbě, aby mohl hovět své zálibě v milostných pletkách s paničkami. Z toho veliký strach před jeho příchodem, stupňovaný pak jeho galantností k dámám až ve zřejmou nezdvořilost. Jen jeho joviálnímu dobráctví jest co děkovati, že žert skončí nadšeným uspokojením.

Čekanky jsou vzácností v celém díle p. Svobodově. Autor jim dal motto:

> Někdy i sám pan profesor
> si s brejličkami pohrává,
> dětinským na svět pohledem
> se s potěšením dívává,

jež vystihuje dobře jejich půvabný ráz. Jsou veselým, jasným, bezstarostným a hravým výplodem svěží nálady, kdy člověk pouští mimo sebe všechny vážnější myšlenky, všechny své běžné zájmy a zřetele a kdy je hotov bavit se nejnaivnější a nejbláznovštější hloupostí, smát se nejotřepanějším vtipům, vyvádět nejchlapečtější pošetilé kousky. Průzračné, říkankové verše veselohry řinou se jako švitorný rozbublaný potůček, otečkovaný sluncem, plný malých, kulatých, radostně baculatých a třpytných oblázků, poskakující a vrtící se, laškující, repetící a šveholivý. Cítíte během četby, jak něco těžkého s vás padá, padá, jak se vám prsa nadzvihují volným oddechem, jak se vzduch kolem vás čistí a prozařuje. Humor p. Svobodův, jehož prvky najdou se ostatně i v Podvráceném dubu (a v němž

je, dokládám, mnoho výrazně slovanského), bude stát jednou za podrobnou analysi. *jv.*

Jul. a Edm. Goncourtové: **Renáta Mauperinova.** Přeložil Adolf Holk. S úvodem Jaromíra Boreckého. Světová knih. 135-7. J. Otto. Za 60 h.

O Goncourtech bylo u nás napsáno již tolik, že by bylo čirou marnotratností něco ještě přidávat, to tím více, když úvod pana Boreckého k překladu Renáty tak pěkně résumuje hlavní rysy jejich umění. Mám za to, že Goncourtové nemají poměrně ani ve své vlasti tolik absolutních zbožňovatelů, jako u nás. Čtěte na př. stať Faguetovu v osmém svazku velké Historie franc. literatury uveřejňované redakcí Petita de Julleville nebo úsudek, jejž pronáší F. T. Perrens ve své Literatuře franc. XIX. st., a vycítíte všechno možné, jen ne nadšení a uznání. Styl, jemuž my se obdivujeme, je jim často kroucený, anebo umělkovaný, anebo násilný; pravda, na níž Goncourtové zvláště si zakládali, zdá se jim záležeti většinou jen v dekoraci a vnějších vedlejšnostech; v líčení mravů, jež Goncourtové učinili podstatou svých románů, nalézají více vtipných poznámek, nežli charakteristických rysů. Stavě proti těm zneceňujícím kritikám rozkoš, s jakou jsem četl svou Renátu, uvažoval jsem mnoho o našem západnictví: ať jakkoli ohromný je dojem, který v nás zůstavují díla na př. ruské literatury, jsou to přece vždy hlavně jen francouzské knihy, kterým podléháme s pravou unesenou a hlubokou slastí. Ta převaha náklonnosti platí u většiny našich lidí, zejména mladší a nejmladší generace. Přemýšlí-li se o tom, shledá se, že nevězí za tím jen kouzlo rafinované elegance a skvělé duchaplnosti, jímž se my, vyrostlí v hmotné i duševní stísněnosti, opojujeme; nýbrž že je to všechen lehký a požitkářský životní názor francouzský, jenž nás vábí a podmaňuje. A kdyby se odtud šlo dále, kdo ví, nač všechno by se ještě přišlo, co všechno by se ještě vysvětlilo.

Renáta Mauperinová měla původně slouti „Mladé měšťáctvo"; autoři chtěli vylíčiti v románu moderní dívku, jak vyvinula se uměleckým a chlapeckým vychováním od let třicátých; a vedle ní střízlivého a rozumného moderního mladíka, vytvořeného rozkvětem doktrinářství a parlamentární vládou. Mravoličná část románu je skoro všechna zahrnuta v několika turgeněvovských kapitolách, v nichž jednotlivé osoby charakterisují se podobnými, velmi živými a plnými poznámkami; kapitoly o abém Blampoiovi nebo o Renátině příteli, vychovateli Denoiselovi, jsou neodolatelnými ukázkami, jakým půvabem lze obestřít jisté druhy inteligentního světáctví. Celý ostatek románu tvoří ony scény a scénky, jež Goncourtové psali více pro rozkoš tvoření, nežli pro vlastní účely svých děl; jsou načrtávány s graciósní lehkostí a zběžností, jako by bylo péro po nich jen jen se bylo kmitalo, a přece vystihují při tom všechen vlnivý hyb, všechnu zvláštní barvu, všechnu rozmanitou a sladkou šťavnatost skutečnosti. Kabinetními kousky toho rázu jsou ovšem něžné a potesknělé kapitolky nemoci a smrti Renátiny; ale čtěte i jen takové místo, jako je bilardová causerie p. Bourjota a řeknete, že umělecká dovednost naturalismu nemůže jít výše.

Skoro jsem litoval, že p. Borecký s úvodem nepořídil také překladu. P. Holkův je sice dobrý, nicméně leckterý výraz a obrat je otřen víc (nebo i obměněn víc), nežli bylo třeba.

Em. šl. z Lešehradu: **Paní Modrovouska.** Tragedie duše. S předmluvou Jiřího Karáska. (E. Weinfurter.)

Mladý muž, spisovatel, pan Gustav Berg, zamiluje se do vdané ženy, paní Holmové (Berg-Holm, jako v norských novelách), která si s ním nějaký čas pohrává. Vášnivý pan Gustav Berg má při tom časem velmi šeredné myšlenky a říká tomu, že ho paní Helena oloupila o duši. Na konec se mu rafinovaná ukrutnice vzdá, ale jen proto, aby hned v zápětí odjela a mohla se bavit v duchu představami jeho zvýšených muk. Pan Gustav Berg, vida, že ztracené své duše již nenabude, zastřelí se. Je to nevykvašená, nezralá chlapecká hlava, která nedovede dost dobře chápat a obsáhnout, co se s ní děje: všechno, co prožívá, připadá jí příliš ohromné, úžasné a zamotané, nežli aby tomu stačila. Myšlenky a dojmy chumelí se v ní v těžkém vířivém chaosu, v němž není nic jasného a nic určitého: rána z revolveru je toliko préservativem proti šílenství.

Čtenář by se mohl zarážet nad různými zdánlivými neshodami a absurdnostmi. Na jedné straně čteme, že paní Helena Holmová Gustava nenáviděla, že jím opovrhovala pro jeho holubičí, rozcitlivělou a plačtivou (dětinskou) dušinku, že jí byl celkem protivný; o něco dále klade se již (v téže kapitole a v témž pořadí úvah) otázka, nemiluje-li jej, nalézá v něm sílu a zeleň (!), jež jí imponuje, konstatuje projev soucitu. Nebo na jiném místě rozjímá paní Helena Holmová, že „mužové mají zajisté silněji vyvinutou duši nežli ženy", že „ženy duše nenávidí", že „mužové řídí se duší, ženy instinktem", že jsou „vlivem duše ponoukáni, aby ženy nenáviděli". A jen o dva čtyřřádkové odstavečky dále rozčilená paní Helena Holmová usuzuje, že „ani na tom tak nezáleží, co činí", že „pochybuje, aby neměla vlivu na něho", že „muži jsou zvyklí podrobovati duši instinktu". Opakuji, že by se mohl někdo pozastavovat nad podobnými nesmyslnostmi. Ale to jen, kdo si není vědom, že v oblasti ztřeštěné konfusnosti, v níž se všechno věčně vlní a zmítá, v níž pojmy a slova nemají podkladu, ani obsahu, ani pevného tvaru, dá se při dobré vůli všechno srovnat a všechno vysvětlit, najde-li se vždycky momentání (není tu jiných než momentáních) zorný úhel autorův. *o.*

Očerki russkoj istoriji i russkoj literatury knížete S. Volkonského, vydané tiskem r. 1896, vyjdou jako příloha k příštímu ročníku Naší Doby. Je to vlastně 8 veřejných přednášek, které Volkonskij konal v Americe, které původně vyšly anglicky (Pictures of Russian history and Russian literature) a na naléhání Pypinovo vydány též rusky. Naše Doba oznamujíc tuto knihu praví: Nebyla to snadná úloha, kterou kníže Volkonskij podnikl. Měl před sebou obecenstvo vzdělané, jemuž však předmět byl prý úplně neznám. „Úloha autorova nezáležela v tom, aby obeznámil cizího posluchače s předmětem (což nemožno za osm hodin), nýbrž v tom, aby v něm vzbudil zájem. Rozvinout před cizinci všecko, co v našich vlasteneckých dějinách je vznešeného, poučného, malebného; ukázat jim všecko, co vyvolávají v naší mysli veliká jména našich dějin a naší literatury a co jest duševní potravou každého vzdělaného Rusa; odhalit ve výtvorech našich básníků a spisovatelů nejkrásnější stránky ruské lidové duše; dát pocítit cizincům, že země, o které většina z nich neví ničeho, kromě vypravování o sněhu, o vlcích a o tajné policii, zavírá v sobě celý svět duševních radostí, jim neznámý — toť úloha autorova. Čtenář uvidí, že tento program neučinil ho ani příliš jednostranným, ani přes příliš optimistickým. Vyzvédání krásy v životě neznamená kaziti skutečnost, a vnuknout cizozemci lásku ke všemu ruskému je zrovna tak podstatné, jako vnuknout každému Rusovi lásku ke všemu lidskému.“ —

Jak tuto úlohu svou autor provedl, to je pravý umělecký kousek. To se týká roztřídění a výběru látky, formy stilistické i povýšeného názoru, jak na svůj předmět hledí. Mluví tu vytříbený inteligent, jenž ovládá svůj předmět důkladně a úplně, a tudíž volně a lehce, má smysl pro přehledné rozvíjení a znázorňování celých epoch, pro velikou obrysovou linii, pro plastický relief při charakterisování epoch směrů a povah; muž jemného taktu a vkusu, jenž vybírá a volí jen význačně a má proto vždy pravé slovo; jenž v krátkém čase dovede osvětlit řadu různých těžkých otázek, nechtěje se jich „dotýkat jen zlehka“ — slovem je to vzor cyklu přednáškového. Dějinný a literární rozvoj od Rurika do Lva Tolstého vyličuje tato kniha. Navrženo bylo na Rusi, aby připojena byla ještě lekce IX. o nejnovější literatuře a době vůbec. Dobré by to bylo, doplnit počet těch lekcí na herodotovskou devítku. Ale neučinil-li tak autor sám, kdož jiný má se do toho dát?

Myslím, že by se těchto osmi přednášek knížete Volkonského mohlo i u nás užiti s velkým prospěchem při veřejných přednáškových kursech.

Obzor školský.

Několik myšlenek o středním školství.

V Marburku (v Německu) konala se dne 7. a 8. října minulého roku 6. valná hromada spolku ku podpoře vyššího bezlatinného školství (Verein zur Förderung des lateinlosen höheren Schulwesens). Referáty mnohých řečníků — ač neseny duchem velkoněmeckým — jsou i všeobecně zajímavé a poučné, zvláště pro naše poměry ve školství. Přinášíme tedy aforisticky některé myšlenky z řečí tuto pronesených dle referátu, uveřejněného v únorovém čísle paedogického měsíčníku „Neue Bahnen“ (Wiesbaden).

K odstavci O reformě škol mluvil ředitel vyšší reálné školy dr. Schmidt: Přání po reformě vyššího školství ozývá se již od drahné doby, zvláště však od r. 1870, kdy německý národ dospěl k náležitému poznání sebe sama. Nalezá se tedy v popředí celého toho ruchu zájem národní. Reformní hnutí toto nebylo vyvoláno uměle, ale vyšlo z lidu. Řešiti tuto otázku začala již berlínská konference školní r. 1890, nedospěla však pro své složení (skoro $^{3}/_{4}$ všech účastníků byly z řad učitelských) k tomu, aby otázky nebyly projednávány příliš jednostranně. Také stran praktického přetvoření škol nemožno dosud znamenati podstatného pokroku. Chceme-li přijít ku předu, nesmíme se tázati: Jak zachováme nejlépe starou budovu? — nýbrž jest nám se tázati: 1. Čeho potřebujeme? — Co jest vhodné? — Která učebná látka jest pro vzdělání dle nynějších časových potřeb nutna? — 2. Co jest přirozeno? Která methoda je správná? —

Jest nyní otázka: Jest řečtina a latina v tom rozsahu, jak se dosud na gymnasiích probírá, pro všeobecné vzdělání potřebna? Nikoliv. Ani historické vzdělání gymnasistů nezískalo se v prvé řadě četbou starých klasiků, nýbrž spíše dějepisnými přednáškami v německé řeči konanými: „Latinská a řecká slova nejsou dokonce ještě latinské a řecké věci.“ A právě na věcném vzdělání nám záleží. Virchow praví: „Nepotřebujeme etymologií, nýbrž definicí.“ K harmonickému vzdělání není cizí řeči vůbec naprosto potřebí. Svým mateřským jazykem můžeme si celý svět vědění získati. Co ze starých kultur trvalou cenu mělo, přešlo v kulturu naši a jest její součástí. Starověk jest nám vůbec světem cizím, mlhavým závojem zastřeným.

My nesmíme německého hocha z jeho vlasti vyrvati a ponořiti jej do tohoto — bývalého — světa. Cizím řečem učili dříve jen z praktické potřeby. Teprve když tyto praktické účely odpadly, kladl se důraz na všeobecně vzdělavací cenu řečí. Z praktických důvodů jest také latina v určitém rozsahu ještě dnes pro vyšší vzdělání nevyhnutelna. — Filip Wackernagel žaluje ve své čítance, že „jest málo šetrnosti k vědě“: dnes můžeme žalovati: Jest málo šetrnosti ke člověku, který má býti vzděláván. Musíme opět míti více člověka na zřeteli a tázati se: „Jaké síly a které potřeby má dítě?“ — Pro vyučování jazykové jest mateřská řeč základem. Vyučování řečem cizím musí vždy býti připojeno k věcem.

Na berlínské konferenci pravil Virchow, že u Francouzů, Angličanů, Číňanů, Japanců atd., kteří u něho studovali, shledal mnohem větší horlivost v učení nežli u německých studentů. Opat Uhlhorn byl toho mínění, že tento zjev jest jen přirozeným: němečtí žáci jsou přesycováni (überfüttert). Když po celý den musejí seděti ve školní lavici a také mimo školní dobu knih z rukou nedají, tu nenalézají právě času k pozorování. Kdo se však nenaučil samostatně pozorovati, nemůže také míti živého zájmu k předmětům realním. — Týdně 24 hodin vyučování ve vědeckých odborech mělo by dostačiti. K přirozené výchově náleží, aby se i tělesný vývoj nepouštěl se zřetele. Dosavadní 3 hodiny tělocviku nemohou potřebě tělesné činnosti dostačiti. — Při dosavadním systemu školním stará zásada non scholae, sed vitae stala se skoro opakem.

Kant jednou pravil: „Nemůže býti přece vědě vyčítáno, že může i prakticky býti užita.“ Tato Kantova slova zasluhují i v dnešní době uvážení. Theorie o formalním vzdělání vedla ku mnohým paedagogickým přehmatům. Myslilo se, že v pouhém osvojování látky učebné — byť se i později zapomněla — spočívá značná hodnota vzdělavací. Každá vážná duševní práce má tuto cenu, nikoliv ale práce pamětní. Zvláště vyučování mathematice potřebuje reformy; neplecha formulková musí býti odstraněna. — Nutné omezení učebné látky dostavilo by se samo sebou, kdyby se přešlo od systému učitelů odborných k systému učitelů třídních. Vědecké hodiny musejí býti sníženy na 24 a všecky přeloženy na dopoledne. Odpoledne budiž věnováno cvičením tělesným. Tak vychováme svěží, jaré, prakticky i vědecky zdatné pokolení.

*

O otázce Nynější soustava školní a reforma s hlediska národního mluvil profesor Dahn (Brunšvík): Německý národ prodělal v posledních 20—30 letech mocnou přeměnu. Z národa básníků a myslitelů stal se národ obchodní prvého řádu. Škola musí se tomuto vývoji přispůsobiti. Učinila tak? Vyšší realka sice zanechala latiny a řečtiny a zavedla za to frančinu a angličinu; v podstatě však zůstaly poměry tytéž. Jak se dříve „dřela“ gramatika starých řečí, tak se dnes „dře“ řečí nových. — Velmi potěšitelným znamením doby jest petice juristů o rovnoprávnost gymnasií a realných gymnasií ku připuštění k juristickému studiu. Tato petice byla od 49 frankfurtských juristů podepsána a magistrátem města Frankfurta n. M. podána. Jiná města, Essen a Výmar, budou následovati. Petice, aby abiturienti vyšších reálek byli připuštěni k službě důstojnické, byla bohužel odmítavě vyřízena. — Jest vůbec velikým omylem domnívati se, že škola dělá veliké muže; velicí mužové se rodí. Škola může pouze vlohy vyvíjeti, duchu směr dávati, mravně vychovávati — a nic více.

Také co se týče práce učitelovy, jeví se mnohé přehmaty. Gymnasialní učitelé stávají se průměrně v 52 letech k službě neschopnými. Jsou přetíženi. Nové učebné plány chtěly učitelům i žákům uleviti, nedocílilo se však nijakého úspěchu. Nové úkoly byly dány, nové cíle vztyčeny a — staré požadavky zůstaly. Má-li se četba cizojazyčná větší měrou pěstovati, musí gramatika ustoupiti. Překlady z němčiny do cizích jazyků musí odpadnouti.

Zvláště zkoušky přispívají velmi mnoho k přetížení žáků i učitelů. Veškeré vyučování v 7. třídě (Untersekunda) jest jedinou zkouškou. I nejzdatnější učitel bývá sveden a nucen, „nadřiti“ parádní vědomosti pro zkoušku. Při tom ovšem výchova zle pochodí. Také lékaři vyslovili se z hygienických důvodů proti zkouškám, které spadají právě v čas tělesného vývoje žáků. Přepracování právě v tomto stáří škodí nejvíce na zdraví. Naše školy se svou nepřirozeností spůsobují nervositu; také již přípravné školy (Vorschulen), které mají ve 3 letech tolik naučiti, co obecné školy ve čtyřech — a následkem toho také často náležité znázornění zanedbávají — činí děti nervosními. Vřaditi tělocvik jakožto hodinu pro zotavení mezi dvě vědecké vyučovací hodiny, bylo praxí — a také příslušným měřením únavy — venkoncem nepraktickým shledáno. Tělocvik právě tak znavuje, ne-li více, nežli literní předměty.

Máme veliký zájem národní na tom, aby žáci přetížením ve vyučování nebyli seslabováni, nýbrž aby vyrostli na tělesně i duševně zdravé muže. Náš politický a hospodářský vývoj nutí nás k rozšíření kolonií. V budoucnosti bude třeba, aby část našich mladíků, náležejících vyšším kruhům, chodila do kolonií. Avšak život v koloniích činí mnohé veliké požadavky na výkony tělesné a vyžaduje samostatných povah; proto musí býti mládež otužována, musejí její síly býti tvrzeny.

Která škola je tedy školou budoucnosti? — Nikoliv škola reformní, nýbrž vyšší škola reálná, přispůsobená požadavkům předřečníka (dr. Schmidta). Obzvláště jest žádati: odstranění cizojazyčného vyučování v sextě a kvintě (v naší 4. a 3. třídě), odstranění francouzských extemporale; vyučování řečem cizím dle nové methody; v přírodovědném vyučování pozorování náležitou znalost okolí; vzdělání budiž národní: němčina budiž základem všeho vyučování; žáci musejí býti vychováváni k samostatným povahám.

*

Vzdělavací cíl bezlatinných vyšších škol s hlediska theoretické paedagogiky. Referoval prof. O. Böhmel z vyšší realky v Marburku. Vyšší reálka má poskytnouti všeobecného vzdělání. Toto jest opakem vzdělání odborného, přípravy to pro určitý stav. Úkolem všeobecně vzdělavacích škol jest, hocha nebo mladíka tak vychovávati, aby jednou jako muž vyhověl požadavkům naň kladeným. Žáku má tedy býti chuť

[illegible] stupni [illegible] pro zodpovědnost buzen. Nezáleží na mnohosti osvojených vědomostí jako spíše na spůsobu, jak byly zjednány; hodnota vyučování spočívá v methodě; vědomosti nesmí býti jednoduše podávány, nýbrž žák musí se jich sám dopracovati. Středem veškeré práce vyučovací musí býti vytváření vůle. Pro harmonické vzdělání jest třeba, aby zájem v různých svých druzích a směrech se budil a vyvíjel. V této příčině jest výběr vzdělavací látky velmi důležitým. Takové učivo jest nejcennějším, při kterém samočinnost žákova nejlépe se cvičiti dá. — Také mathematické vyučování, pěstuje-li se správně, jest znamenitě spůsobilým humanistického vzdělání poskytovati. Mathematikou zmocňuje se poznání hodnoty zákonů, cvičí se poznávavost, fantasie i rozum, sílí se víra v sílu lidského chtění. Tohoto cíle dosáhneme ovšem jen tehdy, když necháme žáky samy mathematické pravdy vyhledati. Jestliže vyšší reálná škola mathematické discipliny více pěstuje než gymnasium, tu právě vynikajícím spůsobem slouží ideálu humanistického vzdělání. — Vyučováním němčině a dějepisu má se buditi smýšlení, jež vlasti prospívá. Důležitější nežli dějiny starověku jsou vedle německých dějiny francouzské a anglické. — Cizích řečí jakožto klíče k duševním pokladům cizích národů nelze nám postrádati. —

Bezlatinné vyšší školy a frankfurtský učebný plán. Referent řed. real. gymnasia dr. Ziehen z Frankfurtu n. M. — Frankfurtský učebný plán byl pro vyšší školství bezlatinné v mnohém ohledu směrodatným. Vyučování frančině ve 3 nižších třídách má býti přípravou a základem pro pozdější vyučování latině aneb jiné cizí řeči. — Zvláště cennou a školní práci neobyčejně usnadňující ukázala se myšlenka, spracovati gramatiky cizích jazyků i mateřštiny dle jednotných zásad (paralelní gramatiky). Frančina svou přísně logickou stavbou větnou, svou elegancí a hladkostí, — angličina svou úsečností a krátkostí mají pro tyto vlastnosti neocenitelný vliv na výchovu. — Zvláště varuje referent před volbou látky, obsahem věcným příliš malicherné. Jeden krajní směr mezi novějšími methodiky do této chyby upadá. Mnohonásobně užívané názorné obrazy se svými trivialními vyobrazeními ze života neposkytují přiměřené duševní potravy. Žáci nemají pro tyto všednosti nikterak zájmu; touží po vážnější stravě. Saháme-li pro látku hodně vysoko, povznášíme tím i úroveň školy. Zvláštní slovníčky, vydání klasiků s poznámkami atd., které mají žáku duševní práci uspořiti, jsou škodlivé. — Vzdělání učitelstva na universitách jeví mnohé nedostatky. Vždyť jistá universita odmítla konati přednášky o moderní francouzské literatuře! Kde však má učitel moderní duševní život poznati, ne-li na universitě?

J. K– ch.

Divadlo.

Národní divadlo.

Ant. Nečásek: **Almužna.** V prvním svazku Šmilovského pozůstalých dramat vytištěna aktovka Scéna ze salonu. Má (kromě komorníka) tři osoby: jenerála hraběte Sokolovského, jeho choť Irenu a jenerálova pobočníka hraběte Kazimíra Zárubu. Jenerál je starší pán, zaujatý snahami své ctižádosti, a manželský život s ním neposkytuje mladé vášnivé ženě toho, čeho by si přála. Vyvine se milostný poměr mezi ní a pobočníkem. Irena naléhá na Kazimíra, aby s ní prchl, ale ten odepře zradit svého velitele, přítele a dobrodince. Jenerál, jenž je svědkem jejich o tom rozmluvy, nechce zprvu věřit v opravdovost a hloubku Irenina nového citu, ale na konec ho její horoucnost přesvědčí. Jde do vedlejšího pokoje a zastřelí se. Překážka lásky je odstraněna; ale milenci se nad jenerálovou mrtvolou rozcházejí:

Irena. Mrtev? . . . Vidíš, Kazimíre, jak my ženy jsme krátkozraké; já ho proklínala a on se za mou lásku obětoval, on dal za mou lásku to nejvyšší, co znal, svou čest vojenskou . . . Buď s Bohem, Kazimíre!

Kazimír. Jak, Ireno? Ty mne od sebe odpuzuješ, kdy sen našeho štěstí vzejíti má v skutečnost?

Irena. Tak jest; však oba poneseme stejný osudu díl. Již rci, Kazimíre, zda bys časem nezdvihl na mne kámen opovržení, kdybych já, za niž se Sokolovský obětoval, stala se tvojí ženou? Ne, ne, Kazimíre, buď s Bohem!

Kazimír. Máš pravdu, Ireno, — tys velká žena.

Takovým nad pomysl šlechetným manželem jako jenerál Sokolovský je také p. Nečáskův profesor Mareš. Vlastně ještě šlechetnějším, neboť zastřelí se na pouhou slabou domněnku, ničím určitým nezabezpečenou: jeho choť Renáta a jeho asistent dr. Matys dostali se ve své vespolné náklonnosti sotva k několika úsměvům a vřelejším pohledům, jež se samy sobě ještě nepřiznaly k ničemu. Tím také odřeknutí Renatino, když přečetla list obětavého sebevraha, pozbylo vší váhy a důrazu. Čím je jí dosud ten mladý muž, jehož prosby odmítá? Pouhým milým společníkem. I kdyby nebyla vdána, trvalo by to hezkou chvíli, nežli by jejich vztahy dospěly k nemožnosti rozloučení. A kdo ví, dospěly-li by. Jsou oba příliš rozumáři, plní různých vyčtených theorií, při kterých cit nutně zakrňuje. Renáta může deklamovat jak chce: prostý akt piety, který koná instinktivně v okamžiku prvního dojetí, nestane se tím o nic úžasnější a tragičtější.

Pan Nečásek vlastně hrubě nedbá těch citových záležitostí svých lidí; jemu jde toliko o trochu frasovité sofistiky, hodně konfusní a mělké. To dokazuje již spůsob, jak si hraje pojmem almužny. Jeho Matys, člověk — moderní, je odpůrcem almužnového soucitu a dokládá Renátě jeho [illegible]

a škodlivost všemi známými nietzscheovsko-maeterlinckovskými důvody. Když potom vymlouvá Renátě její kajicné rozhodnutí, chytí ho ona (do slova) za slovo: „Jak? Prve jste dovozoval, že musíme počít sami u sebe s prováděním reformních názorů, že chcete v kathedrále své duše vystavět oltář novým ideálům, — a teď byste byl s to přijmout **almužnu** štěstí, kterou vám nebožtík z kaluže krve podává?“ Ubohý Matys nemá ani tolik duchapřítomnosti, aby si uvědomil, že mu ženská sofistika provedla s jeho ponětím almužny šprýmovný hokus-pokus. Aplikujte Renatinu logiku jinde, a nebude práva, o něž se budete smět hlásit. A táž Renáta horovala před tím o době, kdy se žena oprostí ze všech otrockých předsudků! Není nic odpornějšího, jako to stálé snižování moderních ideí za předmět vtipných a dialektických konversací, jež jimi koketují a hrají, aniž se velkým procítěním proniká k jejich těžké podstatě. Šmilovský byl proti nám šosák, ale jeho osoby nemluví aspoň v kritickém okamžiku víc, nežli dovedou vyřknout z toho, co **skutečně** prožívají.

Víc řeči p. Nečáskova aktovka nezaslouží. Její postavy jsou tak ploché, že bychom byli v rozpacích, kdybychom měli říci, jak si je autor představoval. A on sám nejspíš také. Kdo trochu pozoroval tok dialogu, musil postřehnout, jak uměle a nuceně je sestrojen a jak zejména první jeho část, na př. hned rozmluva o almužně, je přitažena za vlasy.

Hráno bylo velmi opravdově. Zejména pan Vojan vložil do svého Matysa mnoho vážné vroucnosti, která přesvědčovala a získávala. Zachránit Renátu před směšností v tak choulostivém místě, jako je její nápad, aby se oba spolu zabili, to ovšem mohla jen pí. Kvapilová svým pološíleným, do prázdna vytřeštěným tónem. Bylo by to šlo snad i jinak; myslím tak, kdyby celá ta partie od osudné zprávy byla podložena hrůzou před tím, co má Renáta uvidět. *hk.*

Beseda.

Princ Krasavec na cestách.

Pohádka se škaredým koncem. Napsal **Josef Leda.**

Stalo se jednoho krásného rána květnového, že princ Krasavec, druhorozený syn krále Slavoslava v pohádkové říši, probudil se úplně rozmrzelý a pobledlý, až se jeho komorník nad jeho špatným vzezřením zalekl. Ještě většího stupně dostoupilo uleknutí komorníkovo, když princ odmítl čišku čokolády a prohlásil, že nebude snídat. Něco takového se v pohádkové říši dosud nebylo sběhlo. Ustrašen rozběhl se komorník ke královně Ladě, které pověděl, co se s princem děje.

Královna postrašena neblahou zprávou, rozběhla se, nedbajíc etikety, komnatami zámku rovnou do křídla paláce, kde sídlil princ, a zastala jej plačícího sedět na pelesti jeho zlatého, drahokamy vyloženého lože.

„Co je ti, moje královské dítě?“ naléhala na prince Krasavce, ale princ jen smutně zavrtěl hlavou a odvětil: „Nevím to sám, moje královská matko!“ a po slovech těch zaštkal hlasitě. Jeho pláč zařezal se královně do duše, že i ona vypukla v hořký, hlasitý pláč.

Na tento v říši pohádkové nepoznaný nářek sběhli se všichni dvořenínové do předpokojů princova příbytku a přikvačil sám král Slavoslav, jenž zrovna před chvílí s korunou na hlavě a s žezlem v ruce byl usedl v trůnním sále na skvoucí se prestol královský. Na něm každého dne po snídani vyjímajíc neděle a svěcené svátky vládl svým věrným poddaným od 9. do 10. hodiny dopoledne. Přichvátal s korunou ve spěchu do týla sraženou a se žezlem pod paždí, aby se na vlastní oči přesvědčil o stavu princově.

Také on nemálo se ulekl, uviděv plačícího ubledlého syna svého. Rozkázal odstoupiti všemu dvořanstvu a popošoupnuv si korunu na hlavě, usedl vedle své choti na pelest lože synova, hladil jej, mazlil se s ním, ale nedovedl z něho vylouditi kloudné odpovědi.

„Nevím, co mně je!“ s námahou vypravil princ ze sebe na naléhání obou rodičů: „Vím jen, že mně je nevýslovně smutno a úzko a že bych nejraději umřel, kdyby v pohádkové říši smrt byla možna.“

Nad tímto výkladem oba rodičové teprve sesmutnili. Poslali ihned pro dvorního lékaře, jenž úřad ten zastával jen pro jméno a zvýšení lesku královského dvora, jelikož od nepaměti nikdo v pohádkové říši nestonal. Ten ihned přikvačil, nasadil kouzelné brýle, jimiž bylo lze beze všech Röntgenových paprsků člověka prohlédnout skrz na skrz, oklepal a obracoval prince na všechny strany a potom odvětil strachem trnoucím rodičům princovým: „Vím jen tolik královská Veličenstva, že se v tom případě nevyznám! Jeho Veličenstvo princ jest úplně zdráv, nanejvýše bych připustil, že mozek jeho mladého Veličenstva trpí hypertrofií, jež působí na soustavu jeho mozkových funkcí a přivádí v zápětí různé psychopatétické obtíže, zračící se ve vidinách hypnotických, suggestivních, ba až v řídkých ovšem případech, apoplektických poruchách, ač z druhé strany není vyloučeno, že duševní přetížení opáčně může přivoditi hypertrofii mozku, která —“

Dále však tělesný lékař dvorský nedospěl ve výkladu svém, neboť rozlobený král udeřil ho žezlem přes nos, že krváceje a kvíle utekl z komnaty princovy.

„Ať okamžitě vejde ministr dvorských tajemství!“ velel král, a již tu s hlubokou poklonou, s třírohým kloboukem v ruce, ve fraku zlatem vyšívaném stál šedivý ministr, mžouraje chytrýma očkama po krásné bledé tváři princově.

„Poraď, příteli!“ zašeptal král svému ministru do ucha, veda jej na druhý konec komnaty. „Není ti známo nic ze života našeho prince Krasavce, co by dalo aspoň zdaleka soudit na příčiny neblahého jeho stavu?“

Starý služebník pokrčil ramenoma. „Nevím ani nejmenšího o jeho Jasnosti, co by nebylo známo celé pohádkové říši. Neboť jeho Jasnost žije život nevinný jako dítě, ani nejmenší známky není, že by byl kdysi obdařil náklonnosti svou nějakou vílu neb rusalku, nebo vzplanul láskou k nějaké dvorní dámě.“

Král chmuřil líce: „Ale pomoci musíš stůj co stůj, pod ztrátou mé královské milosti!“

„Což abychom svolali k poradě konsilium všech mudrců naší říše, lékařů, advokátů, filosofů i bohoslovců, abychom vypsali cenu na uzdravení princovo, abychom vzali na poradu zlou ježibabu z černoboru, aby princi uvařila nějaký kouzelný lektvar, abychom . . .“

Ministr dvorských tajemství zdvihl ruku k odporu: „Promiň, královské Veličenstvo! Všecky tyto moudrosti a kouzla naší pohádkové říše za našich dnů nepůsobí už ani u šestiletých dětí a jen otcovská starost Tvého Majestátu utíká se k takovým prostředkům. Chceš-li však milostivě popřáti sluchu pokorné mé radě, pak mohu jen tolik říci, že znám jedinou osobu v říši naší, která ví již napřed všecko a vždy má pravdu. Je to má tchyně. Jestli ta neporadí, pak je zle!“

Král rozradostněn udeřil se do čela, tak prudce, až mu koruna spadla s hlavy na zem. „Človíčku zlatý,“ pravil, „to je nápad! A abychom si byli úplně jisti, přibereme k poradě i moji tchyni, ta také ví vždy všecko napřed a má také vždy pravdu!“

„Jelikož však, královské Veličenstvo, pravé konsilium vyžaduje dle přísloví účastenství aspoň tří členů,“ namítal ministr dvorských tajemství, „dovolil bych si navrhnouti, aby byla přibrána do konsilia také tchyně nejvyššího dvorního ceremoniáře, velmi učená dáma, jež stojí, jak i Veličenstvu zajisté je známo, v čele ruchu pro emancipaci všech tchyní ze staletého jařma úsměšků a nedávno vydala letací spis, v němž žádá věčnověčné vyhnanství pro každého, kdo by i nejmírnějším vtipem urazil důstojnost tchyní.“

„Opírám návrh svůj o uvážení, že by dvě tchyně, které vědí vždy napřed všechno, a ve všem mají pravdu, nikdy se nedohodly, kdyby náhodou se rozcházely ve své diagnose. Ať pak aspoň rozhodne ta třetí!“

Tato rada došla schválení králova a tak se sestoupilo konsilium tří tchyní s matkou královninou jakožto předsedkyní k vyšetření duševního i tělesného stavu prince Krasavce.

Po dvoudenní poradě, při níž vypito bylo slavným konsiliem pět velikých nádob kávy, vydalo konsilium toto dobré zdání:

„My nížepsané mocí svého úřadu a svých znalostí všech lidských slabostí prohlašujeme po dobré rozvaze odvolávajíce se na své svědomí, jakožto všeobecné uznané svědomí celé pohádkové říše, že jsme, šetříce pravidla mravopočestnosti, Jeho Jasnost královskou, prince Krasavce, tělesně i duševně pozorovaly a následující nález učinily:

Tělesně vyvinut jest objekt našeho pozorování nade vše pomyšlení znamenitě. Jest to královské dítě mužského pohlaví, 18 let věku, modrooké, zlatovlasé, s rozkošnou narůžovělou jindy, nyní pobledlou pletí, štíhlé, pružné chůze, svalnatých paží a nohou. Tepna nyní je poněkud urychlena, zrak lehce zatřený občas vášnivě zasvitne, srdeční funkce odpovídající funkci tepny poněkud horečná, paže v nestřežených chvílích se jako v roztouženosti rozvírající, čelo horké, spánky neklidné, jinak tělesný celkový stav uspokojující.

Pokud jde o stav duševní, shledaly jsme těkavost myšlenek, chvilkové rozpaky až do zaleknutí se stupňující, úzkost a pocit blaženosti nápadně se střídající, vrcholící před neklidným usnutím v projevech táhlých vzdechů a neurčitých šepotů. Jinak ani duševní stav neodůvodňující nijakých obav.

Na základě nálezu toho dospíváme my nížepsané k jednohlasnému nezvratnému dobrému zdání, že jeho Jasnost princ Krasavec — není sice ještě zamilován, poněvadž mu schází určitý předmět lásky, ale v nejvyšším stupni roztoužen a po lásce práhnoucí. Nemoc tato již delší dobou vleklá propuknouti může každé chvíle, jakmile princ připne neurčitou posud dřímající v něm roztouženost jinošskou k nějaké dívce — a proto s naprostou jistotou vyslovujeme znalecké přesvědčení své — že jeho Jasnosti schází — žena.

Abychom však předešly všechny neslušné kombinace, vyslovujeme zároveň, že slovem „žena“ nemíníme zde každého tvora feminini generis, žádnou ledabylou vílu neb rusalku, s níž by bylo lze jeho Jasnosti zapřísti nějaký flirt, nýbrž ženu v povýšeném slova smyslu, ženu manželku!

Tomu na důkaz nás tří tchyní vlastnoruční podpisy. Dáno v Krásnoboru, hlavním sídelním městě pohádkové věkovité říše.“

Nález a dobré zdání toto doručeno bylo rodičům královským, kteří nad ním chvíli se zadumali ve vážných myšlenkách.

Na to odebrala se královna Lada k svému synu, princi Krasavci, objala jej vtisknouc něžný polibek na jeho vysoké čelo a děla k němu: „Netřeba tobě už, královské mé dítě, před matkou svou zapírati tajemství svého mladistvého srdce, toužícího po lásce. Jako druhorozený syn náš nemáš sice nároku na nástupnictví na prestol pohádkové říše naší, na který usedne jednou, až se můj královský manžel a já odebeřeme na zasloužený výměnek, tvůj starší bratr, náš stejně drahý prvorozený syn Slaviboj.

Avšak i tvého štěstí a budoucnosti pamětlivi, upsali jsme ti skleněný zámek na můří noze, zabezpečili sypaný doživotný, tedy věčný výměnek ročních 100 centů diamantů a jiných drahých kamenů a nastřádali na sta vagonů zlata a stříbra, tak že výbava tvá bude důstojna královského původu tvého.

Budeš míti lehkou práci, vydáš-li se na cestu po nějaké pohádkové princezně a budeš-li chtíti býti králem sám v nějaké říši, bude ti hříčkou do

nějakého sousedního království se přiženiti. Nebudeme ti činiti překážek žádných u výběru nevěsty.

Chceš-li, vydej se za princeznou Popelkou. která jest vskutku dobrou partií, anebo za princeznou Sněhulkou, neméně bohatou princeznou královskou. Chceš-li však pojmouti za manželku červenou Karkulku z pohádky o vlku a babičce, nechceme ani tu býti tobě na překážku, ač Karkulka jest dcerou prostého uhlíře. — Zkrátka a dobře, královské mé dítě, vol dle tužby svého srdce a buď šťasten!“

Na toto oslovení královny Lady odpověděl však princ Krasavce jen smutným zavrtěním hlavy a zašeptal:

„Díky, královská matko, ale já se ženit nechci a nebudu!“

Na to přistoupil král k svému druhorozenému princi, zatím co královna Lada byla odešla připravit princi sladkou limonádu ze živé vody, a zašeptal mu do ucha:

„Budu s tebou, královský můj synu, mluvit zcela upřímně!“

„Nech ty ženské mluvit! Víš, já to zcela dobře chápu, že se ti do ženění ještě nechce. A zvláště z té partie s Karkulkou tebe rozhodně zrazuji. Dostal bys návdavkem k ní její matku a babičku a to znamená dvě tchyně najednou. Ale mluv se mnou jako s přítelem. Chceš-li si začít nějakou známost, no, řekněme si to otevřeně, jen tak pro ukrácení chvíle, já přimhouřím své otcovské oči. Mezi námi řečeno, já z mlada nebyl jinaký . . .“

A při tom král poklepal synovi důvěrně na rameno. — Dokončení

Drobnosti.

Náš boj.

My v politice velcí jsme — a basta!
kdo jinak tvrdí, blbec je neb lhář,
vždyť, hleďte, stran je u nás na sta —
toť naší politiky slavozář.

Sta táborů a každý slovy, pěstí
své spasné, neobsáhlé hlásá tu
myšlenky, chce je k uplatnění vésti,
že jimi jen čas vzejde převratu

v národním našem boji. Každý vůdce
má žurnál svůj a pere jak hrom v něm
do soků svých ve spravedlivé půtce
a sok mu splácí vše i s úrokem.
Ó jaký ruch!

A síly tak se tříští
planými osobními útoky:
ač naší svobody meč stále sviští,
stojíme, kde jsme stáli před roky.

Hledáme neustále cosi, kdesi,
druh s druhem vzletnou frasí závodí,
a při tom rvem se sami za pačesy,
a když nám bídné sousto předhodí

z milosti, na zdar si hned připíjíme
a z hloubi slavné národní své pýchy
jásáme: politický duch v nás dříme!
A nepřátelé mohou puknout smíchy.

*

Když všecko vůkol bouří, vztekem říčí,
my pokorně kloníme svoji šíj,
jsme vskutku pravý národ holubičí,
v slovníku máme: trp!, však nikdy: bij!

Za svými vůdci jako slepí jdeme,
nám polobohem každý věru z nich,
jich politiku zbožně schvalujeme,
a páni plní kapsy, tlumí smích.

Však když nám kterýs žurnál náhle zjeví,
že hanebně jsme byli zrazeni,
ó mocně vzplanou naše velké hněvy,
a svatý vztek nám vpadne v nadšení.

Noviny ostré články píší prudce
a tepou, spravedlivou zlobou vrou,
a my, my moudří soudci — vážky v ruce —
soudíme přísností vše katanskou,

hospody, ulice plníme v svém křiku,
náš hněv se vlní — řeka bez hrází —
a tolik hned z nás je tu politiků,
jak vichr když kol listí rozhází.

Však stačí, by ten vůdce proklínaný
k nám promluvil jen řečí plamennou,
a hned si smíří rozvaděné strany,
ba ponesou jej na svých ramenou

v jásotu sálem, svatý hněv náš schladne,
i rozhořčení i vztek všeliký,
a starou důvěrou nám srdce mládne —
ó vůdce náš jest moudrý, veliký!

On vysvětlil, že v situaci mračné
byl věrný nám a bude v boji zlém —
a když i žurnál z toniny té začne,
jdem za ním — stádo za svým beranem.

A věru, místo hněvů, slovních půtek
a nadšení těch našich prázdných hlav,
spíš bylo by tak, bože, užít důtek,
jimiž jsi ztrestal v chrámě zištný dav!

Z.

Nacionální hnutí v Číně. Londýnský list Evening News sděluje obsah jednoho boxerského provolání, jímž je volán lid do zbraně proti Evropanům. Čte se takto:

Bohové s boxery jsou
s vlasteneckými a svornými sbory,
protože ďáblové cizí ruší říš středu.

Vnucují národu cizí svou víru,
nutí nás k nebi se obracet zády,
nectíti Bohů a předky zradit.

Mužové ruší svou povinnost lidskou
a manželství ženy.
Cizí ty ďábly neplodí lidé.

Věřit-li nechcete,
pohleďte jen . . .
Modravé jsou oči těch ďáblů.

Dávno již neprší,
půda je suchá,
to vše jen proto, že nad námi zavřeno nebe.

Bozi se hněvají,
mrzí se geniové
sešli již s vrchů svých kázati Boxerům rady.

Není to pověsť.
Nebude marným cvičení boxrů.
Volejte kouzelná slova a zaklínejte.
Spalujte žlutý popsaný papír.
Zapalte dýmavá dřeva,
svolejte z jeskyň genie, bohy.

Bohové z jeskyň svých vyjdou.
Geniové se s hor svých k nám snesou,
pomohou lidem v boxerském cviku.

Vojenskou zručnost jen co mít budem!
Taktice jen co se přiučíme,
však potom vyplenime cizí ty ďábly.

Železné tratě odstrčte stranou,
telegrafní již odhoďte tyče.
Parníky zničte.
A velká Francie
vychladne v srdci svém, zkrotne.
Rozpráší se Angličan, Rus.
O zabijte, bijte ty ďábly.
Ať roste a zkvétá říš a velký rod Čingů!

Jak vidno, čistě a ryze národní šovinistický výbuch čínský. Nacionalism cestuje kolem světa a nezastavil se ani před čínskou zdí. Je-li v jádře svém oprávněn, o tom nemůže být pochybnosti. Když německý národ hlásá vyhlazovací boj nám, když Mommsen káže Čechům rozbíjet lebky, týmž právem hrdý šoven čínský zdvihá tažení proti evropským vetřelcům.

Tyto knihy

možno koupiti v administraci Času v Praze (I.-159. Husova třída):

Česká otázka. Snahy a tužby národního obrozeni. Napsal T. G. Masaryk, v Praze 1895. Stran 246, cena 2 K, poštou o 10 h víc.

Naše nynější krise. Pád strany staročeské a počátkové směrů nových. Napsal T. G. Masaryk. V Praze 1895. Stran 216. Cena 2 K, poštou o 10 h víc.

Jan Hus. Naše obrození a naše reformace. Napsal T. G. Masaryk. V Praze 1895 druhé vydání 1899. Cena 60 h, poštou 66 h.

Boží bojovníci. Vlastenecká historie z 15. století. Z rukopisu vinohradského vydal prof. dr. C. Folklor (J. S. Machar). V Praze 2215, cena 3 K, poštou o 10 h víc.

Epištoly Kutnohorské, sepsané od H. B. Vydání toto je pořízeno přesně dle vlastního vydání Havlíčkova z roku 1851. Cena 60 h, poštou 66 h.

Nutnost revidovati proces Polenský. Dokazuje prof. T. G. Masaryk. V Praze 1899. Cena 20 h, poštou 24 h.

Význam procesu Polenského pro pověru rituální. Napsal T. G. Masaryk. Vydáno v Berlíně u H. S. Hermanna. Cena 80 h, poštou 1 K.

Deset let proti proudu. (Zpomínky a zkušenosti českého novináře). Napsal dr. Jan Herben. V Praze 1900. Cena 2 koruny, poštou 2 K 20 h.

Jan Nepomucký. Spor dějin českých s církví římskou líčí dr. Jan Herben. 2. vydání u J. Pospíšila v Praze. Cena 1 K.

Taktéž vydáváme

Knihovničku Času,

sbírku drobných poučných úvah o věcech časových.

Zatím vyšlo:

Číslo 1. **Osm hodin práce a O boji hospodářském a sociálním.** Dvě přednášky prof. T. G. Masaryka. Cena 20 h.

Číslo 2. **Ideály výchovy.** (Volné kapitoly.) Napsal prof. Fr. Drtina. Cena 20 h.

Číslo 3. **Proti trestu smrti.** Dvě úvahy. Cena 10 h.

Číslo 4. **O jednom zrádci národa** (dru Al. Krásovi). Napsal J. J. Langner. Cena 16 h.

Číslo 5. **Několik listů Tolstého.** Přeložil K. Veleminský. Cena 10 h.

Číslo 6. **Dopisy mladé hospodyni.** Cena 20 h.

Číslo 7. **Kázání o metličce.** Cena 8 h.

Číslo 8. **O lékařích a nemocnicích.** Napsal Dr. Beck. Cena 10 h.

Číslo 9. **Právo historické a přirozené.** Napsal T. G. Masaryk. Cena 24 h.

Každé číslo stojí poštou o 2 h víc. Všech 9 čísel posíláme poštou se známkou 10halířovou.

Majitel, vydavatel a redaktor Dr. Jan Herben — Tiskem Antonína Renna v Praze

Ročník V. 1900. Číslo 11.

BESEDY ČASU.

ČTRNÁCTIDENNÍK PRO ZÁBAVU A POUČENÍ.

Předplatné na rok 4 koruny, na půl roku 2 koruny. Jednotlivá čísla po 20 haléřích.

Smutná píseň.

Rostla mi bříza pod oknem
zelená jako tráva,
ale dnes lístku žlutému
poslední s Bohem dává.

Bříza má dneska nemocna,
k zemi svou hlavu kloní,
ze svých ran v kůře vyrytých
lepkavé slzy roní.

Podzim jí zpívá u hlavy,
ssaje jí z těla mízu . . .
Ach, já mám také v ňadrech svých
jeseně skrytou břízu.

Také svou hlavu uklání,
také má ránu v kůře —
ale než bříze pod oknem
tisíckrát ještě hůře.

Šero leží . . .

Šero leží v každém koutku
a má jizba smutně stmělá,
a ta lampa hoří — hoří,
jako by již shasnout měla.

Poslední má růže v okně
kloní hlavu, lístky kroutí,
a ten květ, jenž hnědne — hnědne,
že mi musí uvadnouti.

Ať jen svadne . . . Silný podzim
neodvrátí slabá růže,
a kde shaslo velké světlo,
malá lampa nepomůže.

—

Rozběhlo se . . .

Rozběhlo se jaro ve svět,
naházelo květy v luka,
a v těch smolných pucích keřů
hrála jeho bílá ruka.

Koupalo se v jasné řece
a s ní dneska krajem šumí,
v ptácích zpívá — ale z lidí
málo duší porozumí.

Rozumím já písním ptáků,
v duši se mi všechno chvělo:
dobře, že se jaro v okna
podívat mi zapomnělo.

„Lesy."

— —

Sonet.

Mé vzpomínky v čas zašlý letí:
zřím tichou alej na břehu,
kde v sledním vroucím zážehu
paprsek zlatý líbá sněti.

Mně dosud koutek ten tak milý,
vždy vzpomínám a vždy se chvím
jej míjíc, krajem mlhavým
když kráčím v časnou ranní chvíli.

Zřím v mlze obličej Tvůj snivý
a skrz ni cítím zrak Tvůj plát,
Tvé řeči vnímám přízvuk tklivý.

Však alej dávno sněhem kryta
a kolem jak v mé duši chlad
a jakás tesknost neurčitá . . .

Věra

Konec Satana.

V. E. Šaffovi.

Byl podvečerní listopad.
Šedivé mlhy táhly z lad
a lezly k těžkým nebesům.

Je dole víska, nad ní chlum,
po jehož bocích za léta
koz mlsných stádo poletá,
a na jehožto vrcholi
zří stará lípa do polí
svým stínem kryjíc hochů shluk
a starý obraz božích muk.

A teď, co den se s nocí rve,
tu sedí divných druhů dvé:
v orvané lípy koruně
Smrt hoví si jak na trůně,
černého zraku dutinou
se rozehlíží krajinou
a žlutou, vpadlou křiví líc
táhlý si nápěv hvízdajíc.

A na studené kameny
muk božích used skrčený
a sešlý suchý čert. A žal
mu ze psích očí vyzíral
i rozkašlal se chvílemi.

V tu dobu kráčel polemi
vesnický páter. U sklonu dne
to chození je příjemné,
neb žaludek spíš vytráví
a k večeři se připraví.
A při tom možno promyslit,
co zítra zbožným uším dít,
až naplní chrám po ranní
poslouchat velké kázání.
Že vysoký pak nebyl chlum,
nes po něm páter též svých dum
a když už na vrcholi byl,
shled čerta a se zastavil,
tři kříže vťal do vzduchu v ráz
a křik: Apage, Satanas!

Však pekel syn se trpce smál
a takto knězi vyčítal:
„Tak vida, jak na hloupou zvěř,
jdeš na mě, otče; hanba, věř.
Což jsou už tempi passati,
že bývali jsme ty a ty?
Ty, pastýř duší, stáda kněz,
já věrný sluha tvůj, tvůj pes?
Já sedal duším lidským v týl,
já chrámy jimi naplnil,
já hnal je v šero zpovědnic,
já ve snách jevil jim svou líc,
já při kšaftech u loží stál,
na kostel, klášter vzpomínal,
na fundace a nadace,
na divuplodné orace,
jež všecko vyrvou drápům mým -
já byl jsem živitelem tvým.
A sloužil jsem ti sta, sta let,
však z tebe stal se zvolna led,
mě zanedbals a zapomněl,
a když jsem ti teď v ústret všel,
ty na mě kříže házet chceš?
fuj, styď se, otče, za faleš!"

Kněz vlídně usmál se a řek:
„Já nevím, čerte, nač ten vztek?
Jsme hotovi, toť jasno přec,
a dáta staršího ta věc.
Stal jsem se k tobě netečným,
že ty ses stal mi zbytečným.
Nechápeš? Nuže, aspoň věř:
Tys metafysická jen sběř,
jež tak jen dlouho může žít,
dokud v ní věří bodrý lid.
Nu, žils přec hezkých roků dost.
Však teď už lidská společnost
niť žití tvého přestřihla.
Už nevěří v tě — věc to zlá,
však co tu dělat? S paluby
se hází přítěž, zmaru by
se vystříhala lodička,
v níž sedí církev Matička.
Když kormidlo měl svatý Jan,
tys mohl býti zachován:
tu peklo žilo, v hranici
hořeli bídní hříšníci,
tu draci lezli po lesích,
kde kořínky jeď zbožný mnich,
tu čarodějnic hříšný sbor
vyletal v nocích nad obzor
a rouhajícím na zkázu
krev vytrýskala z obrazů
a v kostele zor svatých soch
se otevíral... Tak's žít moh,
v ten vzduch jsi dobře hodil se.
V něm člověk žil, jak zrodil se,
náš po smrti, jak za živa.
Ne vítaná, ne vábivá
pak přišla změna. Církev máť
však zná svých duší ostříhat.
Teď svatý Pavel v ruce své
má kormu lodi houpavé.
On Církve advokát a štít
zná s proudem doby moudře jít
a nezadat nic, nepustit.
Co možno svolit, svolí se,
co přítěží zlou, shodí se —
tak pro tě není místa již.
Vím, málo tomu rozumíš,
vždyť v shonu věcí všelikém
byl's vždycky špatným logikem."

Čert kašlal, potom do dáli
se zraky jeho upjaly:
„Oh, kněžská vděčnost! Mohl jsem
ji vlastně poznat životem!
Vy Jidášovi klnete,
a přec ho bylo v době té,
v té zahradě tam potřeba —
jej nebýt — jste dnes bez chleba!
Vy proklínáte Nerona,
a dle vašeho zákona
on nástroj v ruce boží byl,
vám svatých, světic narobil,
váš kompaňon byl jako já —
eh, marná řeč, a paměť má
je slabá už..."

Ve snětí směs
v tu chvíli zahleděl se kněz
a spatřil Smrt, jež bez citu
zírala tupě ve při tu.
Jí rukou kýv: „Hle, čerte, Smrt,
toť je dnes Církve věrný chrt
a než ty lepší. Věří v ni,
má existenci solidní,
již tvrdohlavých ovcí um
nemůže zničit. Příštím dnům
máť Církev směle hledí vstříc.

A mohu prozradit ti víc.
Ten kostlivec, toť skála je,
na níž trůn Petrův kraluje,
tak přečká všecko, Svět i Čas.
Finis. Apage, Satanas!"

Po čertu třemi kříži ťal
a po chlumu se dolů dal.

I čert se zdvih a nečistá
svá očka upřel na Krista.
Však Kristus sešlý, plechový,
mu ani slova nepoví.
Rez rozežral jej, vítr zlý
jím lomcuje, že zakvílí.
I zavyl opuštěný ďas
a boží mukou pozatřás,
však Kristus mlčel . . .
Táhlý hvizd
se ozval vzduchem, jako list
Smrt svezla se a bez slova
se chápe rámě čertova.
A našlapujíc zlehounka
s ním kráčí vážná, tichounká
do zamlžených, pustých lad,
kam večer černý příkrov klad.

J. S. Machar.

Tři kapitoly po stopách českého historického vědomí.

I. Duše starého Zeithammra.

Roku 1876 zemřel starý Zeithammer, otec dvou Zeithammrů —ických, sedláka a chalupníka, kteří do dnes v —icích tu s větší, tu s menší slávou hospodaří. Býval dlouhá léta v —icích představeným, sedm dětí: 4 syny a 3 dcery vychoval a zaopatřil. Představenství je u nás, jak často na vesnicích bývá, trochu dědičné: zdědil je po starém se 140ti korcovým statkem nynější —ický Zeithammer „dolení", kdežto „hořejší" dostal jen chalupu tak ke 40 korcům.

Starý Zeithammer měl slavný pohřeb, většina —ičáků podnes se na ten pohřeb pamatuje; já jako čtyřleté dítě zapamatoval jsem si také jeden moment: Jak u Zeithammerů na dvoře „lezlo" (do slova) selské banderium na koně a jak „hoření", břichatý „hoření", za živý svět nemohl na svého koně se dostati.

Slavný pohřeb minul a starý Zeithammer pomalu mizí —ickým obyvatelům z paměti.

Jak se stalo, že právě já si naň vzpomínám? Jen velice temně pamatuji si zevnějšek jeho: malého dědečka s vyholenou selskou tváří a pěknou, foremnou hlavou; ale já pamatuji a vylíčím ct. čtenáři **duši** starého Zeithammera. Konstruoval jsem si ji po 25 letech, konstruoval z jeho knih, které po něm zůstaly.

Starý Zeithammer měl knihy a četl. Již v tom je značný rozdíl od dnešních „sousedů" —ických. Dnes v —icích je 10 rolníků a užasl bys, kdybys k nim šel hledat knihy. Našel bys málo — a vše špatné, až hrůza špatné. Je smutně charakteristické, že ani almárka s knihami po starém Zeithammerovi neudržela se ve statku, nýbrž přestěhovala se k „hořenímu", do chalupy. Tam jsem ji našel, a v ní, když mi jí otevřeli, duši nebožtíka Zeithammera a sice takovouto:

1. Několik knih vydaných Krameriem.
2. Několik pobožných knih katolického ritu: modlitby, postillu a jiné.
3. Beckovského kroniku, Komenského Labyrinth světa, Pavla Skálu ze Zhoře.

Vidíte ji, tu po otcích zděděnou a živou duši Zeithammerovu?

Tím Beckovským, Skálou, těmi nebeklíči a tím Labyrinthem ji přijal od předků a až do smrti ji zachoval celou, tu duši předmoderního (jak mám jinak říkat těm oholeným lidem generace z let 1840—80?) českého sedláka.

Na první pohled poznáte, jak v té tradované české duši

1. plápolný život náboženského cítění evangelického (česko-bratrského?)
2. protireformací byl předveden (nedovedu se tu dobře vyjádřiti) v cítění římsko-katolické, již nedosti životné, aby v plné síle a výhradně přešlo tradicí na generaci nynější.
3. Jistě na tomto silném vědomí historickém spočívá to, že Zeithammerové hned stali se horlivými odběrateli knih Krameriových. Přímá souvislost mezi čtením knih doby předobrozenské a čtením knih buditele Krameria zdá se mi dokázána již tím, že ten jistý Zeithammer si je koupil. Proč by je kupoval, kdyby jich nechtěl čísti?

Že starý Zeithammer zdědil po otcích lásku ke čtení historickému a velice živé cítění náboženské, toho jsou další zajímavé důkazy. Starý Zeithammer totiž také psal, spisoval, a co spisoval? V almárce nalézají se dva svazečky nesmírně důležité. V jednom vypisuje Zeithammer historii statků a domků —ických, změny držitelů, spor sousedů s majitelem zdejšího velkostatku atd., druhý svazeček jsou od Zeithammera sepsané modlitby pro rodiny na všechny dny v týdnu a pro jiné příležitosti. Modlitby ty sepsal a jako výměnkář již poslal na posouzení zdejšímu katolickému faráři, mají-li cenu nějakou a aby pravopis poopravil, po případě vytisknutí sprostředkoval.

Již je vidíte, ty dvě polovice duše starého Zeithammera, jak jedna tkví na historickém vědomí náboženské minulosti české a druhá, jak prakticky snaží se prováděti náboženství psaním modliteb. Nečetl jsem modliteb, nehledal v nich stopy četby Labyrinthu a vůbec stopy náboženské tolerance, ale nepochybuji, že tak živá, silně nábožensky cítící mysl byla tolerantní.

Starý Zeithammer nebyl zelóta; u statku měl starou doškovou chatrč a v té ode dávna choval

nájemníka, starého, bručivého žida Guta, jenž prodával ickým obyvatelům tabák a koralku.

II. Pouť u sv. Vojtěcha.

Je prohřáté dubnové dopoledne, je neděle a u sv. Vojtěcha pouť.

Snad leckdo i z Pražanů zná ten osamělý kostelík u —ic blízko stanice severní dráhy. Tam konává se každoročně pouť, t. j. kramáři, známí pražští kramáři, pestří a drzí, utvoří ulici z perníkových bud, ke kostelíku dostaví se několik procesí podívat se na posvátný kámen, na němž staročeští přívozníci zuli sv. patrona z bot, a potom přijde mnoho jiných a všelijakých lidí. Kdo by si s chutí nezašel v té jasem kypící přírodě k poetickému kostelíku, tam k vonícímu háji, přes zrosenou louku, mezi zástup svátečně vymytých vesničanů?

Je 11 hodin. Pouť je v plném proudu. Venkovští šviháci a dívčice procházejí se ulicí pokřikujících kramářů, v improvisované hospodě pijí mužové všech stavů slabé pivo a v stínu velikých lip před kostelíkem je slavnostní kázání.

Jindy kázává tu kterýkoli z okolních farářů, tentokrát obeslali (nevím kdo) missionářského kazatele až odněkud z východních Čech. Jeho hlas markantně proniká výše vylíčenou vřavou. Posluchačstvo málo se liší od návštěvníků kteréhokoli pražského kostela, jsou to patrně všichni, kdož neprocházejí se právě kramářskou ulicí a kdo nepijí v hospodě.

Přistupme blíže a poslechněme věhlasného kazatele, čím slaví patrona země české. Položil thesi, že máme si vážiti své víry římsko-katolické a dokazuje ji. Naslouchám zvědavě, ale jsem nemile sklamán: slavný kazatel provádí cirkulus vitiosus jeden za druhým. Leč tento kus jeho argumentace stojí za povšimnutí: „My si máme své víry římsko-katolické vážiti, proto že jest od Boha, protože si jí vážil sv. Vojtěch a protože si jí vážili ti první křesťané, jejichž sv. ostatky nalézáme tam dole v krásné zemi italské v katakombách. . . . Pak následoval dlouhý, pestře zbarvený popis t. zv. katakomb. —

K čemu, slavný kazateli, k čemu ta vzdálená Italie a vzdálení první křesťané? Když již za předmět křesťanského kázání nebereš si život současný, nýbrž události historické, proč bych, začav svatým Vojtěchem, nelíčil ty ostatní hrdiny nové kultury v Čechách? Což není to dost zajímavý, dost barevný děj — pokřestění Čech? K čemu tedy ta Italie?

Je tak pěkný ten český kraj, na který patříš, s vonícím hájem, se zarosenou loukou, s rozhřátými lidskými dušemi, a — ty myslíš na katakomby, katakomby . . .

III. Muž s Bílou Horou.

Předloni bylo mnoho, velice mnoho zajíců a —ický nájemce velkostatku a zároveň revíru po listopadovém honu v té radosti vystrojil hostinu — pro střelce i pro jiné hosty. Výkvět rolníků —ických i okolních plnil útulnou hostinskou jizbu na —ovské samotě. Také učitelové přišli, i já tam byl. Jízba byla plna světla a plna tepla. Na stolech jako sníh běleły se ubrusy, za stoly leskly se osmahlé tváře hodujících. Jedlo se, pilo se, hovořilo — a vše tak pěkně, teple, případně. Nastává někdy taková šťastná shoda všech okolností a všech osob — to stalo se tenkrát na —ovské hospodě.

A uprostřed toho šumu a tepla povstal vysoký muž v nejlepších letech, s havraními vlasy a krátkými vousy upravenými tak, že tvář jeho měla výraz značně podobný známým tvářím Kozáků z ruských obrazů „Dobytí Varšavy“, povstal a za náležitého ticha jal se mluviti: „Velectění pánové! Bylo to roku 1620 na Bílé Hoře. (Aha . . .!) Národ český poražen, udupán a pochován, jak se zdálo, na věky. Dlouhá dvě století ležel jako mrtvola, zapřisáhlí jeho nepřátelé jásali nad jeho mrtvolou. Ale předčasně. Doba těžkého spánku minula a národ český jakoby zázrakem se vzkřísil k novému životu — —“ Vzdávám se, nedovedu nalézti další pásmo myšlenek řeči; jen to pamatuji, že řeč skončila prosbou k přítomným, aby učinili sbírku ve prospěch chudé mládeže na —ické škole a že sbírka vynesla 37 zlatých a několik krejcarů.

Když letos na jaře v —icích založen sbor dobrovolných hasičů, svolána jakási agitační schůze a muž s tváří ruského kozáka pozván (nikdo jiný se u nás řečněním nezabývá), aby —ické občany rozplamenil pro myšlenku podporovati hasiče. Přišel, povstal a jal se mluviti: „Ctění pánové! Bylo to roku 1620, na Bílé Hoře. Národ český poražen, udupán a pochován, jak se zdálo, na věky. Dlouhá dvě století . . .“ atd., jak psáno nahoře. Řeč skončila tentokráte vyzváním, aby přítomní, jak jsou povinni, hojně přistoupili za přispívající členy svého sboru hasičského; vyzvání jeho skončilo tentokráte s pramalým výsledkem, přihlásilo se pouze pět členů přispívajících — důkaz to, že Bílá Hora je ve věcech hasičských a k tomu na jaře úplně irelevantní, že tu rozhodují hlavně ohledy finanční, peníze — a těch mají v —icích k jaru velice málo . . .

* * *

Ubohá duše nebožtíka Zeithammera! Kdybys dnes se vrátila v český kraj, jak by na Tě cize patřili, jak by nevěděli, co s Tebou počíti! Klerikál chopil by se jedné Tvojí polovice, Tvého náboženského citu, utrhl by ji od celku a vlekl pryč, pryč od té české hroudy, od české historie.

A co by se stalo s tou druhou polovicí, lnoucí k české hrudě staletou tradicí historickou? Palacký ji dobře pochopil, tuto polovici české duše a když začal psáti své Dějiny — hned hleděl, aby kulturní snažení české připoutáno bylo k české minulosti. Ale potom naše kulturní snažení na dobro schromlo; znamením této choroby je — muž s Bílou Horou. Jak je to, můj Bože, tak možno v národě Palackého a Šafaříka, že takovým nejapným spůsobem může se mluviti o velikém faktu dějinném jako je katastrofa bělohorská a to

před vykvětem českého venkova? Proč se nesmáli ti malo- i velkorolníci onomu muži? Proto, že svou Bílou Horou jim povídal skutečně něco nového: většina z nich věděla málo a někteří docela nic o bitvě bělohorské a celé **minulosti české**. Palacký ji odkryl, ale ona nesmí mezi lid, nesmí do národní školy! **Beznárodní** obecná škola — to je zmrzačení české duše ve většině prostého lidu. Duše starého Zeithammra byla celá, protože se vyživila na svých švabachových foliantech: nynější generace folianty ony opustila — a jest úplně bez české tradice historické.

O. Jozífek.

Z mého mládí.

Píše J. S. Machar.

(Pokračování.)

IV.

Mého nebožtíka otce připomínal mi vždycky car Alexandr III. tváří, postavou a tělesnou silou.

Můj otec narodil se r. 1835 v Přestavlkách u Chrudimě. O jeho rodině vím tuze málo. Jeho dědeček byl prý velikým pánem v Castell Abbato v království neapolském (nezištně dávám tu aviso všem svým přátelíčkům: mohou mi nyní odepřít smysl pro naše dějiny, český cit, české vlastenectví a p.), ze své otčiny musil utéci a bůh ví jak, dostal se až do Čech. Jeho syn byl mlynářem v Přestavlkách, kde prosoudil své jmění i svůj mlýn a ze vzteku nad tím zemřel. Tehdy byl můj otec dvanáct roků stár. S ním a jeho sestrou odstěhovala se matka do Chrudimě. Matka jeho, malá, suchá paní, zemřela tu za krátký čas. Otec se vyučil řemeslu mlynářskému. V Kolíně se oženil. Byl tehdy stárkem v Karabáčkově mlýně pod zámkem. Sestra jeho, moje teta, báječná černá krasavice, žila v divokém manželství s kavárníkem Fleissnerem, ošklivým stočeným židem, jejž prý vášnivě měla ráda . . . Záhadná pohádka srdce . . . Pamatuji se toliko na její pohřeb, černou truhlu, svíce, muzikanty a plačícího Fleissnera, který jí líbal v rakvi nohy. Byl jsem tři léta stár. Na to byl nějaký proces o její pozůstalost. Advokát dr. Havelec hájil Fleissnera, došlo to k přísaze, otec prohrál, ale tu útěchu měl až do smrti, že právo a pravda byly na jeho straně, neboť Fleissner „za rok a den na to“ zemřel. Trest prý to za křivou přísahu. Všecko prý se mstí a vyrovná již na tomto světě . . .

Oženiv se, stal se majitelem domu č. 35 na Pražském předměstí. Ale jakási těkavost jeho povahy nedopřála mu klidu. Prodali dům a zařídili si moučný obchod. Otec při tom stárkoval dále, matka byla v krámě. Důvěřivost v lidi a špatné počtářství udělaly obchodu konec. Otec pak nepohodl se se svým chlebodárcem a dodavatelem mouky, mlynářem Karabáčkem, a přijal místo stárka v Nymburce, ve mlýně Radimského. Tam jsme byli tři roky. Matce se stýskalo po Kolíně, Nymburk se jí nelíbil, otec se rád podvolil a stěhovali jsme se do Kolína zpět. Karabáček zatím zemřel. A po šesti měsících stěhovali jsme se zase z Kolína: otec najal si od knížete Thurn-Taxise parní mlýn ve Mcelích u Loučeně. Rok to trvalo — a to byl, myslím, rok štěstí a blahobytu v jeho neklidném a zmítaném životě. Pamatuji se, že tu bylo množství peněz, cenných papírů a stále veselé tváře. Sametové šaty jsme měly my děti a hračky z Rožďalovic nám přivezli. A najednou přišel pád. Krach na vídeňské burse zasáhl až v tu dalekou tichou vesničku — otec neměl najednou ničeho. A tak jsme se stěhovali, po vůli matčině, zase do Kolína. Za několik neděl dostal otec místo stárka v Čelakovicích. Odejel tam, byt nám našel v Brandýse, i stěhovali jsme se do Brandýsa. Odyssea rodiny byla tím ukončena, ne však Odyssea otcova. Byl vždy hrdým jak španělský grand, a tu mu dali v Čelakovicích jednou při obědě děravou polévkovou lžíci, otec se domníval, že mlynářka (neharmonovali spolu již dříve) udělala tak zúmyslně: řekl jí několik ostrých slov a dal na hodinu výpověď. Přišel domů, do Brandýsa, a nastala bída. A tu se sebral můj hrdý španělský grand, šel do mlýna Šubrtova v Brandýse a přihlásil se tam — za polního dělníka. Okopávala se řípa, okopával řípu. A za týden na to šla i matka a mě, desetiletého, vzali na zkoušku. Obstál jsem. A tak jsme pracovali celé jaro na řípě, pamatuji se na svou denní mzdu: třicet pět krejcarů. Otec měl sedmdesát, matka šedesát. Tehdy ztvrdly moje dětské ruce, ale nebyli jsme nešťastni. Žili jsme životem zvířat animalně a spokojeně. Aspoň já tak vzpomínám. Otec měl jistě své trudné chvílky i matka, snad to bylo tenkrát, když bývali trpce humoristickými. Okopávali jsme tedy řepu, protrhávali ji, znovu potom okopávali, i brambory jsme obdělávali na polích u Brandýsa, Záp a Dolních Počernic; v létě, v čase žní jsme vázali snopy, hlídali v nocích, nakládali a odváželi. Zažil jsem obžinky, nabyl znalosti půdy a polního hospodářství vůbec, vyznal jsem se v počasí, rostlinách a různých opeřencích. Podzim udělal konec. Matka šla mlátit do stodoly, otec, že nedovedl zacházet s cepem, šel do Lobkovic, kde v mlýně samomlečil. Za nějaký čas nahodilo se mu místo v Brandýse, ve mlýně p. Tůmy. Tím se dostala rodina do svých kolejí. Matka se vrátila do kuchyně a mě dali do školy.

Mlýnský prach byl vrahem dýchacích orgánů otcových. Pokašlával už dávno, půl roku práce polní jej zase osvěžilo, v mlýně se rozkašlal na novo. A mlýnský prach zhubil konečně toho obra. 16. července 1881 zemřel můj otec na souchotiny, v stáří 46 roků. V tom roce, kdy car Alexandr III. nastoupil na trůn, ten car, kterého jsem miloval vášnivou láskou, protože mi tváří, postavou a tělesnou silou připomínal otce mého.

Seznámil jsem se se svým otcem vlastně hezky pozdě. Dávali mě spát, než otec přišel k večeři, a vstával jsem ráno, když už byl pryč. Ani neděle nebyla jeho klidným dnem: povinný nedělní klid byl zaveden až za řadu let po jeho smrti. Někdy

při na mžik jsem jej zahlédl, to bylo, když jsem přišel do mlýna za ním. A mám jej tak v paměti, v tváři celý bílý, mouku ve vlasech, na vousech, na obočí a řasách, otáčí plnými násypkami po mlýnici, zdvihá je a sype do košů; zdvihá pytle mouky: posadí si je na šíj, nese ven a nakládá na vůz. Chasu, sobě podřízenou, předchází vždy příkladem. Obraz síly a práce. A v očích vždy laskavý pohled pro mne. — Ve Mcelích a potom v Brandýse, zvlášť když jsme se oba stali polními dělníky, začal jsem jej poznávati a chápati. Názor jeho na svět, lidi a vlastní osud byl až přehnaně optimistický. Tolikrát sklamán lidmi, věřil přece zas na novo každému a v každého. Štěstí a neštěstí házely si jím jako míčem, on však byl přesvědčen, že štěstí si jej konečně podrží, že matka bude míti zase svůj dům, on sám zase svůj mlýn. Kus dítěte bylo v tom obřím těle . . .

Po svém vyučení mlynářství prošel jako krajánek značnou část Čech. A kdo ví, zažil, nezažil všechno, co vypravoval, ale vypravoval mnoho a náramně rád o svém vandru. A vždy bylo v těch povídkách něco podivného a nálady nezapomenutelné. Hle: kráčí za tiché noci podle Lužnice. (I z těch jmen mám zvláštní náladu do dnes; „Lužnice“ — řeka s vysokými břehy, zelenou vodou, a lije se krajinou plochou, v níž daleko široko není mlýnů a dědin.) Měsíc svítí jak rybí oko. Jde a jde. Najednou vidí něco na ploše vodní. Zrovna prostředkem řeky pluje nadmutá červeně a bíle pruhovaná peřina. Dívá se — tu si s hrůzou uvědomí, že jde po vodě a peřina že pluje proti němu, tedy proti proudu . . . ach, dnes vidím, jak vyvanula ta příšerná vůně a hrůza z toho obrazu! Ale otec ji cítil, když to vypravoval a já ji tenkrát cítil též a cítím tak i dnes. Pravé orgie takových povídek slavily se ve mlýně ve Mcelích. Přicházeli krajánci, večeřeli s námi u stolu (otec měl smysl pro cech, a každý krajánek byl hostem tak dlouho, pokud se mu zlíbilo. A žádný nezneužil otcova pohostinství; zůstali den, dva a již ta nestálá, těkavá povaha krajánkovská hnala je dál), po večeři povídali.

Žádný román na světě, žádný kus na divadle tak mě později nechytl, jak ty večerní povídky . . . Představy se vybavovaly, otec vypravoval, mluvilo se o mlýnech, panech otcích — a já seděl s vyboulenýma očima, ztracen sobě i životu. Časem přicházel „Herkules“, obrovský to krajánek v červené košili a sokolské čapce, s velikou těžkou holí, jenž kouřil z dýmky, do níž cpal tabák po librách — však to bylo vše, čím imponoval. Vypravovat neuměl a sklamání z toho bylo pro mne dvojnásobné: co by byl ten mohl povídat za příhody, když nosil takovou hůl a kouřil z takové dýmky! (Však se později objevilo, že Herkules byl vlastně cizopásníkem krajánectví, že řemeslu ani vyučen nebyl!) — Otec při vypravování neměl objektivní formu povídek bábiných. V jeho příbězích bylo plno odboček, popisů, reflexí — slovem: bába byla klasikem, otec romantikem mojí dětské duši.

A romantikou kojil také moji dějepisnou žízeň. Jeho zamilovaným čtením byl Herloš, nejmilejší knihou „Poslední Táborita“. A tak se stal i Herloš nepřímým pramenem všeho, co jsem na poprvé zvěděl o Husovi, Žižkovi, husitských válkách a Jiřím z Poděbrad. — Tak suggeroval mi svůj obdiv pro Napoleona. Takový obdiv, že jsem se na svou bábu díval jako na vyššího tvora, když mi řekla, že Napoleona viděla u Lipska . . . — Jeho láskou miloval jsem Garibaldiho; jeho smutek byl smutkem mým, když mi vypravoval o mexickém císaři Maximilianovi . . . Pamatuji se z několika momentů, jak živě sympatisoval za francouzsko-německé války s Francií; v r. 1876 se Srbskem a Černou Horou: v r. 1878 byl jeho polobohem Skobelev . . . Poctivý romantismus prostých lidí . . . A trvalo to léta, než jsem se z některých suggescí jeho emancipoval . . . moje báseň „Napoleon“ na př. v knize „1893 až 1896“ jest jednou z těch emancipací, přímou polemikou proti němu a pokusem přesvědčiti i jej o jiném názoru . . . A tehdy tlely kosti jeho už patnáct let v zemi . . .

Havlíčka miloval tou neuvědomělou instinktivní láskou, jak jej asi měla ráda většina těch prostých jeho současníků. Pro jeho utrpení, pronásledování, tragickou smrt, jež mu byly údělem v službách národa. Cítili inferioritu svého postavení, v němž se trpí a mlčí, Havlíček řekl „těm pánům“ pravdu. „Bojoval pro národ.“

Rád čítal „Humory“. — A tak chvěla se jména a karikatury Schmerlinga, Beusta, Auersperga, Kollera, Schmeykala, Chwapila a j. v divém chaosu a v podivných vztazích nad mojím dětstvím. Kdyby se byl tak dožil zimy roku 1894, kdy tytéž „Humory“ vláčely jméno moje a jeho blátem ve službách prý obrany Hálkovy!

Střízlivým, realním člověkem nebyl. Protože byl optimistou a měl živou fantasii. Ale věřil vždy pevně v to, co povídal a přesvědčen byl o všem, co viděl a jak viděl. A musilo tak být, jinak by byl všech těch ran a kalamit svého osudu snésti nemohl. — Když mluvil někdy o mé budoucnosti, říkal: „Povídá se, že hlavou zeď neprorazíš. Pravda. Často rozbiješ hlavu, ale často prorazíš i zeď. Přijde na to, co je tvrdší. Měj tvrdou lebku, zeď povolí. Nic si nedej líbit . . .“ Můj ubohý španělský grand!

*

Probírám se těmi vzpomínkami. Kdo prošel mým dětstvím, každý tam zanechal stopu. Každé místo, kde jsem žil, všecko, co jsem viděl a slyšel, dalo jistý dojem, barvu, odstín mojí duši. A stále mi zvučí jako refrain v uchu sloka Goethova:

> Sind nun die Elemente nicht
> aus dem Komplex zu trennen,
> was ist denn an dem ganzen Wicht
> Original zu nennen?

V.

Byl jsem hochem malomluvným, v sebe uzavřeným a samotářským. Také po čilosti a rtuťovi-

tosti dětské nebylo u mne ani stopy. U nymburského mlýna jest široká z vody vystávající hráz, myslím, že se o ni opírá pravé rameno jezu; na hrázi stál mohutný starý topol, a pod topolem tím sedával jsem celé hodiny a díval se do vody a do zelených stromů protější tiché Střelnice. Líní chrousti padali s topolu: díval jsem se, jak opatrně zdvihají vějířky tykadel, rozkládají je, krovky nadzvedají a odletují. Vlaštovky prošvihovaly nízce nad vodou; mravenci vlekli starou nožičku nějakého hmyzu sem tam namáhavě po zemi; červené štěnice s černými kresbami na křídélkách vyhřívaly se v houfech na kořeni topolu — nic mi neušlo, byl jsem pozorným divákem přírody.

Chvílemi přišel některý mlynářský s čeřenem a chytal ryby. Posadil jsem se k němu. Časem parma, úhoř, štika zmítaly sebou v síti, a šťastný lovec vytáhl zavěrák a probíjel jim hlavy. Díval jsem se na to očima primitiva: případ mě zajímal, ale necítil jsem ničeho. Vůbec bylo v mojí fantasii více citu než v očích. Plakal jsem při písničkách i pohádkách, ale byl jsem bezcitným při brutálnostech života. Jednou utrhl řemen ve mlýnici práškovi ruku u lokte. Prášek ji vypletl a nesl dolů, do šalandy. Byl jsem tam. Vkročil do dveří, zatřepetal utrženou pravicí, padl a omdlel. Sběhli se k němu, křísili jej, třeli a zastavovali krev. A já si sedl klidně na zem a prohlížel s velikým zájmem tu utrženou, stydnoucí podivnou ruku . . .

Pamatuji se na některé momenty svého snění pod topolem na hrázi. U Nymburka jest les Babín. A lupič Babinský byl tehdy jakýmsi lidovým hrdinou v Čechách. Bral prý bohatým a dával chudým, říkali do slova o něm. Byl prý rytířský, šlechetný, neobrožený a vraždil prý jen v sebeobraně. Hotový dobrodinec všech chudáků. Snil jsem o Babinském. Les Babín nesl přirozeně jenom po něm jméno, tam jsem kladl dějiště jeho činů a pak jsem byl šťasten, že jsem žil na blízku působiště takového hrdiny. A život s Babinským byl tehdy jedním z mých životních plánů, a heslo: brát bohatým a dávat chudým zdálo se mi tím nejvznešenějším na světě. —

Stýskávalo se mi po Kolíně. Když mi řekli, že se země točí, našel jsem si podivnou útěchu v tom stesku. Seděl jsem na hrázi a myslil si: snad před měsícem, snad před týdnem, snad docela dnes v noci byl Kolín na tom místě, kde sedím nyní já . . . A vím, že jsem si to vysvětloval dobře, a že v tom vysvětlení byla očividná možnost a možnost ta mě blažila. —

Bába mi vypravovala o blanických rytířích. Sedí tam, spáčové, a čekají, až bude Čechům nejhůř; pak svatý Václav uhodí kopím na stůl a Zdeněk Zásmucký půjde do konírny a probudí panoše. Z té konírny teče prý zapáchající stružka a teče z vrchu ven, a bába ji prý viděla. Tehdy v Nymburce byl bych ty blanické rytíře bral dosti skepticky, ale ta stružka z konířen, kterou bába viděla, ta mě přesvědčovala. A tak byl druhý můj životní plán hotov. S Babinským žít, to bylo jaksi již ujednáno; ale také bylo ujednáno, že půjdu a zbudím ty spáče v blanickém vrchu. A že pojedu ovšem s nimi vybojovat lepší časy a štěstí naší české země. —

A takových snů a fantasií do nekonečna. — Dětských her jsem neznal a dětských přátel neměl. Byl jsem nejraději sám, nebo ve společnosti dorostlých.

*

A do té samoty a do toho snění padla první kniha. Letorostky od B. Pešky. Můj prvý přítel! Malý formát, modré desky, zřetelný tisk — a byly v tom pověsti se strašidelným ovzduším (lichvář nemající v hrobě pokoje), historky ze života zvířat (zajíček vzdor výstraze své matky vyběhne z domova a jest zastřelen), epické básně ve stilu Vocelových Přemyslovců (Václav II.) a všecko to povídáno prostým veršem a hluchými rýmy. Jak, od koho jsem knížku dostal, nevím; záhy jsem ji uměl říkat zpaměti. A přec četl jsem ji znova a znova. Výjevy z ní kladl jsem si na známá místa, a dnes ještě, vidím-li jen podobná místům těm, napadnou mi hned výjevy a sloky z „Letorostků". Trpěl jsem při tom čtení dosti. Do vypravované situace vsunul jsem vždy sebe a lítost nad sebou samým rozlila se mi po duši. Tak intensivně četl a cítil jsem všecko.

*

Vzpomínám si na děvčátko stejného věku se mnou. Mělo kudrnaté kaštanové vlasy a hnědé oči. Bydleli s námi v domě, na jehož rohu byla zasazena kamenná hlava, prý Žižkova. Děvčátko to bylo mi milé. Vídal jsem je rád, zdálo se mi být tím nejkrásnějším na světě. Nemluvil jsem s ním nikdy. Hrálo-li s jinými, díval jsem se na ně na všechny. Vše mě zajímalo, co mělo jakýkoli vztah k němu. A toto se jednou stalo: Děvčátko hrálo si jednou na dvorku samo. Bylo to v koutku, kam nebylo lze vidět. A mě cosi náhle hnalo k němu. Něžnost, jaké jsem před tím snad nikdy necítil, rozchvívala mou duši. A měl jsem zřetelnou touhu je vzít okolo krku a políbit. Stanul jsem těsně u něho, zdvihlo na mě své hnědé oči — a v tom momentu projel mnou úžasný vztek a jakýsi stud, i chytil jsem děvčátko za vlasy a začal je bít . . . Dalo se do nářku, já bil dále — a cítil při tom, jak je mám rád, jak ty jeho vlasy jsou mi milé — a jak ta chvilka je šťastná . . .

Od té chvíle, když jsem byl ve svém království na hrázi pod topolem, bylo ono vždy vědomě a rozhodně ve snech mojich. Rád jsem si myslil, že jsem císařem Karlem Velikým, ona císařovnou, já vedu slavné války a vládneme nad světem a světu že se pod naší vládou tuze dobře vede . . . Ale ve skutečnosti jsem se mu již nepřiblížil nikdy. — (Pokračování.)

Výtvarné umění.

První výstava ruských malířů v Praze.

„Jednotě umělců výtvarných v Praze“ zavázáni jsme upřímnými díky, že připravila nám milou slavnost, tichou a přec významnou, neokázalou a přec pozoruhodnou. Pozvala do Prahy celou družinu výtvarných ruských umělců, „Tovaryšstvo přenosných uměleckých výstav“, jehož sídlo je v Petrohradě a jehož činnost rozvětvuje se z Petrohradu po celé Rusi. Přes 14 dní už výstava jejich děl zde v Praze trvá, výstava rozsáhlá a bohatá — 153 obrazů olejových a 73 kreseb a prací leptaných. Bez hluku, s neobvyklou u nás energií a rychlostí Jednota vykonala tento svůj čin, a slušno zaznamenati jej jako dobrý národní čin, jako pravý skutek ve správně pochopené slovanské vzájemnosti.

Biblické „po skutcích poznáte je“ platí také o horlitelích pro tuto vzájemnost. Skutkem ukaž svou lásku, ukaž ji svou znalostí jazyků, znalostí dějin a literatury, znalostí umění, znalostí života národního a lidového, poměrů národohospodářských a sociálních, ukaž ji třeba ne v tom všem, alespoň v jednom z toho všeho! Co na př. čekáš, co žebroníš, milý Hejslovane, až ti někdo předpíše zákon „Uč se rusky! . . .“ „Uč se polsky!“ — sám si vydej takový zákon, sám pro sebe, řekni si, že to nevyhnutelná věc pro intelingentního Čecha, aby znal jazyk Puškinův, Gogolův, Turgeněvův, Dostojevského, Tolstého; řekni si, že nedostačí tobě, abys znal pouze prvou strofu písně „Hej Slované!“, nýbrž že ti třeba silného uvědomění a přesvědčení slovanského, té mohutné mravní síly, té činorodé lásky, které tolik bylo u našich prvých hlasatelů vzájemnosti, od Dobrovského až do Havlíčka, a hned budeš silnější, uvnitř sebe i na venek, kdežto nyní přes všecko své hejslovanství Rus co chvíle ti řekne, že jsi Němec a německými brejlemi že hledíš na svět. . . .

Také o ruském umění výtvarném vědomosti naše byly nejchatrnější. Toliko Vereščagin zapsal se u nás zřetelněji dvěma svými výstavami, uspořádanými v Rudolfinu, z nichž zvláště první vryla se v paměť svými výjevy z války ruskoturecké. Tehdy ovšem hledělo se víc na smělý obsah a vše se dávalo strhovat, uchvacovat jen obsahem klidným a hrozným v neúprosné pravdě své jako příroda sama, tím hrozným protestem proti hromadnému vraždění. A pak už nic. Jen někdy nějaké klišé v illustrovaném časopise a nějaký článek v revui. Na nejzápadnější slovanskou baštu až příšerně málo. „Okolnosti, prosím vás, okolnosti“ — slyším volat pohodlné pomlaskavače. . . . A zatím celý umělecký svět skrýval se na Rusi našim zrakům, a jediná Treťjakovská galerie v Moskvě mohla úžasem zarážet duši českou z toho všeho, čím ji naplnila duše ruská. Vedle literatury ruské, bohudíky u nás už hodně zdomácnělé; vedle hudby ruské, z níž jenom jediný Čajkovskij u nás se zakořenil a stal se našim, kdežto pro jiné není zatím ještě takové ochoty a nezištné oddanosti se strany obecenstva, ba i časopisectva, s jakou přijímá lecjaké cizí zboží — také umění vytvarné vytvořilo řadu, značnou řadu, pro nás ku podivu značnou řadu děl, které v každé galerii světové obstojí čestně silou individualnosti umělcovy i jako umělecký výraz svého národa, jako mluvčí své doby.

Že nám „Jednota umělců výtvarných“ poskytuje možnost, abychom aspoň částečně poznali umění toto, je dílo záslužné, tím záslužnější, čím větší asi bude nutná míra obětavosti její pro velikou nákladnost podniku. Ještě jednou pozdravujeme energický a rychlý skutek „Jednotin“ a vítáme srdečně milé hosty, třebas osobně nedoprovázející dílo své.

Всѣмъ Вамъ нашъ искренний привѣтъ!

*

Čím je tato výstava? Co představuje? A jak máme na ní pohlížet?

Tato výstava jest jen ukázkou veliké jedné epochy ruského umění. Je částí veliké jedné kapitoly z dějin rozvoje jeho. Z výstavy té, jak zde jest, možno tušit jenom rozsah a výši umění doby té — plně je poznati možno jest ovšem jen na Rusi, kde veřejné a soukromé obrazárny, hlavně však Treťjakovská, chovají hlavní umělecká díla období toho, kde každý přední člen Tovaryšstva má svůj zvláštní sál, i dva, na př. Kramskoj, Rěpin; odtamtud nelze jich ovšem hromadně dostat přes hranice.

Jaká je to doba? Jaká kapitola?

Je to doba realismu v malířství ruském, možno říci sociálního realismu. Směr tento následoval po době tak zvaného klasicismu, lživého idealismu a strnulého akademismu (jenž na Rusi nepoměrně déle vládl než na Západě), a po celé čtvrtstoletí v plné jinošské mužné síle vyjadřoval v liniích a barvě veškeru tu stupnici tonů a hnutí duše a krajiny ruské, podroben jsa jako všecko ostatní věčným zákonům rozvoje, sestupuje teď ponenáhlu se svého vyvrcholení a ustupuje, ač tomu mnozí věřit nechtějí, směru mladšímu, novějšímu, zrovna tak jako jemu, realismu, dříve ustoupiti musel směr paklasický, když sám v sobě se vyžil a stal se úpadkovým.

Co tudíž na výstavě ruské v Praze vidíme, je malá a slabší částka veliké kapitoly druhé v dějinách ruského umění.

První vyvrcholila se v Karlu Pavloviči Brjullovu (1799—1852), slaveném doma i v cizině polobohu uměleckého pathosu, ale hluchého („Poslední den Pompejí“), výborném portretistu, a upadala v pracích Bruniho, Mollera, Zlavického a j. To byli její „dekadenti“. Úplně stranou, osamocen, jdoucí „cestou nešlapanou, sám a sám“, zůstává v době té Alexandr Andrejevič Ivanov (1806 až 1858), tvůrce velikého obrazu „Kristus zjevuje se lidu“, umělec, který „kdyby měl talent Brjullovův, anebo Brjullov duši a ducha Ivanova, byli bychom

snad uviděli divy. Ale takto stalo se, že jeden z nich mohl zobrazit, co jenom zachtěl, ale neměl co říci; druhý měl mnoho co říci, ale jazyk mu selhával" — dle slov Turgeněvových.

Druhá má své hlavní představitele v Kramském, Rěpinovi, Gé-ovi, Šiškinovi, vyvrcholila v Rěpinovi (* 1846), individualitě neobyčejně silné a mohutné, za níž řada hrne se talentů více méně sourodých a pozoruhodných, a také už některých úpadkových.

*

Přes to vše, že tato výstava představuje jen malou a slabší částku ruského umění z druhého období jeho rozvoje, že hlavní díla všech zde vystavujících umělců zůstala na Rusi, a že ani všichni přední členové této družiny nejsou zde zastoupeni, přes to vše najdete v ní řadu prací silných a umělecky zajímavých.

Přímo proti vchodu do výstavy visí podobizna muže (č. 59), která na vás ostřeji pohledne. Nevyhýbejte se jí a zajděte přímo k ní. Jí započnete svou přehlídku. Maloval ji Ivan Nikolajevič Kramskoj (1837—1887), prvý secesionář ruský, prvý revolucionář proti akademii tehdy až strach zkostnatělé, znamenitý zároveň kritik úsudkem i slohem, umělec veškerou bytostí žijící pro umění a pokládající povolání umělecké za svaté. On proraziv brány akademie vyvedl malířství ruské na svobodu, na vzduch. „Nám neodkladně je třeba kráčeti k světlu, k barvám a vzduchu, ale . . . jak to udělat, abychom neztratili cestou nejdrahocennější vlastnost umělcovu — srdce?" volal on se zrakem hořícím po cíli nejvyšším. Themata nejhlubší chtěl zpracovávat, nejmohutnější tragedie lidských srdcí chtěl malovat, ale nestačilo sil na ně. Z nutnosti stal se portretistou, a to znamenitým, ač podobizen rád neměl, jak sám praví, a dělal-li prý je „jakž takž", to jenom prý tím, že měl rád lidskou fysiognomii a rád všímal si, hledě na člověka, především bezprostředních dojmů, kterak účinkují na něho hlas, oči, úsměv, smích, chůze, způsob mlčeti, a z těchto prý nemoudrých elementů skládával svá mínění o lidech. Ale jakmile dal se do portretu, třebas činíval to s nechutí a „s hrůzou", nikdy ledabyle neodbýval nesympatickou práci svou, naopak, průběhem práce dostavovala se při jeho opravdovosti i sympatie k nucené této „robotě".

To vidět i na jedné jeho práci zde vystavené, na podobizně Šiškina, malíře ruských lesů. Nejprostším „slohem" malířským, nejjednoduššími prostředky, nehledaně, jak to odpovídalo povaze Šiškinově, zobrazil tu Kramskoj druha svého. Vidíte člověka, jemuž nezáleží na zevnější formalitě a upjatosti, ale jemuž za to jiskří jadrná upřímnost a pevná pravdymilovnost z očí. Ležerně, pohodlně, po domácku tu stojí, bez nejmenších nárokův a aspirací, sám v sobě zdravý a silný, jako ty kmeny a pařezy, jež malovával; ani nejmenšího sledu po strojenosti, vypočítavosti, po póze, i ten zlatý řetízek od hodinek tak naivně je zavěšen (jistě jej dostal! — sám by si jej jistě byl nekoupil!), čekáte, že i z úst jeho vyletí náhle na vás nějaké perné, neupjaté, ale dobře trefující slovo. Tak povaha je tu přímo rozbalena před vámi.

V Treťjakovské galerii jest ještě druhá podobizna Šiškina od Kramského, jak v plné své malířské výzbroji, atelier na zádech, opřen o okutou hůl, zastavil se před osluněnou krajinou a zaražen se dívá, jak je „malována" a jaké má světlo. Jako byste slyšeli jeho údiv: „Čort vozmi!" . . . Je tam také jeho Tolstoj a jiné podobizny slavné, a jak on s nimi nebyl spokojen! „Vím — psal Rěpinovi — že on (Tolstoj) je z mých podobizen dobrý, to jest, jak bych to řekl? . . . čestný. Všecko jsem tam udělal, co jsem mohl a uměl, ale ne tak, jak bych si přál malovat. No, a Šiškin . . . také tak, mám jej rád, jenom že je . . . syrový. Víte, jak bývá nedopečený chléb . . . velmi dobrý chléb, i chuť má, i čerstvotu, ale okolo kůrky, víte, takový proužek syrového těsta" . . . Bystrý a neuprosný autokritik.

Šťastnější v tom vzhledu je Ilja Jefimovič Rěpin (nar. 1846). Nesrovnaně větší malířský talent, jehož paleta má mnohem bohatší rejstřík a plnější a výraznější, v tonech sytější, než bylo u Kramského. Prudký, vášnivý jeho temperament odráží se na jeho paletě. I zde vidíme ten rozdíl, i při tom skrovném zastoupení obou mistrů. Cesta Kramského je delší — dlouhé, láskyplné pozorování, každý tah rozumem a jemným usuzováním veden, pečlivě, nikdy však ulízaně, kdežto u Rěpina cesta je kratší — rychlé, přímo dravčí zachycení charakteristických znaků širokým štětcem, chvatně, horečně, a více vnímáno citem, instinktem. Kramskoj dobře vyciťoval, v čem Rěpin ho převyšuje a upřímně mu to řekl. Když uviděl jeho podobiznu Kujindžiho, nádherného krajináře ruského, posoudil mu ji důkladně, přísně a dodal: „Přesvědčiv se, že jste udělal div, vystoupil jsem na židli, abych si prohlédl vaši kuchyni, a — přiznávám se, ruce mi sklesly. Poprvé v životě zazáviděl jsem živému člověku, ale ne tou nedůstojnou závistí, která kazí člověka, ale závistí, od níž je bolestno a v touž dobu radostno; bolestno, že jsem to neudělal já, a radostno — že hle, už to je tady, uděláno, tak že ideál možno chytit za šos . . . Tak malovat, jak namalovány jsou oči a čelo, já toliko ve snu vidím, že dělám, ale pokaždé procitnuv přesvědčuji se, že není ve mně toho vervu a že ne mně, chudáku, usouzena je radost přináležet do počtu nového, živého a svobodného umění. Ach, jak je to krásné! Kdybyste jen věděl, jak je to krásné! Vždyť sám jsem chtěl malovat Kujindžiho, a dávno, a pořád jsem se hleděl připravit, rozjařit, ale nyní vzdávám se toho."

Rěpinův štětec má velikou dramatickou sílu. V jeho „Souboji" (č. 113) jak velkolepě okamžik po výstřelu je zachycen! Cítíte otřes ten, hrůzu té pravdy. Jeden okamžik, jedna myšlenka jak různým způsobem odrazily se na tvářích i postavách a potřásly duelanty i sekundanty, až na toho loudavého v šedém plášti, zvyklého takým aférám patrně jako

te v karty. Kolik tu hlav a postav, tolik mistrně vyjádřených povah. A jaký odpor dává nám umělec cítit z té býčí hlavy „vítězovy“ i z celé té sceny!... Dramatickou sílu cítit rovněž z obrazu „V samovazbě“, bravurně malovaném, a také v obou podobiznách cítit silný tepot ukrytých životních sil, čekajících jen na chvíli, kdy by se vychrlily (č. 114 až 116).

Což kdyby tu byla vystavena Rěpinova tragedie „Ivan Hrozný zabil svého syna“ a komedie „Zaporožci“ (jak s nehorázným výsměchem odpovídají sultánu Mahometu IV.) a řada jeho proslulých podobizen, pak teprve zřejmo by bylo, jak v Rěpinovi realism malířství ruského se vyvrcholil.

Od Nikolaje Nikolajeviče Gé (1831 až 1894) bohužel ničeho tu není.

Za to Ivan Ivanovič Šiškin (1831—98) je tu zastoupen 10 obrazy olejovými a 73 kresbami a lepty. Všeobecný jde hlas o něm po Praze — totiž u těch, kdož byli ve výstavě; Praha po čertech málo „všeobecně“ tam chodí — „Toť celý náš Mařák!“ A pravdu mají ty hlasy. Jsou to dvojčata. Rozeznati je však možno: Šiškin je v barvě silnější, svítivější, jásavější, Mařák v kresbách lyričtější a měkčí. Téměř polovice jeho obrazů olejových jsou skizzy; ale ony právě svěřují nám prvý dojem umělcův, svěží a silný. Šiškin maloval širokým štětcem, barvami šťavnatými, svítivými, lehce a řídce nanášenými. Všude raduje se ze zdravoty těch bujných, svalnatých rodných lesů, raduje se ze slunce, které jimi slavnostně prochází neb větvím jejich teple proniká; tak v „Dubině“ (č. 134), „Na pokraji sosnového lesa“ (č. 125, posledním to díle svém, a jaká bujarost moloděcká plesá z něho!), ve studii č. 128, ve „Smrkovém lese“ a ve všech ostatních.

Z vrstevníků těchto předáků příjemně působí Nikolaj Alexandrovič Jarošenko (1846 až 98) zvláště podobiznou spisovatele Korolenka, muže zdravím jen kypícího, a některými krajinnými studiemi, „Elbrus v oblacích“, „Horská cesta“, „V horách“, s jakýmsi teskným nádechem, jenž na tom dalekém obzoru leží. Této vnitřní potřeby, z jaké tyto studie vznikly (o všech ostatních nedá se to říci), necítit naprosto u Vladimíra Jegoroviče Makovského (nar. 1846). Úmyslnost jeho patrná a tudíž vadí; přepíná v nepěkném obsahu, jako jindy zase přeslazuje. On jakoby stále hledal, co namalováno chytne pozorovatele nezkušeného. Srdce jeho jakoby se neozývalo. Jde a zastavuje se krajem a mezi lidem jako fotograf s mechanickým reprodukčním přístrojem. Jediné, co se mi tu od něho zalíbilo, je „Maloruska“ a „Na pohostinské hry“ ne bez humoru malováno. Tu mírnil se a působí dobře.

O jedenáct let starší Grigorij G. Mjasojedov dal si mnoho práce na svém „Čtení rukopisů“ — prý Kreutzerovy sonaty, či snad bombardování Sevastopole nebo Mafekingu — ve společnosti ruských spisovatelů a umělců nevím jakých. Chce působit virtuositou malby některých předmětů (často okázale vystavených), a také slyšíte obdivné hlasy v obecenstvu, jak skvostně jsou malovány ty zlaté brejle a jak ta mušle a jak ta lampa atd. Je tu jistě leccos povedeného, ale z celku pořád vám ten neviděný režisér vadí a dojem kazí.

Za to mladší dva členové Tovaryšstva, oba krajináři, rázem se zalibují. Je to Nikolaj Nikanorovič Dubovskoj (nar. 1859), od něhož devět obrazů tu vystaveno, vesměs pozoruhodných prací. Ve všech jeví se upřímným velebitelem přírody, zvláště když ona zjevuje se ve své velikosti. Vznešenost přírody on opěvuje, ať tišinu na moři s bájivým zlatým osvětlením; ať širokou žatvu ostře ozlacenou sluncem k západu se klonícím; ať jarní večer v březovém háji s dukátovými listy a stíny, se zášeřím jakoby plným zlatého prachu; ať velkolepě rozhosťující se mír po bouři s prchajícími spoustami osvětlených mraků, s duhou nikoliv šablonovitou, ale opravdu majestátní; ať s břehu bretoňského zachycuje velice malebný pohled na moře loďkami oživené, ať maluje Lago maggiore — všude cítit splynutí umělcova nitra s přírodou, jejíž světelnou krásu dychtí s veškerou opravdovostí zachycovat štětcem svým, což se mu, pravému umělci, také daří.

Také Sergěj Ivanovič Světoslavskij (nar. 1857) zaslal pěkný jarní motiv — v jarní den, už teplý, kdy obloha vesele rozpíná se do hlubší výše a stromy už vyrážejí, včelař vyšel do sadu a obzírá zamilované své úly. Tušíme s ním tu nastávající medovou idyllu. I sousedé kohouti (č. 119) s vyprahlým svým okolím jsou s veselou živostí namalováni.

Ivan Iv. Jendogurov také je zajímavějším krajinářem, s jasnějším pohledem, než měl jeho učitel Volkov; Leman dobrým portretistou.

Ostatní — kromě skupiny umělců, o níž zvlášť bude řeč — mají méně vábných vlastností, vábných svou osobitostí, ba mají také nevábné. Někteří vypravují všední věci všedně svým štětcem a přemrštěně; jiní mluví s krajinou beze vší důvěrnosti, jen tak, jak se na trhu mluví. Historické malby této výstavy nemají dostatek starého ducha. V obraze Ivanova (Sergěje Vasiljeviče — nikoliv Alexandra Andrejeviče, od něhož je „Kristus zjevuje se lidu!“) — „Na paměť Štěpána Permského a jiných apoštolů“ — je mnoho síly drsné, téměř surové síly v barvě i kresbě, ale veliký dojem se nedostavuje. Na obraze Lebeděva „Car Ivan Hrozný žádá Vigumena Kirilla za vysvěcení na mnicha“ je skupina černých mnichů s překvapující plastikou jich říz i vnitřní neústupnost, ba fanatičnost podána, ale pod carským kaftanem necítit opravdového Ivana Hrozného. Tu by musel vypomoci Rěpin anebo Surikov. Tento umělec, také člen Tovaryšstva, dovede vdechnout do svých pláten starého ducha a zaujat jím pozorovatele. Škoda, že tu Surikova není.

*

Cosi zcela jiného, novějšího a svěžejšího zavívá z obrazů A. Vasněcova, Levitana, Pervuchina, Bakšejeva a Nesterova. Nové tony tu vnímáš, tušíš cosi, co snaží se být osvěženou řečí, touhou po novém slohu, niternějším výrazu. Rozhodně je tu

více hry barevných tonů, více hudby v tom mihotavém světě zdání. Poetičtější strunka tu zaznívá. „Co by to bylo, kdyby v něm (t. j. Šiškinovi) byla strunka, která by se mohla proměňovat v píseň!" — píše Kramskoj mladému poetu krajináři Vasiljevu (záhy zesnulému) už r. 1872. Tato strunka zde jest, hlavně u tří prvých krajinářů.

Apolinarij Michajlovič Vasněcov (nar. 1856) je bratr Viktora Vasněcova, autora nástěnných obrazů v chrámě sv. Vladimíra v Kijevě a historických v museu moskevském, malíře starých bohatýrů kijevských, jenž nyní klestí dráhu uměleckému průmyslu na Rusi, činí rozkošné návrhy k originální výzdobě ruského bytu, k pohádkové výpravě divadelní a j. Apolinarij Vasněcov naproti tomu je krajinář. Vystavuje zde několik jižních motivů, velmi jemně procítěných a zachycených, lehce jen nahozených, ale plným souzvukem působících. Jeho „Tavrida" s chrámem Artemidiným, s plápolajícím ohněm na oltáři jejím, s dumným hájem po obou stranách a s dalekou vyhlídkou na temnomodré moře zlehka zčeřené, má hlubokou náladu. Je to malebný melodram k tichému, bezměrnému stesku Ifigeniinu. Na Rusi A. Vasněcov veleben je též pro svou „Starou Moskvu". Namaloval, to jest zrestauroval řadu starobylých zajímavých a malebných částí města a zákoutí staré Moskvy na základě zachovaných zbytků a jiných historických dokladů, a v nich Vasněcov jeví prý se nikoliv jako pedant purista, nýbrž jako umělec poet.

Velice milý a vzácný jest Isak Iljič Levitan (nar. 1861). Jeho pět krajin je hotová sonata s noblesou zahraná. Co poesie, co barevného kouzla je v jeho „Soumraku", co hudby v těch zelenavých a prozelenávajících se oblacích s prozařujícím zlatým měsícem v levo od zadumaného zámku, hledícího do modravé dálky, a v těch zarůžovělých v pravo! Jaká delikátní to malba! S počátku zazdá se, že to nějaký mistr Skot maloval. Zrovna tak náladová je „Noc". Třetí obraz, „Podzim" na bídné ruské vesnici, jak bohat je půvabem těch zlatých planoucích bříz! „Pochmurný den" naproti tomu jak působivý tím stlumením tonů v chlad a rmut! To všecko jsou hotové básně.

Také Konstantin K. Pervuchin (nar. 1873) svými třemi obrazy, zvláště „Rio San Marino", a Vasilij Nik. Bakšejev (nar. 1862) svou „Kvetoucí jabloní", „Jinovatkou" i ostatními vzbuzují radost v pozorovateli tím svěžím světem barevným a světelným, jaký oni v přírodě vidí.

Michal V. Nesterov (nar. 1862) je zcela jiný a zcela svůj. Maluje mnichy a poustevníky, ruské světce, jako nikdo před ním, s jejich tichým, pokorným, smírným nitrem, odtrženým od tohoto bludného světa. Zde vystavuje jen „Zjevení sv. Dimitrije careviče". V jarní krajině, která je také „zjevením", mezi mladými břízkami a borovicemi a petrklíči zjevuje se mladičký carevič, po úkladné smrti světcem prohlášený, v nádherném starobylém rouchu carevičském, s korunou na hlavě, tvář nevinná, dětská, a celá postava sympatická. S nebe kyne mu Hospodin, a carevičova postava bělostná se nadzvedá, ba vyrůstá k Němu, jako ty bělostné břízky, slastí ruce se mu skřížily na prsou, tváří prolétá tichý, nezemský, jakoby měsíčný úsměv — duše ulétá v rajský kraj . . . . Je to originalně myšleno i malováno, a je to plno citu. V poušti náboženské malby je to svěží oáza.

*

Toto nejmladší pokolení peredvižniků — rok narození vždycky nerozhoduje — liší se podstatně od starších v nazírání uměleckém. Přirozeným vývojem patrně také odštěpí se od nich, jak už počáteční trhliny lze pozorovat, a srazí se dohromady v nové sdružení s ostatními mladými novotáři, veškeré úcty hodnými, kteří kupí se okolo uměleckého časopisu „Mir Iskusstva" a pořádají své zvláštní výstavy. Tato ruská moderna, ačkoliv organisace její teprve druhý rok trvá, dobyla už znamenitých úspěchů, její činnost, v řečeném časopise i v jejích výstavách, svědčí o veliké opravdovosti a snaze, povznésti umění ruské i smysl pro ně na Rusi.

„Jednota umělců výtvarných v Praze" řekla — *A*, spolek „Manes" ať řekne — *B* a ukáže nám počátek třetí kapitoly v dějinách ruského umění. Nebude to tak snadné a brzké, ale možno je to.

Hmero.

Divadlo.

Národní divadlo.

Schnitzlerův **Zelený papoušek**. Schnitzlerova „groteska" Zelený papoušek hraje se ve vinární špelunce bývalého divadelního ředitele Prospera u večer dne, kdy pařížský lid zmocnil se Bastilly. V krčmě Prosperově pěstuje se zábava zvláštního druhu, vymyšlená jako šťastná atrakce pro degenerovanou, sensace chtivou aristokracii. Bývalá herecká trupa hostinského představuje panstvu různé zločince a taškáře, jimž nemine den bez nějakého kriminálního kousku. Vtip celé věci je v tom, že hra ukáže se pouhým předobrazením blížící se skutečnosti: právě když nejlepší z herců Prosperových, Henri, do opravdy před očima všech zabíjí milence své ženy, vévodu de Cadignan, vráží do krčmy rozbouřený dav provolávající vítězně dobytí Bastilly a nastávající den pomsty. Prosperovi urození hosté stojí vyjevení před vývojem událostí, jehož se nenadáli. Když prchají, demagog Grasset volá za nimi posměšně: „Nechte je pro dnešek, však oni nám neujdou."

Schnitzler charakterisuje drobnými a spěšnými rysy jednak kastovní nenávist utištěných vrstev, která pod zevnějškem zdánlivě bezvýznamným roste v ohromné dílo krvavé odvety a jednak mravní zchátralost i slepou stupidnost aristokracie, jež všechny ty známky brzkého soudu přijímá jen jako příjemné chvilkové rozčilení svých otupělých nervů. „Obecenstvu, jež k Prosperovi dochází," praví o tom Grasset, „jest to rozkošným polehtáním seděti mezi nejnebezpečnější luzou pařížskou, mezi šejdíři, lupiči,

volá: To je něco pro ty dvorské pány! To zatřese jejich zmrtvělými smysly . . . Zde jsem, Lebrète, začal nenáviděti ty psy!“ A když markýza Severina de Lansac tleská k výstupu Henriho, napomíná ji její seladon, básník Rollin: „Co to činíte, markýzo? Jakmile zvoláte bravo, obrátíte to vše zase v pouhé divadlo, a to příjemné mrazivé chvění je to tam!“ Táž markýza vpadá na konec ve ztřeštěný jásot lidu vášnivým opojeným výkřikem: „Ať žije svoboda! ať žije svoboda!“ jako by se nemohla dočkat okamžiku, kdy bude klást svoji frivolní hlavu s těma mlsnýma očima na guillotinu a zakoušet toužený záchvat nejvyššího možného vzrušení.

Zvláštním dojmem působí sen prosté a světlé idyly, jejž uprostřed toho latentně příšerného mumraje rozvinuje zamilovaný Henri: „Jsem rozhodnut. Opustíme město. Odejdeme na venek . . . Není-li pravda, Leokadie? Často jsme o tom snili. Toužím po míru daleké roviny. Ano, Prospere, ve svých snech vidím se s ní večer choditi po polích, v nekonečném tichu, s podivuhodným útěšným nebem nad námi. Ano, prchneme z toho strašného nebezpečného města, veliký mír nás obklopí. Není-li pravda, Leokadie, často jsme o tom snili . . . Kašlu na umění. Chci pokoj.“ To není toliko mravoličná reminiscence selankových návalů z doby před- a revoluční. Veliký povzdech všech dnešních uštvaných a uondaných odlehčuje si větami Henriho: plivnout na všechno! a odejít na vždy někam v ticho a klid! Ubohý Henri! musil zůstat jako druzí, brodit se v krvi jako druzí, zuřit jako druzí! *hk.*

Beseda.

Princ Krasavec na cestách.

Pohádka se šeredým koncem. Napsal Josef Leda.

(Dokončení.)

Ale i nyní vrtěl princ Krasavec tak smutně hlavou, že královna Lada vracejíc se s limonádou nad zasmušilým výrazem svého syna hořce zaplakala a král si cípem korunního roucha protíral oči.

„Tedy mluv, moje dítě,“ naléhala královna. „Vše, co chceš, ti splníme, jen abys se na nás blaženě usmál.“

Tu si princ Krasavec dodal odvahy a zašeptal se sklopeným zrakem: „Nuže slyšte tedy, milostiví rodiče moje! Musím odtud z pohádkové říše pryč stůj co stůj, nechcete-li, abych lítostí umřel. Přejedlo se mně těch věčných, stejně den co den se opakujících hodů a blažeností. Chci ven do skutečného života, mezi skutečné lidi.“

Po těchto slovech král zbledl jako stěna a královna padala do mdlob. Brzo však se oba vzpamatovali a vykřikli jediným dechem:

„On se zbláznil, naše dítě se nám zbláznilo!“

Princ Krasavec padl jim však oběma k nohám a prosil s pozdviženýma rukama: „Máte-li mne trochu rádi, pusťte mne do skutečného světa!“

S třesoucím srdcem královští manželé svolili konečně k přání miláčkovu.

Dali zavolati sbor kouzelníků, kteří mžiknutím vykouzlili z kusu oblaku létací samohybný kočár, uvnitř krásně vyčalounovaný, jenž na zahvizdnutí se snášel a stoupal a natažením ukazováčku se dal říditi kam libo bylo. Král dal princi naplniti kapsy dukáty a královna Lada navlékla mu na malíček kouzelný prsten, jenž činil každého, kdo jej nosil, neviditelným, jakmile jím otočil. Konečně král Slavoslav dal vyhotoviti dvorní kanceláří svou pro syna svého tucet průvodních listů s doporučením na všechny královské dvory, ba ač to bylo proti etiketě, i na presidenty republik skutečného světa, a vložil mu do kočáru krabičku hadích jazýčků. Kdo jeden z těchto jazýčků snědl, rozuměl hned každé řeči, jakmile poprvé jediné jen slovo zaslechl. Doprovázen žehnáním rodičů a voláním „Sláva“ všech obyvatelů pohádkové říše, vsedl princ do kouzelného oblaku, namířil prstem dolů k zemi, zahvizdl, a oblakový vůz jako střela sletěl s ním na skutečnou zem.

Než se ještě ze šíleného letu vzpamatoval, octnul se princ na mírném pahorku, s něhož bylo viděti daleko do krajiny. A ta krajina byla čarokrásná. Na všechny strany rozprostírala se kvetoucí louka posetá jak zlatem žlutých pryskyřníků, zelenalo se osení, stály rozsáhlé zahrady v plném květu, v dáli zatáčela se stříbrná řeka širokým pasem k obzoru, z něhož v mlhách vystupovaly kuželovité lesnaté hory, věžící se jak ohromné pyramidy k bledě-modrému nebi, a v šíř a v dál v zeleni luk a polí ležely skryty vesnice a městečka se štíhlými věžemi kostelů, které se tyčily jak ohromné svíce. Unesen zašeptal princ: „Jak v pohádce je to zde. Zemský ráj to na pohled!“ Nadšením vrávoraje vystoupil z oblakového vozu, vyňal z krabičky jeden hadí jazýček, jejž spolkl, namířil prstem a vůz jako chmýří se vznesl k nebi.

Nyní tedy princ stál ve skutečném životě sám a sám. Náhlá tesknota mu sevřela hruď. Pojal jej strach z neznámých věcí a událostí. Sestupoval zvolna, v myšlenky jsa zabrán, po svahu přes květnatou louku dolů k silnici, když pojednou se před ním vynořil vousatý, zamračený muž s klackem v ruce a na něho již z dálky křičel:

„Počkej, kluku, já ti dám šlapat mně louku!“

Zaleknut stál princ chvíli jako přimrazen, v okamžiku se však vzpamatoval, otočil prsten na malíčku a vousáč kleje a oháněje se klackem otáčel se marně po zmizelém princi.

Ten rozveselen tímto prvním dobrodružstvím svým sestoupil klidně k bílé silnici a kráčel po ní směrem k nejbližší vesnici otočiv zas prsten, aby byl viditelný. Tu na něho z pokraje lesa zavolal veselý hlas: „Hej, panečku, kam tak rychle?“ Princ zastavil kroky a po chvíli spatřil před sebou stát upoceného od běhu starého človíčka, s veselýma mžouravýma očkama, z plna hrdla na prince se smějícího. Div že se neznámý ten smíchy nerozsypal.

Teď bylo na princovi se rozzlobit.

„No dovolte, pane!“ oslovil človíčka, jenž se pořád smíchem klátil, „co na mně vidíte tak směšného. Snad se vám nelíbím?“

„Jak pak nelíbit, má dušinko, opáčil chechtavý mužíček. Takové pachole krev a mléko, tvář a oči jako nebe, jako princ z pohádky! Ale hochu, co ti to napadá, chodit po světě jako hastroš? Místo bot střevíce jako dráteník, jen že s dlouhými, ještě směšnějšími cípy; místo poctivých kalhot nějaké triko jako komediant; kabátec samý samet, zajisté drahý, ale hotová maškara, místo klobouku nějaký placatý čepec se pštrosím perem, jak to snad nosívali za krále Holce, a pak tu šavli nebo kordisko nebo čert ví, co to je za vocilku. Jen jestli máš zbrojní lístek, s četníky není co žertovat.“

Princ s podivením rozevřel oči na mužíka, jenž uviděv spočinouti na sobě krásné dětské oči princovy, pod pohledem tím změknul a dobrácky princovi na rameno poklepal a poznamenal: „Nevím, kdo jste, moje dítě, ale radím Vám, hleďte se brzo přestrojit do lidských šatů, takhle Vás seberou jako komedianta než přijdem do vesnice.“

„Mne, prince Krasavce z pohádkové říše?“ vzbouřil se uražený princ.

Malý veselý mužíček otevřel překvapením ústa, pak rozpačitě odvětil: „Odpusťte, velectěný, neráčíte, či ne, neráčil jste — jak bych to honem řekl, neráčil jste — jak bych to honem řekl, neráčil jste odněkud utéci, kde vás přes moc drželi, z nějakého ústavu, no řekněm léčebního?“

Princ se pohrdlivě usmál, otočil prsten na malíčku a zmizel zrakům malého mužíčka. Za chvíli otočil prsten znova a stál před ním v staré podobě.

„Věříš nyní, že jsem princ z pohádky?“ pronesl k ustrnulému človíčku.

„Milosti princovská,“ odvětil, zázrakem tím přesvědčen zcela vážně malý mužíček. „Teď věřím, co jsem jaktěživ nevěřil, že jsou ještě možny zázraky. Ale nedivte se, princovská milosti. Takovým chudákům, jako jsem já, pro samou bídu už ani pohádky nemají kouzla, ale nyní věřím jejich čaromoci a jsem Vaší milosti k službám.“

„Budiž!“ vlídně odtušil princ. „Přijímám tě do svých služeb, zde viz —“ a princ vyňal z peněženky tři dukáty — „spěš do města, které se tamhle na obzoru bělá, a přines mně odtud oblek, jaký vy nosíte. Je to sice pravá komedie, ale vidím, že třeba se vám přispůsobit a abys neměl daleko, dej nyní pozor!“ Při těch slovech hvizdl princ na svůj oblakový kočár, jenž se střelhbitě snesl k zemi. „Vstup dovnitř!“ velel mužíčkovi. „Zahvízdni a natáhni prst k městu. Tam vystup, nakup co potřebí, a ať jsi za chvíli tu! Já tu v lese budu zatím trhat konvalinky.“

Takto spit netušenými, nepoznanými divy, chtěl již mužíček vstoupit do oblaku, když jej princ ještě zadržel. „Apropos, dříve mi řekni, kdo jsi a jak se jmenuješ?“

„Ševcovský mistr Vavřinec Vančura princovské milosti k službám. Mohl bych sice taky říci obuvnický mistr, ale švec je švec, nač zapírat. Já se za svou poctivou ševcovinu nestydím!“

„Nuž dobře!“ přerušil švitořivého nového služebníka princ Krasavec, zahvízdl, natáhl ukazováček k dálnému městu a jako střela zdvihl se kouzelný oblak a zmizel s Vavřincem Vančurou v dálce.

Princ poohlednuv se ještě důkladně po krajině, popošel na pokraj lesa a začal si trhat vonné konvalinky.

Ještě nenatrhal malou kytici, zaslechl něčí blížící se hlasy, mluvící zcela jinou řečí, než ve které se se svým novým služebníkem Vančurou dorozumíval.

Sáhl do kabátce, aby vyňal a snědl jeden z hadích jazýčků a takto se mžikem naučil neznámé řeči, shledal však, že krabičku s jazýčky zapomněl v oblakovém voze.

„Nu což!“ pomyslil si, „budou asi taky znát jazyk, jímž jsem se domluvil se svým Vavřincem Vančurou, nejsou patrně z daleka.“

A zavolal na ně: „Dobrý den, pánové!“

Ale se zlou se potázal. Vrhli se na něho jako dravé šelmy a než se nadál, zasáhla jej rána holí jednoho z nich do zad, že zaúpěv upadl na zem.

Štěstí, že při pádu se mu na malíčku otočil prsten a tím že se stal neviditelným. Útočníci, když se jim princ rázem před zraky propadl, láteříce ubírali se cestou svou dál.

Princ Krasavec po jejich odchodu vstal opatrně se země, sedl na pokraj lesa, mnul si chvíli záda a potom se dal do pláče.

Měl z toho ukrutnou lítost, že se mu ti zuřivci za jeho dobrácký pozdrav tak špatně odměnili. V tom spatřil svůj oblakový kočár střelhbitě se blížit a snášet se mu k nohám. Z oblaku vyskočil nový jeho komorník, všecek radostí záře.

„Královská Vašnosti!“ rozvázal Vančura. „To byl let! To je rychlovlak proti tomu hotový hlemýžď! No jo, v pohádkové říši mají jiné vymyšlenosti než u nás.“

Na pokyn princův vyňal z kočáru koupený oblek myslivecký, vysoké boty a klobouček s tetřevím peřím, a ve chvíli byl princ převlečen za rozkošného myslivce. Tak roztomilého, že Vančura nadšením spráskl ruce a zvolal:

„Ale mám to krásného pána! Toho by neměla moje Mařenka spatřit, sic by se do něho rázem zamilovala.“

Ale princ sám z té přeměny neměl valné radosti. Mlčky se rozhlížel k silnici, kudy kráčeli ti zlí útočníci, a teprve na nalehání Vančurovo, jenž porozprávěje a všelicos vykládaje skládal pohádkové šaty princovy bedlivě do oblakového vozu, a vyprávěl mu svou nemilou příhodu.

„Ale to přece nic neznamená, princovská Jasnosti!“ vykládal Vančura, „to je u nás denní chléb, takové příhody. Tuto krásnou zemi obývají totiž dva bratrští národové, Iksové a Ypsilonové, jejichž

příslušníci se mezi sebou perou na potkání. Kdo z koho, ten toho. My dva mluvíme spolu iksky a tamhle ti chlapové, jež ještě z dálky slyšet hulákat, ypsilonsky. Až potkáme my dva zas jednoho Ypsilona, také ho stlučem."

„Ale při kráse pohádkové říše, proč to?" udiven otázal se princ.

„Proč? Inu proto, že jeden národ mluví iksky a druhý ypsilonsky, to je přece dostatečný důvod!" vysvětlil Vančura.

„Mně ne!" odsekl princ zlostně. „To je šílenství, rvát se pro různost řeči jako kluci."

„To že je šílenství?" odvážil se Vančura namítnout, „odpusťte, princovská milosti, ale my tomu říkáme vlastenectví."

„Nu, pro mne a za mne!" odbyl jej princ. „Ale sáhni pod sedátko mého oblakového vozu, je tam krabička s nápisem ‚Jazyková moudrost'. Jsou tam hadí jazýčky, přines mně jeden. Musím se taky naučit ypsilonsky. Patrně v této zemi člověk musí mít dvojí jazyk, aby prošel bez úrazu."

Vančura ihned rozkazu tomu vyhověl, princ spolkl podaný mu jeden hadí jazýček a okamžitě porozuměl hlučným nadávkám ypsilonských svých nepřátel, kteří zatáčeli právě cestou do lesů, kde jejich křik zvolna utichal. Princ natažením ukazováčku pustil oblakový vůz do výše a v průvodu komorníka svého kráčel k blízké vesnici.

Pocítil hlad a těšil se na hospodu. Když vkročil do čisté, vlídné vesnice, lidé obracejíce se za sličným myslivcem, přívětivě jej pozdravovali.

„Jsou to zde roztomilí lidé," prohodil potěšen princ, co Vančura mlčky mu přisvědčuje zamířil s pánem svým k vesnické hospůdce.

Jaké bylo však užasnutí princovo, když stanul před nízkou hospodou a spatřil, že v ní byla všechna okna vytlučena a dveře vypáčeny.

Hostinský, hubený, snědý člověk s ohnutým orlím nosem, seděl plačky na probořeném zpola sudě a ze světnice dívala se na příchozí ustrašena žena se zarudlýma od pláče očima.

„Co tohle znamená?" obrátil se princ k svému průvodci.

„I skoro nic, Vaše milosti," řekl Vančura, přerušiv započatý hovor s hostinským. „Tady mně počal právě hostinský vypravovat, že včera večer jej sousedé trochu poškádlili, vytloukli mu okna a vylili mu pivo."

„A proč to?" tázal se princ dále.

„Pro závažnou příčinu, milosti," dal mu komorník za odpověď, „že má nos ohnutý a sousedé jeho buď nos ohrnutý nebo rovný."

„Jak, to že má být důvod pro toto řádění? A dříve jeho nosu neviděli, až teprve včera?" divil se princ.

„I viděli, viděli, královská vysokourozenosti," vykládal Vančura horlivě, „ale dříve jim jeho nos nepřekážel, až teprve velcí vlastenci vydali heslo, že ohnuté nosy jsou zkázou národa."

„Podivná to země," zavrtěl princ hlavou, „kde brzo jazykové, brzo nosové vlastenectví kvete. Tomu rozuměj, kdo můžeš!"

Vančura podíval se na prince jako na nechápavé dítě a dodal, pokrčiv rameny:

„Tomu přec, s dovolením, rozumí každé novorozeňátko. Ohnutý nos je přece ohnutým nosem, a to přece musí stačit!"

„Možná vám zde, mně nikoliv!" odsekl zase princ, „ale již vidím, že se zde sotva najíme; bude nejlépe, když doletíme tamhle do toho městečka s tou velkou věží."

„S tou radostí!" přisvědčil Vančura. „Tam jsem doma, a u zlatého vola je pivo jako křen!"

Princ zahvízdl, oblakový vůz přiletěl, vsedli do něho, princ napřáhl prst k městečku a mžikem sestoupili na náměstí před hostincem u zlatého vola. Ale zmýlili se, když myslili, že najdou tam klidný koutečék na posezení a občerstvení se. Ze širokého průjezdu hostince ozýval se křik a láteření. Jednotliví lidé řítili se v rozedraných šatech ven a za nimi s holemi neb zaťatými pěstmi jiní četnější volajíce za prchajícími: „Zrádcové vlasti! Zabte je zpronevěřilé zlotřilce!" A pravá řež nastala teprve na náměstí. „Co tohle znamená?" zašeptal princ Vančurovi do ucha, jenž jej polekaného táhl do vedlejší tiché uličky. „Vždyť tihle všichni lidé, co se tu tak zběsile perou, mluví všichni ikským jazykem a mají podobné, skoro stejné nosy!"

„To je proto," kvapně odvětil polohlasně Vančura, „že ti jedni občané zpívají nejraději píseň: ‚Já mám chaloupku na vršku bez došků roztrhanou' a ti druzí, ti zrádcové vlasti, nejraději zas: ‚Nepůjdu domů, nepůjdu domů, byl bych doma bit!"

„A to že je zrada na národě? Podivný národ s tímto svým hrdlovým, nosovým a jazykovým vlastenectvím. Já jsem z toho už skoro pitomý," vyjádřil se rozhněvaně princ.

„Inu těžko vykládati, čemu u nás rozumí každé dítě, bez urážky, Vaše princovská urozenosti. Ale nejspíš ráčíte mít hlad, a v hladu jsou lidé moc nechápaví," vykládal Vančura. A povýšeným hlasem pokračoval: „Tady však jsme u mého domku. Moje Mařenka zaskočí nám pro pivo, pak nám něco dobrého na rychlo uvaří. Božinku, to je kuchařinka, jen kdyby bylo vždy na vaření! Tak Milosti, zde račte vstoupit a urozenou hlavičku račte shybnout, abyste si ji neráčil natlouci. Dveře jsou trochu nízké." Do světnice pak volal Vančura: „Hej! Mařenko, Mařko! Mančinko! Přišli hosté a jací, zrovna z pohádky!"

Dveře světnice se spěšně otevřely a na prahu stála šestnáctiletá dívčina, zruměnělá, kyprá, hnědých očí, s ústy drobnými jak třešně.

Upjala mžikem oči na krásného myslivce, ale hned je sklopila a zruměněla ještě temněji, co princ pohnutím zbledl, tak prudce se mu hnala krev k srdci při pohledu na ni.

„Teď začíná teprve ta pravá moje pohádka!“ zašeptal, přistoupil k děvčeti, vzal ji za ruku a tiskl ji, vřele tiskl. Zkrátka — co dále povídat: Zůstal u Vančurů. Upravili mu malou komůrku na zad do zahrádky, kde kvetl právě jasmín a odkvétal bez.

Z domu se princ více nehnul. Tak blaze mu tam bylo.

Proto také o jeho příchodu do městečka se nikdo nedověděl a proto také jeho příchod nebyl ani v oposičních listech ve dvorních zprávách zaznamenán.

U Vančurů žil princ Krasavec dobrých pět měsíců po boku své drahé Mařenky, která se také nesměla z domu hnout.

Dali si přinášet jídlo z hostince, jen starý Vančura chodil na dopolední přesnídávku a na večeři do hostince u zlatého vola, kde nadhodil leckdy nějaké tajemné slovíčko o princech z pohádky, čemuž jeho stolovníci ovšem nerozuměli. Smáli se mu, myslíce, že přebral. Oba milenci však doma seděli celičké hodiny vedle sebe s hlavami k sobě skloněnými, četli básně, které princ Krasavec uměl sám tak krásně na svou Mařenku skládat a ani se na chvíli nedovedli beze vzdýchání od sebe odtrhnout, — až najednou! — Ale ne, že by byl trhnul nějaký čarovný zvonec a že by se byla pod ním půda propadla jako rozbité sklo. Bůh uchovej, ale přece se něco stalo! A co? Inu co jiného, než že nastal konec pohádky; jen že takový všední smutný konec, až jest to žalno povídat. —

Jednoho dne z rána probudil se totiž princ Krasavec ve své komůrce pod pruhovanou peřinou, která se mu pojednou zdála být těžká jako cent, a když se rozhledl po komůrce, připadaly mu její bílé stěny špinavé jak popel a cihlová červená podlaha tak sprostou, že si připadal, jako by se byl zakletý octnul v nějakém vězení, začarovaný tam nějakým zlým duchem.

Ale nebylo to začarování, bylo to něco mnohem horšího, bylo to — rozčarování!

Vyhledl všecek stísněn z okénka do malé zahrádky, kde ležela těžká šedá mlha na povadlých listech na zemi hnijících a na holých keřích, a studený dešť bil jednotvárně do oken. Náhle pojala prince ona krutá tesknota, jako tehdáž, když se v otcovském paláci probudil pod nebesy svého pohádkového lože. Něco jako bodnutí dýkou projelo mu nitrem. Pryč odtud, jen pryč! znělo mu to v srdci a zvučelo mu to v uších.

Otevřel okno, tak tísnivě dusno mu bylo a stesk se mu vydral z prsou tak ostrý, jako zahvizdnutí.

A kde se vzal, tu se vzal: před okénkem zamihnul se jeho oblakový kočár.

Plaše, jak byl, v noční košili, skočil princ do něho, natáhl ukazováček k nebi a oblakový vůz vyletěl s ním jako střela vzhůru do chmur a mlh podzimního jitra a výše, stále výše nad vše k nebes modru a kam dále? Kdož to ví? Nejspíš zpět do pohádkové říše. Ještě štěstí, že princ Krasavec našel ve svém oblakovém kočáře svůj princovský kroj, ve kterém se byl vypravil do skutečného světa. Jinak by se byl vrátil domů v noční košili. A to se na prince z pohádky rozhodně nesluší.

Ale Mařenka? Ubohá, nyní pobledlá, uplakaná, zrazená Mařenka!

Sedávala dlouhé týdny z prvu sama a potom po měsících s hlavou do horkých dlaní skloněnou — nad kolébkou svého novorozeňátka, jež mělo zlaté vlásky a modré oči zcela jak princ Krasavec.

Jen občas zavzdychla: „Konec pohádky!“ Jinak stále plakala, jen když se malý hošík z kolébky na ni usmál, bylo jí, jako by přeletělo jarní slunce světnicí. Starý Vančura už nechodil na přesnídávku a na večeři do hostince u zlatého vola, už nedělal narážky na prince z pohádky, nýbrž seděl doma od rána do večera u verpánku, příštipkoval staré boty, do nichž zlostně vtloukal cvočky a občas mručel. „Boží nadělení! Pro chudé lidi už nejsou ani pohádky! A co teprve s tím klukem! Táta lecjaký větroplach, máma uplakaná jak listopad. I aby do toho tisíc láter!“

Při podobném výbuchu starého Vančury naklonila se povždy Mařenka hlouběji nad kolébkou svého dítěte a roníc bohaté slzy, jež padaly hošíkovi do zlatých vlásků, kde se zatřpytily jak démanty, zašeptala: „Spi, děťátko, spi! Po tatíčkovi jsi zdědil království pohádkové mysli, po matce slzy pozemského bolu i bude z tebe básník! Spi, děťátko, spi!“

C. k. rakouské státní dráhy.

VÝTAH Z JÍZDNÍHO ŘÁDU

platného od l. května 1900.

Odjezd z Prahy (nádraží cís. Frant. Jos.).

a) Směrem k Táboru.

6·20 ráno (osob. vlak č. 210) do Čes. Budějovic, Vlašimi, Sedlčan, Jihlavy, Želnavy.
7·20 ráno (rychlovl. č. 204) do Vídně, Čes. Budějovic, Lince, Gmundenu, Išlu, Solnohradu přij. v 9·27 več.)
9·05 dop. (osobní vlak č. 224) do Benešova.
10·00 dop. (osob. vlak č. 214) do Vídně, Jílového, Písku, Jihlavy (přes Veselí-Mezimostí).
1·35 odp. (rychlovl. č. 206) do Vídně, Čes. Budějovic, Lince, Solnohradu, Inšpruku, Lublaně, Benátek, Říma.
2·00 odp. (osob. vlak č. 220) do Vídně, Čes. Budějovic, Kájova, Jihlavy, Písku.
4·28 odp. (osob. vlak č. 226) do Tábora, Jihlavy, Sedlčan, Vlašimi.
7·20 večer (osobní vlak č. 222) do Benešova.
9·30 večer (osob. vlak č. 212) do Vídně (z Cmuntu též rychl.), Lince, Gmundenu, Išlu, Solnohradu, Béláku, Lublaně, Pontafelu.

Směrem k Plzni.

6·30 ráno (osob. vlak č. 311) do Plzně, Brodu n. L., Řezna, Mnichova, Norimberka, Klatov, Eisenšteinu, Chebu, Radnic, Mirošova, Protivína, Rakovníka.
8·25 ráno (rychl. č. 301) do Plzně, Brodu n. L., Řezna, Mnichova, Norimberka, Stuttgartu, Eisenšteinu, Chebu, Marianských Lázní.
10·18 dop. (osob. vlak č. 321) do Plzně, Domažlic, Mar. Lázní, Chebu, Příbramí, Mirošova.
1·42 odp. (osob. vlak č. 313) do Plzně, Brodu n. L., Klatov, Eisenšteinu, Marianských Lázní, Chebu, Radnic, Rakovníka.
3·05 odp. (osob. vlak č. 323) do Protivína.
4·40 odp. (osob. vlak č. 319) do Plzně, Horažďovic, Marianských Lázní, Chebu.
6·36 večer (osob. vlak č. 325) do Příbramí.
8·09 več. (osob. č 317) do Plzně, Brodu n. L., Řezna, Mnichova, Norimberka, Stuttgartu, Eisenšteinu, Chebu, Rakovníka.

Směrem k Mostu.

7·12 ráno (osob. č. 811) do Moldavy, Freiberku, Saské Kamenice, Duchcova, Postoloprt.
11·30 odp. (osob. vlak č. 827) do Loun; jezdí teprve od 1. června.
3·50 odpol. (osob. vlak č. 819) do Moldavy, Duchcova, Freibergu, Saské Kamenice, Postoloprt.
6·27 večer (osob vlak č. 813) do Louky, Horního Litvínova, Duchcova.

Směrem k Dobříši.

6·34 ráno (smíš. vlak č. 1752) do Dobříše a Jílového.
9·13 dop. (smíš. vlak č. 1760) do Modřan od 1. června.
2·23 odpol. (smíš. vlak č. 1754) od 1. do 15. května jen v neděli a ve svátek do Krče: od 15. května denně do Krče; od 1. června denně do Modřan.
4·36 odpol. (smíš. vlak č. 1756) do Dobříše a Jílového.
6·45 večer (smíš. vlak č. 1758) do Modřan (od 1. června do 8. září v neděli a ve svátek do Vraného).

Mimo tyto denně jezdící vlaky jezdí ještě v neděli a ve svátek:

Odjezd z Prahy (nádr. cís. Fr. Jos.).

6·40 ráno (os. vlak č. 311a) do Zdic, Rakovníka, Protivína.
10·30 v noci (os. vlak č. 829) do Slaného od 1. června

Odjezd ze Smíchova.

1·50 odpol. (osob. vlak č. 313a) do Berouna.

Příjezd do Prahy (nádraží cís. Frant. Jos.).

a) Směrem od Tábora.

4·34 ráno (smíš. vlak č. 253) z Veselí-Mezimostí.
7·00 ráno (osob. vlak č. 211) z Vídně (do Cmuntu též rychl.), Pontaflu, Lublaně, Inšpruku, Solnohradu, Išlu, Gmundenu, Lince, Želnavy, Jihlavy, Sedlčan, Vlašimi.
7·32 ráno (osobní vlak č. 221) z Benešova.
10·55 dop. (os. vl. 215) z Cmuntu, Budějovic, Jihlavy, Písku
2·40 odp. (osob. vlak č. 223) z Benešova do Jílového.
2·48 odp. (rychl. vlak č. 203) z Vídně, Lince, Gmundenu, Solnohradu, Inšpruku, Lublaně, Benátek, Říma, Jihlavy (přes Veselí, Mezimostí a Tábor).
5·55 odpol. (osob. vlak č. 213) z Vídně, Lince, Gmundenu, Solnohradu, Inšpruku, Lublaně, Benátek, Říma, Jihlavy, Sedlčan, Vlašimi.
8·08 večer (osobní vlak č. 227) z Benešova.
9·29 večer (rychlovl. č. 205) z Vídně, Solnohradu Išlu, Gmundenu, Kájova, Jihlavy, Písku
11·10 v noci (osob. vlak č 217) z Vídně, Solnohradu, Išlu, Gmundenu, Kájova, Jihlavy, Písku, Jílového (v neděli a svátky od 1. června též z Vlašimi).

Směrem od Plzně.

7·10 ráno (osob. vl. č. 312) z Plzně, Brodu n. L, Stuttgartu, Norimberka, Mnichova, Řezna, Eisenšteinu, Chebu.
8·24 ráno (osob. vlak č 322) z Protivína, Rakovníka.
11·07 dop. (osob vlak č. 320) z Plzně, Domažlic, Horažďovic, Radnic, Chebu, Marianských Lázní.
1·30 odp. (osobní vlak č. 324) z Protivína.
1·59 odp. (osob. vlak č. 314) z Plzně, Brodu n. L, Klatov, Eisenšteinu, Chebu, Radnic, Mirošova.
6·10 večer (osob. vlak č. 326) z Plzně, Chebu, Mirošova, Příbramí, Rakovníka, Marianských Lázní.
8·00 večer (rychlovl. č. 302) z Plzně, Brodu n. L., Stuttgartu, Norimberka, Mnichova, Řezna, Eisenšteinu, Marianských Lázní, Chebu.
9·50 večer (osob. vlak č. 316) z Plzně, Brodu n. L., Norimberka, Mnichova, Řezna, Klatov, Eisenšteinu, Chebu, Radnic, Protivína, Rakovníka.

Směrem od Mostu.

7·10 ráno (os. vlak č. 824) ze Slaného, od 1. června z Loun.
9·55 dopol. (osob. vlak č. 814) z Louky-Horního Litvínova, Duchcova, Postoloprt.
1·21 odp. (osob. vlak č. 820) z Moldavy, Saské Kamenice, Freiberku, Duchcova.
7·15 večer (osob. vlak č. 812) z Moldavy, Saské Kamenice, Freiberku, Duchcova, Postoloprt.

Směrem od Dobříše.

7·40 ráno (smíš. vlak č. 1751) z Dobříše a Jílového.
1·12 odp. (smíš. vlak č. 1753) z Modřan (jezdí teprve od 1. června).
6·26 večer (smíš vlak č. 1757) z Dobříše a Jílového.
7·47 večer (smíš. vlak č 1755) od 1. do 15. května jen v neděli a ve svátek z Krče, od 15. května denně z Krče, od 1. června denně z Modřan.
10·00 večer (smíš. vlak č. 1759) jen v neděli a ve svátek od 1. června do 8. září z Vraného.

Příjezd do Prahy (nádr. cís. Fr. Jos.).

6·18 večer (osob. vlak č. 225) z Benešova a Vlašimi.
8·50 večer (osob. vlak č 239) z Čerčan-Pyšel.
7·39 večer (osob. vlak č. 342) z Berouna.
8·41 večer (osob. vlak č. 328) z Dobřichovic (jezdí teprve od 1. června).
9·15 večer (osob. vlak č. 344) z Berouna
10·19 večer (osob. vl. č. 816) z Moldavy, Freibergu, Saské Kamenice, Duchcova (jezdí od 1. června).

Ve všední dny po nedělích a svátcích jezdí:

Příjezd na Smíchov:

6·30 ráno (osobní vlak čís. 312a) ze Zdic.

Majitel, vydavatel a redaktor Dr. Jan Herben. — Tiskem Antonína Renna v Praze.

Ročník V. 1900. Číslo 12.

BESEDY ČASU.

ČTRNÁCTIDENNÍK PRO ZÁBAVU A POUČENÍ.

Předplatné na rok 4 koruny, na půl roku 2 koruny. — Jednotlivá čísla po 20 haléřích.

Franta Soldan

Před sty lety:

Deus lo volt.

Mnich bosý papeži řek smělou větu onu
a mluvil národům, až řečí srdce drísal
a volal do zbraní a k radě do Clermontu,
kde papež hlásal — —

A lid se kál a modlil, klel na Saraceny
a s křížem na plecích a s mečem v ruce dravé
šel plenit, zažíhat a vraždit jako feny
a lkal své Ave!

A táhli rytíři a táhli troubadouři
a táhli poddaní na východ pro svobody,
a mnich psal o válce, jež v svaté zemi zuří,
kde není vody —

Co k vuli Bohu jen pak jich tam pohynulo!
Co na pouštích pak bídně setlívalo těch těl!
A co se k nebi rukou mroucích s kletbou pnulo!

A Bůh to nechtěl — — —

Po stech let:

Chamberlain will it.

Kdys myslel si to celý svět,
že Bůh jen válkou souží svět,

a na věci tak ohromné
jen on že stačí — jiný ne.

Dnes víme víc — a řeknem jen —
že může to i Chamberlain.

Z mého mládí.

J. S. Machar.

(Pokračování.)

VI.

Za těch dob byla nymburská škola v nějakém starém klášteře. Pamatuji se na veliký šedivý dům, vysoké chodby, vyšlapané kamenné schody a z prava přilehající kostel. Nechodil jsem do té školy rád. Vím určitě ten pocit jednotvárnosti, zdlouhavosti a nudy, jejž jsem tam míval. Byl jsem chlapcem chápavým, paměť měl jsem dobrou, ale vyučování šlo krokem tuze pomalým. A tak co se učitel lopotil s dětmi méně nadanými, já byl vždy duší někde jinde. Měl mě za nepozoru a dostával jsem přes ruce černou lesklou hůlkou, kterou náš učitel něčím mazával, aby byla svižnou.

A že škola mé duševní žízni nedostačovala, pil jsem doma mnohem více. Koupili mi dějepis Čech od Poklopa, dostal jsem se k nějakému všeobecnému zeměpisu a mapě světa slovanského z Matice Lidu, několik starých kalendářů bylo v mém majetku a konečně polokrvavý román „Zákeřníci ve fraku a kutně“. A z těch součástí jsem si sestrojil docela nový svět, nad nímž se jako opar vznášela vůně pohádek a povídek mé báby. Ale svět ten byl jako rtuť: pěkný a lesklý, a jako rtuť drobil se mi, rozbíhal se a měnil podobu svou každým dnem. A dětská skepse mi jej rozžírala podivným spůsobem. Byl jsem pyšným a šťastným, že toho tolik mám a přece jsem hledal důvody v autoritě dorostlých a ve svém rozumu, abych ty části rozbíjel a ničil. Ba, byly chvíle, kdy mi tajný hlas říkal, že to vše není a nemůže být pravdou, že není pět dílů světa, že není tak veliké vody jako je moře, že neexistoval pan Seidl ze „Zákeřníků ve fracích a kutně“, pan Laskavec z jednoho Pečírkova kalendáře, že nebylo českých knížat a králů, jak jsem je dovedl vyjmenovat od Sama až do Františka Josefa, že není Rakouska, že není Čech, i můj Kolín že je ten tam, a jen Nymburk že existuje . . . A to veliké Nic zíralo na mou duši vždy tak ukrutně a výsměšně a mně bývalo teskno . . . I legendy staro- a novozákonní mi dávávaly s bohem v takových chvílích a těch mi bylo líto nejvíce.

A naproti tomu měl jsem takové okamžiky: fakta Poklopova dějepisu stála živá přede mnou na celé mapy světa slovanského. A náš národ byl centrem všeho, prvým národem na světě. Král Vratislav, Přemysl II., Jan Lucemburský, Karel IV., Václav IV., Hus, Žižka, Prokop Holý a Jiří z Poděbrad stáli tu a dosahovali hlavami až k nebi. Miloval jsem je a byl jsem hrd, že jsem Čechem. A Němce jsem nenáviděl. A viděl jsem vnich inferiorní lidi, hrabivé, za peníze ke všemu ochotné. Učitel nám ve škole vypravoval, že Přemysl Otakar II. zakládal města, že založil také Nymburk a povolal tam z Němec Němce truhláře, kováře, ševce a krejčí. A na to se mě zeptal, proč asi náš král ty Němce k nám přivedl. A k jeho úžasu odpověděl jsem, že naši předkové neměli ani chuti ani času, aby si šili sami boty a šaty, dělali stoly a kovali koně, že chodili raději do cizích zemí a pobíjeli nepřátely a proto že jim Němci musili ty věci zatím zhotovovat. — Tenkrát pan učitel Lhota setkal se s mým otcem a vypravoval mu názor můj na Přemysla II. a staré Čechy a mínil, že jsem čiperným hochem. Mně názor ten zůstal do dnes a omlouvá mi úplně našeho nejnešťastnějšího krále.

*

Jedu- li nyní severozápadní drahou od Nymburka k Lysé, dívám se vždy napjatě v pravou stranu a s pohnutím utkvívám na světlelesklém kosočtverci vynikajícím z tmavé zeleně lesů. Jest to střecha mcelského zámku. Mcely . . .

> O dobo dětství! Myslím maně
> na bílý mlýn, na temné stráně,
> na všechno zašlé jako sen —

celé moře stesku volá na mne z těchto řádek z „Confiteoru". Dávno ztracený ráj mého dětství . . .

Na vrchu ční kostelík s rudou taškovou střechou, obklopen jest hřitovem. Po úbočí chlumu až k patě rozkládá se vesnice, mlýn stojí až dole v rovině, která jako zrcadlo leží až k Ronovu a Rožďalovicům. Blízko mlýna jest náves, na ní rybník, kol něho po hrázi topoly; v rybníce plave plno peří husího a kachního, za letních večerů koupává se tam mládež. Na druhé straně vrchu jest hraběcí zámek s lesklou břidlicovou střechou. A v půlkruhu kolem vesnice les, samý les k Loučeni, Jabkenicům, plný vůně květin, pryskyřice a ptačího šveholu. Druhý půlkruh pole a luka.

Rázem se změnil celý můj život zde. Všecko bylo jiné, lepší. Rodičům se vedlo dobře, a my děti cítily účinky toho blahobytu. Jiný rodinný život nastal: měli jsme otce doma. Měli jsme malé hospodářství, pole, koně, krávu, kozu, slepice, husy, psy. Krajánci přicházeli, a za večerů sedalo se před mlýnem a vypravovalo se. I ve škole bylo jinak. Byla naproti mlýnu, jen přes silnici, čistý, bílý domek opletený vínem, zahrádka byla kolem, a tam stála řada úlů. A ve škole byly jen dvě třídy, hoši s děvčaty pohromadě v každé a mě dali znova do třídy prvé. A pan učitel Svoboda byl malý, oholený, šedivý pán, jeden z oněch ještě paedagogů, kteří byli kdysi učitelskými mládenci, potom se dostali na vojnu a s praktickou znalostí života a světa a vojenskou disciplinou vraceli se do školy. Pan Svoboda byl dvacet roků u vojska bubeníkem, znal Uhry, Halič, Italii, byl vášnivým muzikantem a vedle toho medikem celé vesnice. Večer sedával před mlýnem s námi, rád poslouchal a rád vypravoval. Se svými vědomostmi ze školy nymburské jsem se stal ovšem fenomenem třídy, psával jsem předpisy na tabuli, a dával jsem pozor při čtení mezitím, co pan učitel se šel dívat na včely anebo šel hrát někam na svatbu . . . Z vědy školních mi nepřibývalo nového pranic — a snad to bylo příčinou blaživého pocitu a přispívalo k harmonii tehdejšího života mého. Neboť zmizely i ty mučivé chvíle skepse nymburské, byl jsem vrácen svým legendám, povídkám a pohádkám —byl jsem znova úplným dítětem.

Svět a život, zdálo se, šly někudy mimo tu idylickou krásnou vísku . . . Vím jenom, že jsme se po několik teplých večerů dívali na obrovskou kometu, a že dorostlí věštili z ní války, mor a hlad; potom zaletly tam zvěsti o hrozném rozvodnění Berounky a pan učitel sbíral po vesnici milodary na nešťastné postižené. A že za několik dní na to přinesl „Pražský Denník", a já že to byl, jenž předčítal ve škole seznam kvitovaných příspěvků ze Mcel — a tam že tenkrát jsem spatřil poprvé vytištěné i své jméno vlastní.

VII.

V těchto báječných kulisách prožil jsem něco báječného.. Opravdovou dětskou lásku. Později v nejtěžších chvílích života vracel jsem se k ní svými vzpomínkami, svými verši i prosou, a z těch vzpomínek vála na mě vůně konvalinek a smála se svěží zeleň mladého listoví. A z těch vzpomínek jenom cítil jsem, čím ta láska byla mému dětství, neboť, ač jsem si určitě vzpomínal na fakta a děje, na vnitřní pocity té lásky jsem se upamatovati nedovedl a nedovedu.

Seděli jsme tedy v jedné školní světnici pohromadě, chlapci a děvčata. Děvčata v předních, hoši v zadních lavicích. A jedním z nejtěžších trestů bylo posazení mezi „holky". Sedal tam každý jako stín, a smáli se mu po celé vesnici, jakmile jsme vykročili ze školy. Hotový poznamenaný galejní trestanec.

Bylo to při počtech. Počítání nenáviděl jsem od jakživa a proto jsem vyráběl z trosek svého sešitu dvojnohé papírové koníčky, které jsem si v přihrádce lavice stavěl po dvou do řady, jak jezdívali v Nymburce kavaleristi. Sousedé v pravo, v levo i ze zadu stávali se pozornými na mou činnost,a pozornost se šířila s řadou mých koníků. Kritisovali, šeptali, smáli se. Tu jsem začal proměňovat své koňstvo v lodi. Dělá se to lehce, zahne se každému hlava nazpět. —

V tom přišel pan učitel Svoboda. Koníky shodil na zem a kázal mi sednout si do prvé lavice mezi Márinku a Barču.

Ve škole hlučná radost, šel jsem. Nevěděl jsem, kde jest Márinka a Barča, ale ony si hned rozsedly, a dvacatero ochotných ruk ostatních žabců ukazovalo mi na ně.

Tváře mě pálily. Styděl jsem se hrozně. Zlosyn, vyvrhel celé třídy!

Na to jsem pozoroval, že se moje sousedky dívají na mě po očku. Podíval jsem se také na ně. Barča byla protivná holka. Veliké, skoro bezbarvé oči, vlasy jak provázky, velká ústa — odvrátil jsem se v pravo. Márinka se na mě usmála — a v tom jsem si ji stotožnil s Márinkou učitelovic. Věděl jsem o její existenci sice již dříve, ale nikdy si jí pořádně nevšiml. Od toho momentu byl bych ji dovedl kreslit. Podlouhlý, hubený, bledý obličej, bledomodré oči, v prostředku rozčesané vlásky. V kostele na oltářním obraze byl dole v rohu zrovna takový andělíček.

Za chvíli se četlo. Učitel dal náhle na mě. Márinka mi ukázala rychle místo opáleným prstíčkem. Četl jsem.

Kdy jsem usedl, záchvat vděčnosti rozlil se mou hrudí. Vyňal jsem z čítanky podlepeného husara, jichž jsem měl doma celou eskadronu, dal jej Márince a slíbil jich ještě několik. Husara vzala. —

Okny z mlýna díval jsem se do oken k učitelovům. Měli tam karafiáty, voskovky, geranie a kaktusy s velkými krvavými květy. Číhal jsem, kdy se mezi nimi objeví hlava Márinčina. Když mě spatřila,schovala se. —

Byly žně. Po žních honila mládež vesnická husy na pastvu. Žebronil jsem na matce, aby mi též přidělila husy, že budu pást. Dostal jsem jich jedenáct, bratr šest. Honili jsme společně na pastvu s Márinkou.

Márinčin a bratrův husák byli nejzlejšími z celé vesnice. Všichni ostatní husáci se jich báli. Chtěl jsem si několikrát zaměnit svých jedenáct husí s bratrovými šesti, ba přidával jsem mu všecky své husary a čtyrák, jen pro toho husáka — on však ne a ne! Několikrát před Márinkou vehnal schválně svého husáka do mojí čety, kde ten lotr tak zle řádil, že se mé stádo rozlétlo do všech stran, a Márinka se smála a já se cítil poníženým a pošlapaným. Ale pomstil jsem se. Jednoho večera chytil jsem bratrova zuřivce za křídla, donesl jej do dřevníka, kde byly moje husy, přidržel mu hlavu k zemi, moje četa poznala svého nepřítele, shrnula se na něho a škubala jej zle. Křik husáka se rozlehl dvorem, zapadl do mlýna, bratr jej zaslechl, poznal a běžel na pomoc. Vrhl se na mě, ale já se ubránil a husáka podržel v zajetí. Běžel pro matku, matka přišla, má pomsta však byla vykonána: na krku, hlavě a hrudi vyhlížel husák jak podškubaný. Bratr víckrát s námi nešel.

Byl jsem Márinčiným rytířem. Otec mi koupil pěkný bič, skutečný bič, jaký mají kočí, a jakého neměl nikdo víc v celé vesnici. Kluci chtěli často odehnati Márinčiny husy se strniště a pásti tam svoje a tu jsem býval strašný. Přítomnost její, můj bič a mé sametové šaty dodávaly mi neobyčejné odvahy — nebál jsem se nikoho. Práskal jsem kluky i husy jejich, a nikdo se mi nepostavil. Za to, když jsme hnávali domů, zpívali za mnou:

> Za Márinkou chodí
> mlynářovic Joži,
> Joži a Márinka
> ženich a nevěsta!

Do dnešního dne nepálila mě žádná invektiva tak, jak tehdy ten plod vesnických kluků . . . Však vzpomínají-li dnes, uznají, že nezůstala nepomstěna...

Vidím ty neděle, kdy jsem hleděl na Márinku v kostele a porovnával její hlavičku s oním andělíčkem na oltářním obraze. Varhany a housle hrály, zpěváci zpívali na kůru a těžké modré vlny kadidla vinuly se šikmými sloupy světla —

vidím ji při hře na pohřeb, kdy představovala mrtvolu, ležela v trávě s ručkama skříženýma, na hlavě věnec z blatouchů, kopretin a pomněnek, který jsme jí uvili —

vidím ji před mlýnem, jak se rděla a styděla, když naši otcové se upozorňovali na naši náklonnost a cítím, jak se mi hanbou a studem krev hnala k hlavě, jak jsem se chytal maminčiny zástěry — ach, konvalinky voní, a flor mladé zeleně chví se na těch živých obrazech . . .

Jedenkrát k večeru jsme hnali husy z pastvy. U cesty stál lán ovsa. Márinka se zastavila, strhla se stébla klas a hodila mi vousinatá zrna ze zadu na kabát. A viděl sem, že je zaražena. Ptal jsem se. Dlouho nechtěla říci. Konečně vyznala svou trýzeň. Mám prý tři nevěsty, tré zrn se mi zachytlo na kabátě... Vzal jsem pyšně tu malou žárlivku za ruku a vážně jí to rozmlouval.

Stěhovali jsme se ze Mcel. Podzimního jednoho rána vzbudili nás časně, ustrojili jsme se. Mlýn stál. Nábytek nakládán na žebřinový vůz. Stál jsem před mlýnem a díval se do oken k učitelovům. Bylo mi zima, ale těšil jsem se na cestování. Tu se otevřela dvířka u školy, učitelovic vyšli nám dát poslední s bohem. Márinka měla na hlavě modrý šátek. A mezitím, co se rodičové naši loučili, podávali jsme si ruce tak, jak jsme u dorostlých vídali: stiskli, poněkud potřásli a odstoupli od sebe. Márinka se dívala pak na koně, vozku, na vůz a na cestu, kudy nám bylo jet; potom nás vysadili na vůz a jeli jsme. Učitelovic stáli u prostřed cesty, dívali se za námi a kývali rukama . . . .

Zapomněl jsem potom v jiném kraji a jiné škole — a podivno: po letech, když už život neměl snad ani rozkoší a bolestí, jichž bych byl nezakusil, ožila tato láska dítěte v duši mojí svěží silou, vyhoupl se mi můj ztracený ráj v celé luznosti, toužil jsem po něm tesklivě — ale nikdy neměl síly, abych ještě jednou se tam vrátil, uviděl ten kraj a dověděl se něčeho o Márince. Žilo a žije v mé paměti dobré dítě se světlými vlásky a bleděmodrýma očima — a bůh ví, co zatím osud z něho učinil . . .

VIII.

Dítě nezapomíná — ale také nevzpomíná. Mladá duše lapá hladově nové a nové dojmy. pamět je hází bez ladu a skladu kamsi ke dnu, nereviduje, nekontroluje — nemá času. Čerstvé a neznámé formy života a světa zjevují se jí, lidé, krajiny, knihy, příroda, historie, začátky věd — u všeho nutno zastavit se, snaha všechno to nějak pochopit a přivlastnit si, vždy co nejrychleji a hned zase žít dál a dále. Novarum rerum cupiditas jest hnacím kolečkem dětského života.

Stěhovali jsme se z Kolína do Brandýsa. Slunný jasný den, my seděli nahoře na nábytku, složeném na velikém vozu. Rozkoš cestování plnila mou duši. Vůz se pomalu houpal po šedé silnici, telegrafní dráty zvučely, na pravo jevily se mi známé obrazy zelené labské roviny, v ní Poděbrady, Nymburk, za ním v modru střecha mcelského zámku. Vím, že jsem nevzpomněl, — tak jsem pil přítomnost. Stromy podle cesty nesly se pomalu na zad, telegrafní tyče s bílými koflíčky plynuly mezi nimi, projížděli jsme vesnice a města stáli časem u hospody a zase jeli a jeli, a nádherný ten den už uhasínal, když mi ukázali na lesy před námi a na dvě červené věže z nich vystupující — Stará Boleslav! Od té chvíle přivázal jsem svůj pohled na ni; za chvíli zjevila se vedle červených jedna černá — chrám sv. Václava, na levo ještě jedna — věž brandýsského kostela, konečně podivná stará věž brandýsského zámku, předchůdce nynějšího pestrobarevného jehlanu. A všecko v lesích, černomodrých lesích. Široké Labe, moje Labe, plynulo rovinou, červené zapadajícím sluncem. Do Brandýsa jsme dojeli pozdě v noci.

*

Jakási jednotvárnost visela tu z počátku nad mým žitím. Do školy mne nedali. V neděli odpoledne vypravila se matka k otci do Čelakovic na návštěvu a brala střídavě mne nebo bratra sebou; vybíhali jsme s bratrem do Hluchova, háje ležícího mezi Brandýsem a Boleslaví, dělali si tam zahrádky a chytali brouky; potom naproti našemu bytu bydlil starý příštipkář, jenž měl stále otevřené dvéře; chodíval jsem k němu a díval se na jeho řemeslo, ale nebyl s ním nijak spokojen — staroch pranic nepovídal — a já cenil lidi jen podle povídek a pohádek. Několik slečen bydlelo v domě, všechny červenovlasé, hrávaly se mnou na honěnou po zahradě, ne k velké mojí radosti. Cítil jsem jaksi, že jsem kavalírem jejich jenom z nouze... Šedivé, jednotvárné živobytí!

Utekl jsem jednoho odpoledne z domova k otci do Čelakovic a byl tam tři dny. Matka byla zoufalá, hledali mě všude, vyptávali se, a když jsem se vrátil, líbaly mě červenovlasé slečny a hleděly na mne jako na hrdinu, což mě s nimi jaksi smířilo. Od toho útěku dostalo se mi větší volnosti, směl jsem do Boleslavě, směl jsem do polí, lesů a hlavní věc: koupili mi čítanku pro třetí třídu.

Nevím, která dobrá duše složila onu čítanku pro třetí třídu, ale žehnám jí. Dlouho byla mým přítelem a pramenem vědomostí a osvojil jsem si jej do poslední krůpěje. Duch černožlutého vlastenectví vznášel se nad ní, skála Petrova byla jí nejvyšší věcí na světě — ale ani to ani ono nepřešlo mi do krve. Byl jsem proti obému očkován z dřívějších dob.

Do Staré Boleslavě jsem letěl jako pták. Rozčilen, rozechvěn letěl jsem do kostela sv. Václava. Tucha minulosti zvučela celou mojí duší. Proběhl jsem kostel a našel ono místo. Několik žlutavých soch zpodobňuje děj. Sv. Václav drží se kruhu klesaje, Boleslav doráží na něho mečem, pochopové zuřivých tváří drží pochodně... Slzy mi tekly z očí, líbal jsem zem, kam On asi kladl svou nohu... Pak jsem viděl podzemní kostel Kosmy a Damiana a Jeho hrobku uprostřed... Na to vyrazil jsem ven a letěl k Panně Marii. Stará brána mě upoutala. Na ní jest namalován nápis:

> Jsem právě Boleslav:
> mě bolem oslavil,
> když věnec tu dovil
> své slávy Věnceslav.

Říkal jsem si tu sloku, rozebíral a byl jí na novo dojat. A zatím doběhl jsem ke kostelu Panny Marie.

Panenka Maria Staroboleslavská! Ve vzdušném, světlém, vysokém chrámě, plném zlata a barev, visí tam na hlavním oltáři tmavý kovový obraz Madonny s děťátkem. A bába mi povídala o něm tuhle legendu: Když byla sv. Ludmila pokřtěna, sebrala všecky drobné bůžky ve své komnatě a poručila je roztaviti. Tekutý žhoucí kov kázala víti do vody a hle — kov se slil v obraz Boží rodičky. Sv. Ludmila nosila od těch dob zázračný obraz na krku. Když ji po letech na Tetíně mordovali, měla ještě tolik času, že dala obraz blahoslavenému Podivenovi, sluhovi svému, se vzkazem, aby jej donesl vnuku, knížeti Václavovi. A tak nosil sv. Václav Pannu Marii na prsou a blahoslaveného Podivena podržel ve svém komonstvu. A když byl sv. Václav mordován ve Staré Boleslavi, strhl v poslední chvíli Panenku Marii s krku, křikl na Podivena, aby chránil sebe a obraz a klesl. Podiven utíkal a utíkal, a vrahové běželi za ním. Tenkrát byla pole, samá pole okolo Boleslavě, a pole bylo i tam, kde stojí nyní kostel Boží rodičky. A na to místo doběhl blahoslavený Podiven, nemohl dále a klesl. A v poslední chvíli zahrabal obraz do země, aby se nedostal do ruky pohanu a vrahu Boleslavovi.

Lupiči ho potom dostihli a zabili. Léta a léta ležel obraz v zemi, až zčernal. A zatím Boleslav vražedník už byl mrtev a pohanství vyhaslo v Čechách. Tu jednoho dne vyjel sedlák za město orat pole. Orá — pluh zarazí o něco v zemi. Kámen — myslí si sedlák a shýbne se. Panenka Maria! Sedlák ji zdvih, jel okamžitě domů a zavřel obraz do truhly. Druhého dne ráno jde se podívat — obraz pryč... Ležela mu ta ztráta v hlavě a nemohl si ji vysvětliti. Na to jel na pole, aby dooral. Pluh zase zarazí — obraz tu! A vše se opakovalo jako předešle: truhla, zmizení, nové orání, nový nález obrazu. Sedláku se rozbřesklo:

Panenka Maria tu chce míti kapličku. A že těch pár grošů měl, postavil kapličku. A Panenka Maria začala kurýrovat slepé a chromé a neduživce vůbec, a sláva její roznesla se po Čechách. Svatý Jan Nepomucký vodil k ní procesí z Prahy, a když tam byl naposledy, cítili to Staroboleslaváci jaksi instinktem a tehdy zpívali poprvé:

Kam jdeš, Jene, kam pospícháš,
že se s námi žehnáš?
Ku Praze tak smutně kráčíš,
snad nás tu opustit míníš?
Neopouštěj, svatý Jene,
o to tě žádáme!

„A kdybys přišel do Staré Boleslavě, viděl bys, že je to tam v ambitech všecko namalováno," dodávala bába. —

Všecko jsem našel v ambitech namalováno. Všecky zázraky a celé další děje, kterých snad ani bába moje neznala. Císař Ferdinand III., zvláštní ctitel Panenky Marie Staroboleslavské, je tam zvěčněn. Jde s procesím z Prahy a otevírá ústa k zbožné písni marianské. Je tam útěk Panenky Marie před Švédy do Vídně a mnoho a mnoho jiných věcí...

Tenkrát se mi stala Stará Boleslav prvým městem na světě. A začal jsem žíti v legendách.

Pokračování.

Naše vesnice.

I.

Pokusím se věrně dle přírody (dle pravdy) zobraziti naši milou vesnici, typ české vsi, jaké vidíme u nás kolem Prahy, v srdci Čech. Napsáno lehce „vidíme", ale já ujišťuji ctěného čtenáře, že není to lehká věc viděti, správně viděti d o č e s k é v e s n i c e a do č e s k ý c h l i d í, kteří v ní bydlí. Já aspoň chodil dlouhý čas, mnoho let, a pořád ty lidi prohlížel — ve své rodině jsem začal, potom prohlížel jsem jinde: v hostinci, v kostele, na trhu — prohlížel jsem po vrchu i uvnitř, co mají moji vesničané v hlavách, srdcích a — v kapsách. A aby poznání bylo úplné, vyposlechl jsem od starších lidí, jak bývalo dříve, před 30, 20 lety, za oněch lepších prý časů, kdy metrický cent řepy byl až za 1 zl. 80 kr., kdy čeládka byla poslušnější, pivo silnější, posvícení veselejší...

Generalie: Jméno — — i c e, čísel šedesát, mezi nimi 4 větší statky a několik menších chalup, okres Karlínský, království České. Doplňovací obvod vojenský pluku čís. 28 (daň na krvi), právem volebním spadají — ice (daň na rozumu) se svým okresem v držení jen poslance vždy obzvláště vynikajícího, zasloužilého pohlavára strany, pro kterého s jedné strany nesluší se už tlouci po různých schůzích za přízní voličskou, který však s druhé strany musí míti okresy naprosto spolehlivé. Venkovské obce okresu Karlínského jsou takovým osvědčeným piedestalem pro velké postavy mezi českými politiky, jenž pod nohou se nepohne ani v dobách největšího politického rozvíření. Neboť zdejší volitelé 4. kurie, většinou starostové obcí, jsou lidé spořádaní; pořádně odvádějí panu hejtmanovi brance na jaře, panu bernímu daně, a pořádně také odvádějí výkonnému výboru vládnoucí strany národní lístky vyplněné náležitým vůdcem národa — daň politického rozumu.

Kolem naší vesnice jsou pole, a lidé bydlící v jejích 60 číslech jsou zemědělci; živí se a od věků se živili ze svých polí, takových prostředně úrodných polí, na nichž při náležité píli rodí se vedle plodin pro domácnost potřebovaných několik plodin pro trh; ty zemědělec prodá, za ně strží peníze a těmi kryje výdej na své hospodářství. Mluvíce o hospodářském stavu našich vesnic, t. j. srovnávajíce příjmy a výdej jejich obyvatelů, přijdeme nejprvé k faktu, že česká vesnice je dodnes čistě zemědělská, že velká většina peněz do ní přijde za produkty rolnické a jen velmi málo z podniků průmyslových. V — — icích, jen čtyři hodiny cesty od Prahy vzdálených, ze 300 obyvatel jistě 280 je jich živo jako dělníci zemědělští a majitelé hospodářství z výnosu polí, a sotva 20 hledá obživy trvalé nebo občasné v průmyslových podnicích. Jsou ovšem osady, kde průmyslu neb aspoň průmyslového dělnictva je více, ale zas jinde nalézáme vesnice ještě čistěji zemědělské: Č e s k ý v e s n i č a n t o j e s t s e d l á k a c h a l u p n í k — co je více ve vesnici, je jeho příslušenství, jež živo je více méně bezprostředně z jeho polí. Jsou tu především zemědělští dělníci, nějaký obchodník, řemeslníci více méně dovední a — žebráci. Ale kostmi, strukturou obce jsou 4 statky a 6 chalup, tedy 10 malorolníků. Kolem t ě c h točil se vývoj našeho venkova v uplynulých letech, oni jsou česká otázka agrární, veliká část české otázky národní. Jich těl a duší všimneme si v následujících úvahách.

*

Počítejme: Čtyři statky po 140 korcích, k tomu šest chalup po (circa) 40 korcích a máme 800 korců polí, jež patří — — ickým malorolníkům. 600 korců patří velkostatku. A poněvadž jeho pozemky jsou jakostí lepší, vyrovnají se cenou oněm 800 korcům selským a velkostatek platí na př. také polovinu vší daně. Své živnosti zdědili — — ičtí molorolníci po svých otcích (již ani před zrušením roboty nebývalo u nás zle, poněvadž císař Josef II. velkostatek vzav klášteru, roboty nežádal), a když nynější držitelé začali, většinou v polovici let sedmdesátých na nich hospodařit, vedlo se jim výtečně. Výtěžek polí stoupl tenkrát netušeně tím, že řepa cukrovka mezi rolníky začala se intensivně pěstovati a v cukrovarech draze se platila, 1.50 zl., 1.80 zl. a ještě více za nynější mct. Velkostatky pěstovaly řepu již dříve; ale u nás teprve po r. 1870 řepa zobecněla, když technika pěstovací vzrostla, práce zlevnila a když selský konservatismus povolil. Na 30 korcích pole rodilo se 3000 mct. řepy, a sedlák u nás dostával rok co rok při málo zvýšené režii a ostatních okolnostech celkem nezměněných 4500 zl. — zpola zadarmo. Kde kdo tenkrát hleděl se zmocniti kousku půdy, drahé české půdy, pěstoval cukrovku a každý korec pole, jejž předkové

[illegible] rok dříve nechávali ležet úhorem, nemajíce tam co sázeti, stával se hotovým zlatým dolem. Tehdy skutečně platila slova o „požehnané, žírné, bohaté vlasti české“, jež dneska čteme leda v školních čítankách a vesnických povídkách špatně redigovaných kalendářů.

Doba netušeného rozkvětu hospodářského! Léta, kdy řepa platila! Kulminační bod selského stavu českého! Kde naleznete svého historika? Následky hmotného polepšení byly pronikavé: Změnil se vzhled českých vesnic, změnil se způsob života. Sedláci přestavěli blahobytněji své statky — doškové a ze dřeva sroubené budovy zmizely — nakoupili hospodářských strojů; členové rodiny namnoze přestali v polích pracovati; dcery bohatě vyvdávány, synové dáváni na studie; a luxus velkoměstský ponenáhlu vtáhl do vesnic. V — —icích neobjevila se sice hned fortepiána a toliety od Hospodáře, ale selské haleny nahrazeny novými oděvy vlněnými, objevily se rolnické bály, ano i strava změněna: špinavě žluté moře kávy zaplavilo kraje, splavujíc do kapes kávových baronů (nebožtík Oliva, Loebl) miliony zlatých. Vidíme-li dodnes v krajinách horských, že lidé n e k u p u j í, že na př. u Mladé Vožice je dosud pro chalupníka hanba jísti rýži neb jinou věc u obchodníka koupenou a nemýti potravu na špýchaře: lidé v kraji naučili se k u p o v a t i po městsku, kupovati viktualie, oděv i jisté věci luxu.

Nelze ani dosti vytknouti důležitost té okolnosti, že zemědělci čeští začali tenkrát kupovati, manipulovati s penězi. Jev ten nedá se znázorniti žádnou statistikou, to se musí vidět a zažít. Vývoj selského stavu vymyká se statistikovi, chce historika a to takového, jemuž dokumentem je každé slovo z úst starého výměnkáře. Touží-li takový šedivý velebitel starých časů po návratu časů, kdy lidé chodili v halenách; naříká-li, on že míval na sýpce hromady pšenice, v truhlách mouky na rok napřed, a syn že má sýpku prázdnou hned po žních a mouku na dluh kupuje u obchodníka, není to než dotvrzení zmíněného faktu, že zvýšením výnosu pozemku nastal v letech hlavně 70. dokonalý převrat v poměrech tržebních. Mladý hospodář obilí strojem rychle vymlátí a prodá obchodníkům a u obchodníků, m n o h ý c h obchodníků zase kupuje. (Je jasno, že s vyloženým převratem úzce souvisí vývoj malého obchodnictva našeho. Že obchody sesnad zdvacateronásobnily — viz předměstí pražská — že vedlo se jim dobře, že nyní naříká se na špatné obchody, to vztahuje se sem, ale vypadá z rámce studie, věnované lidu vesnickému.)

II.

Po době hospodářského r o z k v ě t u na vesnicích přišla doba ú p a d k u. Začala s desítiletím 80. a trvá dodnes — dnešní vesničané jsou úpadkoví. Dnes politické strany mluví o drobné práci mezi lidem; hledá se pomoc nižším stavům organisací, hledá se literatura, kterou by se na lid působilo. A tu je jisto, že politická strana všenárodní musí počítati s malorolnictvem, musí jíti mezi vesničany. Ale jak? Dnes přestává se už deklamovat o „zdravém, nezkaženém kmeni lidu selského“, bráti nadarmo jméno Husitů a Táborů, nebo obratem naříkati nad přikrčenou duší českou a recitovati příslušná čísla z Písní otroka. Dnes politická strana musí klidným prozkoumáním života lidu selského, přesnou analysou hospodářských jevů přítomnosti a bezprostřední minulosti — Bílá hora a Lipany nihil ad nos — hledět zjistiti na hmotném blahobytu se zakládající mravnost, inteligenci, duchovní náladu z minulosti pochodící — ono státní právo v duších. Musí ceniti a srovnati mezi sebou stavy, z nichž skládá se národ a na získaném takto základě provozovati politiku: d o m á c í (vzdělávání, ovládání stavů) a vnější — p o s l a n e c k o u.

A tu míním o kraji mně známém (a pokud lze hádati z obecné tísně zemědělské, platí to o většině okresů mimo kraje horské, kde převrat nebyl tak značný): To, že po poměrném blahobytu let sedmdesátých nastal mezi zemědělci nenáhlý, ale neobyčejně důsledný úpadek hmotný, nemohlo zůstati bez vlivu na mravní sílu a inteligenci rolnictva. Zastavena jeho životní a politická energie, selský stav stal se pro aktivní politiku méně dostupným a tím méně cenným. Nastala tu ztráta vnitřní setrvačnosti, velice citelná při stavu tak hutném jako je stav selský.

V - -icích, pěkné, „sestavené“, jak se u nás praví, vesnici, nemají lidé peněz. „Jsou zdrávi, ale nemají žádných peněz“, mohl bych říci frasí v denním hovoru slýchanou. A není to snad konvenční lež, je to svatá pravda, žádné chytráctví podšitých selských duší.

Hospodářská chamradina! Jak hrozné slovo, hrozné svými důsledky! Nemíti peněz, to je hotové kacířství 19. století; není mi volno, když potkám některého „souseda“ - -ického, v starší kravatě kol límce po domácku vyžehleného, v klobouku předloňské pražské façony, který přivezl syn student obnošený z hlavního města, v šatech z pola městských, z pola dělnických. Hospodářská chamradina... Čím si zasloužili ti lidé, Bože, tohohle osudu? Ničím. To vysvědčení nutno - -ickým malorolníkům dát, že s penězi, dokud jich bylo dost, nakládali správně; postavili si dobrá obydlí, opatřili nutné pro dnešního rolníka stroje, platili daně atd.

Ale dnes je zle, dnes se jim to nepočítá. Utrží-li zdejší sedlák ze svého hospodářství dnes 5000 zl., kupuje a musí kupovati tak dlouho, až mu z nich nic nezbude. A vyvdá-li dceru nebo více dcer, je tu hypoteční dluh, a peníze mizí jako sníh na sluníčku. Roční příjem už dávno u nás nekryl se s výdejem. Začalo se šetřit a začala - -ická chamradina. Soused sousedu a celému okolí zakrýval, maskoval svůj nedostatek, a přes to bývalá úcta k „sousedům“ (sedlákům a chalupníkům) mizela. Jako malé dítě pamatuji se, že s jinými druhy chodil jsem líbat ruku dvěma nejváženějším sedlákům a jedné výminkářce — dobroditelce chudiny. Dnes toho děti u nás nečiní, leda děti dělníků u některého souseda zaměstnaných. Jaká ztráta autority pro lidi, kteří se ničím neprovinili,

— — jaká mravní chamradina. Těžko je říci, co je tady horší, zda toto vnější otřesení bývalých sloupů obce, či přirozený vznik prospěchářství, ba dravosti po penězích. Nechci vysloviti slovo „špinavost“ — ještě nejvíce užívané je u nás slovo škrob, „škrobství“ pro různé stavy této mravní nejistoty.

*

A nyní všimneme si, proč asi nynější venkov je aktivní politice, je politickému vzdělání méně dostupný, než by bylo za potěšitelnějších poměrů hospodářských. Nechci mluviti o tom, kdo v minulosti zavinil politickou stagnaci na venkově, nýbrž omezím se na vytknutí styčných bodů, v nichž aktivní politika vnitřní nutně se setkává s těmito nedostatky hospodářskými a mravními.

Politické straně je možno působiti na venkov předně tiskem, novinami, a za druhé mluveným slovem, schůzemi a spolky. Tomu se říká politický ruch — nu a jaký pak je politický ruch mezi --ickými malorolníky? Žádný, ctěný čtenáři. Noviny se čtou dvoje v — — icích. Hostinský starý kozák politický, odebírá Národní Listy — aspoň v letech, kdy zvítězí nad konkurenční hospodou a on na noviny má. Potom se odebírá jeden, dva, tři ... šest exemplářů Národní Politiky; dva obchodníci se smíšeným zbožím a čtyři rolníci berou tento nejlacinější český denník.

Národní Politika je vůbec nejčtenější list na venkově. — bašta z inserátů zbudovaná, stává se u nás osmou velmocí ... Ať vnikne dobrý český list do --ic, když tamější lidé nemají peněz? A tak pro jedno politické chapadlo, tisk, jsou — — ice necitelné.

Druhého chapadla, živého slova, politické strany málo u nás užívají; v okolí — —ic nebývají ani voličské ani jiné politické schůze. Celé zdejší okolí gravituje do dvou větších osad L. a V. Z nich v každé bylo za mé paměti po schůzi, na nichž říšský poslanec dr. H. vykládal politickou situaci. Snad se k nim vrátím později, snad — je to smutná kapitola.

Do politického spolku nebo hospodářského --ického občana nedostanete; byly založeny i v L. i ve V. spolky takové, ale zašly, zašly jednak na nedostatek pracovníků (mladočeská strana měla od jakživa málo pracovníků, jen tak že svými lidmi na počet poslaneckých mandátů vystačovala), jednak pro netečnost svých členů, kteří neradi platí příspěvky. Těžko se tomu diviti a těžko počítati, odpovídá-li cena toho, co by si — —ický malorolník z politického spolku přinesl, ceně vynaložených peněz, těch vzácných peněz zemědělských.

*

Také na lebkách — —ických voličů spočívají mandáty předních politiků mladočeských. — Kdo v — —icích při volbě volitele pro ně agitoval? Agitace přece jest krví politických stran, dokud tato krev cirkuluje, je s politickou stranou dobře. Nuže, kdo říká a radí — —ickým občanům, aby volili na říšskou radu dr. Herolda? Ten jeden výtisk Národních Listů? Nikoli; neboť strana, která má u nás volení v rukou (uvidíme, co to v --icích znamená), nechodí k hostinskému, odbírajícímu Národní Listy. Či oněch 6 exemplářů Nár. Politiky? Sotva. Volba volitele odbude se beze vší politické agitace takto: Přijdou hlasovací lístky od c. k. úřadu, ty představený — —ický, starý samosprávný rutinér, vyřídí, t. j. dá zvolit sebe nebo jiného ze strany, která „má volení v rukou“, za volitele. Tomu voliteli pak se svěří lístek vyplněný jménem doporučeného poslance, aby jej odevzdal. Voliteli bývají — —ičtí lidi rádi; neboť — — to nese peníze. Obec má mnoho polností, tudíž mnoho příjmů a platí voliteli na cestu k místu volby 3 zl. Ten při skromném vystupování utratí zlatý a dva mu zbudou. A ty by si měl starosta, starý samosprávný rutinér, nechat ujít?! Proto se u nás tak pilně chodí na poslanecké volby. Ta věc mi byla dlouho, dlouho záhadná, až jsem našel toto vysvětlení; tuto politickou — korrupce to přece není? — chamradinu volitelskou.

*

Bylo to v květnu 1898 za krásného nedělního odpoledne. Skrze — —ice hrčely kočáry, známé jakoby poprášené kočáry z doby netušeného hospodářského rozkvětu. Jely na schůzi voličů IV. kurie do V., kde měl říšský poslanec dr. H. „vyložiti politickou situaci“. Také z — —ic jeli. Jel hostinský, jenž má předplacené Národní Listy a jeli dva jeho přívrženci, vyzdvihnuvše si lístky složené u místního starosty. Schůze byla velice četně navštívena, velké jméno dr. H. táhlo, na dvě stě upřímných selských tváří obracelo se k tribuně a k řečníkovi. A dr. H. vykládal politickou situaci, to jest vykládal, co dělá česká delegace ve Vídni. Tenkrát bylo ministerstvo Thunovo a Rad. Listy vyčítaly Mladočechům nedostatek radikalismu. Dr. H. s nimi polemisoval. Hájil oportunismus, hájil posluhování Badenimu a jiným ministrům — krásně, člověk jakoby cítil v řeči, velikého oratora dusný vzduch vídeňský jihnoucí oportunismem.

„Chtít, aby česká delegace dělala ve Vídni radikální oposici je chtít, abych dnes dal ministrovi facku, a zítra šel ho žádat zdvořile o nějakou věc.“ Pěkně po selsku mluveno a upřímně. Potom stalo se však něco nepěkného. Četla se resoluce, odhlasovala se a s ní tato slova: Shromáždění voličové vyzývají poslance, aby v oposici nepolevovali, nýbrž ji stupňovali ....

To byla zase chamradina, tentoráte poslanecká.

O. Jozífek.

Literatura.

K Macharovým druhým vydáním.

Bylo vlatně již dávno povinností naší zmíniti se o nových vydáních jednoho z našich nejmilejších a nejlepších spolupracovníků. Ale tak už zbytečné psát o někom, koho myslíte že kde kdo musí znát a cenit tak jako vy.

Nu též tedy: *Confiteor*, *Magdalena* a *Tristium Vindobona* I—XX vyšly Šimáčkovým nákladem ve druhém vydání, v úpravě, jež daleko převyšuje chudobu prvních svazečků. Pozdě, že? *Confiteoru* je teď již plných třináct let, *Magdalena* a kniha *Tristium* čítají věku svého sedm nebo osm roků. Ale některým úhlavním příznivcům básníkovým i to bude ještě příliš brzy; zhoubný jed nihilismu má se šířit v obnovených, čerstvých dávkách dál a dál. A docela *Tristium Vindobona*, nejotravnější ze všech.

Věru, mělo by se o tom trochu uvažovat, co že zrovna ty tři, proč ne jiná, méně tendenční a lyričtější z p. Macharových knih, na př. (mně po Sonetech nejzajímavější) *Třetí kniha lyriky*? *Confiteor*, kde básník sotva třiadvacítiletý pronáší tak rouhavé názory náboženské, mravní a společenské! *Magdalena*, kde se tak do naha vysvléká všechno hnusné bídáctví našeho obecně příznačného maloměšťáctví! *Tristium Vindobona*, kde básník ani v nejpohnutějších okamžicích není s to smířit se s naším vlasteneckým komediantstvím a kde dokonce naše domácí zájmy utápějí se v širokých výhledech převratů světových a sociálních! A považme, že v *Confiteoru*, zejména v básních erotických, jsou sem tam sloky opravdu začátečnické, že v knize *Tristium* selhává často každý běžný pojem poetického vzletu! Jsou tedy ještě jiné zřetele, které jdou nad technickou dovednost a brillantnost formy, nad myšlenkovou opatrnost a umírněnost i nad konvenční poetisaci předmětu?

Pamatujete se přece na báseň *Sloky literární v Pêle-mêlu*? a v ní toto čtyřverší:

> ... Mám rád verše volné, smělé,
> které třeba drsně zvučí,
> *odvahu však mají v čele*
> a ve štítu pravdy znak . . .

Pravda! Co je pravda! Věru, nebylo takřka nic zvláštního, myslit a cítit tak, jak v jednotlivostech myslil a cítil p. Machar. Leželo to ve vzduchu, přišlo to na nás všechny samo dobou a vývojem. Ale *říci to všechno, co řekl on*, říci, k čemu se někdo sám před sebou nehlásí, říci to otevřeně, přiléhavě, nepokrytě a nezkrášlené, říci to rozhodně, přímo a věcně, to bylo, čeho nedokázal každý, a to je, trvám, hlavní zásluha p. Macharových knih a oněch tří především. *Velká aktivní síla*, která v tom faktu vězí, byla jeho předností a úspěchem. Ubohé naše sevřené a umáčknuté dušinky hleděly jako na kus zázraku na toho smělce, který v našem kompromisním prostředí neostýchá se prohlašovati veřejně a okázale nejproskribovanější úsudky a stanoviska, který troufá si „znesvětit“ každý cit, třeba vlastní, ukázat každý vřed, třeba na svém těle, bez vytáček a ozdob, bez modní koketerie a afektace. Ne pravda, ale pádná *energie pravdy* je to, co bych chtěl nazvat macharovštinou v podstatném a vzácném slova smyslu. Není u nás nic neobyčejnějšího než to, ani dnes ne, kdy individuální sebevědomí i u nás stouplo, kdy lidé zdánlivě tak bezohledně se odhalují a kdy se lže z opačného extrému, nežli dříve.

Trochu té p. Macharovy odhodlanosti k pravdě rozšířit a vočkovat je předním posláním jeho knih. A nebude to jen literárně významné, dočkáme-li se ještě třetích a čtvrtých vydání. *jv.*

O povolání spisovatelském.

Proslulý anglický spisovatel Valter Besant vydal nedávno knihu, jež má býti rádcem mladým lidem, kteří se hodlají věnovati povolání spisovatelskému. „Především je třeba, — praví autor — aby byl duch naplněn důkladně vědomostmi, a ty lze získati jenom mnohým a bedlivým čtením. První povinností mladého spisovatele jest — čísti, a nejen povinností. Schopnost ke spisovatelskému povolání jeví se už za mlada zálibou ve čtení. Rozhlížíme-li se po životopisech velkých spisovatelů, postřehujeme, že všichni v letech jinošských četli vše, co jim do rukou přišlo v rodišti a na několik mil ve vůkolí. Záhy nabyli schopnosti ke čtení rychlému. (Každý čtenář, jenž čte všechno, hltá své čtení rychle.) Záliba ve čtení stala se jim fanatismem; paměť měli dobrou, pamatovali mnoho z toho, co četli, navykli si vypouštěti z mysli vše, čeho jim nebylo třeba. Někteří spisovatelé prozrazují čtení svoje četnými citáty, lépe ovšem dokazují jimi množství přečtených spisů, bohatstvím a hloubkou myšlenek, k nimž lze dospěti jen obsáhlým čtením.“

„Radil bych mladému čtenáři, aby se příliš starostivě neptal, které z knih se pro něho nejlépe hodí.*) Nechť čte všechno. Některé knihy ovšem je přímo nevyhnutelné čísti. Nezbytně nutné je znáti Shakespeara, Miltona, Drydena, Pope, Addisona, Fieldinga, Smolleta, Johnsona, Coopera, Wordswortha, Keatse, Byrona, Coleridgea, K. Lamba, Scotta, Dickense, Thackeraye, Tennysona, Browninga, Swinburnea. Také je nutné, aby znal *některá díla současných literátů*, aby věděl o způsobu, jímž píše současné pokolení. Ovšem nesmí čísti knihu jen proto, že se o ní právě mluví. Lépe je odložiti dnešní knihu na zítřek, a přečísti ji zítra, jestli totiž do rána obstojí.

Překladů opomíjeti nelze. Voltaire, Göthův Faust, Don Quichot, Dante, V. Hugo, Tolstoj časem mají upoutati pozornost mladého muže. Seznam zdá se býti veliký na první pohled, leč mladý člověk snadno vše proběhne, i kdyby počal teprve 21. rokem věku svého. Mnozí mladí lidé ve věku tom již znají značnou část toho seznamu. Pravím, že mladý spisovatel, který přečetl všecka uvedená díla, je už dobře zaopatřen.“

*) Autor má tu na mysli jen klasiky anglické.

Autor, opíraje se o vlastní zkušenost, ukazuje k velkým užitkům, jež budoucímu spisovateli přináší logika a retorika. Vědy ony přispívají k řádnému a přesnému výkladu myšlenek. Ovšem, praví, v celém Londýně není kursu pro retoriku, ale knihy nahradí ten nedostatek.

„Studia slohu dobrých spisovatelů dopomáhají k vytvoření slohu vlastního. Znalost jazyků cizích a všeobecně vědecké vzdělání i rozhled v umění jsou ovšem také nutné.

Mladý spisovatel musí nalézt i čas pro studium malířství, hudby, sochařství; studia ona ukazují mu, že malíř, skladatel, sochař usilují podobně jak on vysloviti své myšlenky, každý svým způsobem, jeden štětcem, druhý dlátem, třetí pomocí zvuků.. Studium umění má ještě jednu významnou stránku. Naplňuje ducha láskou ke krásnu, a tím se stává způsobilým přenášeti krásno na vlastní lístky, tříbí a povznáší jeho vkus, navyká ho téže pečlivosti při vyslovování myšlenek a slov, jaké malíř dbáti musí vzhledem k tvarům i barvám. A mladý muž usnadní si vytvoření pravidel kritických a časem bude sám kritikem spravedlivým, spravedlivějším i přísnějším než všední kritikové; neboť bude znáti netoliko výsledek, ale i proces tvoření.“

„Mladý spisovatel nechť si za pravidlo uloží, napsati denně několik myšlenek. To neznamená radu, aby se vpravil do lehkého tvoření. Lehkost sama o sobě není ničím. Je to dar příliš všední, a může ho míti patnáctiletá dívka z pensionátu. Lehkost je však také dar nebezpečný a podezřelý. Spisovatel, jenž má lehké péro, pozná brzo, že je v područí té lehkosti, že mu péro odbíhá od předmětu. Jinými slovy řečeno, píšící neovládá svůj mozek. Pravidlo: denně kus práce znamená kontrolovati myšlenky své a ovládati je. Hlavním úkolem mu budiž: zažehnat nebezpečí lehkého tvoření. Žádám-li, aby mladý spisovatel denně něco napsal, radím, aby napsal něco určitě vysloveného: článek, ve kterém rozvádí určitou myšlenku; portrét třeba několika výraznými rysy, stručný popis, prostý všech zbytečných slov. Jinými slovy, mladý spisovatel musí se naučit myslit jasně a upjatě pozorovati svůj předmět.“

Hanácký humor.

Podnikavý nakladatel A. Píša v Brně vydal rozmarné **Hanácky pěsničke** dra Ondřeje Přikryla, lékaře v Prostějově (Cena 1 kor.). Jsou milostné, politické i jiné. Na př. **Těšivám se**:

Dež třo bído, těšivám se:
decke néső hode,
a za pár dní po Martině
zabijačka bode.

Dež se trápim, chlácholim se:
horši přejit muže,
a dež z jarních mračen bléskló,
nérač kvetó ruže.

Ale dež si ječmeň svážim,
hlavo steskem lámo —
zrno veme kontreboci
a já práznó slámo.

Tento písničkový genre stává se i u nás čím dále tím oblíbenčjší (viz dvě sbírky Sládkovy a Procházkovy). Taková písnička je tehdy nejpřirozenější, když autor náhlým oživením vzpomínky nebo mocným procitnutím rodové příbuznosti vžívá se ve způsob myšlení a cítění prostého lidu svého rodného kraje. U p. Sládka vedle toho cítíme na mnohých stránkách měšťáka, který dobromyslně vtipkuje o naivnostech vesničanů. P. Přikryl v některých číslech zavádí do písniček ještě význačněji reflektivní živel; vezme některý konvenční rys lidový a udělá na něj písničku. Přečtěte si na př. písničku Bóřka jede:

Bóřka jede od Kosiřa
na ohnivym koňo —
órodo nám žehné, Bože,
ať nepřendem o ňo.

A chceš-le jož mermomocó
dat jo zničet zpola,
pošle krópe na knižeci,
tam só lepši pola.

Za to ať se blesk, Tvuj posel,
na mé střeše ženi:
beztoho mně brzo spadne,
a mám — — pojiščeni.

To není již tak písnička, jako spíše veršované — lidoznalství. Toho druhu jsou očitě čísla jako Vehořel, Králem, Rosa, Hanák; ale i mnohá zdánlivě méně vymyšlená jako Chco-le zvědět nebo Gurášné nebo Žeň se teda.

Kdo si přečte vedle sebe sbírky Sládkovy, Procházkovy a pak tuto Přikrylovu, shledá, že se naši písničkáři brzy vyčerpají: vracejí se stále tytéž nápady, obraty a předměty. Oči jsou hvězdičky, které vodí synečka za milou, hubiček dává se co na nebi hvězdiček, chlapci zaspávají práci, protože večer stáli u okénka, hoch s děvčetem budou se brát, až bude obilí zralé a t. p. Přirovnejte p. Procházkovu písničku Výpomoc, kde zub klevetivé tetky má posloužit místo žernovu, k p. Přikrylově Brósku, kde tetčin jazyk má zbrousit kosu (p. Přikryl má o babkách více básniček), nebo postavte vedle pijáckých písniček p. Sládkových p. Přikrylovy Hrom, Piják vzdéchá, a shledáte, že nedá se v tomto oboru mnoho nového přinést. Ale Přikrylovy Pěsničke jsou nejjadrnější a k jejich bezprostřednosti přispívá živý dialekt. Jen ve sbírce vadí přílišná jednotvárnost typu strofového.

* *jr.*

Z literatury překladů.

Haycraft: **Přírodní výběr** (Laichterův Výbor nejlepších spisů poučných. Kniha XII.) Přeložil Dr. G. Žďárský.

Ve Výboru nejlepších spisů poučných vyšla Tylorova Anthropologie a podle udání páně nakladatelova měla poměrně největší odbyt ze všech knih, v Laichtrově Výboru vydaných. Není pochybnosti, že především proto, že pojednávala o velmi zajímavém odboru přírodovědeckém; a dobrých spisů poučných toho směru jest u nás po řídku. Haycraftova kniha je další dobře volenou knihou přírodovědeckou, informující širší kruhy o dnešním vědeckém nazírání na budoucí vývoj lidstva. Autor vychází z Darwinovy theorie přírodního výběru a vykládá především pojem přírodního výběru a pojem dědičnosti, projednává přehledně dnešní stav sporu o dědění získaných vlastností, a objasniv celkem srozumitelně pro širší kruhy biologický základ, pokouší se vytknouti význam přírodního výběru jakožto vývojového činitele v dnešní a budoucí lidské společnosti. Dnešní kulturně pokročilá část lidstva vzdálila se velmi značně od těch poměrů, za jakých přírodní výběr u něho v minulosti působil, asi tak pronikavě a všestranně, jako u živočišstva a rostlinstva vůbec. Stačí na př. uvésti fakta, že děděný majetek uschopňuje k úspěšné soutěži i jedince, kteří by v poměrech bídných nepochybně zahynuli jakožto neschopní nebo méně schopní a nezanechali potomstva; že velké množství duševně nejnadanějších, nejpokročilejších lidí v dnešní společnosti nemá potomků; že pokroky moderních věd lékařských udržují na živu individua, která, jsouce slabé tělesné podstaty a náchylná k jistým nemocem, těm nemocem by záhy podlehla atd. Z takových úvah možno dojíti k úsudku, že vliv přírodního výběru v dnešní kulturní společnosti je namnoze omezen.

Ale má-li býti umožněn pokrok v budoucím vývoji lidstva, má-li se především docíliti zdokonalení fysického, anthropologického typu vedle rozvoje schopností psychických, vyskytuje se tu velmi složitý problém, jak zameziti, aby neschopná a méně schopná individua nesnižovala průměrnou zdatnost rasy a jak zaříditi poměry životní, aby hlavně nejschopnější představitelé rasy zanechávali četné potomstvo. Haycraft velmi svědomitě, s pravým zájmem o zlepšení rasy lidské a se vzácnou ušlechtilostí, jaká je třeba v tak choulostivých otázkách, pojednává o tomto velikém problému, který dosavad málo zaměstnával myslitele a zvláště málo přírodozpytce. Vývody jeho, třeba mnohdy do velké míry sporné, jak jinak ani v tak obtížné otázce býti nemůže, zasluhují pečlivé pozornosti i širších vrstev. A pochopení ušlechtilé snahy autorovy právě v širokých vrstvách bude znamenitou přípravou pro uskutečnění přemnohých opatření, jimiž už teď, ale hlavně v budoucnosti bude se snažiti lidská společnost o tak důležitou věc, jakou je zdokonalení tělesné i duševní podstaty člověka. Toto pochopení pokládáme za věc vážnou, protože právě veřejnost stavívá se leckdy proti různým opatřením zdravotnickým a sociálním, netušíc jejich základu a smyslu; a představme si, jakého uvědomění bude třeba v budoucnosti žádati na každém členu společnosti, půjde-li o to, aby souchotinář nezanechával potomstva, aby zločinec (máme na mysli zločince, jejž kriminální anthropologie zove „rozeným“, člověka, jenž by byl spíše předmětem vyšetřování psychiatrova než soudcova), byl vyloučen ze společnosti, aby neplodil bídných dětí atd. —

Tyto úvahy spisovatelovy najdou, rozumí se samo sebou, při problému takové spletilosti, mnoho námitek a odporu. Ale význam knihy spočívá v tom, že uvádí do sfery myšlenek většině lidí cizích, že informuje. — A řekneme-li, že autor informuje celkem velmi kriticky a nepředpojatě, je tím zcela omluveno darwinistické východisko jeho. — Spatřujeme ve spise tomto především spis populární: a v tom smyslu je to spis dobrý; pro naše české poměry ovšem bylo by jen s prospěchem, kdyby biologická česká díla byla větší, důkladnější, právě proto, že širší kruhy jsou bez elementárních vědomostí biologických. — Překlad je velmi přesný; doslovnost jeho zavinila ovšem na některých místech nejasnosti. — Končím přáním, aby pan nakladatel opravdu každoročně, jak má v úmyslu, obohatil naši literaturu o dobrý spis informační z oboru přírodovědeckého.

Dr. E. Babák.

Výtvarné umění.

Umělecké plakátové obrazy.

(Ke slavnostem Husovým.)

I ulice a náměstí budou
slavit památku Husovu.

Uměleckého plakátu využitkovali **Angličané** k šíření umění v lidu městském. Jsou už dvě společnosti, snad i více v Londýně, které obraly si za účel biblické vzdělávací motivy, historické příběhy oduševňující k cnostem, umělecky od předních malířů — plakátistů — podané plakátovati po ulicích a náměstích londýnských, aby i tímto způsobem vzdělání poskytovalo se lidu chudému a lidu pracujícímu, který nemá buď peněz nebo času navštěvovat obrazárny a musea. Kdo za posledních let byli v Londýně, mají velmi příjemné vzpomínky o tomto anglickém umění na ulicích.

Tuto vzpomínku vyvolal mi dnes v Jungmannově třídě u výkladní skříně knihkupectví firmy: Grosman a Svoboda vyložený tam průsvitavý obraz Mistra Husa na hranici (V. Černého).

Takový obraz viděl bych rád ještě **letos**, a není-li to už možné, na rok a pak **rok co rok** ve dny Husovy nákladem ctitelů Mistra Jana nalepený na nárožích pražských, plzeňských, brněnských a všech ostatních měst a městeček. Ne vždy týž! Představo-

val' bych si soutěž spolků (sokolských, čtenářských a politických), na jichž náklad umělecké plakátové obrazy takové by se tiskly, a představuji si i soutěž umělců, kteří by na př. od sokolské organisace, nebo od politických ústředních organisací (výkonných výborů) za návrhy uměleckých plakátových obrazů z reformace české byli dožadováni.

Jak by těmi plakátovými obrazy ožila Praha, Plzeň, Brno, Olomouc, Opava, všechna naše města a městečka — ve dny Husova upálení! Kdežto dnes články v novinách, schůzemi pokrokovějších spolků připomíná si Husa jen vrstva nejinteligentnější, pak Husovu památku připomínal by si celý národ. Na ulicích, na náměstích, kde za Husových dob naši předkové o pravdě boží přemýšleli, o ni se mučivě hádali a přeli, za ni se bili, na těch ulicích a náměstích, kudy proudy zbožných průvodů husitských procházely a projížděly, na těch ulicích a náměstích umělecké plakátové obrazy příště rok co rok! Lidu i chudému budou připomínati památku Mistra Jana. Plakátové obrazy ty upozorní i toho, kdo snad ještě nic nečte, a oduševní ty, kteří v boji za život z práce do práce se hrnou bez oddechu a bez zastávky. Ba plakátové obrazy ony poučovati budou i bohaté pivovárečníky pražské i plzeňské o tom, že jest mezi nebem a zemí ještě mnoho věcí, o kterých nemají zdání.

Nám znamená tento návrh — zlidovění, zevšeobecnění památky Husovy. Nezbytný další krok, který kdyby na rok uskutečněn nebyl, byl by už krokem zpět.

Nám znamená tento návrh i prohloubení oslavy Husovy mezi inteligencí českou samou. Husův týden dosud postrádá až na skrovné výjimky účastenství výtvarníků. Národní divadlo zahájí — ovšem jen náhodou — prázdniny své vždy už přede dnem Husovým.

Celý Husův týden zaznamenává jen závodění učenců v českých, na mnoze historiků a filosofů, ve vybraných veřejných přednáškách, v sytosti themat, v přesnosti dedukcí, ve vybranosti formy, — a závodění knižních nakladatelstev, která se snaží k Husovu dni vydávati buď populární brožuru, nebo traktát Husův nebo jinou příhodnou knihu. K tomu se druží Husova čísla některých denníků a týdenníků a řeči agitátorů a žurnalistů politických na schůzích spolkových. Nemáme dosud pravidelného Husova čísla ve Zlaté Praze a nemáme ho ani ve Volných Směrech. Není pochyby, že účast výtvarníků našich při Husovu týdni chyběti nesmí a že se i dostaví živým proudem v nejbližší době už sama sebou.

Firma Grosman a Svoboda, jak slyšíme, na příští rok hodlá připraviti sama dva, tři umělecké plakátové obrazy z Husova života. A spolek Jeronym, který nastoupil příbuznou cestu již nakladatelstvím uměleckých dopisnic s reprodukcemi kancionálových iniciálek a miniatur, dovede i v tomto směru dáti úspěšný organisační podnět.

Rozumí se, že ruch ten zbudil by i závodění. Nejbližším by asi byl konkurs Sokolské Obce na původní umělecké plakátové obrazy pro všechny sokolské jednoty, jež by ve svých působiskách ve dny Husovy v hojném počtu Sokolské jednoty dávaly plakátovati.

Závodění takové a průběh let přinese sám sebou již v důsledcích svých jiné souvislé účinky. Tak plakátování nejlepších obrazů z české reformace. Tak plakátování nejlepších českých obrazů vůbec i obrazů světových. Tvrdíme, že Husovy týdny nám přivodí zlidovění umění plakátem po způsobu anglickém. I v tom souzvuku anglických a českých popularisujících snah bude vzpomínka na stejná myšlénková proudění za doby Husovy a Wickliffovy v Čechách a v Anglii.

jt.

K otázce umělecké výchovy mládeže.

V řeči své při založení Jednoty Goetheovy („Goethe-Bund") ve Stuttgartu proslovené vzpomenul prof. dr. Ziegler také výchovy mládeže. Péči o umělecké vychování německé mládeže ve školách vytknul jako jeden z positivních úkolů nově založené Jednoty. Mezi jiným pravil: „Kteří z nás vědí, co umění jest? Kolik jednotlivců z nás vzdělanců a zvláště kolik lidí ze širších vrstev společenských dovede míti čistý, ušlechtilý požitek z výtvarů uměleckých? Mezi důvody ve prospěch zákona Heinzova („lex Heinze") uváděnými bývá, že oči i smysly naší mládeže musí býti chráněny před mravní zkázou, kterou přivoditi může nazírání na smyslné a obnažené, že mládež naše musí býti chráněna před lekturou a nazíráním na to, co způsobilé jest smysly drážditi a smyslnost probouzeti. V tom je nedorozumění. Pro koho tvoří umělec. Přirozeně pro dospělé, kteří ho pochopovati dovedou, pro znalce umění a lidi umělecky vzdělané. Přivádějí-li se však před výtvory umělecké děti, nedospělí jinoši a děvčata, ať jest to již v divadle, nebo ve sbírkách a výstavách uměleckých — pak jest to v pravdě nepřístojné. Vina však v tomto případě nepadá na umění a umělce, ale na nevzdělané rodiče a nedostatky vychování.

Rozhlédneme-li se v divadle a právě při hrách, v nichž mravní problémy a konflikty smyslům diváků se předvádějí, jsme v udivení, jak značný jest tu počet nedospělých, které sem rodiče přivedli. To není zaviněno ani správou divadla, která takové kusy dává hráti, ani básníkem, který je napsal, aby problémy naznačené smyslům diváků představil, ale lhostejností a nerozumem rodičů. A za to má umění a mají umělci pokání činiti?

Naše celé vychování je příliš ještě pod tlakem středověkého nazírání světového, jemuž smyslné bylo zlým a přirozené ošklivým nebo nedovoleným. Před tímto to musí býti — a pravíme to právě bedlivým a svědomitým rodičům — naše mládež pokud možno nejdéle chráněna. Třeba

Nepřirozeným zastíráním a skrýváním neodvrátí se nebezpečí, ale schopností dovésti klidně nazírati a míti čistý požitek. Umění, byť i odhalené neznemravňuje, pohlížíme-li na ně s myslí čistou a srdcem neporušeným. A proto neznám nic lepšího než ušlechtilost a nádheru řecké plastiky v nezastřené kráse bez fíkových listů našim jinochům a dívkám k nazírání předvádějte. Král, který ve svých sadech umělecky provedené postavy mramorové v plné jejich čisté kráse před oči všech veřejně postavil, učinil pro mravně-aesthetické vychování lidu daleko víc, než prelát, který v úzkoprsém zelotismu proti tomu horlil.

Člověk vzdělaný musí se naučit dívat se na obnažené, aniž by mu při tom co ošklivého na mysl přišlo, musí vše přirozené bráti, právě jako přirozeně a shledávati je takto krásným a čistým. Více smělosti odvahy a méně pruderie při výchově našich dětí — to zdá se býti jedním z předních a nejdůležitějších úkolů vychovatelských.

Vidíme přece, jak systematicky se našim hochům vzdělání podává. Napřed dvanáct let přípravy, potom čtyři léta vlastních studií. V těchto šestnácti letech prochází mladý člověk s celým vývojem vědy od její počátků až k nejvyšším vrcholům. Co se děje v této dlouhé periodě vzdělávací pro umění? Nic, zhola nic. Žijeme v době snah o reformu veškerého školství. Také Jednota Goethova musí se ozvati a žádati, aby na našich školách pro uměleckou výchovu mládeže více než dosud se pracovalo, aby se vůbec něco pro ni dálo."

Prof. dr. Ziegler pronesl zajisté v otázce uměleckého vychování mládeže slova případná a povzbuzující. Je žádoucno, aby se aesthetické vychování mládeže ve školách blahodárně a systematicky podávalo. V naší době často se vyskytující poblouzení v umění i literatuře, nejlépe by se přemohlo, kdyby se mládeži již ve školách štěstí uměleckého vychování dostávalo. Myšlénky které Schiller ve svých listech o aesthetickém vychování lidského pokolení napsal, měly by se státi duševním majetkem širších vrstev společenských a zvlášť naší dorůstající mládeže.

„Nur durch das Morgenthor des Schönen trittst du in der Erkenntniss Land."

S potěšením lze zaznamenati, že otázky uměleckého vychování ve školách počínají si všímati i naše školy. Pěkný prostředek k umělecké výchově mládeže viděli jsme na obecné dívčí škole u sv. Petra v Praze. Pod podobiznami čelných českých umělců jsou tabulky se stručnými životopisnými daty a charakteristikou jich umění. Pod podobiznou Manesovou s biografickými daty je na př. vkusně seřazených několik pěkných reprodukcí jeho obrazů (z „Orloje" a jiných). Pod podobiznou Mařákovou jsou pěkné reprodukce jeho krajinek atd. Dítě vidí současně s obrazem umělce ukázky jeho životní práce, čímž zájem jeho pro díla umělecká nemálo se živí a sytí. Příklad dívčí školy sv. Petrské vybízí k následování také na jiných školách českých.

Nedávno vzpomněli jsme na těchto místech Českého umění páně Kočího, jako publikace vhodné k pěstování uměleckého vkusu na školách. Nakladatel obětavě usnadňuje českým školám odběr tím, že při odebírání poloviny akvarelů Jansových dává školám druhou polovinu úplně zdarma. Tím velmi se usnadní přístup umělecky provedených reprodukcí Českého umění do škol českých, které výhody panem Kočím poskytnuté jistě hojně využijí.

Ve prospěch umělecké výchovy mládeže usiluje pracovati literární sdružení učitelské Dědictví Komenského. V nejbližších dnech vyjde nákladem jeho nádherná publikace pro děti s názvem „Jaro". Přispěvateli jsou přední literární umělci čeští. Z bohatých uměleckých obrazů vyniknou zvláště Panuškovy výborné illustrace pohádek pro děti. Na české veřejnosti jest, aby tento pokus Dědictví Komenského o vydání publikace pro mládež opravdu umělecké mravně i hmotně podporovala.

K. Š.

Národní divadlo.

Změna vlády v divadle.

Co po dlouhá léta se zdálo skoro všem lidem v Čechách téměř nemožným, odehrálo se před našima očima v posledních dnech měsíce června: Družstvo Národního divadla odevzdává vládu jediného divadla českého novým vládcům, jiným osobám, a Národní divadlo vstupuje tím do nové fáse svého vývoje. Dokud panoval o tuto vládu boj obou súčastněných stran a společností i osob, mlčeli jsme. Konečně nám bylo lhostejno, kdo bude příštím vládcem na Tylově náměstí, neměli jsme osobně pražádné příčiny rozčilovati se pro osoby v boji súčastněné. Nyní, když boj dobojován, když dlouholetý regime přestává a otěže Národního divadla se ocitly v rukou jiných, chceme se několika slovy poohlédnouti po celé záležitosti. Můžeme tak učinit zcela klidně, bez každého osobního zaujetí, neboť jak pravíme: nemáme žádných sympathií nebo antipathií k osobám odstupujícím a nastupujícím.

Ve věci samé tedy dlužno říci především tolik: družstvo Národního divadla vidíme odstupovati rádi. Ne že bychom podceňovali jeho zásluhy, jeho práci v divadle, jeho zkušenosti, dlouhou správou ústavu nabyté. Naopak; ale právě ty zásluhy a zkušenosti z posledních dvaceti let zrodily ve správě Národního divadla pravý opak toho, co my od ní žádali a žádáme, co jsme v zájmu uměleckého zdaru Národního divadla žádati musili. Kdykoliv i kdekoliv voláno po nějaké nápravě v divadle, poukazovala doposavadní správa právě na ony zásluhy a zkušenosti, a u lidí vzdálenějších vzbuzovala tím názor a přesvědčení, že návrhy ty jsou pochybené, že jen správa

divadla má pravdu vždy a ve všem, že se jí nepříznivým posuzováním její činnosti děje křivda, zkrátka ve správě Národního divadla zahnízdila se ta známá staročeská nemoc: autoritářství. Jediným možným divadelním vůdcem v českém národě bylo družstvo, jen družstvo mělo vždy pravdu a všecko ostatní bylo falešné, a — apel k citu českého obecenstva — čirý nevděk! A jako jsme tuto tendenci autoritářství a nehybné strnulosti potírali všude, potírali jsme ji také v divadle. Jsme zkrátka toho přesvědčení, že družstvo své zkušenosti nevyužitkovalo tak, jak toho prospěch českého umění vyžadoval, a proto jeho odstoupení vidíme rádi. Mlčíme o osobních poměrech v družstvu i členstvu, poněvadž nikdy jsme nebyli toho názoru, že právě u nás v divadle mají být poměry ideálnější než všude jinde v divadlech. Lidé jsou lidé — a proto a priori nevěříme, že by za panování nové správy osobní poměry se nevyvinuly zase směrem, který by opravňoval k různým steskům. Možná, že Společnost ze všech sil se namáhati bude, aby se různým zlořádům „Družstva" vyhnula, možná dost, že se jí toto úsilí podaří. Ale jisté to není, a když — vyvine se právě na jiné straně stav, který rovněž přátelům divadla se nebude zdáti vhodným.

Tím, že vidíme rádi odstupovati Družstvo, neřekli jsme nikterak, že osoby Společnosti, resp. nový správní výbor vítáme. Nemáme k tomu příčiny: nevíme, proč by nám měl být ve správě divadla dr. Klumpar milejším než dr. Růžička, proč pan Alois Wiesner milejším než pan Fr. Ruth, ačkoliv pan Wiesner má ad personam výhodu, že nepíše dramat. Ale doufáme, že nová společnost vyloučí v první řadě způsob oné mnohohlavé vlády nezodpovědných rádců, který tak často za panování „Družstva" zavdával příčiny ku stížnostem a nikdy nebylo jisto, koho volati k zodpovědnosti. Ředitel sváděl věc na výbor, výbor na ředitele. „Společnost" ustanovila ředitele dva. Nechceme již dnes vyslovovati nedůvěru k tomu systému, poznamenáváme však, že se ještě málokde osvědčili v jednom divadle ředitelé dva, a k tomu u nás přichází na každý případ ještě nějaký ten osmihlavý výbor. Vyčkáme.

Dnes chceme jen, jak řečeno, zmínit se o věcech, které se již udály, a tu se nám v první řadě nijak nezamlouval způsob, jakým nová společnost se domohla žezla a různé její enunciace. Nehledíme zde nijak k tomu, že se k dnešní správě Nár. divadla vlastně nechce hlásit upřímně žádná strana, ani mladočeská, ani radikální, kdežto „družstvo" bylo zcela nepokrytě staročeské. Má-li to být strach dotyčných stran před odiem následků a výsledků, nebo nedůvěra zejména mladočeské strany ke svým výborům a správcům, nevíme. Příčin by Mladočeši měli zajisté dost, nedůvěřovat příliš svým straníkům: každý, Mladočechy vedený podnik dokázal neschopnost těchto lidí.

Způsob, jakým Družstvo vypuzeno z divadla, se nám ani tenkrát nechce líbit, když jeho odstoupení vidíme rádi, a ani tenkrát ne, když rádi připustíme, že páni z „družstva", v domnění, že jim nikdo žezlo na Tylově náměstí nemůže vyrvat, byli nepřístupní a zatvrzelí. Než — tentokrát se jednalo mnohem více o věci praktické, než umělecké a proto rozhodující faktoři v zemském výboru měli v první řadě k těmto praktickým příčinám a následkům přihlížeti. Nechť se posuzuje dnešní stav Nár. divadla a poslední doba staré správy jakkoliv, nezvratné je faktum, že družstvo Nár. divadla převzalo z mladočeských rukou ústav zkrachovaný, že prožilo v Nár. divadle dobu nejtrapnější, že byly v prvních letech divadla doby, kdy nebylo peněz na gáže, rekvisity a ostatní platy nejrůznějšího druhu, a že toto družstvo přece bez veřejného škandálu, kterému se Mladočeši vyhnouti nedovedli, Národní divadlo přivedlo na stupeň alespoň hmotně dost zajištěný. Že umělecky nevyhovovalo, zejména v posledních letech, teď nepadá na váhu. Družstvo Nár. divadla znamenalo aspoň pro ústav hmotnou stabilitu; nejen podíly, ale rekvisity, kontrakty, tedy celý fundus měl pro stálost věcí v divadle důležitost zajisté velikou, a s tím se mělo počítat na každý způsob. Co udělali páni ze Společnosti? Pomocí dra Herolda družstvo z divadla odstranili a potom žádali od družstva různé laskavosti. To nebylo ani prozíravé, ani praktické. Že pan dr. Růžička et comp. uznali za vhodné ještě po rozhodnutí dopisovat a radit zemskému výboru, je jeho věcí: podání družstva dělalo na veřejnost dojem komický a nepříjemný. Víc nic. Jestliže však Společnost zachovala se k Družstvu naprosto odmítavě, to už nebylo potřebné. Vždyť kapitál Družstva by Společnosti nebyl nikterak škodil a — o tom nechť se nikdo neklame — finanční síla Společnosti ještě není dostatečná. Do obecenstva českého divadla skládá společnost velké naděje, pouštějíc se se 70.000 zl. do vedení divadla a do koupě fundu. Při sebe menší nesnázi s předplatným a návštěvou budou fondy Společnosti vyčerpány. Ale nechceme nijak strašiti a zastrašovati. Jen způsob, opakujeme, jakým se Společnost domohla vedení, se nám nelíbil, a to jen z příčin věcných. Spojení obou společností bylo by divadlu prospělo. A ještě něco: družstvo Národního divadla se svého času na valné hromadě (tuším, že v první po otevření Nár. divadla) usneslo závazně, že na všechny časy se jakéhokoliv zisku z Nár. divadla zříká. Jsme přesvědčeni, že i nová Společnost podobné prohlášení učiní.

O uměleckých zásadách nové správy doposud na veřejnost se dostalo málo. Jen ředitel opery Kovařovic, který vůbec znamená život a smrt nové Společnosti, pověděl několik slov svým přátelům o svých cílech. Známe Karla Kovařovice příliš dobře, abychom mohli věřit, že to, co v oné rozmluvě sliboval (z nových věcí), je vším, co

má na srdci. Kovařovic vedle svých zamilovaných klasiků, jest umělcem příliš moderním, aby mu mohlo postačiti z Wagnera uvedení Bludného Holanďana. Tak nadšený ctitel Meistersingrů, jako nynější operní ředitel, nenechá nás zajisté dlouho čekati na Tristana a Nibelungy. Pan ředitel Schmoranz mlčí ještě. Má mnoho práce, věříme. Snad si však přece vzpomíná, že jeho předchůdce míval také dobré úmysly jako on sám, a že to asi nebyla vždy vina Šubertova, když se v zlatém domě něco událo, proti čemu pan Schmoranz musil protestovati. Divadlo je zcela zvláštní společnost, a jeho správa vyžaduje zvláštních vlastností. F. A. Šubert těch nutných vlastností měl mnoho. Musíme vyčkat, až nám jeho nástupce ukáže těch vlastností ještě víc. Jinak by změna nebyla oprávněna, a Společnost by měla ve svých knihách velké pasivum.

Národní divadlo má prázdniny, a zároveň se do něho stěhují noví páni. Za čtyry neděle počne nový pán pracovat. Přejeme mu již dnes všeho dobrého. Milujeme divadlo, ještě více divadlo naše, a proto si přejeme divadla dobrého. Jen dobré české divadlo je zároveň divadlem národním.

„Der Worte sind genug gewechselt,
Lasst uns endlich Thaten sehen.“ —a—

Hudba.

Hudební dozvuky.

Brány Národního divadla a záhy za ním veškerých škol se už zavřely. V divadle, v posledních nedělích činnosti staré správy, bylo neobyčejně živo. Vynaloženo vše, aby závěr, loučení s uměleckou obcí bylo důstojné. V posledních letech marně toužila společnost česká po volbě skutečně jen uměleckých děl, po jich soustavném střídání a předvádění obecenstvu a po odklizení dusícího plevele. Všeho bylo docíleno teprve v době, kdy osud bývalé správy divadla byl již rozhodnut. Vše, co přivodilo její pád, bylo v poslední době při zvýšeném úsilí odstraněno — dosti hravě. Nad rozmanitým a skutečně uměleckým pořadem umlkaly hlasy nespokojenců, což bylo důkazem, že přání obecenstva byla dosažitelná.

V opeře při posledních představeních byla také samá loučení. Náš hrdinný tenor, pan Florjanski, loučil se dokonce třikráte, jako pěvec domněle nenahraditelný. A s takovovou slávou, že nedožili se jí posud ani největší umělci domácí.

S těžkým, roztrpčeným srdcem rozloučil se pan kapelník Čech v „Prodané nevěstě“, muž svědomitý, důkladný a neúmorný. V malých okolnostech domácího umění stačil a vedl ústav k možné, tehdy vůbec dosažitelné výši. Zatím duševní síly národa rostly a se stálým rozvojem jich šířil se také rozhled české společnosti uměleckým světem. A poznalo se, že je výkonné umění u nás sice dosti vysoko, ale že mohlo by býti — ještě výše. Odtud rostly a vzmáhaly se hlasy požadavků stále větších a kritičtějších o výkonech opery české. Pan kapelník Čech cítil to stále více a častěji. Budiž tu řečeno k jeho cti, že také zhusta — neprávem. Přehlíželo se příliš často, že za ním velmi obratně schovával se druhý kapelník p. Anger. Ten bezstarostně nechával pana Čecha jako beránka snímati za sebe mnoho vlastních hříchů. Pan kapelník Čech z divadla odchází, pan Anger v něm zůstane. Pro Národní divadlo není to umělecký zisk. A snad za dvě, za tři léta bude míti české obecenstvo příležitost poznati důkladněji umělecké nedostatky bývalého a budoucího druhého kapelníka. Jak seznámil nedávno ruské pěvce ve „vzorném“ představení s „Dimitrijem“, to hraničí přímo s urážením díla největšího soudobého skladatele. Na štěstí mistr Dvořák nebyl přítomen představení.

Jedna obava naplňuje předem každého vzhledem k příští činnosti operní správy nové společnosti. Ředitel opery, mistr Kovařovic, po skvělém zevním úspěchu „Psohlavců“ zajisté zatouží po další skladatelské činnosti. Šest let ředitelství naší opery, které má mistr nyní před sebou při rostoucích požadavcích, nedopřeje mu téměř volné chvíle pro další rozvoj tvůrčí. A hlavně ne toho klidu, v němž daří se nejlépe práci tvůrčí. Ředitel české opery ucítí as záhy tuto neblahou dvojakost svého uměleckého postavení. Co v něm zvítězí: duch tvůrčí či výkonný, skladatel či operní dirigent? To ukáží nejbližší léta. Zvítězí-li v něm skladatel, bude oslabovati činnost ředitele opery. Tehdy snad padne břímě správy operní na druhého kapelníka pana Angera. A tu ještě více vyniknou nedostatky tohoto pána. Dlužno však vyčkati. —

Od té doby, co pražská konservatoř má ve svém učitelském sboru mistra Dvořáka, vyrojil se z ní značný počet znamenitých sil skladatelských. Letos proskakovaly předem zprávy o talentu Jos. Straky, jako loni o Spilkově. Loni zprávy neklamaly. Letos ukázalo se zatím, že mladý odchovanec Dvořákův má jemný smysl pro líbezný, lahodný zvuk, prostotu výrazu a přehlednou, jasnou formu. Vrozená náklonnost k výstřednostem, bouřlivost, touha po novém myšlenkovém světě a nových formách, všecky ty příznaky kvasícího velikého talentu, chybí Strakovi zatím úplně. Nelze tu říci, jsou-li mu vrozeny a jen vlivem Dvořákovy formy a krásného zvuku — tlumeny. Zatím je u Straky vše libé, ale také ploché, bezvýrazné a dosti zastaralé. Ještě níže stojí skladatelské nadání Antonína Anděla a zvláště Jaromíra Hrušky.

Pražská konservatoř stane se světově známou svými houslisty. V třídě prof. Ševčíka dorůstá hned půl tuctu nových virtuosů. Přerostou prý záhy Kubelíka. Úžasno! Za to zpěv je na pražské konservatoři na nízkém stupni a výsledky letos zvláště velmi slabé. Z pražských pěveckých škol uhájila si svého znamenitého prvenství opět Pivodova škola svojí přirozenou, nenásilnou methodou. Cimrova klavírní akademie upoutala svým skutečně československým pořadem, tak mile odrážejícím se od pořadů pražské

konservatoře a svým orkestrem. Volba velkých, velice nesnadných orchestrálních skladeb, zvláště Rimského-Korsákova a Dargomyšského, překvapila svojí smělou odvahou. Pan ředitel Cimr snažil se podati mnoho dobrého, ale také velkého. Bylo to však nad síly jeho mladých chovanců. Jak hrál pan Prexl na housle etudu Mildnerovu — to bylo pravou trýzní a mukou posluchačů. Tedy: Nic nad síly a dosažený stupeň rozvoje!

K—ý.

Beseda.

Hus pro žáčky a žáky.

Z kruhů dámských dostali jsme upozornění na případné způsoby, kterak by i drobným dětem bylo možno připomínati památku Husovu. I maličkým bylo by možná vypravovat o Husovi všelicos. Jak známo, mistr Jan Hus sám o sobě vypravoval, co dělával, když byl žákem. Tehdejší žáci zkusili mnoho zlého, hlavně hladu. „Když jsem byl žáčkem lačným, udělaje lžíci z chleba, dotud jsem jedl hrách, až jsem i lžíci snědl.“ Matky se dovtípí, jak užiti této vzpomínky.

I jiná vzpomínka na Husovo mládí hodí se dětem. Známo, že v Kostnici ještě vzpomínal si Hus na jedinou vášeň, jediný hřích svého mládí, že rád hrával v šachy a tím leckterou chvilku zmařil, které prospěšněji využitkovati mohl ku svému vzdělání. Kdo si vzpomene na to, s jakou zbožnou úctou slýchají děti výklady o svaté Hedvice, jež jediným hříchem se provinila, o Dagmaře s jediným hříchem, dá za pravdu připomínce, že tato vzpomínka z Husova mládí bude velmi účinnou k buzení úcty k Husovi mezi drobnou mládeží, zejména městskou, kde hra v šachy v rodinách bývá známá.

Konečně i k oblíbeným výletům rodinným a dětským na jaře lze připojiti vzpomínku — na Husity před Naumburkem, zobrazenou umělecky Jaroslavem Čermákem. Naumburští slavívají podnes svůj „svátek husitských třešní“ výlety mládeže a občanstva z města ven, tam kde před hradbami kdysi stála hrozná vozová hradba husitská s Prokopem Velikým. Děti o výletu bývají častovány třešněmi a jiným jarním ovocem. A jest ku podivu, že vděčný tento motiv husitských třešní v našem národě podnes nebyl použit od našich paedagogů, nebyl použit od tak četných dámských komitétů, a nebyl použit ani od pořadatelů matičních slavností lidových. To vymýšlejí se v národě našem raději fantastické motivy „poutí cyrilo-methodějských“, než husitský. A žádný z našich lyriků národopisvděčných, a tak lidových, jako je dějinná vzpomínka na Husity před Naumburkem. Ale tak je to v husitském národě: raději motiv klerikální než aby se použilo motivů tak přirozených, tak ných nelká, nekvílí, že tato tak rozkošná malůvka, tak poetická episoda, neujímá se u nás, neslaví svou rennaisanci zároveň s kohútky, řetázky a gulovatými chámy.

Ale my už nevěrně podáváme připomínku své dopisovatelky o slavnůstkách Husových mezi drobnými dětmi. V té připomínce nebylo žádné narážky na naše nejnovější lyriky a žádné narážky na matiční komitéty! Dámská mysl je mnohem jemnější než péro novinářovo. V ní není místa pro polemiky. Srdce ženy pojímá svým citem i Husa jinak než mysl mužská, chápeť cit ženy Husa celého — nejen Husa v Kostnici a Husa na hranici. I malého Husa, batolícího se u nohou matčiných, rádo by srdce ženské znalo a drobným dítkám o něm vypravovalo. Pohříchu z dětství Husova nezachovalo se nám zpráv. V náhradu za historii mohla by posloužiti Macharova báseň Dvě matky (Matka Husova a matka Žižkova), v níž ovzduší rodinné Husovo je vystiženo.

Vážená navrhovatelka naše myslí, abychom od čtenářů a od čtenářek vyžádali si zprávy, v kterých rodinách slavily letos drobné děti Husův svátek a svátek husitských třešní — a jak té drobotině chutnal Husův hrášek a Husova lžíce.

Navrhovatelka dodává, že prý by i páni „žáci“ v mense vysokých škol na Husův den měli dostati hrách a k němu lžíce z chlebové kůrky, jen že prý by hrách ten bylo třeba „žákům“ hodně omastiti.

Směs.

Rozkvět lidového učení ve Vídni je nejlepším dokladem, že lid po poučení všude touží. Je pouze třeba nalézti pravý tón a spůsob, jímž je nutno k němu mluviti. Universitní extense vídeňská čítala v roce 1899—1900 na 9500 posluchačů (as o 2300 více než roku minulého); z nich bylo dělníků 3656 t. j. 38.5 proc. všech návštěvníků (více 1465 než r. 1898—1899) a 102 příslušníci vojska. Přednášky o hygieně žen navštěvovalo 910 posluchaček. Vedle toho neobyčejně stouply kursy vyučovací, pořádané po venkově. Účastnilo se jich 6372 osob (o 3706 více než před rokem). Při tom všechen výdaj universitní extense činil 36.285 korun. Příjem obnášel 56.185 K, z čehož na podporách (státní, zemské, obecních) se sešlo 19.142 K. Vstupné hradilo 26.077 K a prodané programy 12.966 K, t. j. celkem 37.043 K, tak že lidové kursy vídeňské university mohly by se dobře samy krýti bez cizí pomoci. A to značí již silnou životnost vídeňského vzdělavacího podniku. Vedle toho usnesl se „Ústřední svaz německých spolků pro lidovou osvětu v Rakousku“ vydávati od 1. října 1900 Centralblatt für Volksbildungswesen. U nás částečné aspoň potřeby lidového vzdělání (lidové knihovny a čítárny) naleznou svůj odborný list v časopise věnovaném knihovnictví, jenž počne vycházeti za řízení svědomitého redaktora letošním říjnem.

Humor insertní z Moravy.

Obecní „oznámka" od Boskovic:

Policajt nakohoutiv se jako krocan důrazně tabulnoval na středověký vysoký bubínek a když se seběhlo něco publika — hlavně ovšem mladšího — takto „lidově“ spustil:

„Na vědomost se vám dává, že se zétra prodávati bude hosušené seno na stujatě. A hdyby se tam něhdo veskytl s cigáró nebo s fájó, tak se mu z čóně vetrhne a zavře se do cabale!“

Píseň Hej Slované po hanácku z veršů dra Ondř. Přikryla:

Třebas naše figurine
po mozeách tlejó,
hé, Hanáci, ešče doch náš
a řeč naša žejó.

Majitel, vydavatel a redaktor Dr. **Jan Herben.** — Tiskem **Edv. Beauforta** v Praze.

Ročník V. 1900. Číslo 13.

BESEDY ČASU.

ČTRNÁCTIDENNÍK PRO ZÁBAVU A POUČENÍ.

Předplatné na rok 4 koruny, na půl roku 2 koruny. — Jednotlivá čísla po 20 haléřích.

Slzy.

Slzy, jež kanete v tišině hlubin neznámých, nepoznaných,
skryté a znásilněny, zdušeny,
slzy, ach slzy, jak líto mi vás!
Potoky v pralesích pustých a divokých
obklopeny kameny tvrdých, obrovských skal!
Zvuky bez ozvěny pod vyssátým poklopem vývěv!
Slzy potlačené rdousených, násilněných,
zabarikádované skalami surovostí,
zanesené předsudkovým prachem naivního studu,
ach slzy, prolité v ústraní,
zavalené lavinami chladných neporozumění,
jak líto — těžce líto mi vás!

Před štvanicí.

„Z řetězů pusťte celou psí smečku!
Šest chrtů ke mně přiveďte ještě!
Rád bych se s nimi poláskal trochu.
Malé jen štvaní znudilo mne již,
po celé zemi proletět musím.
Pusťte je divé, ať jenom štvou ho,
sotva ho zvětří z potoka kdesi
žízeň svou chladit!“ Přivedli chrty.
Protáhlý čumák vztažený k předu
provazy táhli — napjaté struny. —
přední se nohy lámaly do vnitř,
jak se jim chtělo ku předu skočit,
přetrhnout smyčku, jak vítr letět.
Červený jazyk běhá jak člunek
ve stroji šicím z rozvřené tlamy.
A oči, oči — svítí tak žhavě!
Jelene vari! z cesty té smečce!

Sen.

Zas k tobě přijdou zemi rozoraná,
vychrtlí, lační se žlutými tahy —
umouněni s vyhaslými zraky,
odhodí kladiva a kleště, páky,
začadlé továrny, prokleté, osamotní,
v rozbitých oknech řinčet bude vítr
a hvízdat studeným hroutícím se komínem.
Umlkne hluk a skřipot, bušení
a nad zemí dupanou tolika otroky práce
bídné, zbytečné, protivné práce země
bujaré činy jara a leta,
nad zemí vyvstane milý jí ruch.
Na brázdách rádlem vzkypřených,
u mezí za šípky a trnkami
usednou davy tobě země, tobě
šedá věčně živá — vrácené — — —

Vyzvání.

Hrdá a pyšná, neshýbej kliky u dveří mých,
horečným krokem netřes mou komnatou,
kde tak rád ticho linivé, spící já hostím!
Nebo ty s šerem očima lákáš, v polibcích
mdlobně mou ukláníš hlavu, jemnými jmeny
ševelíš v sluch a na prsty vineš zcuchané vlasy mé.
Ach, ráno, ráno mne biješ zamklou tváří,
semknutým rtem a smračeným zrakem
a dále mne strkáš nemluvíc slova — — —
Nech ty mne, nech! Na očích svítivých uzamkni víčka!
Nezři tak na mne! Nelákej bujně, rozmarná vášni!

Otakar Cmunt.

Z mého mládí.

Píše J. S. Machar.

(Pokračování.)

IX.

Sbíral jsem staroboleslavské legendy. Na dospělých vyzvídal jsem, co věděli, kostelníkům a babkám, žebrajícím u dveří chrámových nosil jsem šestáky a čtyráky, aby mi povídali, co jim bylo známo. Povídali mi ovšem leccos, ale já byl spokojen vším. Okolo Staré Boleslavě vykrystalisoval se mi z těch legend nový svět: svatí a blahoslavení se v něm pohybovali, všichni růžolící, zářící a krásní, prosté výjevy z jich života střídaly se s báječnými skutky, divy a zázraky, bylo v nich utrpení a odměna, hříchy a tresty, prosa života a apotheosa v nebi — a všechno to mluvilo, volalo a dýchalo na mě z chrámů, soch, obrazů, země,

zdi[illegible] a plývat s tím a rozplýval se v tom [illegible]. Byl jsem tehdy zbožným [illegible] v tom [illegible] jak byla zbožnou moje máma, jak je zbožnou víra [illegible] prostého lidu, věřil jsem v legendy a mythy tak, že to bylo hotové obcování se svatými, modlil-li jsem se, bylo to ne pozdvižení mysli k bohu, ale pozdvižení sebe v jejich sféru a měl-li jsem dobrá předsevzetí pro život, byla to touha kopírovati hrdiny mých legend . . . .

Zničte našemu lidu jeho náboženské legendy a mythy — zničíte d u š i jeho náboženství vůbec . . .

*

A zase nastala pausa v mém duševním vývoji: stal jsem se polním dělníkem. Zase se zavřely vlny nad minulostí a zase nebylo upomínek: nový život absorboval všecko, tělo i duši. Po východu slunce vyšli jsme na pole, pracoval jsem na svém řádku řípy mezi otcem a matkou a zůstával-li jsem chvílemi pozadu, pomohl jeden z nich. Řádek šel za řádkem, až se slunce zapadlo za modré lesy v obzoru; v poledne pak se pila studená káva, kterou jsme měli na mezi schovánu ve džbáně a přikusoval se černý chléb, potom bylo nám dopřáno natáhnouti se na chvíli na znak na mez a dívat se do nebe; večer šlo se spát s ptáčaty a v usínání poslouchals žabí sbor z blízkého rybníka. Strhl-li se liják, běželi jsme do nejbližší vsi, stáli v průjezdech domů a v stodolách a čekali. Díval jsem se na let kapek, stružky na cestách a duhu, po dešti začalo se znovu. Pole se střídalo za polem, krajina za krajinou, já pracoval a nemyslil a necítil. V sobotní večery na cestě domů trhávali jsme lebedu, matka ji v neděli připravila jako špenát. Tehdy jsme bydlili u Labe. Večer co večer vrhal jsem se do chladné vody a plaval na druhý břeh. To byla otcova methoda: sotva odpluly ledy a zasvitlo slunce, říkával, abych šel do vody. Sám, výtečný plavec, šel též. A já se koupal k úžasu všech moudrých a opatrných lidí — a snad to a ta polní práce zachránilo mi, dítěti slabému a neduživému kdysi, život.

*

Když přišel podzim a rodinné poměry se změnily, šel jsem zase do školy. Do třetí třídy mě dali, a všecko, co jsem věděl dříve, ožívlo a přišlo k platnosti. Čítanku jsem znal z paměti, tvrdá mozolnatá ruka uvykla si zase psáti, počty jsem chápal též — a tak jsem byl výtečným školákem pana učitele Hály. Jen náboženství bylo jiné a hrozné. Čekal jsem na biblickou dějepravu — zatím přišel katechismus. Články víry, hříchy hlavní, hříchy proti Duchu svatému, cnosti, sedmero blahoslavenství, devatero cizích hříchů — bože, jaký to byl jiný, daleký, cizí svět tomu, jejž jsem znal, miloval a v nějž jsem věřil! Slova mi zvučela v uši, jimž jsem nerozuměl, papouškoval jsem věci, které mi byly odporny, nechutny a nestravitelny — to nebylo pro mě náboženství, to byla šedivá, protivná nuda a trápení. S hořkým steskem vzpomínal jsem na Nový Zákon: z mého pána Ježíše byl udělán najednou takový nějaký přísný patron, který každé slovo říkal s nějakým úmyslem, na nějž teprve po letech církev přišla a jejž nám nyní předkládala; z mého dobrého jednoduchého Petra udělali prvním papežem; Pannu Marii obtočili a zahalili tak, že jsem jí poznati nemohl; a sv. Duch najednou hrál velikou roli ve všem, ten sv. Duch, o němž jsem vlastně neměl nikdy žádné představy, leda jen toho holuba, jenž se všudy plete, poletuje a mate lidi a mátl mě a byl mi nepříjemným . . . Proti němu jsem se vzpíral nejvíce: když nám katecheta vykládal o mysteriu sv. Trojice a vypravoval o sv. Augustinu, jenž si též lámal hlavu jádrem té hádanky, jak chodil po břehu mořském a viděl pachole-andělíčka přelévajícího moře do důlku v písku a na otázku světce odpověděl: „Spíše přeleju to moře v ten důlek, než ty rozluštíš tajemství nejsvětější Trojice“ — byl mi ten hloubající světec tak blízký jako vlastní bratr: tedy už přede mnou byl jeden, jenž tomu nerozuměl a ten jeden byl potom i za svatého prohlášen! Tak jsem se zmítal: moje legendy mi nebrali, ale přidávali mi něco k nim, čemu se má duše vzpírala, co k nim nepatřilo a s nimi nesouviselo. Žil jsem přece podle svého náboženství — tady mi nadělali paragrafů, jak se má podle náboženství žíti . . .

Tam nás také vypravili poprvé k zpovědi. Strašná věc. Dlouho a dlouho cvičili s námi všechny formality, tak dlouho, že se mi zdálo, že v těch formalitách vlastně leží všecko. A tak se stalo toto: řekli nám, že si můžeme své hříchy napsati na papírek a v zpovědnici je přečísti. Jeden čiperný hoch pomohl — měl't nějakého známého v třídě čtvrté, jenž měl sepsanou hezkou řadu hříchů, vypůjčil si papírek, dal nám, my si hříchy opsali, naučili se důkladně všecky formality, a to byla prvá zpověď! Hlavní věc, jak se mi zdálo, jsem tenkrát zachoval: před přijímáním jsem skutečně nesnídal!

A po zpovědi cítil jsem se čistým a vznešeným a přemýšlel jsem hned, co mám provésti jako prvý hřích na nové konto — to byl facit prvé zpovědi.

X.

Ach ty pohádky a povídky, bába, mythologie náboženství, škola, učitel, prvá kniha — — ano, ano; ale čím je takové mladé duši prvý přítel, prvé skutečné přátelství? Tam je ta duše vždy malá, přijímající, vždy prosící, za vše vděčná — zde, v přátelství cítí se rovnocennou, přijímá i dává, poprvé bez ostychu rozvinuje svou individualitu, vztyčuje se a roste... A kdo ví? Možno, že takový přátelský svazek dá v mnohém ohledu duši víc než ty všecky druhé vlivy dohromady...

Jindřichu Pešku, ty prvý příteli mladosti mojí, kde jsi nyní? Přijdou-li ti do ruky tyhle řádky? A přijdou-li, vzpomeneš jako vzpomínám já?

Pamatuješ-li se na sebe, když jsme se poznali? Takový maličký byl jsi, světlovlasý, s modrýma očima a plno pih měl jsi na tvářích a nose. A vzpomínáš? Šli jsme ze školy, tu dva pověstní rváči z vyšší třídy vrhli se v Kostelní ulici na tebe... A já, samotář a trappista, stál tam a díval se. Jak jsi se bránil,

Jindřichu! Škrabal, kousal, kopal, bil hlavou, rukama, nohama a všecko bez výkřiku, ryku a vytí! A já najednou stiskl pevně kulaté pouzdro v ruce k útoku a skočil ti na pomoc. A za chvíli bylo bojiště naše... Víš, co jsi tenkrát proslovil, když jsi sbíral klobouk a čítanku a srovnával jsi si vlasy? „Já jim ještě namelu!“ A to mi tak imponovalo. A namlel jsi jim. Bez mé pomoci, sám; já o tom slyšel potom vypravovat. Od té chvíle začalo naše přátelství. Chodívali jsme zprvu spolu ze školy, potom i ráno, že já bydlil dál, čekával jsi na mne i přicházíval mi naproti před školou; za čas jsme byli pohromadě vždy a všude...

Tak bylo v třídě třetí, kde jsme se sešli. Byl jsem dobrým školákem tam, ty jsi měl holé neštěstí. Víš, jak ti násobilka nešla, s náboženstvím jaké jsi měl potíže a písemné znaky tvoje jak vystavoval pan učitel Hála za odstrašující příklad? Naklečel jsi se, na ruce dostal mnoho a k 15. červenci ti napsali na vysvědčení plno čtverek a nechali si tě v třídě třetí a já šel do čtvrté. Ale naše přátelství už mělo pevné kořeny.

Vzpomínáš, jak jsme se vrhli na čtení knížek? Tys měl doma slušnou zásobu Nieritze, četli jsme je, a rozbírali po svém způsobu; měl jsi Ehrenbergovu „Čermákovou rodinu“, tlustá kniha a co všecko bylo v ní! „Šerková Bára a starosvětský Jan“ — vzpomínáš, kolikrát jsme tu kapitolu přečtli? Ta byla nejkrásnější perlou z celého toho Ehrenbergra. Potom nám nosila tvoje matka knížky z půjčovny knihkupce Krixe. Dobrého Pravdu Františka jsme přečetli, „Babičku“ Němcové, Chocholouškův „Jih“ — četli jsme hltavě a povídali a povídali si o všem. Potom se začala hýbati i vlastní fantasie: víš, kterak jsi jednou vyčachroval někde krásnou povídku, která nesla titul „Cikánský Fricek“? A četl jsi napřed a najednou přiběhl pln šlechetného rozhorlení, neboť jsi poznal, že tam schází konec? Víš, jak jsme byli mrzuti a nešťastni proto? A vzpomínáš, jak jsem já odnesl Fricka domů, vytrhl bílé listy z nějakého sešitu a napsal konec Fricka? Já vím, že jenom tobě k vůli a pro tebe, Jindro, jsem tenkrát psal. Má prvá literární práce. A tys byl spokojen, a já hrd a šťasten. A po letech, věříš-li, přišel mi „Cikánský Fricek“ do ruky znovu, tentokrát exemplář úplný, a já četl ten konec a v jádru to bylo totéž, jak já jej tehdy zhotovil. Ale nebylo to „projevení talentu“, jak by se snad vyjádřil blahosklonný životopisec mojí mladosti — byla to okolnost, že jsme měli Nieritze v sobě a že u Nieritze všecko dopadá dobře, dobro bývá odměněno, zlo potrestáno, smyslu pro spravedlnost se vyhoví — a tak já šťastně skonstruoval konec Fricka...

Jindro, kde jsme jen nabrali toho času, jejž jsme spotřebovali? Pamatuješ na ty výpravy do lesů, kde jsme věděli o každém hnízdě, po zpěvu poznali každého ptáka a měli svá zamilovaná místa a stromy? Vzpomínáš, jak jsme sami dva vyzvali Staroboleslavské kluky před Labe potupnou písničkou na boj a když, baby, neměli kuráže, vrhli jsme se do vody, brodili se na druhý břeh, na mělčinách stanuli a metali do nich kamením. Rozbili nám oběma hlavy, ale my dorazili na jejich břeh, zahnali je a hnali je, naháči naháče, po lukách k jejich domovu. A víš, jakou genealogii jsme si našli tenkrát pro sebe v českých dějinách? Krále Vladislava před Milánem... Vzpomínáš na ta nedělní odpoledne? Nesouce hlavy vzhůru, kráčeli jsme do parku brandýsského zámku, zalezli tam do divokých částí a čekali, až přijde Luisa, malá krasavice, dcera vrátného v zámku... A já psal zamilované věty na rub dřevěných tabulek, které jsme urvali starému panu Rouskovi s jeho růží, na líci byla různá jména těch královen květin a tys nosil ty vzkazy Luise... A Luisa, po našem příkladě, brala také tabulky a odpisovala... Můj postilione, víš, jak já tě těšil, když tys naříkal na neštěstí v lásce? Neboť já byl „milován“. Víš, jak jsme potom brávali Luisu do Labe, prováděli před ní tanec delfínů, učili ji plavat, potápět a vedli jsme válku zas. Luisa to byla, dobrý naháček, která střehla naše šaty nebo nosila za námi kamení?... Pamatuješ na naše pochody na Cecemín, do Kostelce, do Lobkovic, Čelakovic? Prochodili jsme celý kraj kolem, vyznali se všude a znali všecko. Cikáni se utábořili za Starou Boleslaví, spřátelili jsme se s nimi, sedávali u nich celé dni a když šli pryč, doprovázeli jsme je přes celý les až k Novým Benátkám... Znali jsme cestáře a chodili s nimi, točili jsme kolovrátkářům flašinet a přátelili jsme se s žebráky. Věděli jsme, kdy poplujou vory po Labi, chodili jsme jim až k Jizeře vstříc, plavali k nim se šaty uvázanými na hlavě, vylezli na vory a jeli do Brandýsa. Tehdy stál ještě starý dřevěný most, blízko pod jezem a nebezpečný jak vorům, tak plavcům. Víš, jaká to byla šílená rozkoš, když vory projely vraty jezu a začaly se tříštit o dřevěné kozy? Jak opice jsme skákali na kozu, vylezli po ní a dívali se na hrozný výjev... Dva plavce, tuším, viděli jsme tam zahynout a několik se zmrzačit...

Kdy jsme jen k tomu nabrali času, řekni mi, Jindro?...

Vzpomínáš, jak jsme se začali opřádati romantikou života? Tvůj starší bratr se před léty utopil v Čelakovicích — ale tys mne přesvědčil, že je vlastně živ, že je kdesi v Americe, že prodělal mexickou válku s císařem Maximilianem a vrátí se jednou jako velký pán a nám všem že bude dobře. Mínil jsi, že snad přiveze i nějaké indiánské zbraně, pravé šípy a že snad mi několik dáš...

A já ti navzájem svěřil tajemství rodiny svojí... a jednou jsem ti řekl, navazuje na tvoje Mexiko, že nevěřím v zastřelení císaře Maximiliana... že mám silnou domněnku o jeho zachránění a že se mi zdá, že jest jím — — — můj otec. Má tytéž vousy, mluví o Mexiku, jako by tam byl býval a p. A tys mě silně posílil: podíval jsi se do prázdna a řekl svým přesvědčivým basem: možná...

Vzpomínáš na naše touhy a sny o životě neobyčejném, plném bojů a slávy? Já volil dráhu vojenskou ve svých plánech: byl jsem generálem, vodil jsem

armády od vítězství k vítězství, naposled jsem zajal starého německého císaře i s Bismarckem a rozparceloval celé německé císařství. A když byla v Brandýse slavná mše a plukovník s celým regimentem byl v kostele — já náhle tu. Místo mi udělali v prvé lavici, klonili se přede mnou, šeptali si za mnou a ukazovali si na mne, já však čekal, až přijde Luisa. A když přišla, podal jsem jí ruku, vyšli jsme ven, postavili se před kostel a já poručil plukovníkovi, aby celý regiment defeliroval. A Luisa tu stála a rděla se a tiskla mi ruku...

Ty jsi volil dráhu skromnější a méně mně se zamlouvající. Chtěl's být českým spisovatelem... A začal jsi opravdově, tuze opravdově: pamatuješ, jak jsi sbíral poštovské knížky, které starý Masopust o novém roce rozdával? A ty anekdoty tam se ti tak líbily, že jsi vyráběním podobných začal svou literární karieru... Jindro můj, smál jsem se, když jsi přinesl tu prvou, víš, o tom hokynáři — ale nešel mi ten smích od srdce. Ta anekdota byla strašně dlouhá, a smál jsem se, jen abych tě povzbudil...

Jak dlouho jsme tak žili? Skutečně nevím. Najednou jsi byl pryč, dali tě do učení k lakýrníkovi do Karlových Varů. Psal jsi dvakrát snad, potom jsem slyšel, že jsi spadl s nějaké římsy a zlomil ruku, pak žes vyhojen, že jsi ve Vídni, že jsi se oženil, že máš rodinu...

Bozi, je to naše mládí pravdou?...

Jak ten život letí...

S tebou, Jindřichu, stal jsem se docela jiným hochem. Divokým jako mladé hříbě, podnikavým, odvážným, nebojácným, plným života... Vzpomínáš na všecko? Pamatuješ? Já bych mohl kreslit i tvoji tvář i tvoji duši. Bylo něco bayardovského v tobě, to jsem v tobě miloval a to, myslím, od tebe jsem se naučil... Naše sny a plány se rozplynuly a trochu změnily; býti „slavným, vynikajícím" — eh, už dávno o to nestojím, té touze mě život odnaučil a ty? Pokud dýchati budu, nesu tě v svém srdci a své duši — stačí ti?

(Pokračování.)

Herman Bang v Praze a o Praze.

Nevím, povšimnul-li si někdo u nás před devíti lety knihy T i A a r (Deset let) od známého moderního spisovatele dánského; jisto je, že pozornosti značné nevzbudila. A přece býváme tak zvědavi, slyšeti, co se píše o nás v cizině a zvláště píše-li o nás známý nějaký spisovatel.

Pravda je, že H. Bang, ač pobyl déle než rok v Praze, bydle, jak se zdá, ve vinohradském činžáku, z něhož vídal uháněti pohřby k Olšanům, nepřiblížil se nikterak kruhům českým. Hledí a vidí vždy a všude německými brýlemi, a typ Rakušana který si konstruoval ve Vídni, míní viděti i v Praze, kde přece i Němec velmi málo typu tomu odpovídá. Přes to vše Bang dívá se sympaticky na hnutí české.

I.

Praha a Pražané.

„Zlaté město" nadepsána stať, v níž shrnul Bang svoje dojmy pražské.

„Krásné město, jež cloní Hradčany, kamenný král s vysoko vztyčenou rukou — je-li nějaké město tak bohaté jako ty, kde Valdštýnův erb drobí se nad branou starých paláců, a mladý národ zdvihá se, aby v svobodném životě vytvořil svou historii. Sem měli by malíři putovati hromadně.

A přece — zda-li by dovedli malovati tyto večery, když Vltava plyne tiše pod kvetoucími akáty, a řeka zdá se tiše dřímati pod polibkem soumraku, zatím co velké sochy na Nepomukově zbořeném mostě stojí jako němá noční stráž z kamene.

Dovedli by malovati domy Malé Strany s jejich arkýři a schody s chodbami a bídnou žuželí lidskou, která se tu rodí a umírá ve tmě? Tu není jiného světla než záře ze svatých svítilen pověry, nad nimiž líní světci hledí na bídu lhostejným pohledem. Hluboké jako studny jsou dvory. Ani oko Páně nevniklo jistě nikdy na dno a je tak dobře: neboť kdyby tam vniklo, všelaskavý byl by pouze zneklidněn ve svém nebi.

A vše to je pouze scenerií.

Nebo kdo může štětcem a barvou dáti letnímu vzduchu tento ton tak světlý, tak krásně modrý, kde vše se usmívá, řeka a hora a nebe, tak že celá příroda, která přece j e s t, zdá se člověku snem?

Ne — nikdo asi nedovedl toho malovati. A živoucí Praha je svou vlastní obrázkovou knihou.

V starých palácích náměstí rezavějí dosud meče třicetileté války. V chrámě leží staří králové čeští. Nehybni čekají s přísnými obličeji kamennými na vzkříšení Čech. V podloubích u radnice čekáš, svítí-li měsíc, že potkáš Fausta a Mefista před Markétčinou komůrkou.

A vše to je pouze scenerií.

V dekoracích třicetileté války hraje nová doba novou činohru, a národ se znova rodí na úpatí Hradčan. — Toto znovuzrození jest to, co dodává Praze rázu mladosti a probudilosti. Stálé otírání dvou ras napíná všechny schopnosti. Každodenní boj dvou kmenů otevírá všechny oči.

Tady nelze spáti.

Zde narážejí Čechové, mladá přední stráž pro miliony Slovanů, na nejkrajnější stráž německého východu. Stráží je Rakušan, který si hvízdá valčík na svém stanovišti.

*

Boj ras u Vltavy připomíná Helsingfors. Je to něco z téže interesovanosti a duševního pohnutí. Ale Praha je ovšem Helsingfors uprostřed Evropy.

Podoby jsou přece jen do očí bijící. Jako Finové tam, rostou Čechové zde ze země samé. To je proud lidu, jenž nemůže býti zastaven, neboť teče ze dna země. Tata falanx vytlačuje pomalu Němce ven průsmyky u Králové Hradce. Jako Finové jsou Čechové demo-

kraty. Přicházejí zdola a jejich vojskem je obecný lid, který se má vychovati politicky a sociálně. Dílo osvobození je dílem vychování.

Jde to rychle, protože Čechové jsou snad nejinteligentnější ze všech Slovanů. Mají dobré hlavy, hbité učiti se od odpůrce, mají nervosní ctižádost, která je bičuje rychle v před. Jsou umělecky nadáni a mají již básníky, sochaře, malíře — celé umění, které pro mladý národ působí jako prapor napřed třímaný. Mají cit svornosti, který je jejich silou. Každý přítel nalezený vítá se jako hrdina, jenž chce přiložiti ruku k osvobození. Každé odpadnutí tupí se jako zrada.

— — — — — — — — — — — — —

Čechové mají celkem nádherných budov dost. Stavějí je demokrati jako demonstraci. Chtějí společnosti na vzdor ukázati, že mají peníze a vkus. Ale hrdé nádherné domy stojí ovšem ještě také jako divadlo — prázdny. Lidé, kteří je mají naplniti, se teprv rodí.

Šíří se to stále pod německou skořápkou, kterou společnost dosud vtiskuje městu Čechů.

Moc této společnosti je veliká, neboť jsme v Rakousku, jež sto let po velké revoluci je jedinou vlastí aristokratů. A v této zemi modré krve právě Čechy jsou residencí aristokratů. Čechové se tu musili sehnouti, aby pokročili.

Tím, že oslavovali jakožto manové až skoro příliš poddaní jednotlivé šlechtice, kteří přijali místo pohlavárů v českém voji, ponenáhlu přilákali také jiné aristokraty do svého tábora. Tu jsou teď rody, šlechtické, kde rodiče umějí jen německy, ale děti vychovávají se po česku. Oni budou jednou smetanou v české „společnosti“. A ten den, kdy tato společnost se narodí, bude osudnější pro německou Prahu než kterýkoli, jejž dosud viděla.

*

Je boj v Praze. Dva kmeny se prou o zlaté město. Ale i za boje zdají se být bezstarostni.

To už leží v povaze národa; navštiv Slováky nebo Maďary, Dalmaty nebo Čechy: jsi přece vždy v — Rakousku.

Byli jsme jednou v chrámě. Obcházeli jsme oblouky a sloupy a rakve starých českých králů. Leželi na víkách svých vlastních rakví, všechna ta mrtvá veličenstva. Tomu scházel prst, a ten postrádal nosu. Starý pater s obličejem jako düsseldorfský mnich vodil nás kolem. Ukazoval na mnohé poškozeniny a vždy opakoval totéž: „Švédové to udělali v třicetileté válce.“

Konečně jeden z nás řekl: „My jsme vlastně tak kus bratří se Švedy.“

— Warum denn nit ? řekl pater pouze. —

„Warum denn nit“ je rakouské slovo. Rakušan je muž, který pokrčí rameny a jde dále.

Ale jak lehkým si udělá život a jak bezstarostně usmívá se vlastním nehodám. Nevěří v nějakou budoucnost — naopak. Ale chce míti právo smáti se, až právě potopa přijde.

Praha je město dětí a odsouzenců. — Šibeničníci jsou Němci a Češi jsou děti. Ale život zůstává čerstvý a veselý.

Pohleď na jejich korso!

V šest hodin se to spustí. Celé město proudí na Příkopy. Jest mi, jakobych slyšel ještě to veselé řinčení šavlí na chodníku — od důstojníků jízdy, elegantních jako přední figury v Opéra comique — a jakobych viděl před sebou dámy města, trochu plné, trochu levivé se svou chůzí, která připomíná poněkud ženy tam dále na východ.

Za okny kaváren obličej vedle obličeje — „kavalír“ vedle „kavalíra“. Na ulici „slečinka“ za „slečinkou“. Mezi nimi pohled za pohledem. Rakušan nedělá skrýši vrahů ze . . . . srdce svého. Jeho dvoření je otevřené a polovic posměšné. On ví, že je to lehké zvítězit a že vítězství nestojí za přílišné namáhání. Jeho dvoření je proto tak nedbalé, jako on sám. Ale jeho způsoby jsou vždy dobré. „Jsi v Rakousku vždy v starém domě.“

. . . .

Bang líčí noc v Praze

„Na vrchu Malé Strany viděti malá očka plynových světel jako hvězdy, které spadly na svah hory.

Poslední šavle řinčí pustotou mé ulice.

Branná moc rakouská bývá vždy pozdě venku...

Tak spí město, spí okolí i hora —

Ale vysoko nade vším vypínají se české Hradčany, hrad českých králů. Čechové, symbol Hradčany, panovník z kamene, — panovník vzešlý ze země. —

— — — — — — — — — — — — — —

„Praho, zlaté město, s kvapící řekou a vždy čistým nebem hory, město s mostem Nepomukovým, a větrajícími náhrobky českých králů, s dvěma národy a věčným bojem — každý, kdo tě zná, miluje tě.

Dala jsi člověku, který byl neznám a samoten, dni práce a naději.

A poučila jsi cizince, že každý člověk i nejchudší má jedno vlastnictví: věnovati svou lásku — vlasti. Má jedno, darovati svou práci i nejnepatrnější — vlasti.

O lásce k vlasti mluvily hrdé Hradčany, kamenný král nad veškerou českou zemí.“

*

Rozkošný obrázek pražské policie podává Bang líče, jak přijel do Prahy.

„Najal jsem si pokoj — vypravuje — v předměstí a v sobotu večer jsem se stěhoval. V neděli ráno zvonil strážník.

— Jsem-li pan ten a ten?

— Ano (tu píseň jsem už znal), že jsem pan ten a ten.

Tedy zde je předvolání, řekl muž

Nepochyboval jsem o tom a vzal jsem lístek. Dostavil jsem se podle předvolání. Konečně jsem padl v ruce několika úředníků, kteří znali svou povinnost a brali ji vážně. Tady neměli úmyslu nechati zločince zemříti v hříších jeho. Prozatím nechali mne čekati na lavici obžalovaných hodinu. Seděl jsem mezi dvě-

ma gentlemany, zatčenými pro žebrání. Když mne konečně vpustili, pochopil jsem, že jsem se dostal na pravé místo. Tito dva páni nebyli lidé kteří by si dali ujíti tajemství. K tomu měli tajemství příliš rádi. A byli plni porozumění jako vrchnosti v operetě. Jednali se mnou, jakoby mi šibenice byla jista a začali tvrzením, že jsem sfalšoval svůj pas. Nejvyšší úředník, který měl velice červený nos, prohlásil významně, že mne znají. Odpověděl jsem klidně, že tak daleko jsem nedospěl ani já sám.

Nejvyšší prosil mne co nejsnažněji, abych si ušetřil své vtipy, oni dostali již zprávu. Ptal jsem se, co stojí v té zprávě. Nejvyšší odpovídal jen, že zpráva přišla z Vídně. Vyslovil jméno toho města, jakobych byl na prostřed Kärnther Ringu zabil značný díl své nešťastné rodiny. Já pravil, že pochopuji, že asi přišla z Vídně. Úředník se usmál a pravil s velmi silným důrazem: Tedy přece jen pochopujete?

Mladší úředník zapsal moje přiznání do protokolu. Pochopil jsem, že teď jsem úplně podezřelý. Ujišťoval jsem je ostatně o své nevině.

— Pane, pravil úředník, zprávy se nepodávají o nevinných osobách. My Vás známe.

Mladší úředník naznačoval kývnutím, že aspoň on zná mne důkladně. Ale jasno bylo, že, znají-li mne, neznají přece tajemství. A to chtěli znáti. A to měli ještě poznati. Vyslýchali mne sedm čtvrtí hodin. Potom ti dva páni naplnili sedm foliových stran přiznáními a považovali mne za zatvrzelého zločince. Starší pán řekl mi to slovy, jimž nebylo lze přáti více upřímnosti. A já odcházel za tím, co řekl, že o něm uslyším.

Uslyšel jsem: po osm dní byl každého rána strážník u mých dveří. Každý druhý den dostával jsem předvolání. Žluté papíry byly známy po celém domě. Domácí lidé, musím vyznati, netoužili právě po tom, seznámiti se se mnou".

Bylo to v horkém létě, slunce vypalovalo úřadní místnosti. Oba úředníci potili se krví svatou horlivostí. Nikdy nebylo úředníků hrubějších. Jednoho dne dostal jsem předvolání od presidia policie samého. Přijímal jsem teď vše, co přišlo a co se stalo, bez pohnutí mysli. Byl jsem přivykl zábradlí. Byl jsem uveden ke gentlemanu, velmi vznešeně vyhlížejícímu, který se mnou nakládal, jakobych byl polský žid a prodával koberce.

— Řeklo se mi, že znovu přišla zpráva z Vídně.

Já odpověděl, že jen nerozumím, co bylo lze raportovat.

On na to drsně, že nepřicházely by zprávy, kdybych nebyl nic provedl. Ptal jsem se zoufalý únavou — neb už to bylo po tisící — co to bylo, co jsem spáchal? A muž odpověděl: Kdybychom to věděli, pane Tento, my bychom Vás asi nevyslýchali Neřekl jsem mu, že běhá v kole. Já vůbec neřekl nic. Bylo by to bývalo zcela zbytečné. Ale, v takových okamžicích, mohu si živě představiti, jak zatčené bytosti vymýšlejí zločiny, aby aspoň přišly k nějakému konci.

President mne propustil, doporučiv mi opatrnost. Ostatně obložili dům, kde jsem bydlel, detektivy. Zvláště přáli si věděti, přijímám-li návštěvy noční. Já nepřijímal žádných návštěv ani ve dne ani v noci.

Známí z Vídně radili mi, abych jel domů, neboť rakouská policie je prý už jednou zvláštní, když si vzala něco do hlavy.

Tato policie prý ráda provádí svou.

To jsem musil uznati.

Ale jeti domů jsem přece nechtěl, dokud jsem to nemohl udělati s hotovou prací v kapse. Zůstal jsem tedy ještě rok. Policie mi vytrvale projevovala svou pozornost. Ale co stálo ve „zprávách" z Vídně, mi nikdy neřekla.

To mělo asi své důvody.

No, buď jak buď, horlivou se taková policie musí nazvati."

II.

Štědrý večer v Praze.

„Štědrý večer v cizině" je nadepsána kapitola v díle Bangově, jejíž děj se odehrává v Praze. Je to historka ze života bohémů; Bang živě se novinářstvím bydlil společně s malířem, který maloval cikány a zaplavoval jimi všechny obchodníky. Bydleli v druhém poschodí domu předměstského, v třetím bydlil právník a pianista; druhé poschodí pozvalo už v listopadu třetí na štědrý večer a sice na dánský s husou a mlsotami, ale vánoce se blížily více a více a peníze nedocházely; konečně napadl několik dní před vánocemi sníh, vlaky nemohly jezditi, a přátelé tu seděli s jedním zlatým. Už je předvečer štědrého večera, a oni se těšili na dary, které si nadělí, na stromek, a teď jsou úplně bez rady.

Starý Veith, domovník, který jim posluhuje, konečně vytasí se s návrhem, že jim zaopatří stromek, oni jako cizinci, že by musili platiti jej mnohem dráže, rozumějí mu a přijímají nabídnutí. Stromek je postaven, za zlatku mohou koupiti naň vaty a voskových svíček ... ale nikdo nemluví o jídle, o té slavnostní dánské večeři, o které už v listopadu povídali. Domovník pořád nakupuje, až je ponenáhlu omrzí.

— Máte moc času, Veithe, řekl malíř.

Měli jsme také času dost. Seděli jsme jen každý na své židli a dívali se na křivý strom.

— Ano, řekl Veith, koktaje, dnes... dnes nešijeme. (Domovnice šila sukně do továrny a Veith přišíval tkaničky). Maminka vaří, vyrazil ze sebe.

A pojednou spustil nekonečný proud řeči; že vaří kapry — modré kapry, to vaří ... To zde jedí dnes večer všichni — smál se rozpaky — ani nejvznešenější nevyjímaje ,na kyselo se švestkami ... ano ... to vaří ... — A ona vaří ostatně na všechny způsoby .. od těch dob, co jsme byli markytány ... Víte, my vaříme ... od těch dob ... to je znamenité v rosolu ...

Domovníkovi se sbíhaly sliny.

— Ano, řekl malíř (vždyť jsme neslyšeli ani polovici): to je prý dobré v rosolu.

Domovník vzal náběh.

— Ano — to bylo to ... proto má žena myslila

snad, jest-li byste nemohli jísti kapry... abyste věděli..., že jste přece v Čechách... to jsme si myslili. Maminka, pravil zcela bez dechu, nás vzbudila v noci. —

Myslím věru, že jsme oba, malíř i já měli slzy v očích. Vždyť jsme tomu rozuměli, nešilo se, protože domovnice měla vařit, vařit pro nás — — cizí.

— Ano, díky! Vždyť by to opravdu bylo zajímavé slaviti jednou štědrý večer po česku.

A myslili jsme: Vždyť hostitelé jsou Češi na štěstí. Nebyl jsem stejně přesvědčen, zdali kapr s švestkovou omáčkou je také chutný pro cizince".

Takovým způsobem dobrák domovník s domovnicí postarali se o celou hostinu, zaopatřili víno ze spotřebního spolku kondukterů, litr za třicet krejcarů, vnutili jim peníze, a těšili se z mládeže a z hostiny, která vzpomínkami na domov stává se málo utěšenou. Zvláště Dánovi je úzko při kapru s švestkovou omáčkou. A zvláště elegickou stává se nálada, když hosté se vzdálili a přátelé se baví o osudu býti narozen v malé zemi.

Konečně pisatel osaměl zcela.

„Naproti v pekárně pekli. Okny viděl jsem tovaryše, jak pracovali před dlouhými dížemi. Ti asi vůbec neslavili štědrý večer. Ale město přece musí míti chléb".

Toto místo ukazuje jasně, že vzpomínky Bangovy prošly dílnou fantasie jeho, on pekaře nemohl viděti, neboť v Praze o štědrý večer se nepeče. *z.*

Literatura.

Viktor Dyk: **Marnosti.** (Moderní revue.) Za 1.20 K.

Tak mané napadne vám nad básněmi p. Dykovým změřit mezeru od začátku do konce století. Dnes táž rozervanost mysli jako tenkrát, totéž zhroucení všeho, táž tíha a příkrost nezdolných záhad, táž prázdnota ve vesmíru i v životě. Ale jaký rozdíl v pojímání! Tehdy tragické pósy, zoufale vytřeštěné zraky, úpěnlivě vzepjatá ramena, zaťaté pěsti, divoké, ryčné výkřiky. Dnes posměch sobě samému, brzy lehký a šviháčký jako frivolní dým cigaretty, brzy potupně opovržlivý, jako přezíravý úšklebek, brzy koketně melancholický jako vzdechy rozcitlivělé slečinky. To, co bylo kdysi hroznou záležitostí existenční, stalo se denní všedností všem známou, všemi přijatou, — umluvenou, nezbytnou okolností, která nemá s vlastním průběhem života co činit. Je to dnes jedna z oněch ran, jež vysloužilci nosí si domů z válek: kulka jim uvízla v těle, zůstala tam, někdy jim způsobí trochu těžkostí, ale jinak zřetelně organismu nevadí, ten funguje, jako by jí nebylo.

Smutek, který se časem ozve z p. Dykovy vtipkující ironie, není pravý, trudný a bolestný smutek, kterým raněná duše stále je hotova se rozeštkát a rozvlykat. Nýbrž je to spíše jen neschopnost radosti, která není s to něčím se vznítit nebo nadchnout, čerpat z něčeho útěchu, protože příliš prohlédla marnost všeho. Pro ni nemodrá se nebe, nekvete jaro, nezpívají ptáci, nevábí ženy, — všechno, co bují a kypí, jásá a zpívá, jest jí bytostně cizí. V celé sbírce p. Dykově nenajdete snad verše, který by byl výronem nějaké, jakékoli, sebe prchavější a bezděčnější rozkoše. Někdy, v náhlém záchvatu stesku po šťastném unesení, zazdá se mu, že by jej to a ono mohlo slastně uchvátit, ale sotva se mu toho dostane, vidí, že jeho naděje byla pouhou illusí touhy. V básni XXIV, psané na motto z A. Sovy, hraje takovou roli domnělé zpruhy představa červeného máku: „je možno, zas se opojíš tou písní červeného máku." Ale místo doufaného opojení:

„Ne, už ne rád. Mně zhořklo to.
A není možno žíti znova...

[illegible]
svou myšlenkou i svými city.
A všímám si: Ten rudý mák
[illegible]

Stejně vedlo se p. Dykovi i s láskou. U něho není erotických básní, a, které jimi chtějí býti, jsou nejstrojenější ze všech. Jedné chvíle zdálo se mu, že s milenkou „půjdou nad bystřinami, propastí a srázem", že „v nervech jejich vzroste nová síla", že „nasypou růží v klín si", třeba že nebe bude při tom zlé a vzdálené a legendárně hluché. Ale již v příští básni autor vyznává: „Pro úsměv ženy nejsa narozen, já ztroskotal se". Ani pro úsměv ženy, ani pro úsměv jiný: „Milovat, smát se, — jaká tíž! Vědomí svého zatracení se nezbavíš!" To je ono hladovění, o němž mluví báseň XVIII: nemožnost všeho trvalejšího utěšenějšího vzrušení. Jak bude lze takto žít?

„I vstává bázeň zvolna v duši mé
o denní chléb, jenž posílí a sytí,
[illegible]
o mládí mé a touhy plné žití.
H o d o v a t?! N e u ž! Jenom prostý chléb
v dusivém prací každodenních kouři..."

Některá čísla sbírky p. Dykovy odnášejí se již také ke běžnému motivu ironických skeptiků jeho druhu: k n e s h o d ě m e z i b á s n í k o v ý m p o d v r a t n ý m f i l o s o f i c k ý m n á z o r e m a t u c t o v ý m o b č a n s k ý m c h o d e m j e h o v e z d e j š í d r á h y. Ku podivu, že jsou to nejcelistvější, nejlépe provedená čísla sbírky: myslím básně IX, XXII, XXX, XXXIII, XXXV. Prvá z nich je prolnuta ještě smrtelnou tesknotou ze zneuctění, jímž je básníkovi jeho slabošství nedovolující mu žíti ve shodě s jeho smýšlením a, lze-li tak říci, přesvědčením. Ale čím dále tím více vědomí zahanbujícího nepoměru přechází v sarkastický humor, který přijímá vlastní nedůslednost jako šprýmovnou komédii otřepaného osudu: „V posledním aktu hyne rek."

Je mi ho líto. V očích hoří
nějaká bolest stajená.

Za jedno: staví nebo boří!
Na konec zajde bez jména
Je mi ho líto. Znám ho z blízka.
Jen kdybych našel pro to lék!
A v meziaktí všechno vříská!
V posledním aktu hyne rek.

V podstatě lidé p. Dykova rázu jsou nejlepší materiál usedlého měšťáctví. Ačkoli dovedou říci o všem ostré kritické slovo, je jim v životě všechno lhostejno: podrobí se netečně každému příkazu a každé nutnosti, nemajíce síly se vzepřít a nechápajíce ani také, proč by se vzepřeli, když to na tom světě vše je stejně oprávněno. Báseň XXX vyslovuje ten fakt takto:

„Na pravo, na levo svoboden
chtěl jsem svou cestou volně jíti.
Však osud řekl: Dobrý den!
jen pamatuj — tvé živobytí!
Je kompromisem celý svět,
verš jeden sluší dobře znáti.
U Arnima's jej tuším čet'.
„Vám přísahám, ó potentáti".

— — — — — — — — — — — — —

Na ulici se nechci bít;
nebije srdce míň však prudce.
Žel odchovaný skepsí cit
nevěří heslům revoluce.
Na pravo, na levo svoboden!
Mně hesla, strany málo platí.
Nechci znát bohů, nectím jmen.
Vám přísahám, ó potentáti.

Proto také, kdekoli básník zabývá se našimi českými poměry (XXXI, XXXII, XXXVI, Písně z Montblancu), činí tak jen rozumovou kritikou, aby sama sebe vysvětlil a snad omluvil: nevěří, že by se dalo něco napravit, a ani mu na tom nezáleží.

Výrazem jsou Marnosti v celku původnější, nežli byla Síla života a Aporta inferi. Ale většina čísel je psána zběžně, ledabyle a chatrně. Básníkovi napadají vtipy, myšlenky, věty, verše, ale není dost trpěliv, aby si s nimi dal trochu práce: jen když je jakž takž dostane dohromady. Případnost slova neb obrazu, výstižnost a určitost věty, souvislost slohy a básně jsou mu vesměs vedlejšími zřeteli. To slohové barbarství (p. Dyk je sdílí s p. Holým) má na první ráz jistou originální saveur, že přiléhá k prudkosti autorova sarkasmu; ale chyba by bylo, kdyby se mělo stát hlavní osobitou silou p. Dykových knih. =

*

Docent dr. Lad. Haškovec: **O příčinách chorob nervových a duševních a kterak je předcházeti.** Lidových rozprav lékařských č. 8.—9. Cena 1 K 20 h.

Popularisace kterékoliv nauky předpokládá dobrou zralost psychologie lidu. Hlavním přáním svědomitého popularisátora jest vždy, aby hlas jeho nevyzněl nadarmo, poněvadž poučuje a poučováním zachraňuje. O vědě lékařské platí pravidlo toto především. Kdo poučuje, potřebuje pozornosti toho, který má slyšeti. A není snadno zjednati si opravdovou a účastnou pozornost veřejnosti. Veřejnost, což znamená laiky proti autoritě vědecké, jest velmi složitý útvar. Kolik hlav, tolik zájmů. Napsat věc, která by zájmům všech hověla, není tak snadno. V tom tedy záleží znalost psychologie lidu: vycítit jeho potřebu a tak sejít se s jeho pozorností a zajistit si jeho účast. Lékařství mělo po této stránce vždy vděčné pole, poněvadž je věcí nejen širokého sociálního zájmu, ale nauky jeho jsou akutní i osobním, takřka denním svým rázem. U nás sice popularisace nauk lékařských byla vždy dosti rozšířena, ale systematického poučování se stále nedostávalo.

Lid, řekněme šíře, laikové, o poučení vždy stáli. Třeba si jen všimnouti, jak kde kdo sledoval napjatě ohromné pokroky chirurgie. Jak lidé stáli o poučení v této věci. A kdo jim je dal? Nepsali-li přední vědci, kdo měl poučovat? Pak ovšem veřejnost padala přímo v náručí fantastickým, často pikantním zprávám různých denníků, a vím, že byli i medikové, kteří z Nár. Politiky poprvé dovídali se o nových pokrocích v lékařství. Prof. Thomayer často říkával, že Nár. Politika je jediný odborný list českých medikův. Až tak daleko vedla neúčast odborných kruhů, neboť je jisto, že popularisace vrací své blahodárné účinky z lidu na odborníky, kteří jsou nuceni proti poučenému a vzdělanému obecenstvu býti poučenější a vzdělanější.

Podobně vždycky veřejnost zajímala ona kapitola vědy lékařské, která jedná o nemocech nervových a duševních. Mluvilo-li se o chirurgii ve veřejnosti fantasticky, tu o chorobách nervových a duševních mluvilo se tajemně, pověrečně. Lidé se rozčilovali, znepokojovali, ustrašovali, ale nic rozumného nemyslili. A nikde přece nebyla tak nutná součinnost nemocného s lékařem jako v tomto odboru. Proto nejvýš potřebná je kniha p. Haškovcova. Myslím, že rozšíří se hojně. Je jasná a přehledná ve svém zpracování. Vím, že budou lidé, kteří se podiví, jak jednoduše, bez veškeré tajemnosti dá se povídat o chorobách nervových a duševních, tedy věcech přece jen velmi složitých a zapletených, a jak těsně souvisí všechno s jejich všedním, denním živobytím. Je to vlastně kniha životní správy, část velké, povšechné zdravovědy. Ti, kteří čekají ve větě titulu „kterak předcházeti nervové choroby" kdo ví jaké taje životosprávy, kdo ví jaké užívání drahých a tajemných léků, budou překvapeni jednoduchým návodem, jak nevytrhujíce se ze svého existenčního zaměstnání mohou předejíti nejen choroby své, ale i choroby příštích pokolení, svých dětí.

Jaké široké pole tu lékařská věda má, kolik sociálních, mravních, národních, osobních otázek musí se dotknouti, vidíte z projednávané látky. K. př. boj o existenci, život společenský, vychování, lihové nápoje, vliv pohlaví, stáří, klimatu,

národní individuality, sňatek, hygiena ženy a matky, ošetření dítek, zápasy a snahy moderního člověka atd.

V šesti kapitolách probral autor podobná themata, a laik neodloží knihu nepoučen. *Sk.*

Divadlo.

J a r o s l. Z y k a-B o r o t í n s k ý: **Stávka.** (Sociální drama, provozované poprvé dne 23. m. m. v Pištěkově Vinohradské areně.)

V sociálním dramatě p. Zyky-Borotínského je mnoho hluku, mnoho nemožně frásovitých a prázdných deklamací, ale ovšem ani stopy po nějakém hlubším a původním pojetí společenských křivd nebo po nějakém umění. Hrdina p. Borotínského, Karel Dvořák, připomíná i svou rolí ve stávce i svým závěrečným osudem Šubertova Vojtěcha Králence v D r a m a t u č t y ř c h u d ý c h s t ě n; avšak pan Šubert dal vystupování Králencově aspoň jakousi podrobnější psychologickou motivaci, kdežto postava Karla Dvořáka celá visí ve vzduchu, nemajíc pod sebou kusa pevné půdy. Je to novinářský tlučhuba a bezhlavý střeštěnec, který na pokyn autorův vychrlí spousty jarmarečních vět z nejposlednějšího socialistického lístku, ale který v žádném okamžiku neví jasně a dobře, co dělá a proč.

Motiv stávky, která sama o sobě připadá divákovi jako zbrklá hra nedospělých chlapců, autor doplnil románovou motanicí točící se kolem Karlovy milenky Kristy Šejnové. Krista, za kterou chodí také ovdovělý Karlův otec, starý Dvořák (rozešel se pro ni se synem), representuje zde pohlavní oběť kapitálu, podobným způsobem jako p. Markusova T e r e z a. Továrník či majitel dolů Kraus — nevyrozuměl jsem dobře, kdo to vlastě je — vzal si ji po smrti své ženy (druhý vdovec!) za hospodyni a svedl ji. Aby mravní zkáza, kterou kapitál kolem sebe šíří, vypadala ještě větší, dokazuje nepřítel Karlův, „zrádce“ (Bůh ví, proč) Karbus, Kristě, že Karel je nemanželským synem téhož Krausa: Kraus měl jej s první manželkou starého Dvořáka. Tak tedy stala se Krista souložnicí otci svého milence! Takové nechutnosti měly by snad smysl, kdyby byly nějak psychologicky uplatněny, čehož zde ani z daleka není. Jsou tu toliko pro nejbanálnější sensačnost situace. Karel přistihne Krausa s Kristou právě, když spořitelní knížkou vyrovnávají svůj poměr, vrhne se na záletníka, ale ten jej zastřelí, — svého syna! Aby spravedlnosti lidské i divadelní učiněno bylo zadost, má starý Dvořák, nápadník Kristin a její matky, ještě druhého syna z druhé manželky. Jmenuje se Ferda, je blázen z odrůdy divadelních bláznů-slidičů a sedí pořád na jevišti. V třetím aktu položí starý Dvořák, který si nejen rád namlouvá, nýbrž také zapytlačí, nabitou ručnici na židli, Ferda se jí zmocní a sprovodí Krause se světa.

Již z toho náčrtku je viděti, že autor přičinil se ze všech sil, aby sociální drama přivedl ad absurdum. Ušetřím čtenáře rozborem jednotlivých postav a detailů, — učiněný galimatiáš naivní nesmyslnosti. Ale co chcete? Obecenstvo dělnického představení (divadlo bylo nabito!) přijalo novinku s enthusiasmem opravdu báječným. Kdo nebyl svědkem, nevěřil by. Ba, po třetím aktu, zabraném cele nudným umíráním Karlovým (srvn. 4. akt Šubertova dramatu), při němž hudba hraje směs národních písní, nechtěl nikdo ani vstávati, a já do nynějška nevím, viděl-li jsem opravdu konec.

V areně Pištěkově byl jsem letos třikrát a pokaždé zažil jsem představení chatrně a nechápavě nastudované. Vzpomínal jsem při tom vždycky na pilnou a snaživou společnost p. Sukovu v U r a n i i a litoval jsem, že jí není dopřáno okázaleji se rozvinouti: objevilo by se, že stojí co do umělecké svědomitosti nejvýše ze všech pražských hereckých ensemblu předměstských. *hk*

*

Literární táčky.

(Týdenní kronika.)

České umění chodí na besedu za hranice. A získává si hojně přátel a hojně hostitelů. Potěšitelné jsou zprávy z Brusselu a z Paříže, kde p l z e ň s k ý H l a h o l při pěveckých závodech odnesl si první ceny. Výlety tohoto druhu mají svůj význam a jsou záslužné. Umění hudební nepopíratelně patří ke kultuře. „Hlahol“ plzeňský výletem svým přinesl do Francie na ukázku kousek našeho umění, kousek naší kultury. Je to správné. Naše umění hudební je k tomu nejvhodnější, protože v něm u nás jsme pokročili nejdál. Se svojí hudbou smíme se odvážit ven. A dnes už S m e t a n a vítězně cestuje světem: V Pavlovsku jeho „Vyšehrad“ dosáhl znamenitého úspěchu, v Paříži při koncertu orchestru Collonova, jejž s velikým úspěchem dirigoval Oskar Nedbal, příznivě přijata „Vltava“ (mimo skladby Fibichovy a Dvořákovy), „Dalibor“ pak chystá se ještě letošního roku do Antverp. A zajímavá drobnost: partie oper Smetanových jsou ve vídeňských operních školách nutnou podmínkou. Kdy se asi dostane na takovou pouť světem český básník a který?

V Petrohradě zamýšlí paní Gorlenko-Doliná uspořádat dva slovanské koncerty; pozvala k nim Oskara Nedbala, Bohumila Ptáka a pí. Maturovou. Pták na pozvání kapelníka carské opery p. Nápravníka bude v Petrohradě zpívat také „Dalibora“. Tak vesele do světa! —

Společnost Národního divadla chystá se k prvním představením. Je mnoho příprav a mnoho práce, mnoho slibů a mnoho důvěry. Očekáváme a těšíme se. Po duelu s p. Šubrtem zajel si dr. Herold do Paříže na mezinárodní sjezd divadelní. Máme upřímně zbožné přání, aby si ze sjezdu něco odnesl; tuze by toho potřeboval. — Orgány privilegovaně vlastenecké mají radost: pan Jaroslav Zyka-Borotínský napsal nám „sociální“ drama. Národní dělnictvo si je už pronajalo. A to k úspěchu jeho stačí. — V Mnichově

se značným prý úspěchem provedeno bylo v Rakousku zakázané nové sociální drama jihlavského učitele Trübwassera Herr Meister, jehož děj hraje v českém ovzduší dělnickém.

Konečně přicházím k literatuře. Za Světozor a řadu jiných pohřbených časopisů literárních má přijít náhrada. Družstvo (Thomayer, Vrchlický, Jirásek, Herites, Šimáček, Svoboda a j. připravují prý k podzimu beletristický časopis (měsíčník) Zvony. Počkáme, až uzříme. — Ve 4. svazku Musejníka uveřejňuje pan Hanuš Kuffner nový článek o bitvě u Lipan. Není to než replika na kritiku prvých dvou prací jeho o bitvě lipanské, kterou v našem časopise loni uveřejnil dr. Čeněk Pinsker. P. Kuffner v celém článku nepovídá, s kým vede spor, nejmenuje ani časopisu našeho ani dra Pinskera, nýbrž užívá jen slov: laik, neodborník. Jeho stanovisko k práci odpůrcově bylo toto: buď článek dra Pinskera stojí za odpověď nebo nestojí. Pakli stojí — a Musejník odpovědi popřál skoro tiskový arch velkým písmem na předním místě svazku 4. — tož celý ten anonymní způsob jest urážkou a porušením nejprostších společenských způsobů. Jaký pak „neodborník" a „laik", když mu odpovídám na 14 stranách? Neznáme v literární historii české podobného případu a divíme se trojčlenné redakci (Ant. Truhlář, Fr. Kvapil a Č. Zíbrt), že té urážlivosti necítila. Pan dr. Pinsker má vynikající práce v oboru české genealogie a právní historie. Práce z genealogie německé (o následnictví v Lippe) měla za následek, že změněn byl nález říšského soudu německého. Hanuš Kuffner jest odborníkem ve vojenství, což dokázal dvěma pracemi (ovšem spornými) o Lipanech; ale nejméně takovým odborníkem ve vojenství jest i dr. Pinsker, jenž vylíčil bitvu u Jankova a to tak nesporně, že vojenští odborníci vyslovují se o jeho práci s nadšením. Pochybujeme za takových okolností, že dr. Pinsker prokáže ještě jednou čest panu Kuffnerovi, aby mu nesprávnosti v bitvě lipanské ukazoval

Beseda

V Londýně, dne 18. července 1900.

Jsem velice potěšen, že Vám mohu dáti dnes zprávu veledůležitou, která zůstane ostatním dopisovatelům ještě dlouho tajná, nese však záruku pravdy na svém čele. — V úmyslech velmocí stran Číny udál se sensační obrat, který vedl ke smlouvě londýnské ze dnešního dne, jež bude však prozatím tajemstvím, hlavně se zřetelem k Čiňanům samým, a provede se nenápadně. Nechci zatajovati, že úmysly kontrahentů nediktovala čistá láska k lidstvu a k poddaným — vyjímaje snad cara ruského, který prý dopisem paní Suttnerové, upomínajícím ho na haagský sjezd, byl dojat k slzám — nýbrž diktovaly je zájmy sobecké. Hlavně Anglie chopila se radostně příležitosti, vybřednouti z rozpaků, že nemá ani vojáka zbytečného, a více méně podobné ohledy rozhodly také u velmocí ostatních.

Obrat, spečetěný touto smlouvou, záleží v tom, že Evropa se odhodlala přenechati (aspoň prozatím) Čínu svému osudu, vyčkati, co se z pekelného kotle tamního vyvaří, a omeziti se na to, aby co možná nejvíce Evropanů bylo zachráněno a z Číny odvezeno. Ale při tom má se pomýšleti na budoucí účtování s Čínou, až zase bude míti pravidelnou vládu, a k tomu účelu velmoci si úkoly pečlivě rozdělily takto:

Nejkrásnější úkol připadl Anglii. Vláda její si vymůže u sněmoven obnos, jaký asi by pohltila válka čínská, a tyto peníze obrátí na zamezení hladu a moru v Indii. Tak budou míti Číňané hned na blízku svých hranic velkolepý příklad, jak řádná vláda má pečovati o své poddané, bude tu praecedens, na které bude možná se odvolati při podmínkách míru.

Neméně důležitý jest úkol druhého nejbližšího souseda Číny, Ruska. Musí se konečně jednou křivookým čínským císařům ukázati, jak se má a musí dbáti psaných a odpřísáhnutých práv; tento vzor podá Rusko a učiní začátek ve Finsku.

Německo ukáže, jak mocný a jednolitý národní stát má zacházeti se zlomky jiných národností, dostavších se pod jeho vládu; Německo ukáže, že stát sám neutrpí škody na svém národním rázu, když menší národy nechá volně žíti. Začátek bude učiněn s Francouzi v Elsasku, potom přijde řada na Dány v Šlesviku —; na Poláky v Poznaňsku bohužel dojde až na přesrok a na Slezany teprve r. 1904.

Úkol Rakouska-Uherska bude celkem nepatrný, jako vůbec naše zájmy v Číně nejsou značné. Ukáže pouze, jak se to snáší s významem panujícího náboženství, když všechna ostatní vyznání mají plnou svobodu vedle něho. Pečlivě budou na vzor Číňanům sbírány případy, kdy jinověrec nepozdravil procesí a pod. a nebyl za to nikterak obtěžován. Výhoda z toho pohříchu vyplyne zatím jen prožluklým Němcům, protože agitaci „Pryč od Říma" bude ponechána plná volnost.

Francie vynaloží všechny síly, aby Číňanům postavila před oči, jak lze velké území spravovati a velké podniky prováděti bez korrupce, bez Panamy, této hlízy — čínské, a Italie podá skvělý vzor, jak lid, třeba chudý, může žíti čistotně a pracovitě, jak není třeba trpěti loupežnické a vražednické hordy v civilisovaném území.

Spojené Státy americké použijí volného času k velkolepé lekci v altruismu, provedené na Kubě a na Filipinách a římská kurie — jíž se vlivem pražského profesora dra Zuckra dostalo zastoupení na tajném kongresu londýnském — přenese všechny nemocnice, sirotčince, chudobince, zřizované v Číně, do chudých zemí katolických, kde je jich místy více potřebí, než v pohanských.

Japonsko — málem byl bych zapomněl — bude míti dozor ve vodách čínských, zásobí

Evropu zprávami po dobu revoluce čínské, potom (usneseno všemi hlasy proti jedinému — vyslance japonského) nedostane nic. Má poskytnout příklad, že pro pokrok lidstva lze pracovat nezištně.

Zprávu svou, která, jak řečeno, věrohodností ručí sama za sebe, dávám vám k disposici, chcete-li jejím uveřejněním předejíti ostatní listy. Anebo abyste ji zachovali v tajnosti, vyžaduje-li snad toho vysokopolitický zájem české lidové strany.

Tatler.

O posledních věcech člověka.

Havlíček v Brixenu zabýval se myšlenkou napsat cyklus veselých skladeb o posledních věcech člověka; napsal však z tohoto cyklu pouze dvé věci: Nic se netrap duše má . . . a Hrob. O tomto úmyslu svém vyjadřuje se Havlíček sám v dopise bez data neznámému adresátovi, chovaném v Museu a dosud neotištěném, takto: „Jiná práce jest zase větší cyklus dohromady patřících kousků v rozličných metrách, jednající o posledních věcech člověka, kdežto si práci dám hlavně z chemického stanoviska podvracovati svatou theologii v její theorii o nesmrtelnosti. Způsob toho poznáte lehce z dvou kousků, které Vám tuto podávám na ukázku. Spekulace má jest přinutiti lidi k smíchu nad tím, čeho se jinak obyčejně bojí neb aspoň neradi o tom slyší.“ Báseň: Nic se netrap, duše má . . . označuje Havlíček sám za úvod k celému cyklu. Báseň Hrob byla by až někde později bývala zařazena. Obě básně tyto byly napsány 12. července 1854. Podáváme zde začátky obou básní, pokud ukončenou myšlenkou podávají obraz veselého názoru Havlíčkova na smrt, nutnou to změnu v přírodě.

Život věčný.

Nic se netrap, duše má,
že je život krátký,
nepátrej, co Bůh ti dá
za hrobskými vrátky.

Bezkonečný světa kruh
točí se vždy vřele:
nesmrtelný jest tvůj duch
v nesmrtelném těle.

Co lid smrtí jmenuje,
není ještě konec,
umíráček jenom je
divadelní zvonec.

Hrob.

Synku, radím tobě,
není stejno v hrobě,
nedávej se pochovati
nikde na hřbitově.

Tam nedojdeš slávy;
ve způsobu trávy
spasou tebe každé léto
farářovy krávy.

Lépe o samotě, —
nech si, synku, radit —
a tam si dej na svém hrobě
mladou lipku vsadit.

Dobře se pod lipkou
budeš, synku, mívat,
pěkně ti tam budou na ní
z jara ptáci zpívat.

Pařížské listy.

I.

(Ze soukromého dopisu.)

Dostanete o výstavě pařížské co nejdříve úvahy soustavné z jiného péra. Já zatím jen letmo chci ctěné redakci povědět své dojmy. Výstava pařížská je velmi krásná a poučná. Sám prohlížel jsem podrobně jen oddělení školské. Může tu člověk velmi pohodlně a podrobně poznati přítomný stav školství jednotlivých kulturních států.

Mnoho humbugu dělají se svými školami Maďaři. Počínají se už i Francouzům otvírat oči, a slyšel jsem, jak mnozí je odsuzují. Vrchol lži a darebáctví maďarského jsou tam slova, jež stojí napsána na str. 261 spisu L' Enseignement au Hongrie, vydaného maďarským ministerstvem vyučování. Praví se tam s drzým čelem toto: „Ačkoliv co do jazyka mateřského Maďaři tvoří toliko 50% všeho obyvatelstva (v Uhrách), přece maďarština jest jazykem vyučovacím ve většině škol středních v Uhrách. Ať si nemyslí nikdo, že tento stav věcí byl způsoben násilím, neboť podle zákonů zemských jest občanům každé národnosti a každého vyznání volno zakládati školy střední a zaváděti na nich za jazyk vyučovací kterýkoli jazyk. A přece, přes tuto výsadu (malgré ce privilège) všem předmětům učí se maďarsky v 175 školách středních z celkového jich počtu 194. Školy střední přispěly tedy mohutně k upevnění státu maďarského, máme-li na zřeteli, že od 30 let jsouce ohništěm vzdělání rozumového, vždy vychovávaly v lásce k našemu jazyku a naší vlasti mládež, která později ve svobodném povolání dovedla zabezpečiti, aby země udržena byla na povznešené úrovni rozumové. Mimo školy tyto, kde jazykem vyučovacím jest maďarština, čítá Uhersko 6 stř. škol rumunských, 7 německých, 4 německo-maďarské, 1 srbsko-maďarskou a 1 italskou.“ Člověk se ptá: A kolik slovenských. A „rytířský“ národ mlčí o tom, jak musil školy rušiti a jmění krásti — aby „rozumová úroveň maďarská“ stála hodně

vysoko. A nejinak je tomu v oddělení Bosny a Hercegoviny. Tam se vynalezl nový jazyk — bosenský se mu říká. A nadutost a prolhanost roztahuje se i tam před celým světem.

S námi je to velmi smutné. Drobnohledem aby člověk na všech koncích shledával různé české věci. Kde je vina? Vídeň patrně měla své důvody, aby se světu neobjevila váha a význam českého národa — ale měli jsme ustoupiti my? Nebyl-li nám povolen zvláštní pavilon, jistě bychom byli dosáhli v každém oddělení jednotné kolekce české, která nás mohla představovati důstojně. Je viděti zase naši nesamostatnost a nepodnikavost. Složili jsme jako vždy ruce v klín a čekali jsme, že nám to Vídeň udělá. Že jsme se tu přes vši nepřízeň vídeňskou mohli náležitě uplatniti, toho důkazem jest, že tam, kde se pracovalo a přišlo s hotovou věcí, zastoupeni jsme (na př. pěkný český interiér a interiér umělecko-průmyslové školy). A proč není zastoupena nijak P r a h a? (jako jsou Vídeň a Pešť). Slyšel jsem, že právě dr. Podlipný byl odpůrcem zvláštní výstavy pražské. Zase mladočešství: kde čekala práce, kde bylo překonávati překážky — tam Sokol nepodleze, ale uteče. Myslím, že u nás význam výstavy pařížské byl neprávem podceňován. O to mělo jíti našim rozhodujícím kruhům za každou cenu, abychom zde před zraky celého světa se neztratili. Vím, stesky podobné se pronášely již před 10 roky — a přece za celou tu dobu nevykonalo se nic, ačkoli jsme měli sami v této době 3 veliké výstavy. Právě výběr vynikajících věcí z nich byl by nás mohl zde zastupovati nad jiné důstojně. *)

Návštěva Paříže stále stoupá. Jsou tu lidé všech národností. Z českých lidí byl tu stařičký dr. Rieger. Svěží, statný, srdečný a milý.

II.

V Paříži, 28. července 1900.

Přílišná vedra, jež do dneška trvala, jsou v Paříži nesnesitelnější, nežli kde jinde, zejména nyní za výstavy a nebývalého návalu cizinců. Člověku jest líto zvláště zdejší mládeže školní, pro níž žádné vedřiny neexistují. Časopisy volaly důrazně, aby školní rok výjimečně letos zakončil se již 15. července, leč marně — správa školská je tu konservativnější, nežli kde jinde. Důsledná však nebyla — posléze přece ustanovila konec roku školního na 25. a 26. července. Rozhodnutí uvítáno s nadšením od učitelstva i žactva.

Zbytkem dřívějších zřízení zvláště z dob jesuitských jest obvyklé ve Francii rozdílení cen (d i s t r i b u t i o n d e s p r i x) na konci roku školního. Je to prostředek, jímž se má vzpružovati píle žactva a výkony školské, ne ovšem z lásky k věci, ale z chorobné touhy po odměně vnější, při čemž ovšem neblahá a nezdravá řevnivost a sočivost žactva mezi sebou se rozněcuje. Slavnost závěrečná, spojená s udílením cen (cenami jsou dary knižné), koná se na základě zvláštních závodních zkoušek na každé střední škole zvláště, mimo to však zavrcholení všech slavností těchto děje se slavnostní schůzí v Sorbonně. Předsedá ministr vyučování a shromážděn bývá všechen učený a školský svět francouzský. Svět úřední je přítomen v uniformách, záležejících z dlouhých různobarevných talárů a čepic. Ve velkém amfitheátru Sorbonny (university pařížské) skytá se oku pastva velmi vděčná, imponující pestrostí barev, přítomností mnoha předních mužů francouzského světa učeného a nepřehledné řady vyznamenaného žactva všech středních škol Pařížských i obecenstva vděčného i nadšeného pro vše, co vidí i slyší. I zástupcové světa vojenského a členové Institutu zvyšují přítomností svou lesk slavnosti, jež tvoří zvyklost úplně vžilou a starou tradicí opřenou.

Slavnost letošní konala se ve čtvrtek 26. čce. za hojné přítomnosti zejména též cizinců. Garda republikánská hraje Marseillaisu a přesně o 12. hod. dlouhý průvod obklopující ministra vyučování vstupuje do sálu a zaujme vyhrazená místa. Hlavním obsahem slavnosti jsou řeči jednoho profesora středoškolského a ministra vyučování, po nichž teprve následuje vlastní rozdílení cen. Slavnostním řečníkem byl letos p. B o m p a r d, profesor rhetoriky na lycée Louis-le-Grand. Zvolil si thema důležité i zajímavé: „o výchovném významu francouzské literatury“. (Řeč celá musí býti předložena a schválena rektorem akademie.) Promluvil řeč poutavou, významnou, hluboce promyšlenou. Hlavní myšlenky: Francie svou literaturou právě byla učitelkou celé Francii. Literatura francouzská je školou upřímnosti, rozumu, spravedlnosti. Francie znamenala vždy více svými knihami, nežli zbraněmi. „Když ve svém zanícení pro milou Francii pokoušíme se nakresliti si obraz její, srdce naše představuje si ji nikoli s lesklým mečem v ruce, nýbrž s knihou, touto nehmotnou oporou síly její, věštkyní míru a lásky, nevyčerpatelným zdrojem světla, spravedlnosti, dobroty. Toť jest kniha, o níž po dlouhá století největší a nejlepší z předků našich snili, uvažovali, psali pro vzdělání lidí a již někdy označili vlastní krví.“ A od mládeže očekává, že knihu bude míti vždy v největší úctě a lásce, v ní že bude spatřovati největší poklad minulostí sobě svěřený, k ní že připojí nové význačné stránky. „Toho si žádám netoliko pro štěstí Vaše a radost starých učitelů Vašich, toho si žádám pro slávu Francie, t. j. pro mravní dobro všech národů a všech lidí. „Celou řečí vinula se myšlenka, že literaturou francouzskou proniká vůdčí idea ušlechtilé lidskosti a činí ji tak učitelkou všeho světa, že dobro národní má v sobě tendenci v lásce k vlastnímu národu a uznalosti k cizímu uskutečňovati dobro všelidské.

Následovala řeč ministra vyučování p. L e y g u e s a, myšlenkově shodná s řečí předešlou, tvo-

říe její pokračování a zvýšení. Ministr nynější jest výborný řečník, jenž dovedl několikrát posluchačstvo strhnouti k hlučnému potlesku. Jest naplněn blahou důvěrou, že mládež francouzská, nejsouc hermeticky uzavírána ve zdech školských, bude dostatečně vyzbrojena pro život i všechny starosti jeho, a v životě tom že bude stati vždy ve službách pravé humanity, jak jí minulostí národa i literatury francouzské jest předznačeno. Patriotism a kosmopolitism, toť stručně významné thema řeči ministrovy. Významně a velmi vhodně děl na př. proti šovinistickým nacionalistům: „Cit národní není ohrožen. Láska k vlasti nezáleží již toliko z instinktivné lásky k domácí půdě: složena je dnes z tisíce věcí, mocných a hlubokých i něžných, v nichž duše naše neodvolatelně a úzce sloučeny jsou: báje a pověsti, které ukolébávaly první sny naše, válečné úspěchy, jež vzněcovaly dětství naše, hořkost úpadku, opojení z vítězství, hrdost viděti se upoutána k velikému celku, jenž jest národem a jehož ani počátku ani konce nelze zřít, pýcha, že člověk pociťuje v sobě něco z celé té duše souborné, jež vesmír ozářila svými paprsky, úcta k národním památkám, zbožné vzpomínky předků, uctívání drahých mrtvých, kteří odpočívají v zemi posvátné. Cit tento se zušlechťuje úvahou a studiem. Povznáší se i posiluje, čím více obzor myšlenky naší se šíří a duch náš se pozvédá. Lépe poznati minulost, lépe poznati cizinu, toť lépe chápati a lépe posuzovati Francii. Toť příprava, bychom jí lépe sloužili. Studujte tedy a milujte minulost. Nebude Vám to překážeti, abyste byli lidmi své doby.

Studujte a poznávejte prakticky cizinu. To Vám přispěje k tomu, abyste se stali dobrými Francouzy.“

„Mládež francouzská má se varovati nevědomosti a nesnášelivosti. Nevědomos mizí, nesnášelivost národ francouzský zavrhuje a nenávidí, neboť ona snižuje i zneuctívá národy, jsouc hanebnější a hrubší nežli alkohol, vyvolává v mozku člověka bídné vášně a vražednou zuřivost. Generace, jež předcházely před Vámi, vykonaly své dílo. Čiňte i Vy své! Až dospějete, postavte se směle nad strany politické a náboženské. Hleďte s vysoka i daleka v prostoře i čase. Snášeliví i svobodomyslní prohlašte, že panství svědomí jest neporušitelné a že bez úcty k této zásadě celá společnost vrací se k barbarství.“ Tak v ušlechtilé lidskosti možno nalézti blahé pojítko různých směrů, v ní nejlépe jest vystiženo, co má znamenati p i e t a s e r g a p a t r i a m. —

Poučení jistě zcela správné, jak milovati domov, neznamená ještě nenáviděti cizinců. *d.*

Besídka.

Dva obrázky z přírody.

Lev.

Znáte jej přece všichni, z nesčíslných zpráv a vyobrazení, k r á l e p o u š t ě. Tu viděli jste jej, an stojí na skalisku mohutně vypjatý, s nádhernou hřívou a klidným chvostem, jak „řve svůj pozdrav slunci vstříc“, pozdrav, od něhož hrůzou trne daleko-široko všechno stvoření: obraz síly nepřemožené a hrdého vědomí té síly. Jindy zase viděli jste jej zívajícího svým hrozným chřtánem nudou královskou, přimhurujícího oči proti davu, zevlujícímu naň přede mřížemi, nervósně poškubávajícího chvostíkem ocasu, až konečně, rozmrzen tou dotěrnou zvědavostí, se suverénním nedbáním všech předpisův etiketty, obrátil se k obecenstvu svým královským zadkem. Velikolepý dle svědectví básníkova jest i pohled, když lev, osednuv smělým skokem žirafu, štve ji nekonečnou pouští poslední, smrtelnou jízdou, dokavad nepadne, by v odplatu za práci byla královskému jezdci na pospas.

Oč jinak zjevil se kdysi mně jeho královský majestát! Koncem léta zavítal jednou do venkovského města zvěřinec a utábořil se k večeru na prostranství za městem. Byla nepohoda, v noci spadl náhlý příval, jenž zvěřinec zatopil, a nejeden z drobnějších, méně krytých kusův utonul ve vodách. Zároveň dostavila se neobvyklá na ten čas chladna, jež zvláště v noci citelně pronikala, takže bys třeskutému zimnímu mrazu byl přednost dal před touto nevlídnou, sychravou zimou. Zvěřinec přestěhoval se doprostřed města na bezpečné, prostranné náměstí — a s ním také ve své kleci lev. Nevím, jaký to byl exemplář, nenavštívil jsem ho; bývá obyčejně neradostno hleděti na tyto depossedované a zajaté mocnosti pouště — tak vozil Bajazeta v kleci veliký Timurleng — ale slyšel jsem jej plakati, ano lva plakati: pláčem lvím.

Zdá se to na pohled neesthetickým, aby lev plakal; ale hrdinové Homérovi a písní lidových pláčí také, ať žalem, lítostí nebo hněvem. Pláč je přirozený, jen vojenská dressura odmítá slzy. A můj lev plakal pláčem hrozným, srdce rvoucím. Když totiž nastala noc a s ní onen rozrážející chlad, tu občas rozlehl se náměstím lví řev, ale ne onen na objednávku dělaný, jímž se před krmením diváci vábívají do zvěřince, nýbrž řev strašlivý, zoufale žalostný, jenž z hlubin přírody vycházeje, do nejhlubší hloubky projímal každou duši živou. Nikoli síla hmotná, ovšem nemalá, hlas, jímž za ticha nočního jako rachotem hromu všecko město se otřáslo, nýbrž ten pláč mučené duše zvířecí, jež po nesčíslných zuřivých zápasech, seznavši marnost všeho odporu a sebevraždy neznajíc, s resignací poddala se osudu, chvílemi však přece přemírou utrpení z tupé lhostejnosti jsouc vyrážena, řvaním bolu svému uleviti musí: ten pláč duše lví, jež občas třemi — čtyřmi zoufale táhlými řevy nočnímu nebi, tvůrci bohu — kdo umí říci, komu? — žalovala svou trýzeň, pronikl mi srdcem a kostmi a

nemohu ho zapomenoati. L e v a f r i c k ý — a u nás, o hlade, za mřížemi, bylo mu z i m a! Tak asi bylo Jugurthovi, synu horké Numidie, když ho v Římě uvrhli do vězení, an zvolal: „Herakle, jak studená je lázeň vaše!“ Silný jedinec po mnohých bojích s mnohým utrpením podlehá přesile živelné: to je tragické.

Zmije.

Červenec byl náramně deštivý, všude po zemi samá povodeň; na horách stálé přeháňky, časem prudké lijavce s velice divokými vichřicemi. Užili jsme chvilkové pohody, kdy odpoledne slunce mraky protrhlo, a vyšli jsme si do lesa. Mech a jehličí bylo napojeno vodou jako slatina, po kmenech stromů stékaly stružky, skály plakaly a vzduch byl prosycen výpory, jako v pařeništi. Tu vábil nás nádherný zlatohlávek, tam pozornost naši poutal poražený smrk, jemuž jsme na pařezu napočítali 150 let, onde zase divili jsme se, jak vichřice dovede řáditi v lese: ne vývratím stromů, nýbrž kmenům na dvě pídě v průměru přelomeným nad kořenem, jako třtina, a přeho-zeným přes cestu, že nám bylo daleko obcházeti; tu jsme poznali názorně, co bývaly záseky. Přišli jsme ke slunné mýtině, jež se mírně schylovala k bahnité stružce; tráva byla pokosena a vlhký mech bořil se pod kročeji. Ještě jsem nevystoupil z úkrytu stromů, když tu asi deset kroků před sebou na mýtině spatřím zmiji, ana se vyhřívá na výslunní. Ale hned zarazilo mne něco neobyčejného. V tu stranu, kde měla zmije hlavu, černalo se cosi nehybného, jako starý střevíc, a splývalo to s hadem tak, že nebylo rozeznati, kde má hlavu. Stoupal jsem opatrně v před po měkkém mechu, abych hada nevyplašil. A posud jasně cítím, jak mi mráz úžasem přeběhl po zádech, když jsem rozpoznal, co se tu v boží přírodě děje. Nevím, viděl-li jsem jakživ co ošklivějšího, hroznějšího. Had zůstal nevyrušen. Pichlavé oko jeho lesklo se jak topas, a pod okem rozeznal jsem, bedlivě přihlédnuv, na odulém krku strašlivě rozzívnutou tlamu hadí, v níž zapuštěn byl onen černý předmět, jemuž jsem nevěděl jména, a jenž co do rozměru měl se ku hlavě a krku hadímu asi jako tělo kavky k jejímu krku s hlavou. Byla to, jak jsem konečně vypátral, černá ropucha lesní, jejíž hlava až po krk vězela ve tlamě hadí, ostatní pak trup ztrnule dřepící nadmut byl nad míru, patrně v sebeobraně proti hadu, jenž, seč byl, slintaje a dávě, usiloval protivníka pohltiti. Některou minutu trvalo toto nehybné, příšerně hnusně divalo. V tom uznamenal had, že není sám. Zrak jeho setkal se se zrakem mým — naslouchal a pozoroval — zraky naše setkaly se podruhé, po třetí. Had vypustil z tlamy hlavu své kořisti a vztyčil se na výzvědy. Přesvědčiv se, že obavy jeho nejsou bezdůvodny, smrskl se k zemi, střelil po mně zlostně okem, a zlodějským výpadem uštknuv ropuchu nehybnou do břicha, uháněl ke struze střelou, jak se maluje před branou rájskou had, když svedl naše prarodiče ke hříchu — obraz zlého svědomí. Zůstala tu jen ropucha nadmutá, ztrnulá, oslintaná, s vypoulenýma očima, jak opilá, položiva, polomrtvá a občas pokoušela se bez úspěchu v diagonále nohama učiniti krok či skok; ale nedostala se s místa, jen se nemotorně houpala jako stolička, jíž ukráceny jsou protilehlé v úhlopříčně nohy. Jak jí asi bylo? a jak bylo zmiji? Š.

Drobnosti.

Ve znamení haléřů! Mezi očekávané přednosti nové měny korunové patřila také schopnost haléře a koruny jakožto menších jednotek z n e s n a d-ň o v a t i r y c h l é z d r a ž o v á n í potravin a jiných potřeb lidu a naproti tomu usnadňovati, aby jak ponenáhlu přestává drahota, už i v drobném prodeji bylo lze vynucovati si snížení aspoň o haléř. Je tudíž h a l é ř sám sebou obranným prostředkem obecenstva proti stoupání cen. Ovšem obecenstvo musí býti si toho vědomo a získávati haléři tuto platnost. Před několika lety při parlamentním projednávání korunové měny, psalo se o tom dost v novinách i v laciných a lidových. Ale obecenstvo dávno na to zapomnělo. Jenom sklepníci, číšníci a jiní na douceury zvyklí nebo odkázaní, pečlivě každý haléř, jenž jim do rukou přišel, v pytlíkách schovávali a je tak z rukou obecenstva stahovali, obávajíce se nevýhod pro sebe ze zavedení haléřů, I v této „haléřové otázce“ viděti, jak č e s k é o b e-c e n s t v o m á l o m á p o r o z u m ě n í p r o h o-s p o d á ř s k é v ě c i — a pro svépomoc.

Od nového roku korunová měna je povinná — a nikdo nepočítá na haléře! Většinou v obchodech, v restauracích počítá se na krejcary. Mouka, cukr, uhlí, petrolej s t o u p a j í h n e d o d v o u-h a l é ř, ač bylo by přiměřenější zvýšení jen o haléř — a obecenstvo se nebrání. Jisté menší potraviny na př. okurky, rohlíky a pod. v cennících dosud uvádějí se dvouhaléři (krejcary), ač by zcela dobře menší okurka na př. mohla státi jen 3 hal., větší 4, ještě větší 5. A pod. Pro takovou s v é p o-m o c ani naše hospodárné ženy neprojevily dosud smyslu a neohlásily trhu svou akci. Samo ministerstvo financí musí obecenstvu m i m o ř á d-n ý m opatřením pomáhati: stahuje dvouhaléře na tak dlouhou dobu, až si obecenstvo zvykne v haléřích počítat — a navykne své rozpočty s hlediska vyšších číslic trochu úsporněji revidovat. Že už dvouhaléřů v některých místech hodně se stáhlo z oběhu, poznat nejlépe z toho, že se už h a l é ř e více vyskytují. Opatření ministerstva schvalujeme, jen nesmí zůstat na půl cestě. Nejlépe by bylo vůbec stáhnout v š e c h n y dvouhaléře na dobu d o-s t a t e č n ě d l o u h o u. Našemu obecenstvu pak ať h a l é ř je znamením akce obranné proti zdražování. To je s o c i á l n í poslání haléře v Rakousku.

*

O významu obchodních museji [illegible] [illegible] Franc[illegible] nejlépe se ukázalo, kterak tímto spůsobem (museji, odborným školstvím a p.) lze rozumně prováděti v ý- [illegible] n á r o d n í. [illegible] průmyslu ve Francii právě na těchto zařízeních se zakládal a první světová výstava v Londýně r. 1852 celý svět o tom poučila. Angličané, [illegible] důležitost podobných zařízení, bez prodlení začali je napodobovat. Část budov výstavních hned věnována tomu účelu a také jinde zakládány ústavy podobné, jmenovitě i musea kočovní, pořádány výstavy a zřizovány školy, čehož následkem byl mohutný vzmach Anglie i v těchto nových odvětvích prumyslných. V Anglii mají také p a t e n t n í m u s e u m, které jest opravdu velkolepou institucí národní výchovy obchodně-průmyslové. V něm jsou zrovna nahromaděny důmysl, podnikavost a vytrvalost celých generací... Odtud možno názorně studovat Smilesa! — Podle vzorů francouzských a anglických zakládána později musea umělecko-průmyslová i jinde, tak ve Vídni, Stuttgartě atd. Vůbec znamená celé toto století převrat technického vzdělání a naše š k o l y o d b o r n é a m u s e a jsou č á s t í t o h o v z d ě l á n í a tudíž v ý- r a z e m d o b y s v é... I to malé t e c h n o l o- g i c k é m u s e u m č e s k é v Praze pořádá kursy, vystavuje stroje a seznamuje s novými technickými methodami; kdežto na př. za Marie Terezie, podobně jako ve Francii za Colberta, naučení o technických pokrocích přicházela v císařských — d e k r e- t e c h. Zřizovány vzorné továrny a z ciziny povoláváni dělníci; lidé dřívějších století pak chodívali dokonce ještě do ciziny věc — odkoukat (severočeské sklářství [illegible] z Benátek.) Dnes chceme mít všecko po ruce, stručnější, kondensovanější, „[illegible]“, jak jednou pěkně [illegible] prof. Masaryk, protože je nám čas drahý. A za tím účelem zřizujeme i musea obchodní [illegible]

Sienkiewicz na indexu haličského okresního hejtmana. Krakovský „Naprzód“ přináší zprávu, že inteligence polská v Tarnobrzegu s okolními probudilými sedláky pořádala slavnost Sienkiewiczovu, konservativního to (aspoň v posledních letech) spisovatele, jehož — jinak výborná — díla přivlastňují si haličtí stańczykové ke své slávě. Avšak tělo z jejich těla, duše z jejich duše, tarnobřežský hejtman přes to zakázal prodávati spis přední chlouby své strany, povídku B a r t e k z w y c i e z c a, před zmíněnou slavností, kdy se očekával zvýšený odbyt Sienkiewiczových spisů! Znamenitý ten hejtman totiž zvětřil svým delikátním nosem revoluční pudy v sedlákovi Bartkovi, který jako německý voják bojoval proti Francouzům, domnívaje se, že se bije za nezávislost Polsky. Ale zlí jazykové tvrdí, že vlastně znamenitý onen hejtman větřil něco jiného: Sienkiewicz totiž v novelce své ukazuje, jak páni dali polskému sedláku hráti „Ještě Polska nezhynula“ za tím účelem, aby mu potom snáze mohli hoditi jho na šíji. Novela Sienkiewiczova se sice odehrává v Prusku — ale pan hejtman snad se bál, že by vlastenečtí haličtí páni šlechtici mohli si vzíti z Němců příklad, i za- [illegible] novelky [illegible] z péče o haličského — „chlopa“! ...

Moravské přednášky, obsahující práce dra Jana Žáčka, red. Theod. Cejnka, řed. Fr. Mareše, prof. dra Fr. Kameníčka a msgra Ign. Wurma — vyjdou v nej[illegible] dnech.

*

Evropská kultura a Čína.

[illegible] „Rossije“ Doroše[illegible] [illegible] — à propos [illegible]šího poplachu v Číně, a zejména líčí, co dobrého Číňané poznali od Evropanů. Ve Vladivostoku viděl, jak inženýři najímali na stavbu mandžurské dráhy Manzy čínské. Manzové se usmívali naivním úsměvem a žvatlali ve svém dětinském jazyku: „Tvoja jest mašinka kapitan?“ Inženýři myslili: „mašinka = železnice“ a „kapitan“ je každý ruský úředník, i odpovídali: „Ano, ano, mašinka kapitan.“ Manzové se smáli a máchali rukama: „Manzika ně sluzi! Mašinka kapitan ně plati!“ A odcházeli. Teprve potom vyšlo na jevo, že „mašinka“ je ruské slovo „mošennik“ (taškář a šibal), a že se Kytajci ptali: „Jste šibalové či ne?“ To byla první otázka, kterou kladli žlutí bílým. Takové mají o nich mínění, založené na zkušenosti.

Jeden z předních ředitelů veliké paroplavební společnosti ve Vladivostoku má u Číňanů název „lamaza kapitan“ (kapitán tygr), a jiný úředník sluje „kapitán tlamu mlať.“ Každou chvíli lze slyšeti, že ten či onen kapitán vzal na palubu tolik a tolik set čínských dělníků se závazkem dovézti je domů do některého čínského přístavu, ač loď jeho jela zcela v opačnou stranu. Vzal od nich peníze a v prvním přístavu, který se nahodí, je vysadí na břeh a ujede. Lidé se smějí a nikomu ani nenapadne, co budou dělat ti ubožáci, které odhodili, jako odhazují slepá koťata — daleko od vlasti, oloupené a v cizině. Na americkém parníku „China“ viděl Doroševič lékařskou prohlídku čínských kuliů. Důstojník seděl opodál se seznamem Číňanů a mladíček doktor prohlížel. Prohlédnuv zběžně kulia vlepil mu hlučný pohlavek a důstojník udělal u jména Číňanova křížek. Pohlavek dával proto, aby nemusil opět a opět křičeti: „Zdráv!“ Mezi Číňany řádily na lodi neštovice. Každý den házeli několik nebožtíků do moře. V San-Francisku přišel karantenní člun a ptali se: „Kolik lidí umřelo?“ — „Lidé žádní, dvaapadesát Číňanů“, — odpověděl kapitán. Mezi vojskem kolonistů existuje „lov na Číňany.“ Každý o tom ví. Vojáci evropští i jiní Evropané vyjdou do lesa k osamělým stezkám a střílejí Číňany, odebírajíce jim drahocenné kořínky žeň-šeň a jelení „panty“, které Číňané nosí ze severu na jih, jako velice drahý lékařský prostředek. Mnozí bohatí kolonisté pomohli si ke jmění tímto lovem.

Slezský humor.

„Opavský Týdenník“ oznamuje z Háje ve Slezsku: Stolařský mistr Slezák z Chabičova opravoval kříž kdesi na Smolkovském. Protože bylo potřeba obnovit též železného Krista na kříži, mistr figuru sňal a chtěl s ní na správu do Opavy vlakem z Háje. Ale když chtěl s Kristem Pánem do vozu železničního, konduktér Schmidt velmi energicky se tomu opřel a nechtěl ho tam s Kristem Pánem pustit. Pan mistr se nedal, nastal spor:

„Což pak milého Pána Boha nevezmete s sebou?“

„Ne“, odpověděl konduktér, „ten se musí dát jako zavazadlo“.

Tak se i stalo a K r i s t u P á n u n e b y l o d o v o l e n o j e t i v o s o b n í m v o z e.

Majitel, vydavatel a redaktor Dr. Jan Herben. — Tiskem Edv. Beauforta v Praze.

Ročník V. 1900. Číslo 14.

BESEDY ČASU.

ČTRNÁCTIDENNÍK PRO ZÁBAVU A POUČENÍ.

Předplatné na rok 4 koruny, na půl roku 2 koruny. — Jednotlivá čísla po 20 haléřích.

Moderní verš.

Na vzdory starostlivé censuře,
v nejmodernější ukryt alluře
pro strážný svět si najdu nový pseudonym
a vztek svůj obléknu ve zbojný rým.

Ztupělým šosákům pokazím siestu,
průvodům církevním meč hodím na cestu,
kartelu mocných zjevím lačnou nahotu,
obratných diplomatů skrytou žebrotu.

Do číše snílků servilních naleju nápoj žhavý,
vlastencům odejmu neplodnou pýchu slávy.
Pak svaté církve vypočítám divy
a umučených Husů ret odhalím křivý.

Do továren a do ulic buřičská vnesu hesla
a žárem planných nadějí zanítím srdce skleslá.
Ať každý volí dle své lidské chuti;
však ke chvále mne nikdo nepřinutí.

— —

Píseň uhlokopa.

Červ podzemní, se plazím černým prachem,
daň strašnou platím něčí pokroku,
má žena s dětmi denně zmírá strachem —
jsem lidský tvor bez lidských nároků.

A může přijít někdo se záhrobním pivem
a závdavek chtít předem na ruku,
já v propuknutí žalu svého divém
mu bez milosti nohy přetluku.

Píseň pro mou ženu.

A bude-li mi souzeno
předčasně klesnout v hrob,
pro smrt mou dlouho netruchli,
slzami jen mne skrop.

Ať pohřeb můj je beze slov
a bez placených řečí —
nedej mne pohřbít na hřbitov,
výnosnou dílnu něčí.

A obětovní zpěváci
mnou tenor svůj ať neztrácí.

Ať odnesou mne v půlnoci
do temných horských lesů,
a můžeš také pomoci
nasázet na rov vřesu.

Až z jara vstane duše má
a promne zchřadlé oči,
velkýma půjde polema
a k oknům tvým se stočí.

A budeš-li ty šťastna s kým,
zpět do lesů se obrátím.

Martin Věžnar.

Z mého mládí.

Píše J. S. Machar.

(Pokračování.)

XI.

Vzpomínaje dnes, vidím, jak se dětství moje rozplynulo v prvém přátelství. Někým jiným stal jsem se, někým, jenž měl tuze málo společného s dřívějším dítětem. Tichý tok potůčku proměnil se v divokou bystřinu. Shon a chvat vřely nyní mým životem a touha žíti byla hnacím kolečkem mých dnů. Do té doby žil jsem ve světech vysněných: tvořil jsem je z pohádek, legend, knih a trosek, které jsem pochycoval ze svého okolí; měnily se ty světy a trhaly každým novým poznatkem, příhodou, změnou místa, ba každým novým člověkem, jenž mi přišel na blízko, ale žil jsem v nich — nyní přišlo uvědomění, že se pohybuji ve světě reálném, kde jsou místo legendárních svatých a světic lidé, hokynáři, truhláři, muzikanti, cikáni, plavci atd. a jejich příběhy že jsou trochu jiné než těch králů, princů, rytířů a draků, i zavřela se brána mého snícího dětství za mnou, a já byl venku z pohádky.

Rozhlížel jsem se po světě a přivlastňoval si jej, jak bylo možno. Četl-li jsem, dosazoval jsem si za osoby v knížce známé mi lidi; stačil jediný z popsaných rysů, barva očí, vlasů, zaměstnání, šat, abych oblekl celý příběh na toho onoho člověka; vlastnost vypozorovati na všem komickou stránku a vysmáti se jí, projevila se brutalitou, jak to v dětství a chlapectví často bývá, pozorováním mrzákův a tělesných defektů lidí a výsměškem nad nimi; mučivá touha po pravdě seděla jako pavouk v mém duchu a pletla pavučinkové sítě každému slovu, které jsem slyšel — člověk, jenž mi jen jedinkrát něco nalhal, měl u mně ztraceno vše. Tak se stalo, že celé řadě lidí stavěl jsem v duši své trůny a sázel je na ně; klaněl se jim a při nejbližší příležitosti jsem je sházel dolů a měl jakýsi pocit spokojenosti nad jejich pádem — — to byl život duše, pokud z chudých známek jej dovedu dnes konstruovati, co zatím jsem se potápěl ve víru bezuzdného chlapeckého života s přítelem Jindřichem Peškem, mým světlozlatým druhým „já".

*

V nedávných dnech odcházel v Holešovicích-Bubnech po čtyřicetiletém učitelování na odpočinek ředitel školy p. Václav Hykeš. Četl jsem, že mu udělali banket, mluvili, připíjeli, četli listy a telegramy a rozešli se v nadšené a pohnuté náladě. A to je všecko.

— — — — — — — — — — — — —

— — — — — Zde jest jedno slovo, jedno uznání, jak je vytvořil náš lid: pánbů dej mu dlouhá ještě léta v pokoji a až jednou umře, ať ho roztlukou na prášek a dají užívat všem učitelům po království českém! ...

Byl mým učitelem ve čtvrté třídě, poslední rok jeho pobytu v Brandýse nad Labem. Vysoký, hubený s pichlavýma černýma očima, černým knírem a řídkou kozí bradou — tak stojí v mé paměti. Učil — ne, on sázel živá slova v naše duše a ta slova žila v duších a nebylo možno jich zapomenout. V celé třídě nebylo, prosím, špatného žáka! A co mluvil, vpíjel se očima do nás a rukama vysvětloval. A všecko, co povídal, bylo tak jasné, průhledné a milé, i geometrie i mluvnice i počty... A nevím, co nám víc imponovalo: způsob jeho vyučování či jeho osobnost — to byl celý člověk. Toho jsem si posadil v duši na trůn a nikdy ho neshodil. Málokdy byl veselý, když byl, usmál se jen slabě a hned zas byl, řekl bych, studený, kdyby oči jeho nebyly tak zářily. Nikdy, pravím, nikdy se nerozlobil a nezlobil. Provinila-li se třída něčím, neřekl slova, přistoupil k tabuli a napsal na ni svým pěkným písmem nějaké případné přísloví, potom se obrátil a řekl: Do zítřka stokrát opsat. — Pamatuji se: šli jsme z kostela, potkali pana berního a nepozdravili. Pan učitel šel k tabuli a napsal na ni: Po cestě kdo pozdravuje, sám sobě čest připravuje. A na to řekl své: Do zítřka stokrát opsat. — A to znamenalo: opsat krasopisně. Prohlédl každý jednotlivý trest a špatně psané jednoduše roztrhl a vrátil.

Měl celý do podrobna vypracovaný system paedagogický. Tenkrát jsme to instinktivně cítili, dnes, ve vzpomínkách, jej vidím a mohu sledovat. A ten jeho klid!

Tak mi neimponoval žádný z mých učitelů víc. To byl nadčlověk, to nebyl člověk.

Měl mě rád. Směl jsem mu chodit pro housle — veliké vyznamenání.

Jednou při velké mši jsem v kostele omdlel. Nesnesu totiž vůni kadidla až do dnes. Odvedli mě domů a ležel jsem několik dní. Druhý den ptal se pan učitel, ví-li kdo, jak se mi vede. Řekli mu. A on pravil suše: „Machar jest mi za celou tuhle lavici", a ukázal na lavici praemiantů!

Já vím, že jsem ho tak měl rád, že jsem přenesl tu lásku i na jeho paní, jako zbožný obdiv, i na jeho dceru Bibianu, bledou krasavici v mém věku, jako rytířské zbožňování středověkého troubadoura...

Bozi, dejte mu ještě dlouhá a šťastná léta života klidného — ten muž, myslím, táhl svou brázdu na národní roli dědičné tak poctivě, jak málo kdo druhý!

XII.

Probíraje se vzpomínkami a stopuje běh svého života, narážím v době chlapectví na delší periody, o nichž nemohu a nedovedu praničeho říci. Takovým úhorem vnitř i zevnitř jeví se mi celé řady měsíců, takovým jako by spánkem, v němž ani snů není — člověk vlastně pochybuje, že tehdy skutečně žil. Daleké dětství jest mi v paměti jasným a určitým, chlapectví o tolik roků dnešku bližší, prostupuje neproniknutelná mlha.

Tak sbírám jen trosky z tří následujících roků.

Po čtvrté třídě dali mně do měšťanské školy brandýsské. Vychodil jsem všechny tři třídy, přišel tedy na gymnasium dosti pozdě. Do té školy, vím, chodil jsem nerad. Mám dojem šedivé fadessy z těch tří let. Nevím, jak na mně působilo náboženství. Nepamatuji se na dojmy dějepisné. Hltal jsem jedině zeměpis. Moje, snad už vrozená, skepse, projevovala se tu dál. Při měřictví na př. dovedl jsem všechny důkazy o rovnosti úhlů při dvou rovnoběžkách protťatých přímkou třetí, o shodnosti trojúhelníků a p. — ale nikdy jsem tomu, co jsem dokázal, v nitru nevěřil. Nevěřil jsem trojčlenkám, ani počtu řetězovému, algebře pak, nejen že jsem nevěřil, ale vůbec ani nikdy nerozuměl. Vědí bozi, jak jsem se vůbec provlekl později gymnasiem, kde tolik těch a + b mi otravovalo život!

Zpovědi jsem přímo nenáviděl. Mohl-li jsem vyklouznout, vyklouzl jsem; mohl-li jsem v neděli uniknout kostelu, unikl jsem. A tu jako bych unikl vězení, pádil jsem přes most na luka, podél Labe do mého lesa, k mým stromům, keřům, hnízdům a květinám a byl jsem šťastným.

Nebožtík kardinál Švarcenberk přijel na biřmování. Bylo velké rozčilení, učili nás náboženství o překot, pak byla zkouška. Kardinál dával sám otázky, ale mluvil česky s takovým přízvukem a takovými výrazy, že jsme neporozuměli, co vlastně

chce. Na stole před ním leželo mnoho krásně vázaných knížek, odměna těm pilným a čiperným žáčkům — ale my odpovídali tak, že ti páni z kardinálova průvodu odnesli knížky zase sebou. —

Císařské manévry byly u Brandýsa. Viděli jsme s Peškem císaře a generály, a celou výsost všech těch pánů měřili jsme na brandýsském plukovníkovi. Ten všemocný pán, ten polobůh dosud, scvrkl se užasně, nenosil hlavu vzhůru, stál často se sraženýma patama před někým — v té době ztratil u nás všecko. Vojáci leželi na polích u Brandýsa. Byli jsme v ležení jako doma, dostali plné kapsy měděných patron, sedali si na kanony, v bitvách stáli jsme v prvé řadě a prodělali jsme vítězné stíhání poraženého nepřítele po mostě z pontonů přes Labe až někam k Všetatům.

Vypukla válka Černohorců a Srbů s Turky. Elektrisovala nás. Pešek si dlužíval někde „Pokrok", četli jsme jak diví. A myslím, že Bartlův dřevorytecký ústav to byl, jenž vydával v malých aršíčkách po 2 krejcařích „kroniku" té války. Kupovali jsme a nemohli se dočkati pokračování. Na přední stránce byla podobizna: jednou Milan, jednou kníže Mikuláš, generál Čerňajev atd., podobizna strašná, černá skvrna, na níž nebylo víc k poznání, než obrys hlavy — ale stačila nám i tak. Žili jsme jinde život velký, hrdinný, a když válka dopadla pro Srby nešťastně, my jednoduše ten výsledek neuznali; řekli jsme, že noviny lhou, a konečně jak mohou znát pravdu, když je to tak daleko; v našich duších trvala válka dál. Když pak Rusko vytrhlo do pole, bylo to jen nepřetržitým pokračováním — my triumfovali. — —

Stal se mým vlastnictvím jeden díl starého Mikovcova „Lumíra". Několik čísel scházelo napřed, několik vzadu. A tam jsem četl historii, polokrvavý román: „Démanty kněžny Bacciochovy", ovšem bez začátku a konce. Kolikrát jsem to četl, nevím, ale tolikrát jsem želel toho, co schází. A vidím tu noc jakoby dnes: koupil jsem jednoho večera lojové svíčky, vstal, když matka a bratří spali, sedl do kouta, zabarikádoval sebe džbány a hrnci a psal — začátek „Démantů". Tak jako kdysi jsem doplňoval „Cikánského Fricka"... A psal jsem, pokud bylo světla, příšernou historii o přepadeních, krádežích, vraždách, únosech, a když jsem konečně došel tam, kde měl pokračovati tištěný a zachovaný „Lumír" — historie nechtěla klapat. Svíčka poslední dohořela, já se položil, ale nespal. Krev mi bouřila rozčilením, v hlavě mi to ťukalo, vstal jsem záhy a sedl ku svým papírům. Nyní jsem pokračoval bezohledně a samostatně. Co se mi z „Lumíra" hodilo, opisoval jsem, co nesouhlasilo s předcházejícím, vytvořil jsem samostatně. Během dne v plné práci napadl mi nový titul, který jsem napsal krasopisně na zvláštní list: „Petr Monton aneb Loupežníci v Černé jeskyni", kterýž mě velmi uspokojil. A psal jsem a psal. A večer zas, jako předešle, koupil svíčku, skryl ji a sebe za džbán a hrnce a psal. Bylo daleko po půlnoci, když se matka probudila, vlastně byla probuzena: já si v ráži hlasitě diktoval své spisování. Vstala, našla mne, vzala poslední mokrou čtvrtku a četla. „Taková hloupost, a kluk pálí svíčky při tom!" — to byla první kritika, již následoval první soud: matka roztrhala loupežníky, hodila do kamen a zapálila...

Nemohl jsem se od té chvíle podívat na defektní „Lumír" bez zvláštního stesku...

Na svých potulkách po lesích a lukách chytával jsem vše živoucí, co mi přišlo pod ruku. Hady a ještěrky nosíval jsem domů v kapsách a dával je na okna, kdež je matka nacházívala ke své hrůze; žáby jsem pouštěl po světnici, kdež mi je vraždila kočka; všemi možnými brouky naplňoval jsem skleničky a láhve, kde jaká byla; zelenavými potápníky, těmi vrahy tůní jsem plníval sklenice na pivo, krmil je živými chrousty a mouchami; vodomily, vážky, potápky — nic mi neušlo, vše jsem nosíval domů. A sedě u nich, pozoroval jsem je: jejich způsoby, potravu, barvy, tvary — vše jsem znal a měl rád. Našel jsem v lese na zemi mladou kukačku: přinesl jsem ji domů, živil až dorostla, poletovala potom, ale neulétla. Tak byla ochočená, že poletovala i po ulici nade mnou a sedala mi na rameno k úžasu všech mimojdoucích. A ta ubohá kukačka vylétla jednou za mnou na dvůr, kde kvočna vodila žlutá kuřátka, slétla mi k nohoum, a kvočna, patrně v domnění, že je to dravec, vrhla se na ni a uštípala ji.

Komického modrého mandelíka přinesli mi hoši, prodávající v nůších uschlé lesní sněti. Pták ten zapáchal jako mrkev, a hloupý byl „jak osel", jak se vyjádřil můj mladší bratr. O jeho osudu víc nevím.

Mladého dudka jsem potom dostal. Krmil jsem jej tak dlouho, až začal jísti sám. Vyhazoval si žížaly a mouchy do výšky, otevřel široce svůj dlouhý zobák a pak teprve potravu zachytil — dovedl jsem jej pozorovati celý den při té směšné a pro něj tak nutné práci. Nešťastník ten miloval teplo. Sedal na kamnech nejraději a jedenkrát přiložil nějak svůj zobák k plechové teplé troubě, a zobák se mu skroutil jako znamení paragrafu. Byl náramně směšný potom, ale patrně bral svou směšnost melancholicky — nečepýřil víc svou korunu, nepřilétal na zavolání a při prvé příležitosti odletl...

Můj bože, jak hloupé a titěrné jsou takové vzpomínky dnes!... Ale nač se za ně styděti? Byl to kus mého života, ba, ty jediné my vlastně zbyly z těch několika roků! Snad mládí jiného literáta bylo mudrčtější, významnější, harmonovalo více s tím, čím je dnes — já je však nemohu zapříti, nechci zapříti; jsou mi drahými — já ve své mladosti byl takto mlád...

*

Dívčí sněm.

»Vlasty« zpěv V.

Když tak v zemi kvasil odboj dívek,
smáli se jim muži mysli lehké,
smáli se jim hadači a kněží,
vladyky i národ zemědělný.

Ale nesmály se ženy bludné,
které nemohly tak žíti dele
aniž nésti svévole svých mužu.
Nesmáli se ani bozi věčni,
co jich v nebi, vysokých i nízkých:
neb z pod země vyvřela krev živá,
zbarvily se krví studny všecky,
Jezerka též zrudla krví živou,
Libušina lázeň vody krásné
tam, kde před branami Vyšehradu,
u doubravy Perunovy svaté,
na širokém poli stojí stolec
starý, kamenný, kde v jedno sebrán
Čechův lid si hospodina světí.
Tož i Jezerka tam zrudla krví
před očima téměř věštcům starým,
vlchevcům: ti od úžasu němí
sborem vyjdou přede bránu hradskou,
obstupují kruhem pramen svatý,
sklánějí se nad hladinou vodní,
hladíce si brady bílé po pás,
hlavami též moudře pokyvují:
ale výkladu z nich nikdo nezná
zázraku; jen bozi věční znají,
že jest k boji čas a k pomstě krevné.

Tudíž bozi zdvihnou v nebi válku,
jmou se tvořit zázraky a divy
nad Čechami po obloze jasné.
Tento první vyvolali zázrak:
od letnic až do babího léta
každou noc se zastavoval měsíc,
tiše stanul na své pouti nebem
velký, krvavý, an v dálce modré
korouhve šly rudé přes oblohu
ochvívané ohnivými meči;
a to vše, by zbrojně vstaly dívky,
ale žena pod zbraň jíti nesmí.
Druhý bozi vyvolali zázrak:
na vánoce, na ty slavné hody,
když se znova rodí slunce mladé,
a když mrznou ve studánkách vody,
prostřed zimy — nevčas hromy hřměly,
prostřed zimy — nevčas blesky plály,
zatřásla se od východu země;
a to vše, by zbrojně vstaly dívky,
ale pod zbraň žena jíti nesmí.
Vyvolali bozi zázrak třetí:
od velikonoc až ke dni Víta,
Jarovíta boha, Svatovíta,
když rovná dne i noci váha,
zmohutní až k plné slávě letní,
denně slunce poskočilo třikrát,
třikrát poskočilo na východě,
než-li v před se dalo drahou příkrou,
vystoupíc pak na nejvyšší témě
nebeského hradu klenutého,
hodiny tři postálo si denně,
než se převalilo přes poledne:
a tam stojíc, veliké a rudé,
na nejvyšším srubě hradu nebes,
na zem dolu metalo své střely
ohnivé, že pukala se země,
do puklin se propadali lidé,
kůň i s jezdcem propadal se v zemi.
Tehdy vniklo do propastí světlo,
že se, poplašen tím svitem náhlým,
pohnul v útrobách jí starý slepec
Zemětřas a přilnul k Matce úže.
Tehdy ve skalách, z nichž vyvírají
Vrutice dvě labské směrem různým
(Černá Ves to chmurné místo slove)
z ponor hlubokých, kde větrů sídlo,
na den bílý vyrazila náhle
Vichřice; ta v hustém prachu sloupě
do víru se točíc, strhši s sebou
ledu kry i skal a stromy s listím,
rozlétla se zemí s chvistem hrozným.
Za ní smečka synů vichrokřídlých
vyjíc o husté se lesy opře,
až se dřeva suchá s lomem větví,
stéblům rovna vrchem k zemi kloní,
třena násilím. Tu dehet horký
vzejme se, a silicemi živen,
plamen horu zachvátí a požár
hvozdy žera dýmem k nebi soptí.
Hoří hora, hoří hvozdy hrubé,
týden hoří celé Krkonoše,
až jim oschlo témě osněžené,
až jim shořel zámek Zlatohlavcův,
Krkohrad i se za zahradou bájnou,
až i vyschla rybná tůně pod ním;
pusté bradlo jen tam stojí podnes,
na skále Pán Hory zkamenělý.

Vidouc Teta zázraky ty velké,
a že přišla chvíle usouzená,
vypravila tajně Vlastislavu
se družkami ve dvanácti koních.
Ona lesem do lesa se berouc
Črnínem až k Loděnici chladné,
vyhnula se stráži pohraničné,
prošla v noci záseky a branou,
přede dnem se poklonila vílám
v půli cesty u tří studnic krásných,
obět vzdala na posvátný kámen,
a než vyšlo z hory slunko zlaté,
mimo Hromův kámen nad Notoly
vyjížděla na Vidovli skalnou.

Právě byl ten den, kdy na Věnečku,
málo odtud v háji nad Vltavou
z blizkých dědin scházejí se dívky,
čistě oblečeny v roucha bílá,
z Radlic, Butovic i dcery z Košíř
s Xiňonskými, věnce vázat z kvítí,
aby pannu ze všech nejsličnější
vyvolily sobě za královnu,
aby ověnčenou věncem dívčím
odvedly si domů s velkou slávou.
Bylo tedy dívek na Věnečku,
jako z jara květů na kalině;
s jasnou dennicí jim přešel spánek,
s jitřní září opustily dvorce,
se skřivánkem uvítaly slunce,
ranní rosou obmyly svá líčka,
chtíce býti nejsličnější každá.
Když pak Úsvit klíčem démantovým
odemknul už zlatou nebes bránu,
a když Jasoň s ořem zlatohřívým
strmo vyjel po blankytné dráze,
po níž Zora lila pršku růží,
tehdy zpěvem ozvaly se háje
Věnečku i všechněch výšin vůkol.

Rychle Vlasta rozeslala družky,
aby shromáždily ženskou mládež
na sněm dívčí na Vidovli skalnou.
Rozjely se vůkol družky jízdné,
a než slunce spilo rosu s trávy,
přivábena jménem Vlastislavy,
odevšad se sběhla ženská mládež
na Vidovli na sněm dívčí valný,
každý zástup za svou za královnou.
Přivítala Vlasta děvy švarné,
zvláště králky jejich vyvolené,
jménem oslovujíc jednukaždou
po otcovstvu, po mateřstvu rodném,
s obou stran je postavila k sobě
s poctivostí po bok družkám věrným.
Sama prostřed vybrané té šlechty
stojíc na zvýšeném stupni skalném,
v širém kole usadila národ;
když pak na ní utkvěl pohled každý,
k čekajícím takto promluvila:

Sestry! není čas teď věnce víti,
ani písně pěti v kole hravém,
ale čas jest povážiti moudře
nevoli a bídu naši ženskou.
Sešly jste se v hájích dnes a v rájích,
které z vás by byly nejkrásnější,
královským je ověnčiti vínkem.
Ale věru za nedlouhou chvíli
muži přijdou za králkami k plesu,
vylíbají růže z pěkných líček,
zpustoší jim rtíky malinové,
potom za výkup je vezmou k sobě
do cizího rodu, nevlastního,
hospodyni pod moc nevraživé,
pokochat se jimi dobu krátkou;
a když opršely ženám kvítky,
líčka zbledla, pouvadly růže,
opustí je dětmi obtížené,
v útrobách se zžírající žalem,
jdou si hledat nové potěšení.
A to mluvím o královnách, sestry,
o manželkách snubných, krasavicích!
Recte, zda se lépe daří které?
Ovšem hůře těm, jež méně slíčné,
chudy zbožím, vtipem neumělé,
vstoupiti si daly do svobody,
oblouzeny lichotami mládců;
neboť ony, vzdavše muži všecko,
urvavším děvojstva jich kvítek,
nesouce i v sobě drahý základ
lásky před tím tvrdě přísahané,
bezbranné se pak již doprošují
ne již lásky, lítosti jen pouhé,
jako laň, již lovec chytrý lapil
do tenat, naň lítostivě hledí,
kterak tasí tesák ostrý k ráně.
Ale on, jenž zmrhal mladost její,
náhle nezná lásky přísahané,
nýbrž hanbu na svedenou kydá
a jen trýzní oddanici věrnou:
neboť „vězeň žena muže svého“.
Ach, oč lépe bylo za Libuše,
když byl příklad vydán kněžnou samou,
kterak ženy v úctě míti sluší.
Dobře ještě v mysli máte, sestry,
Domaslava, lecha vršovského,
jak on, důvěřuje ve své zboží,
ve stáda a v dědin lány širé,
nádherný a pýchou nadchnut příliš,
před Libuši předstoupil a pravil:
Ejhle, kněžno, znáš mne, že jsem bohat
dědinami, dobytky i zbožím,
čeleď robotná že nesčíslná
zve mne Vršoviců hospodářem,
jedním z dvanáctera rady kmetské.
Moje stáda na Ohři se pasou,
moje včely letí k Libošínu,
pod Libínem jsou mé dvory bílé.
A to všecko dávám, kněžno, tobě,
chceš-li býti manželkou mi snubnou,
chceš-li, paní, se mnou věnčiti se.

Jemu v opak s rozvahou tu kněžna:
Domaslave! znám tě, že jsi bohat,
a že rod tvůj stár jest jako Čechův.
Ale za tvé za bohatství všecko
neprodám já srdce svého lásku,
a jen ten mi mužem bude drahým,
jehož sama zvolím za manžela,
za něhož já za muž půjdu chutě,
byť i za pluhem měl oráč býti.

Řekla to, i cítil hanbu ženich.
Tehdy, sestry, padl zákon starý,
padlo „Vězeň žena muže svého“:
místo něho zdvižen zákon nový
takto: „Žena muži svému roveň“.

Chtíc pak utvrdit zákon nový,
když se vzmohlo sımé jedovaté
natroušené zlobou Domaslava,
Přemyslovi věnec dala kněžna,
od pluhu oráči stadickému.
Zle však odsloužil se oráč silný:
zahnav obě sestry Libušiny,
chytře strhnul na se vládu všecku,
a když v navi spočinula kněžna,
výbojem vzal naše hrady dívčí
Krakov, Budeč, Libušín a Prahu,
a jež dříve kvetly na výslunní,
dívky ohnuv pod sveřepé jařmo,
znova vyryl na dubové desky
starý zákon, heslo zlořečené,
heslo: „Vězeň žena muže svého.“
Však už probůh raďte, sestry milé,
jak bychom té zašlé slávy dívčí,
jak té svobody zas pohledaly. —

Řekla to, i slyšely ji dívky,
vyslechnuvše chválily ji v duchu,
chválily a při ní stály všecky,
ale slovem pronésti se zřejmě
neodvážila se v mysli žádná,
hrozíce se domysliti pravdu.

Co tak váhaly a zvykem dívčím
k řeči nabádaly jedna druhou,
za menší se schovávajíc větší,
žena jedna (Miluší ji zvali)
z blízkých Radlic matka, z toho dvorce,
který zbudoval kdys Radla statný,
na zem složiv dědky u Vltavy,
žena rozvážná, jež děcko mladší
majíc u prsu a hocha vedouc,
za sestrou sem přišla, za Liborkou,
ona chápajíc, kam Vlasta bije,
na odpor jí takto promluvila:
Vlastislavo, i vy jiné dívky,
nezazlívejte mně, ženě prosté,
do vašeho kola panenského
vstupujíc, že smím k vám hovořiti.

Ale myslím, že se Vlasta mýlí,
řkouc, že vězeň žena muže svého,
majíc býti muži ve všem rovnou.
Ovšem, sladko i jen pomysliti,
že by žena muži rovnou byla,
že by tělem, duší stejně silni,
stejně mocni, stejně schopni oba,
sbratřili se ku pozemské pouti,
ba i za mohylou věčně věkův!

A snad někdy z vůle velkých bohuv
lidem bývá štěstí toho přáno,
jakož bylo Přemyslovi s kněžnou:
ona věštkyně, on oráč silný,
spolu dali práva naší zemi.
Ale jinak rcete, dívky milé,
jak má žena rovna býti muži,
když on zdráv a svoboden a silen
povždy kráčí pod oružím stkvoucím,
lovec, oráč, vítěz nebo zbojník,
sám se brání, za sebe sám stojí,
sám svůj rádce, sobě dostatečný,
kdežto žena, byť i zdráva byla,
plachá jest a síle neodolá.
Ale teprv, když se matkou stala,
žena není o nic lepší choré,
bezmocná i křehká v bídě velmi,
přístrachův a prázdných děsů pospas.
Tehdy, chtíc neb nechtíc, přilne k muži,
za štítem se pevným tulíc toho,
jehož dětí základ s chotí váže,
jako mláď dvé divých zvířat horských.
Tak jest vězněm žena muže svého;
ale vězení to, sestry, sladké,
sladká pouta jsou a jho jest lehké;
snadnoť nese každé břímě láska.
Vím, že žena, napnouc síly všechny,
vykoná, co nad sílu je ženskou.
Než i tak — co jabloň beze květů,
beze květů, bez jablíček sladkých?
Rovna matce, která dítek nemá,
rovna zemi — ale bez člověka.

Pařížské listy.

Paříž — Praha.

Interview.

III.

Roku 1891 na zemské jubilejní výstavě všeobecně poutal soustavností svojí pavilon města Prahy. Nezapomenutelně vrýval se všem v pamět ladnou svou promyšleností. Pavilon ten byl koncipován úplně dle pavilonu města Paříže ze světové výstavy pařížské z r. 1889, což výstavním denníkem „Praha“ bylo tehdy také zpozorováno a vyloženo. To byla doba, kdy se snilo a bájilo v radikálních a sokolských kruzích o součinnosti Francie a Ruska k řešení české otázky, kdy byli nadšeně vítáni v Praze akademikové a gymnasté pařížští. Zatím dosedl na stolec primatorský předák mladočeského Sokolstva, dr. Jan Podlipný — místokrál český, jak politický vtip mu říkal. I Podlipný byl v Mecce našich radikálů, v Paříži, tam mluvil se samým presidentem a noviny psaly o něm věci delší i kratší.

Jak snadno v tak báječném ovzduší smělých velkolepých snů, když rodí se věci velké, vznikne také skromná skromňoučká reálná lehounce uskutečnitelná myšlenka pavilonu pražského na

pařížské světové výstavě r. 1900, v němž by moderní Praha jako v srdci svém vystavovala nejpěknější věci z našeho nevelkého světa českého, který i dnes se v ní svým životem, svou trochou cností a spoustou mělkostí soustředí, jako z ní podněty brával k dobrému i zlému za všech dob.

Myšlenka ta byla v Praze, v Čechách tak dost obecnou, že nikomu nenapadlo ji navrhnout — snad bylo by to připadalo jako beztaktní mluvit o věci, která se sama sebou rozumí a již beztoho Praha — tehdy ještě Praha Podlipného, místokrále — patrně už připravovala... Připravovala?

To byla hlavní vada této myšlenky, že byla reálná, uskutečnitelná, prostá — a že by byla dala trochu práce. Takové ideje na naší půdě pořád ještě nerady se pěstují. To spíše opojné sny o věcech nemožných a marných lahodí nám v snivé zahálce. — —

Výstava pařížská se blížila: mluvilo a psalo se o přípravách. Tu vyskytl se zase návrh, žádat samostatné zastoupení; podnes nevíme, zda to mělo býti dle zemí koruny české i s Němci či českého národa v celé Cislajtanii. Či jen samostatný pavilon království Českého jako odlesk a vzpomínka výstav jubilejní a národopisné; byl — by měl už své tradice, svou osnovu, své historické právo. A ani toho pavilonu království že by sněm zemský nebyl se domohl, kdyby se bylo opravdu chtělo? Vždyť mají v Paříži i Tyroly svůj pavilon, zámek!

Výsledek byl ten, že následkem nedostatečné promyšlenosti a nedostatečné energie našich návrhů s tohoto samostatného pavilonu sešlo, — a naši po prvém nezdaru, když věc nešla hned hladce, složili ruce v klín.

Jiný národ nežli náš mladočeský s takovým průmyslem, uměním, školstvím, s moravským národopisem, ale bez české nehybnosti, se živostí německou neb anglickou byl by svými věcmi zaplnil celou rakouskou exposici. Odpor Vídně proti zvláštnímu oddělení českému byl by jen zvýšil podnikavost třebas na míru umíněnosti — a umíněnost ta byla by více svedla než maďarská smělá politika na pařížské výstavě docílila. Chtěly-li vídeňské kruhy nás umlčet v Paříži, my jsme jim to svou nečinností usnadnili a sotva můžeme s tohoto hlediska na ně si naříkat, když sami mnohem více jsme si zavinili.

Rakouské oddělení — patrně při protekční soustavě vídeňské — svěřeno bylo osobnostem buď málo zkušeným nebo málo dbalým a trpí nevhodným a nedbalým uspořádáním, jak v tom souhlasejí všichni čeští návštěvníci pařížské výstavy. Jak snadno mohlo se nám, našim lidem při našich nedávných výstavních zkušenostech podařit vyvinutím patřičné energie nejen přeplnit rakouské oddělení „Autriche" věcmi českými, ale i duševní skutečné vedení, — byť třebas ne už formální správu — strhnout na sebe a využíti jí na prospěch svůj a pak také i na prospěch druhých.

Paříži a tím celému světu byli bychom při této příležitosti, která přece jen není každoroční — ukázali nejen, že Rakousko není německé, nýbrž že je převážně slovanské a že český vtip a česká práce nejlépe Rakousko representují.

A my místo toho? Pošleme tam deputaci pražských pěti radů, dr. Herolda a posl. Březnovského. Ve 3, 5 dnech vyšumí v listech pařížských pak řeči na uvítanou a na rozloučenou — a Paříž vítá zase i na radnici se stejnou zdvořilostí hosty nové z Evropy, z Asie, z Ameriky, z Afriky, z Australie.

Co my jim byli? Hrstkou, skupinkou v tom množství hostí, návštěv. Není kdy na nás myslit jako jsme r. 1891 nemyslívali v Praze ani my stále na všechny své hosty; dnes přijeli Srbové, zítra Poláci, pak gymnasté, Bulhaři, francouzští studenti, cukrovarníci — i američtí Češi byli by také tak zapadli mezi druhé. Ale ten americký pavilon zvláštní, ten nám je připomínal den ze dne, včera, dnes i zítra, stále... Nebylo možno na ně nevzpomínat.

A to by byl býval význam pražského pavilonu na pařížské světové výstavě. V něm jako v srdci svém, v srdci srdce svého matička Praha byla by jako by in nuce, ve skořápce z pohádky, všechny skvosty z Čech, Moravy, Slezska i Čechů vídeňských uzavírala a udivenému světu ze všech patera světa dílů ukazovala. To co p. Charles Hipman ve své francouzské publikaci: Čechové ve století XIX. — Les Tchèques au XIXe siècle — na 150 stránkách šťastnou rukou podal, to rozvedeno, doplněno v pavilonu pražském bylo by mluvilo výmluvnou řečí ku všem a stále!

Potom měla jeti „pražská deputace" do Paříže a byli by jí nadšení desettisícové, uchvácení lahodou českého vtipu, důmyslností české práce, poezií našeho umění a našich dějin jásali vstříc podiv, úctu, nadšení, sympathie...

Le pay de Hugo — au pay de Hus...

■

První čeští návštěvníci pařížské výstavy už se z Paříže vrátili a vracejí — a v listech denních, týdenních i v jiných objevují se už četná líčení, popisy, zprávy a úvahy o pařížské výstavě. Většinou jsou to živé práce novinářů, podrobné rozbory profesorů a interesentní causerie beletristů, jejichž pařížské listy teď v novinách čteme. Ale neslyšeli jsme dosud, ani nečetli mínění odborníka z výstav, a přece takový úsudek některého z organisatorů pražských výstav — jubilejní a národopisné — byl by zejména v tomto směru pro nás poučný a zajímavý.

Tato zvědavost po úsudku odborníka výstavního, přání, podati čtenářstvu našemu obraz pařížské výstavy a zvláště jejího oddělení rakousko-uherského s tohoto hlediska pořadatelského, organisačního vedla nás v první řadě k panu inže-

nýru Fr. Křižíkovi do Karlína. Byltˇ přece pan továrník Fr. Křižík vynikajícím činitelem v obou pražských výstavních výborech, jubilejním i národopisném, a nescházel ani při výstavách druhých.

Zde podáváme zachycený v krátké chvíli nám poskytnuté obraz úsudku p. inž. Fr. Křižíka o uspořádání rakouského oddělení pařížské výstavy. Ze sdělení těchto každý utvoří si již lehce úsudek o tom, zda bylo by bývalo našim odborníkům výstavním snadno vyvinutím patřičné energie, podporované nedávnými zkušenostmi z výstav, strhnout na sebe duševní skutečné vedení rakouského výboru výstavního a využití toho na prospěch náš i také na prospěch druhých, kdybychom byli této věci se oddali s tou energií, se kterou tábory a bufety pořádáme anebo na Matici sbíráme.

O celkovém uspořádání oddělení rakouskouherského v Paříži bylo už s rozhořčením tu i tam důrazně vytknuto, že rakouské oddělení je v nevýhodě několika směry proti oddělení uherskému.

Uherské oddělení vyniká všude účelnou úpravou a dekorací, nápadným a plně dostatečným množstvím zřetelných nápisův a jejich účelným umístěním. Na proti tomu výprava a úprava rakouského oddělení, ač architektonicky velice pěkná a zbytečně nákladná, jest v mnohých odděleních s hlediska výstavní techniky naprosto nevhodná a nevyhovující. — Vstoupíte do rakouského oddělení — a dlouho to trvá, než rozpoznáte, v kterém oddělení jste. Nikde nejsou nápisy Autriche patřičně nápadny a ve většině oddělení (skupin) jsou i nevhodně umístěny. Nápisy jsou malé a v nedostatečném množství, málo čitelné a špatně umístěné.

Tabulky jsou bíle žluté a tudíž nenápadné, a za plného světla vůbec nečitelné. U Uhrů je vše okaté, nápadné, smělé, výbojné a vyzývavé. Hongrie vidíte všude už z daleka. Ale toto jest přece teprv abeceda a množilka každé výstavní techniky! Kde ani abecedy, množilky neznají, snadno domysliti se, jak vypadají jejich konceptní a úsudkové práce.

*

Ukázku nedostatečné konceptní práce výstavního komitétu rakouského, podává rakouské oddělení průmyslové na t. zv. esplanadě invalidů. V tomto oddělení vystavuje se rakouské sklo, zlatnické práce, jemná mechanika, nábytek umělecky pracovaný. Většinu výstavní prostory zaujímá tu architektonicky velikolepé, nádherné a neobyčejně prostorné schodiště, kterého nezbytně potřeba nebylo — jelikož hned poblíž jiné schody poskytují docela pohodlný přístup. Schodiště ubírá zbytečně výstavní prostory, stálo mnoho nákladů — a kromě toho, že je bezúčelné, ubírá ještě světla a výhodné plotny zbývající prostoře výstavní. Snadno se domysliti, že nevýhodné partie za schodištěm s nedostatkem světla výbor výstavní poskytl vystavovatelům z Čech a Moravy „bez rozdílu národností" — a výhodné průčelní prostory při vchodu, proti vchodu a ve vestibulu že dostaly firmy vídeňské. Těchto protežovaných firem uváděti tu nebudeme, abychom sami nezvyšovali bezděky účinnost protekce. Raději připomeneme firmy odstrčené do přítmí a polosvětla: tak klenotnické firmy J. R. Gerlický a J. Reimann, tak sklárny Harrachovy a Kavalírovy, tak nábytkové firmy Mayer a syn, Thonet, Thonet a bratří, pak Josef a Jan Fričové, mechanikové na Král. Vinohradech, A. Kreidl a jiní. Co to znamená pro firmy vystavující práce klenotnické, nábytek umělecký, skelné výrobky, jemné práce mechanické, vykážou-li se jim místa nepříznivě osvětlená, se stínem, polotmavá, — netřeba vykládati. Že však takové věci byly možny, to vysvětlitelno jen z naší nevšímavosti k praktickým a hospodářským věcem. A více touto nevšímavostí, než-li „nepřízní Vídně". Přirozeno, že Vídeň nejprve o sebe se stará a vždy starati se bude; o Prahu, o Brno, o nás zase musíme starati se my sami.

*

Jiný doklad nedostatečné dbalosti rakouského výstavního výboru a zároveň doklad křiklavého upozaďování Rakouska proti Uhrám podává oddělení strojnické. Oddělení toto — poblíž řeky Seiny — uspořádáno jest tak, že v polovici při řece Seině, odkud hlavní proud obecenstva proudí, jsou skupiny francouzská, ruská, švédská a norská, anglická, belgická a německá, kdežto rakousko-uherské oddělení pozastrčeno jest uprostřed mezi obě kotelny, tak že hlavní proud obecenstva docela mijí naše oddělení a jen odborníci klopotně ho hledají a po něm se dotazují. Mohlo by se namítnouti, že elektrotechnickým firmám rakouským přece stačí známost mezi odborníky a že nereflektují na „bezcennou" popularitu v obecenstvu. Nuž, ta známost mezi odborníky-konkurenty nestačí z té by mnohá firma hlady umřela. Už podle našich pražských poměrů snadno se domysliti, že o zadání elektrotechnických prací v podnicích městských, zemských, státních i jiných veřejných (divadlech, soukromých školách) pak v podnicích akciových, nerozhodují jen odborníci, nýbrž většinu hlasů mají vždy právě neodborníci, ti, kteří na pařížské výstavě nebudou schválně sháněti se po strojnickém oddělení rakousko-uherském.

Než historie tato není ještě u konce. Kromě toho, že vůbec rakousko-uherské strojnictví je vinou výstavního výboru nevhodně umístěno, mimo to je ještě v něm samém Uhersko do popředí čelem k hlavnímu oddělení umístěno a rakouský strojnický průmysl upozaděn až docela do zadu do kouta, kde hraničí s retrospektivou zemědělství. Podáváme zde obrazec:

Retrospektiva zemědělství.

Kotelna. Rakousko. **Uhry.** Kotelna.

Francie. Rusko. Anglie. Němci.

Hlavní proud obecenstva.

Francie. Švédové. Belgie. Anglie. Němci

Mimo to Rakousku byla vykázána prostora o polovinu menší než Uhrám, což v údiv uvésti musí každého znalce strojnického průmyslu rakouského a — uherského. V uherském tomto větším oddělení vystavuje jediná firma maďarská, kdežto v rakouském oddělení vystavuje firem šest a sice: Fr. Křižík, F. Ringhoffer,*) Märky, Bromovský a Schulz, pražská akciová strojovna (dříve Ruston & Co.) — akciová elektrárna vysočanská, dříve Kolben a spol., a jedna firma brněnská (první akciová strojírna).

Pražské a brněnské stroje jsou vesměs původní konstrukce domácí a funkcionují vesměs dobře, chod je klidný a správný. Jeden hlas je mezi interesovanými v každém oddělení strojnickém — zejmena v německém! — selhal brzy ten brzy onen stroj, musil se zastavit a spravovat, zejmena stroje k výrobě elektřiny, jen v rakouském oddělení po celé trvání výstavy žádný stroj k výrobě elektřiny neselhal.

Německo má ve svém oddělení čtyry stroje k výrobě elektřiny. Dva z těch strojů jsou naprosto nešťastně konstruovány, každou chvíli se na nich jednotlivé části ulomí a třeba je spravovat. Z druhých dvou německých strojů, které mají dobrou konstrukci a dobře pracují, jeden o síle 20.000 koní je konstrukce vídeňské od Kolmana, druhý konstruován firmou Sulzer ve Švýcarsku. Bilance německé elektrotechniky zní tedy: co je dobré, není z Němec, — a co je původní z Němec, nestojí za nic.

Z tohoto pouhého přirovnání už plyne, jaký zisk by našemu elektrotechnickému a strojnickému průmyslu v Čechách a na Moravě plynul jen z toho, kdyby rakouské oddělení nebylo tak nevýhodně přímo nešťastně upozaděno.

Rakouské stroje ostatně nejen konstrukcí strojnickou, ale i elektrotechnickou přesností předčí tak, že nejsme pozadu za žádným státem, ba že jsme i před Anglií a před Francií — o Německu ovšem ani nemluvíc! Zejmena vynikají dynamoelektrické stroje pražských firem.

*

My dnes můžeme si jen pozdě, velmi pozdě opakovat: chtěly-li nás vídeňské kruhy umlčet v Paříži, upozadit, byl-li v tomto umlčování zájem Uher a zájem Německa, naše mladočeské vedení jim to svou nečinností věru velmi usnadnilo. Ještě jedna podrobnost všeobecně nápadná je poučna ve směru námi hájeném. A to je hlavní oficiálný katalog. Už katalogy pařížské výstavy když se probírají, vidíte při Belgii a Německu při každé firmě obšírné poznámky které při takové příležitosti mluví za celé knihy; v rakouské části stručné nápisy firem — bez všelikých vysvětlivek. Ta maličkost ukazuje už důvtip a odhodlanost belgického a německého výstavního komitétu! Rakouský komitét podřídil se v rakouské přílišné ochotě heslu stručnosti v Paříži vydanému.

Nejzajímavější je t. zv. přídavek k hlavnímu katalogu (volume annéxe) obsahující statistická vysvětlení o jednotlivých státech. V. tomto přídavku pod nadpisem Autriche-Hongrie vidíte nej[illegible] panovníka v maďarské uniformě, pak následuje popis uherského oddělení, doprovozený fotografiemi uherských ministrů, generálního uherského komisaře výstavního a jeho sekretáře; pak následuje hned Bosna a Hercegovina, obsahující některé zprávy o těchto zabraných zemích a podobiznu výstavního komisaře bosenského p. Mosra; na konci je závěrečná vinětka od Alf. Muchy.

A pak následuje: Allemagne, Německo...

Ale kde zůstalo Rakousko? ptáte se; hledáte v katalogu. Než marně! Rakouska v tomto přídavku hlavního výstavního katalogu nenajdete. Rakouský výstavní komitét neměl patrně, co by Evropě, navštěvovatelům pařížské výstavy v Rakousku na prospěch rakouského průmyslu pověděl. To zase výstavnímu komitétu říše Německé nestačil ani tento přídavek, volume annéxe, a vydal tento komitét zvláštní reklamně nápadnou a přece ne bez vkusu upravenou knihu o Německu o 440 stránkách. Chce-li si teď návštěvník pařížské výstavy udělati obraz o velmocenském významu Německa a Rakousko-Uherska — podle katalogů výstavních, bude mu Rakousko připadati asi jako état annéxe Uherska a to jako přídavek jdoucí co do významu až za zabranými zeměmi Bosnou a Hercegovinou, v němž nejspíše není průmyslu, není umění, není pokroku, není co vystavit a o čem psát.

To by naši výstavní odborníci pražští jinak uměli si s věcí poradit!

Když se nyní vše uváží, mluví k nám ta Paříž zase jednou drsnou mluvou: o pád bezvýznamného ministra se rveme a takovou světovou příležitost dáme si ujít. Kolikrát nařční se čeští politikové v parlamentě, že u nás, v českém národě, v českých zemích je těžisko Rakouska. Mohli jsme to těžisko tak snadně v Paříži na výstavě ukázat Rakousku, světu i sobě samým — a propásli jsme to tak lehkomyslně a tak bez výčitek...

To byly naše dojmy z laskavých sdělení p. inž. Fr. Křižíka. *t.*

*) Firma Ringhoffer na Smíchově ostatně musila si za hříšné peníze od uherského oddělení koupit teprva místo výstavní a na vlastní náklad si je i upravit.

Výtvarné umění.

Nový dánský sochař.

Z Kodaňského denníku, z dopisu z pařížské výstavy, překládáme následující zprávu, která zajisté vzbudí u nás oprávněné účastenství:

„Dánsko má nového sochaře. Člověk, dosud úplně neznámý, bez minulosti, bez tradice naší skulptury, zjevil se velikým dílem v dánském paláci na esplanádě Invalidů. Překvapil i výstavní komisi: v poslední chvíli, neohlášen a nečekán, dostavil se se svým osm metrů dlouhým sádrovým reliefem. Komise byla v nesnázích o místo, stěny našeho paláce byly plny — kam s tím rozsáhlým obrazem? A bylo jisto, že se místo najít musí. Ten umělecký čin vyžadoval ho velmi důrazně. Pověsili relief — nebylo lze jinak — v korridoru. A děkujeme naší komisi aspoň za to. Náš homo novus stojí dnes skromně v předsíni, při příští příležitosti, jsme přesvědčeni, pokloníme se mu v saloně, kde jej posadí na jedno z předních míst...

I volbou látky překvapil nás ten podivný umělec. Vypravuje tu národní báj, ale ne své severní zamlžené vlasti. Do mythických dějin dalekého českého národa šel si náš sochař pro sujet. Ten sympatický český národ, jenž nám dal naši nezapomenutelnou královnu — světici, Dagmar, vypravuje si originalní báj o vzpouře českých dívek a žen... Bylo to po smrti Libuše, prabáby naší Dagmary — (tu se vypravuje známý náš mythus o dívčí válce v Čechách; vypouštíme ten passus v překladu).

Episodu z té epopeje, nazvanou „Šárka a Ctirad", předvádí nám naše skulptura. Sochař rozšířil episodu na celý díl; práce, o níž píšeme, jest totiž prvou polovicí umělcova plánu. „Šárka a Ctirad" jest tragedií mužské důvěřivosti a odevzdání se, tragedií mužské síly oslepené ženskou krásou a zničené ženskou lstí. Biblický sujet Samsona a Dalily vznáší se nad tou staročeskou pohádkou... A jako přísně rozčleněnou pětiaktovou tragedii reprodukuje nám sochař tu báj. Nahá Šárka jest přivázaná u stromu. Ctirad se svým průvodem dorazil k ní, klečí před ní a přetíná provazy .Bílé dívčí tělo dýše krásou, vyzývá a láká. Ale zrak přivřený a posměšný dívá se sebevědomě na klečícího důvěřivého a poctivého Ctirada — ten zrak vidí vše, co bude následovati. To jest exposice prvého jednání. Medovinou zpitá družina Ctiradova spí na zemi. A vůdce jejich, zpit láskou, klade důvěřivě mdlou hlavu Šárce v klín. A Šárka bere jeho lovecký roh a přikládá jej k ústům, vypravuje výjev druhý.

A ve třetím vidíte vraždění. Rozvášněné lvice dívčí vraždí muže. S ukrutností kočkovitých šelem, s brutálností rafinovanou vraždí ty ženy. Ruce, nohy, těla splítají se v divokém chaosu. Ty linie křičí životem.

A na to Ctirad smutný, zatrpklý a beznadějný jeví se v jednání čtvrtém. U téhož stromu přivázán, kde byla dříve jeho Šárka a Šárka stojí před ním a vysmívá se mu. Dívá se jí do očí... smutně, zatrpkle, beznadějně — ale změňte osoby a pusťte jej do jednání prvého, provede jistě svůj kousek poznovu. I s tou zkušeností, kterou má nyní.

Páté jednání vypravuje o něm, jak byl vpleten na kolo a nasycené šelmy dívčí tančí okolo něho. Vpletly si květiny do vlasů, zpívají a tančí, lovecký roh Ctiradův vřeští jim k tomu a ohyzdná nějaká babka přibelhala se o holi k tomu divadlu; i ji to zajímá, i ta zdá se být spokojena...

Druhý díl, druhou tragedii, vypravující o ženách, které podlehnou, spoléhají-li v boji s muži na svou tělesnou sílu, tragedii nazvanou „Vlasta" vystavuje umělec ve fotografické reprodukci. I tu jest koncepce mohutná, dramatické rozčlenění akurátní —"

nepřekládáme dále. Článek povídá ještě mnoho a mnoho. O provedení, o zajímavém naturalismu jeho, o liniích atd. atd. Ke konci jmenuje jméno nového dánského sochaře: Vojtěch Ed. Šaff.

— — — — — — — — — — — — — — — —

Přeložili jsme tu z dopisu z pařížské výstavy z Kodaňského denníku článek, který by se tam čísti mohl. Prozatím tam není. Provedli jsme malou mystifikaci, ale neschází pranic, aby byla pravdou. Neboť popsané dílo Šaffovo, českého umělce, visí skutečně na korridoru dánského oddělení, visí tam jako důkaz té staré známé rakouské pečlivosti o umění vůbec a české umění zvláště.

A tak se tam dostalo. Ministerstvo kultu objednalo dle předložené skizzy u Šaffa „Dívčí válku" a nabídlo ji městu Plzni pro nové museum. Když byl umělec s prvým dílem práce v sádře hotov, vyslalo ministerstvo komisi a po jejím dobrozdání rozhodlo, že má jít dílo do Paříže. Ale pan generální komisař Exner, všemohoucí pán, usoudil jinak.. Rakouské oddělení je nabito různými věcmi: byzantinismus není v žádném jiném státu tak kvetoucí jak v naší černožluté vlasti. Šaff je Čech, český umělec, tomu se mohla zasadit rána. Dobrá. Ale ministerstvo rozhodlo — nu, pan Exner si pomohl. Požádal dánského komisaře o nějaké místo, ať už kdekoli... I třeba v korridoru.

Tak se mohlo státi, že se výše citovaná mystifikace v Kodaňském denníku docela dobře objeviti mohla, tak se stalo, že v našich referátech nikde nebylo o díle českého umělce ani slůvka, tak se stalo, že vůbec žádný ani jiný český list ani žádný rakouský list o práci té neví...

To je políček nejen našemu umění, to je políček českému národu — uvidíme, cítili-li jej nynější zástupci jeho. —by—

Literatura

Josef Jan Svátek: **Marla**. Romance z doby empiru. (Bursík a Kohout.)

Zdá se, že autor měl na mysli napsati něco velmi poetického: jakýsi luzný, toužný a vášnivý

sen dvou mladých milujících se srdcí obklopených svítivou a vonnou zátopou růžově bílých květů třešňových, servaný pak jako ty květy násilnickou rukou zlého osudu. Ale poesie jeho třešňových alejí, polibků ve staré zámecké kapli, rudých růží a nocí v dívčí ložnici má silný ráz emfatické mnohomluvnosti, která přetěžuje obrazy a představy spoustou laciných, ale pádných a okázale načechraných drobných effektů. Nabubřelost dotyčných míst je ještě zvýšena kontrastem s ostatní kalendářovou, naivně, rozpačitě a nejistě komponovanou prosou. Snažil jsem se vysledovati ony rysy, jež měly tvořit autorovo empirové pojetí sujetu. Myslím však, že se těžko najde něco jiného, nežli empirová roba Marlina, která tu je patrně jen proto, aby se při příležitosti výstřih šatu mohl uvolnit a pod ním třást se bílá poupata cudných dívčích ňader. Či jsou empirově myšleny také takové věci, jako vkládání některých těch rozněžněných a dojatých básniček nebo noční vpád Lenského do pokoje Marlina nebo klášterové a sebevražední zakončení milostné aventury?

Nejbolavější stránkou p. Svátkovy romance je jeho názor o lásce a životě. Není v něm kusa vážnosti a zralé opravdovosti. Způsob, jak upravil roztržení poměru Marlina a Lenského (od pohoršlivého výstupu při hře v zástavy), dává nemožně tragický nátěr ztřeštěné a pošetilé zbrklosti, jež jedná beze všeho důvodu a rozumu.

Za stylistickou ukázku dovoluji si citovati z kapitoly, kde Lenský dumá nad Marlinou nachovou růží, tuto závěrečnou — *větu:* „Rychle proběhla mu ještě před otevřenýma očima doba tří čtyř let, změna a lhostejnost Janova, řídké návštěvy na Boskovicích, odjezd Marlin a osiřelá, osamělá, dlouhá poslední zima a zvolna budící se jaro a nové listí a květy a třešňová alej a park a horké slunce a leto, ohnivé leto a kaple — a nad proud, pestrý rychlý ten proud, spředený z bílého sněhu a šedivých mlh a jarního vlhka a modrého chladného nebe a stříbrných paprsků měsíčních a mladé zeleně, růžových a bílých květů třešňových a vlnícího se moře zelených lad a ticha parku, nad proud, nad rychlý ten proud spředený z probudilých se očí jeho dětských snů, z nichž zíralo všechno dětské nevinné štěstí, z modrých očí Marliných a z vlídné šedi boskovického parku, z ticha a důvěrnosti Marlina pokoje a ze stajené vášně její ložnice, z chladu zámecké kaple a kmitavého světla rudé věčné lampy, nad ten rychlý proud zvolna ze dna všech těch dum nořila se a kvetla a svítila rudá růže, nejohnivější z růží boskovického parku, zvedala se jako ohnivé záplavné slunce nad široký a planoucí již obzor jeho duše, zaplavovala a topila všechno ohněm své barvy u vědomí svojí vůně, unášela, omamovala, utápěla oči i duši i srdce Lenského, rostla vysoko, vysoko, a rudou, sametovou krví svou zaplavovala celý pokoj, celý dvůr, zámek, cestu, třešňovou alej, park, ložnici Marlinu, kapli, v tichých rovných vlnách šířila se celou krajinou, z v o l n a z t r á c e j í c s e pod vlastní svou rudou a krvavou potopou, jež konečně pohltila vše, vše, celý svět, nebesa, hvězdy, den, noc, vše, že z ů s t a l a j e n o h r o m n á p r o p a s t, j e d i n á o h n i v á r ů ž e, že nezbylo n i c, n e ž s i l n á, v á š n i v á, v i l n á j e j í v ů n ě, v níž t o p i l y s e k ř e č o v i t ě t ř e s o u c í s e r u c e L e n s k é h o, horečkou a chorobnou vášní lomcované a vzpínající se v krvavém tom moři z a b í l o u, č i s t o u, p a n e n s k o u l i l i í, jež zvolna, zvolna ze dna všech těch dum nořila se a kvetla a svítila, z a z a r ů ž o v ě l ý m t ř e š ň o v ý m k v ě t e m, jenž v nahotě své tak svůdně a tak oddaně svítil nad krvavým tím světem volně, n a d b í l ý m i l i l i e m i Marlina těla a r ů ž o v ý m i t ř e š n ě m i její nedotknutelných, neposkvrněných ňader, jež d o p o l a s e t o p i l y v z á p l a v ě v á š n i v ý c h r ů ž í a m y š l e n e k L e n s k é h o, jako se topily v bílých krajkách a jeho pohledech, když ji dnes tak horoucně v zámecké kapli k sobě přivinul...“ Je možno, aby z toho nekonečného proudu řítících se, nenasytně takřka lepených, náhodně chytaných slov, obrazů a vět vyplynul nějaký jednotný, určitý a silný dojem mimo prázdný dojem zmateného víru? —

■

E u g e n i o d e C a s t r o: **Belkiss, královna Sábská, Axumská a Hymiarská.** Drama. Z portugalštiny přeložil A r n o š t P r o c h á z k a. (Moderní revue.) Za 1·20 K.

Belkiss, přes výstrahy svého rádce, moudrého starce Zophesamina, odváží se ve tmavé noci do nebezpečného, strašidelného lesa Sábského. Stojíc na pokraji, mluví: „Tož jsem konečně samotinká na kraji temného lesa, o němž všici říkají, že je pln zvuků neslyšených a videm nikdy netušených... Já, jež c h ř a d l a n u d o u, neustále bičována úzkostí po neskutečném a tajeplném, trpíc neustále muka stojatého, nehybného života bez překvapení; já, jež posléze znala hodiny podle svého stínu dloužícího se v tytéž hodiny na týchž místech, — jsem konečně u b r a n n e p ř e d v í d a n é h o, před novým světem, jenž mne děsí t a k s i l n o u b á z n í, ž e s e s t á v á a ž r o z k o š n o u... Obávajíc se šelem a propastí, mé ubohé tělo se chvěje jako útlý keř v noci za rozpoutané vichřice; ale duch můj, z e m d l e n ý l é t a t i p o d t í m ž e n e b e m a ž í z n i v ý p o n e s l ý c h a n é m, p o a b s u r d n é m, p o a b n o r m a l i t á c h, pudí mne tvrdošíjně do lesa, dodávaje mi statečnosti vojínovy a klidu kamenného božstva...“ Vidíte, že Belkiss je žena fin-de-siècle, jež se shání po nejostřejších a nejpříšernějších sensacích, jen aby unikla smrtelnému hnusu stále se opakujícího denního života. Nelze-li jinak, uchýlí se k podivným náboženským představám a pověrám zašlých dob a národů, obklopí se jejich přízračnými a fantasii vzněcujícími symboly, oživí si v jejich názoru přírodu neznámými, nevýzpytně mocnými si-

[illegible] a snaží se vpraviti v úžas, úděs a úzkost před [illegible] tím tajemným, co si takto kolem sebe vyvolá.

Později Belkiss odhodlá se odebrati se k Šalomounovi, do něhož se na pouhý doslech o něm zamilovala. Zophesamin varoval ji před nástrahami vášně, za níž vždy číhá zklamání a hoře. Určitá znamení věští zhoubnost kroku, jejž chce podniknout. Ale vše marno, — půjde: „Cítím, že se vrhám do veliké propasti, zježené bodláčím a agavami, do propasti plné hadů a čím více se jí chci vyhnout, tím více k ní spěchám... Cítím, že mi pukne srdce a nemohu ho udržeti pohromadě... Nemohu, nemohu, Zophesamine! Neničí mne to smysly, nevolají mne již polibky Šalamounovy, nezachvátila mne ješitnost: neštěstí mne pohání, Zophesamine! neštěstí mne pohání! Každý má svůj osud jistý, ale neznámý; já však, běda mi, mám osud, že by se skály dojaly, a, běda mi, znám jej a nemohu prchnouti...“ Hle, zase bytost fin-de-siècle, smutná a ubohá, jež vysvětlila život jako nutnou výslednici daných nezměnitelných vlivů a vrátila se ke starému názoru osudovému. Neodolatelné síly ženou ji v předurčené neštěstí. Vidí dobře, kam se řítí, nahlíží záhubnost svého počínání, zná prostředky i cestu záchrany, a přece nedovede se zastavit, v poslední vědomě pošetilé a nejasné naději, že náhoda učiní při ní výjimku. Nemá ani vůli ani energii k pokusu o spásu. Ochablá, resignovaná, poddává se, truchlíc a plačíc, svému odsouzení.

Potěší ji aspoň na chvíli nádherné a úžasné obrazy a vise, jež si kouzlí před apathické oči? =

Divadlo.

Alb. Valabrégue a Maur. Hennequin: Kupte ženám. Komedie o 4 dějstvích. Přeložila Vilma Nováková. (Poprvé dne 9. srpna 1900.)

O frašce, kterou nová správa dala na repertoir, shodnou se asi všechny hlasy, že nevyniká právě jemností. Trochu choulostivější cit řekne přímo, že její hlavní síla vězí v křiklavé a urážlivé mravní sprostotě. Ale fraška užívá zde jen téhož práva, jež si osobuje román a vážné drama: úplné volnosti v traktaci svého sujetu. Mohl by být spor nejvýš o to, má-li ona stejné právo na uměleckou svobodu jako ostatní genry literární a divadelní, čili jinými slovy je-li dovoleno tropiti si frivolní posměch z týchž věcí, jež jinde představují nejtěžší záležitosti životní. Rozhodněme tak či onak, nedůtklivost oproti fraškám vyšla z mody, a kdo trochu přemýšlí, najde snad i v tom kus pokroku. P. řed. Šubrt měl ve své poslední výroční brožuře za to, že nastupující régime odstraní frašku a operetu s repertoiru; dosavadní zkušenost svědčí však spíše, že se půjde ještě níže nežli dříve.

Předběžný divadelní bulletin vykládal kdesi cosi, že fraška Valabréguova a Hennequinova je namířena proti extrémům moderního feminismu. S feminismem fraška souvisí leda tím, že v ní vystupují advokátka, lékařka a malířka: advokátka-matka, která nemá klientů, lékařka-dcera, jíž patienty opatřuje zvědavost, a malířka-dcera, jejíž nemožné portréty a obrazy nikdo nekupuje. Malířka provdá se za milionáře Pontgirarda, který je zprvu unesen, že dostane ženu oddanou vyšším zájmum, nežli je občanská domácnost. Ale jeho nadšení zchladne, když po půltřetím měsíci manželství nedosáhne ještě, aby ho žena pustila k sobě do ložnice. Nezbude mu, než hledati si náhrady u maîtressy. Jeho nevěra vyjde na jevo, a malířka Renáta zadá proces o rozvod. Je to první proces, jejž advokátka paní Lascadierová dostane do rukou. Prohraje jej, protože nedovede udržet presidenta soudu, někdejšího svého zbožňovatele, v milostném opojení až do samého rozsudku. Malířka ze strachu, že její soukromé a rodinné záležitosti měly by být ještě jednou vyvlékány na pospas zvědavé veřejnosti, rozhodne se zanechat štětce a podrobit se svým manželským povinnostem. Pro feminismus fraška dokazuje tedy tolik, že muži, kterým jejich choť odpírá pohlavní službu, smí zcela otevřeně a směle uchýlit se k maîtressám, aniž se kdo bude nad tím pozastavovat.

Komika novinky nestojí výše, nežli její tendence. Nejpádnějšími vtipy prvního aktu jsou okalhotěná advokátka, jež s chytrým opovržením zamlouvá věno své dcery, nevěsta, která dává nápadníka lékařsky prohlédnout, advokátčin manžel v empirové zástěře, dohlížející v kuchyni a vychvalující svou pradlenu, že umí výtečně žehlit, a závěrečný shon reporterů a deputací, jež se hrnou k paní Cascadierové, jakožto náčelnici feministického hnutí, na zprávu, že zákon o připuštění žen k advokátní praxi byl sněmovnou odhlasován. Druhý akt, kromě groteskního Renatina obrazu (Calliguta povyšuje svého koně na senatora), Cascadierovy pradleny, Andreiny řeči k damám v hledišti o povolnosti mužů, vyplazeného jazyka Pongirardova a p., soustřeďuje svůj komický effekt ve hloupé quiproquo točící se kolem Pontgirardových pěti tisíc franků a podobizny jeho milenky Malvíny de la Roche—Taillée. Renáta maluje portrét Malvínin pro jejího milence, domnělého hraběte de Valjour, jenž není nikdo jiný, nežli Pontgirard sám. Pět tisíc franků, jimiž Renata chce porazit svého muže posmívajícího se nevýnosnosti jejího umění, jest z jeho vlastní kapsy. Směšnost situace zdvižena tím, že peníze putují od Pontgirarda k Malvíně a od ní k Renatě dvakrát: Pontgirard najde peníze, jež ráno dodal Malvínině komorné, zase ve svém stolku, kam je Renata vložila, a v domnění, že ho paměť popletla, pošle je znovu Malvíně, jež nemešká donést je podruhé Renatě!! Třetí akt paraduje zamilovaným kroucením presidentových vypoulených očí po paní Cascadierové, řečmi obou obhájců o zpustlosti protivné strany, nadávkami à la „plesnivý dědku“, výkřiky přerušujícími líčení, políčky a bouřlivou vřavou, v níž scéna vrcholí. Ve čtvrtém aktu došel autorům krátký dech docela; nemají již nic jiného, nežli roztrhanou řízu a vymknutou nohu paní Cascadie-

ové a neočekávaný smiřovací výstup manželů Pontgirardových před služebnictvem, jejž si pozvali na svědectví umluveného rozvodového políčku. Ať se směje, kdo může. Vyběravý nesmí být.

Fraška má množství zbytečných osob, jež přecházejí jeviště, nevědouce dobře proč, jen tak pro vyplnění místa a času a pro nějaký okamžitý nesmyslný šprým. Nemůže se obratností stavby a zauzlení rovnati ani z daleka jiným veseloherním produktům francouzským, — řadí se po té stránce k množícím se příznakům úpadku francouzské komédie.

Viděti, žė nová správa nemá s volbou novinek činoherních zrovna šťastnou ruku; jakými zřeteli se při tom řídí, nemůžeme zatím říci. Čtenáři snad se pamatují na naši noticku o Langmannově B a r t o š i T u ř a n s k é m; ten B a r t o š ohlášen jako třetí akvisice nového repertoiru.

Provedení spíše přidalo sprostotě frašky nežli ubralo. To, co udělal p. Mošna z Cascadiera, je hluboko pod úrovní jeho umění i ústavu: jakéhosi otrapu, jenž hází palicí po dobrém a slušném vkusu. Mužatky pí. Danzerové (advokátka) a sl. Grégrové (lékařka) byly podány toliko zevně v přemrštěném karrikování arrogantních pohybů. Chápavější umělkyně byly by obě role pojaly psychologičtěji a byly by karrikovaly více odbornickou hltavost a shánlivost obou ženských doktorů; tím byl by zmizel absurdní nepoměr mezi tituly, jichž dosáhly, a naprostou obmezeností, jíž je pí. Danzerová a sl. Grégrová obdařily. Debutantka sl. Červená (malířka Kamila) byla na mnoze velmi strojená a nejistá v gestech, celý přednes vyznačoval se zvláštním náhlým vyrážením a naučenými akcenty. Ještě méně bylo v jejím výkonu hlubšího pojetí role. Z Kamily byla by se dala udělat dívka, která proti své přirozenosti podléhá vlivu matčině a falešnému zápalu, která vvšak v podstatě tíhne v opačnou stranu, — komičnost role by tím byla získala. Bylo by zapotřebí dost málo důmyslu, aby na př. v odhalení Pontgirardova cizoložství vložila trochu potlačované lítosti a dotčené hrdosti nebo aby ve třetím aktu vyznačila uvažující mimovolné zahanbení a p. Tak byl by se obrat čtvrtého aktu vyjímal pravdivěji a účinněji. Slečně by, myslím, neškodilo, kdyby se ještě nějaký čas cvičila u menšího divadla a nerozmnožovala v Národním řadu zanedbávaných začátečníků. Ještě nejpřiměřeněji sehrál p. Seifert Pontgirarda svým svižným, veselým, ale i uhlazeným rozmarem; leda že snad Pontgirardovo zanevření na Renatu neměl líčit tak do opravdy.

Nastudování celkové nebylo nejlepší. Herci vázli, opakovali z rozpaků věty dvakrát i třikrát, přidávali. — zejména třetí akt by byl v živosti, hbitém postupu a přirozeném vzhledu ještě mnoho potřeboval. jv.

*

Zapověděné kusy. Známý spisovatel Oscar Blumenthal vydal pod titulem V e r b o t e n e S t ü c k e poučný spisek o zkušenostech, jež jako ředitel berlínského divadla Lessingova zažil s censurou. Jsou to hlavně čtyři dramata, jež mu způsobila obtíže s policií: Sudermannův Konec Sodomy, Hartlebenova Hanna Jagertová, Marca Pragův Ideál ženy (La moglie ideale) a Donnayovi Milenci (Les amants). Ctihodná policejní instituce, která opírá své právo o letité nařízení Hinkeldeyovo z r. 1851 (!), dovoluje sice nejoplzlejší francouzské frašky, které závodí o první cenu s pikanterií tingl-tanglů, ale ježí se zle, jakmile někdo chce projednávati v á ž n ě otázky společenské demoralisace, divokého manželství, nevěry v manželství pravidelném i divokém a podobná thémata. Sudermannův Konec Sodomy zavrhl policejní president von Richthofen z té příčiny, že „c e l ý t e n s m ě r m u n e n í v h o d“, a teprve zakročením ministra vnitra dostalo se drama, podstatně zkomolené, na jeviště. Hartlebenova Hanna Jagertová neměla být připuštěna proto, že „umělecká díla, jež o d p o r u j í p a n u j í c í m u n á z o r u o s l u š n o s t i a m r a v u, musejí býti s jeviště odstraněna“. V závěrku Pragova Idealu ženy vrchní policejní president p o s t r á d a l d o s t i u č i n ě n í d r a m a t i c k é s p r a v e d l n o s t i, ježto cizoložná manželka vyšla bez trestu. Na Donnayových Milencích vadil „pohoršlivý a nemravný obsah“, kterýžto posudek vrchní správní soud potvrdil výrokem, že „poměry divokých manželstev... nejen tvoří výlučný předmět kusu, nýbrž také že existence takových poměrů... podává se jako něco obvyklého, co se samo sebou rozumí, tak že nějaká pochybnost o oprávněnosti takové instituce... vzhledem k celému smýšlení zúčastněných osob ani by nemohla býti vyslovena“. Klassické je, že roztomilá policie v podobných případech nežádá ničeho jiného, nežli aby autor jakýmkoli způsobem (najmě dramatickou spravedlností!) dal výraz svému nesouhlasu s protimorálním jednáním svých osob. Viděti, že ani ona nepřeje studené referentské „objektivnosti“. Blumenthal klade dobře důraz na to, že zde o záležitostech, ba dokonce směrech esthetických rozhodují lidé. kteří v tom oboru mají leda praškolácké a praměšťácké názory a kteří zejména o sociálním významu a působení esthetických děl nemají náležitého vzdělaného ponětí. Doporučuje zřízení speciálního rozhodčího soudu literárního, který by opravoval policejní výměry dle hledisek spisovatelských.

Vzpomínám u té příležitosti některých n a š i c h zapověděných kusů, na př. Tylova Jana Husa, Šubertova Dramatu čtyř chudých stěn, Hilbertovy Pěsti (O Boha). Snad by se mohly od příslušných činitelů činiti občas nové pokusy o povolení a snad by se mohlo po případě zakročiti i u vyšších instancí a úsilnějšími prostředky, nežli se obyčejně činí. Zajímavé by bylo stopovati zákazy různých her na všech scénách venkovských; přišlo by se na pěkné věci! Uvádím na př., že v mém rodišti nesměli jsme ještě před dvanácti lety hráti Jeřábkova Služebníka svého pána pro jeho pobuřující tendence. A známo. že s neviňoučkého Šamberkova Karla Havlíčka Borovského teprve nedávno sňata policejní klatba. Bohužel, není u nás veřejný cit umělecké svobody

dosud vyvinut jako třeba v Berlíně, kde se při zákazu Sudermannova Konce Sodomy rozpoutala na všech stranách a všemi způsoby imponující bouře nespokojenosti. Kapitola o ní je nejzábavnější částí Blumenthalova časového spisku.

Beseda

Vzpomínka.

Dostaly se nám do rukou verše, dosti neumělé, na nichž je patrno, že jsou prací diletantovou. Ale jsou zajímavy tím, že se poutají k osobě Karla Havlíčka Borovského. Cyklem sedmi básníček, jež shrnuty pod titul Elegií, opěvuje v nich bratr slečny J. Weidenhoferovy brodskou lásku Havlíčkovu. Skladatel básní býval sudím v Napajedlech na Moravě. Verše jsou psány v únoru 1848 patrně pod dojmem zprávy o zasnoubení Havlíčkově s Julií Sýkorovou, jež bylo 7. března 1848 zpečetěno sňatkem. Výklad, který básničky Weidenhoferovy podávají o rozluce Havlíčkově se slečnou Weidenhoferovou, naprosto se liší od všech ostatních zpráv, jež jsou zachovány o Havlíčkově brodské lásce. Některé z veršů těch otiskujeme:

I. Úvod.

Rozloučiv se s Moskvou slavnou
vrátil se do vlasti své —
tam jej další osud zve,
uskutečnit snahu dávnou.

A než přistál k plánu svému:
„Vstát co přítel národu",
přispěl dříve do Brodu
k matce, otcovi dobrému.

Nepřálo však synu štěstí
spatřit vlídnou otce tvář,
jejž přijala nebes zář,
než ho o tom došlo věstí.

Trudnost láska zapudila! —
Jako prvním návalem
soptí sopka otvorem
plným — a kdy vysoptila

hustý z útrob dým vysílá,
pak jen slabší, míň a míň,
až se změní v pouhý stín,
tak též láska jeho byla.

Muso, Ty nadhvězdná Vílo!
sešli tenkrát pomoc svou
by mně lásky srdcí dvou
věrně líčit možno bylo.

Na to líčí bratr lásky Havlíčkovy v básníčkách „U chaloupky", „Dárek", „Divadlo", „Sanice" a „Maškara ve Věži" způsobem, jenž je charakterisován „Úvodem", jednotlivé obrazy z dob prvé lásky, jež prožil Havlíček v Něm. Brodě po návratu z Rusi. Zakončuje potom cyklus „Odjezdem do Prahy", v němž obviňuje Havlíčka, že bezdůvodně a surově svůj poměr milostný přerušil:

Jarní slunko již zahání
hluboký, jenž tvorstvo tížil, sen,
borový tu háj zavání
vánky volnými jsa ochlazen.

Čisté lásky do osnovy
najednou se vpletla mučenka,
loučícímu milencovi
na čas „s Bohem" dala milenka.

Odešel co student chudý,
opět vrátil se co mocný pán,
vyvracet chce lidu bludy,
šiřitelem světla chce být zván.

S Čechy mluví čtyrkrát týdně,
a teď by si maloměštku vzal?
Protož také hezky vlídně
jako drvoštěp jí výhost dal.

Ejhle prožluklého lháře —
ostane prý věčný bezženec —
a již za rok od oltáře
vede ženu bídný vášnivec.

Nermuťte se! K utěšení
buď Vám sestro Krista učení:
Těm, co dávaj' pohoršení
soudce spravedlivý odmění.

Proti tomu líčí i Tůma (Karel Havlíček Borovský 1885) i sestra Havlíčkova (v „Rodinných vzpomínkách" 1896), že poměr mezi slečnou Weidenhoferovou a Havlíčkem byl přerušen jejími rodiči. Nechtěli dáti dceru „pouhému spisovateli", člověku bez pevného životního zabezpečení. Tenkrát se hledělo v měšťanských kruzích na spisovatele a na herce jako na lepší druh poběhlíků. Že tato zpráva je pravděpodobnější, o tom svědčí nejen dosud běžné maloměšťácké názory o práci žurnalistické, nýbrž i samy Elegie, v nichž se mluví o povolání Havlíčkově jen posměšně a sarkasticky. Patrně očekávali Weidenhoferovi, že Havlíček k vůli nim opustí své životní povolání. Ale Havlíček ovšem nebyl z těch, kdož by dovedli zraditi svůj životní program. Proto byla rozluka s jeho prvou láskou nutná. Havlíček podle pamětí usiloval r. 1845 najíti si pevné zaměstnání (redakci Pražských Novin), aby mohl se vykázati stálým příjmem; ale ani to rodičům milenky jeho nestačilo. Později, když se ukázalo, čím Karel Havlíček jest v národě, — tak si psychologicky vysvětlujeme verše Weidenhoferovy — styděla se pa-

trně rodina za svou úzkoprsost a začala vinu svádět na Havlíčka. Charakter Havlíčkův vylučuje již z předu výtku věrolomnosti.

Drobnosti.

Z Havlíčkova života. 18. ledna 1850 vyšlo poslední číslo Národních Novin v Praze, 8. května 1850 první sešit Slovana v Kutné Hoře. Ale Havlíčkovo přestěhování do Kutné Hory nebylo snadné. Petr M. Veselský vypravuje: „Maje smlouvu s knihtiskařem již ujednanou, domníval se Havlíček, že byt pro sebe najde snadno. Také se nijak nenadál, že by proti jeho přestěhování z Prahy do Hory K. mohly býti nějaké námitky. A přece tomu bylo tak! Tehdejší, jinak velmi šlechetný a v městě oblíbený purkmistr pan Florian Hocke, podněcován jsa mnohými doby té proslulými sedmašedesátníky a hlavně popouzen miláčkem svým, kancelářním ředitelem Fr. Polákem, někdejším patrimoniálním úředníkem malého statečku, mužem to pokrok časový nechápajícím, politický život zneuznávajícím, byl proti tomu, by Havlíček v Hoře Kutné se usadil a svůj oposiční list vydával, jelikož (dle výroku Havlíčkových protivníků, jimž on více věřil nežli mužum zdravého rozumu a pravých náhledů) bylo se co obávati, že by stav obležení také na Horu Kutnou prohlášen býti mohl. aneb nejméně že by vláda nově zřizované zeměpanské úřady do města nedopustila: a tak by byl snad Havlíček s nepořízenou zase odejíti musel, kdyby pokročilí členové rady městské pp. MDr. Štětka, MDr. Benjamin Demml a měšťan Vojtěch Francl nad nepřízniví nebyli zvítězili a provedli, by Havlíček do města přijat byl. Přičiněním MDra. Štětky byl pro něj také v čísle 27. na Kolmarku pohodlný a klidný byt objednán a najat, ježto si zvláště za tou příčinou liboval, že v něm s rodinou svou samoten bydleti mohl a že při něm byla dosti prostranná zahrada, příhodná k zotavení pro jeho churavou manželku a malou Zděnku. Po dlouhém hledání a ještě namahavějším domlouvání podařilo se mi (Veselskému) najati místnosti pro tiskárnu Havlíčkovu v domě č. p. 419 na Náměstí od měšťana p. Ignáce Pohořelého, bratra to někdejšího českého spisovatele P. Jos. M. Pohořelého, neboť předsudek proti ubytování Havlíčka v K. Hoře byl od nepřátel jeho mezi obyvatelstvo a majitele domů příliš mocně rozšiřován a trestem vlády bylo vyhrožováno těm, kdo by Havlíčka k sobě přijali, z čehož v obyvatelstvu skutečně dosti obav povstalo. Nebyl tedy příchod Havlíčkův do Hory Kutné žádnými příjemnými ovacemi upravován.“ —

Proč dnes vzpomínáme na tuto událost? Všeobecně proto, že takové zjevy jsou v životopisech slavných osobností poučnější, než zjevy oslavné. Jsme jisti, že by se to Havlíčkovi stalo dnes zase v některém českém městě (třeba radikálním), kdyby potíral pravici, kdyby upadl ve všeobecnou nenávist vlády a šlechty. Mimochodem připínáme k této episodě sdělení pana Zemana z Čáslavě, jenž nám oznámil, že majitelem čísla 27. byl kutnohorský žid a že ten žid jediný z občanů nebál se dát Havlíčkovi byt.

Z venkovských knihoven. Jak záslužnou a utěšenou činnost může rozvinouti veřejná knihovna na venkově, dokazuje nám pololetní zpráva veřejné knihovny v Dobrušce. Velikou zásluhu na úspěchu tom zajisté má to, že knihy byly půjčovány zdarma veškerému obyvatelstvu Dobrušky a 20 okolních obcí. Celkem půjčeno za 7 měsíců 5292 knih nejruznějšího obsahu. Počet vědeckých knih činil pouze 23% veškerých děl vypůjčených a příčinou toho je, jak si správa knihovny stěžuje, veliký nedostatek vědeckých knih populárních. Z autorů byli čteni nejvíce: Jirásek, Třebízký, Arbes, Rais, Šmilovský, Čech, Zeyer, Světlá, z knih pak byly půjčeny nejčastěji: „Z pevnosti“ (Meyerhofer) 23krát, „Zahořanský hon“ (Jirásek) 22krát. „Bludné duše“ (Třebízký) 21krát, „U snědeného krámu“ (Herrmann) a „Jan Hus“ (Masaryk) 20krát, „Potměchuť“ (Rais) 19krát, „Pantáta Bezoušek“ (Rais) 18krát atd. Knížka Masarykova je jediná dle toho, která z nezábavných děl byla častěji požadována.

Neméně zajímavé je, že počet čtenářů z Dobrušky (56%) rovná se téměř počtu čtenářů z okolí (44%). Čtvrtinu veškerých knih vypůjčily si ženy, ostatní ¾ muži, z mužů pak největší procento připadá na živnostníky (22%) a dělníky (20%), menší na úředníky a učitele (12%), rolníky (11%), obchodníky (7%) atd. Knihy vědecké, všech oborů, vyžadovalo si průměrně nejvíce dělnictvo; rolníci libovali si v knihách zeměpisných a dějepisných a ženy — až na nepatrnou výjimku — vědeckých knih si vůbec nevšímaly.

Knížka pro dopisovatele do časopisů. Varšavský žurnalista Stan. Koszutski vydal brožurku „O čem psáti dopisy z venkova“. V úvodě praví, že denníky (má na mysli denníky varšavské) přinášejí z venkova zprávy o věcech bezvýznamných a ponechávají bez povšimnutí záležitosti většího významu. Jednou z příčin prý jest, že není jakéhosi průvodce, dotazníku, na nějž hledajíce odpovědi byli by dopisovatelé přiváděni k soustavnému sledování spletité směsi života, je obklopujícího. Dotazník, v brožurce obsažený, zahrnuje ve svých třech dílech větší města, mající své časopisy, malá městečka a vesnice. Polské listy vytýkají však, že zodpovědění takového dotazníku znamenalo by sepsání celé monografie. Navrhují však, aby korespondenti hleděli aspoň pokud jim možno dle dotazníku pracovati. Volají pak k této práci také ty, kteří jinak pozorování venkovského života využívají pouze ke psaní nezdařených plodů beletristických a slibují si od toho daleko větší prospěch. — Ačkoliv podobného dotazníku nemáme, přece bychom i my toto poslední přání viděli rádi vyplněným v našich poměrech.

Z epigramů Karla Havlíčka:

KUPECKÁ VÝSTRAHA.

(Z Augšpurských Novin.)

Lojolovi dedicové šálí lid,
že jsou v kompagnii se mnou;
zde to prohlašuji za lež zjevnou,
anť jsem nikdy nebyl aniž míním být.
Střez se uvěřit jim, kdo můj přítel!

Ježíš Kristus,
lidstva vykupitel.

20. V. 1844.

ОБЯВЛЕНІЕ.

(Z ruských novin.)

V Evropě se ztratil
před dvěma sty lety český král;
žádá se uctivě,
by ho, kdo ho najde, odevzdal
v Petrsburku Mikuláši caru,
dá mu za to bečku kaviáru.

26. února 1844.

K SVÁTKU.

Hudci.

Kýž ti Pánbůh za tvých houslí zvuky
místo dvou dát ráčí čtyry ruky!
To ti přeju k svátku, na mou duši!
bys si mohl, když hráš, — z a c p a t u š i.

27. IV. 1844.

Židovský.

Křesťan: Co ty, Žide, co činíš,
v Boha syna nevěříš!
Žid: Jak mám synu u v ě ř i t i,*)
má-li o t e c věčně žíti?

*) uvěřiti = úvěr poskytnouti; hříčka slovní.

Majitel, vydavatel a redaktor Dr. Jan Herben. — Tiskem Edv. Beauforta v Praze.

Ročník V. 1900. Číslo 15.

BESEDY ČASU.

ČTRNÁCTIDENNÍK PRO ZÁBAVU A POUČENÍ.

Předplatné na rok 4 koruny, na půl roku 2 koruny. — Jednotlivá čísla po 20 haléřích.

Drobné poznámky turistovy.

Za čas se ti nahromadí v hlavě takových titěrných maličkostí a nevíš, co s nimi. Není to vlastně nic: cizí tvář, kterous letmo zachytil, ujížděje na kole; výkřik z dálky; zastrčený koutek světa; pohled do cizí duše; nahodilé seskupení barev; nápis na domě; zvláštní akcent — dohromady zhola bezvýznamné vteřiny života, události důležité leda v živobytí jepic a komárů. A čert ví! Ty bezvýznamné vteřiny mívají zvláštní duhový lesk; nevíš, čím to, ale vyskakujou ti z nitra nečekaně, bez patrných asociací, a houževnatě se opakujou. Vedle nich utonulo v tmách podvědomí sta a tisíce takových vteřin, ale tyhle žijou, jako bludičky nad močálem svítí. Co s nimi, smetím protivným? Pátráš, proč vlastně žijou tak silně, nevypátráš; dáváš jim zvláštní nějaký smysl, hledáš v nich symbolický význam, nenajdeš. Na nějakou interesantní turistickou studii je to malicherné — a z hlavy to nedostaneš.

Tož co? Nezbude, než napsat to přec. Vytisknout — to je taková zaklínací formule, vyzkoušená dávno. To, co bylo dlouhý čas tvým nejsoukromějším majetkem, najednou je hozeno do světa, do prachu a lomozu živobytí. A hle! máš pokoj! Zmizela ta chamraď, přestala tě trápit svou bezdůvodnou existencí.

*

Ujížděje silnicí na Jablonec, potkal jsem starého kolovrátkáre. Chuďas vypadal zle po schwaigrovsku. Zlomený lety a bídou, pod zelenavě šedou muzikantskou čepicí, nesčetnými dešti vypranou z barvy, blikal unaveně jediným okem. A nohy obalené hadry z těžka se plazily prachem, skrušeny tíhou kolovrátku, do jehož rozedraného plátěného obalu byl zastrčen hubený polštář a boty a bůh ví, jaký cár ještě. Do Jablonce jde, vyložil mně stařeckým, vranním hlasem, a tam kus cesty na silnici jde za ním jeho žena, přitlačená až na zem nůší. Každou čtvrt-hodinu musejí si odpočinout na silnici, a zítra snad dovlekou se do Jablonce. A kde budou jíst a kdy, nevědí. A kde spát? Otázka ta ani jím nehnula — otrnul životem a bylo mu lhostejno, starému tulákovi, kde se octne na noc. Bez domova, bez dětí, bez odpočinku a bez radosti protloukali se ti dva staří lidé zbytečkem svého života a těžce, těžce staré bytosti dovlékaly se k tomu poslednímu... Podal jsem starci dva krejcary, jak jsem je vylovil z kapsy.

Podíval se na ně, pak na mne, poděkoval. Stařena dobelhala se k němu. Natáhl ruku a ukazuje za mnou, povídá: „Dal mně dva krejcary... a zadarmo.“

To „zadarmo“ mně leželo kus cesty v hlavě a vyskakuje mně dosud z paměti jak bludné světýlko. Podivné, nečekané slovo, odkud asi, z jaké vrstvy duševní vyrazilo? Byl život k těm dvěma starcům bez domova tak urputně nemilosrdný, že nic jim nedal zadarmo, bez lopoty, tak že ty dva krejcary zadarmo, bez točení kolovrátku byly jim nečekaným překvapením? Či snad v tom sešlém člověku, po bídě a ústrcích dlouhého života, byla posud živa jiskra důstojnosti, že až do konce chtěl si vydělávat živobytí prací a ne almužnou?

Co asi bylo v tom jeho divném „zadarmo“?

*

Chudý člověk má docela jiný poměr k penězům, než ku příkladu my, kteří si peníze vyděláme snadněji. Nemluvím o věcech samozřejmých, právě z chudoby vyplývajících; myslím ku příkladu to, jak chudý člověk odhaduje cenu peněz a naproti tomu cenu života svého, cenu svého zdraví, své krve. Vliv peněz je nemilosrdný a strašný v tom svém *nepřímém* působení na život chudého člověka; ony jsou mu tyranským pánem a on jim obětuje své síly, síly své ženy, síly a zdraví svých dětí, jako věci menší hodnoty. Odhadování ceny vlastního života, těla a krve naproti odhadování ceny peněz dostupuje někdy stupně budícího přímo hrůzu.

Pod Troskami najednou se objevil přede mnou bosý člověk v nuzných šatech, s řídkými naryšavělými vousy, jako by vylezl odněkud ze země. Byl jsem pohroužen v dumání, pohlížeje na posupně majestátní, hrozivě zasmušilé Trosky, stmavělé pod začernalou oblohou, a hluboké mlčení minula vanulo kolem mne vlnami plnými melancholie. Tu ocitl se mně po boku a nabízel se, že mne bezpečně vyvede na ssutiny, šedající se na zarudlé strmé skále. Nejsem přítelem takových bezúčelných podniků, odmítl jsem.

Oči struchlivěly zklamáním. A hned horlivě jal se mne přemlouvat, a jaký prý rozhled, a jak pohodlná cesta nahoru . . . rozpovídal se, abych se dal

obměkčit. Nesčíslněkrát už vylezl prý na Trosky, na „Pannu“ i „Babu“, i na místa, kam po něm nikdo se ani neodvážil, dva zbloudilé dravé ptáky, černé jak uhel, veliké jak husa jednou tam prý chytil a snesl je se skály . . . pětku tenkrát dostal od pana baróna! A jednou, už několik let, přijela nějaká společnost, veselo bylo tady, až do tmy se zdrželi. A když už bylo tma jako v pytli, slíbili jemu, starému Zemanovi, že mu dají zlatku, když vyleze nahoru a zapálí tam pochodeň . . .

„Vylez' jsem . . . no, bylo to zlý, v takovej tmě, takhle jsem se musel drápat . . . však mám ty ruce už jako železný pazoury . . . až tamhle . . . tamhle . . . a tam jsem tu pochodeň zapálil. A tu zlatku jsem potom propil . . .“

Zahleděl jsem se na toho člověka, pak na úžasnou výši skály a v tu chvíli mne obešla hrůza z ukrutné, demonické moci peněz. Hle! takový koláček smíšeniny dvou tří kovů . . . a člověk na jeho zvuk a na jeho lesk nasadí život. Jakou cenu má to lidské tělo s tou lidskou duší, když na váze hračkou jej převáží několik krejcarů?

*

Sedím v dusné jizbičce troskovického ševce a zatím co mi spravuje churavý střevíc, vynakládaje svůj um na ledabylou práci fabriční, mám čas přemýšlet o tom Zemanovi a té chudobě a zlé magické síle peněz, a o tom, co vlastně s tou chudobou na světě?

Na chudých stojí svět, říká stará moudrost národní, ale je do opravdy tomu tak? Je jisto, že chudoba jako mohutný osten je vysoce důležitým činitelem kultury, ale do které míry zůstává plodným zdrojem osvěty a za kterou hranicí stojí už proti kultuře v plné negaci? Jako teplo a zima do jisté míry jsou podporou vývoje, za onu jistou míru však objevují se s účinky vražednými, tak i chudoba. A jako práce do jisté míry je dobrodiním a štěstím člověka, za onou jistou měrou však sdírá s člověka vše lidské, číníc z něho tupý tažný dobytek, tak i s dobrodiním chudoby. Ale kde je ta hranice? To je hlavní otázka.

Sedí švec, dratev smolí, píchá šídlem a vykládá. Že teď denně chodí na poštu, krom svého ševcování, a odnáší na dvacet pohlednic, které mu studenti a turisté svěřují. A na těch lístkách že bývá: Jsme tady v krásné krajině a tuze se nám tu líbí . . .

„V krásné krajině,“ povídá švec, „to píšou všichni“.

„A právem,“ dodávám.

„No . . .“ dí on. „Nám se to ani nezdá! Kdybych to nečetl na těch pohlednicích, ani bych to nevěděl.“

„Bydlíte tu dlouho?“

„Narodil jsem se tu . . . teď je mně už padesát . . .“

Švec sklonil se opět nad svou prací, smolí, píchá. — píchá a smolí dál.

Tu je opět kapitola do velké knihy o chudobě. Padesát let tu žije ten chudý člověk, uprostřed krásné krajiny, plné malebnosti a půvabu, a ten chudý člověk padesát let netušil, v jaké kráse žije. Teď o tom čte, čte na nespočítaných pohlednicích a jistě dosud nevidí ničeho. Žije tu a umře tu, slepý a nevnímavý pro krásu okolo něho na plano kvetoucí a zrající, a odejde, ani netuše, jak chud. Chud několikanásobně; ne pouze bez peněz, ve špatných šatech, nýbrž nikdy nevstřebav ani krůpějky veškeré krásy, která po půl století se mu rozkládala u samých nohou. Lze změřit vůbec, o jaké bohatství nehmotné byl chuďas ten připraven neblahým vlivem chudoby hmotné?

*

Je plodná chudoba a je chudoba neplodná. Plodná je tehdy, když v ní žije člověk s vůlí, s vůlí, která neustále jako zadřený palčivý trn cítí tu chudobu, až se z ní dostane. Té vůli je chudoba elementem potřebným a dobrodějným. Ale co chudoba bez vůle? Trn zaražený do těla lidského k nevytažení, k zakrvácení?

Jdeš ulicemi na Rovensku a ze všech skoro oken slyšíš svist a bzukot. Granáty tam brousí, s olovem a oliem pracujou; na olově brousí, oliem leští, od rána božího do tmavé noci, a ještě v noci při lampičce. Ti muži brousí a leští, hubení, schřadlí, jako smrt usoužení, ženy pomáhají, a děti musejí brousit a leštit — dětské síly jsou bez toho zadarmo — na olově brousí ty děti taky a oliem leští. Před deseti lety vydělal si člověk za sto tuctů granátů čtyry zlatky. Od té doby mzda klesla tak, že lidé při ní nežijou, neumírají. Dnes takový brusič v Rovensku koupí si materiál: libru granátků dostane za třicet pět krejcarů; a na té sedí doma od božího rána do černé noci, šestnáct hodin denně brousí, na olově brousí a oliem leští, i víc hodin nežli šestnáct. A když dva lidé pracujou na těch granátcích, obrousí a vyleští denně třicet tuctů. A když odvedou stovku (sto tuctů), dostanou půl druhé zlatky, někdy až osmnáct desítníků — za půlčtvrtého dne vydělají zlatý patnáct, někdy až zlatý pět a čtyrycet krejcarů . . . A o ten výdělek se ti dva lidé rozdělí; ženská a dětská práce je zadarmo.

A z té mzdy ti lidé nežijou, nemrou. Nemrou, ale pomalu umírají — je v tom jakýsi jemný rozdíl.

Takové pomalu umírající oči brusiče rovenského jsem viděl — na vteřinu, na dvě . . . a vedle těch očí otcových oči dítěte, které pomáhalo mu při zhoubné práci s olovem a oliem, strašné umírající oči dítěte. Co bylo v těch dvojích očích!

Tak neživi nemrtvi, vedle sebe natlačeni, žijou lidé v Čechách, v „českém ráji“, jak se kraji turnovskému říká. Generace za generací živoří při těch hrozných brusech, nad těmi krásnými ohnivými granáty, a mzdy pořád padají, padají — dokud to lidská těla vydrží. Neboť duše lidské sotva už dlí v těch zvadlých, ztrávených tělech, a kde ještě třepetá se v těch bytostech umořená dušička lidská, uniká z těl do visí a extasí spiritistických.

Tu je otázka: Nač je t a t o chudoba? Je t a t o chudoba ještě stimulans, ženoucí lidskou vůli k lepšímu, je t a t o chudoba ještě ostnem pomáhajícím

rozvoji kultury? Nač tam v Rovensku sedí za zhoubnými brusy sta nešťastných duší o hladu, když granátků sebe krásnějších kultuře třeba přece není? Nač se jen obětujou tam ti ubozí lidé? — Co je drží, aby zůstávali na dále v té mizerii nelidské?

Neplodná chudoba, vraždící chudoba lidí bez vůle.

▪

Jiný den zas jinam mne zanesl vítr: na hráz od šampašského mlýna ke starému rýžovadlu jílovskému.

Stará dřevěná bouda, primitivní zařízení — dva lidé dvakrát týdně hrajou si tam, rýžujíce zlato ze skály nad Sázavou, aby právo kutací aspoň nezaniklo. Dáš se do řeči s dělníkem. Dost zlata prý, ale voda ho unese mnoho, poněvadž není strojů a není lidí. Vlastník práva, starý pán v Praze, je už příliš stár, aby zde něco podnikal a tak zlato odtéká a odbíhá vodou pryč a pryč.

A věru zlato zde je. Vidíš je ve žlabu suknem potaženém, jak se z hlíny vypírá, vidíš blyštící se zlatý kov s kyzem nahromaděný v truhličce — tak po hokynářsku se tu s drahým kovem zachází! A jdeš-li po hrázi v třpytu slunečním, jiskří se celá hráz zlatými lupínky v písku.

Zvláštní pocit: Šlapeš po zlatě, jehož nikdo nedbá, kus cesty jdeš a máš na podešvích zlato, zdvihni hrst písku a mezi prsty skvějí se zlaté šupinky.

A v tu chvíli si náhle vzpomeneš na dvé oněch umírajících očí v Rovensku, na oči brusiče a oči jeho hlady hynoucího dítěte ... *Gamma.*

Dívčí sněm.

»Vlasty« zpěv V.

(Pokračování.)

Promluvivši varovná ta slova
ku Vlastě a ke všem dívkám vukol,
Miluše hned ustoupila z kola.

Ale za ní vyrazila náhle
Ubiněha, čarodějka mocná,
s nářkem velikým a kypíc hněvem,
články v čelo, pěstmi v prsa bijíc,
se hlavy si rvala vlasy šedé;
rukama pak lomíc ještě dlouho,
těmi slovy vášni dala průchod:
Ó té přenešťastné sudby ženské!
Ó té bídy horší psoty každé!
že, když neštěstí nás tlačí nejvíc,
nejtužší když poroba nás tíží,
nezmoudříme z nevole té velké,
ale vždy se najde z mnohých někdo,
jemuž břímě zdá se sladkým býti,
jemuž volno v okovech a v poutech,
a jenž lízá ruku, jež ho bije,
místo co by z nízkosti se vzchopě,
svrhl jho a zlomil vazbu těsnou,
mstící rukou srazil ukrutníka!
Tak nám radícím se o svobodu
Miluše své robství přišla chválit.
Ale nevěřte jí, panny vzácné,
nevěřte té ženě zotročilé!
Věřte mně, jež zkusila jsem více,
věřte mně, že žena muži rovna.
Ovšem žena hrdá, cnostná, silná,
žena, která více sobě tuší
nežli jakás Miluše, a nechce,
dítky rodíc utráceti život.
Od početí běží pásmo hříchu,
člověku pak věru lépe jesti
nezrozenu nespatřiti světa.
Tak mne naučili věštci staří.
Slyšte! Dříve nebes, dříve země,
dřív než slunce, měsíc, hvězdy byly,
s počátku byl bůh a bůh spal tvrdě,
spal a snil sen dlouhý věčně věkův.
Souzeno však bylo, by se vzbudil.
Vyšel z moře čert a vzbudil boha.
Procitnuv bůh, rozhlížel se kolem,
rozhlížel se a kam zrak mu padl,
každý pohled jeho vznítil hvězdu.
Podivil se bůh i jal se jíti,
jal se putovati po všem míru,
aby shlédl, co byl zrakem stvořil.
Šel a šel — než světu konce není.
Když tak chodil, unavil se velmi,
až se horký pot mu s čela řinul.
Naposledy přišel k zemi naší,
sedl na skálu a odpočíval.
V tom, hle, padla na zem kapka potu,
padši oživla (neb bůh jest život)
oživla — i stál tu člověk první.
Proto člověk, ač má z boha původ,
pro radost ni rozkoš není stvořen,
nýbrž aby trápil se a trudil,
aby chleba jedl v potu tváře.
Proto není dobře lidem žíti,
není dobře jabloni, by kvetla,
není dobře ženě býti matkou,
matkou býti, roditelkou dětí,
není dobře světu, aby svítil,
nýbrž aby zhyna propadnul se
do mrákotné tmy a noci první.
V rukou ženy leží rozhodnutí,
nad životem soud a nade smrtí.
Nechať tedy vědoma své moci
ke hříchu se muži nepoddává,
pilně střehouc oné síly svaté,
jížto žena žije rovna mužům.
Sobě žijme, dívky, zdrávy buďme,
sobě žijme, život kraťme dlouhý,
nedbajíce bradatých těch kozlů,
jak si z nouze muži vypomohou,
ať se zví, kdo z obou potřebnější,
my-li bez nich živy nebudeme.

či snad jim se pozastesknе dříve
po ženách a luzné krase dívčí!

Domluvivši takto čarodějka,
zpět se brala z kola v zástup dívek,
potměšilým zrakem hledíc vůkol,
jaký vzbudila svou řečí souhlas.
Ale toho po skrovnu jen bylo,
většina děv stála zaražena,
jedna hledíc na druhou a v očích
navzájem si hledajíce rady.
Takto poutníci, když cesta zřejmá
do lesa je vedla, často stanou,
ani zří, že náhle cesty konec,
vůkol skály trčí v houští tmavém,
napřed půda v propast utržená,
ve propasti hučí řeka divá,
v před ni v bok jim dále jíti nelze.

Vidouc Vlasta Ubiněhu zlostnou,
kterak lajíc posmívá se dívkám,
že zle pochopily radu její,
znova povstala a v jinou stranu
mysli dívek strhla těmi slovy:
Nedivte se, družky, Ubiněze,
krutou-li vám zdá se rada její:
drsná kůra jádro pravdy skrývá.
Což jste neslyšeli od Miluše,
co i muži s pýchou tvrdívají,
jeden že jest ženě souzen úkol:
matkou býti, roditelkou dětí?
A tu pravdu řekla Ubiněha,
od početí že jde pásmo hříchu,
a že zlem jest ženě matkou býti.
Tož i žena ve všem muži rovna.
Praví totiž muži domýšliví,
že jim před ženami přednost sluší,
ježto nad nás valně silou předčí,
důvtipem i mysli hloubkou vážnou.
Ale odkud přednosti té důvod?
Nejsou-liž i mezi námi silné,
důmyslné, rozvážné a vtipné,
jako mezi muži hlupcův dosti,
slabochův i na nic hodných lidí?
Či že více vypijí a stráví,
z nestřídmosti přednost vyvozují?
Věřte, člověkem jsou muž i žena,
a muž hloupý horší chytré ženy.
Nevládne-li posud žena mužem,
buď že výborností nad něj předčí,
buď že půvab milostný a vnady
něžným poutem upnou sílu hrubou?
A což teprv, kdyby rovné právo
bylo oběma, jak bývávalo,
když se matka zvala hlavou rodu,
matka, vznik a původ pokolení,
od níž měla život mládež všecka,
od ní odkojena, odchována,
pěstována povždy trudnou pílí,
ji též dlužna povždy věrnou službou?
Nesnesli však muži vlády ženské,
přirozených po mateřstvu řádů,
nýbrž sami urvavše moc všechnu,
otce vyhlásili hlavou rodu,
muže vyhlásili pánem ženy,
ženu snubnou muži otrokyní.
Odtud, sestry, pošla naše bída.
Odtud mužů strach, by stejné cnosti,
panenství a čistota a věrnost,
na manželkách přísně vymahané,
nebyly též vymáhány na nich,
na škůdcích a svůdcích zlořečených,
aneb ženám svobod přáno stejných.
Recte, prosím, co tu s ženskou cností,
když ji muž jen při manželce chválí,
by ji chránila hned od kolébky
samovládci žárlivému v pospas,
jinde však mu proti mysli zcela,
překážejíc chtíči lakotnému
tak, že svádí, nutí, dáví, kupčí,
čině vše, by zmařil cnost a zhubil,
zmařenou pak pozůstavil v necti?
To vše, sestry, obrátí se rázem
rovnoprávnou žen i mužů směnou.
Pohlaví ať nezavírá ženě
cesty ku slávě a k důstojenstvím,
k nimž jen vlohy branou býti mají.
Muž ať muže, žena ženu soudí!
Muži mužům raďtež na svých sněmích,
o ženy zas ženy mějtež péči.
Ba i zbraní ať se chápe žena
(máť své povinnosti právo každé)
svobodná, jež není matkou dítek.
Nenamítej pak mi z vás tu žádná,
jakobych snad chtěla věcem novým,
proti přírodě a neslýchaným.
Znáte přece poljenice slavné,
dcery starých ruských bohatýrův,
které koňmo jezdí polem širým,
bijíce se statně s hrdinami
kopím, palcátem i mečem ostrým,
ženy rodem, silou rovny mužům.
Mnohoť ony zmohly soků silných,
a jen toho za muže si berou,
v souboji kdo silou nad ně předčí ;
s tím se ony věnčí, rovná s rovným.
Aneb o Vandě jste neslyšely,
kněžně polské, proslavené krásou,
jež se pannou zaslíbila bohům?
Sláva její pronikla až k moři,
k německému knězi pomořskému.
Ten, jsa lačný její krásy dívčí,
na snub naháněl ji svaty svými,
a když panna odkázala jemu,
pamětliva svého bohům slibu,
s vojskem kníže vypravil se na ni,
by ji mocí přiměl věnčiti se.
Ale panna mysli ušlechtilé

v čele vojska, sama ozbrojená,
v ústrety šla směle škudci svému,
a tak bozi oslavili kněžnu,
tak ji stkvělou ozářili krásou,
že se hruzou vrazi v útěk dali.
Rydeger se protknul vlastním mečem.
Vanda kněžna, pamětliva slibu,
řece Visle zasvětila život,
a kde utonula, blízko Dlubny,
na oslavu mohyla jí strmí.
Ještě, kdo by Dobroslavy neznal
panny, která založila Děvín,
Děvín hrad tam u Moravy chladné,
kde se ona ústí, řeka slavná,
ve hluboký Dunaj hrdlem širým.
Tam ta slavná panna Dobroslava
silně sedíc, bránila se vrahum,
Bavorum, a sobě chtěla žíti
nevdaná, ač mřelo touhou po ní
knížat mnoho domácích i cizích.
A teď ona pochována leží,
proslavená hrdinstvím a silou,
před Děvínem u Moravy chladné.
Mohyla tam nad ní pne se valná,
z mohyly lip čtvero dávnověkých,
širolistých časem povyrostlo,
spletajících z větví střechu stinnou.
Tam jest stanovisko hrdin slavných,
kde se v řady sjíždějí a v šiky,
když je trubka v pole války volá.
Tyť jsou vzory hrdinnosti dívek.
Kdo zas věhlas mysli výše váží,
známo vůbec o Krokových dcerách,
že jim nikdo nerovnal se z mužů
náboženstvím, vědami a věštbou.
Nuže, sestry, když tě v mysli ženské
dřímá zárod výbornosti všaké,
svrhněme již otrocké to jařmo,
dobuďme si svobody a blaha,
aby žena zkvetla květem krásy
světu na odiv a ku spasení.
Navraťme se k řádum starodávným,
k prvotnému po mateřstvu právu,
za starých jak bylo kdysi bohův,
dřív než Perun ujal světa vládu.
Tehdy s úctou přilnou muži k ženám,
a jenž hasnul pod nutností chladnou,
plamen lásky šlehne jasně výše.
Vesele se život nový vzejme,
vzbuzen radostí zas ku radosti:
v ženách vstane obrozen svět nový!

Sotva Vlasta řeč svou dokončila,
družky ihned, zdvihše jásot hlučný,
slavu volaly a meči dobytými
o štíty a o pavezy bily,
souhlas jevíce. Tu radost náhlá
uchvátila všecky dívky vůkol,
jeden výkřik zavzněl širým kolem,
prorážeje vzduchem jako střelba
vysoko až ku tvrdosti nebes.
Jako hromy pod nebesy bouří,
takto jméno Vlastislavy slávou
naplnilo podnebeské sklepy.

(Dokončení.)

Z mého mládí.

Píše J. S. Machar.

(Pokračování.)

XIII.

Pesek byl už pryč, noví přátelé stali kolem mě, tu vpadla v můj život nová kniha. Veliký, neobyčejný, zářící svět, nové zjevení, zázrak, stály před mým zrakem. „Tři mušketýři“ starého Dumasa! Poslední slunce, které zazářilo bujnému chlapectví, než se za ním zavřely dvéře gymnasialních kasamat . . .

To bylo ráno . . . Já se chvěl
a cítil každý nerv bíti:
já „Mušketýry“ v tašce měl —
a musil do školy jíti!

Tu k radě zběhlejších školáků
prvně jsem obrátil zřetel:
pustil jsem školu se zraků
a dal se přes panský jetel,

přes potok, kam jsem zpola paď,
přes luka přeletěl v mihu
chvilkou sáh' v tašku, někdo-li snad
nevzal mi drahou tu knihu. —

Jsem v žitě; kolem klasy kryt,
cvrčkové u nohou pějí,
skřivani létají pod blankyt
a dolů písně své lejí,

nevidím, neslyším, celá zem
mění se přede mnou v žase:
já žiji v kraji prajiném
a v dávno minulém čase.

Dvůr krále, malebné ústroje,
intriky, záhadné věci,
psaníčka, láska a souboje
a čtyři, čtyři ti reci!

Já trpím, nesu strastí řad
i slzy kanou mi tiše —
trpím však, slzím s nimi rád,
ba v jakés hrdinské pýše . . .

Vytřeštěn zrak, dech utajen,
v spánky krev kladivem tepe —
já žil, to nebyl klam neb sen,
ach žití velkolepé! . . .

Je večer; musím domů jít,
ne však hnán strachem a hlady,
než že mi shasl denní svit,
a že už nevidím tady. —

Nevolno, cizo bylo mi
ten večer v rodinném sboru —
a k všemu na slovo lakomý
mlčel jsem v hrdém vzdoru.

A koupil za svých úspor pár
důkladnou lojovou svíci —
a ráno měl jsem v očích žár,
tmu v hlavě a plamen v líci.

Já dočet', hlavu v dlaně klad'
a vypuk v bolestné štkaní —
ne, že to špatně skončilo snad —
však proč — to dnes nevím ani...

Po mně to kostelníkův čet'
— jak bych ho viděl dneska:
hoch malý, má tak zbožný hled,
a tvář jak dívky hezká. —

Čet'. Dní jsem neviděl ho pár,
do školy nepřišel taky —
Pak přijde matný, v lících žár
a zarudlé, zapadlé zraky.

I Sekáč čet' je. — „Sekáč" pak
přezdívka byla jen pouhá;
trup malý, nohy dlouhé však,
a chodil jak pavouk ten z dlouha. —

A po něm Klement domkářčin,
hoch štíhlý s vážnými rysy;
— on nebyl zlé té baby syn,
vzala prý z Prahy jej kdysi,

a lidé o něm říkali,
že nezná rodičů ani,
a my mu za to dávali
ovoce, chléb na potkání. —

Ti oba četli. Žádný z nich
do školy nepřišel taky —
pak přišli, oheň na lících
a zarudlé, zapadlé zraky!

Měli jsme radu. Znovu zas
jsme se vším vzájemně zpili,
znovu si kouzlili dávný čas,
znovu zas dávno v něm žili.

Až Klement v posled povídal,
že jsme tu také tak čtyři,
že budem zrovna tak žít dál
jak ti tři mušketýři.

Přijato. Jdeme v žito zas
v radosti a touze žhavé;
dělena jména mezi nás:
každý má trefné a pravé.

Porthosem' ' Sekáč ihned zván,
Athosem Klement, jak ví se,
pro mně je stvořen d'Artagnan,
kostelník pro Aramise.

pro kardinala Richelieu,
jenž nám všem nepřítelem,
zde katechet náš přísný je,
mračný a s vráščitým čelem.

Dál roste řada jmen veliká,
máme vše, ať to kdokoli,
máme i žlutého koníka
z té prvé kapitoly!...

A tak jsme ještě téhož dne
dali se do práce hnedky,
my psali listy milostné
a začli s děvčaty pletky.

Však už hned všem nám k postrachu
Richelieu zjevit se spěchal,
ve škole hodinu na hrachu
veřejně klečet nás nechal!

Ale my našli pomsty cíl,
oh, my se strašlivě mstili:
ty kluky, které on pochválil,
my jsme hned po škole zbili!

My často o něm zpívali
jízlivou potupnou odu,
na jeho zhoubu jsme pívali
z potoka zkalenou vodu!

My s Hugenotty válčili,
šli v souboje a pračku dravou
a domů často chodili
s boulemi, rozbitou hlavou!

A což když přišel prázdnin čas!
Richelieu náhle byl v prachu!
náš Porthos mínil: Ujel as
před námi z velkého strachu. —

A znovu v boj a v lásky vír!
My bili, nám bili hlavy —
však každý z nás byl mušketýr
i v lásce i v boji pravý!...

Prázdniny přešly, podzim táh',
konec to radosti, léta...
Na mušketýry osud sáh'
a rozvál do všech stran světa!

Aramis, který v duchu svém
pobožné jádro choval,
začal se zabývat kostelem
a při mších ministroval.

Porthos byl strážcem husích stád,
jež honil na pole sžatá,
já musil do Prahy, shledávat
moudrosti zrnečka zlatá.

A doslech' pak, že do dáli
vezli též Athose v krátce,
u nás prý o něm říkali,
že odjel ku otci a matce . . .
— — — — — — —
já musil do Prahy, shledávat
moudrosti zrnečka zlatá —

Ano, jednou v září, za smutného studeného rána, seděli jsme s matkou na dostavník a jeli do Prahy. Jeli jsme tou cestou, po které jsem potom tolikrát spěchával k domovu, tou cestou, kterou šla i moje „Magdalena", tou cestou, po které dosud tak rád vzpomínám... Těšil jsem se na pohled na Prahu; všecky historické dojmy z dřívějších let ožily ve mně — a srdce našich dějin, Prahu, měl jsem uviděti. Ale mlhavý zářijový den zakryl ji: nad Vysočany mi řekly, že tam v pravo před námi leží Praha — a tam v pravo před námi byl veliký dolík, plný mlhy a kouře a jen několik komínů vyčnívalo z něho. Jeli jsme Karlínem, širokou hlavní ulicí, a tu jsem dostal první dojem velikého města: proud lidí, let a hřmot vozů, vysoké domy, krámy, tabule, výkladní skříně, barevné plakáty a ten speciální městský šum, omámily mě úplně: jakobych viděl všecko ve snu, zrak i sluch byly přesyceny, viděl jsem, slyšel, ale duší jsem nevnímal ničeho. Dostavník stanul na Poříčí v hostinci „U zlatého bažanta"; a já kráčel s matkou jako náměsíčník na Staré Město. Máť totiž nevěděla, kam mě dát, jeli jsme do Prahy, protože lidé říkali mým rodičům, aby mně dali do škol. V dostavníku jí kdosi jmenoval staroměstské gymnasium — šli jsme tedy na Staré Mesto, a dostali se konečně do Klementina. Hrůza mně obešla z té tmavošedé nevlídné budovy, kdybych byl měl svůj osud v ruce, byl bych jistě ucouvl. Však už nám ukázali nahoru, a už byl osud můj rozhodnut: vysoký starý pán s rudým zdravým obličejem, modrýma studenýma očima, stříbrným vlasem a vousem, jejž nosil právě tak, jak pozdější president Francie Jules Grévy, ředitel akdemického gymnasia, dr. Matyáš Kawka, zapsal mě, určil den a hodinu přijímací zkoušky a vyšli jsme na dvůr. Tam nabídla nějaká baba matce byt pro mně, za pět zlatých i se snídaněmi. Šli jsme tam. Bylo to v Kaprové ulici, v prvém poschodí, výhled do ulice, světla dost — máť byt vzala a odjela.

Byl jsem sám, poprvé v životě jsem cítil, že jsem sám. Všecko, co jsem měl rád, bylo pryč, cizí lidé kolem a cizí město, školy, nekonečné školy přede mnou — tak jsem seděl u svého kufříku, jedl švestky, které tam matka dala, díval se s pohnutím na prádlo, které mi připomínalo ji i domov, — a ronil jsem tiché, nikým nepozorované slzy stesku a hoře.

Můj domácí byl barvířem koží, a pracoval kdesi v Dlouhé třídě a přicházíval domů až večer. Byl to dobrácký Němec, jenž měl jednou za měsíc den, kdy „musil pít"; česky mluvil špatně, ač v Praze vyrostl a žil; viděl toliko na jedno oko, druhé, příšerně vypoulené, měl potaženo bílou blánou; vypravovával o sobě, že byl nemanželským dítětem nějakého šlechtice-vojáka, ale táta lump, že ho posadil na svět a nestaral se o něj; měl starého chrchlavého psa, Šakfíše (z češtiny se mu náramně líbila slova „však víš", neznal jejich smyslu a vyložil-lis mu jej, zakroutil hlavou a usmál se; a těmi dvěma slovy spojenými v jedno a vyslovenými po svém způsobu pokřtil svého drahého psa) a Šakfíše, toho měl až dojemně rád — to byl tedy můj domácí, Herr Mathias Pien, jak se sám zvával.

Žena jeho byla stonavá. Ležela často celé neděle v posteli a měla jistě veliké bolesti, ale nikdy ani nezasténala. Jinak ráda pracovala, ráda si postála na ulici s některou známou, promlouvajíc o tom a onom, a když se vrátila, slyšeli jsme nejnovější dějiny celé ulice. Měla nemanželského syna, který ji navštěvovával, když Herr Pien nebyl doma, měla jej tuze ráda a ráda mi o něm vypravovala. Byl tajným agentem policejním a libovala si, že „udělal štěstí" a že ještě postoupí....

To byli moji domácí.

Druhého dne udělal jsem přijímací zkoušku a byl jsem gymnasistou.

(Dokončení.)

Pařížské listy.

IV.

Mezinárodní sjezdy školské v Paříži.

Letošního roku u příležitosti výstavy světové bylo pořádáno množství sjezdů, z nichž neméně nežli šestnáct bylo věnováno věcem školským, výuce a výchově. Méně bylo by snad bývalo více. Takto celá činnost byla příliš rozdrobena, mnohému jednotlivci zabráněno účastniti se sjezdu, jenž by jej byl zajímal, vlastní organisace nemohla se díti často s náležitou péčí a všestranností. Některé sjezdy konaly se totiž současně, jiné pak zase časově velice byly od sebe vzdáleny.

Střed všech sjezdů těchto tvořily tři sjezdy, jež se konaly v posledních dnech července a počátkem srpna: sjezd pro obecné, pro střední a pro vysoké školství. Referentovi bylo možno účastniti se toliko dvou posledních. Částečně současně konal se též sjezd filosofický, na němž též otázka vyučování

filosofického na středních a vysokých školách byla podrobně probírána.

*

Přední místo náleží **mezinárodnímu sjezdu pro vysoké školství.** Trval od 30. července do 4. srpna a konal porady své v Sorbonně. Účastenství bylo neobyčejně četné (přes 500 přihlášených účastníků). Cizina (až na Německo a Dánsko) byla zastoupena velice četně. Mezinárodní sjezdy vysokého školství konaly se již dva: r. 1889 v Paříži, r. 1894 v Lyoně, leč při obou bylo účastenství ciziny nevalné. Teprve letošnímu sjezdu Pařížskému podařilo se zjednati si opravdově povahu mezinárodní. Na něm položen základ slibný dalším stykům mezinárodním vysokého školství. Českou universitu zastupoval prof. Fr. Drtina. Na sjezdě byla projednávána celá řada velmi důležitých věcí, ano životních otázek vysokého školství vůbec, a jednání sjezdové bude tvořiti silný svazek, podávající cenné poučení o věcech vysokých škol, přítomném jich stavu, o úsilí reformním a stycích mezinárodních. O mnohých otázkách byly podány podrobné rozpravy, jež měly sloužit za základ diskusi. Litovati jest, že rozpravy tyto nevyšly již před sjezdem a nebyly v čas účastníkům rozeslány: jednání sjezdové bylo by tím velice získalo co do propracovanosti, určitosti a jasnosti. Takto — kdy mnohé zprávy teprve na sjezdě byly přednášeny — jednání se často příliš drobilo a rozptylovalo a na diskusi samu nezbývalo vždy času.

Sjezd sám pracoval ve schůzích plenárních a sekcích. Těchto bylo 7: 1. právnická: otázka reformy studia právnického byla tu podrobně probírána, 2. sekce věd politických a sociálních: jednáno o tom, jaký úkol a jaký způsob vyučování vědám těmto na universitách má býti. 3. sekce historická: jaké jsou podmínky a způsoby studia dějin na školách vysokých a jaké na školách středních, 4. sekce geografická, 5. sekce filologická, 6. sekce pro filosofii a vědy s ní souvislé: zde právě společně se sjezdem filosofickým uvažováno o tom, pokud a jak má býti filosofii vyučováno na školách vysokých a středních. 7. sekce umělecká: vzdělání umělecké na universitách a pokud může a má býti uvedeno též do středních škol.

Předsedou sjezdu byl prof. Brouardel, děkan fakulty medicinské v Paříži, jednateli byli prof. Larnaude z fakulty právnické v Paříži a Fr. Picavet, maître de conférences na Ecole pratique des hautes études a redaktor „Revue internationale de l' ensergement“. Při schůzi zahajovací pozdravil sjezd jménem vlády francouzské Louis Liard, ředitel oddělení pro vysoké školství v ministerstvě vyučování. Vítal zvláště profesory cizích universit v Paříži, středisku věd a umění v Sorbonně, tomto středu staré university Pařížské, jež v obnovení a výzdobě své nedávno dokončené ukazuje změny, jež staly se ve vyšším školství francouzském v tomto století. Změnami těmi proniká vědomí ušlechtilé humanity. Čím více národové se probouzejí k životu samostatnému a práci kulturní, tím více vzniká vztahů mezi nimi, tím více uvědomují si, co jest jim všem společno. Dvojí úkol má vytčeno vysoké školství: udržovati v každém národě, co jest zvláštností jeho dějin, jazyka, umění a vědy a vyvíjeti zvláštnosti tyto v duchu národním. Předseda Brouardel chápaje se slova po uvítání Liardově naznačil podrobně úkoly sjezdu: Sešli jsme se, abychom studovali podrobně problemy vysokého školství. Učenci všech zemí chtějí věděti, jak problem vysokého školství se staví a jak se luští u sousedů, jaké jest působení vysoké školy v národ, jaký poměr mezi profesory a žáky, jaké vztahy ruzných oboru vyučovacích (fakult), jak jsou jmenováni professoři, jaká zřízení se uplatňují na prospěch studentstva, jaký jest postup učebný, jakých method vyučovacích se užívá a k jakým výsledkům se dospívá. Dnes jest již zastaralý typ učence, jenž zcela osamotněle ve své pracovně nestaraje se ani o své druhy nejbližší v hloubavé meditaci činil nálezy a výzkumy, jež zvolna a nesnadně se šířily a v národě vyvozovaly důsledky praktické. Věda přestala býti privilejem některých individuí, nabyla významu sociálního, vniká bezprostředně ve skutečný život. Methody vědecké změnily celý směr průmyslu, obchodu, výroby a techniky. Bývalé isolování učenců stalo se nemožným. Věda má se šířiti, aniž by se rozptylovala a ztrácela hloubku a vážnost svou: toť problem universitní extense. Jí má se v kruzích nejširších probouzeti vědecká zvědavost, jež tvoří mohutnou vzpruhu všeho pokroku. Ze středu universit reorganisovaných v duchu moderním má se světlo vědy šířiti jako v kruzích soustředných stále širších na všechny strany. Toť vznešené poslání věd v době nové. Vzájemnost pak vědecká mezi národy má probouzeti a síliti vzájemné poznání, úctu a uznávání a zajistiti mír, na jehož výsluní jedině věda může zdárně prospívati. Toť míronosné poslání moderní vědy.

*

Na programu schůzí plenárních byla především otázka **universitní extense**, již byly věnovány celé dva dny jednání sjezdového. Zprávu přípravného komitetu podal prof. Larnaude, jenž stručně a jasně vytkl vznik, vývoj a povahu extense, různost zřízení jejího dle různých potřeb a poměrů národů jednotlivých. Ukazoval zvláště ku zvláštnostem extense anglické, již nemožno prostě přenášeti do zemí jiných. Extense má v Anglii často ráz výlučně praktický a technický, doplňujíc vědomosti a dovednosti, jichž mnozí nenabyli na školách nižších stupňů, i spatřuje nebezpečí zvláště v tom, budou-li vědy humanitní zanedbávány. Rovněž vylučuje referent z rozsahu extense universitní všechny podniky filanthropické a charitativní (anglické University-settlements, fran-

couzské Universités populaires), jichž význam a dosah sociální v plné míře uznává, jež však činnost svou dojista blahodárnou měly by vyvíjeti mimo rámec universitní jakožto instituce zvláštní, svérázné. —

Otázky, jež přípravný výbor navrhoval jakožto podklad diskuse, byly tyto: 1. Shodnouti se o definici universitní extense, 2. které jsou orgány, jež mohou sloužiti extensi universitní ve školství středním a vysokém, 3. jaké jsou formy extense (přednášky ojedinělé nebo cykly souvislé, exkurse, summer-meetings), 4. jaké posluchačstvo, 5. jak upraviti otázku platu a honorování přednášek, 6. jaká může a má býti intervence státu, 7. jaké jsou prostředky učebné: zřizování knihoven, čítáren, světelné projekce atd., 8. mají se university práce extensní přímo účastniti, či mají býti zřízeny zvláštní extensní výbory mimo university, 9. má nastati nějaké omezení co do volby předmětu ku přednáškám?

Mnoho času zaujaly zprávy, jež o extensním hnutí ve svých zemích přinesli cizí účastníci sjezdu. Zprávy zajisté cenné, v nichž shromážděno je množství materiálu pro další vývoj, vytkl jsem však již, že pro sjezd sám byl by býval prospěch z nich značnější, kdyby byly v čas bývaly vytištěny a účastníkům před sjezdem rozdány. Mnoho nového a pozoruhodného přinesli Američané a Angličané. Ve Francii samé hnutí je teprve v počátcích, ač předzvěstí jeho byl již slavný franc. učitel J. M a c é, jenž již r. 1867 založil „Ligue d'enseignément“. Hnutí celé jest odlišeno od úsilí o povznesení morální národa (L'U n i o n p o u r l'a c t i o n m o r a l e), jež v posledních letech soustředí se v zakládání u n i v e r s i t p o p u l á r n í c h po způsobě anglických settlementů a má orgán svůj v časopise „C o o p é r a t i o n d e s i d é e s“ nyní týdně vydávaném. V čele hnutí tohoto jest univ. prof. P. S é a i l l e s. Zakládají se společenská střediska, kde intelligenti s lidem dělným volně se mohou stýkati, kde výměnou názorů, dotazem a vysvětlením vyrovnávají se mnohé různosti, zamezují četná nedorozumění, kde navazují se přátelské osobní styky různých vrstev společenských a účinnou pomocí — ne pouhou zahanbující almužnou — pomáhá se trpícím a ubohým, ne z pouhého chvilkového soucitu, ale z vědomí ujasněného společenské povinnosti. Studentstvo francouzské chápe se tohoto díla s porozuměním: promíšení obecenstva dělnického s mládeží universitní bude míti zajisté blahodárné účinky pro obě vrstvy. Činnost těchto universit populárních jest tedy mnohem širší nežli extense universitní u nás a sociálně nad jiné důležita. Vlastní působení přednáškové děje se v jednotách těchto mimo university. V přednáškách samých převládají kursy historické, národohospodářské a literární. Dělníci tu nejen poslouchají, nýbrž pracují, přemýšlejí a pokoušejí se písemně sestaviti výsledky svého zkoumání. Nepředkládají se jim otázky již rozluštěné v určité dogmatické podobě, nýbrž uvádějí se před otázky nerozluštěné, dává se jim metodický návod k řešení jich, navykají se tomu, co pěkně řečník jeden anglický nazval „la patience intellectuelle“. Zprávy z jiných zemí přinášely další poučení. Ve většině zemí celé hnutí extensní má původ svůj mimo university, jež někde se ho ujaly, jinde mu dosud zůstaly cizími. Mimo Francii — na venkově zvláště Lille a Marseille vynikají — ve Švýcarsku v Ženevě hnutí celé zaznamenává značný úspěch (vlastní extense pro obecenstvo širší a c o u r s d e s v a c a n c e s zejména pro cizince: tyto konají se nyní ostatně též se značným úspěchem v Paříži a Grenoblu), ve Švédsku dva spolky studentské chopily se díla, v Holandsku ustavila se zvláštní společnost mimo universitu, podobně v Londýně r. 1876 založena společnost taková (tehdy totiž v Londýně ještě universita sama nekonala vůbec žádných přednášek, jsouc pouhým ústavem zkoušejícím; dnes ovšem jest jinak), v Anglii veliké obliby došly s u m m e r- m e e t i n g s: v době prázdnin účastníci přednášek pobývají v městě universitním, kde na ně působí celé to zvláštní, svérázné okolí anglických měst universitních se vší svou starobylostí a samobytností, ve Španělsku povolila vláda 14.000 franků a množství přednášek extensních za značného účastenství konalo se již v G r a n a d ě, S a l a m a n c e, M a d r i d ě, v zemích našich V í d e ň (referoval Maur. W o l f f) první extensi s podporou vlády zařídila, po ní u n i v e r s i t a č e s k á v Praze. Poláci u nás (ref. red. Wl. M. K o z ł o w s k i) v K r a k o v ě i ve L v o v ě založili mimo university samostatné společnosti, jež se značným úspěchem díla se chopily.

Literatura polská vykazuje již řadu spisů potřebám universitní extense věnovanou: upozorňuji zvláště na „P o r a d n i k d l a s a m o u k ó w“ ve Varšavě vydávaný, jenž podává pěkný úvod do jednotlivých věd s potřebnou bibliografií a výborný měsíčník W. M. Kozłowského „P o g l ą d n a ś w i a t“.

O universitní extensi české referoval prof. Fr. D r t i n a. Podal historický nástin vývoje extense u nás, organisace extense jakožto instituce universitní, nástin činnosti dosavadní, statistiku pořádaných dosud čtyř cyklů, z níž se udává, že úspěch extense české jest značnější nežli ve Vídni (u nás činí dosud průměrná návštěva jednoho kursu 112.3 účastníků, ve Vídni jen 111.1 účastníků), zmínil se o tom, že dělnictvo české dalo první podnět ke vzniku extense, že učitelstvo škol středních i obecných čile se přihlašuje ku práci, promluvil o universitních kursích pro učitele, o kursech národohospodářských, Společností národohospodářskou pořádaných, o kursech rolnických

letos v zimě s takovým úspěchem na české škole technické konaných, ukázal k veliké důležitosti celé akce a k mezinárodnímu jejímu významu, i navrhoval, aby přípravný výbor příštího sjezdu celé hnutí sledoval, jsa zároveň informačním orgánem, jenž pozorování svá by nejlépe v Preavetově „Revue internationale de l'enseignement“ mohl uveřejňovati. Z celého referátu bylo patrno a sjezdem všeobecně uznáno, že národ náš ve hnutí tomto zaujímá jedno z předních míst a že celá činnost dosavadní jest slibnou předzvěstí pro budoucnost. Dnes již universita česká svou prací extensní právem se může pochlubiti.

*

Universitní extensi věnoval též bedlivou pozornost sjezd pro střední školy (od 31. července do 6. srpna). V úterý 31. července odpoledne konána byla společná plenární schůze obou sjezdů. Jednání bylo velmi živé, ač možno mu vytýkati scholasticism — jenž, zdá se, že ani se starou Sorbonnou z Paříže nevymizel — tím totiž, že celé odpoledne hledali jsme definici extense. Předseda sjezdu středoškolského, známý historik řecké literatury a děkan fakulty literární v Paříži, prof. Alf. Croiset vytkl jakožto jediný důležitý úkol extense, že má šířiti v lidu to, co nazýváme duchem vědeckým (esprit scientifique). Pouhé kursy praktické, jichž důležitost plně uznává, nespadají v universitní extensi. Ducha vědeckého šířiti v lid znamená pracovati k tomu, aby lid pochopil povahu vědeckosti, ukázati, jak nesnadno a namáhavo jest nabyti o otázce nějaké na první pohled zcela všední odůvodněného přesvědčení vědeckého, poučiti jej, že vážné otázky jakékoli nesmí se luštiti citem, vášní, obrazotvorností, bojovati proti pověře a politické stranickosti, což obé často neblahé má důsledky pro život každého národa. Croisetovi má tedy universitní extense předmětem „šířiti ducha vědeckého ve vrstvy lidové“ (développer l'esprit scientifique dans les classes popolaires).

Vývody Croisetovy velmi pěkně doplnil známý historik Monod. Uvažoval o podstatě toho, co se duchem vědeckým nazývá, a nabyl přesvědčení, že z pravidla lid dělný jest bližší duchu vědeckému nežli buržoasie. Příčinu toho spatřuje v tom, že lid dělný mnohem více jest zvyklý dívati se na realitu věcí, jak právě jsou, bez předsudků a pověry, kdežto buržoasie (mluví ovšem jen o francouzské) v utkvělých svých představách nepostihuje skutečnosti samé v sobě a z vrozené pohodlnosti ducha není přístupna tak snadno pravdě vědecké.

Názory tyto vyvolaly částečný odpor. H. Bérenger, jednatel sjezdu středoškolského, nalezal definici Croisetem navrženou příliš úzkou. Věda sama člověku jednak nepostačí, jednak nesmíme od sebe odloučiti vědu, umění a náboženství. Jsou to jen různé formule „de la haute culture humaine“, všechny jsou si blízky a stejně musí býti pěstovány. „Duch vědecký sám o sobě nepostačí, musíte ze všech lidí tvořiti lidi celé, individuální.“ Názory své shrnul v definici, že extense universitní má úkolem „vyvíjeti ve všech lidech vysokou kulturu lidskou“. Legrand (conseiller d'Etat) uznával oprávněnost vývodů Bérengerových, soudil však, že extense universitní jest toliko částí výchovy národní, a jakožto taková musí si vytknouti toliko cíl určitě vymezený, chtíti raději méně a vykonati v tom mnoho. Mínění toto zvítězilo při hlasování. Uznána platnost jiného působení morálního, sociálního, filantropického na vrstvy lidové — ale vše to nenáleží universitní extensi jakožto instituci vědecké. Croiset děl: „Kázání velebím, ale není to věda.“ K ostatním otázkám byly odpovědi jednomyslné. Účast činná v extensi má náležeti v první řadě učitelstvu vysoko- a středoškolskému, aniž z ní mají býti vylučovány vynikající osobnosti, zvláště vynálezci a praktikové jiných povolání, souvislým kursům jest dávati přednost před ojedinělými přednáškami, jichž vhodnost jen pro výklad markantní vynikajících odborníků uznána, posluchačstvo má, pokud možno, býti stejnorodé, přednášky samy úplně bezplatné, honorování přednášečů usneseno zásadně z fondů k tomu určených, nadací, darů, podpor, zejména vlád, obcí a korporací, stát má intervenovati jen finanční podporou, university samy v pořádání kursů extensních mají míti naprostou volnost, svoboda u volbě předmětů přednášek má býti omezena toliko jedinou podmínkou, aby o všem, o jakékoli otázce vykládalo se přesně vědecky a klidně, bez předsudků, vášně a rozčilování, a tím právě objektivné poznání věcí a světa účinně se šířilo. Pořádání přednášek extensivních buď svěřeno zvláštním výborům uvnitř university za tím účelem zvoleným (jako se u nás děje), usilováno pak budiž o to, aby posluchačstvu byly opatřeny potřebné pomůcky učebné (syllaby t. j. nástin myšlenkového postupu přednášky, budiž užíváno názorných prostředků obrazných a světelných), buďte zřizovány knihovny a čítárny pro lid, i zakládány listy zájmům extense věnované. Uznáváno, že každý národ má jiné potřeby, i projeveno přání o volném rozvoji celého hnutí extensního. Důležitost extense byla všestranně oceněna a zařizujícímu výboru příštího sjezdu uloženo v první řadě, aby vývoj ten bedlivě sledoval a pro sjezd příští návrhy, jichž oprávněnost se ukáže, připravil.

*

Dalším bodem programu byla diskuse o různých zřízeních na podporu morální a hmotnou studentstva. Zpravodaj A. Hauvette dotkl se hlavně dvou otázek: jak upraviti styky studentů mezi sebou a profesory a jak usnadniti i zpříjemniti pobyt jejich v městě universitním. Žádá, aby studenti téže fakulty měli

více věd. mi vzájemnosti a sounáležitosti, aby se vyvinul mezi nimi duch korporativní, i přeje si, aby za tím účelem v každé fakultě byly zvláštní místnosti účelně zařízené, kde by studenti mohli pobývati v přestávkách a navazovati styky společenské mezi sebou i profesory. Místnosti takové byly by přirozeným středem, kde by svérázný život fakultní slibně se mohl vyvíjeti.

Otázka ubytování studentstva universitního tvořila druhou část zprávy. Má se pomýšleti na stavbu velikých domů (péčí a nákladem university), kde by studenti pohromadě žili a kde by ovšem kázeň nezbytná byla často závadou individuální svobody, či jest přednost dáti tomu, aby studentstvo bylo ubytováno v menších domácnostech občanských, kde by žilo u rodinného stolu? Přednost jest dáti možnosti druhé. — Při diskusi nestalé nepodáno návrhu konkretních — jsou příliš různé poměry jednotlivých zemí. Vlastní život universitní spatřuje zpravodaj ve volných sdruženích studentských, kdežto od velikého jednotného ústředního spolku studentského valného prospěchu neočekává. V menších kroužcích takových též styky profesorů a žáků stanou se živějšími, důvěrnějšími. Jednotnost university projevila by se s dostatek, kdyby byl ustaven zvláštní *ústřední výbor* pro záležitosti společné, složený z profesorů i studentů. Otázka zřízení podpůrných fondů, u nás tak palčivá, byla sotva dotčena — patrně v cizině není tak silně pociťována jako v našich malých a omezených poměrech.

Pan *Soest*, zástupce hawardské university, zmínil se o zřízeních své university. Život studentský samostatný a volný jest všemožně a všestranně podporován, a zařízeny zvláště v hojné míře různé fondy podpůrné. Jsou zřízeny zvláštní domy studentské, kde možno za levný peníz bydliti, otvírány laciné restauranty, kde možno se stravovati, ze společných fondů a zřízením kooperativním možno studentům levně aneb na úvěr opatřovati si všechny potřeby životní, nábytek, oděv a pod.. V menších společnostech studentských sjednocují se studenti, kteří mají stejné účely vědecké, umělecké, sportovní. Činnost časopisecká na universitě hawardské jest velmi vyvinuta a výborně organisována. Styky profesorů se studenty jsou časté a důvěrné. Zvláště jedno dobré opatření utkvělo mi v paměti. Studenti, kteří se nově na universitu pro příští rok již před prázdninami dali zapsati, jsou rozděleni na skupiny asi po třiceti jednotlivcích. Každá z těchto skupin je pak svěřena dozoru a péči jednoho profesora. Tento profesor má povinnost býti s každým z této skupiny ve stálém styku, podporovati je radou i činem, dům jeho jest jim otevřen, jemu zkrátka jest svěřeno řízení rozumové i mravní studentů těchto v prvních dobách pobytu jejich na universitě. Živý duch sborový, vztahy přátelské mezi profesory a studenty, vzpomínky historické tvoří tak ze všech generací, jež na universitě učitelsky působily nebo studovaly, jednotný, mohutný celek. Po vykonaných studiích studenti rozcházejí se po širých krajích: mnozí věnují se průmyslu, obchodu, zemědělství a působí velmi blahodárně na morální a občanský život svých krajanů.

Na kongresu stala se zmínka též o slibných institucích našich, řadě spolků a fondů podpůrných, zvláště však o Husově fondu a akademické mense. Mnohé zprávy měly ovšem význam výhradně francouzský, navrhujíce různé prostředky, jak zvýšiti návštěvu francouzských universit se strany ciziny.

(Dokončení.)

Literatura.

Český román.

Časová poznámka pro širší čtenářstvo.

Vizte vzdálenou loď. Zdá se, že přináší nějakou zvěst. D' Annunzio, Il fuoco.

Zdá se mi, že začínáme mít něco takového, co se může jmenovat českým románem. Vzpomeňme na Staškova *Para Šimona*, Laichterovo *Za pravdou*, Svobodův *Rozkvět* a Karáskovu *Gothickou duši*. Český román ne proto, že pěstuje zábavný folklor, ani proto, že pomáhá točit vlasteneckými korouhvičkami, nýbrž proto, že staví a určuje *speciálně český literární problém: jak vyjádřit duševní situaci dnešního českého člověka* v kulturních proudech na konci století. Pouhé konstatování toho faktu stojí dojista za poznámku. Zde český román přichází na něco svého vlastního, co ho může přivést k tomu, aby se konečně vymanil ze svého podřízeného a podružného postavení a vytvořil se *zcela pro sebe*. Český románový problém, jak jsem jej naznačil, je věru neobyčejně *složitý a těžký*. Upozornil jsem na to několikrát a upozorňuji znovu. Taková ohromná látka, jakou dává tušiti Laichterovo *Za pravdou* nebo ještě více Karáskova *Gothická věž*, musí lákati každého spisovatele-umělce, který touží po velikých a nových úkolech. V tom pustém, rozervaném chaosu, v němž se bez rady a většinou nešťastně zmítá duše každého našeho tvořícího se člověka, pokud myslí, vzdělává se, snaží se a pracuje, najít v něm bezpečné a plné světlo, objasnit si síly a prvky, jež se tu spolu srážejí, pojí a zápasí, principy, jež se tu projevují, všeliké směry, jimiž vývoj jde, a převést to vše na vyšší stanovisko psychologické i sociální a na nějaké obecné české kulturní posylání, to je beze vší pochyby předmět na nějž nestačí prostřední tvůrčí intelekt ani prostřední tvůrčí síla. Tím větší váhy nabývá fakt, že se tolik jednotlivců o něj pokouší, ne ještě, aby jej rozluštili, ale zatím aspoň aby jej defino-

vali, vytkli jeho podstatné stránky a zkusili některé způsoby, jimiž bylo by lze jej zmoci.

Ovšem, bude třeba uvědomiti si, že se tak sotva stane jediným románem a že v nadhozeném problemu vězí celý o b š í r n ý a b o h a t ý u m ě l e c k ý p r o g r a m. Přechodní fase nejistoty a kolísání, kterou prodělávâme, vynáší na povrch tolik rozličných psychologicky a sociálně typických útvarů, že není možná zdolati je najednou. Kdyby se bylo na př. podařilo Karáskovi, co zamýšlel, ukázati v českém člověku nepřetržité působení jeho vrozené, snad raçovní náboženskosti, nebyl by tím český románový problém ještě daleko odbyt; neboť jednak náboženské tendence vystupují u nás příliš četnými, stejně typickými formami a úkazy a jednak jejich modifikace jinakými vlivy kulturními vykazují zase množství odlišných, také stejně typických případů. V tom bodě dosti poučný je román Laichtrův: co všelijakých lidí autor seskupil kolem svého Jana! a všechny by byly zasloužily rovně podrobného a hlubokého vylíčení. Nějaký český Turgeněv, který bude míti dost široké a objemné pochopení pro všechny bolestné a trudné procesy, pro všechny porážky a bezmocná vzdání se, pro všechna pyrhovská vítězství, všechny vnitřní zrady a náhlá zhroucení, jež se u nás a j e n u nás prožívají, nebude nikdy hotov s rozsáhlou prací, jež se jeho umění naskytne.

Dalo by se mluviti o umělecké m e t h o d ě českého románu. Je samozřejmo (a já již poznamenal), že právě zde, vlivem svého zcela zvláštního úkolu, bude musit český román nalézti si svou vlastní, původní cestu. Chci jen, maje na zřeteli naši nynější napodobovací přichylnost ke vzorům a směrům cizím a přímo vzhledem k románům Laichtrově a Karáskově vyslovit své negativní mínění, že to stěží bude moci být ona výlučně psychologisující methoda současného románu, jež isoluje člověka v jeho duševním dění, sledujíc a popisujíc jeho niterné stavy samy o sobě v jejich průběhu a vývoji. Taková methoda mohla se vyvinouti toliko tam, kde sociální podmínky podporují osamocení a vyloučení význačných individuí, aby mohla svůj duševní příběh vyžít co možná ryze a jednotně. Toho však u nás není. Zrovna ti, u nichž lze předpokládat nebo dokázat intensivní, rozsáhlý a významný život vnitřní, jsou u nás věčně a nevymanitelně svázáni kolikerými pouty existenčními, poměrovými a okolnostními, z nichž si je nelze představit vytrženy a orpoštěny. Pan Svoboda dobře vyzdvihl ten rys na svém Václavu Novákovi. Proto mám za to, že methoda českého románu bude musit začít u divného toho sloučení velikých individuálních procesů niterných se vší titěrnou pestrostí, malicherností a hroznou vtíravostí denního života. Jinými slovy: český román nebude se směti zjednodušit tak, jako se v tom smyslu zjednodušil moderní román cizí.

Ale nepředbíhejme budoucnost. Má poznámka měla dosáhnout jen tolik, aby širší čtenářstvo na některé slibné zjevy našeho románu a na jeho další vývoj hledělo s náležitým respektem, porozuměním a zájmem. Nemůže být, myslím, nic vzácnějšího, nežli vidět, jak rodí se a vzniká dílo, jež bude konečně dokonalým výrazem našeho tak význačného kulturního stadia a jež může v evropskou tvorbu románovou přinést originální a plodný podíl.

jr.

*

J i ř í K a r á s e k: **Gothická duše.** (Moderní revue.) Za 1.50 K.

Divím se, že G o t h i c k á d u š e p. Karáskova nevzbudila dosud podobné bouře jako svého času mínění nebožtíka H. G. Schauera, nebylo-li by lépe, kdybychom se přimkli k jinému velikému, kulturně vyvinutému a zajištěnému národu. Taková otázka klade se zde ne sice přímo, ale za to tím určitěji a důrazněji. Mladý muž, trpící duševní chorobou století, obviňuje své češství, že ono je původem všeho, co beznadějně podrývá a podlamuje jeho životní schopnost. Chtěl by žít intensivně, bohatě a plně, ale jeho raçovní přirozenost, náchylná k ponuré askesi, k trudnému hloubání, k psychické vyzáblosti, kazí každý jeho rozběh za štěstím a silou.

Není to věru malá věc, na kterou se p. Karásek odvážil. Chtít v té motanici přejatých a původních rysů, z nichž je složena morální bytost moderního českého člověka, oddělit a vytknout její rodovou podstatu, ukázat, jak ona se projevuje ve všem jeho myšlení a konání, to samo sebou vyžaduje i hluboké a podrobné znalosti své duše i vyspělého, svůj úkol rozsáhle a jemně ovládajícího umění. Proto nelze se ani divit, nepodařilo-li se autorovi, co zamýšlel. Z jeho románu těžko by bylo shledat definici té psychické gothiky, jíž jeho hrdina se ztroskotá. Kdekoli spisovatel zavadí o vlastní jádro věci, činí tak výrazy a větami, jež takřka utíkají svému problému nebo jej jen jako z daleka dávají tušit a hádat. Ještě nejjasněji vidí autor v poměr ideálu života, jejž jeho hrdina má uskutečnit, a onoho ničivého principu, jenž ho vždycky strhuje a sráží. Kdybychom si na konci románu měli přesně uvědomit, po čem hrdina toužil, a co mu vadilo, že toho nedosáhl, řekli bychom spíše nežli co jiného, že p r o s t ě n i k d y n e v ě d ě l, c o v l a s t n ě m á c h t í t. Nečiní ani pokusu o to a ono; přijal fakt, že se k ničemu nehodí, že nic nedokáže, poněvadž je Čechem, a čekal nečinně, až z ustavičného přemítání svého odsouzení zešílí. Od chvíle, kdy vystoupí ze semináře, je život jeho samá theorie vlastního neštěstí; ale důkaz, že m u s í být nešťasten, že není pro něho záchrany, chybí.

Pan Karásek chtěl z nemoci, která je obecná našemu ubohému věku, učinit nemoc speciálně českou. Není pochyby, že neschopnost k životu, o niž tu jde, má u nás svůj zvláštní tvar, že je od-

lesně zabarvena a vystupňována vlivy, jichž jinde není. Ale nestane-li se někdo knězem, poněvadž ho odpudila vyprahlá poušť theologické vědy, její sešněrovanost a thesovitost, její formalism a mechanism — co je na tom význačně českého? Nebo je k tomu potřebí českého lidu, aby delikátnější duch pocítil nepřátelský odpor k volebním massám podobným smečce chystající se zatnouti zuby do nenáviděného protivníka, řičící radostí, cítící na blízku maso a krev? Nebo stává se jen v českém ovzduší, aby člověk marně hledal bytost, s níž by se mohl dorozuměti, k níž by se utíkal, mrazí-li jej příliš chlad jeho samoty? Kdesi pan Karásek podává základní formuli pro bolestná zklamání svého hrdiny: touží po nemožném a umírá možným. Ta formule by se k jeho problému hodila jen potud, pokud by to toužení po nemožnostech bylo něčím typicky českým nebo pokud by ty nemožnosti byly právě jen č e s k ý m i nemožnostmi. Jedné chvíle p. Karásek byl na cestě k něčemu podobnému. To tam, kde jeho hrdina prchá s hnusem od bouřícího davu, aby se uchránil nenávisti: „Teď cítil," praví, „jak málo zapuštěna je svými kořeny v tomto lidu každá probudilejší duše česká. Touží jinam, ven, v cizí půdu, aby se mohla rozvinouti. Zakrsává, není-li jí dána příležitost k útěku odtud. Pochopil tu neúplnost duše české, jíž nestačí a nemůže stačiti to, co nachází doma. Musí se doplňovat z cizího, z venčí, aby se nezadusila ve vzduchu, v němž není možno dýchati." Zde měl p. Karásek nasaditi svou analysu: čeho tedy probudilejší duše česká nenalézá doma takového, aby bez toho byla odsouzena zakrsnouti? a jak její raçovní přirozenost přichází v rozpor s nabytou kulturou? a jak jí její prostředí a její bytostná souvislost s prostředím brání realisovati ideály získané cizí kultury?

Příklad páně Karáskův ukazuje, jak důležito je jíti jednou na kloub těmto otázkám. Jsme dnes hotovi svésti na své češství všechno, co má mnohem širší a povšechnější příčiny; a obviňujeme své domácí poměry z mnohého, co tísní rafinovanější inteligenci také všude jinde.

V románě p. Karáskově je mnoho holého raisonnování. Pan Karásek napíše na př. odstavec: „Ale jeho duše, vzdor všem logickým závěrům, cítila, že se tu násilně chce odlučovati od toho, kde ještě nejsou všechny svazky zpřetrhány. A proto mu bylo tak teskno . . . Národní princip nebyl ještě přemožen sebou samým, jako náboženský princip. Ten může býti přemožen jen přílišným stupňováním nacionalismu a tím přiveden k překonání a na onu širší basi, jež sluje lidstvím. Ale zde nebylo nikdy dosti nacionalismu. Tento lid vyžil se dosud jen svým náboženským citem, čímž mohl překonati princip náboženský. Ale ve svém češství, ve svém nacionalismu žil příliš málo." Nezdá se vám, že syllogisující raisoneur toho druhu je s to, aby podřídil kterýkoli fakt svým apriorním rozumovým konklusím a předpokladům? A nezdá se vám, že by stejně vytemoval všechny stavy duševní, jejich momentální obsah, pohyb i sled? Autor si asi nejvíce zakládá na některých větších a pathetičtějších parádních pasážích své knihy, jako jsou obě kapitoly v klášteře Barnabitek nebo koncert pražských zvonů nebo návštěva v pustém přízračném domě malostranské tety. Místo, kde vykládá hlasy večerních zvonů, aby vyvolal visi středověké Prahy, musí i méně zkušený čtenář shledat skládaným, uměle a vymyšleně sestavovaným. Taková jsou i ostatní citovaná, studená, násilně se vzpínajících a rozpřahujících vět, afektovaně rozdivělá a třískavá.

H e n r y k Š. B a a r: **Cestou křížovou.** (Nový Život v Novém Jičíně.) Za 1 K. S trpkým a rozlítostňujícím pohnutím líčí se tu krušný život kněze, který přílišnou upřímnou a idealistickou horlivostí ve svém povolání způsobí si všeobecnou nepřízeň i osadnictva i představených a spolukněží, tak že na konec zemře v bídě a opuštěnosti nemocí přivozenou zažitými svízeli úřadu. Bylo by si přáti více faktů a určitých podrobností všude tam, kde naznačuje se záslužná a nadšená činnost Jiřího v jednotlivých jeho „štacích"; takto při té povšechnosti a sumárnosti nevíme dobře, nebyl-li velebný pán leckdy vskutku více stranickým agitatorem, nežli hlasatelem a konatelem slova Božího. Není pochyby, že autor přepíná a přeceňuje jednotlivé obtíže a úkoly duchovního stavu. Jakou trudnou a namáhavou práci činí na př. z Jiřího příprav na kázání nebo na katechetické výklady školské! Jak přetíženého zaměstnáním představuje ho před udřenou a ustaranou matkou, která ho přišla prosit za peněžitou výpomoc, aby jim neprodali posledních zbytků zadluženého majetku! Již to přirovnávání prvních nezbytných, tak všedních nezdarů a mrzutostí mladého nezkušeného muže (kdo jich v tom věku kroutících se ilusí nezažil!) ke klesnutí Kristovu pod křížem musí svým ne hutným nadsazováním odpuditi. Četnými šlehy autor tepe ony světácké, úhořovitě chytré kněze, kteří za hlavní normu všeho svého jednání postavili blahobyt, hmotný prospěch a společenské postavení, podřizujíce takovýmto zájmům nejposvátnější zřetele svého povolání, svou víru, mravní zásady i — věčné spasení. Jen že zde ovšem nepomůže postraní zahořklé osočování a snižování osob; zde je vinen veškeren společenský řád svými prohnilými, bídnými základy. A osud Jiřího by byl měl teprve pak plný polemický význam, kdyby byl vylíčen jako jedna z celé soustavy sociálních křivd a obětí. Snad, kdyby jej byl pozoroval s toho stanoviska, byl by shledal jiné věci, nežli pouhý kontrast mezi existenčními ústrky kněžského horlivce a tučným blahobytem opatrnějších, vypočítavějších a zištnějších sluhů Páně. Potom by také emoce povídky nezůstala při dojemnosti zimních novinářských lokálek a hladovících a mrznoucích rodinách

Literární táčky.

Letní saisona schýlí se pomalu ke konci. Zbudou tři měsíce pro rozvíření čilejšího ruchu literárního, tři měsíce pro kniževní trh. A potom budeme skládat účty. Lze říci předem, že bilance našeho umění vůbec nebude příliš příznivou. Toho, co bylo vykonáno, je poměrně málo; a toho, co pro konec roku se chystá, ohlášeno je nemnoho.

Divadelní kancelář původních novinek prozatím neohlásila. Není jich. A které jsou, jsou ohlášeny zatím jako novinky kniževní. Tak F. X. Svoboda připravuje pro tisk nové drama: Pohleďte, kudy šla. To posud je jediná chystaná novinka dramatická.

Už živěji bude v literatuře prosaické i básnické. Nový velký román vydá paní Růžena Svobodová. Episodně vložena bude do románu tohoto její povídka Pozlacenou branou mladosti a použito bude též jejích Nových Listů k románu, které vycházely v Lumíru. Pro literaturu básnickou chystá Ant. Sova sbírku Až se jednou vrátíme, F. X. Svoboda knihu K žatvě dozrálo, v knihovně Symposion pak vyjde Výprava k Já, kniha básní Otakara Theera (Goulona).

K řešení otázky honorářové má prý být učiněn jakýs počátek zamýšleným časopisem Zvony. Družstvo, jež bude Zvony vydávat, hodlá prý všechen čistý výtěžek věnovati na honoráře tím způsobem, že při zvýšeném výtěžku zvýšeny prý by byly honoráře. Že uskutečnění této myšlénky při objektivní redakci nabylo by důležitého významu, je patrno.

Divadlo.

Filip Langmann: Bartoš Tuřanský. Drama o 3 dějstvích. Z němčiny přeložil Karel Želenský. (Poprvé dne 20. srpna 1900.)

Obraz z dělnického života pro velmožné obecenstvo. Lituji, že zde na venkově nemám po ruce Kiplingovo Zhaslé světlo; citoval bych z něho místo, kde se ironicky vykládá, jak třeba pro odběratele velkého illustrovaného časopisu upravovat obrázky z afrického bojiště. Rozedrané, špinavé a zmýcené jedajaké šatstvo, v němž vojáci chodí, musí se nahradit parádními, zachovanými a čistými uniformami, boty a ručnice musí se jim blýskavě vyleštit, zmořené, vyhublé tváře zakulatit a zveselit. Nějak podobně nutno pro totéž obecenstvo praeparovat také výjevy z prostředí, z něhož je vzat Bartoš Tuřanský. Velmožné obecenstvo nechce dělníky, kteří zuří proti Bohu i lidem, pořádají hrozivé schůze, táhnou v mračných davech ulicemi, zdvihají pěsti a bouří o svá práva; nýbrž takové, kteří při neškodné stávce sedí tiše doma, chovají nemluvňátka, vaří kašičku, rozmlouvají s dětmi o článcích z čítanek, zpívají s nimi krotké písničky a slibují jim pěkné nové hračky. Nechce dělníky, kteří imponují svou vzdornou a výhružnou silou, ukazují platně svou vzdornou a výzdolnou vahou svých požadavků; nýbrž dělníky, kteří dodělávají se aspoň jakýchsi morálních výsledků nevypadají jako bezcenná, bídná chamraď, opravňují způsob, jak se s nimi nakládá, prodají se za hrnec masa a uznávají na konec sami nezměnitelnost stávajících poměrů. Řeč starého vahavého dělníka Adolfa ve druhém aktu, které všichni jeho soudruzi přímo nebo nepřímo přisvědčují a která podle tvářnosti celého kusu je výrazem sociálního stanoviska (?!) autorova, je mluvena právě z duše velmožného obecenstva: tak mluví rozumný, zkušený člověk, který ví, že proti pánům je nemožno každé pořízení, že se náprava musí ponechat Pánu Bohu a přirozenému ponenáhlému vývoji a že zatím stačí, nemusí-li pracující chuďas zemřít hlady. Z Bartoše Tuřanského velmožné obecenstvo odchází svrchovaně spokojeno. Vidělo na vlastní oči, že zájmový odboj dělného lidu hravě se zdrtí, že nejspurnější duše dají se ošidně koupit tučným soustem a že mají zcela bezpečného krotitele ve svém příliš ještě pověrčivém a hloupém svědomí. Co může chtít lepšího? Leda snad, že by si naše české obecenstvo přálo ještě trochu pokorně vlasteneckého nátěru.

Na první pohled bystřejší divák postihne uměleckou (lze-li mluvit o umění) chudobu tohoto výrobku. Celá autorova koncepce vyšla schématicky z dvou pevných hubených bodů dějových, jež jsou rozhodnutí Tuřanského, že za úplatek vzdá se svědectví v neprospěch Klepalův, a pak jeho pokání po smrti obou dětí. Autor měl co dělat, aby to kostrovité pojetí rozvedl ve dva akty. Od Klepalova návrhu první jednání není nic jiného, nežli nekonečné omílání týchž důvodů a protidůvodů: Tuřanský, jeho žena, Klepal, — stále táž všedně chytrácká a ponoukavá dialektika. Svolení Tuřanského neroste nijakými fakty, nýbrž holým smlouváním, domlouváním a vymlouváním; kdyby při prvním příchodu Klepalově žena Tuřanského byla doma, mohla se věc odbýt najednou a krátce, beze zbytečného rozvlékání z nouze. Výstupy soudruhů Tuřanského a děvčat Celberových jsou výplně, jichž nucenost bije do očí. Autor se namáhá, aby zakročení Tuřanského v záležitosti Klepalově uvedl ve spojení s osudem stávky; avšak jestliže čemu není rozumět, je to jistě ta předpokládaná souvislost. Když Marie Celberová doléhala na Klepala, aby její sestru přijal zase do barvírny, mistr projevil se ochoten s podmínkou že Anna k jistým jeho žádostem nebude dělat drahotu: vždyť proto prý nemusí ještě přijít do kouta. Že z takových řečí může dojít k nějaké žalobě pro urážku na cti, to se ještě dá pochopit; ale aby se z nich vyvinula stávka, k tomu je již třeba trochu násilného výkladu. Nedostatek zřetelného a závažného vysvětlení činí stávku v dramatě nastrojenou pomůckou, jejíž účel uniká divákově důmyslu; tím více Tuřanského význam v ní.

Druhá část vlastního dramatu, Tuřanského pokání pro vydané křivé svědectví ve třetím aktu, nepovznesla se vůbec nad samé mudrující monologisování. Vystupují sice kromě Tuřanského také jiné jednotlivé osoby, ale kdyby nevystupovaly, nic by se tím na průběhu událostí neměnilo. To jen tak, aby Tuřanský svých kasuistických skrupulí a hloubavých vývodů neházel úplně do vzduchu. Návštěva Marie Celberové se svými něžnými a tklivými výlevy, duchové zjevení zemřelého synáčka v bílém rubáši a elektrickém světelném effektu i závěrečná rozmluva s advokátem jsou za vlasy přitažené sentimentálnosti, které bídu a mělkost psychologické motivovanosti přikrývají pláštěm plačtivého pohnutí. Velmožné obecenstvo rozplývá se měkce v hlubokém

dojetí nad pykajícím hříšníkem a je hotovo přiznati Tuřanskému stejně velký heroismus jako Rebece Westové nebo Razkolnikovu. Tak daleko jsme to přivedli, že nepatrné a skoro malicherné (svým smyslem) dostiučinění spravedlnosti založené na pověrčivém postrašení hraje úlohu ohromného skutku, který má budit velké emoce vznešenosti a posvátného zdrcení! Rád bych slyšel některého právníka, jaký dojem na něho činí případ Tuřanského.

Mezi ty dva akty, jimiž je drama více nežli vyčerpáno, je vražen ještě jeden, samostatný, episodický, stojící mimo celý vnitřní proces Tuřanského: schůze dělnická, v níž se vyřizují podrobným počítáním (!) finanční záležitosti stávky, vypravování Marie Celberové o postupu a výsledku stání, její pranice s křičící ženou Tuřanského, útěk Tuřanského před rozlíceným davem, utišení a rodinná příprava k vydatným hodům. Charakteristické je, že právě tento akt, který přináší nejméně pro předmět dramatu, vyjímá se nejživěji a nejúčinněji. Přes to, že postavy dělnické jsou pojaty praprimitivně a mdle, že ženská rvačka patří k banálním divadelním drastičnostem, že počínání Tuřanského sebe slabší analysi musí se objevit hloupé a směšné (jako by se byl nemohl vyhnout nepříjemné setkané!), kontrast s předchozí dějovou prázdnotou a slepeností působí, že si to vše jakžtakž dáme líbit; je to aspoň jakýsi pohyb a ruch. Souhlas a zájem, s nímž obecenstvo provází scénu rvačky, je nejlepším dokladem pro výši jeho vkusu a umělecké vnímavosti.

Ještě malou (professorskou, ovšem) poznámku. Neubránil jsem se mezi hrou vzpomenout na doby, kdy dramatická tvorba podléhala všelijakým přísným konvenčním regulím, na jichž splnění záviselo esthetické uznání díla. Uchýliti se od nich bylo dovoleno toliko velikým tvůrčím duchům, a taková úchylka musila mít důkladné, ze samé bytosti věci plynoucí důvody. Moderní produkce regule prolomila, a nikdo se již o ně nestará. Ale dobrý pozor! prolomila je ne proto, že by nedovedla jim vyhovět, nýbrž proto, že ony nemohly dále vyhovět jí; ne proto, že by podávala m é n ě, nežli ony žádaly, nýbrž proto, že chtěla podat v í c e, mnohem více a l é p e, nežli ony dovolovaly. Samy sebou řečené regule měly aspoň tu výhodu, že nepřipouštěly, aby se dostal na jeviště nejhorší, ledajak stlučený brak; učily autora i diváka smyslu pro rozumnou souvislost, jednotnost a věcné vyvinutí celku. Byly výborným vodítkem pro p r o s t ř e d n í t a l e n t y, jež by byly bez nich zkazily mnohou slušnou uměleckou myšlenku. Chci říci: kdyby se chápalo, že to, co svědčí velikým lidem, nesvědčí vždycky malým, byl by takový B a r t o š T u ř a n s k ý prostě nemožný.

Titulní roli v Národním divadle vytvořil p. Šmaha promyšleně a pravděpodobně. Jeho snaha o největší co možná přirozenost interpretace je známa; vyhýbá se všemu přehánění, affektovanému nadsazování tónu, prudkým přechodům, theatrálnímu pathosu; jeho věty jsou vždycky podloženy niterním děním; nepromluví, aby nebylo zřejmo, že se v jeho osobě odehrává více, než slova poveđí. V tom všem však příliš proniká všude rozvaha a studium: cit není zúčastněn nebo sotva tak že se zachvěje. Poslechněte na př. p. Šmahu ve třetím aktu tam, kde Tuřanský vykládá přednosti svého zemřelého synáčka. Tak jako p. Šmaha mluví badatel mocně a vzrušeně zaujatý svou věcí, ne však otec, jemuž každá vzpomínka na ctnosti nebožtíkovy musí přeplniti hruď vzlykotem, dusiti slova v hrdle, stahovati rty a kaliti oči. V tom smyslu je též celý první akt p. Šmahův klidnější a sebejistější, nežli by měl být. Pěkné, pravdivé momenty měla pí. Laudová jako žena Tuřanského v prvních dvou aktech; líbilo se mi zvlášť lehké naznačování vnitřní nejistoty při obhajování Tuřanského ve druhém jednání. Její mateřský a manželský žal ve třetím již falešně selhával. Klepal p. Pštrosův nebyl zrovna vhodný; byl to divný, nemotorný dědek, do něhož si bylo těžko vmysliti všechno to, co se mu přičítá. Ostatní provedení, ač přičinlivé, bylo vesměs ochotnické a jevilo citlivě, jak stará správa zanedbala výcvik čerstvých sil. Nejméně sympathické výkony podali pí. Pštrosová (žena Adolfova) svými skřípavými akcenty a p. Mušek (jeden z dělníků) svým vrnivě zpěvavým přednesem. jv.

Směs.

Z cizích časopisů.

V jednom z listů G. Sanda, nedávno uveřejněných v Revue de Paris, podává spisovatelka svůj názor o knihovně pro mládež. Do první řady staví cestopisy; z povídek prohlašuje za poučné, zábavné i zdravé knihy W. Scotta a F. Coopera; schvaluje též jakýsi počet děl z literatury dramatické: Corneillea, Schillera, Goetha a upraveného Shakespeara; připouští též nějaký počet básní a několik dobrých pohádek, ale dodává, že je důležité, nechat děti a lidi nevzdělané, aby do jisté míry sami si četbu volili, že prý budou vědět, co jim nejlíp půjde duševně k duhu.

▪

Steadův časopis Review of reviews každoročně za přispění svých čtenářů posílá několik set nejchudších dětí londýnských na týden, na dvě neděle zotavit se na zdravém vzduchu venkovském nebo u moře. O vánocích pak s pomocí čtenářů kupuje pro chudé děti hračky, knihy, hry, oděv a obuv.

*

O novějších básnících australských čteme v australské Rewiew of reviews. Dle slov pisatele A. G. Stephensa objevuje se v tomto pokročilém a praktickém lidu zvláštní silná náklonnost k poesii — „Každý píše verše.“ Značný vliv prý má na tento úkaz irská krev; mezi básníky uvedeni jsou Stephensem jako zvlášť vynikající: V. J. Daley, W. H. Ogilvie, Rod. Quinn, A. A. D. Bayldon, Ch. Brennan, J. Hebblethwaite, A. H. Adams, E. J. Brady.

*

V Contemporary review ukázal J. W. Martin na dva zdánlivě nesmiřitelné zjevy v obcích amerických: na rostoucí korupci a hnutí směřující k tomu, aby obce staly se vlastníky monopolů. Z reforem provedených ku př. v Bostoně starostou Quincym za poslední tři leta uvádí, že obec podnikla s velikou úsporou vlastní tiskárnu, elektrárnu, stavby, zřídila lázně, veřejná gymnasia, letní hudbu, nedělní koncerty. Zvlášť zajímavá obecní instituce je t. zv. T á b o r h o c h ů (Boys Camp). Tábor zařízen byl poprvé r.

1898 nákladem obce bostonské a 831 chudým chlapcům dána možnost, aby po pět dnů pobyli na venkově pod ochrannou plachtou; náklad na hocha průměrně činil 6 sh 6 d (asi 4 zl. 50 kr.). Pro letošní rok měl být učiněn pokus s táborem pro děvčata. Dle slov starosty bostonského je výdej tak mírný, že může být poskytnut týdenní výlet na venek každému školáku, který by jinak nebyl s to, aby strávil prázdniny mimo zdi městské. Takový tábor má býti pokládán za rozšíření soustavy veřejného vychovávání mládeže, podávaje různé poučení a cvik, rozdílné, ač snad méně cenné, od poučení a cviku školního. —

*

Před sto lety, poznamenává Clara E. Collet v Contemporary, měli lidé za to, že děti šesti a osmileté mají už hotový charakter a pevné představy o tom, kterak se mají chovat; za století byl věk dětské nezodpovědnosti se šesti let zvýšen na dvanáct. Za posledních 20 let udála se ještě jiná změna. Změnily se povinnosti mladých lidí. Dříve ve věku 18 let očekávalo se od děvčete, že sprostí svou znavenou matku starostí domácích a že bude vyjasňovat sklonek života svého sestárlého otce. Ale matky z r. 1899. odmítají, že by byly už vyžilé a měly se držet jen pohovky, protože jim dcery už dorostly, a otcové, aby jim byla tu a tam večer ukracována dlouhá chvíle. Nová matka může být už hodně přes 35 let, snad se blíží k padesátce, ale ona ani se necítí sestárlou, ani sestárle nevypadá, spíš je nakloněna tomu, aby mimo domácnost si hledala působiště pro své síly osvobozené takto od povinností mateřských. —

*

Proti vládě suché matematické pravidelnosti novodobých staveb a ulic vyslovil se J. Moore ve Fortnightly; ukazuje na řadě nepravidelností, schvalně provedených starými architekty, kterak se snažili, aby svým stavbám dodali půvabu. Tento princip umělecké nepravidelnosti je ještě důležitější v úpravě ulic a tříd; na místě dlouhých pustých tříd, unavujících chodce, jenž nemá, kde by si zrak jeho odpočinul, měly by býti zakládány ulice v křivkách, což je možno provésti, aby netrpěl ani požadavek snadné komunikace, ani zájem obchodní. Že to lze provésti, dokazuje ku př. nová londýnská Shaftesbury avenue a Charing Cross road, které ukazují, že v moderních ulicích není třeba absolutní přímosti, a tvoří docela přirozené a rytmické družky třídy Regent street a Piccadily. Tyto ulice nevzbuzujou v chodci únavu a touhu vrátit se domů jako fádní bulváry francouzské nebo americké; co ku př. je únavnějšího než procházka celou délkou polí elysejských, kde oko nemá, na čem by si odpočinulo, leda na velkém oblouku, jenž ostatně na dvě třetiny cesty je mimo snadný dohled? Moore doporučuje obecním zastupitelstvům, aby této věci věnovala pozornost. —

Majitel, redaktor a vydavatel Dr. **Jan Herben**. — Tiskem **Edv. Beauforta** v Praze.

Ročník V. 1900. Číslo 16.

BESEDY ČASU.

ČTRNÁCTIDENNÍK PRO ZÁBAVU A POUČENÍ.

Předplatné na rok [illegible] korun, na půl roku 2 koruny. — Jednotlivá čísla po 20 h. [illegible]

Holoubě.

Kus farské historie. Napsal J. K. Šlejhar.

Fara [illegible] Zřejmě [illegible] [illegible] [illegible] Žel [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] jak [illegible] [illegible] jako měchýř, jako čepec u naší hrobnice, cosi nad- [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] jakou mají rádi všelicí ti nadšenci národní, [illegible] [illegible] [illegible] dolit mohou. Z toho čepce zrovna čtyři komíny [illegible] — a ze všech čtyř se kouří, ne snad z jednoho po dru- [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] tímu, když tak jednou za čas hněvně na hříšné [illegible] je vysílán, více imponuje, než zažehnání [illegible] [illegible] hromosvod, technicky dokonalý, jak se patří. [illegible] hlavní, jemnostpánova, od nějaké doby drží si k [illegible] kuchařku mladší, svižnější — sama je již příliš tlustá, přejedená a líná od obstarávání toli- [illegible] u fary s pečlivě uzavíraným altanem za letních [illegible] (vlastně od nějaké doby altany dva tak peč- [illegible] [illegible] [illegible] hnaného dvora ohromné stáje a stodola pro to všechno boží požehnání, které se sem snáší. Také několik oulů včel je na zahradě, ale ty jsou jen tak — [illegible] níků, snášejících sem ve zbožném zanícení ve vší možné způsobě ono zmíněné požehnání boží. Pak je to s včelami dnes již nevděčné; čím více vědy a důmyslu na ně, tím méně medu — a ještě je na zimu přikrmuj drahým, zdaněným cukrem, a čím je dražší, tím jaksi více je jim ho potřebí, jakoby to věděly ty potměšilé včely. Také se v tom vzhledě hlavní kuchařka rozhodla, dáti je nadobro pryč. [illegible] chovních i světských záležitostech naší kolatury, vlastně fary. Říkává, že pěkný funusek vynese najednou bezpečně více, než všechny ty ouly po celo- [illegible] a nějaký učený systém o nich nevzejdou z naší fary, jako vzešly z mnohých již far. Ještě pan kaplan je trochu zaujat pro ouly. Procházeje se někdy s mladší kuchařkou po zahradě za krásných jarních odpůldní, rád zachází k oulům, otvíraje je a nadšeně pozoruje na okamžik jejich práci, po- [illegible] pilných včelek používá pro svá kázání, což nemálo [illegible] své, a jinak je hlavní kuchařka dosti přející z po- [illegible]

[illegible] náš, a kostelík ve středu nepravidelné jeho rozlohy. Musí se říci, že je až nápadno, že k takovému malému, skromnému a chudému kostelíku se shnilou [illegible] rou omítkou, a při vchodu s Kristem Pánem, celým již zmazaným, nezřetelným, udolaným věky, náleží svrchu vytčená, vyzývavá, přejedená fara, [illegible] není při tom nápadného po zralé úvaze, ba je to přirozeno. Tam kostelík s churavým, nevzhledným [illegible] zatemnělou. Takových duší arci přejí si všechny

[illegible] — jen když toho medu v nejrůznější způsobě [illegible] horlivé včelky. Dodati slušno, že hřbitov náš, na nějž upřímně již se těším a připravuji — (k tomu cíli pěstuji důvěrnou známost s naším hrobařem Šimkem, přidávaje mu často z dobré vůle na nějakého toho panáka šedé, která je jeho touze nade všecko) — nedávno dostal novou kamennou zeď. Zeď obkličující návrší; ani nevím, jestli z obětavosti záduše nebo zastupitelstva, ale pan starosta měl při tom své zásluhy, neboť zeď spachtoval a získal pěkný peníz. A zeď ta má dvojí účel — mimo střežení spáčů svých slouží vnějškem svým živým, kteří v nahodilých potřebách ozvavších se při nepřečkatelných všelikých těch službách božích, chvatně vycházejíce celými řadami před očima celé dědiny pod návrším rozložené, horlivě se přichylují sem. A na této zahradě mrtvých vyrůstá mezi hroby i na hrobech, jimž nedostává se dosti prostředků k pěstování kytiček, hojně bujné tučné trávy, jíž pro své dvě kozy sežíná si náš Šimek, není-li právě opilým.

Při kopání hrobu taková ohromující závrať ze šedé pranic mu ostatně nepřekáží, leda že někdy skácí se dolů a na chvíli si tu odpočine.

Ze hřbitova vyrůstá několik věkovitých stromů, velikánů, v pravdě velebných, až nad střechu kostelíka se povznášejících, z nichž náš Šimek potajmu své palivo si zásobuje a to není od něho hezké. Když jsem to zvěděl, na dlouhý čas odepřel jsem mu obvyklý příspěvek na šedou. Také chytrák z jednoho hrobu kytky odejímá, prodávaje je oddaně a nezištně hrobu jinému — jen aby nějaký příspěvek na tu šedou získal. Kolatura je sice dosti velká, ale přece jen se mu zdá, že málo vzhledem k jeho potřebám šedé mu lidé umírají. Všem nám ostatně zdá se, že vzhledem k našim potřebám tak málo vynášejí naše zaměstnání. Od hřbitova po návrší vedou schody — rozhodně s monumentálním schodištěm porovnati se nemohou, nejsou to ani kamennické dlaždice, nýbrž kusy opryskaných, rozšlapaných, rozdrcených kamenů pískovcových, jak je leckdes u nás v poli vyorají. Jak to bývá u těch hřbitovů i jinde, kde fary jsou přejedené. A na druhé straně fary, od kostela, kde začínají farská pole, záduš, okolo tak sto korců, samozřejmě ne té nejhorší půdy, v stromořadí ovocném, je půvabná, malá lavička s lenochem, březová. Tady často meškává hlavní jemnostpán s hlavní kuchařkou, podruhé zas velebný pán s mladší pomocnicí kuchyně — jeť zde tak utěšeno, pěkná vyhlídka, nedozří sem zvědavé oko z vesnice, někdy se tu vyspí i Šimek.

Tedy taková je asi ta naše fara. Fara více méně jako všechny fary — ale rozhodně najedenější, než mnoho jiných chudších far a rozhodně najedenější než ostatní její kolatura, jež je sice hodně zadlužena, ale mohla by býti ještě zadluženější a také by byla, kdyby na její hypotéky ještě něco půjčovali. Je hodně hladova i roztrhána, zač fara nijak nemůže, — ba je i surová a hloupá ta naše kolatura dostatek, ale za to vynikající zbožností svou příkladečnou... i nejchudší podruhyně, nemajíc téměř čím ovinouti dítě, obětuje při ouvodu, při němž má na dítěti jistě vypůjčenou peřinku, aspoň dvě svíce po pěti korunách, kdyby je měla vyžebrati nebo ukrásti, nebo poslední peřinu prodati, má-li vůbec jakou — máť těch svící ouvodních naše fara v refektáři na fůry, což je prý vedlejším příjmem hlavní kuchařky. Stalo se i ve zbožném zanícení, že náš bývalý domkář Houžvička usmyslil si vystavěti v kostele oltářík, na nějž vypůjčil si na barák poslední stovku, za kterou mu pak necitelní věřitelé prodali barák se vším všudy. Než za to jakou má mystickou téměř útěchu, když vydávaje se po žebrotě, zajde si dřív do kostela, pomodliti se pod svůj oltář, z něhož na něho se dívá strašlivě omalovaná panna Maria se šmolkovýma očima, na niž i zbožné duše u nás perou a několikrát do roka ji převlékají. Má k tomu cíli věnovanou v stejně zanícené pietě ovšem zase od duší jiných celou slušnou garderobu (zvláště slynulo jedno roucho blankytné barvy se stříbrnými hvězdami). Leč nejedná se o nynější mystickou ani jinou útěchu žebráka Houžvičky, jako spíše o smutné faktum, že jsou čím dále řidčí takové příkladečné kolatury, jako je naše — ale fary takové jsou a taková naše fara je.

A v jednom rozkošném idylickém postranní zákoutí fary té hledělo v usněný půvab stranního loubí zahrady atd. — dvé z těch nesčetných barokně zamřížených oken v prvním poschodí, jež náležela našemu velebnému pánu. Byla to kaplánka. Příslovečná kaplánka, pravý útulek prostoty a zbožnosti a zrovna vybraná ke svému účelu, svou polohou, zařízením, vším. Jistě pěkná kaplánka — svobodný bursián, jemuž dařily se jeho spekulace a nápady na burse, nemohl by se lépe zaříditi. Snad trochu vkusněji a v jednom slohu jaksi, a méně by pokoj si přeplnil — ale více plyše, sametu, záclon, obrazů, ozdob i laiku neoznačitelných tret by míti nemohl. Také ne lepší garnitury. A také ne bohatěji vyřezávaného zouváku, jenž přirozeně představoval obvyklého brouka, až nápadně nabízeje se v nepřetržitém vylézání z pod nízké, moderní, ořechem fornýrované postele s nebesy. Aspoň stará Komárková docházející si k velebnému pánu pro duchovní posilu, trochu vznětlivá, hysterická tetička, neustávala jaksi ostražitě i obávavě po tomto ulezajícím brouku se ohlédati. Stran nejednotného slohu zařízení kaplánky nebyla to vina velebného pána — nemohlť za to, co mu jeho matinka, bohatá mlynářka kdes z kraje, zařídila, překvapivši ho tím k prvnímu svátku, když se k nám dostal. Nerozhodoval ani o tom, čím oddané ženské duše zdejší kolatury, majíce u veliké přízni svého velebného, snažily se mu na znamení svého obdivu i neskonalé úcty zavděčiti se, a co odmítnouti nemohl. Pak záviselo

zde i mnoho od vkusu a zdání mladší slečny kuchařky, jejíž pečlivou ruku ženskou všady a na všem bylo zde znáti. Řekl bych intimní stopa ženské bytosti jevila se tu . . . .

Bylo to za jara — s tím vším, co je o jaru známo. Zvláště o jaru v horách, a o jaru v takové kaplánce, vedoucí do takové utěšené farní zahrady. Pěnkavy vykřikovaly o závod z houštin, dávajíce si milostná hesla, špačci bujně ladili svá láskou vzdmutá hrdélka. Jak to všedno již bývá — a k tomu pestré moře květu, vůně, vzduch, celá ta veliká harmonie, hymna lásky a čeho všeho . . . Bzukot hmyzu zladěný v jakýs vítězoslavný výslední, ustálený ton, tanul nepochybně ve vzdušné sféře, jako by zvučel kde ze země. A jak to vůbec z jara bývá.

Velebný pán nacházel se ve své kaplánce při otevřených oknech, jimiž unylá popolední něha ze zahrady tanula. V křesle své garnitury (anglické) oddaně si hově, odpočíval po obědě. Že po vydatném, netřeba dokládati. Měli dnes — co on tak rád — ah, tak rád, skoro nade všechno ostatní, dokud aspoň nepřišlo ještě něco lepšího. Byla fašírovaná telecí kýtička s chřestem — zrovna na rtech se rozplývala jak milostný polibek, něco věru delikátního. Zavedla v nynější vybrané způsobě toto jídlo mladší slečna, od své babičky měla na to zvláště znamenitý recept. Inu, něco delikátuího. Kuřátko se šparglovými hlavičkami, co včera měli, první, jarní, je také sice znamenité — nebo totéž s račím konsumé — a ač u jeho zálibě na jedno z prvních míst povýšené, přece jen ta fašírovaná kýtka je mu milejší. Jaksi ta kuřátka straší mu ještě od loňska — tolik se jim jich na faře nalíhlo, a ač na všechny možné způsoby byla upravována, přece jen posléze se přejídala. Vždy to byla zas jen kuřata. Ale ta dnešní kýtka, ten rozkošně nozdry osvěžující výpar z ní — něco delikátního. Usněně, v sladké, mírné něze, zíraly zraky velebného pána kamsi do jasného jarního neurčita a ruce růžové a vábné, v pravdě velebné, na něž staré Komárkové i všem ostatním mladším ovečkám ženským takovou rozkoší bylo vtiskovati polibky, složily se v míru na duchovní vestu z černého mohéru. Vůbec cosi světeckého bylo u vzezření i celé bytosti velebného pána našeho. Něco tak kouzelně naivního, vznešeně prostého, vroucně lahodného, bez skrytých, zžírajících vášní a oddané upřímnosti. Snad na světce jen trochu příliš mladicky, svěže a růžově vypadal. Byl jako růžička, jako panenka, něžný, milý. Zdravím sálal jako jarní dech. Jak mu slušela klerika, kolárek — jak vznášel se při svých bohoslužebných výkonech zrovna imponuje. Na jeho kázání tlačili se lidé. Na jeho procesí, kde jaká ženská, mladá i stará noha se shromažďovala. Vůbec ženské byly za ním poblázněny vším možným způsobem, v mezích piety osvědčujíce mu svou neomezenou příchylnost.

Ku podivu . . . Osudem i lidmi byl v pravdě laskán. Všeobecnou přízeň měl. Zvláště dobře zapsán byl nahoře, u svých představených, aby se tak řeklo, na stupních božích. Jakéhosi vydatného strýčka měl tam za kanovníka — také hned na poprvé dostal se na takovou faru, kde přejídala se kuřata s račím konsumé. Ale nejen strýček takto řídil osudy vyvolence štěstěny, nýbrž i vlastní zásluhy o blaho církve, o utvrzení její v srdcích věřících a v srdcích nevěřících, úspěšně o ně zápole. Věřícím byl otcem i matkou, jeho srdce vždy bylo všem otevřeno dokořán — a nemusely to být snad jen ženské mladice, neboť ona stará, praošklivá, ušňupaná Komárková přicházela k němu do kaplánky každého týdne pro duchovní útěchu, jíž nikdy jí neodepřeno. Nikdy nikomu neodepřeno. Nejen ženy, které zvláště útěchy potřebují, ale i vyspělí muži přicházeli, muži činu, akce, majitelé realit, kteří se zmohli. Zbožný, bohatý lnář, který prodával v přádelně vodu za len, leje ji vydatně na své prádlo, až posléze ve fabrice jeho příznivce vyhnali a dokonce dali i zavříti; náš boháč totiž přicházeje na svůj svátek, Josefa, pokaždé k úžasu vší kolatury, ke stolu páně, vždy na několik dní předem chodíval sem k rozjímání a svaté přípravě. A jiný, u slušné vážnosti u nás stojící občan, jenž se ku podivu zmohl — ač za to seděl — jinak falešný hráč, násilník, křivopřísežník a Bůh ví, co vše, ale nad míru zbožný, každého dne před prací denní obcuje mši svaté, začasté ubírává se s velebným pánem z kostela k faře za zbožných úvah do jeho kaplánky. Tam vyposlechnuv mnohou duchovní radu a zbožně se posilniv, vypůjčuje si žaltář a životy svatých na každý den v roce — je jinak úd Dědictví svatojanského a odběratel Kříže a Marie, jichž velebný pán je samozřejmě harcovníkem jedním z nejhorlivějších. A mimo to dotčený občan, jenž se tak zmohl, podniká osvědčená procesí do Vambeřic; je dobrým vůdcem i fulbatorem a dává si od velebného pána nová a nová předříkávání vybírati, ano i skládati. Ba i vyspělí mužové, otužilí v boji a účinných snahách života, sem chodívají. Nenapravitelný ochlasta Lumenda, když dojme posléz jeho samého ta nepravost, jíž bohaprázdně páše, zachází si ve svém kajicném pohnutí na faru. K velebnému pánovi. Začne se rozplývati v opilých slzách, nepostačuje své krhavé, zapálené a nabobtnalé oči vytírati. Že chce jít již jednou jak se patří do sebe, svěřuje se velebnému pánu, a že by prosil na dobrý svůj oumysl křesťanskou posilu. Dostane se mu jí v plné míře s příkladným napomenutím. „Vidíte, vidíte, člověče zbloudilý, kam zavedla by vás nepravost vaše, tak ohavná před tváří Boží . . .“ Velmi pohnutlivě rozebere hříšného Lumendu velebný pán, horoucí výklad ze srdce mu učiniv; Lumenda vzlyká, slzami se dusí, slibuje, šedé se více nedotknouti — jak vřele nadšeno je nitro velebného pána nad takovým úspěchem! Taková očista mravní zdá se obemykati prostopášnou

[illegible] starého, z oka jeho vyplývá nenadálé horoucí doznání, jímž celý jako by se přidával na stranu svého těšitele. Odcházeje, nechce rukou velebného pána ani pouštěti — líbaje je a ocblemtuje svými odulými rty, kořalkou nassátými. Mimochodem za stydlivého hanbení a zajikání, těch rukou se nespouštěje, vyprošuje si — jen tak mimochodem — nějaký dost malý příspěvek ku zmírnění svého osudu . . .

Nesčetná je řada zásluh velebného pána našeho o duchovní dobro. Zušlechťuje, zmírňuje, napravuje, odklízí zlo, hříchu čelí, v horlení svém nezná umdlení ani překážek. Když u nás ta Anča Popelárova provedla tehdaž ten hřích s neslýchaným pohoršením — překvapili ji hned po biřmování ještě v biřmovacích šatech někde ve stohu s vojákem! — zavolat ji dal velebný pán na faru. Šla. Potom do duše jí promluvil, až hřímal ve spravedlivém úžasu svém proti podobné hříšné zvrhlosti a spuštění, s nímž neúprosně účtováno bude o posledním soudě . . .

Socialisty neodvolatelně potíral ve svých kázáních. Každý nešvar stíhal bezohledně. Každý případ sloužil mu za vhodnou záminku ke káravému i nadšenému vyvození křesťanských zásad mravních. Proti nevěrcům byl strašný — tu v hřímajícím kazateli nepoznal jsi té milé, naivní něžnosti, kvetoucí zdravím a vroucností. A jako by nic tajného nezůstávalo, co hříšného se sběhlo v dědině. Ovšem nezůstalo to tajno starého Rotycha, jenž kartami nashromáždil si pěkné jmění a z dlouhé chvíle stal se velmi zbožným na konec svého života, až tím získal si důvěry fary, stav se jejím denním hostem i účastníkem všech vepřových jejích hodů — a ten milý Rotych, jenž znal ledví lidské až do prababiček, vše obkázoval a vše kárel, nesmlčel nic na faře, o všem věrně vypovídaje . . .

Zásluhy velebného pána našeho, jak dostatečně již zřejmo, o duševní blaho svěřeného sobě ovčince jsou nehynoucí. Bože — jaký to byl jen úspěch, jím [illegible] pořádaného a vyprojektovaného jakéhosi duchovního koncertu ve prospěch opravení kaple, nalézající se v našem vůkolí, spustlé a bídné, zneśvařené i opovrhované, jíž posléze zželelo se jeho srdci, i napjal veškery síly k důstojné její renovaci. Vydal heslo jen — a hrnuly se příspěvky, sedláci dávali fůry, řemeslníci práci, ženské šily roucha a umělé květiny pořídily . . . Nechť každý zajde si k opravené kapli, aspoň s procesím nyní několikrát do roka k ní zbožně vedenému, jehož účastní se daleké, širé vůkolí.

Na vyšších místech, abych tak řekl, těch stupních k trůnu, také již s dostatek povšimnuto si horlivé, blahodárné činnosti nadějného velebného pána, i dostalo se mu již mnoha uznání a pochval — a to ostatní již přijde, ani k tomu strejčkovi ta [illegible] hledě. Jisto aspoň je, že po nynějším jemnostpánovi jednou faru dostane, což tak dlouho ani již trvat nemůže. Není sice jemnostpán ještě tak starý, ale silně podagrový . . . Ó, ó — kterou si jednou vyvolí za kuchařku, neb jisto bylo, že mladší slečna kuchařka nynější by nezůstala, ta byla jen tak. Co blahých, nadějných snů prochvělo ve vzhledě tom ňadry dívek naší kolatury — Bože, kdyby tak z nich chtěl jednu voliti, ó, ó! Ale zatím na to všechno je ještě čas, dna ještě nedokonala své dílo. — Tak mlád a tolik zásluh nehynoucích již — jež slušno ještě doplniti tím, že i mladým i starším dívčinám psával do památníku verše a rčení hlubokého, mravoučného smyslu, někdy snad i něco lehčího.

Šestnáctiletá Albinka Háková má tam napsáno: „Pravdou k ctnosti — ctností ku pravdě" a béře si památník svůj v půvabném modrém měňavém plyši do postele, pod polštář si jej klade, vysnívá nad zapsáním velebného pána celé chvíle kamsi do dalekého, ach, tak vzdáleného a nepojatelného neurčita, hárajíc záhadně hezkýma svýma očkama. Tenkrát, když se rozneslo, že Tekle Kubánkové, industriálce naší, podařilo se poprvé dosíci té milosti, že vepsal se jí do jejího památníku již dosti pamětného (ku 35 táhlo Tekle naší), nastala zrovna bouře u nás po dědině. Všechno kupovalo si památníky, se všemi hrnuly se k velebbnému pánu. I vdovička (čtyřicetiletá) po nějakém řiditeli, v milém koketování trávící u nás svou pensi, přišla, celá se zardívajíc, se svým památníkem do kaplánky. To že bude z jejích nejmilejších a nejvzácnějších upomínek — významně harcovala tu. A nejen v památníky, ale i na svaté obrázky, jimiž podarovával zvláště hodná děvčátka, když ze školy vystupovala, nebo do Němec nebo do kláštera se ubírala, významně psával atd.

Takový byl náš velebný pán, jenž v křesle své anglické garnitury si hověl, odpočíval po vydatném obědě. (Dokončení.)

Služka.

Sedíme po obědě, s rozhledem na Posázaví, v měkkém polostínu rozklenutých platánů útulné restaurační zahrady. Milostivá paní už si nedočkavě zapálila egyptskou cigaretu, zatím co lenivý choť její, můj flegmatický známý, dosud červené své tváře hrouží do černé kávy, a já zamýšlím se při své vizitce. Od vedlejšího stolu elegán, advokát z Prahy, pokouší milostivou paní, zuřivě se stavě proti ženským snahám emancipačním. Jeť milostivá horlivou bojovnicí za rovnost žen s muži, bojovnicí aspoň za rovnost žen . . některých.

Hovor se vzněcuje. Za chvíli ovšem je patrno, že milostivá paní ve své pokrokovosti se opozdila a že vývoj ruchu emancipačního ji předhonil. Stojí na přežilém už stupni emancipismu, který prostě chtěl pomužštění ženy. Cigara pro ženu — to bylo drasticky řečené heslo toho směru: rovnost s muži, volnou návštěvu škol i hospod, mužské kalhoty a neomezenost v lásce, samostatné vydělávání

peněz, rivalita s mužem dopuštěná ve všech oborech života, slovem změna člověčenstva v mužské muže a ženské muže.

Dostal jsem se přirozeně do hovoru též. Naznačuju šetrně milostivé paní, že se svou takto pojímanou emancipací ženy už sestárla. Ten směr že dávno už je ve světě ideí a snah překonán, a to samými ženami vskutku moderními. Jmenuju několik žen: Ellenu Key, Lou Andrea Salome, Duse a tak dále; ty už mají mnohem pokročilejší ideál ženy budoucnosti. Žádná pouhá kopie nynějšího muže — s tím jsme beztoho nespokojeni, toho za ideál naprosto nepokládáme, ten sám musí být překonán a nahrazen lepším... Kdež pak bychom chtěli, aby žena se vyvíjela dle něho jako podle vzoru, a ještě nejdřív napodobovala špatné stránky tohoto pochybného „ideálu“.

Milostivá paní srší na mne jiskry ze svých zelenomodrých očí a vypouští prudké výdechy dýmu ze své egyptské papirosy. Ačkoli by mohla vidět, že jsem obhájcem osvobození ženy, ale docela jinak pojaté, vidí ve mně nepřítele emancipace, poněvadž jí sahám na její lety ustálenou šablonu a... nemohu si pomoci... na její cigaretu.

Moderním ženám a moderním mužům sní se o jiné ženě. O té, která vyvine se samostatně, jako svět pro sebe, ze svých osobitých, čistě ženských podmínek fysických a psychických. Nebude to žena stojící nepřátelsky p r o t i muži, jako padělaný muž, muž-žena, nýbrž bude stát v e d l e něho, jako samostatný produkt kultury, a oba ty světy budou se doplňovat a slévat ve vyšší útvar psychický i osvětový, ze splývání jich obou, živlů rovnocenných teprve vyroste nový vyšší člověk. Je docela pochybena cesta jen jedním pohlavím, ať na stranu mužovu či ženinu. Žena se nemůže stát rovnou muži v tom ošumělém slova smyslu, nýbrž ona musí teprve stát se ženou v plném, hlubším obsahu a pak bude stát vůči muži jako pól proti pólu. Nynější nepochopené úsilí, pomužštit ženu úplně a ve všem, znamenalo by konečnou absorbci ženy, a bylo by důkazem podaným od žen samých, že posledním důvodem a cílem jejich existence je pouze muž.

Viržinka mne vyhasla, za to papirosa milostivé paní v nezakrývaném rozhorlení už musila být vystřídána novou a třetí; prudce bafajíc, protestovala oběma rukama proti mně, nepřesvědčená a nepřesvědčitelná, a opakovala důrazně:

„Ne ne ne ne! Rovnost! Rovnost ženy a muže! Úplná volnost pro ženu, aby směla dělat totéž co muž, a zrovna tak jako muž! Žádný rozdíl mezi mužem a ženou — vůbec všechny nynější přehrady mezi oběma pohlavími pryč!“

V tu chvíli, když jí oči jiskřily bojovností a cigareta plála, přiblížila se od zadního stolu, kde seděly děti a služky, mladá silná holčice, přistoupila k milostivé paní a shýbla se po ruce. Milostivá paní klidně nastavila a rty služčiny zamlaskly slyšitelným políbením. Děkovala za oběd. Nikdo se nad tím nepozastavil... a milostpaní pokračovala proti mně o emancipaci žen...

*

To otrocké políbení ruky mne umlčelo. Zapadl jsem do dýmu své viržinky a svého přemýšlení — vše okolo mne šumělo a znělo na plano.

Hle! nevolnictví v Evropě na přechodu do nového století. Zde to služebné děvče nabízí svou práci za plat, stravu a byt, dává své síly, svůj výkon za protivýkon, hodnotu za hodnotu. Mezi svobodnými a sobě rovnými lidmi by se mělo za to, že výměnou hodnoty za hodnotu je vše odbyto, obchod skoncován. Ale nikoli! Zde stojí na jedné straně paní, na druhé straně služka; té služce musí být dáváno jasně a citelně na srozuměnou, že to, co jí se dává, má do hodné míry vlastnost m i l o s t i; ona musí hezky pokorně líbat ruku, když bere svou mzdu, musí líbat ruku, když jde milostivá paní na procházku, musí líbat ruku, když se milostivá paní z procházky vrátí, musí líbat ruku na dobrou noc a na dobré jitro — u čerta, není-li toto docela spořádané nevolnictví s milostivou vrchností a mizerným poddaným, pak neumím užívat svého myslícího aparátu!

Zde sedí přede mnou dáma, která neunavně propaguje svou „rovnost, rovnost!“ a táž dáma s klidem, jaký dává člověku jen bezmyšlenkový návyk, nastavuje desetkrát, dvacetkrát denně ruku k líbání jiné ženě, na niž přec konec konců, dovolte, snahy emancipační se také snad vztahujou. Té dámě ani z daleka nepřipadne na mysl, že tou vteřinou, kdy jí služka po otrocku ruku políbí, sama uvádí v směšnost a absurdnost své vlastní okřídlené fráse o rovnosti a volnosti; jí je to věc samozřejmá, nikdy jí nenapadlo změnit ji, nikdy o odstranění šeredného nemravu ani nepřemýšlela. Přestat? Nedat si líbat ruce od služky? Nemožné! Matinka si dávala celý život ruce líbat, dvě služky jí ruce líbaly, její známé a přítelkyně dávají si ruce líbat — ne, to se nedá změnit! To musí být — proč to být musí, o tom se nedá vlastně dobře mluvit, ale... musí to být! Služka musí mít úctu... a proto musí líbat ruce. Líbat ruce za mzdu, líbat ruce za oběd, líbat ruce na dobrou noc, líbat ruce na dobrýtro, při odchodu a po příchodu, neboť to je právě — služka...

Je to přirozeno a vývoj osvěty vždy na to ukazuje, že každá reforma napřed ukazuje dým slov, vysokým sloupem vzhůru se valící, a potom za dlouho teprve přijde oheň činů. Jen že není zde příliš mnoho dýmu, víc, než opravdový přítel uvolnění ženy (a nejen ženy, i dětí, a i muže, člověka vůbec) bez bolesti může snést? Přeložte ty krásné řeči o emancipaci in abstracto do prostého konkretního všedního života, jako je můj případ služky líbající ruku za oběd, — a hle! jak ta krása zchatrní! Emancipace, rovnost, osvobození ženy,

[illegible] vůbec, pomyslu — ano! — ale emancipace, uvolnění, rovnost tu té Pepky, s mozolovitýma rukama, duší prázdnou a rty naučenými líbat ruce a pomlouvat — oh! to je něco jiného. Na ženu všeobecně se to vztahuje, ale na vaši služku, milostivá paní, už nikoli. Na ženu ano, ale tou ženou dlužno přec myslet tak spíš . . . dámu . . . ach ano! emancipace dam, toť pravé slovo. Ty služky a fabričky a ženy z nízké, špinavé holoty, kolem a kolem vzato, vlastně ani pro nějakou emancipaci nejsou zrozeny, neboť co bychom, upřímně řečeno, bez nich dělaly my, dámy?

Emancipace ženy skleslá a klesající na emancipaci dam . . . jaký to pomysl trudný a truchlivý pro filantropa! Věru, prastará to zkušenost, že osvobození ženy naráží nejtíž a nejdéle na odpor osvobozované ženy samé. Žena, bohužel, byla a dosud je tou hroznou brzdou kultury, úžasná síla setrvačnosti a konservativnosti; možno, že je to v moudrém plánu prozřetelnosti, aby jako živel zdržující zvolňovala tempo prudkého kulturního vývoje muže — aktivního živlu, možno! ale co bolestí a muk je tím zaviňováno jednotlivci, rodinám, národům!

Muž . . . !

A v tu vteřinu, když jsem uvažoval o rozdílu dvou těch velikých kulturních faktorů, ženoucí síle mužstva, zdržující inertní mohutnosti ženstva, vybavila se mně z nenadání maličká vzpomínka.

Šel jsem kdysi Jungmannovou třídou v Praze, sleduje se zalíbením statnou postavu starého doktora Františka Ladislava, pevnou chůzi starce vzdorujícího osmému desetiletí jako dub. Jaký to kmet plný energie a mízy! myslel jsem si, cítě zvláštní sílu sympatie ke starému pánu. Nesl tak zpříma ještě hlavu pod staromodním cylindrem — radost z takových starců v dnešní umdlené, vyssáté době s mládeží umírající větrem jako pampelišky!

A tu starý pán zahnul do ulice Palackého, zabočuje k domu, kde žil a zemřel autor Dějin národa českého. Před vraty stál v obvyklé ošumělé zástěře domovník, uctivě smekl, shýbl se k ruce ctihodného starého pána a políbil ji. Viděl jsem zcela zřetelně, jak starý pán ruku podržel, klidně, ze zvyku, jako věc samozřejmou, denní. Zašel do domu, a já stál tehdy přimrazen na chodníku, strnule, nechápavě patře do průjezdu . . .

Dým viržinky a dumání okolo mne se rozběhl a smích z ženských úst zazněl mně zrovna naproti:

„Kam jste se tak zamyslel, vy arcinepříteli ženské emancipace, že vám doutník už pět minut nehoří?“

Kdyby byla milostivá věděla, kam jsem přemýšleje až zaběhl!

Gamma.

Dívčí sněm.

»Vlasty« zpěv V.

(Dokončení.)

Po chvíli, když utišil se pokřik,
porůznu se ozývaly hlasy
řkoucí: Nuže, co teď učiníme?
Kterak dobudem' těch slibů skvělých?
Dejte radu, když jste znaly vnadu!

Byla z dívek jedna, Května jménem,
rozumná a vzrůstu spanilého,
proslavená bohatstvím a krásou
na Tmáni a v okolině hradu;
divný hlas šel o ní na Podbrdí.
Smil prý, otec její, švarný rybář,
pod Kodyšem, horou koněpruskou,
slýchával kdys v jezerech a v tůních
za večerů letních libé zpěvy.
Dlouho mladík v porostlinách říčních
slídil po pěvci, až jednou v noci,
o velikonoci, v záři luny
rusalky tu spatřil plesající
v kole kolem pravěkého dubu.
Opásán jsa nití čarodějnou,
vyhlédl si nejkrásnější z panen,
a pak jménem božím v kolo vpadnuv,
unesl ji do chatrče blízké;
ostatní se skryly v tůni vodní.
Krásně s rusalkou žil mladý rybář;
neboť ona, znajíc bylí mocné,
rozmnožila havěť rybí v sádkách,
že se lovem obohatil hojným.
Ba i dcerku povila mu za rok,
Květnu, spanilostí matce rovnou.
Ale jednou, vzavši závoj bílý,
rusalka si tajně vyšla k vodě
aniž pak už vrátila se domů.
Dlouho vyhlédal Smil z chýžky pusté,
dlouho pátral s koněpruské skály,
a když se jí nedopátral smutný,
skočil se skály a hlavu srazil .
Zavzněl nářek sirotečka Květny
kolem potoka a v lese skalním,
po rodičích teskně volající.
Sželelo se mace sirotečka,
z vod se vynořila s mlhou ranní,
uchopila za ruku své dítko
a pak hladíc pod skálu ji vedla,
po níž bába s koněm zlatým chodí,
pod skálu tam ke studánce čisté,
a tak plačíc loučila se s dítkem:
Tu si sedni, Květenko, mé dítě,
sbírej oblázky a kvítka luční,
do vody je házej, do studánky,
a zas vytahuj je proutkem tenkým:
v ryzí zlato promění se všecko.
Řekla to a odešla jí na vždy.
Ale Května, sedíc u studánky

čarodějné vody zlatotvorné,
hromadila v klíně zlaté kvítí,
listy, oblázky a slzy svoje,
které kmitaly se hráškem zlatým
uroněné na dno vody chladné.
Když se donesl ten zázrak divný
na Tmáň blízkou k paní toho hradu
(Mikudou ji zvali v kraji vůkol),
ona vzala sirotečka k sobě
z lakoty, ne z milosrdí k lidem,
divem tím chtíc náhle zbohatnouti.
Zvěděvši pak o studánce bába
úskokem a po nucení dlouhém,
když se nahybala za poklady,
holou rukou zlato z vody táhnouc,
ve zlato se proměnivši sama,
zapadla a utonula v tůni.
Po ní Května vládla hradu Tmáni,
a když povyrostla, všecky sklepy,
všecky komory a jizby hradu
naplnila, vyzdobila zlatem.
Odtud hlas šel o ní širým světem,
a již mnoho přišlo mládců za ní
chtivých pokladův i krásy spolu.
Tehdy Května ozvala se radíc:
Dívky, chcete-li, jest pomoc blízka.
Vímť já u nás o zákoutí skrytém
v ústraní a podál všeho světa,
prostřed brdských lesů medohojných.
Pojďte tam, jež trápí mužské jařmo,
tamo nerušeny jejich pýchou,
nepokoušeny a nehledány,
v pokoji a blahu nezkaleném,
kolem sochy Děvy zlatovlasé
založme si Děvín, hrad svůj dívčí,
vyzdvihněme volnou obec ženskou,
kde by žena žila na svobodě
po mateřském pravu, jak se sluší,
svými zákony, jak Vlasta poví.
Pojďte dívky, paže máte silné,
máte-li též vůli smělou k činu,
statky, zboží, čeho k žití třeba,
časem všeho dostatek se najde.
Neb, co mého, svým to všecko znejte,
co mi leží v komorách a sklepích.

Řekla to, i zahřměl souhlas kolem.
V tom však vystoupila Pětisíla,
dcera Svachova, co v Žatci vládl
nad Lukami na Poohří slavném,
kde mu Ohře hnala mlýny vodní,
táhnouc kola nevídaných strojů
mistrovským tu vtipem zbudovaných,
aby semlely mu zrno všecko,
co ho ročně rodí Luka žírná.
A on právem vladyka se chlubil,
kdyby stihla neúroda Čechy
celé od Děčína k Vitorazi,
a jen na Lukách se urodilo:
že se není hladu báti Čechům,
že by zásobil sám sýpky všechny,
chlebů dodal dosti do žní příštích.
Z toho rodu byla Pětisíla,
z pyšného to rodu lučanského,
nejslavnější kněžny málo menší.
Tak i slyšíc kdysi o Libuši,
kterak ona kněžna v lázni hradské,
uprostřed svých libosadů slavných
na vysoké skále nad Vltavou
kochává se s milci vybranými,
a když okusila dost jich lásky,
že je zrádným pod podlahou strojem,
pádem vrat (kdo věřil by té zvěsti!)
do prohlubně hází, do Vltavy:
Pětisíla rovněž v lese hustém,
nad jezerem v bahnech řeky Ohře
vyzdvihnouti dala dvorec krásný,
libý stánek za úpalů letních.
Na něm sedíc, krasavice zrádná,
zvala k sobě mládců dobrodružných,
jak jí zabažilo srdce ženské,
aby za slib věrnosti a věnce
pěstili ji milostnými vzněty.
Ale syta hříčky kratochvílné,
oblouzené utrácela v tůni.
Tak až zahynulo mužův osm,
devátý jen ušed pomstu chystal.

Řekla tehdy dívkám Pětisíla:
Slyšte řeč mou, shromážděné ženy!
Krásné jest, co děla právě Května,
a my všecky panně ušlechtilé
děkujeme za štědrost a lásku.
Jenom jedno míním opraviti,
v čem, jak myslím, málo pochybila.
Proč že v ústraní má státi Děvín,
v zapadlém kdes koutě brdských lesů?
Či se skrýti opatrnost káže?
Pravím vám a zaklínám se Ladou,
Hrombabou též, mocnou Perunicí,
že vám zjevím opatrnou radu,
opatrnou, právě liščí cestu.
Ale rovněž přísahám všem bohům,
že náš hrad se zdvihne z rumů psárských,
na Libíně nebo proti němu
tak, že k soše Děvy prostřed hradu,
na vysoké věži, budou zříti
všecka zem i všechen hlahol český.
Nyní, sestry, jsouce mysli svorné,
potichu se rozejděme domů;
až pak Vlasta vhodnou chvíli uzná,
na smluvené znamení a heslo
obořme se rázem po vší zemi
na hrady a na posádky mužské,
nešetříce plemene ni rodu
ani vlastní krve příbuzenské.
Když tak dobudeme hradů župních,
opatřeny zbraněmi a lupem

přitrhneme zevšad k Vyšehradu,
a buď zmocníme se psárské tvrze,
neb ji v niveč obrátíme ohněm.
Zatím Května, vezmouc darů zlatých,
co by nasytilo chtivost mužskou,
ať se vydá na pouť do Kouřima
získati nám kmeta Bořislava,
aby vpadl od východu v zemi,
Lučany a Charvaty a Pšovské
jiná zase od půlnoci vzbouří.
Ale všechny mějme mysl bdělou,
by nás velká chvíle usouzená
připraveny našla k bojům tuhým!

Skončila; i zavzněl jásot plesný
žen a dívek hrnoucích se stádně,
aby pozdravily Pětisílu
polibky a celováním vroucím.
Zvláště vítala ji Vlastislava
se vším družstvem ozbrojených dívek,
slovy velebíce věhlas chrabrý,
pravice k ní vztahujíce sborem.
Potom, rozděleny po zástupech,
vedouce si králky vyvolené,
rozešly se dívky po vsech blízkých;
Vlasta se družkami k domu svému,
k Bílé Hoře uháněla koňmo,
s Bílé Hory k Vokovicům nízkým,
k potoku, jenž posud Šárky neznal,
odtud vzhůru k Šipečnici skalné.

Ticho bylo zase na Vidovli,
a co ujednáno sněmem dívčím,
jak kdy kámen do hlubiny hodí.

Když zas po sedmé z hor slunce vyšlo,
Května, vezouc na soumarech zlato,
pěšinou se brala ke Kouřimu.
Po dvou mezcích spjato bylo spolu
v řadu dlouhou, dvanáctkráte po dvou,
každé dvé pak na řemenech tuhých
korbu neslo naplněnou zlatem
rukou zdělaným i samorodým;
podle mezků pohoniči mladí.
S tímto průvodem když panna čestná
došla nad Kouřimkou ku kameni,
na němž Lech kdys velký oheň vznítil
bratrovi, an vyhlédal ho s Řípu,
ejhle, právě k otevřeným vratům
hradské obruby šel zástup hojný
cestou od pramene Libušina.
Bořislav kmet kráčel v čele mužů
dolů svahem k lípě starodávné
slavit postřižiny svého vnuka,
bohům vzdáti žertvu na kameni.
Přijdouc Května padla k nohám starci,
vyřídila vzkazy Vlastislavy,
vypravila poselství své slavné.
Když pak uctili ji podle řádu,
zavedše ji ke svým sklepům skalním,
ke hlubokým sklepům starodávným,
na nichž stojí Lechův kámen svatý,
spustili v ně tovary a zlato
k ostatnímu zlatu Libušinu,
jež tam snesla kněžna z útrob země,
pokud vedla lid svůj duchem věštím.
Proto podnes hlasy běží v lidu,
že tam poklad pod kamenem leží,
a že Libuše ten poklad hlídá;
nedobyl ho posud člověk žádný.

Lev Šolc.

Z mého mládí.

Píše J. S. Machar.

(Dokončení.)

XIV.

Polevil prvý náraz stesku po domově, vyučování nedostalo se ještě do svých kolejí, a tak jsem mohl cestovati po Praze. Při každém kroku otevíraly se mi nové zázraky, netušená zjevení, silná překvapení Architektury domů, nálady a barvy ulic, průčelí chrámů, formy věží, rynky Starého Města a Malé Strany — vše to zabráno v šedé snění, ruchem zašlého života opuštěno, melancholicky uzavřeno v sebe, dojímalo a rozechvívalo mě do hlubin duše. A k tomu hovořila ke mně minulost . . . Živé děje táhly před mými zraky a hudba, jež naši historii provází (zpěv válečný, jenž zlomen, propuká v kletbu, bolest a vztek) šuměla mým srdcem . . . S ostychem vstoupil jsem na dlažbu Velkého náměstí . . . jakobych šlapal po té krvi z jednoho červnového dne r. 1621.; s pohnutím zadíval jsem se na tmavé tělo týnských věží . . . viděl jsem tam tkvíti dosud poslední pohledy starého Budovce, učeného Haranta a těch ostatních.. A Hradčany s mrtvými nádvořími, kde z dlažby rostla tráva, a v nich ten zvětralý svatý Vít! Náhrobky knížat, vévodů a králů ošoupány a zuráženy, v prostřed mausoleum s Jiřím z Poděbrad a Karlem IV., milencem té Prahy . . . chrám, jeden z jeho snů, zdál se mi být takovým malým, byl holý, odraný, hotová skrýše sov a netopýrů . . .

V kapli svatováclavské, tam v zadu, kde lze viděti drátěnou košili světce, když jsem se octl sám, klesl jsem na zem, a všecky ty dojmy provalily se z duše slzami a horkou opravdovou modlitbou — apostrofoval jsem boha, patrony země české a zvláště toho svatého Václava, od něhož jsem čekal nejvíce, spoléhaje jaksi na známost s ním ze Staré Boleslavě . . .

A bolest a hořkost stupňovaly se na Vyšehradě. Velký hrob minulosti, posázený hroby z dnů přítomných . . . — na těle a na duši sklíčen a zbit vracíval jsem se večer k svému kufru, sedal nad ním, a tu mi bylo jasno, že v mém životě je něco ukončeno, něco na věky pryč a cosi jiného, vážnějšího, opravdovějšího počíná . . .

A následujícího dne k večeru zabloudil jsem na

Příkopy a dolejší část Václavského náměstí. A tu se mi rázem zjevila Praha v jiné podobě. Řídké listí stromků poletalo chvílemi k zemi, kočáry hřměly, kolovrátek hrál kdesi v průjezdě melodii sboru pažat z „Malého vévody", proud lidí jakoby v taktu k tomu vlnil se po chodníku, parfum z ženských šatů chvěl se vzduchem, z krámů vycházela žlutá záře plynových světel, potom zaplály řetězy luceren až nahoru, město hučelo — a tu se mi poprvé zdálo, že se nořím do proudění života, pluji v něm, jsem částí jeho a mám účast na všem, co je kolem. Kdykoli jsem později vzpomínal na Prahu aneb jen slyšel její jméno, ten podvečer na Václavském náměstí vynořil se okamžitě v duši mojí, tak jsem cítil Prahu vůbec.

„Historické trápení" se dostavovalo sice i později, ale nebylo tak intensivní, jako v prvých dnech. Častějším pohledem všecko zobecňuje, zevšední, mladá duše chce život a nedá se na dlouho kopulovat s mrtvou minulostí.

Po málo létech jsem apostrofoval Prahu (přišly mi náhodou do ruky tyhle dávno psané verše) takhle:

Ó Praho, Praho! Zvuky tyto
mi znají v srdci hudbou hrát,
tvé jméno do duše mi vryto
a mám tě bouřnou vášní rád!
Ne pro minulosť, jež v tvé skráně
ti sází slávy diadem
ne pro ten hořký kalich páně,
jejž musilas pít v žití svém,
ni hroby králů v chrámech tvých,
ni kamenů těch šedých hlasy —
ne sláva dávná, dávné časy,
jest lesk to dnů tvých přítomných.

Mám rád ty domy zasmušilé,
mám rád ty tvoje ulice,
ať padají v ně mlhy bílé
zář slunce neb lesk měsíce,
mám rád to moře střech a věží,
mám rád ten Petřín dumavý,
jenž tě jak snící děcko střeží,
mám rád proud smutné Vltavy,
a rád tím ruchem vířivým,
se po Příkopech spolu beru
když vzplane plyn tam k podvečeru
tím světlem žlutým zářivým!

Hospodářské poměry moje byly upraveny takto: dostával jsem z domova týdně prádlo, bochník chleba, tucet buchet a zlatku na penězích. V poledne jsem jedl polévku neb mléko (obojí à 5 kr.), večeře nesměla též vyjít nad ten obnos, a tak jsem pravidelně ušetřil týdně 30 krejcarů. Jakmile byla větší suma těch úspor pohromadě, koupil jsem si nějakou knihu.

V druhém pololetí primy dostal jsem stipendium, 30 zlatých čtvrtletně; jednou polovicí jeho platil jsem svůj byt, druhou jsem dával rodičům. To stipendium bylo jediným mým dobrodincem — po celý čas svých studií nepoznal jsem jiného. Neměl jsem nikdy studentských obědů, nebyl jsem nikdy zván, jedl jsem po čtyři roky své polévky a mléko — až jsem podlehl Stonal jsem půl roku žaludečním katarrhem, potom jsem byl živ z hodin a — honorářů.

Celá řada lidí znala mé živoření, a musilo v něm být cosi neobyčejného, nepochopitelného a neuvěřitelného, neboť se mi vybásnila řada dobrodinců, podporovatelů a lidumilů. Používám rád příležitosti a kvituji ty přeludy hořejším vyznáním a suchými ciframi . . .

J. S. Machar.

Pařížské listy.

Mezinárodní sjezdy školské v Paříži.

(Pokračování.)

Dalším bodem programu byla diskuse o r ů z n ý c h z ř í z e n í c h n a p o d p o r u m o r á l n í a h m o t n o u s t u d e n t s t v a. Zpravodaj A. H a u v e t t e dotkl se hlavně dvou otázek: jak upraviti styky studentů mezi sebou a profesory a jak usnadniti a zpříjemniti pobyt jejich v městě universitním. Žádá, aby studenti téže fakulty měli více vědomí vzájemnosti a sounáležitosti, aby se vyvinul mezi nimi duch korporativní, i přeje si, aby za tím účelem v každé fakultě byly zvláštní místnosti účelně zařízené, kde by studenti mohli pobývati v přestávkách a navazovati styky společenské mezi sebou i profesory. Místnosti takové byly by přirozeným středem, kde by svérázný život fakultní slibně se mohl vyvíjeti.

Otázka ubytování studentstva universitního tvořila druhou část zprávy. Má se pomýšleti na stavbu velikých domů (péčí a nákladem university), kde by studenti pohromadě žili a kde by ovšem kázeň nezbytná byla často závadou individuální svobody, či jest přednost dáti tomu, aby studentstvo bylo ubytováno v menších domácnostech občanských, kde by žilo u rodinného stolu? Přednost jest dáti možnosti druhé. — Při diskusi nastalé nepodáno návrhů konkretních — jsouť příliš různé poměry jednotlivých zemí. Vlastní život universitní spatřuje zpravodaj ve volných sdruženích studentských, kdežto od velikého jednotného ústředního spolku studentského valného prospěchu neočekává. V menších kroužcích takových též styky profesorů a žáků stanou se živějšími, důvěrnějšími. Jednotnost university projevila by se s dostatek, kdyby byl ustaven zvláštní ú s t ř e d n í v ý b o r pro záležitosti společné složený z profesorů i studentů. Otázka zřízení podpůrných fondů, u nás tak palčivá, byla sotva dotčena — patrně v cizině není tak silně pociťována jako v našich malých a omezených poměrech.

Pan S o e s t, zástupce hawardské university, zmínil se o zřízeních své university. Život studentský samostatný a volný jest všemožně a všestranně podporován, a zařízeny zvláště v hojné míře různé fondy podpůrné. Jsou zřízeny zvláštní domy studentské, kde možno za levný peníz by-

[illegible]. otvírány laciné restauranty, kde možno se [illegible]ovati, ze společných fondů a zřízením kooperativním možno studentům levně aneb na úvěr opatřovati si všechny potřeby životní, nábytek, oděv a pod., v menších společnostech studentských sjednocují se studenti, kteří mají stejné účely vědecké, umělecké, sportovní. Činnost časopisecká na universitě hawardské jest velmi vyvinuta a výborně organisována. Styky profesorů se studenty jsou časté a důvěrné. Zvláště jedno dobré opatření utkvělo mi v paměti. Studenti, kteří se nově na universitu pro příští rok již před prázdninami dali zapsati, jsou rozděleny na skupiny asi po třiceti jednotlivcích. Každá z těchto skupin je pak svěřena dozoru a péči jednoho profesora. Tento profesor má povinnost býti s každým z této skupiny ve stálém styku, podporovati je radou i činem, dům jeho jest jim otevřen, jemu zkrátka jest svěřeno řízení rozumové i mravní studentů těchto v prvních dobách pobytu jejich na universitě. Živý duch sborový, vztahy přátelské mezi profesory a studenty, vzpomínky historické tvoří tak ze všech generací, jež na universitě učitelsky působily nebo studovaly, jednotný, mohutný celek. Po vykonaných studiích studenti rozcházejí se po širých krajích: mnozí věnují se průmyslu, obchodu, zemědělství a působí velmi blahodárně na morální a občanský život svých krajanů.

Na kongresu stala se zmínka též o slibných institucích našich, řadě spolků a fondů podpůrných, zvláště však o Husově fondu a akademické mense. Mnohé zprávy měly ovšem význam výhradně francouzský, navrhujíce různé prostředky, jak zvýšiti návštěvu francouzských universit se strany ciziny.

Dalším, velmi důležitým předmětem plenárních porad sjezdových byla otázka přípravného stadia učitelstva ruzných stupňu a kategorií škol.

Zprávu přípravného výboru podal Fr. Picavet. Správně vytkl, že zvláštní stav učitelský ve vlastním smysle vyvinul se teprve v době nové a že proto akutní stala se též otázka přípravného jeho vzdělání. Učitelstvu všech stupňů má býti poskytnuto methodické vzdělání ve všech věcech, jimž samo má učiti, má mu býti sdělena schopnost vyučovati tomu jiné, a posléze příští učitelé všech stupňů mají býti vzděláni na řádné vychovatele. V Americe spatřujeme první pokusy vysokých škol paedagogických, ukazující nám zřetelně, jakým směrem přípravné vzdělání učitelstva v budoucnosti bude se vyvíjeti. Při některých universitách zřízena jest zvláštní „high school of pedagogy", kde se nejen studují paedagogika a pomocné její vědy, nýbrž soustavná, theoretická i praktická průprava pro příští povolání učitelské se děje na školách cvičných s ústavem spojených. Zpravodaj jako [illegible] uvádí universitu Columbijskou. Vedle tohoto způsobu, jenž, zdá se, že v budoucnosti bude odkazovati všechno vzdělání učitelstva na universitu, zřizují se v jiných zemích zvláštní *ústavy* pro vzdělání učitelstva, školy normální, vyšší a nižší, paedagogia, učitelské ústavy a pod. Otázka, jež musí být rozřešena v budoucnosti nejbližší, jest, jak organisovati celé přípravné studium toto, zda podržeti soustavu nyní u nás převládající zvláštních ústavů, či soustřediti vzdělání všechno na universitu. V posledním případě není zase možno uniknouti otázce, jak se má reorganisovati a rozšířiti fakulta filosofická, jež v nynější úpravě své nemůže postačiti oběma úkolům sobě vytčeným, býti totiž i místem theoretické práce vědecké i ústavem pro přípravu učitelstva. Jest známo, že k důležitosti otázky této již ve školském programu strany lidové důrazně bylo poukázáno.

Bylo přirozeno, že zřetel jednání sjezdových nemohl pominouti otázky nad jiné důležité, poměru fakult jednotlivých mezi sebou. Celá nynější organisace universitní vyvinula se historicky a potřebám doby naší namnoze již nevyhovuje. V podrobné zprávě vyšetřoval profesor právnické fakulty pařížské R. Saleilles poměr fakult právnických a literárních. Uznává, že pro studium práv byl by účelný úvod na fakultě literární, jenž by obsahoval znalost dějin všeobecných, povšechné pojmy filosofické a podrobnější přehled sociologie. Zkrátka, fakulta filosofická — jak rovněž v programu strany lidové požadujeme — měla by se státi středem studia universitního, kde by se přednášely všechny vědy theoretické. Saleilles ukazoval zvláště ke společným znakům studia na obou fakultách jmenovaných. Jindy se studium právnické omezovalo na studium textů, na fakultě literární nevycházelo se z obvodu čistých ideí, dnes obě fakulty mají jednotící pojítko ve společné vědě o člověku morálním a sociálním, jen že na fakultě literární věda pěstuje se beze vší bezprostřední aplikace praktické, na právnické pak na vědu sociální pohlíží se se zvláštním zřetelem k výkladu a vývoji práva positivního, jejž ona právě má regulovati. Po stránce pak věd historických v nejširším slova smyslu fakulta literární stále bude doplňovati fakultu právnickou; naopak studujícímu historie bude vždy s prospěchem poslouchati na fakultě právnické výklady o právě římském a o dějinách právních. Podobným způsobem bylo ukázáno též ke společným znakům studia na fakultách medicinské a vědecké.

Všechny úvahy a rozpravy velmi živé vrcholily v názoru, jejž určitě formuloval historik Monoch, že studium na universitách má sledovati tři zřetele: 1. poskytovati povšechné vzdělání vědecké, 2. podávati vědecké vzdělání odborné a vyvíjeti vědecké pracovníky, 3. poskytovati vzdělání paedagogické. — Jednomyslně bylo uznáno, že třeba

uchovati svobodu studia universitního a nemožno — jak navrhoval p. Coulon — stanoviti podrobné plány učebné, jichž by se profesoři měli přidržovati a tak v první řadě studenty ke zkouškám připravovati.

Konečně vztahy a styky mezinárodní universit různých zemí byly předmětem vážných úvah. Poukazováno k tomu, že již loni ve Wiesbadenu učiněn byl první krok k tomu, aby zřízena byla jakás mezinárodní Jednota akademií pod názvem „Internationale Association der Akademien", a očekává se letos další slibný krok ku předu v tom směru. Kongres sám zvýšení i sesílení mezinárodních styků takových očekává od těchto věcí 1. jest třeba organisovati občasné sjezdy mezinárodní vysokého školství (v mezerách 3—5 let) v době prázdnin, v městě universitním, jež by samo sebou k pobytu vábilo i poskytovalo možnost zajímavého výletu. Na moment osobního seznámení se s muži stejných snah klade se zvláštní důraz. 2. dnes, kdy mluví se tolik o universitní existenci, bylo by možno pojímati ji též ve smysle výměny přednášek a učitelů různých universit netoliko téže země, nýbrž i cizích národností. Přednášky, prázdninové (cours des vacances, anglické Gifford- a Hibbert-lectures, v Paříži přednášky na Collège libre des sciences sociales, jsou toho již předzvěstí. Veliký význam mělo by dojista, kdyby znamenitý odborník nějaký přišel přednášet na cizí universitu o otázce, v níž jeho kompetence je zvláštní a nepopíratelná. Výměna taková byla by výtečným prostředkem, jak vyvíjeti mezi universitami vztahy povahy zároveň přátelské, paedagogické a vědecké. Rovněž s výhodou bylo by studentům umožniti přechod dočasný z jedné university na druhou: poznali by více, a duch jejich stal by se všestrannějším. I výměna tiskopisů a publikací universitních měla by se státi všeobecnou a pravidelnou. (Dokončení.)

Literatura

Čítací kroužky.

Řeknu rovnou, co mám na mysli. Zasesklo se mi onehdy nad knihou po oněch sladkých večerech, kdy jsme za mého školního mládí sedávali doma, celá četná rodina, kolem osvětleného stolu v zabraném poslechu předčítajícího hlasu. A myslím, že bych nebyl sám, jemuž by se líbilo, kdyby se podle takových rodinných večerů zaváděly v občanských domácnostech jakési večerní čítací táčky. Nic většího, žádné snad obřadné soirée, žádná četná čajová společnost, žádný škrobený salon: deset, dvanáct známých, důvěrných lidí sesedne se na dvě hodiny k četbě vybrané knihy, aby zítra nebo ještě lépe až zase pozejtří pokračovali tam, kde včera nebo předevčírem přestali. Bylo by to především výbornou příležitostí pro ty, kteří jinak nečtou, ne z odporu ke knize, ale z jakéhosi ustáleného pohodlí, z nepřemožitelné lenosti. Již zvolit si knihu a vzít ji do rukou jest jim mrzutou námahou, tím více všechno ostatní fysické úsilí s četbou spojené. Jsou příliš zvyklí ve volné chvíli nečinně si sednout, natáhnout se příjemně ve svém křesle a dopřát celému tělu důkladného odpočinku. Ale i pro milovníky knih měly by táčky své výhody. Společná četba znásobuje normální účinek. Napjetí, jež čtu na tvářích spoluposluchačů, jež vyciťuji ze způsobu jejich pozornosti, sesiluje přirozeně napjetí mé vlastní. Unesení, jemuž podléhám, dojetí, jež se mne zmocňuje, veselý rozmar, jenž na mne z knihy přechází, to vše je nutně tím větší, čím rozsáhleji je sdíleno. *My* je vždycky a všude silnější nežli pouhé *já*. K tomu přistupuje, že výměnou i jen bezděčných a zběžných poznámek tříbí se porozumění a vkus, učí se pozorovat a všímat si. Leccos, co jednotlivci zůstane nejasno, takto se mu vysvětlí a nabude teprve pravého smyslu. Mnohé, co mu samému ujde, vystoupí a vtiskne se mu vytříbenější chápavostí jiných. A vždyť již možnost sdělovati si své přeletné dojmy má do sebe tolik půvabu! O jiných praktických důsledcích svých táček ani nemluvím, o tom na př., jak by vzrostla láska ke knize, jak by se zušlechtil úsudek, jak by se zjemnil společenský modus vyjadřovací.

Nevyslovuji nic nového, nic, čeho by u nás ještě nebylo. Ale chtěl bych, aby se čítací táčky hodně rozšířily, aby se staly takřka pravidelnou společenskou institucí, a proto se o nich zmiňuji. Naše dámy mají tu před sebou krásné pole činnosti, ležící dosud ladem. Jen začít a vzít věc za pravý konec. —

*

J. S. Machar: Výlet na Krym. 1898—1899. (F. Šimáček.) Za 1.40 K.

Ve výletu na Krym najdeme mezi přichmuřeným začátkem a koncem slunný a zářivý prostředek. Trvá dlouho, nežli s básníkovy duše spadne tíha jeho převahou trpkých a zahořklých myšlenek. Přes celou Halič neopouštějí ho smutné a tísnivé reflexe, a ještě v Oděsse, kde dumá nad mořem poprvé spatřeným, vyvstanou v jeho nitru všechny bolestné a otravné vzpomínky jeho života, pod nimiž se choulí jako zpráskaný pes. Teprve na moři, na lodi Novorossijsk, začne mu být veseleji a veseleji, až posléze cítí určitě, jak teplé světlo bílého slunce proudí dolů v temné skrýše jeho zmučené duše. Od příjezdu do Jalty verše p. Macharovy tonou v světle a jasu. Všechno jej těší a naplňuje blaženými pocity, od zlatého čaje, jejž pije ráno s ctihodnou vdovou, madame Lebeděvou, až do modravých rythmů mořských vln, jimž naslouchá usínaje. Šťastná nálada jeho vrcholí v návalu blahovolnosti k celému světu, ke všem, kdo mu kdy ublížili a ubližují, a v přijímání prostého, odevzdaného života. Náhlý závěrečný dojem, že vše to, co prožil, bylo pouhou episodou, že je zase starým otráveným a hrdé bojovným člověkem, zdá se být spíše okamži-

tým účinkem příkrého přechodu, nežli trvalým osudným faktem. Každým způsobem část prvá a třetí (S k i z z y z c e s t y a D o m u) dodávají zvláštního přízvuku rozeslastněnému tónu části ústřední (Krym). Jako když za některých slunečných dnů, překlenutých čistých a horce svítivým modrem, kdesi za obzorem stále tušíte mraky, neviděné, daleké, ale přece jako přítomné: dýšete pokojně a volně, shlížíte se vesele v rozjiskřeném vzduchu, každý lístek, motýl, pták loudí vám srdečný smích, nicméně co chvíli mžiknete okem po kraji oblohy a něco jako lehké zadmutí nepříjemné tuchy přeletí vám myslí.

*

Třeba přičíst p. Macharovi za zvláštní a významnou básnickou přednost, že dovedl procítit tu prostou a světlou slast, kterou vyzařuje hlavně druhý oddíl jeho nové knihy. Ne snad proto, že v dnešní době, kdy smutek, ať skutečný či přetvářený, stal se málem literárním požadavkem, kdy vzduch sám, jejž dýšeme, je prostoupen chorobnými zárodky skepse a úzkosti, — atd., běžná formule kritik je příliš známa, nežli abych ji musil opakovat. Nýbrž více proto, že je tak těžko zhostit se sama sebe, že vrozená setrvačnost brání nám tak houževnatě vytrhnout se z dosavadního směru, a že nejsme nikdy tak podezíravi a nedůvěřivi k sobě samým, jako když máme být šťastni a uneseni. Nevím, kdo jiný s minulostí p. Macharovou by se byl dal tak povolně a cele ovládnout přílivem světla a záře, v němž se octl, aniž by se namáhal affektovat návaly starých podrývavých reflexí. Známe ty naše básníky-cestovatele, kteří nejsou schopni čistého, spontanního požitku, nýbrž všude nosí s sebou vědomí povinností, jež jim ukládá jejich veškera básnická činnost. Zde poznáváme svého Machara, vždycky oddaně lidského, přirozeného a pravdivého. Něco až dětinského je často v té jeho jasné náladě, dětinského v onom vyšším smyslu, k němuž dospívají jenom lidé vysokého názoru životního, upřímně vděční osudu za každou chvilku absolutního oddechu a volné radosti, kdy mohou shodit břímě trudných zkušeností a těžkých myšlenek. Když čteme na př. šestou báseň cyklu N a l o d i (Hledíš . . . hledíš . . . Z vodní plochy), připadá nám, jako by se chtěl básník dovádivě rozběhnout mezi ty filigránské koketky-vlnky s pudrovanými hlavičkami, v průsvitných zelených šatech a skotačit, rejdit a tleskat s nimi. Báseň F e u i l l e t o n se svým beránčím žertem může se myslit právě jen v takovém božském rozmaru, kdy se dáme strhnout nejnaivnějšími pošetilostmi. V básni J a l t a, kde něco nenasytně rozkošného rozbíhá se všemi nervy, p. Machar přímo definuje a kritisuje tu stránku svého duševního rozpoložení:

„To stálo u mne Štěstí . . . Vím, že byly
v mých očích slze . . . Také vím, v té chvíli
že zapomněl jsem všecky svazky žití,
ba ani svého necítil jsem bytí.

Jen jako ve snách kývl jsem izvoščíku,
a když tak trunil před mnou na kozlíku,
já miloval jej, a tak chtělo se mi
zpříjemnit život mu v té luzné zemi.

I říkal jsem mu roztomilá slova
i koně jeho chválil zas a znova
a nadšen byl jsem zvonků jejich hlasem
a „holoubci“ je tituloval časem.

Ach, š t ě s t í n a i v n í a h l o u p é b ý v á . . .“
— ano, ale proto je již samo sebou velkou a závidění hodnou cností, u m ě t j e p r o ž í t, prostě, cele, ryze, vší bytostí, jako p. Machar.

Jeho slastná a jasná nálada dospívá nejvyššího výrazu zejména ve dvou skvostných básních, M e t a m o r f o s y (známá, jako mnohé jiné, ze zábavné přílohy Času) a V e č e r u m o ř e. V prvé p. Machar načrtává svůj básnický vývoj. Psával nejprve ironické valčíky červených teplých tónů, jež koketa mdlá tančila. Později začal malovat prostičké genry, mravokárné skizzy, národní výjevy, marné touhy štěstí, pohádku srdce i smělé karrikatury mrzáckých duší; brával k tomu přitlumené barvy, šedé tesklivé nebe, tichý, melancholický kraj a smutný podzimkový vzduch. Pak, naučiv se být studeným a zavírat své nitro, jal se tesat sochy v ztrnulém harmonickém rozvlnění, jež studeně a pyšně hleděly na zánik všeho, zatím co roditelka jejich, duše, němě umírala, plna bojů, vášní, marných cílů, zklamání a hnusu. Nyní však konečně chce jako to družné moře, jež má před sebou a jež hned na poprvé tak příbuzně se mu vyvalilo vstříc, bít o břeh v modravých rythmech, pít jas oblohy a krev slunce,

neb strofy hněvu zpěněné
na nebe vrhat zděšené,
mít hloub, v ní skrývat řadu let
své mrtvé, by jich nezřel svět,

. . . . .

číst býti tak, že hvězdám všem
lze směle býti zrcadlem,

a n e d b a t p l a n ý c h š e v e l ů
o u ž i t k u s v é m, ú č e l u,

a j e d i n ý m ž í t z á k o n e m:
P ř í r o d y b ý t i v ý r o n e m —

tak žít a hřmít a dout a hrát
a pranic dál se nestarat,

že vybírají z tebe sůl,
že sítě noří v rybnou důl,
— — — — — — — —

Ó modré pláně hravých vod,

ty elemente bez hrází
tak obraz tvůj mne provází

a v duši mé tvé rytmy zní,
má poetiko poslední.

Je to ono volání, které v naší době raffinované uměl-

kovanosti a chaotického tápání ozývá se vždy určitěji a určitěji: žít silou a mocí instinktu, vymknout se vlivu všech obtížných výchovou a vzděláním vštípených stanovisek a názorů, jež oslabují vrozenou vitalní energii, rozvinout svobodně ve své bytosti, co příroda v ni vložila, svěřit se sám sobě a učinit se pánem sama sebe. (Analogie mezi rousseauovskou touhou předešlého století a těmito hlasy dneška se vnucuje; stálo by za to přirovnávat a zkoumat spojení i učiněný pokrok.) Jen bohatý, rozsáhlý a smělý duch smí se vzepnout v to pevné a jisté sebevědomí a jen ve chvíli radostného přisvědčení životu. Kdo bude jednou podrobně probírat celý vývoj p. Macharův, — jaká zdánlivá vzdálenost od Confiteoru!, — najde jistě, že veškeren způsob jeho individuality mířil sem, v to svrchované sebe-potvrzení. A bude moci přemýšlet, jaký vliv měla na jeho výraz příležitost, které poskytl pobyt pod sladkým a vřelým podnebím, tváří v tvář nesmírnému, ve svých projevech neobmezenému moři, uprostřed lahodícího komfortu a veselých přátelských srdcí.

Ve druhé z obou řečených básní, Večer u moře, p. Machar se dívá, jak vod ocelových temné zrcadlo mění barvy v světlech večerních, sleduje bílé vlaštovky nesoucí se k dalekému obzoru, rozhlíží se po nebi jaksi zdviženém a pnoucím se šířeji než obyčejně. A tu v ohromném klidném rozhledu promluvil k němu ševel věčnosti. Velebná perspektiva nekonečného nutného dění rozkládá se jeho jako kovově znějícími verši:

I napadla mi krátkost života,
nicotnost jeho, smrti majestát
i věčné nic — a vše to najednou

v jediném pevném jasném pocitu
já uvědomil sobě: bez stesku
a bez hořkosti, smutku, výčitek

já přijal to. Před tváří oblohy
a širým mořem, dálným prostorem
a mrazným světlem bílých věčných hvězd

jak by se duše moje dívala
přes rameno v klín starci Osudu,
jenž na kolenou knihu žití má

a listy její tiše obrací:
tam miliony nezvratitelných
se písmen míhá, malé mravence

by byla tehdy bratry nazvala
má duše klidně, stránka za stránkou
se obracela odměřeně v tmu.

V té všechápající, všepronikající kosmické vidině vzpomněl svých nepřátel, toho, čím mu kdy ukřivdili, i toho, jak jim jedem platil. Malichernost jeho hněvu proti nim zřejmě mu vystoupí na mysl; vždyť

v šíji tkví ji Fatum železné
a zodpovědni býti nemohou
za poděděné duše choroby,
za mozky, které tím jen patří jim,
že v lebkách svých je nosí . . .

Vzpíná k nim ruce přes moře a

před tváří té věčné oblohy,
věčného moře, věčných prostorů,
pod mrazným světlem bílých, věčných hvězd

odpouští jim a odprošuje. Na posledních výšinách, k nimž se povznesl (srovn. též S Bohem), neexistují hříchy tohoto světa: veliký, rozlehlý smír vane jejich čistým vzduchem. Imposantní grandezza tkví na tom závěrečném gestu p. Macharově; mluví v něm vztýčená vznešenost, která se hanbí, že se snížila ke smýšlení malých lidí.

Báseň Můj Otče pěkně demonstruje, jak táž povýšenost nad úzká a nízká hlediska, táž nedotknutelnost malými měřítky ústí v humor, jejž chtěl bych nazvat olympským, je-li v tom přívlastku dokonalé rovnováhy duševní zahrnut také onen roztomilý půvab souverainnosti, s jakým p. Machar hází lopuší ježky do tlustých koži hů svých Achajčíků. Kdo přečte chápavě báseň Savelij (prostický mužík, soudruh p. Macharových nočních potulek krymských) nebo snad i konec básně Oreanda, bude mít dost podnětu všimnout si, jak p. Machar výší i šíří svého názoru a vším pojímáním života (také výrazem) přiblížil se velkým duchům literatury ruské. Proti nim vyniká u něho arci pýcha a výbojnost jeho vzezření. Cítíte ji mimoděk i v okamžicích tak vroucího a úplného rozplynutí, jaké vyslovuje Večer u moře; neboť jistě v citovaných verších „v šíji tkví jim Fatum železné — —“ je kromě omlouvajícího vysvětlení obsažena také silná latentní dávka pohrdání.

(Příště ostatek.)

Hudba.

Smetanův „Dalibor“ v Petrohradě.

I.

Zvýšený úspěch Dalibora v Národním divadle řízením mistra Kovařovice nově nastudovaného, pečlivě a historicky věrně vypraveného, vzbudil v duších celé řady ctitelů Smetanových zajisté trpkou vzpomínku na neúspěch jasného, vřelým citem a zpěvností překypujícího díla zakladatele české opery v Petrohradě počátkem letošního roku.

Z novin petrohradských dověděl se tehdy český hudební svět, že příčinou neúspěchu Dalibora byla výlučně netečnost a neporozumění obecenstva a hlavně hudební kritika ruská sama.

Obecenstvo ruské, stojíc samo bez rádce a výkladu před neznámým a hudebně cizím dílem skladatele malého, cizího, byť krevně příbuzného mu národa, nevědělo si rady v prvém dojmu díla. Lze tedy prominouti a vysvětliti, nepochopilo-li krás Smetanova Dalibora rázem. Dlužno také dodati, že značná

část neúspěchu byla zaviněna chabým provedením díla na jevišti dvorní opery petrohradské. Letos z jara navštívil Prahu spolupracovník Nového Vremeni, profesor Vsevolod Pavlovič Svatkovskij, jediný zastance díla Smetanova z Rusů. Dle jeho tvrzení a přesvědčení byl dojem Dalibora, nastudovaného na ruském jevišti naším krajanem, Ed. Nápravníkem, autorem Dubrovského, v jeho podání hudebně velice slabý, mdlý. Vsevolod Pavlovič, seznav z jara na našem jevišti Dalibora, tvrdil, že v účinu vůbec nelze porovnávati znamenitého provedení v Praze s ruským v Petrohradě.

Přes tuto příčinu nelze však popírati, že hlavní vinu neúspěchu Dalibora na Rusi nese hlavně ruská hudební kritika. Jen ona jest a má vždy býti učitelem širokých vrstev obecenstva, jen ona má objasniti mu často skryté krásy, hloubku, velikost a původnost nového, neznámého díla. Tuto učitelskou a vychovávací povinnost nevykonala však tehdy ruská kritika. Částečně i naší vinou. Není oboustranného styku, není tedy také zájmu a vespolného porozumění.

Ohlasy ruské hudební kritiky o Daliboru vzbudily právem trpké rozhořčení a nevoli Čechů, z hloubi duše uražených. Trpkost ta projevila se zevně různou silou a výrazem. Hlavním však nedostatkem našeho rozhořčení bylo, že zloba a hněv vybouřil se jen u nás — doma. Nikdo nestaral se, by projevil roztrpčení své ruské kritice — přímo, otevřeně, v jazyku jí srozumitelném. A tak hudební svět ruský o našem hněvu prostě — nezvěděl praničeho. Duševní energie vynaložena nadarmo.

Náš veliký Neruda se zálibou říkával, že vidí rád ctitele a přátely své v řadách svých odpůrců, tam že mohou zastati se jeho idejí, čistoty snah, a šířiti jim půdu. Tato zásada Nerudova byla rozhodně lepší, než spílání „mouřenínů" a „židů" ruským hudebníkům.

Přesvědčiv se dávno, jak bezúčelnou a bezplodnou je každá zloba a hněv zazády odpůrců a nepřátel, jak je neškodnou bouří ve sklenici vody, míním, že lepší je zde osobní zakročení a mírné, šetrné vysvětlení všech omylů a vzájemného nedorozumění.

Věren této zásadě, pokusil jsem se nedávno vysvětliti českému obecenstvu a ruské hudební kritice některé sporné a dosud zatemnělé okolnosti o neúspěchu české hudby na Rusi. *)

Dopsal jsem přímo některým hudebníkům a zvláště kritikům ruským, rozumí se, v mezích největší věcnosti a osobní společenské slušnosti, zastav se ale rozhodně díla velikého umělce českého. Odpovědi, kterých jsem od některých osob ani vůbec nečekal, mne překvapily. Utvrdily mne ještě více v přesvědčení, že jediné skutečná snaha po vzájemném poznání a duševním sblížení může odstraniti trvale a lépe nežli jiné prostředky všecky překážky k oboustrannému, bližšímu poznání, hlavní podmínce upřímných a častých, radostných styků. Ani „drobná práce" nebude tu ztracena.

Přes soukromý ráz dopisů dovoluji si tuto seznámiti české hudební obecenstvo s některými dopisy ruských hudebníků, v mnohém ohledu přímo proti sobě stojících. Českého hudebníka budou zajisté velmi zajímati. Jsou poučné pro poznání uměleckých a společenských poměrů na Rusi, zvláště v Petrohradě.

Uvádím nejprve doslovně některá místa z obšírného dopisu stářím sešedivělého odchovatele novoruské národní školy, skladatele M. A. Balákireva, tedy umělce, svými snahami a ideami ze všech Rusů nejbližšího, ba duševně úplně sourodého a v snažení úplně totožného s naším Smetanou. I Milij Aleksejevič, jako náš největší umělec hudební, přenášel do své vlasti základní ideje hudebních romantiků a hlavně novoromantiků: Berlioza, Liszta a Wagnera a sloučil je s národní hudbou své vlasti v rázovitý, samobytný umělecký zjev. **) Ve svých snahách setkal se Milij Aleksejevič, jako u nás Smetana v konservativní straně redakce Hudebních Listů s odporem a zvláště neporozuměním ruské konservativní kritiky, ale měrou nepoměrně větší a v počtu četnější. Zde prýští posud jeho přezírání domácí hudební kritiky ruské.

II.

Téměř sedmdesátiletý autor Tamáry, Milij Aleksejevič Balákirev, píše doslovně:

„Dostal jsem Váš milý dopis a za několik dní Vaši brožuru o „Prostokváše". *)

Vaše sdělení o tom, s jakou zuřivostí vrhla se naše odporná hudební kritika na Dalibora, neštítící se ni pouličních hanebných výsměchů nad příjměním autorovým, bylo pro mne úplnou novostí.

Vy, možná, s údivem otážete se, jakým způsobem já, člověk žijící v Petrohradě, nevím, co se tam děje, a k tomu ještě v ovzduší, které má mně býti nejbližším. S politováním vyznám se, že jsem této „blízké" sféry velice dalek, neb já, přezíraje z hloubi duše ruskou hudební kritiku, nikdy nečítám zdejších hudebních zpráv, které na velice nepatrné výjimky projevují její nevědomost a nesvědomitost. Ve většině případů obě tyto záporné vlastnosti neobyčejně harmonicky slučují se v osobnostech našich hudebních kritiků.

Cynismus k autoru, kterému nám blízko příbuzný český národ — jejž chovám jako drahocennou upomínku v paměti od roku 1867, kdy řídil jsem v Praze poprvé Glinkova Ruslana, — dává zvláštní

*) Ve zvláštní, hlavně pro Rusy určené polemické brožuře: „Простоквапа". (Úvaha o neúspěchu Smetanova »Dalibora« v Petrohradě.

**) Na této pravdě ničeho nezmění okolnost, že českému obecenstvu není známa posud ani výkonná veřejná činnost a též ani jediná nota ze znamenitých děl tohoto vynikajícího ruského umělce.

*) To jest »Sražené mléko«, jak ve své kritice přezděl petrohradský kritik Vladimír Sergejevič Baskin, příjmění našeho mistra Smetany.

význam jako představiteli svých hudebních ideálů, mne hluboko zarmucuje a dokáže, že naši hudební kritikové, kromě své nevědomosti a nesvědomitosti jsou hnusní lidé, kteří místo duší mají v těle jakési dušičky, které se nadchnou jen nízkým a podlým, nejsouce schopny nejen orlího, ba ani havraního rozletu.

Ve svém hanebném životním názoru nejsou schopni povznésti se ani trochu nad mravně nízkou oblastí, ve které uvázli již na věky...

Ostatně tento poslední hřích možno nazvati hříchem větší části naší inteligence. My, veliký, a mnohému zdálo by se, silný národ v některých a to velice vážných případech, jsme mnohem nešťastnější Vás, Čechů. Měli jsme Petra Velikého a náš život plodí nyní jen nihilism, neb vychování a celý způsob našeho nynějšího života odnárodňuje nám inteligenci, n e z n a j í c í s v é h o p ů v o d u. Ruský integelint — toť Vaňka Kajin **), kterému není na světě nic posvátným. Pro něho i vlastní život nemá ceny kopějky. Jsme tuláky, kteří odešli z vlastního domova tak daleko, že nemáme ani naděje vrátiti se domů cestou p ř i r o z e n o u. —

Děkujte Bohu, že jste neměli Petra Velikého. Jste proto silni sjednocením a národním sebevědomím. Je Vás málo, ale my máme moudré ruské přísloví: „M a l ý z l a t n í k, a l e p l a t í“, které možno srovnati s Vámi.

Možno-li při té rozežíravé ráně v ruském duševním životě, o které jsem právě mluvil, žádati od nás chápání s l o v a n s k é v z á j e m n o s t i a jí podobných citů a myšlenek, které jsou u nás majetkem pouze několika počtem velice nepatrných učenců?

Hudební polemiky nevzbuzuji, považuje takovou věc za neprospěšnou. Ještě jednou Vás snažně prosím, byste mně neodepřel našeho pohostinství a přijel k nám, kde vyjasní se samy sebou všecky naše spory a nedorozumění o Smetanovi...“

Divadlo.

Z Národního divadla: Maryša.

V divadelní hře bratří Mrštíků je jediná nedlouhá chvíle, kde se nám zamihne tucha vlastního dramatu, bolestného a jitřivého. Je to ve čtvrtém aktě, když Maryša doléhajícímu Franckovi vyčítá, že nikdo nemá k ní kusa ohledu ani milosrdenství, že všichni se starají jen, jak by ji zničili. Kdyby byli autoři vyvinuli svou hru z tohoto obsažného momentu a vylíčili prostě jen, jak dojem všestranného surového útisku a nešetrnosti v Maryši vzniká, jak se v ní sesiluje až v hrozné zdrcující vědomí a jak propuká posléze v zavilou divokost pomsty, měli bychom chmurné drama zdeptané ženy, jež, ubita všemi, i tím, kterého nejvíce miluje, nenalézá jiného útočiště nežli skutek zločinné revolty. Fakt, že Maryša je hotova plnit vnucené manželské povinnosti za cenu klidu ode všech, a že ti, kdož by s ní měli mít slitování, i to jí ještě do nemožnosti stěžují, dodal by, v ý r a z n ě a p o d s t a t n ě uplatněn, plné síly jejímu příběhu. V dramatě Maryšině, důsledně a z hloubi takto pojatém, musila by na př. okolnost, že Lízal zdráhá se vyplatit Vávrovi dceřino věno, mít daleko důraznější význam, nežli ve hře bratří Mrštíků má; musila by to být pro Maryšu samu veliká záležitost, na které visí rozhodnutí, může-li se od otce a matky nadít soucitu aspoň teď, když se jim tak krutě podvolila.

Tak, jak příběh Maryšin je zpracován, je to pouhá dramatisace povídky, ve které pravý smysl a souvislost z náhodných, přeletných vět více hádáme, nežli abychom sledovali. První akt (odjezd rekrutů s loučením Franckovým a Maryšiným) a třetí (hospodská scéna s hádkou mezi Lízalem a Vávrou a s rvačkou mezi Vávrou a Franckem) jsou vůbec zařízeny takřka se zřejmou snahou, aby drama Maryšiny duše co nejméně pronikalo k divákově pozornosti. Zájem svádí se tu na věci vedlejší a podružné, za nimiž kdesi v daleku utrpení Maryšino si konstruujeme a vykládáme. Tím rozptýlením autorovy koncepce musíme vysvětlit nedostatek motivovanosti ve vrcholném bodě Maryšina dramatu, v otrávení Vávrově. Důvody pro Maryšin čin dají se sehnat ovšem rozhodné, a autoři četnými narážkami jej připravují. Ale málo platno: Maryšino náhlé provedení výhrůžek v pátém aktu překvapuje, nikdo ho ještě nečekal; není tu oné k r a j n í příčiny, která by je činila, aspoň v tom okamžiku, nezbytným. Vada je v té časové mezeře, kterou autoři od večera až do rána nechali uplynout, aniž by nám dali vědět, co se v Maryšině nitru zatím dělo. Pro diváka je to doba uklidnění: v noci se nic zlého nestalo, den tiše začíná, obyvatelé mlýna se jako jindy chystají do práce, všechno je ve smírné náladě. Kdybychom s nejhorším úmyslem vstoupili do toho ovzduší, zarazíme se, klesneme na mysli a budeme se sami sebe ptát, co nás to ohavného napadlo. Však v Maryši odhodlání dospělo zatím až k nemožnosti couvnutí. Ptáme se tedy: čím a jak? jak? Kdyby byli autoři té ústřední otázce věnovali jen zpola tolik času, kolik ho zbytečně vyplýtvali na zjištění, že Maryša si Vávru vzala proti své vůli (celé první dva akty!), byl by jistě závěr dopadl přesvědčivěji.

Titulní roli hrála poprvé slečna Grégrova s úspěchem velmi slušným. Podala ji s onou nevlídnou zlověstnou podmračeností, se kterou pí. Benoniová slavné paměti hrávala na př. Lídu Vránovu. Podtržení toho rysu má za účel, aby čtenář hned od počátku věděl, že má před sebou příští travičku. Až slečna Grégrova pokročí ve svém tak slibném a sympathickém umění, bude hledět vystihnout spíše vývoj, stoupání a různé peripetie Maryšiny posupnosti: to, co v prvním aktu bude

---

**) Zpurný zbojník v národních pověstech. Dnes výraz pro každého odbojného člověka.

jedinou naklonností, pouhou povahovou nuancí, rozšíří se ve druhém v bezděčné výbuchy, vezme ve třetím vzhled vzdáleného mračna a teprve ve čtvrtém nabude hrozivého vzezření; v tom všem bude překmitat touha, zachytit se, postihnout v okolí povzbuzující pohled nebo slovo, uniknout myšlence úplného zatracení, přibývající úzkost, že je všechno marno, strach rostoucí a blížící se hrůzy. Největšího účinu docílil výkon slečny Grégrovy na konci čtvrtého aktu v úděsu, že se Vávrovi podaří dostat svého soka do rány. Způsob, jak líčila šílený zmatek nervosně zmítavými pohyby, jektanými slovy a přerývaným pobíháním, připomínal mi slavnou u nás německou umělkyni, slečnu Lehmannovu, v závěrečné scéně „Formana Henčla". Přidám-li k tomu hru vytřeštěné, příšerné ztrnulosti po Vávrově odchodu v posledním jednání, musím si říci, že slečna Grégrova, kterou známe teprve jako křehké, něžné a švitorné stvoření, je schopna podat výstřední stavy duševní s hluboce a intensivně prožitou pravdivostí. Byla by velká škoda, kdyby slečně neměla být dána příležitost bohatěji se rozvinout.

Z ostatního provedení zaznamenávám pana Šmahu pro některé realistické detaily jeho Vávry a pí. Ryšavou pro živou, celistvou a vhodnou [illegible] představu Maryšiny matky. . . . .

Směs.

Čechové v XIX. století — tak nazývá se francouzská publikace, podniknutá p. Karlem Hipmanem za spolupracovnictví slečny Kamily L' Huillier a pánů: poslance Flourensa, prof. Louis Légera, Maurice Mureta, F. V. Krejčího a Adolfa Černého. Za účel má tato publikace Les Tchèques au XIXème siècle, aby za příležitosti pařížské výstavy světové byla příhodnou pomůckou, kterou by cizinci o nás se zajímající mohli se poučovati o současném životě u nás. Jest tudíž tato kniha pokračováním jiných publikací p. Hipmannových v tomto směru, zejmena knihy Prague et les Tchèques. Kdežto však kniha právě jmenovaná byla tištěna ještě ve švýcarské Ženevě, jest letošní publikace tisknuta v Praze v Dělnické knihtiskárně, a provedení tisku i úpravy získává Dělnické knihtiskárně rázem pověst jedné z nejlepších tiskáren pražských a českých vůbec, podobně jako polské vědecké spisy a nákladnější publikace polské také vyhledávají si socialistickou společenstevní tiskárnu polského dělnictva ve Lvově, jež jest nejlepší tiskárnou polskou. O knize samé v některém příštím čísle promluvíme ještě podrobněji. Dnes pro krátkost času sdělujeme, že slovesná její část má tento obsah: úvodní stať Slované a civilisace napsal prof. L. Léger, nadšenou úvahu o probuzení národností ve státě rakousko-uherském v tomto století podal poslanec Flourens, bývalý francouzský ministr zahraniční; obšírná studie o národním dějepisci českém Frant. Palackém (doprovozená mnohými ilustracemi) je opět z péra prof. L. Légera; úvaha lidopisná je od red. Ad. Černého, přehled vývoje hudby české podává H. Kamila L' Huillier, přehled rozvoje literatury napsal Maurice Muret a o umění F. V. Krejčí, člen redakce Práva lidu. Spis sám kromě velmi cenné části slovesné má hojně ilustrací. Zejmena národopisných, pak reprodukcí uměleckých. I slezská chalupa a čičmanské gazdovství vedle jiných chalup a statků z národopisné výstavy jsou ve spisu podány; hojnost krojů, z Moravy na př. známý valašský hudec Pelar, Slováci z Velké a z okolí Klobúk, obyvatelé brněnského kraje, z Uher Detvanci atd. Vkusu pařížskému velmi se budou zamlouvati, zejmena četné ukázky Alšova humoru a mistrovství. Cena této publikace 16 korun.

Majitel, redaktor a vydavatel Dr. Jan Herben. — Tiskem Edv. Beauforta v Praze.

Ročník V. **1900.** Číslo 17.

BESEDY ČASU.

ČTRNÁCTIDENNÍK PRO ZÁBAVU A POUČENÍ.

Předplatné na rok 4 koruny, na půl roku 2 koruny. — Jednotlivá čísla po 20 haléřích.

Holoubě.

Kus farské historie. Napsal J. K. Šlejhar.

(Dokončení.)

Dnes povinnou část z breviáře velebný pán [illegible] zkrátil, [illegible] — co tak duch[illegible] vynášelo ze sebe za toho krásného jarního odpoledne, nitro háralo, překypovalo sněním. Jak překypovati zvláště může nitro mladého, zdravého člověka, nacházejícího se v celé přízni osady i mocných představených, jemuž daří se všechno dle přání, — bys to i byla osoba stavu duchovního, v němž není přece jen ještě všechno vyňato z obecných lidských [illegible] ušlechtilé. Rozkošně trávě, jak tráviti jen možno po zamilovaném, dobrém jídle, k jakýmž rozhodně slušno připočísti fašírovanou telecí kýtku se špar-[illegible] emi, zcela povolil úzdu volnému, blahému, uspokojivému těkání mysli své. Ano, všecka tanula v blahém uspokojení. Celý jeho milý život jako by před ním vyplýval — ta pěkná štace tady s požehnaným blahobytem, anglická garnitura, ke kteréž zvláště přilnul, vše to měkké, útulné v jeho bydlišti — ty úspěchy jeho, jimiž vzrůstal sám před sebou [illegible] síly a nadvlády duchovní, duše po útěše jeho slov a naučení žíznivě prahnoucí, duše od tolikerého hříchu v čas vysvobozené mocnou jeho rukou, jež neohroženě dovedla zasáhnouti v samé již plameny [illegible] Věčný P[illegible] [illegible] jako nebeské zjevy očisty mihly se mu myslí, zvláště to příkladné kání se vlivem neodolatelné, vznešené [illegible] jeho Anėšky Popelařové...! „Kříž“ a „Maria“ v tolika exemplářích jím záslužně šířené mezi lid, jako by na nevzdělaný úhor požehnané símě rozséval — kaple jím zvelebená, kacíři pokonaní, socialisté zdrcení— pochvalná uznání od konsistoře, chvála na všech stranách uštědřovaná jeho působení — a kázati se slyšel, v čem srovnával se [illegible] Savonarolou, jenž nemálo mu imponoval, zvláště tím, jak ony hrdé římské aristokratky, vznešené a krásné vlivem jeho plamenných mystických slov odvrhujíce ze sebe všechen luxus, padaly mu k nohám objímajíce je... Oh, oh, všechny ty úspěchy duchovní v oboru jeho působení, když za pana faráře vzhledem k jeho dně nesl boží tělo, o velkonocích tělo páně, pod nebesy, o něž až se právali zbožní starosousedé, když tak při těch velkých mších, jež obyčejně sám míval, vzhledem k oné dně při pozdvihování téměř vynášel se od zemské spjaté hrudy, až jako by se to sám viděl, jak mu slušel a přilehal slavnostní ornát — jak zapěl to ite missa est, při němž až sladký mráz plynul po zádech všem zbožným, to jeho Te deum, agnus... Bože, to byl zrovna neodolatelný, sám si musil přiznati to, a pranic se tomu ani nepodivoval.

Jako by to jasné, měkké obláčky, zarůžovělé a zlaté plynuly před ním u volné vroucí něze, jihnouce a zase se vynořujíce. A jakýmsi středem všeho toho líbezného plynutí zdála se jeho bytost. A výš a výše stále se povznášela sama před sebou, vzrůstala ve své síle, neodolatelnosti, úspěších a slávě. — Až chvílema zadmulo to mladou jeho hrudí a prudce zatepalo mladické duchovní jeho srdce...

Pěnkavy vykřikovaly venku v bouřlivém zrovna zápolení — vášnivé, neunavné to byly odpovídající si popěvy. A onen sjednocený, zvučící ton jako by sílu jara zvyšoval a nabýval stále mohutnějšího, jaksi vášnivějšího a káravějšího ohlasu. Zrovna závany jara a vůně a života vnášely se oknem k němu do kaplánky, přidávajíce se k jaru všeho jeho blahého, hrdého vznícení.

Až i v závrati jakési zatonuly jeho smysly — byloť v nich příliš mnoho opojení a uspokojení se sebou samým, příliš mnoho úspěchů, hrnoucích se najednou svému tvůrci a příliš mnoho blížících se nadějí, jež uskutečniti se, ba i vlastní svá přání přesahovati zajisté v brzku neopomenou. I mnohá milá hlavička tu s modrýma, tu s černýma očinkama šelmovsky vsunula se kdes v postranní tou jeho závratí — hlavičky známé, půvabné, rozmanité, jak se naskytovaly. Až za takových okamžiků, jaksi nestřežených, sladce a mile zatřásalo se mu v žilách.

V takovém rozkošném bezvládí mu bylo, jako by nové vůně vstoupaly mu do smyslů — ah nejen petrklíčů, ale neoznačitelné mdlé vůně rozkoše. Až jako v snách, polodřímotách se to dalo — i

vytrhnuv se z opojení, vypjal se poněkud v křesle své garnitury a zraky zanesl ku objemnému bre[illegible] viáři, kdež na kterési radče spočinuly.

Konejšivě rozlehlé ticho panovalo celou farou po dobrém obědě. Hmyz ozýval vůkol svým ne označitelným táhlým sborem, jímž zachvacováno se zdálo celé ovzduší, tak případně napomáhal halucinovati smysly k témuž sladkému odevzdávajícímu se dojmu zádostiučinění. Jen někdy jaký ohlas rozlehl se prostorou fary, jakés drobné krůčky zaperlily se chodbou, patrně po špičkách se ubírající, aby nevyrušovaly velebnost odpočívající, někdy mírný, jako vydechnutý šelest vanoucích jakýchsi perutí zněl. I celá ves v povzdálí odpočívala, nezasahovala rušivými, nepříjemnými dojmy. Je mu dnes jaksi unylo [illegible] na procházku po zahradě dnes nepomýšlí, včera zdržel se poněkud dlouho v zahradě. [illegible] se zahrad i přírody dost [illegible] je to konečně ku podivu pořád stejné. Do lesa také nepomýšlí [illegible] tolik děvčat [illegible] a ví, že to nadbíhají jemu [illegible] vdané přešly. Ale on si nezadá. Pak rozhodně nechce se mu dnes do lesa, až jindy.

A nějak pohodlněji ještě uvelebil se tu v křesle. Při svých představách zálibně i déle zůstal spočívati [illegible] až posléz jako by suggescí [illegible] ovládnuty byly smysly jeho, vytrvávajíce v příjemném strnutí. Něžně lehce se zadřímal, skříživ ruce na moherové vestě.

Ptactvo mihalo se kol oken, jedna z pěnkav usedla na rám v udivení ostražitém nazírajíc do vnitř. Ale poněvadž velebný pán lehce sebou hnul, trochu zachrápav, hned zase ulétla a vzlétajíc bujně s větve na větev, hleděla si raději svého... Jako veliké vzrušení stavělo se farskou zahradou.

Najednou tichý šum roznesl se salonem kaplánky — velebný pán se vytrhl ze svého milého podřímnutí, ostatně nerad odpoledne spával, snad pravidlem a zvykem, zvěděl, že to jde na tloušťku, na niž bylo ještě dosti času a pak jaksi do něho nic by celé odpůldne nebylo. Vyhlédl jasně a udiveně kolem sebe — ajta na stolku proti němu nacházelo se holoubě. Hledělo také na něho zrovna tak jasně, udiveně, nevinně, jak asi hleděl on a jak ostatně právě jen holoubě dívati se může. Bělounké, něžné, roztomilé zvířátko. Tak uhlazené tílko, peruť hebká, přiléhající, ještě trochu nemotorný zobák, na nohách tak milé rovněž nemotorné chůty — pěkný čapák jednou by to byl. Poněkud v překvapení svém schylovalo se tělem v zad jakoby k úniku, ale zůstávalo, jaksi se pranic nebojíc. Ano ta hlavinka ptáčete — jako dívčí, tak nějak linoucí se, zvoucí rty k sobě k pomazlení. A jeho hrdélko, něžně zapopelavé, jež se tak mile nadouvalo, čechralo svou bázní i ostýchavostí. S velebného pána to holoubě nespouštělo svých dobromyslných očinek — jako by v oddávající se celé důvěrnosti vněm němu. Tak nějak zvaly a vábily ty zraky k sobě.

Kynoucím úsměvem zalinuly tu rty velebného pána. — Kde jsi se tu vzalo, drobátko... v soustrasti si myslel, byl by chtěl promluviti, ale obával se splašiti holoubka. To jistě vylétlo z hnízda a nemohouc dále v nevycvičeném letu zůstalo [illegible] valo, uvažoval, stále se nehýbaje, aby holoubě si zvyklo. Pak rtoma lehce zašušlal — ono se neplašilo. Až začal opatrně vychylovati se z křesla a rukou půlkolem obemýkal kol stolu. Než se nadálo, nalézalo se již v jeho něžně svírající hrsti. Namáhalo se zatřepati perutěmi, poněkud vzepřelo se drápci — ale pak již zcela oddaně se schylo[illegible] přímo, bez ostychu na něho, pořád tak oddaně a důvěřivě — ó vycítilo hlubokým pudem svým, že tady je v bezpečí, kde nekyne mu nástrahy ani zloby.

Velebný pán v sobě zaplesal — mile ho dojala celá ta věc. Zrovna idylka, idylka hotová, pomyslel si, a on měl idylky tak rád. Idylka, idylka, pravil hlasitě, přichyluje si holoubě ke rtům. Takové jarní odpůldne, všechno tak jarní, ta tichá siesta, takový mír vůkol, celé to báravé plynutí nadějí a snů a z nenadání taková nevinná návštěva k němu. Ještě se mu to nestalo [illegible] mu sice neobyčejného [illegible] se mu [illegible]...

Až o tom bude vyprávět [illegible] slečnám Albínce Hákové — cítil již, jak bude obdivován, slečny nebudou chtít ani věřiti, celé v úžasu se octnou a vše jaksi ku zveličení jeho interesantnosti. Holoubátko ho navštívilo — ty šuntílku můj, s dobrou jsi se potázal. Řekne vše, co a jak s tím bylo. Že právě studuje a připravuje kázání, hluboce byl zabrán, nevěda ani, co se děje vůkol. — To víte, člověk musí se celým duchem vžít v podobnou přípravu, nadhodí při tom žasnoucím laikům. — Až zdálo se mu, jako by něco na straně ramenou dotýkalo se něžně jeho kadeří. Ale, nevšímaje si pořád okolnosti té, maje právě významný citát z písma pohotově ku dokladu. Teprv když znova zahrálo mu to v kadeřích, všecek udiven až i jaksi ulekán stočí se zrakem k rameni. — Bože, kdož vypraví to překvapení: holoubátko jako kytička schyluje se k jeho hlavě. Tak asi to vylíčí nějak — idylku učiní opravdovou idylkou, co nejzvláštnější, nejpodivuhodnější — neb při každém sběhu událostí podivuhodných a zvláštních ku naší osobnosti se pojících, podivuhodnou a zvláštní stává se nejvíce naše osobnost sama. A on chtěl býti tak podivuhodným, zvláštním, populárním, zajímavým, zapsaným v každý interes... jak to jen bude zajímavé s touto příhodkou. I v hospodě to bude vyprávěti: Že vám něco [illegible] se mně dnes stalo, ovšem nic zlého, ba milého, ač vždy zvláštního! začne asi. Všichni hned plni budou uctivého očekávání a dychtivosti. A až dovypráví svou pří-

hodu čím dále interesantnější, bude více údivení a překvapení mezi nimi, než kdyby náhle u nás nastala republika, o niž také mezi nimi bývá horlení, ba i prudké hádky. Po celý večer, stále o věci ve všech možných směrech rozmlouvajíce — neboť velebný pán, týče-li se cos jeho osobnosti, bývá nevyčerpatelný a neunavný zdroj.

„Ty šuntílku tedy, až kam jsi to zavítal . .? Drobečku, holátko, dušičko čistá, nevinná,“ laskal napotom těmito slovy holoubě velebný pán, stále ke rtům svým lísaje si jeho hlavinku, s níž ono v jakési mazlivé zvědavosti mile vrtělo. — Nebál’s jsi se tedy. — Ovšem, ovšem, však mě znáš, znáš a vycítuješ své přátele. Pak porozepjav nahoře vestu, chýlil si něžné zvířátko k ňadrům, tak nějak, jako věděl ze všelikých knížek a idyl, že se to dělává s holoubátky, je to již v takové tradici. Rád bych ve všem vůbec stran této věci zachoval se tak,jak bylo obvyklo. Přál si jen v tuto chvíli horoucně, aby někdo ho překvapil právě. Třebas bílá zástěrka . . . i Albinka někdy s památníkem k němu zacházející. Byla by to interesantnost a v jakém novém světle by se objevil, jak výmluvně, horoucně, nadšeně soudilo by se o něm a jeho dobrém srdci, tak se přichylujícímu k němé tváři. Kdyby tak přišly — ocitl by se v příjemných rozpacích před nimi, snažil by se jaksi holoubě skrýti, aby neprozradil jaksi tuto svou slabost, ale neukryl by, neprozradil. Pak třebas jaksi omlouvaně vykládat by se jal ve skromném takovém zpovídání, že něco takového je vůbec v jeho zálibě, tím že mnoho utěšených, milých chvil ztráví, to že bývá jeho úlevou a odpočinkem po namáhavém studiu. Ano, vůbec že často uchyluje se k němu ta boží němá tvář — zvláště zjara. A ta přichvátá vlaštovička, skřivánek se u něho zastaví, sezobne nějaký drobek a holoubátko zvláště, často hledá u něho svou radost a zábavu. Krmí to, pomazlí se s tím a zas to vypouští. — Ano, to bývá milé intermezzo při namáhavém studiu . . . Společně třebas s Albinkou obdivovali by pak holoubě, hladili, laskali, — a jak rozplývalo by se to poetické, horoucí srdéčko dívčí v novém údivu vzhledem k němu, jenž zjevil by se tu ve světle tak novém, příznivém. Měl tak rád to nové, příznivé světlo každé, v němž mohl by se objevit . . . a hárala tak jeho mysl unášejíc sebe samu do všech nejmožnějších, nejlichotivějších, nejpříznivějších posic. Ani stará Komárková nešla, ta rozhlásila by, co by viděla, jedním dechem po celém dalekém okolí — zrovna že divy, o lide, se dějou, jeho za svatého světce by označila u lidu dobré víry, že to zajisté sám Bůh, duch svatý ve způsobě holubice . . .

Tu náhle veliká myšlenka probleskla hlavou velebného pána. Ano, jakoby Bůh Duch svatý sám — ve způsobě holubice — k němu se dostavil . . . Ah, jaký to motiv velebný, originální pro kázání blížících se Letnic. Zrovna zajásal nenadálým vnuknutím a s celým širokým náležitým pathosem jen hrnuly se příslušné dojmy. Z půvabné idylky stávala se legenda, z milého zahrávání ale zanícení. — Ve svém vzrušení velebný pán vstav, přešel několikráte kaplánkou, svíraje k sobě holoubě stávající se zatím jaksi plašším. Pozvédal při tom hlavu a násilně hárały jeho zraky kamsi mimo sebe v dalekém, mocném zaujatí. Jaké to vnuknutí, jaké vnuknutí zrovna od samého Pána Boha. Ano, tak to bude.

Dole ve faře byl jakýs patrný shon, někdo volal, čehosi se doptával, kroky mířily sem a tam. Ale jen dunivě vše se rozplývalo jako vzdálený, jednotvárný hukot, jenž tak mile dovede mysl nerušeně oblaženou konejšiti. Také si toho nevšímal dlouho velebný pán a obrátil nyní zase svůj zřetel k holouběti, jež chuděra poskytlo mu takové motivy.

Jakési drobty po housce sehnal, vkládal je vděčně ptáčeti do zobánku, mírným násilím jej pootevíraje. Potěšil se nad míru, že drobty holoubě přijalo. I položil je na stůl, hledě na ně, půvabně je dlaní nadnášeje a jaksi balancuje s ním. Holoubě se důvěřivě udržovalo hlavinkou, jen si pomáhajíc zjednávati rovnováhu. Hotový poetický obrázek, plný svaté naivnosti a nevinnosti. Velebný pán neustával při tom jako zběžně pohlédati nahoru proti stolu k velikému zrcadlu v masivním zlaceném rámci. Skoro celý se tam zřel tak plasticky dobře. S pravou nadšenou zálibou tam zřel, tím více s holoubětem laškuje — jak na všelikých obrazích dívky s holoubátky se malují. A vše jaksi poskytovalo mu stále nové pokračující, rozšiřující se motivy.

Holoubě ku podivu bylo krotké, tak nějak uspokojivě tulilo se k němu, jako by pochopovalo tu vřelou zanícenost srdce, jehož netřeba se pranic obávati. Neulétalo, ač lítat již umělo, — třeba že v letu nebylo ještě s dostatek jisto. Ano, zvíře dobře vycítuje, kdo mu je přítelem, zajisté mně věří, myslel si — a tím jaksi více vynášen byl sám u sebe a ssebou uspokojen a dával mu to pociťovati, třebas jaksi již ho to začalo posléze omrzovati s tím milým holoubětem, jež neprozřetelně i něco neslušného provedlo na rukáv velebného pána. Ale i to chtěl shovívavě snášeti — neboť pro nikoho nejsme tak zaujati, jako pro toho, kdo stává se třebas i bezděčně příčinou nějakého radostného našeho zadostučinění. Vypeskovav něžně holoubě, shovívavě otřel si rukáv. Ty nezpůsobko malá, zašvitořil velebný pán, ač nemohl nepozorovati nepěknou, rozlezlou, páchnoucí skvrnu na svém rukávě.

Byl trpěliv. Svatý František z Assissi vyhnul se každému broučku ve zbožném nadšení, vyhovuje s nezměrnou láskou všemu stvořenému. — Mimovolné pomnění na svatého onoho, k němuž němá zvěř měla takovou důvěru, navštěvujíc ho v jeho sluji a na jeho pouti ho vyprovázejíc, jako by něco z dob ráje tak lahodně proválo útrobami velebného

pana. Ano, bylo to něco podobného — jeho sebezapření, shovívavost, přítulnost k tomuto zvířátku, neboť kdo by měl z holoubě [illegible] tak takový zájem, trpělivost, ano bylo zde něco shodného i [illegible] něho s legendou světce. Venouval se v to [illegible] zoval se bez námitek ve svém [illegible] [illegible] vhod. A aby co nejvíce utvrdil se, jal se zrovna vášnivě celovati něžné zvířátko, nejlahodnějšími výrazy k němu promlouvaje [illegible] se i říci, že ještě s dostatek pachlo nedávno opuštěným holubím hnízdem.

Ruch z dola fary — [illegible] ovšem žádný vyděšený poplach, žádný divý shon, jakoby se jednalo o neštěstí, ale přece se něco stalo, co vzbudilo pozornost kaplanovu. [illegible] křepčily, pak chodbou začaly blíže tancovati, blíže k jeho pokoji. Za nimi hlas hlavní kuchařky se rozléhal, připomínaje cosi [illegible] holoubě [illegible] Radostný úžas zmocnil se velebného pána — honem ještě — celý jaksi sám sebe přehlédl, pak do zrcadla mžikl a celou zaujatostí, zrovna v horlivém chvatu, jakoby čímsi prudce pobídnut, dal se do takového zahrávání s holoubětem, do takového něžného, bezděčného. A již bylo [illegible] káno. Jakýs milý švehol čemusi tam odpověděl, a již otevřeny dveře, [illegible] k němuž velebný pán jaksi pro překvapení [illegible] dostati neměl pokdy. Ostatně [illegible] bylo připuštěno a zvyklo, aby tyto krůčky bez ohlášení sem docházely . . . Ve dveřích objevila se bílá, oslnivá zástěrka. Jaksi celou šíř těch dveří zabírala ano i celou délí jejich, jelikož rozpjatou se zdála [illegible] Před [illegible] kou vstupoval laškovný smích, jenž nezdál se ještě smáti čemusi určitému, co by byl shlédl, nýbrž vyvíjel se sám ze sebe, v překypující jakés radosti. Vstupovala ženská. Mladá. Druhá kuchařka. Rozhodně ve vzhledě tom mají na farách vybranější vkus, nežli stran nátěru na svých zdech. S dobrým vkusem byla vybrána, rozhodně.

Velebný pán všecek zmatený, jako přistižený při tajeném [illegible] děti, stanul před vtupující bytostí ženskou, maje [illegible] ještě rty přichýleny. Celý se rděl a v rozpacích zrovna rozplýval. A [illegible] roztomile [illegible] když [illegible] s ním.

Je . . . je . . . je . . . zakvíkala [illegible] slečna, jíž velmi dobře slušel domácí odpolední úbor. Ale jdou, velebnoušku, zlobím se na ně, začala jej důvěrně kárati. — Co my holoubě po celém domě sháníme, on si s ním zatím velebnoušek hraje. Zlobím se — již takovou dobu ho všude hledáme, uteklo nám někde z pod sejta, a zatím ho má náš velebnoušek. Zlobím se opravdu — a bílá zástěrka roztomile našpulila rty, ale již se projasnila zase.

Nežli velebný pán nevycházeje z údivu a překvapení mohl něco namítnouti, ospravedlniti se [illegible] pokračovala slečna: — Řekl jsem [illegible] že bylo sejto asi špatně přiklopeno a nějak se z pod něho dostalo a úlétlo — to umělo již létat. Budeme mít zejtra holoubata s putrtajkem, co velebnoušek tak rád . . . S putrtajkem [illegible] jsou jako buchtičky až [illegible] [illegible] tak [illegible] zatím co my tak — —

Holoubata s putrtajkem, holoubata s putrtajkem [illegible] velebný pán [illegible] jak se [illegible] překvapující!

Zrovna [illegible] a popadaje holoubě pevněji jaksi méně něžně než dříve do hrsti, [illegible]

— A [illegible] uniknouti sladkému putrtajčku — a to to to to. [illegible]

[illegible] ketní stydlivosti, a více jaksi jen pro sebe a sklopivši zrak. Jen takový střelavý, vznětující pohled vrhla k němu, jímž on velmi příjemně zdál se za [illegible]

[illegible]

Mutoskop.

Starý bursián, s monoklem vtlačeným do oka slídícího po ženských, přivedl si ji k mutoskopu nejzábavnější to velkoměstské atrakci — a ona, oblečená celá v šarlatu, s kloboučkem plným rafinované koketerie, přiklání rozpustilé oči ke sklům stereoskopu, ruka, zvyklá na nejdražší rukavičky a na mnoho peněz bez práce, točí, točí klikou aparátu, a smích vytryskuje jí z hrdla . . .

To je plakát, visící na rozích pražských ulic, mezi ostatními šosácky solidními plakáty jako kus polosvěta. A podnik sám usadil se čiperně na nejpatrnějším místě, v přízemním drahém krámě nového domu na Václavském náměstí, pro nějž architekt-poeta vybásnil tak jemně krásnou fasádu, diskretních odstínů, měkké harmonie a opravdové noblesy. Zde sedí, jak chumáč štěnic

v rámu líbezného obrazu: z krámu drnčí a vřeští do vnitř lákaje fonograf, uvnitř podél stěn řada stereoskopických skříněk: v nich jako malé mlýnské kameny vloženy jsou kotouče s listy, na něž zachyceny nesčetné momentky pohybu. Točíš klikou, žernov se otáčí, momentka za momentkou spadá, obrázky splývají v jeden nepřetržitý celek a budí optickým klamem ilusi skutečného pohybu a života.

A jaký to život uvnitř těch skříněk! Nad každým aparátem upozorňuje tě obrázek, jaké půvaby jsou tu přichystány uvnitř — jen dvacethalíř vhodíš a klikou točíš, toť vše, co se od tebe žádá! A za to, co se ti naopak poskytne! Jsi-li milovníkem aktuálností, máš tu zachyceny dvě minuty skutečného života, ovšem v miniatuře, z útoku na anglický vlak pancířový, z přehlídky vojska, z bitvy jízdecké, a tak dále . . . Ale jak vidíš, tyhle aparáty jsou málo oblíbeny, nikdo před nimi se nestaví, [illegible] při večerním účtování nejmíň niklových peněz . . . Ale za to vedle! Hle! jak se lidé tísní! Dvacetihalíře padají, kliky drnčí, hřbety se ohýbají, oči jsou jak přimraženy ke sklu, se stran přikukují si [illegible] nečeek zachytli dychtícíma očima . . . Zde mí podnikatel večer co večer bohatou sklizeň — ah! Ten muž zná lidi a vkus velkého města!

Zuřivě drnčí klika pod obrázkem ženy, chystající se do koupele s lákavým názvem „Jedna lázeň zaplacena, ale tři vzaty“; nebo tuhle, kde nějaký člověk v nočním úboru se zdvihl z postele od [illegible] stojí uprostřed pokoje a [illegible] usilovně — „Proč [illegible]“ [illegible] obrázek „Rozpustilé kousky v dívčí ložnici“, nebo „Myška v dívčím pokoji“, nebo „Zkouší první šněrovačku“ . . . a tak dále.

Kliky drnčí, dvacetihalíře padají, hřbety se ohýbají, oči jsou jak [illegible] . . .

Tu je mladý člověk, jistě sotva dvacetiletý, [illegible] [illegible] po nejjemnějších obrázcích očima nespokojenýma a nedosycenýma; už vhodil do aparátu osmý dvacetihalíř, točí pomalu, aby hodně dlouho scény užil, dotočí sklamán a nenasycen, a zas slídí, vytahuje chvějícími prsty z kapsy nový dvacetihalíř. A zvláštním znaveným krokem přechází od skříňky ke skříňce.

Se smíchem prometá místnost několik mladých děvčat, pohledy poloplaché, polodrzé — rády by chtěly taky . . . svádí je to . . . ale ještě se ostýchají. Kdyby zde tak byly samy! bez mužských! ano! ale ti mužští schválně pasou po nich, dva staří fauni stopujou je neustále, se zvláštním zájmem, aby slyšeli jejich polohlasné, smíchem udušené poznámky.

I děti sem chodí volně. Desetiletí hoši točí tu klikami, tváře rozpálené podivnými plameny, a [illegible] těch [illegible] se poprvé rozechvívají příliš ne- [illegible] fantasie. Nikdo si těch dětí nevšímá. Nikdo nevidí těch očí hltajících obrázky nahých těl ženských, posuňky nečisté, ruce zdvihající sukně a svlékající košile — zde ty děti za dvacetihalíř odbývají si přípravky pro bordely.

A starci, se ctihodnými šedinami hrbí se tu, třesavýma rukama seč síly stačí otáčejí klikou, napínají zvadlé, vodnaté oči, zatajují dech — hnusný pohled na takové nečisté stáří, na takové šediny kmeta nad hrobem, který zlomen a stráven ještě dychtí a myslí mlsně na ženské tělo.

Tak se jich sem denně, hodinu za hodinou, hrne stádo, spousty niklu se zde obětují v tom elegantním bordelu pro oči — cena, dvacet halířů za obrázek, je výmluvným měřítkem chtivosti a sexuální porušenosti obyvatelstva velkoměstského.

V té horké atmosféře se můžeš zamyslit, zatím co okolo tebe táhnou davy roznícené mládeže, ondých a zklamaných mužů, vdaných žen a směšnohnusně dychtícího ctihodného stáří.

Veliká, stále rostoucí hluboká neúcta k ženě — toť sociální zjev bijící do očí. Ve velkých městech vykrystalisoval se ve tvary zarážející. Jdi ulicemi a pozoruj chvíli pozorněji oči mužů — pohledy mluví srozumitelněji a výmluvněji než sebe tlustší knihy. Ty oči hltají maso ženské, přecpávají se přímo boky a ňadry, pohledy zarývají se drze a neodvratně v táž místa dle starého návyku, vyzývají a urážejí. Muži ve stádech obcházejí, obhlížejí, nadbíhají, sto, dvě stě přejde jich a při pohledu na ženu vzhlednějšího zevnějšku všem křísne hlavou totéž pomyšlení: Mít ji, na hodinu mít ji, drát a sápat ji — pak se jí zbavit! — Není to pro ně nic jiného, než žádoucí maso; zdá se přímo, jako by dnešní muž byl neschopen postaviti se naproti ženě do jiného poměru, než pouze takového, který míří k nečistým koncům. Nekrocená fantasie mužova spatřuje v každé ženě nízkého tvora, určeného pro něho, žijícího pouze pro zájmy tělové a pohlavní — to není pouze přelud domýšlivosti mužovy, nýbrž výron jeho hluboké neúcty k ženě. Srovnejte s tím všecky ty nespočetné projevy rozpálené žádostivosti mužovy, ta nahá těla ženská po všech rozích na plakátech, ty miliony pohlednic s těly žen, lítající jako mračna much vzduchem, sedající na zdrážděné mysli mužů, balety a ženské produkce v trikotech a obrazy kinematografů, mutoskopů atd.!

To vše je věc všední, nad níž se nikdo nepozastavuje. Ale právě proto je to věc nad míru vážná, že nikdo si jí nevšímá. Kdo si jí má všímat? Škola? Ta nesmí mluvit k dětem o těch věcech. Kněz? Spisovatel? Ti oba mají docela jiné zájmy. Žurnalista? Ano, žurnalista, který chce a umí se dívat hloub do života, než jen pod mělkou vrstvu

svých vteřinových lokalek, vteřinových otázek, vteřinových hrdinů. Ale co dělá náš žurnalista jim? Napadlo ho někdy vážně se zamyslit o vlivu té zvýšené sexualní žádostivosti mužovy, té neúcty jeho k ženě na utváření a vývoj rodiny, na poměr jeho jako manžela ke vlastní ženě, poměr jeho jako syna k matce a jako otce k vlastní dceři? Kdo z nás jen z daleka tuší, jaká z toho vyrůstá rodina budoucnosti, červotočí podrytá, na sypkém, zrádném písku založená? Neustálé nepřirozené hašišové rozdražďování důležité funkce životní musí mít nezbytně osudné výsledky, u jednotlivce méně bijící do očí, ale při národu úžasné a nevyléčitelné. Zdroj života stává se ve zkažené společnosti napřed zdrojem nesmyslné zábavy a potom zdrojem smrti — zrovna jako alkohol, ta „voda života“, stala se vodou smrti. Sprzněno je hluboké tajemství vzniku a znovatvoření života, zhanobeno člověkem, který v něm hledá nízkou minutovou zábavu zvířete, a příroda do hlubin uražená ve své majestátní čistotě mstí se a zabíjí.

*

Se smíchem vycházejí tři elegantní dámy z mutoskopu. Pobavily se tak znamenitě… trochu frivolní to ovšem bylo, ale ne mnoho… zajdou si sem ještě, ale samy, tak jen ženy mezi ženami. Oči svítí pod závoji, nabarvené rty se chvějí smíchem — zmizely jako veselý obláček. A tak jich vychází, těch dam, denně řada, veselé, pobavené, s úsměvem a zakuklenou žádostivostí. A nikdo z nich netuší, že zrovna vedle, blízko zábavného podniku, po ulicích ukazuje se denně strašný rub té pikantní atrakce.

Ty malé holky, běhající celý den s květinami, sirkami, s jablky, ořechy a řetkvičkou, ty bytosti hladové, hubené, o něž se nikdo nestará, ty cítí také náraz vln, které vrhá zvrhlá žádostivost mužova. Pikantní obrázky pro zábavu za dvacetihalíř na jedné straně, zde v čistém, elegantním krámě — a po ulicích ve tmě a opuštěnosti děti živící se prostitucí. Něni to žádné holé slovo, nýbrž strašná velkoměstská skutečnost, také jeden symptom, jak rosteme a vylézáme na stupeň světového města. Nalezají se opravdu mezi námi lidé, kteří nebojí se sáhnout nečistě na takové nešťastné pouliční dítě, opravdu chodí mezi námi muži, kteří poskvrňují duše dětské a vykořisťují jejich úžasné mdloby, jejich psí nouze, jejich hladu, žádosti peněz a dětské chtivosti mlsek. Co po těch dětech bez ceny? Je to bídný lidský materiál — ty děti neznají ceny toho, co prodávají a ztrácejí, a co hlavní, jaká to láce, jaká láce! *Gamma.*

V zemi Husově.

I.

Země Husova! Tak podivně, vyčítavě zazněla mi tato dvě slova nedávno v besedě Času (v č. 94.) — a podivný, skoro nahodilý a fádní byl vnější podnět, který mi vyčítavým přízvukem tato dvě slova zabarvil. Ten suchý, rozvláčný a po kolik čísel Času rozvleklý výkaz **k n i ž n í h o t r h u v e d n e c h H u s o v ý c h** — ten chudý, bezbarevný, monotonní výkaz laciných brožur a malých číslic!

Země Husova ve vzpomínkové dny Mistra Jana zakoupí v Praze a po venkovských městech r. 1900 — tedy 15 let před **p ů l t i s í c i l e t o u** vzpomínkou — tak nepatrný počet laciných brožurek a ještě nepatrnější počet větších spisů o Husovi a Husově době, že by ty číslice byly malé i v tom případě, kdyby znamenaly jenom spisy a spisky zakupované na **d o p l n ě n í** knihoven spolkových a soukromých za svazky pilnou četbou už opotřebované nebo za výtisky, jež drobné děti na klíně čtoucí matky za čtveračivé hravosti roztrhají a poškodí.

Ten chudý, smutný výkaz snad každého vážnějšího, myslícího čtenáře zarážel! Husovo jméno při každé příležitosti béřeme na darmo zrovna jako Palackého, Havlíčka, — ale **j e n j m é n o** jeho mezi námi žije; ducha jeho neznáme — a poznat ho dosud opravdově netoužíme.

Jak mělký jest u nás pojem Husa! U průměrného českého člověka vytvářejí pojem Husovy osobnosti tyto nečetné, nepodstatné a vnější znaky, mnohé z nich i nesprávné. Hus z Husince rodilý, v Kostnici odsouzený sborem kardinálů, či jedním ze dvou, tří papežů tehdejších, na hranici kostnické upálený, příčinou mnoholetých husitských válek, od evandělíků ctěný, od katolické církve a prince Švarcenberka nenáviděný; jedna babička polínko mu přiložila na hranici a Žižka jej pomstil. V poslední době přičiněním prof. Kvíčaly vědomosti našeho lidu o Husovi rozmnoženy zásluhami o **p r a v o p i s** a někde ví se i tolik, že byl na pražské universitě profesorem. To už Žižkův portrét v lidu je jasnější a také obsažnější.

A z čeho měl by si lid náš hlubší pojem o Husovi vypracovávati, když národ Husův naň si nevzpomíná než kolem 6. července a dosud si vzpomínal jen tak tuctově a mělce. A pak zase na celý rok Hus zapadá v nepaměť národa — — Proč by měl lid náš toužiti po podrobnostech ze života Husova, po spisech jeho, když ani od t. zv. slavnostních řečníků žádných podrobností nezví, o obsahu spisův, citátů z nich, rozboru spisů těch neslyší. Přečtete-li si, co dr. Ed. Grégr letos 22. července o Husovi v Lomnici nad Popelkou při odhalení pomníku Husova mluvil — a srovnáte-li s tím karakteristku pojmů o Husovi v lidu našem svrchu podanou, nenajdete v dru Grégrovi nic více a nic hlubšího — leda přibásněný Flajšhansem šovinismus národnostní — a ve formě řeči přikrčenost k vůli klerikálním politickým spojencům mladočeským.

Takováto představa o Husovi — sama sebe vyčerpávající — nepodněcuje ke zvědavosti, nevyvolává pocitu prázdnoty, neuspokojenosti — vždyť je vyplněna, do syta vyčerpána každým jarmarečním obrazem křiklavých barev s podpisem: Jan Hus v Kostnici 6. července 1415! Tam je i kalich, i babička i kardináli, a chce-li, najde si tam divák i Švarcenberka. Nač by tedy si spisů Husových kupoval, když ten obraz mu **v š e c h n o** už povídá tak krátce a dobře!

A v tom, v té mělkosti přece je patrně ta příčina, proč Husa u nás skoro nikdo dosud nečte a ovsem velice málo kdo jeho spisu zná. Ta anketa o knižním trhu za dnu Husových byla jen barometrem, ukazujícím veřejnosti názorněji a nápadněji, stav všeobecně známý, o němž z národní a svobodomyslné pruderie se nemluví — ale také se neuvažuje. Stav, který jest jen k posměchu klerikálům, zejména Brynychově Obnově a Kohnovu Hlasu, — stav neudržitelný, který volá po neodkladném a stálém napravování. Za takové mělkosti a povrchnosti přece nemůžeme za 14 let slavit půltisíciletí Husova upálení!

II.

Za 14 let vzpomínati bude země Husova pultisíciletí Husova upálení — a nikde nezasedají ústřední výborové k vědeckému vydávání spisů Husových, k opatření laciných vydání lidových, k organisaci biografických a kritických studií, k uměleckým podáním Husovy osoby, k vystižení osvětného a politického významu jeho osobnosti zavedením přiměřené všenárodní instituce jména Husova ... Jen dvě organisace od několika let žijí a existují se jménem Husovým (kromě organisace evangelické) a k uctění jeho vzpomínky: Husův fond a Spolek k zbudování pomníku Husova v Praze. Obě tyto organisace se jménem Husovým — v zemi Husově — rozvíjejí činnost nedostatečnou: fond pro nedostatek peněz, spolek pro nedostatek odvahy.

Za 14 let! A kromě neexistence ústředních výborů organisačních neviděti ani rozptýlených vytrvalých snah o to, aby duch Mistra Jana Husa do opravdy, živě, se vší svou vroucností citů a žhavostí odvahy pronikal v národ Husův, aby myšlenky, city a snahy jeho, vyzařující tak mile a vábně i pro moderního člověka z jeho spisů vcházely ve známost obecnou v lidu českém.

Ty spisy Husovy, o nichž A. N. Pypin napsal: „Řeči zajisté a spisy Husovy na dobro nás vyvádějí ze středověku a staví na tu duchovní půdu, na které vyrostlo nové vědomí evropské. Hus byl co do vnější podoby svých prací scholastikem, ježto scholastika ještě byla jedinou formou prací takových; ale celá propast dělí jej na př. od Tomáše Aquinského: v té formě vyjádřeny jsou u Husa vroucí snažnost o pravdu křesťanskou a živé vědomí obecné zkaženosti. Boj jeho národní zakládal se na snaze, mravně povznésti svůj lid. Polemika jeho církevní a dogmatická čelila k duchovnímu osvobození člověka, jemuž tu poprvé vrací vnitřní svobodu a samostatnost; Hus klada člověku za zákon sv. písmo, podvrací všelikou autoritu vnější, ježto pravda jest povznešena nad osobu i nad všeliké podání. Za jediný zákon závazný prohlašuje učení evangelia, které přijímal v jeho původní prostotě, a vlastní rozum. Slovem, v náboženských i mravních pomyslech Husových zračí se to ryzí lidství, jež stalo se potom nejvyšším ideálním základem pokroku evropského a všelidského."

*

Chceme několika všedními aspoň poznámkami ukázati na některé způsoby, kterak by spisům Husovým klestila se cesta do našich rodin a do našich spolků.

Jeden způsob podává se sám sebou, vyplývá z posavadního stavu vzpomínek Husových. Už z toho, že rok co rok v červenci všechny strany české vzpomínají Mistra Jana, nutkavě plyne, že řečníci vždy víc a více budou voliti ze života Husova themata podrobnější, themata rozbíravá a srovnávací. Dělo se tak už letos zvláště se strany řečníků české strany lidové na několika místech.

Také příklad Vzdělavací Besedy na Smíchově (z organisace sociálně-demokratické), jež usnesla se každých šest neděl po celý rok přednáškou o Husovi a české reformaci svému členstvu připomínat Husa, a usnesení to také provádí, nezůstane na dlouho asi ojedinělý. Bude vždy víc a více vážných organisací, spolků a kroužků, jež po 6. červenci neodloží Husa na rok mezi spolkové rekvisity. A tím už dáno, že řečníci budou větší měrou než dosud obraceti se k obsahu spisů Husových, k podrobnému obsahu snah české reformace ve století XV. a k thematům srovnávacím (Štítný a Hus, Hus a Chelčický). V takovém pak ruchu zkypří se už půda k četbě spisů Husových, potom Chelčického atd.

Druhý způsob s jistým zdarem nastoupen také už letos; míníme lidová vydání Husových spisů. Pojmem „lidová vydání" nelze ovšem zahrnovati vydání ledabylá. O lidu platí táž zásada jako o dětech. S hlediska toho ovšem bude třeba přísné měřítko klásti na nakladatele a vydavatele lidových vydání spisů Husových. S hlediska toho nevyhověla by ani vydání J. R. Vilímkova ani vydání Al. Neuberta. Přece však pokus Vilímkův, vydati úpravně Postilu Husovu, je dobrým krokem v před, aspoň po stránce nakladatelské snahy, a byl také v obecenstvu příznivě přijat.

Máme však k povaze vydání lidových některé poznámky. Tak nepokládáme za lidové a moderní vydávat soubory spisů v nepřetržitých pokračováních. Spíše by se nám líbilo vydávání jednotlivých traktátů o sobě a z Postily vydání skupinová: kázání vánočních, výkladů velikonočních a p., každé zvlášť. Lid jest už vždy takový, že mívá mnoho práce a málo peněz. Unavený prací nerad usedá ke knize tlusté, nepřehledné: za to malý traktátek s přiměřeným úvodem živěji se už pročte. Proto by vubec příhodnější byla forma J. Ottovy Světové knihovny — a je to dost podivné, že Ottova Světová knihovna na čtvrtý rok už vychází — bez Husa, bez Chelčického a bez Komenského!

Úvodní výklady při lidových vydáních ovšem musejí přiléhati k obsahu vydaného traktátu a ukázati zároveň moderní hledisko k látce, v traktátu projednávané. Při mnoha pojednáních a

kázáních Husových s úspěchem bude se čísti úvodní výklad psychologický nebo kulturně-historický. Poznámkou touto chceme hned předem z úvodních výkladů takových vypuditi nudu stručných životopisných dat. —

Za praktickou knížku pro studentstvo a pro každého vzdělance pokládali bychom **výběr osnovných myšlének Husových** v soustavném pořádku (s připojenými souhlasnými místy), podobný, jako v J. Ottově Světové knihovně vyšel o Palackém a o Havlíčkovi. Nemame také **Husa pro žáčky** napsaného, nač ostatně už v Času č. 78. bylo upozorněno. Skutečné potřebě by také vyhověla navržená v Času **anthologie z básní českých a cizojazyčných o Husovi.**

III.

Husova osobnost, nabyvši tak mocného světodějného významu ve století 15., přirozeně vždy mohutným dojmem se vrývala v mysl všech potomních věků a všech národů. Hloubaví učenci, odvážní a smělí politikové stejně mocně jako umělecké povahy podléhali vábnému dojmu z osobnosti českého reformatora, mučedníka, jenž smrtí svou otevírá už věk nový.

Jest značně velká už řada uměleckých podání Husovy historické osobnosti slovem, štětcem i dlátem. Dlouhá řada **nejlepších děl slovesných a malířských**, již uvádí J. Ottův Slovník Naučný, daleko není úplna — chybí v ní na př. věci anglické a většinou též ruské.

Jan Neruda, Svatopluk Čech, J. S. Machar, Ant. Puchmajer, Ot. Mokrý a mnoho jiných básníků českých pokoušelo se vystihnouti umělecky Husa; z druhých literatur uvádějí se na příklad Chomjakov, Tutčev, Ševčenko, Viktor Hugo, Nikolaus Lenau, Meissner, Liliencron . . . Už tento výčet slavných autorů dává vyrůstat touze po **anthologii** nejlepších českých i jiných básní o Husovi. Láká vás zvědavost, jak který autor Husa pojal, který věrněji a který srdečněji. Všechny byste rádi měli pohromadě v jedné knize, abyste jimi se kochali, umělecká pojetí jejich srovnávali.

Kdysi býval ozdobou stolů a knihoven Hankův a Lindův Rukopis Královédvorský, ilustrovaný a ve skvostných vazbách. Oč případnější — proti padělku — i vítanější bude českým rodinám takováto anthologie uměleckého pojetí nejvýznačnější české osobnosti historické, osobnosti Husovy.

Nejvlivnější **v umění** však vtiskla se osobnost Husova **v umění výtvarné**. Celá doba rozvoje malířství romantického, odboje proti konservativným katolickým nazarénům a klasicistům — v oboru malířství **historického** nese jméno Husovo bývajíc nazývána **husitskou dobou** historického malířství. Postava Husova byla příznačnou malířům této mladší školy vybavujícím se z římských tradičních látek.

V malířství německém Lessingovy obrazy **Kázání husitské**, **Hus před koncilem kostnickým**, **Hus na hranici** (v letech 1832 až 1850) znamenaly „výraz svobodomyslných snah proti autoritě tradic" a byly „první moderní díla historické školy malířské, která teprva mnohem později ve **škole Pilotyho** dostoupila svého vrcholu".

I u nás, v Čechách, znamenala látka Husova v malířství umělecké pokrokářství a vším právem datuje se od K. **Javůrkova Loučení Husa s krajany** r. 1860 na ten čas nejmodernější období českého malířství historického. Proti Javůrkovi stáli Führich se svými katolickými obrazy směru nazarénského, a daleko příkřeji ještě Hellich a Lhota. Rozvoj a zápas umělecký měl své ozvuky i v kritice a žurnalistice. Strana římská sáhla konečně i k thématům husitským vybírajíc je ovšem ve smyslu katolickém: **Lhota** namaloval r. 1848 Jeronýma pražského, kterak ve vězení podepisuje své odvolání. To mluví nejpřesvědčivěji, že římská strana malířů na samé půdě husitské musila své posice, svůj směr hleděti hájit!

Ke Karlu Javůrkovi přidružili se brzy M. Trenkvald, záhy zesnulý Poppe, populárný **Jar. Čermák** a Husem proslavil své jméno i šlechtic **Brožík**. Naučný Slovník Ottův docela se domnívá, že v Brožíkově Husu před koncilem kostnickým toto období a tento směr českého malířství historického dostoupily svého vrcholu, ač už M. Aleš, Felix Jennewein a Věnc. Černý podstatně uchylují se ve zobrazování i v pojetí osoby Husovy od Brožíka. Spíše jest pravdou, že **Hus ještě svého malíře čeká**. Nemůže býti Husem, jenž se podepisoval „nehodným sluhou Páně", Husem, jak jeví se nám ve **svých listech z Kostnice**, a jejž dosud nejpřípadněji karakterisoval básník

> . . . Zrnem hořčičným, tím zrnkem drobným,
> jež musí umříti, by k slunci vyspělo
> v rostlinu s požehnáním stonásobným,

nemůže tímto **historickým českým Husem** býti nesprávný Brožíkův Hus nesprávné postavy, nesprávné tváře, v póse aktéra vystudované na dojem v ložích a parteru a na nadšený potlesk míst k stání, podaný tak, že obraz mohl zůstat na radnici i za starostenství dra Jana Podlipného, a že nevadil autorovi při návštěvách v paláci arcibiskupském líbat ruku arcibiskupovu.

Hus čeká ještě svého malíře, takového, o němž obdobně platnost míti budou slova Dostojevského, jež r. 1873 napsal o Rěpinových burlácích. Bál se tehdy Dostojevský, že burláci budou namalováni tak, aby zobrazili (jaksi **agitačně, žurnalisticky**) známou sociální myšlenku o neplatném dluhu, jejž vyšší třídy dluhují lidu. Že budou ve zvláštním obleku, s pověstnými znameními na čele, křičící z obrazu na pozorovatele: Pohleď, jak jsem nešťasten a do jaké míry stal jsi se dlužníkem lidu! A zatím Rěpin namaloval **jen** — burláky, opravdové burláky **a nic více**. Ale tím právě docílil úspěchu a účinku nejvyššího. „**Nebýt oni tak přirozeni, nevinni a prosti — nevzbuzovali by takového dojmu a netvořili by takového obrazu**". Ta pokorná nevinnost mysli dostihuje v obraze cíle nesrovnaně spíše, nežli myslíte — zvláště toho vedoucího, liberálného cíle.

Dostojevský, Rěpin ukazují, přesvědčují, že Hus Macharův, Hus z listů z Kostnice svého malíře nenašel. A najde-li svého **sochaře** pro pomník v Praze? Podle skizz už jednou vystavených (r. 1893) sochaře svého Hus je snad ještě vzdálenější.

Co více říci? Co dopověděti o tom, jak vysoce zajímava by byla **souborná výstavka** všech

uměleckých vyobrazení Husa a k Husovi se vztahujících od kroniky Richenthalovy až po nejnovější od Alše a od Černého A jak iniciativná a úrodná!

A tak, kde o thema Husovo myšlenkami zavadíte, všady raší a pučí svěžest, síla a úroda.

Jos. Tuna.

Literatura

Ottova Světová knihovna.

Světová knihovna má za sebou přes sto šedesát čísel v sedmdesáti pěti svazcích. Přinesla mnoho dobrých a žádoucích věcí, stačí se být hlavně časover a moderní. [illegible] je co vytýkat, je to nejprve přílišný nepoměr mezi svazky prosaickými a básnickými. Nepoměr ten je i při cizích sbírkách toho druhu, při Universalce na př. ještě nepříznivější (5% proti našim 10%), ale není proto méně citelný. Považme, že veškerá cizojazyčná poesie je ve Světové knihovně zastoupena zatím jenom Heinovou Knihou písní. Je to jistě trochu podivné, nezná-li odběratel Světové knihovny Musseta jinak nežli jako prosaika, a to docela ve dvou svazcích (Novely a povídky, Zpověď dítěte svého věku). Příčiny leží na snadě: slabší odbyt [illegible] a těžší pořizování překladů. Kdyby však výběr uspořádán byl aspoň částečně tak, aby se ho dalo užít při literárních výkladech ve vyšších třídách středních škol, byl by prodej slušně zabezpečen. A překlady musily by se přímo objednat a nesměl[illegible], jak se dělá, čekat, až co náhodou přijde. Po jednotlivých ročnících našich časopisů je roztroušena síla materiálu, z něhož daly by se sestavit cenné anthologie. I u našich domácích básníků mělo by se začít účelně upravenými anthologiemi; každým způsobem bylo by to lepší, nežli když se Vrchlický (jediný z novějších českých básníků ve Světové [illegible]) [illegible] umístěn [illegible] Portréty [illegible] ka a Satanellou.

Choulostivé je vytýkat Světové knihovně nevšímavost k naší starší literatuře; choulostivé proto, že je u nás tak málo obecnějšího zájmu pro ni. Ale přece aspoň něco z ní dalo by se čas od času čtenářstvu vnutit. Náš feuilletonista [illegible] upozornil, že Světová knihovna mohla by u Husa učinit podobně, jako učinila u Riegra a Havlíčka. Nemusila by to však být jen vážná díla, k nimž by se přihlíželo; bylo by lze vybrat věci velmi zábavné, jež by trochu vřelejší úvod učinil[illegible] [illegible]stranné [illegible]. – Počítal bych Světové knihovně za velikou zásluhu, kdyby takto oživila a prohloubila naše styky s minulostí. Vždyť vzpomenu-li třeba jen na překlad Mendozova Lazarilla z Tormes, musím si říci, že učinila pro poznání starší literatury španělské víc nežli pro poznání starší literatury české. Zde by jí mohla být Reclamova Universalka vzorem. A u nás nejde jen o poznání, nýbrž ještě více o to, navázat konečně jednou přetržený vývoj, naučit sama sebe čelit rostoucí jazykové zkaženosti a nečistotě.

Při jednotlivých svazcích měla by se co nejúzkostlivěji odvažovat jejich representativní hodnota a veškeren význam. Osvojme si trochu smyslu pro ekonomii tisku! vydávejme dříve nutnější věci, nežli méně nutné! O novořecké literatuře na př. nemáme u nás valného pojmu, a jsme tedy rádi [illegible]. Ale Tři novořecké povídky Dimitria Vikelasa (č. 120), při všem půvabu, který jim možno dokázat, mohou nám leda vštípit ponětí, že novořecká literatura nestojí za četbu, že nevykazuje nic lepšího nežli primitivní kalendářové povídky. Iniciativa, kterou Vikelas novořecké literatuře dal, je nám v tomto světle nepochopitelna. Nebo k čemu ten d'Annunziův Nevinný (č. 157—161)? D'Annunzio je znán u nás až až dostatečně. Nevinný spadá do jeho první, překonané fase novelistické, kterou Rozkoš (vyšla v Hanusově překladu nákladem Vilímkovým) charakterisuje dokonale. Kdyby byla Světová knihovna vydala některý z d'Annunziových pozdějších Snů, byla by své povinnosti k autorovi dostála nejen kratčeji, ale i, vzhledem k dalšímu jeho vývoji, úplněji. V tom smyslu rozumný výběr bude jenom tehdy možný, bude-li redakce skutečně redakcí, to jest bude-li dle pevných zásad a jasného směru sama veskrz určovat postup sbírky, místo aby spolehla na náhodu do[illegible].

John Ruskin: Koruna z plané olivy: Práce. Obchod. Válka. Z angličiny přeložil Jan Váňa. Světové knihovny č. 145. (J. Otto.) Za 20 h. Jsou to tři přednášky, první proslovena v Ústavě dělnickém [illegible], [illegible] ve Wool[illegible] [illegible] vojenské akademii. Nejsme u nás zvyklí [illegible] tonu přednášek. Vyznívají na mnohých místech jako přísná pastorská kázaní, která cítí prud[illegible] [illegible] svědomí a zasít neklid v lhostejné, tupé duše. Nejpernější pravdy říkají se v nich posluchačům do očí bez ohledu, budou-li jim po chuti čili ne. Bradfordští pozvou si Ruskina, aby jim pověděl o slohu burzovní budovy, kterou hodlají stavět, a on jim místo toho zkrátka vyloží, že jejich nemravné, sprostě sobecké a nízce kupecké pojímání života není s to vytvořit nějakou [illegible] velkolepou architekturu a nějaké umění vůbec. Je zavolán řečnit chovancům vojenské akademie o válce, a on jim hezky důrazně ukáže, že panstvo tohoto světa, jež si dělá z bojovaní zábavu, mělo by ji brát jen na své vlastní nebezpečí a ne nastrkovat místo sebe tisíce lidí nezúčastněných a nevinných; že vojny, ať národu ať jednotlivců, měly by se spravedlivě vyřizovat skutečným měřením osobní síly a ne větší nebo menší dokonalostí mechanických a chemických prostředků. Málokdo, myslím, troufal by si jako Ruskin, při všem uznávání těžkých a ohavných sociálních křivd, tvrdit přímo a otevřeně tváří v tvář dělníkům samým povýšenost práce duševní nad prací tělesnou nebo dovozovati jim, že práce jejich, má-li být moudrá, musí

být upřímně poctivá a veselá. Tak může vystupovat jen hluboká mravní opravdovost a přesvědčená vážnost, jež veškero lidské konání nezvratně vztahuje k nejčistšímu božskému ideálu pravdy a dobra.

M a u r i c e M a e t e r l i n c k: **Pelléas a Melisanda.** Drama o pěti dějstvích. Přeložila M a r i e K a l a š o v a. Světové knihovny sv. 155—6. (J. Otto.) Za 40 h. — Stárnoucí princ Golod najde Melisandu zbloudilou na útěku (nepoví, odkud) v lese u studánky a pojav ji za choť odvede ji, zvyklou jasu, do své chmurné a smutné země. Tam svede ji něžná láska s Golodovým bratrem Pelléou. Golod přijde jejich poměru na stopu, zavraždí Pelléu a poraní Melisandu, jež od rány, zdánlivě lehké, umře. U Maeterlincka rozumí se samo sebou, že dojem nezáleží ve vlastním průběhu děje, nýbrž v tom stálém dalekém tajemnu, kterým je obklopen. Lidé se scházejí a rozcházejí, milují a znechucují, pronásledují a zabíjejí, aniž kdo dovede říci, proč. Lze pozorovat sled událostí, lze zachytit jakýs takýs povrchní a domnělý nexus příčin s následky, ale vlastní podstata, vlastní důvod všeho dění vždycky a všude uniká: podléháme silám, o nichž nemáme potuchy. Maeterlinckovy osoby chodí, domlouvají se, jednají, ale vzduch kolem nich je prosycen jejich nevědomostí osudu, jejich neznalostí pravého směru a nezbádatelným šeptem nadsmyslna. Pevná víra starce Arkela v rozumnou důslednost událostí vyjímá se tu jako dojemné spolehnutí opuštěného slepce v průvodce, jejž náhodou potkal, jehož nezná a jenž ho vede Bůh ví kam. ==

*

F r a n t. K. H e j d a: **Z davu.** Povídky a črty. (Jos. R. Vilímek.) Za 2.40 K. — V črtě D v ě h o d i n y č a s u p. Hejda vypravuje, jak kdesi na venkovské stanici maje dvě hodiny čekat na svůj vlak zamířil k městu s nejasným přáním, aby mohl na chvilku vniknout v existenci někoho z neznámých lidí: „Vše kolem něho zdálo se nabývati přítulného, důvěrného rázu: v duši procitla neurčitá touha přiblížiti se pojednou nějak těsněji, úžeji této neznámé, na sta mil od jeho domova vzdálené pídi světa, — vystoupiti z němé úlohy mimojdoucího tuctového návštěvníka, vniknout nějakou skulinou, rychle a nepozorovaně, do intimního života rodiny, společnosti . . . nebo ne, jen jedné jediné osoby a vyslechnouti šmahem řadu sdělení, zvěstí, tužeb a žalob . . . J a k d l o u h o, d l o u h o d a l b y s e z a c h o v a t i t a k o v ý s o u b o r v z p o m í n e k na okamžik, na jednu osobu nebo dvě na určité prostředí a určitý hlas, n a n ě c o b e z m i n u l o s t i a b u d o u c n o s t i.“ Rozumějte dobře: takový kraťoučký úryvek života, letmo zachycený, ze své vší souvislosti vytržený, ničím nepodepřený, otřese vámi, dojme vás, způsobí vám veselou chvilku, ale jen s podmínkou, že jej nesmíte zkoumat, že nesmíte pátrat v jeho pozadí, analysovat jej v celém jeho zapjetí. Jste-li trochu rozkošníkem dojmu a rozkošníkem obraznosti, jako jest p. Hejda, budete se varovat jíti zachycenému úryvku na kloub, vyšetřovat oprávněnost své představy, aby se vám pak neobjevila méně pohnutlivou a méně roztomilou, nežli vaše rozkošnictví potřebuje. Hle, proč p. Hejda tak miluje lidi z kanceláří, ulic, různých veřejných i pokoutních místností, vesměs lidi, jichž vlastní jsoucnost leží mimo dohled pozorovatelův, jež lze znát jen v okamžicích upravených takřka pro obecnou podívanou a pro obecný efekt.

*

K a r o l i n a S v ě t l á: **Černý Petříček.** Pražský obrázek. Sebraných spisů IV. (J. Otto.) Za K 1.20. — Také v Č e r n é m P e t ř í č k u je jedna z těch divných žen Karoliny Světlé, jež láska činí tak nepochopitelně silnými a rozhodnými. Stázička bledá, zarděná, apathická Stázička, zvyklá stát, kam ji kdo postavil, je docela jinou, netušeně vyrostlou a krásně uzrálou bytostí, když o Božím Těle v zahradě svatomarkytského kláštera propukne v ta horoucí, uvědoměle odhodlaná slova: „Ano, odejdeš do širého světa, ještě dnes, v tu chvíli, ale ne sám, odejdu s tebou . . . Probudila jsem se maně k životu, pochopivši, že nejsi mým, nýbrž že mně můžeš a máš odňat býti . . nenamítej mi ničeho, nepřicházej mi se žádným hříchem: oni na nás se prohřešují, ne my na nich.“ Málo kde zažije se tak intensivně jako zde dojem onoho dráždivého tajemna, jímž je obklopeno ženino proměnění láskou. Cítíte, kdyby nevím jak se analysovalo a vysvětlovalo, že nikdy nenabudete jasného ponětí o ději, který se provedl v hloubi těch zvláštních tvorů; jako by energie, jež v nich působí, nebyla z nich samých, z jejich vlastní, osobní podstaty, nýbrž skutečně odněkud z vyššího zdroje, z velikého, ale nezbádatelného zákona, do jehož služby, pevně a neústupně, se dávají, heroické vykonavatelky svrchované vůle. Kdo četl Č e r n é h o P e t ř í č k a, jistě se pamatuje na onen moment po večeři velikonočního pondělí, kdy Stázička, přiběhši z venku, plná utajeného opojení prvních vyznávajících polibků, chvíli sedí němě v sladce unavené unylosti, ale náhle pohledne potutelně na Petříčka a spustí k podivu všech říkanku za říkankou s hbitostí mlýna. Celý nový život rodí se v ní v tu chvíli, život statečného, radostně oddaného zápalu, a autorka toho prvopočátečného, úžasného okamžiku nedovedla vystihnout jinak, nežli střeštěnou hrou horečného výbuchu. Které slovo, která věta byly by mohly vyřknout, co se stalo se Stázkou? ==

Hudba.

Z Národního divadla.

(Reforma zpěvu. — Vystoupení hostů. — Prodaná nevěsta. — Faust. — Oněgin.)

Ze zamýšlených oprav nové správy „Národního divadla“ v opeře je zajisté naléhavá a citelná potřeba změny zpívání, vyloučení některých osob a získání sil nových. Za staré správy družstva dostaly se do našeho jediného divadla vlivem mocných ochranců

mnohé síly málo schopné, nedostatečné. Také v poslední době stále značněji jevící se sledy skutečné nedoslýchavosti jinak úplně zdravého pana kapelníka Čecha žádaly na pěvcích v orkestru mnohem větší síly a námahy na újmu jiných zřetelů celkového souladu a krásy.

Dlužno nestranně uznati, že nová správa záměry své důsledně plní, byť zatím hlavně — ve zpěvu. Mistr Kovařovic umí tlumiti sílu orchestru, zůstavuje si mocnější přízvuky a sesílení pouze na místa dramaticky pohnutá a vzrušená. Docíliv této věci, ulehčil značně pěvcům a právem žádá od nich nyní přirozený, lehký, násilí prostý ton a s ním úzce souvislou zřetelnost zpívaného slova. Požadavky mistra Kovařovice od pěvců při jich mnohaletém návyku nejsou malé a rychle dosažitelné. Jeví-li se výsledky již dnes, po krátké činnosti, dokazují jeho velké, opravdové úsilí a skutečnou znalost zpěvu, theoretickou i praktickou.

S orchestrem, zvláště ve smyčcích, má zatím mistr obtíže větší. Při jiném, lépe odměňovaném orchestrálním sboru byly by proti požadavkům pěveckým nepoměrně snadnější. Zde bylo by však nutno řešiti neutěšenou, trudnou otázku h m o t n é h o postavení našich filharmoniků v divadle. Otázka ta, těsně souvislá s celým příštím rozvojem naší opery a filharmonie, nedá se, žel, rozluštiti rázem přes nejlepší vůli jak chéfa opery, tak Společnosti divadla a celé české veřejnosti. Souvisí s dalším hospodářským a společenským rozvojem našeho národa.

Obtížný a choulostivý úkol čeká novou správu vyloučením některých slabých, umělecky neschopných sil a získáním nových. Zavrhnouc předem j a k o u k o l i p r o t e k c i, nová správa chce doplniti ensemble solistů jen silami s k u t e č n ě u m ě l e c k ý m i, všecky požadavky divadelní plnícími. Rozřeší-li tuto otázku opravdu bez vlivů protekce, u všech velkých divadel vládnoucí, bude to čin záslužný. Dlužno však vyčkati skutků. Zatím vystoupili na našem jevišti čtyři hosté-uchazeči: slečny Šourkova, Bobkova, Wolfova a pan Burian mladší. Pan Burian, rozumný člověk, odstoupil dobrovolně od dalších her. Nedostihl domácích sil a nepředčil je už dokonce ničím. Nepomohl by tedy rozkvětu ústavu. Sl. Šourkova (Markétka) je divadelně sličný zjev. Na prvé vystoupení projevila vlohu pro výraznou hru. Jako pěvkyně je velmi slabá, nedostatek hlubšího citu je příliš patrný a bude scházeti slečně i při vycvičenějším hlasu, nyní pochybenou školou dosti ohroženém. Slečna Bobkova (též Markétka), je ve všem opakem své předchůdkyně. Na jevišti nevelký, ale zvučný, lahodný hlas dýše citem. Zřetelnosti a výrazu slova neujde ni hláska. Každý zpěvný úryvek zpracován a pojat hudebně správně, ale celek v místech pohnutých, vzrušených byl ploský, postrádal rozletu a pronikavějšího výrazu, jaký překvapil u slečny letos na koncertním podiu v Astorgově „Stabat mater". Hra slečnina nevyspěla nad začátečnický pokus, vysvětlitelný pouze tísní prvého vystoupení na jevišti. Slečna Wolfova, člen ljubljanské opery, ve mnohém slečně Bobkové podobná, stála jako pěvkyně z uchazeček nejvýše, majíc všechny vlastnosti umělkyně pro mladé dramatické postavy na jevišti. Svojí drobounkou, na velkém jevišti skoro již zanikající postavou i povahou hlasu je nejlépe vhodna za jich představitelku. Svoji Mařenku (Prodaná nevěsta) založila pojetím herecky celou příliš vážně, jednostranně a tedy chybně, zůstavši daleko v té věci za svojí předchůdkyní, paní Burianovou, která ji však nedostihuje umělecky jako pěvkyně. Cnostná správa divadla nechtěla patrně odlučovati, co církev spojila. A tak máme v divadle s panem Burianem před Bohem stejnou, ale před posluchači nestejnou jeho družku na umělecké dráze.

Z domácích pěvců, vyjímaje velmi suchého, citu prázdného pana Veverku (kníže Gremin), poslouchá již většina pokynů svého operního ředitele. Výsledky jsou patrny, zvláště na slečnách Fabiánové, Dvořákové a p. Ptákovi. Na hlasu pana Ptáka jsou nyní zřejmy stopy přechodu a návratu k zásadám o používání hlasu, jaké mu v mládí vštípila škola Pivodova, které se umělec později zpronevěřil. Tento přechod je dočasný a dobré následky sezná nejen sám pěvec, ale i obecenstvo v době nedaleké. Svým středním rejstříkem dosahuje p. Pták již dnes lehkých, zvučných, přirozených výšek. I první náš výborný tenor, p. Burián, vinou školy nedostihuje jich b e z n á m a h y. Přináší v oběť neodvratně smutnému osudu předčasné vysílení svého krásného hlasu. Jinak má pan Pták (Lenský a Faust) herecky před sebou klopotnou cestu k úspěchům. Také při zpívaném slově málo myslí. Jako Lenský spletl se s Olgou a zpíval o sobě: Já jí věřil jako a n d ě l k r á s n a. (Faktum!) Čeština pana Florjanského byla by mu špatným příkladem.

Nyní, kdy mistr Kovařovic řídil několik oper, je proň již obecně význačné jisté, místy nápadné uvolňování temp. S provedením Fausta byl jen sám pan kapelník Anger úplně spokojen. Oněgin na šlechtickém plesu v Moskvě setkal se opět s bradatými kupci v kaftanech. Stará správa divadla je sice již odstranila, ale dvourohý rarach je nové správě vetřel opět na ples. To byla kromě několika sukní a účesů jediná novinka „nového vypravení" krásného a oblíbeného díla Č a j k o v s k é h o, obráceného pravoslavného Rusa na hudební katolickou víru. K—ý.

⁂

Český koncert v Petrohradě.

Známy jsou naší umělecké veřejnosti neúspěchy české hudby v Rusku, jako ruské hudby v Čechách. Smutný osud Smetanova D a l i b o r a v Rusku, jako před tím Borodínova K n í ž e t e I g o r a v Praze jsou doklady výmluvné a pro vzájemný styk česko-ruského uměleckého světa značně ostudné. Obapolné zlehčování a přezírání dospělo loni svého vrcholu. A tímto výstředním, přepjatým a nezdravým vybíjením posledních zbytků sil docíleno poměrů trapných. Bylo třeba zahájiti zcela jiný směr a voliti

zcela jiné prostředky ku vzájemnému poznání, první podmínce dorozumění.

Jeden ze šťastných skutku dřívější správy Národního divadla bylo pozvání člena dvorní opery petrohradské, pí. M. Gorlenko-Doliné, do Prahy. Úspěchy kněžku ruských pěvců v Praze jsou známy a slovutná umělkyně vrátivši se domů, nechtěla zůstati Čechům za vlídné přijetí dlužnicí. Pořádává každého roku v Pavlovsku za hojné návštěvy nejlepší a nejvyšší petrohradské společnosti dobročinný koncert. Letos zamýšlela původně pozvati k řízení orchestrálních čísel mistra Dvořáka. Na pokyn z Prahy pozvala však po krátkém váhání mladého violistu Českého kvarteta, v Paříži a Berlíně úspěchy sklidivšího ředitele České filharmonie, Oskara Nedbala, k řízení výlučně českého orchestrálního koncertu.

Veřejnost česká očekávala s nedůvěrou asi výsledek. Nedávné přijetí Dalibora v Petrohradě ruskou kritikou nebudilo růžových nadějí. Obavy ty byly však při odjezdu Nedbalově již valně zbytečny.

„Jsem šťastna," psala mně šlechetná umělkyně, „že pan Nedbal uvolil se přijeti, a naději se, že bude míti u nás nemenší úspěch nežli v Berlíně a v Paříži. Vidím, že Vy i Vaši krajané příliš černě pohlížíte na stav věcí u nás. Věřte, že jména takých skladatelů, celým světem uznaných, jako Smetana a Dvořák, jsou u nás vysoko ceněna. Mínění dvou neb tří osob není všeobecným. Věřte mně, že jsem šťastna, mohu-li nyní udělati něco ve prospěch českých skladatelu u nás..."

Tato výmluvná slova umělkyně a vlivuplné dámy ve vysoké společnosti a v uměleckých kruzích petrohradských praví mnoho. Vykonala vše dle sil svých. Již to zabezpečilo předem úspěch Nedbalův. A tím spíše po předchozím uznání vlastních poklesků některých kritiků ruských v ocenění české hudby.

Přes toto vědomí bylo však možno přece čekati zde i onde hlas neporozumění české tvůrčí i výkonné hudby. S chvatem sáhl tedy každý po ruských novinách,co soudí o českém koncertu „Novoje Vremja", „Petěrburgské Vědomosti", „Novosti", „Rossija", „Petěrburg. Gazeta", „Petěrburg. Listok", „Svět" a jiné. Čtenáře čeká příjemné zklamání. Vidí před sebou naprostý, úplný a rozhodný obrat ve prospěch české hudby tvůrčí a výkonné. Ruská kritika je svorná. Potvrzuje souhlasně skvělý úspěch českých skladeb a veliké dirigentské nadání Nedbalovo.

Alex. Petrovič Kopťájev, zastupuje v Italii dlícího M. M. Ivánova, píše v Novém Vremeni se stejnou chválou jako v Petěrburg. Vědomostech o českém koncertu. „Za dirigentským pultem stál člověk ryze slovanského rázu, vystihující odstíny s ráznou určitostí, která tak přiléhá k rhytmicky svérázné české hudbě, ale která vyloučila jakékoli pósy a originálkování, jaké stavívají na odiv dirigenti, toužící po dojmu. Pravda, Nedbal řídil neznámý orchestr, ale jednolitost orchestrálního souladu a dynamické odstíny překvapily i ty, kdo znají dirigování H. Richtera, Fel. Weingartnera, Colonna a Schuha. Český dirigent byl vřele přijat naším obecenstvem. Měl veliký skvělý, rozhodný úspěch..."

„Vláda nad hudebním sborem a posluchači" — píše v Novostech Dmitrij Nikol Nikolskij „je údělem nemnohých dirigentů, skutečných umělců a básnických duší. Pan Nedbal náleží k počtu těchto nemnohých. Lze nadíti se, že prvé jeho vystoupení před petrohradským obecenstvem bude počátkem ještě bližší známosti."

Tak píše sám i Vlad. Serg. Baskin, Vlad. Konst. Frolov, pí. Matová a jiní. Po úspěchu v Berlíně, Paříži a Petrohradě řadí se Nedbal k největším soudobým dirigentum. Též o Smetanovi změnila ruská kritika svůj úsudek, a většina listů želí, že Rusové znají posud málo zakladatele české hudby. Chválí svorně Vltavu a všichni rozplývají se chválou krás, něhy a citu Vendulčiny ukolébavky z Hubičky. — „Ukolébavka," píše Nikolskij, okouzluje svojí svěžestí a něžnou poesií. Jest nám opět želeti, že u nás tak málo znají a oceňují tohoto skladatele, který je Čechům, čím je nám Glinka. Paní Gorlenko-Doliná zpívala české písně s tou výbornou prostotou, která je význačnou vlastností její vlohy."

Skvělý úspěch měla Dvořákova symfonie Z nového světa. Někteří cení ji z celého pořadu nejvýše. „Byla nejlepším dílem pořadu," píše Kopťájev. „Skladatel nenamáhá se říci něco nového, ale mistrné zpracování černošských melodií ve staré formě mluví ve prospěch jeho uměleckých schopností."

Jen o Fibichově Podvečeru vznikly různé úsudky. Ale i tu má mistr melodramatu již ve Frolovu a částečně v Kopťájevu své ctitele. —

Nová, utěšenější kapitola o stycích česko-ruského světa hudebního tedy začíná. Snad ještě letos bude pokračování. K—ý.

Divadlo.

Národní divadlo: Dva světy.

(18. září.)

V produktech, jako jsou p. Ladeckého Dva světy, najde se všechno možné: sociální obraz tiduích protiv, reminiscence francouzské comedie de moeurs, karikaturistní fraška hrubého zrna. Jen jednoho v nich není: mocné a určité tvořící myšlenky, která by jim dávala všechen smysl a život. Autorovi vznášelo se něco na mysli, ale nedal si práci, aby to něco přesně postihl, zachytil a učinil z něho pevný střed svého pojetí. Nadhodil v prvém jednání slibné thema, ale již v druhém nevěděl, co s ním, a místo něho začal splétat řadu vnějších událostí, jichž náhodnou souvislostí mrzutá záležitost, na počátku předložená, na konec pouhým vespolným dorozuměním a sjednáním se (spíše: rozluštění) urovná. Ve hře p. Ladeckého je u-

kováhle logika faktů: aby moho dojít ke smíru v manželství lesníka Kalaše, musí se objevit baron Burian se svými dvěma zažloutlými listy, musí hraběnka býti v poměrech, které ji nutí shánět bohatého ženicha pro dceru; aby měl baron Burian co dělat až do pátého aktu, kdy vyplní své vlastní poslání, musí nastat definitivní katastrofa panství: aby katastrofa panství dělala patřičný effekt, musí se přihodit právě v slavnostní předvečer sňatku. A tak první akt je věnován poměrům manželů Kalašových, druhý zaslíbení Burianovu s komtesou, třetí hroznému překvapení hraběnčině, čtvrtý Burianově šlechetnosti, a pátý konečně nejsentimentálnější limonádě vzpomínek a odpuštění. — [illegible] věcí, jež drží se pohromadě toliko autorovou kombinací příběhovou. Vše, cokoli se dá vztáhnout k nějaké ideové tendenci, je všude jen příležitostně nalepeno, vnuknuto často okamžitým nápadem, situací, vžitou divadelní konveniencí.

Nechci theoretisovat, ale zdá se mi, jako by každému musilo být nad slunce jasno, že musí státi nějaký kategorický důvod, proč autor v daném případě napíše drama a nikoli třeba román nebo epickou báseň, a že tento důvod musí nezbytně spočívat ze samé vnitřní podstaty příběhu [illegible]. Že Shakespeare na př. napsal svého Richarda III., k tomu nemohla jej vésti povšechná náklonnost psát dramata, nýbrž sám způsob, jak se mu jeho předmět a právě tento předmět představil. Jinými slovy: je jistý útvar pojetí, který je nepostrádatelnou a také jedině platnou podmínkou dramatu, a jen je-li jí dostiučiněno, má drama svou plnou oprávněnost a emoční sílu. Kdybychom měli dost místa probrat výrazné případy a citovat i vyložit různé výroky ne theoretických esthetiků, ale vynikajících dramatiků samých, shledali bychom, že tou psychologickou podmínkou dramatu jakožto uměleckého genru je nejvyšší co možná vyniknutí emočního jádra v dotyčném sujetu. A tu se mi, při hře p. Ladeckého zejména, zdá, že většině našich dramatických autorů nedostává se té bytostné podmínky. Jejich výtvory mají formu dramatu, poněvadž svůj předmět vypravili v pořadí divadelních výjevů a dialogů, ale ne proto, že vnitřní, podstatné uzpůsobení jejich koncepce je typicky dramatické.

Sehrány byly D v a s v ě t y v novém obsazení velmi pěkně. Nejvíce se mi líbila ovšem komtesa slečny Hilbertové svými vroucími, citově prochvěnými, jemně odstiňovanými tony. P. Strouhal v [illegible] lesníka Kalaše ukázal zase, že jeho hlavní síla leží v konversačním dialogu (první akt), ale jakmile jde o to, vložit do hry víc, nežli lehké čeření mysli, zůstává daleko za významem vět, jež pronáší, i situace: tak hned konec prvního aktu a jeho rozmluva s hraběnkou ve druhém byly sice velmi důstojné a sebevědomé, avšak představa patnáctileté nastřádané strasti a hořkosti měla by jim dodat mnohem ostřejších a palčivějších akcentů. Nedostižná byla babka Kotalíková paní Danzerové.

Výtvarné umění.

Výstavka umělecká, počavši svoji pouť v Jičíně, došla přes Rychnov do Kutné Hory, kde doplňuje jinak slabou hospodářskou a průmyslovou výstavu krajinskou. Jest umístěna ve Vlaském dvoře, nyní restaurované budově profanní české gotiky. (S restaurací této budovy spojena jest také výzdoba zasedací síně, provedená bratry Špillary dle návrhu K. L. Klusáčka. Jsou to dva obrazy: Volba Vladislava polského za krále českého a Vydání dekretu kutnohorského, které sice obsahují dost velký počet figur dobře malovaných, avšak celkově mrtvě působících. Malíři vzdávali hold po způsobě Brožíkově opatrným a moudrým otcům města — poznáte snadno mezi voliči Vladislavovými p. poslance Pacáka. Možná i jiné kutnohorské veličiny, které mně známy nejsou. Fr. Urban komponoval figurální vlys, lemující stěny, až příliš strnule.

Výstavka umělecká vykazuje mnoho čísel nám známých z letošní výstavy Rudolfinské, mimo ty representuje se tam nejmladší generace krajinářská, kus výchovy Mařákovy. Ze starších vedle Aleše vystavuje Bílek skizzy k ilustracím románu Julia Zeyera O věrném přátelství Amise a Amila, čtyři to skizzy grandiosní, které zobrazují umělce tvořícího v Nekonečnu veliké dílo umělecké, jemuž se dav posmívá a které přináší umělci bolest a zklamání. Zdenka Braunerová má tu tři stejné obrázky, všechny v jejích malých obvyklých rozměrech pojaté, které v souboru dokazují její vzácné pochopení pro intensivní barvy přírody. Její Londýn jest ponořen v červených parách, Břehy vltavské vybíleny modravým vzduchem a Slovácká dědina usíná ve stínech.

J. Engelmüller vystavuje známé své motivy pražské, pro oko dobře kolorované obrázky. T. Hilšer obraz „Na podzim v lese", trochu šosácky komponovaný. Václav Jansa vítězí tu velkým „Rybníkem Starým", rozlehlou krajinou, jejíž obzor kdesi v dálce pahrbkovitě se vine a kde spějí vody rybníka rákosím lemovaného. Pro tu snivou, speciálně českou krajinu má pan Jansa pochopení, za to nerad vidím jeho borovice a vrby. — Alois Kalvoda, ze kterého vyvíjí se nám čistý impresionista, má tam dvě nové krajiny, smělým, plným štětcem zachycené nálady, plné světlem ozářené zeleně. Jeho poslední obrazy vykazují obdivuhodný pokrok jak technický, tak vniterně založený. — Fr. Kaván a L. Kuba obeslali výstavu krajinami svého stylu. Julius Mařák má tam dvě neodolatelné skizzy, vlastně obrázky, plné mistrovství a života. Jaroslav Panuška vedle obvyklých příšer má tam krajiny, v kterémž genru poslední dobou více pracuje. Jsou to krajiny zachycené v silhuetách, bílý, sněhem pokrytý hřbitov, těžce zadumaný ve svém smutku. Výjevy smíchovských cihelen byly již reprodukovány v „Obrázkové Revui". Pan Šimon vystavil „Bouřlivé moře" zcela v modravé šero pohroužené.

Z nejmladší generace nejlepší naději budí K. Langer. Na první pohled je znát, že vyšel ze školy Mařákovy, má však tolik síly, aby mohl uplatnit to, co se u svého mistra naučil. Zvláště „Sluníčko v

lese" ukazuje na mistra, jinak ještě zápasí se školou a životem. V. Pečínka je těžký, hrubý slovácký malíř, pendant Radimského, uhlazenějšího Francouze. Užívá plných, zářivých barev směle nahozených, aby charakterisoval barvitý slovácký kraj. Na slováckém hřbitově nasázel modrých kosatců — ale až příliš „moderně", to jest ztrnule. Karel Mráz, K. Klár, A. Satra nevědí ještě, kam se svým malováním, zatím vyhlíží jako romantikové.

Joža Úprka representuje se svým známým krásným obrazem „Z kostela".

Výstavka obsahuje také několik plakátů, ukázku plakátového umění českého. Šimůnkovy jsou trochu konvenční, plakát Strettiho k „Petrklíčům" ukazuje přímo na Paul Berthona, Hofbauerovy mají největší naději na název českého plakátu. Muttichovy postrádají šťastné invence.

Celkem však přece důležitá věc se stala: počalo se na venkově šířiti umění!

Karel Žídek.

Směs.

Na školách severní a jižní Anglie učinili zajímavý pokus, aby zjistili ideály školní mládeže anglické. Na šest set dětí bylo dotázáno, ve věku od 11 do 13 let, vesměs děti městské. První otázkou bylo, zda by tázanec chtěl být raději mužem či ženou, a proč?, potom kterým mužem či ženou, o němž kdy slýchal nebo četl, chtěl by být, a proč? Výsledky zkoumání budou zajímat naše čtenáře, jimž v „besedě" častěji už jsme předvedli podobné pohledy do duší dětských. Ze tří set děvčat chtělo být muži 10 procent, ze 300 hochů jen $^2/_3$% chtěli být ženami. Ostatní uznávali povýšenost svého pohlaví nad druhé. Část děvčat byla přímo uražena otázkou takovou, pokládajíc skoro za bezbožnost pouhé pomyšlení volby v takových věcech. Většinu těchto dětí (děvčat) těžce tlačí hospodářská nespravedlivost, jíž pohlaví ženské je podrobeno. Jedno děvče píše „lidé ti věří, jsi-li muž, a pak podle toho ti platí; jsou velké ženy, které konají práci lepší než mužové, ale muži tak nesmýšlejí a platí ženám hanebně." Jiné chtělo by být raděj ženou, „poněvadž žena má cit pro jiné, kdežto muži jenom pro sebe. Žena je trpělivá, ale muži hned klejou, jak se věci nedaří, a kopou do nábytku." Třetí by chtělo být ženou, aby mohlo vychovat své děti tak, jak se patří; muži hned děti bijou a proklínají je a kazí. Sto děvčat chtělo být ženami, poněvadž dle soudu jejich mají lehčí živobytí; jedno děvče chce být raděj ženou, poněvadž žena vždy provede svou, když pláče a dostane „hysteriku", a muži nepláčou . . .; jiné dává přednost ženství proto, že je žena slabší než muž a spáše-li něco zlého, nebývá tolik trestána. Hoši vyslovili se energicky pro své mužství; jen dva ze 302 přáli si být ženami: jeden z nich, jedenáctiletý, napsal s humorem svou odpověď: „Chtěl bych být raděj ženou, panečku, ta se má nějak! Vdá se a pobere svému muži, kde co vydělá, utratí to, jak se jí zlíbí, je-li co na práci, má na to svou podělkyni, a vyvadí se s mužem, jak se jí uráčí, když přijde pozdě domů z hospody." Za to 76% hochů shledává život žen svrchovaně nepříjemným; „ženské jsou hloupé a nemohou vést život dobrodružný, musejí myslet pořád na malé děti a dělat hloupou práci. Stěží vydělávají si nějaký groš a nemohou cestovat za obchody, být vojáky a badateli po cizích krajinách — a to jsou nejlepší zaměstnání na světě."

Děvčata za svůj ideál nejvíc uznávají Florence Nightingalovu a . . . nebožtíka Gladstona; 15% děvčat by si přálo být Fl. Nightingalovou, poněvadž „byla statečná a rekovná". Hned za ní nejobdivovanější osobou je těm školačkám . . . královna Viktorie. Jedna dívka by „chtěla být královnou, poněvadž je to taková dobrá, ušlechtilá paní a je snadno, být dobrý, máte-li hromady peněz . . ."

Hoši podléhají většinou rozčilení doby; za největší muže, jimiž by chtěli být, uznávají tyto hrdiny a „hrdiny": Sira Bullera, Kitchenera, Nelsona, Wellingtona, Shakespeara, Sira Whita, Baden-Powella, Gladstona, Sira Tomáše Liptona („poněvadž má yachtu a hromadu peněz"), Methuena, Cecila Rhodesa („poněvadž za několik posledních let vykonal mnoho pro Anglii a poněvadž udělal kompanii Burů, kteří pro něj hledají zlato. Teď ho chtějí zastřelit a proto máme válku"), Kiplinga („chtěl bych být Kiplingem, abych moh' psát knihy dobrých básní jako on a vydělávat tím hromady peněz"). Jeden hoch si přeje být Krügerem, „poněvadž si pěkně sedne a pokuřuje si z fajfky a nerozčiluje se"; jiný, se značným patrně sebevědomím, napsal: „Já bych chtěl být já; předně, protože jiným být nemohu, a za druhé, poněvadž vykonám veliké skutky, až vyrostu". Jiný, stihaný patrně obavami, aby se nestal velkým mužem, praví: „Chtěl bych být obyčejným člověkem, poněvadž, stojíte-li vysoko ve státě, je velice pravděpodobno, že někdo proti vám nastrojí úklady". A ještě jiný: „V čas míru bych chtěl být králem, ale za války bych rád odcestoval za obchody". (Zprávu o tom podává Kat. Doddova v „National Review".)

Varšava. Polský měsíčník Krytyka, v Krakově vycházející, uspořádá šťastnou rukou čas od času některé svoje číslo z článků, věnovaných pouze jedinému předmětu. Tak na př. v jednom zvětšeném svazku uspořádala anketu znamenitých mužů (učenců) politiků, umělců, publicistů atd.) cizích národů o otázce polské. Z Čechů zaslali na vyzvání redakce svoje mínění prof. Masaryk, red. Adolf Černý a Jaroslav Vrchlický. Dále věnovala redakce Krytyky jedno číslo pod názvem „Kraków" antologii autorů krakovských, poslední své číslo pak věnovala sbírce pojednání o Varšavě a beletristických prací, vzatých ze života varšavského. Pro situaci ujařmené větve polského národa, jejímž hlavním městem jest Varšava, jest zajisté karakteristickým, že tato sbírka začíná — surovou písní ruského žandarma, básní „Piosnka zandarmska" . . . A dále svědčí o horké půdě varšavské, o těžkém tamním položení Poláků okolnost, že ze sedmi dalších nebeletristických příspěvků tři jsou věnovány politickým persekucím: „Procesy polityczne w Warszawie", „Dzialalnošč nie-

legalna w Warszawie" a „Z bitwy pod Sanssouci" (takový název dostal památný první máj varšavský z r. 1898.). Vedle tří příspěvků beletristických obsahuje tato zajímavá publikace ještě články o varšavské ulici, varšavském tisku, světě finančním a literatuře. Některé výňatky z těchto článků přineseme v příštích číslech Času.

Zjednodušený pravopis ve — Francii. Úřední list francouzského ministerstva vyučování ze dne 1. srpna přináší usnesení ministerské o zjednodušeném pravopisu francouzském. Usnesením tímto za úřadování Leyguesova stává se skutkem část toho, co jednotliví učenci a společnosti a zvláštní list (Réformiste) už od let připravovali. Nová reforma pravopisu byla žádoucí. List Revue des Revues uveřejňuje charakteristický doslov, jímž zakončil Ferdinand Brunot svá cenná pojednání historická o vývoji jazyka francouzského, připojená k jednotlivým dílům právě skončených dějin literatury francouzské, vydaných ředitelstvím Petita de Julleville (v Paříži u Collina). Brunot praví: „Možno, že náhoda politická přivede jednoho dne v ministerstvo muže s dostatek zpraveného, jenž bude věděti, že předsudky pravopisné (francouzské) neospravedlňuje ani logika ani dějiny, ale toliko tradice relativně nedávná, jež se vytvořila zejména z nevědomosti muže dosti inteligentního, aby pochopil, že nebude žádných pokroků při vyučování elementárním potud, pokud tak krátkých lét školních bude třeba užiti předem k tomu, aby se naučily děti čísti a psáti, jako v Číně." Výnos ministerský vyznačuje tolerance a liberálnost. Není míněn apodikticky. Praví se v něm: „Při všech zkouškách, jež vyžadují znalosti pravopisné přímo nebo nepřímo, budou zjednodušení tato trpěna a nebude dovoleno čítati za chybu kandidátům, užijí-li volnosti pravopisné, tímto výnosem všeobecně přiznané". Komisi, jež se zabývala výnosem, předsedal slavný filolog Gaston Paris a zasedali v ní: Gréard, A. Croiset, Paul Meyer, H. Bernès, Clairin, Devinat, Comte, a referentem byl Jullian. Jednotlivosti nemíním zde probírati, jelikož chystám překlad tohoto poučného i pro nás oficiálního výnosu. Známo, že i náš český pravopis je dosud velmi složitý a že otázkou zjednodušení českého pravopisu zejména učitelstvo obecných škol se živým zájmem se zabývá. Nejlogičtější návrhy na zjednodušení podány dosud prof. drem Ferd. Joklem.

Ad. Holz.

Místo kupletů.

Představte si, prosím, jeviště — ať už je to v menším nebo ve větším městě — na tom nesejde. Opona se otevře a vy spatříte — odpusťte, že začínám tak obrazně — a vy spatříte místo černě oděného kupletisty — rozumějte mi, je to zrovna o nějaké večerní zábavě, kde kuplety se staly obligátními, — spatříte třebas párek mladých lidí. On je oblečen v barevný kabátek, ve spodky barevné, na hlavě má klobouček s pírkem — ona, hezká děvuška vesnická, má barevné šaty. Oba jsou podepřeni o plot. Měsíc pěkně svítí. Chvilku je ještě ticho. Teď najednou s pěkným pianissimem počne děvuška zpívat:

> Co pak k nám, synečko,
> celé tendeň nendeš?
> A když já k vám přendo,
> ty mně nevotevřeš!

A zpívá pěkně měkkou, smutnou melodii dál. Vy máte ze zpěvu opravdovský požitek — nevídáno že to řeknu tak po labužnicku, že?

Už víte, co tím myslím? — Energicky kuplety odstranit a zavést národní písně — beztoho jich každý málo zná!

Jimi že byste se nepobavili? O pardon! Snad znáte přece satyrické, veselé písně lidové, prosycené tím zdravým humorem, který ve hrubých, sprostých kupletech nenajdete. —

Teď se často pořádají večerní zábavy, soaré a pod. — mnoho v programu vyplní kuplety a teď by místo nich měly být lidové písně! Aleš by udělal návrhy na seskupení, melodii (zpěv) by potichounku provázel třebas jen kvartet doprovodem třebas od Maláta, který by rovněž mezery mezi slohami vyplnil. Koukněte se, co by to bylo! Kolik písní byste za takový večer poznali! — a všechny by se vám líbily. Vždyť přece člověk s vytříbeným vkusem nemůže ani s chutí ty kuplety Švábovy poslouchat!

Písněmi lidovými budil by se národnostní cit a cit pro krásu, který kuplety je ušlapován a ničen. Malé děti už si nezpívají lidové písně, ale zpívají si nejnovější kuplet a odrhovačku. „V tom polenským háječku, stala se vám vražda — ta židovská banda . ." Tohle je krásné, to se líbí, to vám každý kluk zpívá celý den. A co ještě taková „píseň" má variantů! — hrůza, hrůza, hrůza!

Jestli pak už mě chápete? Snad se vám to zdá směšným, a já se činím směšným, když nepřímo říkám, aby šantány a podobné místnosti vzaly za své. Či je to opravdu nemožno? Ovšem hned by to nešlo, ale šlo by to pomalu a jistě. Vždyť přece krása musí zvítězit!

Takový majitel šantánu (skladatel kupletů a odrhrovaček) páše na národu našem veliký hřích, tak veliký, jako páše pan Hynek svými krvavými romány.

Ve vší úctě

J. Lír, stud.

Jen hodně čísel . . .

Chvojanský pan purkmistr Kluhař byl muž neobyčejně přesný, svědomitý a — kdož pak nějaké chybičky nemáme — žárlivý na svého předchůdce. Byl jako na jehlách, kdykoli se mluvilo o zásluhách předešlého starosty, byl velice rozechvěn kdykoli někdo před ním pochvaloval zařízení, jež po předchůdci jeho ve městě zbyla, a nešťasten byl úředník nebo sluha, který se opovážil v úřadě poznamenati: „Za předešlého pana starosty jsme — to

nebo ono — dělali — tak nebo onak“. Drtil, spaloval s pohledem. Kde jen trochu mohl, vyhlazoval stopy předchůdce svého, celou kancelář na ruby obrátil. Obrazy dal převěšet, stoly přestavět, úředníkům práci jinak rozdělil, a policajtům dal ušít jiné čepice. A nejvíce na tom si zakládal, že zcela jinak než předchůdce založil a vésti dal všeliké obecní zápisníky. „Bohužel — říkával, povážlivě ukazováčkem kývaje, — z úřadování mého předchůdce si potom i neměli náležitého obrazu o správě obecní, o životě v obci, o proměnách v městě i v obyvatelstvu. Všecko se musí zapsat!“ A pro zvýšení důrazu poslední slovo opakoval několikrát. Čtvrtletně dával si předkládati obšírné výkazy a s nesmírnou přísností toho dbal, aby byly přesně dodržovány určené jím lhůty. V obecní kanceláři se lidé za rok napisa rili více než jindy za tři celá období a pan starosta nechal krám — krámem a ouředničil; prohlížel vše do poslední řádky. Oči mu blažeností hrály, když pozoroval, že agenda roste, že v podacím protokole přibylo opět hodně mnoho „čísel“. „Jen ku předu, pánové!“ povzbuzoval úředníky i sluhy při týdenních hromadných raportech — jen ku předu — dokažme, jak důležita je naše národní samospráva — dokažme, že jsme toho schopni, abychom měli — tolik čísel, jako na hejtmanství! A úředníci se snažili, seč byli. Ale na Sylvestra, když docházel třetí rok jeho obecní vlády — byl všecek nešťasten nad jedním z celoročních výkazů. Mnul si rozlobeně vousy, škubal papír, klepal pravítkem, přímo zoufale naříkal: „Kam to přijdem takhle! Kam to přijdem! O dvě stě padesát čísel míň! O dvě stě padesát!“ — Vběhl do tajemníkovy kanceláře, volaje, až zuřivě na výkaz ukazuje: „Kam takhle přijdem, pane, kam! Úbytek o dvě stě padesát čísel míň!“ „Prosím, hájil se tajemník — to je...“ „Nic, nic, zlobil se starosta, to nelze omlouvat — pane — to je černé na bílém — úbytek 250 čísel proti loňskému roku! Kam to přijdem takhle?“ „Prosím, pane starosto — domluvil tajemník, zakusuje do pysku: „to je cifra umrlých. Za letošek umřelo o 250 lidí míň“ ... „Výmluvy — výmluvy — pane! — volal pan purkmistr Klubal všecek zrudlý a odběhl.

Purkmistrem už není.

Majitel, redaktor a vydavatel Dr. **Jan Herben.** — Tiskem **Edv. Beauforta** v Praze.